

244.

Nur. 20m. f.

138.

Seidensticker.

Journal 128

CORPVS
IVRIS CIVILIS

IN
CHRESTOMATHIAM CONTRACTVM

IN VSVM
ACADEMIARVM

PARITER AC
GYMNASIORVM

CVRAVIT
ET NOTITIAM CORPORIS IVRIS CIVILIS
LITERARIAM PRAEMISIT
IO. ANT. LVD. SEIDENSTICKER

I. V. D.

GOTTINGAE
APVD IO. CHRIST. DIETERICH.
MDCCXCVIII.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

PRAEFATIO.

Post literas instauratas, nocte medii aevi profligata, primum omne iurisprudentiae studium positum fuit in interpretatione fontium.

Exegeticae et historicae methodo successit dogmatica et philosophica; quam vel hodie adhuc plerosque vnicè sequi videmus; non quidem absque eorum, qui iurisprudentiae masculae vindices et patronos sese gerunt, largis querelis. Actum esse, aiunt, de salute humanioris iurisprudentiae; fontes enim iuris posthaberi; raros esse, qui solido studio scientiam legitimam tractent; corpus iuris in supellectili literaria squalens, contra promptuarium Mülleri et systema Dabelouli tritura laeuigatum, imo usu consumtum lacerumque passim reperiri; nihil non referri ad philosophiam et ad rationes a natura rei petitas; quaecunque autem eiusmodi sint, ut eo vel plane non, vel certe non ex omni parte reduci queant, — quo pertinent ea inprimis
a 2 omnia,

omnia, quorum fides et auctoritas e monumentis historicis pendet — ea dulcius putari ex libris elementaribus, tum etiam ex usu et traditione hominum, quam ex ipso fonte bibere *a*).

Nos a mediis partibus stare non dubitamus, vtriusque rationis, exegeticae et dogmaticae, conciliationem suadentes. Nam et hic medio tutissimi ibimus. Bene autem dubitamus, an quae illo consilio hucusque facta a multis vel tentata sunt, fatis efficacia haberi queant.

Alii in eo se continent, vt commendent iuris fontium, vnaque omnis antiquitatis studium, et vt viuis coloribus describant, quid damni ex ipsius neglectu in usum forensem totamque rempublicam redundet. At in hac temporis praesentia non sufficit, e longinquo moneri!

Alii rem eo iam confectam esse opinantur, vt in praelectionibus dogmaticis discipulos ad innumeros textus, e fontibus excitatos, ablegent, ne tantillum quidem solliciti de eo, qualem exitum docta aequae ac inopportuna eorum liberalitas, cuius nullus absque duce potest esse usus, habitura sit. Poenitet autem, multis exponere,
nere,

a) Vid. e.g. orationem de intereuntis iurisprudentiae humanioris causis, recitatam a CHRIST. GOTTL. RICHTER. Lips. 1786.

nere, quam prava et peruersa sit ista ratio. Res ipsa loquitur.

Longe rectius statuunt ii, qui absque praelectionibus exegeticis, iuxta dogmaticas peculiariter habendis, nihil salutis et auxilii in hoc genere esse dicunt. Ipsius interpretationis exercitiis, coram faciendis, multo plus proficitur, quam sexcentis hortationibus et remissionibus.

Nec hodie amplius caremus libellis scriptorum iurisprudentiae Anteiustinianae, sigillatim editis, qui in illum viuae interpretationis vsum inprimis apti censendi sunt; ex quibus quos HVGGO et HVBOLDVS, viri de exegeos studio inter iureconsultos resuscitando optime meriti, curarunt, nominare sufficiat.

Eidem consilio egregie inseruit HVGONIS *Lehrbuch des classischen Pandecten-Rechts*; item variae a variis factae locorum iuridicorum compilationes, formam, etiam si non semper inscriptionem chrestomathiarum prae se ferentes.

Chrestomathia haec, quae nunc in publicum prodit, idem fere sibi vult. Scilicet cum scriptis modo laudatis commune habet hoc, vt sit exercitii exegetici in iurisprudentia faciendi subsidium et adiumentum. Via autem, qua illum scopum secutus sum, multis modis differt.

Primum mihi videbatur consultius esse, legislationem Iustinianeam interpretationis materiem sumere, quam Vlpiani vel Pauli scripta; idque inprimis nostris temporibus, ubi ab omnibus, quae non sunt usus forensis, homines adeo abhorrentes videmus. Ideo libri mei argumentum ad limites corporis iuris restrinxi.

Deinde ferre ita instituti rationem putavi, ut in delectu locorum, ex corpore iuris enotandorum, nil curarem, an et quale momentum in iudiciis habeant? an et qualis sit eorum usus forensis? Sed, neglecta omni eiusmodi visione, nihil non retuli ad usum exegeticum *b)*. In quo differo a DOMATIO, qui in chrestomathia, in calce libri, quem de legibus civilibus conscripsit, supplementi loco adiecta, secutus esse videtur hoc, ut principia iuris civilis summa, notiones iuris cardinales, definitiones, loci communes, in corpore iuris dispersi, in vnum colligerentur; satis infelici, si quid video, successu. Reputare secum debebat, quonam iure in rudi strue atque congerie sarcinarum, qualis iurisprudentia Iustiniana merito vocatur, summa iuris principia et fundamenta indagare studeat.

b) Ideo etiam, lectionis vulgatae ratione non habita, chrestomathiam ad exemplar corporis iuris civilis Spangenbergianum imprimendam curavi.

studeat. Ne in proposito quidem Iustiniani fuit, ista dote collectiones suas ornare; atqui quae dos non numerata fuit, eam repetere voluit doctus Francogallus.

Porro formam externam corporis iuris, quo series toporum praesertim pertinet, in omnibus seruandam esse duxi; voluminis tamen compendio, qua fieri posset, facto. Ordo enim rerumque nexus et consecutio in corporis iuris interpretatione nequaquam negligenda est. Quid enim potius studiisque dignius esse potest, quam hoc, ut modus, quo tota legislationis Iustinianae compages facta est, eluceat. Fontium studium ab ipsa eorum notitia encyclopaedica merito incipit.

Incongruum prorsus locum tenet ordo doctrinarum legalis in praelectionibus dogmaticis; caue autem, ne desideretur in exegeticis. Id ipsum, quod in his vulgo non adhibetur, effecit, ut tam acriter propugnatus sit tanquam summe necessarius in illis. Scilicet non est de nihilo, quod multi persuasi sunt, tamdiu contra ordinem systematicum esse in acie persistendum, quamdiu adhuc metus superest, ne per eum legalis obliuioni detur, quem scilicet, multis aliis silentio praeteritis, vel ideo ignorare non decere recte aestimant, quia omnis res literaria iuridica, omnisque subsidiorum

iuridicorum vis ad eum digesta et disposita reperiat. Quous autem pignore contendo, nihil amplius opus esse ad illorum gratiam methodo systematicae conciliandam, quam hoc, ut legalem aliunde tutam munitamque, vel adeo honori dignitatique pristinae restitutam sciant.

Denique nec in solo iure privato subsistendum mihi esse putavi, sed legislationis Iustinianae ambitum totum, quaquapatet, siue illa ad res priuatas siue ad publicas spectet, vno quasi intuitu conspiciendam dedi.

Ita chrestomathiam meam si quis vocaret *encyclopaediam corporis iuris exegeticam*, non repugnauerim. Simul considerari potest tanquam *pars practica hermeneutices alicuius iuris*, aut, si mauis, tanquam *collectio exemplorum ad illustrandam ECKHARDI hermeneuticam iuris*.

His ita semel positis, facile est ad diiudicandum, quales normas *speciales* in recipiendis vel reiiciendis textibus ante oculos habuerim. Sunt fere hae:

I. In institutionibus alia via ineunda erat, alia in pandectis, codice, nouellis. In institutionibus id ante omnia spectavi, ne forma artis, ad quam compositae sunt, periret. Eas itaque ad nuda systematis fila, rescissis omnibus, quae annexa reperiuntur,

tur, reduxi. Ita illis extenuatis nihil fere, nisi definitiones, diuisiones, enumerationes, eaeque formulae, quae transitum ab vno argumento in alterum rerumque consecutionem indicant, in visceribus mansit. Nil curari poterat exegetis grammatica in eiusmodi opere, vbi logica nihil non sibi vindicat, et vbi interpretis partes eo imprimis redeunt, vt systematis rationem declaret membrorumque, quae corpus constituunt, cohaerentiam concentumque *demonstret*.

II. Ex quouis iurisprudentum et imperatorum, quorum scriptis et constitutionibus corpus iuris ciuilis constat, vnum certe specimen chrestomathiae inferendum erat.

III. Omnibus omnino titulis, in quos institutionum, pandectarum et codicis libri digesti sunt, locus in chrestomathia debebatur; ne vnus quidem ex instituti ratione recte abesse poterat. Ex quolibet titulo vnum certe locum in messem meam collegi; quod ad nouellas attinet, ex qualibet collatione vnam certe constitutionem.

IV. Si per superiores regulas, quibus ante omnia satisfaciendum videbatur, aliquid arbitrii in eligendo adhuc supererat, in certamine plurium locorum vincere debebat semper is, qui plurimi valeret in hermeneutica.

Ita v. c. locos enotavi, vt exemplis declaretur, quaenam sit ratio interpolationum Triboniani? quisnam habitus sit librorum corporis iuris ad se inuicem, tam in vniuersum, quam si inter se pugnant? quaenam ratio discriminis sit inter textus glossatos et non glossatos?

V. Ex aetate locorum generibus factis, tam eum, quem in quolibet genere antiquissimum, quam quem nouissimum scimus, eclogae meae vindicaui.

VI. Linguae diuersitatis ratione habita, etiam ex graecitate cuiuslibet corporis iuris ciuilis libri nonnulla speciminis loco decerpenda erant.

VII. Omni modo, quo saluis reliquis normis liceret, moles libri coercenda et cohibenda erat. Ex pluribus itaque locis aequalis caeterum census cedere debuit is, quem tanquam minus chartae parcentem cognoscerem.

VIII. Cum breuitatis studio concilianda erat alia cura, quantumuis ad conciliandum difficillima, scilicet haec, ne quid contra integritatem locorum committeretur. Id enim interpreti summum iure est, vt locum exponendum habeat genuinum nec mutilum.

Itaque in delectu fragmentorum et constitutionum eas prae reliquis instituto meo
vindi-

vindicandas putavi, quas per iustum earum ambitum a capite ad calcem transsumere liceret.

Vbi autem aliarum normarum causa fragmentum vel constitutio iusto maioris ambitus enotanda erat, dissuadentibus quamvis brevitatis rationibus, ibi, aliis omnibus confugiis praecclusis, necessitati aliquid eiiciendi vel rescindendi mihi impositae inuitus cessi. Cavi tamen mihi, ne cultro vterer, nisi vbi salvo contextu et *sensus integritate* fieri posset. Ita quidem interdum integros paragraphos eieci; saepius etiam ab initio vel in fine fragmenti alicuius nonnulla suppressi; contra in medio sermonis rarissime; inscriptiones autem et subscriptiones nunquam defunt. Tali modo re temperata, non video quid periculosi vel damnosi ei insit.

Ad indicandam eiectionem vel rescissionem lineolis usus sum, certe tunc, vbi non aliunde iam rei indicium est, verbi causa ex hiantē paragraphorum serie. Quia tamen multum interest, rationis, in hoc genere a me seruatae, pleniorē notitiā habere, ita, re in partes refecata, teneto: Quoties integra capita vel integri paragraphi suppressi sunt, lineolis non opus fuit; numeri enim paragraphorum et capitum satis iam monent. Quoties autem in segmento vel
para-

paragrapho ipso aliquid suppressum est, si in fine, lineolis non usus sum; bene autem, si ab initio vel in medio.

IX. Vltimum momentum habuit in delectu concursus causarum, quibus locos nostro instituto commendabiles censui.

Iuuat rem exemplorum segete magis adhuc illustrare.

Ex *institutionibus* quae in chrestomathia locum meruerunt, pleraque, vt supra iam monui, eiusmodi sunt, vt inde series et consecutio partium et totius concentus eluceat. Tres fere textus sunt, in quibus alias causas secutus sum. Quorsum pertinet §. 10. *de testam. ord.*, qui in numero locorum perparuo est, vbi institutiones aliquid sanciunt, quod omne reliquum corpus iuris ciuilis prorsus ignorat c); porro §. 4. *de vulgari substit.*, per quem, iuncta L. 40. D. *de hered. inst.* et L. 3. C. *eod.*, ratio, qua partes corporis iuris sibi inuicem derogant, optime declarari potest; denique §. 27. *de legat.*, vbi Iustinianus lectorem ad constitutionem codicis ablegat, quae tamen in toto corpore iuris non extat.

Ex *pandectis* in chrestomathiam transtuli:

Legem 10. §. 2. *de iust. et iure*, vt exemplum definitionis, forma veterum iureconsultorum conceptae, in promptu sit.

L. 2.

c) Cf. GLÜCKII *Pandecten-Commentar* T. I. p. 306.

L. 2. §. 3. *de orig. iuris*, vt modus emendandi per disputationem doceatur.

L. 27. *de LL. Scitis et long. consuet.*, quia inter quinque leges, quae Tertylliani in digestis sunt, breuitate aequae ac interpretationis vfu maxime commendatur.

L. 125. *de leg. et fideic.*, quia praeter eam nihil ex Rutilii Maximi operibus in Digestis occurrit. Idem valet de L. 16. *de poenis*, et L. 157. *de verb. signif.*, quarum illa Claudium Saturninum, haec Aelium Gallum auctorem agnoscit.

L. 54. §. 3. L. 124. *de leg. 1.* L. 17. *de duob. reis*, vt doceatur, quid in discrepantia legum statuendum sit. In legibus propositis res eo redit, inter iureconsultos diuersae aetatis veram antinomiam per se cessare d).

L. 68. §. 3. *de leg. et fideic.* et L. 65. §. 2. *de leg. 2.*, vt antinomiae verae exemplum adsit e).

L. 64. *de adqu. rer. dom.*, quia ex libro singulari *Ορῶν* Quinti Mucii Scaevolae est, omnium scilicet scriptorum, vnde aliquid in pandectas illatum reperitur, antiquissimo.

L. 10.

d) PÜTTMANNI *prob. iur. civ.* II. 3. p. 25 sqq. EIVSDEM *Miscellan.* No. 23.

e) PÜTTMANNI *interpr. et obs.* cap. 21. IO. CONR. RÜCKERI *Interpr.* II. 4.

L. 10. *de bon. damnat.*, quia in numero legum restitutarum est, cuius generis in digestis quatuordecim habemus f).

L. 3. *de bon. eor. qui ante sentent.*, qua demonstrare licet, quo modo vnum iureconsulti fragmentum in duo abire, vel duo in vnum culpa librariorum coalescere potuerint. Hac via intelligere est, cur Sabini nomen in indice veterum iureconsultorum Florentino deprehendatur, nihil autem ex ipsius operibus in pandectis ipsis. Laudatur scilicet Sabinus sexcenties in Pandectis eodem fere modo, quo Papinianus lege 3. cit. a Marciano. Quo mihi probabile fit, Sabini hoc illudue placitum coaluisse cum aliis iureconsulti, quisquis ille etiam sit, fragmentis, et in locis eiusmodi, quo Sabini sententia in maiorem rei subiectae auctoritatem excitatur, adhuc delitescere.

L. 2. *de offic. praef. vig.*, quae exemplum legis mutilae est.

L. 2 - 7. *de proc. et defens.*, vt doceatur, quale sit interpretationis subsidium in nexu contiguorum fragmentorum; deinde vt adpareat, quam male Tribonianus in compilando versatus sit.

L. 3. *de iurisd.*, vt mendorum manuscripti Florentini mentio fiat.

L. 8.

f) GLÜCKII *Pandecten - Comment.* T. I. p. 315.

L. 8. *quod cuiuscunq. uniu. nom.*, ad illustrandas notas Taurellianas.

L. 7. *de in integr. rest.*, iuncta L. 183. *de reg. iur.*, vt vsus, quem habent inscriptiones fragmentorum in interpretatione eorum, in lucem prodeat.

L. 32. et 38. *de minor. XXV annis*, in quibus de facto, quod ipsis subiectum est, admodum subtiliter disputatur.

L. 4. *de const. princ.* et L. 9. *de lege Rhod.*, propter graecitatem.

L. 3. *si pars hered. pet.*, tanquam exemplum, quot ab instituto aliena pandectis immixta sint.

L. 22. 40. *de reb. cred.*, L. 38. *de condict. indeb.*, L. 8. *de eo quod certo loco*, L. 69. *pro socio*, L. 5. *de naut. foen.*, L. 29. *de liber. et posth. hered. inst.*, qua septem illas damnatas cruces, ideo hoc nomine venientes, quia interpretibus crucem fixerunt g).

L. 9. *de leg. Rhod.* et L. 92. *de hered. inst.*, illam, vt exemplum *rescripti*, hanc vt *decreti* sit. Hanc rem multi momenti esse in interpretatione, non est quod moneam h).

L. 6.

g) VAN ECK *de septem damnatis legibus pandectarum, seu crucibus inueconsultorum* (in supplemento noui thesauri Meermaniani, p. 573-586).

h) IO. AVG. BACH *histor. iur.* p. 605. GLÜCK l. c. T. 1. p. 51.

L. 6. *de iure dot.*, vt exemplum sit fragmenti, cuius dispositionem, quantumvis clara sit, tamen in foro glossatoris alicuius auctoritas vicit *i*).

Ex *codice* enotaui inter multas alias constitutiones etiam hasce:

L. 8. *de summa trinit.*, vt exemplum sit constitutionis cum praefixa epistola papali.

L. 8. *de sacros. eccl.*, quia vnica Cari imp. *solius* in codice constitutio est. Nec multo plus arbitrii fuit in Claudii imp. legislatione, cuius duae tantum constitutiones in codice occurrunt, ex quibus L. 2. *de diuers. rescr.* elegi.

Auth. *quas actiones C. de sacros. ecclesiis*, quia ex antiquissimis illis authenticis est, quae Iustiniano ipsi fere coeuae a nonnullis habentur *k*).

L. 6. *de episcop. aud.*, quia exemplum constitutionis est, ex codice Theodosiano restituendae *l*).

L. 9. *de haeret. et manich.*, vt ex Marciani imp. legibus aliquid occurrat. Simul est exemplum constitutionis cum epitome et nomocanone, item graecae, item restitutae.

L. 12.

i) HOFACKER *princ. iur. Rom. Germ.* T. I. p. 347.

k) V. c. a IO. AVG. BACH in *disp. de praescript. 100 annor.* (in *EIVS opusc.* p. 56). *EIVSD. histor. iur. Rom.* p. 606. Alia de hac re sententia est GLÜCKII l. c.

l) ECKHARD *hermen. iuris* p. 137.

L. 12. *de iur. et fact. ignor.*, iuncta L. 4. *de diuers. rescr.*, quia ex codice Theodosiano desumptae sunt, non tamen sine mutationibus et interpolationibus Iustiniani *m*).

L. 2. *de prec. imp. offer.*, quia criticos valde exercuit.

L. 1. *de diuers. rescr.*, ut declaretur natura rescripti.

L. 10. *de magistr. municip.*, quia vnus tantum consul, omisso altero, commemoratur *n*).

L. 1. *si adv. vendit.*, iuncta authentica illi subiecta, ut exemplum propinetur, dari authenticas, quibus codex non mutetur sed confirmetur. Recte ergo L. 1. cit. ab indice legum codicis, per nouellas mutatarum, in WIELINGII *iurispr. restituta* exclusa est.

L. 4. *de iurisd. omn. iud.*, quia glossema vel interpolationem redolet, ob L. 16. *de iudiciis o*).

L. 27. *de inoff. test.*, quia ex duabus iisque diuersissimis et in alienum sensum detortis constitutionibus conflata est *p*).

L. 2.

m) ECKHARD l. c. p. 400. GLÜCK l. c. T. I. p. 524.

n) ECKHARD l. c. p. 408.

o) IO. AVG. BACH *de prerogatiore iurisdictionis*; in *EIVS opusc.* p. 414.

p) ECKHARD l. c. p. 402.

L. 2. *de seruit. et aqua*, quia, praeunte glossa ad h.l. versu *quaesisti*, praxis in doctrina praescriptionis ratione temporis distinguit inter seruitutes continuas et discontinuas.

L. 4. *de tempor. et reparat.*, vt doceatur, obsoletis interdum immixta reperiri, quae vsus viridis sint. Lex citata vocari solet rosa inter spinas.

L. 8. *unde vi*, iunctis L. pen. *de accus.* et L. un. *de abigeis*, quia tres partes faciunt, in quas Iustinianus L. 8. cod. Theod. distraxit. Ob similem seiunctionem enotaui L. 11. *solut. matr. quemadm.*, iuncta L. un. *si dos const. matr. q*).

L. 8. *quae res pign. obl. poss.* cum authentica illi subiecta, ne exemplum authenticarum Friderici II. desit. Simili consilio recepi auth. *habita quidem C. ne filius pro patre*, quae Friderici I. est.

L. 2. *de inutil. stipul.*, quia exemplum constitutionis est, cui nouellae Leonis derogarunt, et quidem ita, vt in foris hodie sequamur Leonem *r*).

L. 2. *quae sit longa consuet.*, propter pugnam cum L. 32. D. *de LL.*

L. 1.

q) ECKHARD l. c. p. 398. 403.

r) HOFACKER l. c. T. I. p. 309. GLÜCK l. c. T. I. p. 366.

L. 1. *si reus vel accus. mort.* et L. 24. *mand. vel contra*, quia ad leges codicis re-
stitutas, item ergo non glossatas pertinent.

L. 3. *de crim. sacrileg.*, quia usus eius
esse potest ad id, vt abusus iuris Romani,
in foris Germaniae olim magis adhuc quam
hodie grassatus, declaretur s). Simile con-
siliū secutus sum in L. 4. *de locat. praed.*
ciuil. enotanda, cuius usum hodiernum
nouissime QVISTORPIVS impugnauit t).

L. 22. *de non numer. pecun.* vna cum sub-
iecta authentica, quia haec in numero
earum authenticarum est, quae alium,
quam Fridericos, auctorem agnoscunt. Si-
mul ipsius fontem, nouellam nempe 134,
in chrestomathiam transtuli, vt ex com-
paratione melius pateat, quisnam habitus
inter nouellas et authenticas inde de-
ductas sit.

L. 7. *de nuptiis*, quia exemplum consti-
tutionis est, quae lucem desiderat e Ba-
silicis u).

L. 3. *de quadrienn. praescript.*, vt exem-
plum epistalmatis seu epitagmatis sit x).

b 2

L. 3.

s) ECKHARD l. c. p. 783.

t) *Rechtliche Bemerkungen aus allen Theilen der Rechts-
gelahrtheit.* Bem. 2.

u) ECKHARD l. c. p. 531.

x) GLÜCK l. c. T. I. p. 507.

L. 3. *quando tut vel curat.*, vt exemplum sit constitutionis, quae controuersiam, prioris codicis editione antiquiorem, componit, ideoque ad Iustiniani quinquaginta decisiones referri nequit y).

L. 11. *de impub. et aliis subst.*, quia ex numero L decisionum est, quae integrae nec in plures partes scissae in codicem transumptae sunt. A nonnullis tamen L decisionibus omnino non adnumeratur. Similis dubitatio est in L. un. *de deditit. lib. toll.*

L. 4. *de necess. serv. hered. inst.*, vt declaretur, quomodo versati sint compilatores codicis in secandis L decisionibus, earumque membris in plures codicis locos distribuendis. Scilicet L. 4. cit. cum L. 6. *de necess. serv. hered. instit.* et L. 7. *de condition. insert.* fuerunt vnius decisionis z).

L. un. *de nudo iure quir. toll.*, et L. 13. *de aedif. priv.*, vt doceatur, non omnes constitutiones, quibus controuersia deciditur, ad L decisiones referendas esse.

Quod ad *nouellas* attinet, chrestomathiae meae vindicaui:

Colla-

y) HOFACKER l. c. T. 1. p. 30. not. c.

z) WIELING *iurispr. rest.* p. 144. HOFACKER l. c. T. 1. p. 30.

Collationis I. nouellam 2., quia ex omnibus nouellis, subscriptione instructis, (de reliquis enim ne sermo quidem esse potest) antiquissima est. Errat HOFACKERVS l.c. T. I. p. 31.

Collationis II. nov. 9. propter ea, quae BACHIVS monuit in diss. *de praescriptione 100 annorum in action. ecclesiae Romanae* (in *EIVS opusculis*, p. 54 et 72). Cohæret etiam in interpretatione cum auth. *quas actiones Cod. de sacros. eccl.*, quae a me enotata est. Multum porro disputatum est, vtrum genuina, an spuria sit? Denique etiam breuitate aequae ac argumenti gravitate commendatur.

Collationis V. nov. 63., quia exemplum est nouellae, ad certum locum restrictae.

Collationis VI. nov. 84., quia multum valet interpreti in diiudicanda quaestione de successione fratrum sororumue unilateralium. Vt controuersia eo plenius ventilari possit, etiam L. 13. §. 2. C. *de legit. hered.* et nov. 118. cap. 3. cum lectoribus communicandam putavi.

Collationis VIII. nov. 106., quia doctores inter se non conueniunt, vtrum glossata sit, an non. Caret etiam subscriptione.

Eiusdem collationis nov. 111., quia in numero earum nouellarum est, quas

b ;

origi-

originitus latine scriptas agnouit HOMBERGKIVS senior *a*).

Collationis IX. nov. 140., vt specimen legislationis Iustini iunioris adsit.

Eiusdem collationis nov. 141., quia ex omnibus Iustiniani nouellis, certe iis, de quarum aetate subscriptione duce contendere licet, nouissima est.

Eiusdem collationis nov. 164., vt specimen legislationis Tiberii Constantini occurrat, cuius tres tantum constitutiones in nouellarum collectione supersunt. Quam inde elegi, ea hoc proprii habet, vt nouellarum, non solum Iustinianearum, sed omnium omnino nouissima sit.

Eiusdem collationis nov. 168., ne ea constitutio deficiat, in qua nouellarum collectio, itaque simul totum corpus iuris, quod vocamus clausum, exit. Praeterea loco suo digna est tanquam specimen eparchicorum seu edictorum praefectoriorum praetorio.

Satis iam exemplorum est! Quod ad momenta interpretationis, illis adposita, attinet, id verbo adhuc notandum est, nec ex re nec in consilio fuisse, nihil non in hoc genere exhaurire. Imo ex multis momentis

a) Cf. ZEPERNICK *delectus scriptorum nouellas Iustiniani illustrantium*, in praefat. p. 189.

mentis vnum tantum vel alterum delibauit. Porro ne statuas quaeso, in eligendis et enotandis reliquis locis, praeter exempla in superioribus allata, minorem curam adhibitam a me fuisse. Lubens feram, vt quilibet quem velit locum seuero iudicio examinet, meque prouocet, vt eum ad corpus regularum supra propinatarum revocem, itaque diligentiam meam, quam iactitare videor, re vera comprobem.

Non me fugit, ad tales, quales modo leviter tetigi, suspensiones praecidendas vel opprimendas efficacissimum praesidium esse in commentario perpetuo; quippe in quo causas delectus exponendi datur continua occasio. Ast ita mihi esse vallato non licuit per studium, molem libri qua fieri posset coercendi; in qua re admodum multum pro instituti ratione positum esse mihi videri debebat.

Commentarii autem loco sit notitia literaria corporis iuris *exegetica*, quam chrestomathiae praemisi. Duplici illa in primis modo instituto nostro respondet. Partim enim subsidia tantum interpretationis monstrat, vt pro lubitu inde hauriri possit, prouti consilium vel opportunitas temporis lociue, vel auditorum capacitas fert. Partim otium quidem interpreti facit, ita tamen, vt ei adhuc sat laboris et meditationis

tionis in euoluendis libris et in suum
vsum conuertendis relictum sit.

Vtroque nomine notitia literaria, qua-
lem exhibuimus, commodi, quod e vo-
luminis maiori compendio redundat, com-
putatione antea iam facta, plus prae-
stat, quam commentarius. In hoc enim
verendum est, partim ne in alios vsum
mancus, in alios rerum copia et vbertate
doctrinae nimium refertus euadat, pro
varia, quae datur, occasione reiue op-
portunitate; partim, ne interpretes, qui-
bus non est fiducia virium suarum, vel
qui propter mollitiem animi proprio marte
aliquid audere recusant, viam, quam in
notis stratum vident, coeca superstitione
sequantur.

Supereſt, vt adcuratius adhuc exponam,
cuinam vsui chrestomathiam meam desti-
nauerim.

Vna mihi visio est, vt tam in acade-
miis, quam in scholis voluatur. Iuuenes
enim, qui iurisprudentiae studiis dicati
sunt, iam ante quam academiam petant,
ad limina illius disciplinae ducendos eos,
in eo fere omnes conueniunt. In modo
vero dissensus est. Alii ad illum scopum
optime facere historiam iuris Romani pu-
tant; alii ipsius disciplinae, vel potius pri-
marum ipsius linearum adumbrationem
dogma-

dogmaticam. Si quid sapio, nihil magis illi scopo inseruit, quam notitia corporis iuris Romani encyclopaedica, ex ipsa ipsius interpretatione haurienda. Vt taceam reliqua, non video, quisnam liber vel ipsius latinitatis addiscendae causa potius in scholis legendus sit iis, quibus vita forensis arridet, quam corpus iuris.

Altera visio est in chrestomathia concinnanda:

I. Vt liber sit, qui in praelectionibus, ad ductum compendiorum dogmaticorum, siue systematicorum, siue aliorum, haberi solitis, interpretationis causa, si dogmata e legum verbis illustranda veniant, in auxilium vocetur. Moles libri nil impedit, quo minus semper ad manus sit; et iam aliquid est, conspectum legislationis Iustinianae topicum ante oculos habere, ubi eam integram secum ferre non datur.

Et quidem ad omnia compendia, secundum quae praelectiones dogmaticae instituuntur, liber noster aptus haberi, eorumque supplementi instar considerari et usurpari potest.

II. Vt institutiones ipsae, quae primam chrestomathiae partem faciunt, loco compendii sint, iisque ducibus praelectiones *dogmaticae* habeantur, reliquis chrestoma-

thiae partibus, pandectis, codice, nouellis, *exegeſeos cauſa* in ſubſidium vocatis.

Cui conſilio egregie reſpondet hoc, quod per contractiones et reſectiones ordo et conſecutio rerum in inſtitutionibus dilucidior factus, totique ſyſtemati maior perſpicuitas conciliata eſt.

III. Vt liber ſit, qui totus interpretandi exercitiis inſeruiat, et ad quem praelectiones hermeneuticae *ex profeſſo tales* habeantur. Quid enim eſt, vt ſupra iam dixi, quod in eiusmodi vſus non potius eclogam locorum, ex corpore iuris, fonte ſcilicet eius prudentiae, quae auctoritate forenſi pollet, decerptorum, quam ſcripta Pauli, Vlpiani, aliorum, adhibendam eſſe putemus?

Index textuum, ſecundum auctores digeſtorum, eo conſilio chreſtomathiae ſubiunctus eſt, vt commoditatem vſus adiuuet.

Scribebam Gottingae d. 26. Apr. 1798.

INSTITVTIONVM TITVLI
SECVNDVM ORDINEM ALPHABETI
REPRAESENTATI.

*Prior numerus librum, posterior titulum indicat;
numeri autem uncis inclusi, quid ex quolibet
titulo in chrestomathiam translatum sit.*

A.

De Actionibus. (Pr. §. 1. 2. 3. 12. 13. 16. 20. 21. 28. 31.)	4. 6
De Ademptione et translatione legatorum. (Pr. §. 1.)	2. 21
De Adoptionibus. (Pr. §. 1.)	1. 11
De Adquisitione per adrogationem. (Pr.)	3. 10
De Adsignatione libertorum. (Pr.)	3. 8
De Atiliano tutore, et eo, qui ex lege Iulia et Titia dabatur. (Pr. §. 6. 7.)	1. 20
De Auctoritate tutorum. (Pr.)	1. 21

B.

De Bonis vi raptis. (Pr.)	4. 2
De Bonorum possessionibus. (Pr. §. 3.)	3. 9

C.

De Capitis deminutione. (Pr.)	1. 16
De Codicillis. (§. 1.)	2. 25
De Consensu obligatione. (Pr.)	3. 22
De Curationibus. (Pr. §. 1-5.)	1. 23

D.

De Diuisione rerum et qualitate. (Pr. §. 11. 12. 17-23. 25-35. 37. 39. 40.)	2. 1
De Diuisione stipulationum. (Pr.)	3. 18
De Donationibus. (Pr. §. 3. 4.)	2. 7
De Duobus reis stipulandi et promittendi. (Pr.)	3. 16
	E.

XXVIII INSTITUTIONVM TITVLI.

E.

De Emptione et venditione. (Pr.)	3. 23
De Eo, cui libertatis causa bona addicuntur. (Pr.)	3. 11
De Exceptionibus. (Pr. §. 1 - 7. 10.)	4. 13
De Excusationibus tutorum vel curatorum. (Pr.)	1. 25
De Exheredatione liberorum. (Pr. §. 5. 6.)	2. 13

F.

De Fideicommissariis hereditatibus. (Pr.)	2. 23
De Fideiussoribus. (Pr.)	3. 20
De Fiduciaria tutela. (Pr.)	1. 19

G.

De Gradibus cognationis. (Pr.)	3. 6
--------------------------------	------

H.

De Heredibus instituendis. (Pr. §. 4. 9. 12.)	2. 14
De Hereditatibus, quae ab intestato deferuntur. (Pr. §. 1.)	3. 1
De Heredum qualitate et differentia. (Pr. §. 1. 5.)	2. 19

I.

De Iis, per quos agere possumus. (Pr. §. 1. 2.)	4. 10
De Iis, qui sui vel alieni iuris sunt. (Pr. §. 1.)	1. 8
De Ingenuis. (Pr.)	1. 4
De Iniuriis. (Pr.)	4. 4
De Inofficioso testamento. (Pr. §. 1.)	2. 18
De Interdictis. (Pr. §. 1 - 7.)	4. 15
De Inutilibus stipulationibus. (Pr.)	3. 19
De Iure naturali, gentium et civili. (Pr. §. 1. 3. 9.)	1. 2
De Iure personarum. (Pr. §. 4. 5.)	1. 3
De Iustitia et iure. (Pr. §. 3. 4.)	1. 1

L.

L.

De Legatis. (Pr. §. 3. 24-27.)	2. 20
De Lege Aquilia. (Pr.)	4. 3
De Lege Falcidia. (Pr. §. 3.)	2. 22
De Lege Fusia Caninia sublata. (Pr.)	1. 7
De Legitima adgnatorum successione. (Pr.)	3. 2
De Legitima adgnatorum tutela. (Pr. §. 3.)	1. 15
De Legitima parentium tutela. (Pr.)	1. 18
De Legitima patronorum tutela. (Pr.)	1. 17
De Libertinis. (Pr. §. 1.)	1. 5
De Literarum obligatione. (Pr.)	3. 21
De Locatione et conductione. (Pr. §. 3.)	3. 24

M.

De Mandato. (Pr.)	3. 26
De Militari testamento. (Pr.)	2. 11

N.

De Noxalibus actionibus. (Pr. §. 4.)	4. 8
De Nuptiis. (Pr.)	1. 10

O.

De Obligationibus. (Pr. §. 1. 2.)	3. 13
De Obligationibus, quae ex delicto nascuntur. (Pr. §. 1.)	4. 1
De Obligationibus, quae quasi ex delicto nascuntur. (Pr. §. 1. 3.)	4. 5
De Obligationibus quasi ex contractu. (Pr. §. 1-6.)	3. 27
De Officio iudicis. (Pr.)	4. 17

P.

De Patria potestate. (Pr.)	1. 9
De Perpetuis et temporalibus actionibus, et quae ad heredes et in heredes transeunt. (Pr. §. 1.)	4. 12
Per quas personas nobis acquiritur. (Pr. §. 6.)	2. 9
	Per

XXX INSTITVTIONVM TITVLI.

Per quas personas nobis obligatio ad-	
quiritur. (Pr.)	3. 28
De Poena temere litigantium. (Pr. §. 1. 2.)	4. 16
De Publicis iudiciis. (§. 1 - II.)	4. 18
De Pupillari substitutione. (Pr. §. 1.)	2. 16

Q.

Qui et quibus ex causis manumittere non	
possunt. (Pr.)	1. 6
Qui testamento tutores dari possunt. (Pr.	
§. 1. 2. 3. 4.)	1. 14
Quibus alienare licet vel non. (Pr.)	2. 8
Quibus modis ius potestatis soluitur. (Pr.	
§. 4. 6. 8.)	1. 12
Quibus modis obligatio tollitur. (Pr. §. 1-4.)	3. 29
Quibus modis re contrahitur obligatio.	
(Pr. §. 2-4.)	3. 14
Quibus modis testamenta infirmantur. (Pr.	
§. 1-5.)	2. 17
Quibus modis tutela finitur. (Pr. §. 1-6.)	1. 22
Quibus non est permissum facere testa-	
mentum. (Pr. §. 1-5.)	2. 12
Quod cum eo contractum est, qui in aliena	
potestate est. (Pr. §. 1-7.)	4. 7

R.

De Rebus incorporalibus. (Pr. §. 1. 2. 3.)	2. 2
De Replicationibus. (Pr.)	4. 14

S.

De Satisfactionibus. (Pr. §. 2-5.)	4. 11
De Satisfactione tutorum vel curatorum. (Pr.)	1. 24
De Senatusconsulto Orphitiano. (Pr.)	3. 4
De Senatusconsulto Tertylliano. (Pr. §. 2.)	3. 3
De Seruitutibus. (Pr. §. 1. 2.)	2. 3
Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur.	
(Pr.)	4. 9
	De

De Singulis rebus per fideicommissum re- lictis. (Pr.)	2. 24
De Societate. (Pr.)	3. 25
De Stipulatione seruorum. (Pr.)	3. 17
De Successione cognatorum. (Pr.)	3. 5
De Successione libertorum. (Pr.)	3. 8
De Successionibus sublatis, quae fiebant per bonorum venditiones, et ex Senatus- consulto Claudiano. (Pr. §. I.)	3. 12
De Suspectis tutoribus vel curatoribus. (Pr. §. I. 2. 3.)	1. 26

T.

De Testamentis ordinandis. (§. 3. 4. 10. 13.)	2. 10
De Tutelis. (Pr. §. 3.)	1. 13

V.

De Verborum obligatione. (Pr.)	3. 15
De Vsu et habitatione. (Pr. §. 1. 5. 6.)	2. 5
De Vsucaptionibus, et longi temporis pos- sessionibus. (Pr. §. I.)	2. 6
De Vusufructu. (Pr. §. I. 2. 3.)	2. 4
De Vulgari substitutione. (Pr. §. I. 4.)	2. 15

INDEX TITVLORVM
EX OMNI DIGESTORVM
SEV PANDECTARVM IVRE
SECVNDVM ORDINEM ALPHABETICVM
DISPOSITVS.

Prior numerus librum, posterior titulum designat.

A.

De Abigeis.	47.	14
De Acceptilatione.	46.	4
De Accusationibus et inscriptionibus.	48.	2
De Actione rerum amotarum.	25.	2
De Actionibus empti et venditi.	19.	I
De Ademptione libertatis.	40.	6
De Adimendis vel transferendis legatis.	34.	4
De Administratione et periculo tutorum et curatorum qui gesserunt vel non: et de agentibus vel conueniendis vno vel pluribus.	26.	7
De Administratione rerum ad ciuitates per- tinentium.	50.	8
De Adoptionibus et emancipationibus, et aliis modis quibus potestas soluitur.	I.	7
De Adquirenda vel amittenda possessione.	41.	2
De Adquirenda vel omittenda hereditate.	29.	2
De Adquirendo rerum dominio.	41.	I
De Adsignandis libertis.	38.	4
De Aedilicio edicto, et redhibitione, et quanti minoris.	21.	I
De Aestimatoria actione.	19.	3
De Agnoscendis et alendis liberis, vel pa- rentibus, vel patronis, vel libertis.	25.	3
De		

De Albo scribendo.	50.	3
De Aleatoribus.	II.	5
De Alienatione iudicii mutandi causa facta.	4.	7
De Alimentis vel cibariis legatis.	34.	I
De Annuis et mensstruis legatis.	33.	I
An per alium causae appellationum reddi possunt.	49.	9
De Appellationibus et relationibus.	49.	I
De Appellationibus recipiendis, vel non.	49.	5
Apud eum, a quo appellatur, aliam causam agere compellendum.	49.	12
De Aqua, et aquae pluviae arcendae.	39.	3
De Aqua cottidiana et aestiua.	43.	20
A quibus appellari non licet.	49.	2
De Arboribus caedendis.	43.	27
Arborum furtim caesarum.	47.	7
De Auctoritate et consensu tutorum et curatorum.	26.	8
De Auro, argento, mundo, ornamentis, vnguentis, veste vel vestimentis, et statuis legatis.	34.	2

B.

De Bonis damnatorum.	48.	20
De Bonis eorum, qui ante sententiam vel mortem sibi conscierunt, vel accusatorem corruerunt.	48.	21
De Bonis libertorum.	38.	2
De Bonorum possessionibus.	37.	I
De Bonorum possessione contra tabulas.	37.	4
De Bonorum possessione ex testamento militis.	37.	13
De Bonorum possessione furioso, infanti, muto, furdo, caeco competente.	37.	3
De Bonorum possessionibus secundum tabulas.	37.	II

C.

De Cadaueribus punitorum.	48.	24
De Calumniatoribus.	3.	6
De Capite minutis.	4.	5
De Captiuis, et postliminio, et redemptis ab hostibus.	49.	15
De Carboniano edicto.	37.	10
De Castrensi peculio.	49.	17
De Censibus.	50.	15
De Cessione bonorum.	42.	3
De Cloacis.	43.	23
De Collatione.	37.	6
De Collegiis et corporibus.	47.	22
De Collusione detegenda.	40.	16
Commodati vel contra.	13.	6
Communia praediorum tam urbanorum quam rusticorum.	8.	4
Communi diuidundo.	10.	3
De Compensationibus.	16.	2
De Concubinis.	25.	7
De Concussione.	47.	13
De Condicionibus et demonstrationibus, et causis, et modis eorum, quae in testa- mento scribuntur.	35.	1
De Condicionibus institutionum.	28.	7
De Condiictione causa data, causa non secuta.	12.	4
De Condiictione ex lege.	13.	2
De Condiictione furtiua.	13.	1
De Condiictione indebiti.	12.	6
De Condiictione ob turpem vel iniustam causam.	12.	5
De Condiictione sine causa.	12.	7
De Condiictione triticiaria.	13.	3
De Confessis.	42.	2
De Confirmando tutore vel curatore.	26.	3
De		

De Coniungendis cum emancipato liberis eius.	37.	8
De Constitutionibus Principum.	I.	4
De Contrahenda emptione, et de pactis inter emptorem et venditorem compositis, et quae res veniri non possunt.	18.	I
De Contraria tutelae et utili actione.	27.	4
De Curatore bonis dando.	42.	7
De Curatoribus furioso et aliis extra minores dandis.	27.	10
De Custodia et exhibitione reorum.	48.	3
D.		
De Damno infecto et de sugrundis et protectionibus.	39.	2
De Decretis ab ordine faciendis.	50.	9
De Decurionibus et filiis eorum.	50.	2
Depositi vel contra.	16.	3
De Distractione pignorum et hypothecarum.	20.	5
De Diuersis regulis iuris antiqui.	50.	17
De Diuersis temporalibus praescriptionibus, et de accessionibus possessionum.	44.	3
De Diuisione rerum et qualitate.	I.	8
De Diuortiis et repudiis.	24.	2
De Doli mali et metus exceptione.	44.	4
De Dolo malo.	4.	3
De Donationibus.	39.	5
De Donationibus inter virum et uxorem.	24.	I
De Dote praelegata.	33.	4
De Dotis collatione.	37.	7
De Duobus reis constituendis.	45.	2
E.		
De Edendo.	2.	13
De EffraCTORibus et expilatoribus.	47.	18
De Eo per quem factum erit, quo minus quis in iudicio sistat.	2.	10
	c 2	De

XXXVI INDEX TITVLORVM

De Eo, qui pro tutore proue curatore negotia gessit.	27.	5
De Eo, quod certo loco dari oportet.	13.	4
De Euictionibus, et duplae stipulatione.	21.	2
Eum, qui appellauerit, in prouincia de- fendi.	49.	11
De Exceptione rei iudicatae.	44.	2
De Exceptione rei venditae et traditae.	21.	3
De Exceptionibus, praescriptionibus et praeiudiciis.	44.	1
De Excusationibus.	27.	1
De Exercitoria actione.	14.	1
Ad Exhibendum.	10.	4
Expilatae hereditatis.	47.	19
Ex quibus causis maiores viginti quin- que annis in integrum restituuntur.	4.	6
De Extraordinariis cognitionibus, et si iudex litem suam fecisse dicetur.	50.	13
De Extraordinariis criminibus.	47.	11
F.		
Familiae erciscundae.	10.	2
De Feriis et dilationibus et diuersis tem- poribus.	2.	12
De Fideicommissaria hereditatis petitione.	5.	6
De Fideicommissariis libertatibus.	40.	5
De Fide instrumentorum.	22.	4
De Fideiussoribus et mandatoribus.	46.	1
De Fideiussoribus et nominatoribus, et heredibus tutorum et curatorum.	27.	7
Finium regundorum.	10.	1
De Fluminibus, ne quid in flumine publico ripae eius fiat, quo peius nauigetur.	43.	12
De Fonte.	43.	22
De Fugitiuis.	11.	4
De Fundo dotali.	23.	5
De Furibus balneariis.	47.	17
		Furti

Furti aduersus nautas, caupones, stabularios.

47. 5

De Furtis.

47. 2

G.

De Glande legenda.

43. 28

De Gradibus et adfinibus, et nominibus eorum.

38. 10

H.

De Heredibus instituendis.

28. 5

De Hereditate vel actione vendita.

18. 4

De Hereditatis petitione.

5. 3

De His, quae in testamento delentur, inducuntur, vel inscribuntur.

28. 4

De His, quae poenae causa relinquuntur.

34. 6

De His, quae pro non scriptis habentur.

34. 8

De His, quae ut indignis auferuntur.

34. 9

De His, qui effuderint, vel deiecerint.

9. 3

De His, qui notantur infamia.

3. 2

De His, qui sui vel alieni iuris sunt.

1. 6

De Homine libero exhibendo.

43. 29

I.

De Impensis in res dotales factis.

25. 1

De Incendio, ruina, naufragio, rate, naue expugnata.

47. 9

De In diem additione.

18. 2

De In integrum restitutionibus.

4. 1

De Iniuriis et famosis libellis.

47. 10

De Iniusto, rupto, irrito facto testamento.

28. 3

De In ius vocando.

2. 4

In ius vocati ut eant, aut satis vel cautum dent.

2. 6

De In litem iurando.

12. 3

De Inofficioso testamento.

5. 2

In quibus causis pignus, vel hypotheca tacite contrahitur.

20. 2

De In rem verso.

15. 3

XXXVIII INDEX TITVLORVM

De Inſpiciendo ventre, cuſtodiendoque partu.	25.	4
De Inſtitoria aſtione.	14.	3
De Inſtructo vel inſtrumento legato.	33.	7
De Interdictis.	43.	1
De Interdictis et relegatis, et deportatis.	48.	22
De Interrogationibus in iure faciendis, et interrogatoriis aſtionibus.	11.	1
De Itinere aſtuque priuato.	43.	19
Iudicatum ſolui.	46.	7
De Iudiciis et vbi quiſque agere vel conueniri debeat.	5.	1
De Iure aureorum anulorum.	40.	10
De Iure codicillorum.	29.	7
De Iure deliberandi.	28.	8
De Iure dotium.	23.	3
De Iure fiſci.	49.	14
De Iure immunitatis.	50.	6
De Iure patronatus.	37.	14
De Iureiurando ſiue voluntario, ſiue neceſſario, ſiue iudiciali.	12.	2
De Iuriſdictione.	2.	1
De Iuris et facti ignorantia.	22.	6
De Iuſtitia et iure.	1.	1
L.		
De Legationibus.	50.	7
De Legatis et fideicommiſſis.	30.	1
— — —	31.	1
— — —	32.	1
De Legatis praeſtandis, contra tabulas bonorum poſſeſſione petita.	37.	5
De Legibus, Senatusque conſultis, et longa conſuetudine.	1.	3
De Lege commiſſoria.	18.	3
De Lege Cornelia de falſis, et de Senatusconſulto Liboniano.	48.	10
		De

De Lege Fabia de plagiariis.	48.	15
De Lege Iulia ambitus.	48.	14
De Lege Iulia de annona.	48.	12
De Lege Iulia repetundarum.	48.	11
De Lege Pompeia de parricidiis.	48.	9
De Lege Rhodia de iactu.	14.	2
Ad Legem Aquiliam.	9.	2
Ad Legem Corneliam de ficariis et veneficiis.	48.	8
Ad Legem Falcidiam.	35.	2
Ad Legem Iuliam de adulteriis coërcendis.	48.	5
Ad Legem Iuliam maiestatis.	48.	4
Ad Legem Iuliam peculatus, et de sacri- legis, et de residuis.	48.	13
Ad Legem Iuliam de vi priuata.	48.	7
Ad Legem Iuliam de vi publica.	48.	6
De Legitimis tutoribus.	26.	4
De Libellis dimissoriis, qui apostoli di- cuntur.	49.	6
De Liberali causa.	40.	12
De Liberatione legata.	34.	3
De Liberis et postumis heredibus insti- tuendis, vel exheredandis.	28.	2
De Liberis exhibendis, item ducendis.	43.	30
De Libertis vniuersitatum.	38.	3
De Litigiosis.	44.	6
Locati conducti.	19.	2
De Locis et itineribus publicis.	43.	7
De Loco publico fruendo.	43.	9

M.

De Magistratibus conueniendis.	27.	8
Mandati vel contra.	17.	1
De Manumissionibus.	40.	1
De Manumissionibus, quae seruis ad vni- uersitatem pertinentibus imponuntur.	40.	3
De Manumissis testamento.	40.	4

De Manumissis vindicta.	40.	2
De Migrando.	43.	32
De Minoribus vigintiquinque annis.	4.	4
De Mortis causa donationibus.	39.	6
De Mortuo inferendo et sepulchro aedificando.	11.	8
De Muneribus et honoribus.	50.	4
Ad Municipalem, et de incolis.	50.	1

N.

De Natalibus restituendis.	40.	11
Nautae, caupones, stabularii, vt recepta restituant.	4.	9
De Nautico foenore.	22.	2
Ne de statu defunctorum post quinquennium quaeratur.	40.	15
De Negotiis gestis.	3.	5
Ne quid in flumine publico fiat, quo aliter aqua fluat, atque vti priore aestate fluxit.	43.	13
Ne quid in loco publico vel itinere fiat.	43.	8
Ne quid in loco sacro fiat.	43.	6
Ne quis eum, qui in ius vocabitur, vi eximat.	2.	7
Ne vis fiat ei, qui in possessionem missus erit.	43.	4
Nihil innouari appellatione interposita.	49.	7
De Nouationibus et delegationibus.	46.	2
De Noxalibus actionibus.	9.	4
De Nundinis.	50.	11

O.

De Obligationibus et actionibus.	54.	7
De Obsequiis parentibus et patronis praestandis.	37.	15
De Officio adfessorum.	1.	22
De Officio Consulis.	1.	10
De		

De Officio eius, cui mandata est iuris- dictio.	I. 21
De Officio Iuridici.	I. 20
De Officio praefecti Augustalis.	I. 17
De Officio praefecti praetorio.	I. 11
De Officio praefecti vigilum.	I. 15
De Officio praefecti vrbi.	I. 12
De Officio praesidis.	I. 18
De Officio praetorum.	I. 14
De Officio proconsulis et legati.	I. 16
De Officio procuratoris Caesaris, vel ra- tionalis.	I. 19
De Officio quaestoris.	I. 13
De Operibus publicis.	50. 10
De Operis libertorum.	38. 1
De Operis noui nuntiatione.	39. 1
De Operis seruorum.	7. 7
De Optione vel electione legata.	33. 5
De Origine iuris, et omnium magistra- tuum, et successione prudentium.	I. 2

P.

De Pactis.	2. 14
De Pactis dotalibus.	23. 4
De Peculio.	15. 1
De Peculio legato.	33. 8
De Pecunia constituta.	13. 5
De Penu legata.	33. 9
De Periculo et commodo rei venditae.	18. 6
De Pigneraticia actione vel contra.	13. 7
De Pignoribus et hypothecis, et qualiter ea contrahantur, et de pactis eorum.	20. 1
De Poenis.	48. 19
De Pollicitationibus.	50. 12
De Popularibus actionibus.	47. 23
De Possessoria hereditatis petitione.	5. 5
De Postulando.	3. 1

De Praescriptis verbis, et in factum actionibus.	19.	5
De Praeuaricatione.	47.	15
De Precario.	43.	26
De Priuatis delictis.	47.	1
De Probationibus, et praesumptionibus.	22.	3
De Procuratoribus et defensoribus.	3.	3
Pro derelicto.	41.	7
Pro donato.	41.	6
Pro dote.	41.	9
Pro emptore.	41.	4
Pro herede, vel pro possessore.	41.	5
Pro legato.	41.	8
Pro socio,	17.	2
Pro suo.	41.	10
De Proxenetis.	50.	14
De Publicanis et vectigalibus et commissis.	39.	4
De Publiciana in rem actione.	6.	2
De Publicis iudiciis.	48.	1

Q.

Quae in fraudem creditorum facta sunt, vt restituantur.	42.	8
Quae res pignori vel hypothecae datae obligari non possunt.	20.	3
Quae sententiae sine appellatione rescindantur.	49.	8
De Quaestionibus.	48.	18
Quando appellandum sit, et intra quae tempora.	49.	4
Quando de peculio actio annalis est.	15.	2
Quando dies legatorum vel fideicommissorum cedat.	36.	2
Quando dies vfusfructus legati cedat.	7.	3
Quando ex facto tutoris vel curatoris minores agere vel conueniri possunt.	26.	9
Quarum rerum actio non datur.	44.	5
Quem-		

Quemadmodum seruitutes amittuntur.	8.	6
Quibus ad libertatem proclamare non licet.	40.	13
Quibus ex causis in possessionem eatur.	42.	4
Quibus modis pignus vel hypotheca soluitur.	20.	6
Quibus modis ususfructus vel usus amit- titur.	7.	4
Quibus non competit bonorum possessio.	38.	13
De Quibus rebus ad eundem iudicem eatur.	11.	2
Qui et a quibus manumissi liberi non fiunt, et ad legem Aeliam Sentiam.	40.	9
Qui petant tutores vel curatores, et ubi petantur.	26.	6
Qui potiores in pignore vel hypotheca habeantur, et de his qui in priorum creditorum locum succedunt.	20.	4
Quis, a quo appelletur.	49.	3
Quis ordo in possessionibus seruetur.	38.	15
Qui fatisdare cogantur vel iurato pro- mittant, vel suae promissioni com- mittantur.	2.	8
Qui sine manumissione ad libertatem per- veniunt.	40.	8
Qui testamenta facere possunt et quem- admodum testamenta fiant.	28.	1
Quod cuiuscunque vniuersitatis nomine vel contra eam agatur.	3.	4
Quod cum eo, qui in aliena potestate est, negotium gestum esse dicetur.	14.	5
Quod falso tutore auctore gestum esse dicatur.	27.	6
Quod iussu.	15.	4
Quod legatorum.	43.	3
Quod metus causa gestum erit.	4.	2
Quod quisque iuris in alterum statuerit vt ipse eodem iure vtatur.	2.	2
	Quod	

Quod vi aut clam.	43.	24
Quorum bonorum.	43.	2

R.

Ratam rem haberi, et de ratihabitione.	46.	8
De Rebus auctoritate iudicis possidendis seu vendundis.	42.	5
De Rebus creditis, si certum petetur, et de condictione.	12.	1
De rebus dubiis.	34.	5
De Rebus eorum, qui sub tutela vel cura sunt, sine decreto non alienandis, vel supponendis.	27.	9
De Receptatoribus.	47.	16
De Receptis, qui arbitrium receperunt, vt sententiam dicant.	4.	8
De Regula Catoniana.	34.	7
De (diuersis) Regulis iuris antiqui.	50.	17
De Re iudicata, et de effectu sententia- rum, et de interlocutionibus.	42.	1
De Rei vindicatione.	6.	1
De Religiosis, et sumptibus funerum, et vt funus ducere liceat.	11.	7
De Re militari.	49.	16
De Remissionibus.	43.	25
Rem pupilli vel adulescentis saluam fore.	46.	6
De Requirendis vel absentibus damnandis.	48.	17
De Rerum permutatione.	19.	4
De Rescindenda venditione, et quando licet ab emptione discedere.	18.	5
De Ripa munienda.	43.	15
De Ritu nuptiarum.	23.	2
De Riuis.	43.	21

S.

De Saluiano interdicto.	43.	33
De Senatoribus.	1.	9
De Senatusconsulto Macedoniano.	14.	6
De		

De Senatusconsulto Silariano et Claudiano, quorum testamenta ne aperiantur.	29.	5
Ad Senatusconsultum Tertyllianum et Or- phitianum.	38.	17
Ad Senatusconsultum Trebellianum.	36.	I
Ad Senatusconsultum Turpillianum, et de abolitionibus criminum.	48.	16
Ad Senatusconsultum Velleianum.	16.	I
De Sententiam passis et restitutis.	48.	23
De Separationibus.	42.	6
De Sepulchro violato.	47.	12
De Seruis exportandis, vel si ita mancipium venierit, vt manumittatur, vel contra.	18.	7
De Seruitute legata.	33.	3
De Seruitutibus.	8.	I
De Seruitutibus praediorum rusticorum.	8.	3
De Seruitutibus praediorum vrbano- rum.	8.	2
De Seruo corrupto.	II.	3
Si ager vectigalis, id est emphyteuti- carius, petatur.	6.	3
Si a parente quis manumissus sit.	37.	12
Si cui plus, quam per legem Falcidiam licuerit, legatum esse dicetur.	35.	3
Si ex noxali causa agatur, quemadmo- dum caueatur.	2.	9
Si familia furtum fecisse dicetur.	47.	6
Si ingenuus esse dicetur.	40.	14
Si is, qui testamento liber esse iussus erit, post mortem domini ante aditam hereditatem subripuisse, aut corru- pisse, quid dicetur.	47.	4
Si mensor falsum modum dixerit.	II.	6
Si mulier ventris nomine in possessione calumniae causa esse dicetur.	25.	6
Si pars hereditatis petatur.	5.	4
Si pendente appellatione mors interue- nerit.	49.	13
		Si

Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur.	9.	I
Si quid in fraudem patroni factum sit.	38.	5
Si quis aliquem testari prohibuerit, vel coëgerit.	29.	6
Si quis cautionibus in iudicio sistendi causa factis non obtemperauerit.	2.	II
Si quis in ius vocatus non ierit, siue quis eum vocauerit, quem ex edicto non debuerit.	2.	5
Si quis ius dicenti non obtemperauerit.	2.	3
Si quis omissa causa testamenti, ab in- testato, vel alio modo possidet he- reditatem.	29.	4
Si seruitus vindicetur vel ad alium per- tinere negetur.	8.	5
Si tabulae testamenti extabunt.	37.	2
Si tabulae testamenti nullae extabunt, vnde legitimi.	38.	6
Si tutor vel curator magistratus creatus appellauerit.	49.	IO
Si ventris nomine muliere in possessio- nem missa eadem possessio dolo malo ad alium translata esse dicatur.	25.	5
Si vsusfructus petetur, vel ad alium per- tinere negetur.	7.	6
De Solutionibus et liberationibus.	46.	3
Soluto matrimonio dos quemadmodum petatur.	24.	3
De Sponsalibus.	23.	I
De Statu hominum.	I.	5
De Statu liberis.	40.	7
Stellionatus.	47.	20
De Stipulatione seruorum.	45.	3
De Stipulationibus praetoriis.	46.	5
De Successorio edicto.	38.	9
De Suis et legitimis heredibus.	38.	16
De Supellectili legata.	33.	IO
		De

De Superficiebus.	43.	18
De Suspectis tutoribus et curatoribus.	26.	10

T.

De Tabulis exhibendis.	43.	5
De Termino moto.	47.	21

Testamenta quemadmodum aperiantur,
inspiciantur et describantur.

29. 3

De Testamentaria tutela.	26.	2
--------------------------	-----	---

De Testamento militis.	29.	1
------------------------	-----	---

De Testibus.	22.	5
--------------	-----	---

De Tigno iuncto.	47.	3
------------------	-----	---

De Transactionibus.	2.	15
---------------------	----	----

De Tributoria actione.	14.	4
------------------------	-----	---

De Tritico, vino vel oleo legato.	33.	6
-----------------------------------	-----	---

De Tutelae et rationibus distrahendis, et vtili curationis causa actione.	27.	3
--	-----	---

De Tutelis.	26.	1
-------------	-----	---

De Tutoribus et curatoribus datis ab his qui ius dandi habent: et qui et in qui- bus causis specialiter dari possunt.	26.	5
---	-----	---

V.

De Vacatione et excusatione munerum.	50.	5
--------------------------------------	-----	---

Vbi pupillus educari vel morari debeat:

et de alimentis ei praestandis.	27.	2
---------------------------------	-----	---

De Ventre in possessionem mittendo, et curatore eius.	37.	9
--	-----	---

De Verborum obligationibus.	45.	1
-----------------------------	-----	---

De Verborum significatione.	50.	16
-----------------------------	-----	----

De Veteranis.	49.	18
---------------	-----	----

De Veteranorum et militum successione.	38.	12
--	-----	----

De Via publica et itinere publico refi- ciendo.	43.	11
--	-----	----

De Via publica, et si quid in ea factum esse dicatur.	43.	10
--	-----	----

Vi bonorum raptorum, et de turba.	47.	8
-----------------------------------	-----	---

De

XLVIII INDEX TITVLORVM ETC.

De Vi, et de vi armata.	43.	16
Vnde cognati.	38.	8
Vnde legitimi.	38.	7
Vnde vir et vxor.	38.	II
De Vfu et habitatione.	7.	8
De Vfu et vfufuctu, et reditu et habitatione, et operis per legatum vel fideicommissum datis.	33.	2
De Vsfufuctu adcrefcendo.	7.	2
De Vsfufuctu earum rerum, quae vfu confumuntur, vel minuuntur.	7.	5
De Vsfufuctu, et quemadmodum quis vtatur fruatur.	7.	I
Vsfufuctuarius quemadmodum caueat.	7.	9
De Vfuris et fructibus, et caufis, et omnibus accelfionibus et mora.	22.	I
De Vfurpationibus et vfucapionibus.	41.	3
Vt ex legibus Senatusue confultis bonorum poffeffio detur.	38.	14
Vt in flumine publico nauigare liceat.	43.	14
Vt in poffeffionem legatorum vel fideicommissorum feruandorum caufa effe liceat.	36.	4
Vt legatorum feu fideicommissorum feruandorum caufa caueatur.	36.	3
Vti poffidetis.	43.	17
De Vtrubi.	43.	31
De Vulgari et pupillari fubftitutione.	28.	6

INDEX TITVLORVM CODICIS ORDINE ALPHABETICO DIGESTVS.

Prior numerus librum, posterior titulum indicat.

A.

De Abigeis.	9. 37
De Abolitionibus.	9. 42
De Acceptilationibus.	8. 44
De Accusationibus et inscriptionibus.	9. 2
De Actionibus empti et venditi.	4. 49
De Actore a tutore, seu curatore dando.	5. 61
Ad exhibendum.	3. 42
Ad legem Corneliam de falsis.	9. 22
Ad legem Corneliam de ficariis.	9. 16
Ad legem Falcidiam.	6. 50
Ad legem Fabiam de plagiaris.	9. 20
Ad legem Iuliam de adulteriis et stupro.	9. 9
Ad legem Iuliam de ambitu.	9. 26
Ad legem Iuliam de vi publica vel priuata.	9. 12
Ad legem Iuliam maiestatis.	9. 8
Ad legem Iuliam repetundarum.	9. 27
Ad legem Viselliam.	9. 21
De Administratione rerumpublicarum.	11. 30
De Administratione tutorum, vel curatorum, et pecunia pupillari foeneranda, vel deponenda.	5. 37
De Adoptionibus.	8. 48
De Adquirenda et retinenda possessione.	7. 32
Ad senatusconsultum Macedonianum.	4. 28
Ad senatusconsultum Orfitianum.	6. 57
Ad senatusconsultum Silanianum.	6. 35
Ad senatusconsultum Tertyllianum.	6. 56
Ad senatusconsultum Trebellianum.	6. 49
Ad senatusconsultum Turpillianum.	9. 45
d	Ad

Ad senatusconsultum Velleianum.	4. 29
De Assertione tollenda.	7. 17
De Adfessoribus, et domesticis, et cancellariis iudicum.	1. 51
De Aduocatis diuersorum iudicum.	2. 8
De Aduocatis diuersorum iudiciorum.	2. 7
De Aduocatis fisci.	2. 9
De Aedificiis priuatis.	8. 10
De Aedilitiis actionibus.	4. 58
De Agentibus in rebus.	12. 20
De Agricolis, censitis et colonis.	11. 47
De Agricolis et mancipiis dominicis, vel fiscalibus rei publ. vel priuatae.	11. 67
De Aleatoribus, et alearum lusu.	3. 43
De Alendis liberis, ac parentibus.	5. 25
De Alexandriae primatibus.	11. 28
De Alienatione iudicii mutandi causa facta.	2. 55
De Alimentis pupillo praestandis.	5. 50
De Alluuiionibus, et paludibus, et pascuis ad alium statum translatis.	7. 41
De Annali exceptione Italici contractus tollenda, et de diuersis temporibus et exceptionibus et praescriptionibus et interruptionibus earum.	7. 40
De Annonis ciuilibus.	11. 24
De Annonis et capitatione administrantium, et eorum assessorum, aliorumue publicas sollicitudines gerentium, vel eorum qui aliquas consecuti sunt dignitates.	1. 52
De Annonis et tributis.	10. 16
An seruus pro suo facto post manumissionem teneatur.	4. 14
De Apochis publicis, et de descriptionibus curialibus et de distributionibus ciuilibus.	10. 22
De Apostatis.	1. 7
De Apparitoribus comitis orientis.	12. 57
De	

De Apparitoribus magistrorum militum et priuilegiis eorum.	12. 55
De Apparitoribus praefecti annonae.	12. 59
De Apparitoribus praefectorum praetorio et priuilegiis eorum.	12. 53
De Apparitoribus praefecti urbis.	12. 54
De Apparitoribus proconsulis et legati.	12. 56
De Appellationibus et consultationibus.	7. 62
De Aquaeductu.	11. 42
De Arbitris.	2. 56
Arbitrium tutelae.	5. 51
De Argenti pretio quod thesauris infertur.	10. 76
De Athletis.	10. 53
De Auro coronario.	10. 74
De Auri publici persecutoribus.	10. 72
De Autoritate praestanda.	5. 59

B.

De Bonis authoritate iudicis possidendis seu venundandis, et de separationibus bonorum.	7. 72
De Bonis eorum qui mortem sibi consci- uerunt.	9. 50
De Bonis libertorum et iure patronatus.	6. 4
De Bonis maternis, et materni generis.	6. 60
De Bonis Proscriptorum, seu damnatorum.	9. 49
De Bonis, quae liberis in potestate con- stitutis, ex matrimonio vel alias acqui- runtur, et eorum administratione.	6. 61
De Bonis vacantibus et de incorporatione.	10. 10
De Bonorum possessione contra tabulas li- berti, quae patronis, liberisque eorum datur.	6. 13
De Bonorum possessione contra tabulas, quam Praetor liberis pollicetur.	6. 12
De Bonorum possessione secundum tabulas.	6. 11

C.

De Caducis tollendis.	6. 51
De Calumniatoribus.	9. 46
De Canone frumentario vrbis Romae.	11. 22
De Canone largitionalium titulorum.	10. 23
De capiendis et distrahendis pignoribus tributorum causa.	10. 21
De Capitatione ciuium censibus eximenda.	11. 48
De Carboniano edicto.	6. 17
De Castrensiis et ministerianis.	12. 26
De Castrensi omnium palatinorum peculio.	12. 31
De Castrensi peculio militum, et prae- fectianorum.	12. 37
De Censibus et censitoribus, et peraequa- toribus, et inspectoribus.	11. 57
De Cessione bonorum.	7. 71
De Classicis.	11. 12
De Codicillis.	6. 36
De Cohortalibus principibus, corniculariis, ac primipilaribus.	12. 58
De Collationibus.	6. 20
De Collatione aeris.	10. 29
De Collatione donatorum, vel releuato- rum, aut translatorum, seu adaeratorum.	10. 28
De Collatione fundorum fiscalium, vel rei priuatae, vel dominicae, vel ciuitatis, vel templi.	11. 73
De Collatione fundorum patrimonialium et emphyteuticariorum.	11. 64
De Collegiatis, et chartopratis, et num- mulariis.	11. 17
De Collusione detegenda.	7. 20
De Colonis Illyricianis.	11. 52
De Colonis Palaestinis.	11. 50
De Colonis Thracensibus.	11. 51
De Comitibus consistorianis.	12. 10
De Comitibus et archiatriis sacri palatii.	12. 13
De	

De Comitibus et tribunis scholarum.	12. 11
De Comitibus qui prouincias regunt.	12. 14
De Comitibus rei militaris.	12. 12
De Commeatu.	12. 43
De Commerciis et Mercatoribus.	4. 63
Comminationes, epistolas, programmata, subscriptiones, auctoritatem rei iudica- tae non habere.	7. 57
De Commodato.	4. 23
Communia de legatis et fideicommissis, et de in rem missione tollenda.	6. 43
Communia de manumissionibus.	7. 15
Communia de successionibus.	6. 59
Communia de usucapionibus.	7. 30
Communi diuidundo.	3. 37
De Communium rerum alienatione.	4. 52
De Communi seruo manumisso.	7. 7
Communia vtriusque iudicii, tam famil. ercisc. quam comm. diuid.	3. 38
De Compensationibus.	4. 31
De Concubinis.	5. 26
De Condiictione ex lege, et sine causa, vel iniusta causa.	4. 9
De Condiictione furtiua.	4. 8
De Condiictione indebiti.	4. 5
De Condiictione ob causam datorum.	4. 6
De Condiictione ob turpem causam.	4. 7
De Conditionibus insertis, tam in legatis, quam in fideicomm. et libertatibus.	6. 46
De Conditis in publicis horreis.	10. 26
De Conductoribus et procuratoribus, siue actoribus praediorum fiscalium domus Augustae.	11. 71
De Confessis.	7. 59
De Confirmando tutore.	5. 29
De Consortibus eiusdem litis.	3. 40
De Constituta pecunia.	4. 18

De Constitutionibus Principum.	I. 14
De Consulibus, et non spargendis ab his pecuniis: et de praefectis et magistris militum, et patriciis.	12. 3
De Contractibus iudicum vel eorum qui sunt circa eos, et inhibendis donationi- bus in eos faciendis: et ne administra- tionis tempore proprias aedes aedificent sine sanctione pragmatica.	I. 53
De Contrahenda emptione et venditione.	4. 38
De Contrahenda et committenda stipulatione.	8. 38
De Contrario iudicio tutelae.	5. 58
De Conueniendis fisci debitoribus.	10. 2
Creditorem euictionem pignoris non debere.	8. 46
De Crimine expilatae hereditatis.	9. 32
De Crimine peculatus.	9. 28
De Crimine sacrilegii.	9. 29
De Crimine stellionatus.	9. 34
De Cupressis ex Luco Daphnensi, vel Per- seis per Aegyptum non excidendis, vel vendendis.	11. 77
De Curatore furiosi, vel prodigi.	5. 70
De Curiosis stationariis.	12. 23
De Cursu publico, et angariis, et paran- gariis.	12. 51
De Custodia reorum.	9. 4
D.	
De Debitoribus ciuitatum.	11. 32
Debitorem venditionem pignoris impedire non posse.	8. 29
De Decanis.	12. 27
De Decretis decurionum super immunitate quibusdam concedenda.	10. 46
De Decurialibus urbis Romae.	11. 13
De Decurionibus et filiis eorum, et qui decuriones habeantur, et quibus modis a fortuna curiae liberentur.	10. 31
De	

De Dedititia libertate tollenda.	7. 5
De Defensoribus ciuitatum.	I. 55
De Delatoribus.	IO. II
Depositi vel contra.	4. 34
De Desertoribus et occultatoribus eorum.	12. 46
De Dignitatibus.	12. I
De Dilationibus.	3. II
De Discussoribus.	IO. 30
De Distractione pignorum.	8. 28
De Diuersis officiis et apparitoribus iudicium, et probatoriis eorum.	12. 60
De Diuersis praediis vrbanis et rusticis, templorum et ciuitatum, et omni re- ditu civili.	II. 69
De Diuersis rescriptis, et pragmaticis san- ctionibus.	I. 23
De Diuidenda tutela, et pro qua parte quisque tutor conueniatur.	5. 52
Diuortio facto, apud quem liberi morari, vel educari debeant.	5. 24
De Dolo malo.	2. 21
De Domesticis et protectoribus.	12. 17
De Donationibus.	8. 54
De Donationibus ante nuptias, vel propter nuptias, et sponsalitiis.	5. 3
De Donationibus causa mortis.	8. 57
De Donationibus inter virum et vxorem, etc.	5. 16
De Donationibus, quae sub modo, vel con- ditione, vel ex certo tempore conficiuntur.	8. 55
De Dote cauta, non numerata.	5. 15
De Dotis promissione, et nuda pollicitatione.	5. II
De duobus reis stipulandi et promittendi.	8. 40

E.

De Edendo.	2. I
De Edicto Diui Hadriani tollendo: et quemadmodum scriptus heres in posses- sionem mittatur.	6. 33

De Emancipationibus liberorum.	8. 49
De Emendatione propinquorum.	9. 15
De Emendatione seruorum.	9. 14
De Eo, qui pro tutore negotia gessit.	5. 45
De Eo quod interest.	7. 47
De Episcopali audientia, et diuersis capitulis, quae a ius curamque et reuerentiam pertinent pontificum.	I. 4
De Episcopis et Clericis, Orphanotrophis, et Xenodochis, etc.	I. 3
De Equestri dignitate.	12. 32
De Erogatione militaris annonae.	12. 38
De Errore aduocatorum, vel libellos, seu preces concipientium.	2. 10
De Errore calculi.	2. 1
Etiam ob chirographariam pecuniam pignus teneri.	8. 27
Etiam per procuratorum causam in integrum restitutionis agi posse.	2. 49
De Euictionibus.	8. 45
De Eunuchis.	4. 42
De Exactoribus tributorum.	10. 19
De Exceptionibus, seu praescriptionibus.	8. 36
De Excoctione et translatione militarium annonarum.	12. 39
De Excusationibus artificum.	10. 64
De Excusationibus munerum.	10. 47
De Excusationibus tutorum et curatorum, et de temporibus earum.	5. 62
De Excusatione veteranorum.	5. 65
Ex delictis defunctorum in quantum heredes conueniantur.	4. 17
De Exsecutoribus et Exactoribus.	12. 61
De Exsecutione rei iudicatae.	7. 53
De Exhibendis et transmittendis reis.	9. 3
De Expensis ludorum publicorum.	11. 41
Ex quibus causis infamia irrogatur.	2. 12
Ex	

Ex quibus causis maiores in integrum re-
stituantur.

2. 54

F.

De Fabricensibus.	II. 9
De Falsa causa adiecta legato, vel fideicom.	6. 44
De Falsa moneta.	9. 24
Familiae erciscundae.	3. 36
De Famosis libellis.	9. 36
De Feriis.	3. 12
De Fide et iure hastae fiscalis, et de adiect.	10. 3
De Fideicommissariis libertatibus.	7. 4
De Fideicommissis.	6. 42
De Fide instrumentorum, et amissione eorum, et de apochis et antapochis fa- ciendis, et his quae sine scriptura fieri possunt.	4. 21
De Fideiussoribus et mandatoribus.	8. 41
De Fideiussoribus minorum.	2. 24
De Fideiussoribus tutorum, vel curatorum.	5. 57
De Filiisfamilias, et quemadmodum pro his pater teneatur.	10. 60
De Filiofamilias minore.	2. 23
De Filiis officialium militarium qui in bello moriuntur.	12. 48
Finium regundorum.	3. 39
De Fiscalibus vsuris.	10. 8
De Formulis et impetrationibus actionum sublatis.	2. 58
De Fructibus, et litium expensis.	7. 51
De Frumento Alexandrino.	11. 27
De Frumento urbis Constantinopolitanae.	11. 23
De Fugitiuis colonis patrimonialibus sal- tuensibus et emphyteuticis.	11. 63
De Fundo dotali.	5. 23
De Fundis et saltibus rei dominicae.	11. 66
De Fundis limitrophis, et terris, etc.	11. 59

De Fundis patrimonialibus et saltuenfi- bus, etc.	II. 61
De Fundis rei priuatae, et saltibus diui- nae domus.	II. 65
De Furtis et seruo corrupto.	6. 2

G.

De Generali abolitione.	9. 43
De Gladiatoribus penitus tollendis.	II. 43
De Grege dominico.	II. 75

H.

De Haereticis et Manichaeis, et Samaritis.	I. 5
De Hereditariis actionibus.	4. 16
De Hereditatibus decurionum, etc.	6. 62
De Heredibus instituendis, et quae per- sonae heredes institui non possunt.	6. 24
De Heredibus tutorum vel curatorum.	5. 54
De Hereditate vel actione vendita.	4. 39
De His quae ex publica collatione illata sunt, non usurpandis.	IO. 73
De His quae poenae nomine in testamento, vel codicillis scribuntur, vel relinquuntur.	6. 41
De His quae sub modo legata, seu fidei- commissa relinquuntur.	6. 45
De His quae vi metusque causa gesta sunt.	2. 20
De His qui accusare non possunt.	9. I
De His qui ad ecclesias confugiunt, vel ibi exclamant: et ne quis ab ecclesia extrahatur.	I. 12
De His qui ad statuas confugiunt.	I. 25
De His qui a non domino manumissi sunt.	7. 10
De His qui ante apertas tabulas heredita- tem transmittunt.	6. 52
De His qui a principe vacationem acce- perunt.	IO. 44
De His quibus vt indignis hereditates au- feruntur, et ad SC. Silanianum.	6. 35
De	

De His qui ex officio quod administrarunt, conueniuntur.	II. 38
De His qui in exilium dati, vel ab ordine moti sunt.	IO. 59
De His qui ex publicis rationibus mutuam pecuniam acceperunt.	IO. 6
De His qui in ecclesiis manumittuntur.	I. 13
De His qui in priorum creditorum locum succeedunt.	8. 19
De His qui latrones, vel aliis criminibus reos occultauerint.	9. 39
De His qui non impletis stipendiis sacra- mento soluti sunt.	IO. 54
De His qui numero liberorum, vel pauper- tate excusationem meruerunt.	IO. 51
De His qui parentes, vel liberos occiderunt.	9. 17
De His qui potentiorum nomine titulos praediis affigunt, vel eorum nomina in litem praetendunt.	2. 15
De His qui propter metum iudicis non ap- pellauerunt.	7. 67
De His qui se deferunt.	IO. 13
De His qui sibi adscribunt in testamento.	9. 23
De His qui sponte publica munera subeunt.	IO. 43
De His qui veniam aetatis impetrauerunt.	2. 45
De Honoratorum vehiculis.	II. 19

I.

De Immunitate nemini concedenda.	IO. 25
De Imponenda lucratiua descriptione.	IO. 35
De Impuberum et aliis substitutionibus.	6. 26
De Incertis personis.	6. 48
De Incestis et inutilibus nuptiis.	5. 5
De Incolis, et vbi quis domicilium habere videtur, et de his qui studiorum causa in alia ciuitate degunt.	IO. 39
De Indictionibus.	IO. 17
De	

De Indicta viduitate, et lege Iulia Miscella tollenda.	6. 40
De Infamibus.	10. 57
De Infantibus expositis liberis et seruis: et de his qui sanguinolentos nutriendos ac- ceperunt.	8. 52
De Infirmendis poenis coelibatus et orbi- tatis, et de decimariis sublati.	8. 58
De Ingenuis manumissis.	7. 14
De Ingratis liberis.	8. 50
De In integrum restitutione minorum XXV annis.	2. 22
In integrum restitutione postulata, ne quid noui fiat.	2. 50
De Iniuriis.	9. 35
De In ius vocando.	2. 2
De In litem dando tutore vel curatore.	5. 44
De In litem iurando.	5. 53
De Inofficiosis donationibus.	3. 29
De Inofficiosis dotibus.	3. 30
De Inofficioso testamento.	3. 28
In quibus casibus tutorem, vel curatorem habenti, tutor vel curator dari potest.	5. 36
In quibus causis cessat longi temporis praescriptio.	7. 34
In quibus causis coloni censiti dominos accusare possint.	11. 49
In quibus causis in integrum restitutio necessaria non est.	2. 41
In quibus causis militantes fori prae- scriptione uti non possunt.	3. 25
In quibus causis pignus tacite contrahitur.	8. 15
De Institoria et exercitoria actione.	4. 25
De Institutionibus et substitutionibus et restitutionibus sub conditione factis.	6. 25
De Interdictis.	8. 1
De	

De Interdicto matrimonio inter pupillam et tutorem, seu curatorem filiosque eorum.	5. 6
De Inutilibus stipulationibus.	8. 39
De Irenarchis.	10. 75
De Iudaeis et coelicolis.	1. 9
De Iudiciis.	3. 1
De Iure aureorum annulorum, et de natalibus restituendis.	6. 8
De Iure deliberandi, et de adeunda, vel acquirenda hereditate.	6. 30
De Iure domini impetrando.	8. 34
De Iure dotium.	5. 12
De Iure emphyteutico.	4. 66
De Iure fisci.	10. 1
De Iureiurando propter calumniam dando.	2. 59
De Iure liberorum.	8. 59
De Iure Reipublicae.	11. 29
De Iurisdictione omnium iudicum, et de foro competenti.	3. 13
De Iuris et facti ignorantia.	1. 18

L.

De Latina libertate tollenda, et per certos modos in ciuitatem Romanam transfusa.	7. 6
De Legationibus.	10. 63
De Legatis.	6. 37
De Lege Aquilia.	3. 35
De Lege Fusia Caninia tollenda.	7. 3
De Legibus et constitutionibus principum et edictis.	1. 14
De Legitimis heredibus.	6. 58
De Legitima tutela.	5. 30
De Liberali causa.	7. 16
De Liberis exhibendis, seu deducendis, et de libero homine exhibendo.	8. 8
De Liberis praeteritis, vel exheredatis.	6. 28
De Libertinis.	10. 56
De	

De Libertis et eorum liberis.	6. 7
De Litigiosis.	8. 37
De Litis contestatione.	3. 9
De Littorum et itinerum custodia.	12. 45
De Locatione praediorum ciuiliū, vel fiscalium, siue templorum, siue rei pri- vatae vel dominicae.	11. 70
De Locato et conducto.	4. 65
De Longi temporis praescriptione, quae pro libertate, et non aduersus liberta- tem opponitur.	7. 22
De Luitione pignoris.	8. 31
De Lucris aduocatorum, et concussionibus officiorum siue apparitorum.	12. 62

M.

De Magistratibus conueniendis.	5. 75
De Magistratibus municipalibus.	1. 56
De Magistris sacrorum scriniorum.	12. 9
De Maiuma.	11. 45
De Maleficis et mathematicis, et ceteris similibus.	9. 18
De Mancipiis et colonis patrimonialium saltuensium et emphyteuticorum fun- dorum.	11. 62
De Mandatis principum.	1. 15
Mandati vel contra.	4. 35
De Mendicantibus validis.	11. 25
De Mensuris.	12. 28
De Metallariis, et metallis, et procurato- ribus metallorum.	11. 6
De Metatis et epidemeticis.	12. 41
De Metropoli Beryto.	11. 21
De Militari veste.	12. 40
De Modo multarum quae a iudicibus in- fliguntur.	1. 54
De	

De Monopoliis, et conuentu negotiatorum illicito, vel artificum ergolaborum, nec- non balneatorum prohibitis, et de pactio- nibus illicitis.	4. 59
De Mulieribus, in quo loco munera sexui congruentia, vel honores agnoscant.	10. 62
De Mulieribus quae se propriis feruis iunxerunt.	9. 11
De Muneribus et honoribus non conti- nuandis inter patrem et filium, et de interuallis.	10. 40
De Muneribus patrimoniorum.	10. 41
De Municipibus et originariis.	10. 38
De Murilegulis et gynaeciariis, et procu- ratoribus gynaecii: et de monetariis, et bastagiariis.	11. 7
De Mutatione nominis.	9. 25
N.	
De Naturalibus liberis, et matribus eorum, et ex quibus causis iusti efficiantur.	5. 27
De Naufragiis.	11. 5
De Nauibus non excusandis.	11. 3
De Nauiculariis, seu naucleris publicas spe- cies transportantibus, et de tollenda Iustralis auri collatione.	11. 1
De Nautico foenore.	4. 33
De Nautis Tiberinis.	11. 26
De Necessariis feruis heredibus instituen- dis, vel substituendis.	6. 27
Ne christianum mancipium haereticus, vel Iudaeus, vel Paganus habeat, vel possi- deat, vel circumcidat.	1. 10
Ne de statu defunctorum post quinquen- nium quaeratur.	7. 21
Ne fideiuffores, vel mandatores dotium dentur.	5. 20
Ne	

- Ne filius pro patre, vel pater pro filio
emancipato, vel libertus pro patrono,
vel seruus pro domino conueniatur. 4. 13
- Ne fiscus rem quam vendidit euincat. 10. 5
- Ne fiscus, vel respublica procuracionem
alicui patrocini causa in lite praestet. 2. 18
- Negotiatores ne militent. 12. 35
- De Negotiis gestis. 2. 19
- Ne liceat in vna eademque causa tertio
prouocare, vel post duas sententias iu-
dicum, quas definitio praefectorum ro-
borauerit, eas retractare. 7. 70
- Ne liceat potentioribus patrocinium liti-
gantibus praestare, vel actiones in se
transferre. 2. 14
- Nemini licere signum saluatoris Christi
humi, vel in filice, vel in marmore, aut
sculperere aut pingere. 1. 8
- Ne pro dote mulieris, bona quondam mariti
addicantur, id est, in solidum dentur. 5. 22
- Ne operae a collatoribus exigantur. 10. 24
- Ne quid oneri publico imponatur. 11. 4
- Ne quis in sua causa iudicet, vel ius sibi
dicat. 3. 5
- Ne quis liber inuitus actum reipublicae
gerere cogatur. 11. 36
- Ne rei dominicae, vel templorum ven-
dicatio temporis praescriptione summo-
ueatur. 7. 38
- Ne rei militaris comitibus, vel tribunis
lauacra praestentur. 1. 47
- Ne rusticani ad vllum obsequium deuo-
centur. 11. 54
- Ne sanctum baptisma iteretur. 1. 6
- Ne sine iussu principis certis iudicibus li-
ceat confiscare. 9. 48
- Ne tutor, vel curator vectigalia conducat. 5. 41
- Ne

Ne vxor pro marito, vel maritus pro vxore, vel mater pro filio conueniatur.	4. 12
De Nili aggeribus non rumpendis.	9. 38
Non licere habitatoribus metrocomiae loca sua ad extraneum transferre.	11. 55
De Non numerata pecunia.	4. 30
De Nouationibus, et delegationibus.	8. 42
De Noui operis nuntiatione.	8. 11
De Noxalibus actionibus.	3. 41
De Nudo iure Quiritum tollendo.	7. 25
Nulli licere in frenis, equestribus sellis, et in balteis margaritas, et smaragdos, et hyacinthos aptare: et de artificibus palatinis.	11. 11
De Numerariis, actuariis, et chartulariis, et adiutoribus, scriniariis, et exceptori- bus sedis excelsae, ceterorumque iudi- cum, tam militarium quam ciuiliu.	12. 50
De Nundinis et mercationibus.	4. 60
De Nuptiis.	5. 4
O.	
De Oblatione votorum.	12. 49
De Obligationibus et actionibus.	4. 10
De Obsequiis patrono praestandis.	6. 6
De Officio ciuiliu iudicum.	1. 45
De Officio comitis Orientis.	1. 36
De Officio comitis rerum priuatarum.	1. 33
De Officio comitis sacrarum largitionum.	1. 32
De Officio comitis sacri palatii.	1. 34
De Officio comitis sacri patrimonii.	1. 35
De Officio diuersorum iudicum.	1. 48
De Officio eius qui vicem alicuius iudicis, vel praefidis obtinet.	1. 50
De Officio iuridici Alexandriae.	1. 57
De Officio magistri militum.	1. 29
De Officio magistri officiorum.	1. 31
De Officio militarium iudicum.	1. 46
e	De

De Officio praefecti Annonae.	I. 44
De Officio praefecti Augustalis.	I. 37
De Officio praefecti praetorio Africae, et de omni eiusdem dioeceseos statu.	I. 27
De Officio praefecti praetoriorum Orientis et Illyrici.	I. 26
De Officio praefecti vigilum.	I. 43
De Officio praefecti vrbi.	I. 28
De Officio praetorum.	I. 39
De Officio proconsulis et legati.	I. 35
De Officio quaestoris.	I. 30
De Officio rectoris prouinciae.	I. 40
De Officio vicarii.	I. 38
De Omni agro deserto, et quando steriles fertilibus imponuntur.	II. 58
De Operis libertorum.	6. 3
De Operibus publicis.	8. 12
De Ordine cognitionum.	7. 19
De Ordine iudiciorum.	3. 8

P.

De Pactis	2. 3
De Pactis conuentis, tam super dote, quam super donatione ante nuptias, et pa- raphernis.	5. 14
De Pactis inter emptorem et venditorem compositis.	4. 54
De Pactis pignorum, et de lege commif- soria in pignoribus rescindenda.	8. 35
De Paganis et sacrificiis et templis.	I. 11
De Palatiis et domibus dominicis.	II. 76
De Palatinis sacrarum largitionum et rerum priuatarum.	12. 24
De Partu pignoris, et omni causa.	8. 25
De Pascuis publicis, vel priuatis.	II. 60
De Patria potestate.	8. 47
De Patribus qui filios suos distraxerunt.	4. 43
De	

De Peculio eius qui libertatem meruit.	7. 23
De Pedaneis iudicibus.	3. 3
De Perfectissimatus dignitate.	12. 33
De Periculo eorum qui pro magistratibus interuenerunt.	11. 34
De Periculo et commodo rei venditae.	4. 48
De Periculo nominatorum.	11. 33
De Periculo successorum parentis.	10. 61
De Periculo tutorum et curatorum.	5. 38
Per quas personas nobis adquiratur.	4. 27
De Petitionibus bonorum sublati.	10. 12
De Petitione hereditatis.	3. 31
De Pigneratitia actione.	4. 24
De Pignoribus et hypothecis.	8. 14
De Pistoribus.	11. 15
De Plus petitionibus.	3. 10
Plus valere quod agitur, quam quod simu- late concipitur.	4. 22
De Poenis.	9. 47
Poenis fiscalibus creditores praeferri.	10. 7
De Poena iudicis qui male iudicauit, vel eius qui iudicem, vel aduersarium cor- rumpere curauit.	7. 49
De Ponderatoribus, et auri illatione.	10. 71
De Postliminio reuersis, et redemptis ab hostibus.	8. 51
De Posthumis heredibus instituendis, vel exheredandis, vel praeteritis.	6. 29
De Postulando.	2. 6
De Potioribus ad munera nominandis.	10. 65
De Praebendo salario.	10. 36
De Praediis decurionum sine decreto non alienandis.	10. 33
De Praediis et aliis rebus minorum sine decreto non alienandis, vel obligandis.	5. 71
De Praediis et omnibus rebus nauicu- lariorum.	11. 2

De Praediis tamiacis, et de his qui ex colonis dominicis, aliisque liberae conditionis procreantur.	II. 68
De Praefectis praetorio, siue vrbi, et magistris militum in dignitatibus exaequandis.	12. 4
De Praepositis agentium in rebus.	12. 21
De Praepositis laborum.	12. 18
De Praepositis sacri cubiculi, et de omnibus cubiculariis, et priuilegiis eorum.	12. 5
De Praescriptione longi temporis, decem, vel viginti annorum.	7. 33
De Praescriptione triginta, vel quadraginta annorum.	7. 39
De Praetoribus et honore praeturae, et collatione et gleba, et folii, et septem solidorum functione sublata.	12. 2
De Praetorio pignore, et vt in actionibus debitorum missio praetorii pignoris procedat.	8. 22
De Precario, et Saluiano interdicto.	8. 9
De Precibus Imperatori offerendis, et de quibus rebus supplicare liceat, vbi non.	1. 19
De Primicerio, et secundicerio, et notariis.	12. 7
De Primipilo.	12. 63
De Principibus agentium in rebus.	12. 22
De Priuatis carceribus inhibendis.	9. 5
De Priuilegiis corporatorum vrbis Romae.	II. 14
De Priuilegiis domus Augustae, vel rei priuatae: et quarum collationum excusationem habent.	II. 74
De Priuilegio dotis.	7. 74
De Priuilegiis eorum qui in sacro palatio militant.	12. 29
De Priuilegio fisci.	7. 73
De Priuilegiis scholarum.	12. 30
De Priuilegiis vrbis Constantinopolitanae.	II. 20
De Probationibus.	4. 19
De	

De Procuratoribus.	2. 13
De Professoribus et medicis.	10. 52
De Professoribus qui in vrbe Constantino- politana docentes, ex lege meruerunt comitiuam.	12. 15
De prohibita sequestratione pecuniae.	4. 4
Pro quibus causis serui pro praemio liber- tatem accipiunt.	7. 13
Pro socio.	4. 37
De proximis sacrorum scriniorum, ceteris- que qui in sacris scriniis militant.	12. 9
Publicae laetitiae, vel consulum nuntiato- res, vel insinuatores constitutionum, et aliarum sacrarum, vel iudicialium lite- rarum, ex descriptione, vel ab inuitis ne quid accipiant immodicum.	12. 64

Q.

De Quadriennii praescriptione.	7. 37
De Quadrimestribus breuibus.	1. 42
Quae res exportari non debeant.	4. 41
Quae res pignori obligari possunt, vel non, et qualiter pignus contrahatur.	8. 17
Quae res venire non possunt, et qui ven- dere, vel emere vetantur.	4. 40
Quae sit longa consuetudo.	8. 53
De Quaestionibus.	9. 41
De Quaestoribus et magistris officiorum, et comitibus sacrarum largitionum, et rei priuatae.	12. 6
Quando civilis actio criminali praeiudicet, et an vtraque ab eodem exerceri possit.	9. 31
Quando decreto opus non est.	5. 72
Quando dies legati, vel fideicommissi cedit.	6. 53
Quando et quibus quarta pars debetur ex bonis decurionum, et de modo distribu- tionis eorum.	10. 34

Quando ex facto tutoris, vel curatoris, minores agere, vel conueniri possunt.	5. 39
Quando fiscus, vel priuatus, debitoris sui debitores exigere possit, vel debeat.	4. 15
Quando imperator inter pupillos, vel vi- duas, vel alias miserabiles personas cognoscat: et ne exhibeantur.	3. 14
Quando libellus principi datus, litis con- testationem faciat.	1. 20
Quando liceat ab emptione discedere.	4. 45
Quando liceat vnicaque sine iudice se vindicare, vel publicam deuotionem.	3. 27
Quando mulier officio tutelae fungi potest.	5. 35
Quando non petentium partes petentibus accrescant.	6. 10
Quando prouocare non est necesse.	7. 64
Quando tutores vel curatores esse de- finant.	5. 60
Quemadmodum ciuilia munera indicuntur.	10. 42
Quemadmodum testamenta aperiantur, in- spiciantur, et describantur.	6. 32
Qui accusare non possunt.	9. I
Qui admitti ad bonorum possessionem pos- sunt, et intra quod tempus.	6. 9
Qui aetate.	5. 68
Qui aetate vel professione se excusant.	10. 49
Qui bonis cedere possunt.	7. 71
Quibus ad conductionem praediorum fisca- lium accedere non licet.	11. 72
Quibus ad libertatem proclamare non li- cet: et de rebus eorum qui ad liberta- tem proclamare non prohibentur.	7. 18
Quibus ex causis maiores in integrum re- stituuntur.	2. 54
Quibus muneribus excusentur ii, qui post impletam militiam, vel aduocationem per prouincias suis commodis vacantes com-	

commorantur, et de priuilegiis eorum, et de conductoribus vectigalium fisci.	10. 55
De Quibus muneribus, vel praestationibus nemini liceat se excusare.	10. 48
Quibus non obicitur longi temporis prae- scriptio.	7. 35
Quibus res iudicata non nocet.	7. 56
Qui dare tutores, vel curatores possunt, et qui dari possunt.	5. 34
Qui et aduersus quos in integrum restitui non possunt.	2. 42
Qui legitimam personam standi in iudiciis habeant, vel non.	3. 6
Qui manumittere non possunt, et ne in fraudem creditorum manumittatur.	7. 11
Qui militare possunt, vel non possunt, et de seruis ad militiam, vel dignitatem adspirantibus, et vt nemo duplici mili- tia, vel dignitate et militia simul vtatur.	12. 34
Qui morbo.	5. 67
Qui morbo se excusant.	10. 50
Qui non possunt ad libertatem peruenire.	7. 12
Qui numero liberorum se excusant.	5. 66
Qui numero tutelarum.	5. 69
Qui petant tutores vel curatores.	5. 31
Qui potiores in pignore habeantur.	8. 18
Qui pro sua iurisdictione iudices dare, dariue possunt.	3. 4
Qui testamenta facere possunt, vel non.	6. 22
Quod cum eo, qui in aliena potestate est, negotium gestum esse dicatur, vel de peculio siue quod iussu, aut de in rem verso.	4. 26
Quomodo et quando iudex sententiam proferre debeat praesentibus partibus, vel vna parte absente.	7. 43
Quo quisque ordine conueniatur.	11. 39

Quorum appellationes non recipiuntur.	7. 65
Quorum bonorum.	8. 2
Quorum legatorum.	8. 3
R.	
De Raptu virginum, seu viduarum, necnon sanctimonialium.	9. 13
De Ratiociniis operum publicorum, et de patribus ciuitatum.	8. 13
De Rebus alienis non alienandis: et de prohibita rerum alienatione, vel hy- potheca.	4. 51
De rebus creditis, et iureiurando.	4. 1
De Receptis arbitris.	2. 56
De Reis postulatis.	10. 58
De Re iudicata.	7. 52
De Rei vindicatione.	3. 32
De Rei vxoriae actione in ex stipulatu actionem transfusa, et de natura doti- bus praestita.	5. 13
De Relationibus.	7. 61
De Religiosis, et sumptibus funerum.	3. 44
Rem alienam gerentibus non interdici re- rum suarum alienatione.	4. 53
De Re militari.	12. 36
De Remissione pignoris.	8. 26
De Repudianda bonorum possessione.	6. 19
De Repudianda, vel abstinenda hereditate.	6. 31
De Repudiis, et iudicio de moribus sublato.	5. 17
De Reputationibus quae fiunt in iudicio in integrum restitutionis.	2. 48
De Requirendis reis.	9. 40
Rerum amotarum.	5. 21
De Rerum permutatione, et praescriptis verbis.	4. 64
De Rescindenda venditione.	4. 44
Res inter alios acta, vel iudicata aliis non nocere.	7. 60
	De

De Restitutionibus militum, et eorum qui reipublicae causa absunt.	2. 51
De Reuocandis donationibus.	8. 56
De Reuocandis his quae in fraudem credi- torum alienata sunt.	7. 75
S.	
De Sacrosanctis ecclesiis, et de rebus et priuilegiis earum.	I. 2
De Salgamo hospitibus non praestando.	12. 42
De Satisdando.	2. 57
De Secundis nuptiis.	5. 9
De Seditiosis, et de his qui plebem contra republicam audent colligere.	9. 30
De Senatusconsultis.	I. 16
De Senatusconsulto Claudiano tollendo.	7. 24
De Senatusconsulto Tertylliano.	6. 56
De Senatusconsulto Velleiano.	4. 29
De Sententiis aduersus fiscum latis retra- ctandis.	10. 9
De Sententiis et interlocutionibus omnium iudicum.	7. 45
De Sententiis ex periculo recitandis.	7. 44
De Sententiam passis et restitutis.	9. 51
De Sententiis praefectorum praetorio.	7. 42
De Sententiis quae pro eo quod interest proferuntur.	7. 47
De Sententia quae sine certa quantitate profertur.	7. 46
Sententiam rescindi non posse.	7. 50
De Sepulchro violato.	9. 19
De Seruitutibus et aqua.	3. 34
De Seruis fugitiuis et libertis, mancipiis- que ciuitatum artificibus, et ad diuersa opera deputatis, et ad rem priuatam, vel dominica pertinentibus.	6. 1
De Seruo pignori dato manumisso.	7. 8
De Seruis reipublicae manumittendis.	7. 9
	Si
e 5	

Si aduersus creditorem.	2. 38
Si aduersus creditorem praescriptio op- ponitur.	7. 36
Si aduersus delictum.	2. 35
Si aduersus donationem.	2. 30
Si aduersus dotem.	2. 34
Si aduersus fiscum.	2. 37
Si aduersus libertatem.	2. 31
Si aduersus rem iudicatam restitutio po- stuletur.	2. 27
Si aduersus solutionem a tutore, vel a se factam.	2. 33
Si aduersus transactionem, vel diuisionem in integrum minor restitui velit.	2. 32
Si aduersus venditionem.	2. 28
Si aduersus venditionem pignorum.	2. 29
Si aduersus vsucapionem.	2. 36
Si aliena res pignori data fit.	8. 16
Si a non competente iudice iudicatum esse dicatur.	7. 48
Si antiquior creditor pignus vendiderit.	8. 20
Si certum petatur.	4. 2
Si communis res pignori data fit.	8. 21
Si contra ius, vel vtilitatem publicam, vel mendacium fuerit aliquid postulatum, vel impetratum.	1. 22
Si contra matris voluntatem tutor datus fit.	5. 47
Si curialis relictā ciuitate rus habitare maluerit.	10. 37
Si de momentanea possessione fuerit ap- pellatum.	7. 69
Si dos constante matrimonio soluta fuerit.	5. 19
Si ex falsis instrumentis, vel testimoniis iudicatum fit.	7. 58
Si ex pluribus tutoribus, vel curatoribus omnes, vel vnus, agere pro minore, vel conueniri possint.	5. 40
Si	

Si in causa iudicati pignus captum fit.	8. 23
Si in communi, eademque causa in integrum restitutio postuletur.	2. 26
Si in fraudem patroni a libertis alienatio facta sit.	6. 5
De Silentariis et decurionibus eorum.	12. 16
Si liberalitatis imperialis socius sine herede decesserit.	10. 14
Si maior factus alienationem factam sine decreto ratam habuerit.	5. 74
Si maior factus ratum habuerit.	2. 46
Si mancipium ita fuerit alienatum, ut manumittatur, vel contra.	4. 57
Si mancipium ita venierit, ne prostituatur.	4. 56
Si mater indemnitatem promisit.	5. 46
Si minor ab hereditate se abstineat.	2. 39
Si minor se maiorem dixerit, vel maior probatus fuerit.	2. 43
Sine censu, vel reliquis fundum comparari non posse.	4. 47
Si nuptiae ex rescripto petantur.	5. 8
Si omissa sit causa testamenti.	6. 39
Si pendente appellatione mors interuenerit.	7. 66
Si per vim, vel alio modo absentis turbata sit possessio.	8. 5
Si pignoris conuentionem numeratio pecuniae secuta non sit.	8. 33
Si pignus pignori datum sit.	8. 24
Si plures vna sententia condemnati sunt.	7. 55
Si post creationem quis decesserit.	10. 68
Si propter inimicitias creatio facta sit.	10. 66
Si propter publicas pensitationes venditio fuerit celebrata.	4. 46
Si quacunque praeditus potestate, vel ad eum pertinentes ad suppositarum iurisdictioni suae aspirare tentauerint nuptias.	5. 7
Si	

Si quis aliquem testari prohibuerit vel coëgerit.	6. 34
Si quis alteri, vel sibi sub alterius nomine, vel aliena pecunia emerit.	4. 50
Si quis eam cuius tutor fuerit corruperit.	9. 10
Si quis ignorans rem minoris esse sine de- creto comparauerit.	5. 73
Si quis imperatori maledixerit.	9. 7
Si rector prouinciae, vel ad eum pertinen- tes, sponsalitia dederint.	5. 2
Si reus, vel accusator mortuus fuerit.	9. 6
Si saepius in integrum restitutio postuletur.	2. 44
Si secundo nupserit mulier, cui maritus vsumfructum reliquit.	5. 10
Si seruus aut libertus ad decurionatum aspirauerit.	10. 32
Si seruus exportandus veneat.	4. 55
Si seruus extero se emi mandauerit.	4. 36
Si tutor, vel curator, falsis allegationibus excusatus sit.	5. 63
Si tutor vel curator interuenerit.	2. 25
Si tutor, vel curator non gesserit.	5. 55
Si tutor, vel curator, reipublicae causa aberit.	5. 64
Si vendito pignore agatur.	8. 30
Si vnus ex pluribus appellauerit.	7. 68
Si vnus ex pluribus heredibus creditoris, vel debitoris, partem suam debiti sol- uerit, vel acceperit.	8. 32
Si vt omiffam hereditatem, vel bonorum possessionem, vel quid aliud acquirat.	2. 40
De Solutionibus et liberationibus.	8. 43
De Solutionibus et liberationibus debito- rum ciuitatum.	11. 39
Soluto matrimonio quemadmodum dos petatur.	5. 18
De Spectaculis et scenicis et lenonibus.	11. 40
De	

De Sponsalibus et arrhis sponsalitiis, et proxeneticis.	5.	I
De Sportulis et sumptibus in diuersis iudiciis faciendis, et de executoribus litium.	3.	2
De Statuis et imaginibus.	I.	24
De Stratoribus.	12.	25
De Studiis liberalibus vrbis Romae et Constantinopolitanae.	II.	18
De Suariis et susceptoribus vini, et ceteris corporatis.	II.	16
De Successorio edicto.	6.	16
De Suffragio.	4.	3
De Suis et legitimis liberis, et ex filia nepotibus ab intestato venientibus.	6.	55
De Summa trinitate, et fide catholica, et vt nemo de ea publice contendere audeat.	I.	I
Sumptus iniuncti muneris ad omnes collegas pertinere.	II.	37
De Sumptuum recuperatione.	IO.	67
De Superexactionibus.	IO.	20
De Superindicto.	IO.	18
De Susceptoribus, praepositis, et arcariis.	IO.	70
De Suspectis tutoribus, vel curatoribus.	5.	43

T.

De Tabulariis, scribis, logographis, et censualibus.	IO.	69
De Tabulis exhibendis.	8.	7
De Temporibus et reparationibus appellationum, seu consultationum.	7.	63
De Temporibus in integrum restitutionis, tam minorum et aliarum personarum quae restitui possunt, quam etiam heredum eorum.	2.	53
De Testamentaria manumissione.	7.	2
De Testamentaria tutela.	5.	28
	De	

De Testamentis, et quemadmodum testamenta ordinentur.	6. 23
De Testamento militis.	6. 21
De Testibus.	4. 20
De Thesauris.	10. 15
De Tractatoribus et stativis.	12. 52
De Transactionibus.	2. 4
De Tutoribus, vel curatoribus illustrium, vel clarissimarum personarum.	5. 33
De Tutore, vel curatore, qui satis non dedit.	5. 42
De Tyronibus.	12. 44
V.	
De Vacatione publici muneris.	10. 45
Vbi causae fiscales, vel diuinae domus, hominumque eius agantur.	3. 26
Vbi causa status agi debeat.	3. 22
Vbi conueniatur qui certo loco dare promisit.	3. 8
Vbi de criminibus agi oporteat.	3. 15
Vbi de hereditate agatur, vel vbi heredes scripti in possessionem mitti postulare debeant.	3. 20
Vbi de possessione agi oporteat.	3. 16
Vbi de ratiociniis, tam publicis, quam privatis agi oporteat.	3. 21
Vbi et apud quem cognitio in integrum restitutionis agitanda sit.	2. 47
Vbi fideicommissum peti oporteat.	3. 17
Vbi in rem actio exerceri debeat.	3. 19
Vbi petantur tutores vel curatores.	5. 32
Vbi pupilli educari debeant.	5. 49
Vbi quis de curiali, vel cohortali, aliaue conditione conueniatur.	3. 23
Vbi senatores, vel clarissimi, ciuilitate, vel criminaliter conueniantur.	3. 24
De Vectigalibus et commissis.	4. 61
	Vecti-

Vestigalia noua institui non posse.	4. 62
De Venatione ferarum.	II. 44
De Vendendis rebus ciuitatis.	II. 31
De Venditione rerum fiscalium cum priuatis communium.	IO. 4
De Verborum et rerum significatione.	6. 38
De Vestibus holoberis et auratis, et de intinctione sacri muricis.	II. 8
De Veteranis.	12. 47
De Veteri iure enucleando, et de auctoritate iurisprudentium qui in Digestis referuntur.	I. 17
De Veteris numismatis potestate.	II. 10
De Vi bonorum raptorum.	9. 33
De Vindicta, libertate, et apud concilium manumissione.	7. 1
Vnde legitimi, et vnde cognati.	6. 15
Vnde liberi.	6. 14
Vnde vi.	8. 4
Vnde vir et vxor.	6. 18
De Vsucapione pro donato.	7. 27
De Vsucapione pro dote.	7. 28
De Vsucapione pro emptore, vel transactione.	7. 26
De Vsucapione pro herede.	7. 29
De Vsucapione transformanda, et de sublata differentia rerum Mancipi, et nec Mancipi.	7. 31
De Vsufructu et habitatione, et ministerio seruorum.	3. 33
De Vfuris.	4. 32
De Vfuris et fructibus legatorum, seu fideicommissorum.	6. 47
De Vfuris rei iudicatae.	7. 54
De Vfuris pupillaribus.	5. 56
Vt actiones ab herede et contra heredes incipiant.	4. 11
	Vt

LXXX INDEX TITVL. CODICIS.

Vt armorum vfus infcio principe interdictus fit.	II. 46
Vt caufae post pubertatem adfit tutor.	5. 48
Vt dignitatum ordo feruetur.	12. 8
Vt in poffeffionem legatorum, vel fideicommiſſorum feruandorum caufa mittatur, et quando ſatisdari debeat.	6. 54
Vt intra certum tempus criminalis quaeſtio terminetur.	9. 44
Vti poſſidetis.	8. 6
Vt lite pendente, vel poſt prouocationem, aut definitiuam ſententiam, nulli liceat Imperatori ſupplicare.	I. 21
Vt nemini liceat in emptione ſpecierum ſe excuſare, et de munere ſitocomiae.	10. 27
Vt nemini liceat ſine iudicis auctoritate ſigna rebus imponere alienis.	2. 17
Vt nemo ad ſuum patrocinium ſuſcipiat ruſticanos, vel vicos eorum.	II. 53
Vt nemo inuitus agere, vel accuſare cogatur.	3. 7
Vt nemo priuatus titulos praediis ſuis, vel alienis imponat, vel vela regia ſuſpendat.	2. 16
Vt nullus ex vicaneis pro alienis vicaneorum debitis teneatur.	2. 56
Vt nulli patriae ſuae adminiſtratio ſine ſpeciali permiſſu principis permittatur.	I. 41
Vt omnes iudices, tam ciuiles, quam militares, poſt adminiſtrationem depositam quinquaginta dies in ciuitatibus, vel certis locis permaneant.	I. 49
Vt quae deſunt aduocatis partium iudex ſuppleat.	2. 11
De Vxoribus militum, et eorum qui rei-publicae cauſa abſunt.	2. 52

I.

NOTITIA LITERARIA

CORPORIS IVRIS CIVILIS.

A

NOTITIA LITTERARIA

CORPORIS IURIS CIVILIS

I.
SVCCINCTA NOTITIA LITERARIA
EORVM, QVAE CORPORIS IVRIS
CIVILIS INTERPRETATIONI
INSERVIVNT.

Operae pretium videtur, notitiam literariam eorum fontium, vnde haec chrestomathia hausta est, huic ipsi praemittere. Ita fert instituti ratio; quippe quod totum in eo est, vt legitimae scientiae cultores in interpretandis legibus exercentur. Interpres autem vti subsidiis et adiumentis ipsis, ita eorum notitia carere nequit. Et quidem quae in hoc genere in censum veniunt, duo inprimis sunt: editiones et commentarii, scilicet ii, qui ad scripta sic dicta *legalia* propius quam *doctrinalia* accedunt.

Quaenam via in eiusmodi notitia corporis iuris civilis concinnanda optime ineunda sit, si de eo solo quaeritur, quid arti literariae ipsi maxime conveniat, dubius non haereo. Primum nimirum id agendum est, vt omnes libri, ad rem facientes, tam manu exarati, quam typis exscripti, ex sola aetatis ratione collocentur, excutiantur, recenseantur. In singulis figillatim dicendum, quid contineant, quaenam forma externa non secus quam interna. Tum autem, quae est altera totius operis pars, lucem demum ex fumo dans, congeries rudis et indigesta retractanda est, ita scilicet, vt quae illic dispersa

et disiecta reperiantur, ad suos locos et genera, pro diuersitate auctorum, argumentorum, recensionum, vel cuiuscunque alius rei vel consilii, ope remissionum et directoriorum reuocentur. Vereor autem, ne γλαυκ' εἰς 'Αθηνας, ex quo GUSTAV. HUGO tam insigni exemplo rem illustrauit. Innuo indicem editionum fontium corporis iuris ciuilis, quem IULII PAULI sententiis receptis (Berol. 1795. 8.) subiunxit.

Ita, inquam, sese res habet, si ex sola arte pendemus. Longe aliter contra, si scholae inferuiendum est. Huius causa qualem viam ingressus sim, vt appareat, en tabulam!

I. De partibus corporis iuris ciuilis secundariis. Sect. I. §. 1.

II. De partibus eius principalibus, quae corpus iuris ciuilis forense constituunt. Sect. II.

A. De corpore iuris ciuilis vniuerso. Cap. I.

I. De corporis iuris textu secundum varias ipsius editiones.

A. Vniuerse. §. 2.

B. Singulatim de varia earum consideratione:

1. Vna est, qua diuiduntur in vulgares et reconcinnatas.

a. De editionibus vulgaribus, pro earum diuisione in glossatas et non glossatas, Gothofredianas et alias.

§. 3.

b. De editionibus reconcinnatis, pro duplici, quo reconcinnatores sunt vfi, consilio modoque. §. 4.

2. Altera est, qua diuiduntur in vulgaritas et criticas. §. 5.

II.

II. De versionibus. §. 6.

III. De commentariis. §. 7.

IV. De scriptis, quae faciunt ad notitiam corporis iuris eiusque commodiorem usum. §. 8.

B. De singulis corporis iuris civilis partibus. Cap. II.

I. De institutionibus.

A. De textu institutionum secundum varias earum editiones.

1. Vniuerse. §. 9.

2. Singulatim.

a. De editionibus vulgaribus, pro earum diuisione in glossatas et non glossatas, vulgatas et criticas, notis instructas et nudas. §. 10.

b. De editionibus reconcinnatis et metricis. §. 11.

B. De versionibus institutionum, imprimis Graeca Theophili. §. 12.

C. De commentariis:

1. In integrum institutionum volumen.

a. De commentariis criticis magis quam practicis. §. 13.

b. De commentariis practicis magis quam criticis. §. 14.

2. In vnam vel alteram institutionum partem. §. 15.

D. De scriptis, quae commodiori institutionum vsui inferuiunt. §. 16.

II. De pandectis.

A. De textu pandectarum:

1. In libris manu scriptis, imprimis in Florentino. §. 17.

A 3

2. Se-

I. NOTITIA LITERARIA

2. Secundum varias illarum editiones.
§. 18.

B. De versionibus. §. 19.

C. De commentariis:

1. Ad integrum pandectarum opus.
§. 20.

2. Ad seriem quorundam librorum.
§. 21.

3. Ad vnum tantum vel alterum librum.
§. 22.

4. Ad titulos plures. §. 23.

5. Ad vnum tantum vel alterum titulum. §. 24.

D. De scriptis, notitiam et vsum pandectarum concernentibus. §. 25.

III. De codice iuris ciuilis.

A. De textu codicis secundum varias ipsius editiones. §. 26.

B. De versionibus codicis. §. 27.

C. De commentariis:

1. Ad integrum codicis opus. §. 28.

2. Ad singulas ipsius partes:

a. Ad seriem quorundam librorum.
§. 29.

b. Ad plures titulos. §. 30.

c. Ad quinquaginta Iustiniani decisiones. §. 31.

d. Ad authenticas. §. 32.

D. De scriptis, notitiam et commodiorem codicis vsum concernentibus. §. 33.

IV. De nouellis Iustiniani.

A. De textu nouellarum Graeco. §. 34.

B. De textus Graeci versionibus. §. 35.

C.

C. De commentariis :

1. Qui omnes vel certe plures nouellas exposuerunt. §. 36.
2. Qui tantum ad vnā vel alteram nouellam spectant. §. 37.

D. De scriptis, quae faciunt ad notitiam et commodiorem nouellarum vsum. §. 38.

C. De scriptis, quae faciunt ad illustrationem totius alicuius locorum, in corpore iuris ciuilis occurrentium, generis, ratione nimirum habita diuersitatis vel auctorum et fontium, vel linguae, vel argumenti, vel alius rei. Cap. III.

I. De scriptis, quae pertinent ad loca vnius eiusdemque auctoris.

A. Commentationes, quibus fragmenta huius vel illius iurisconsulti exhibentur vel lucem accipiunt. Quibus hic honor contigit, sunt:

1. Aelius. (Aelius Gallus.) §. 39.
2. Africanus. (Sext. Caecil. Africanus.) §. 40.
3. Alfenus. (P. Alfenus Varus.) §. 41.
4. Anthianus. (Furius Anthianus.) §. 42.
5. Arcadius. (Aurel. Arcad. Charifius.) §. 43.
6. Caius. (Titus Caius.) §. 44.
7. Callistratus. §. 45.
8. Celsus. (Iuuentius Celsus.) §. 46.
9. Ceruidius. (Quint. Ceruid. Scaevola.) §. 47.
10. Claudius. (Quint. Claud. Saturninus.) §. 48.
11. Florentinus. §. 49.

12. Gallus. (C. Aquilius Gallus.) §. 50.
13. Hermogenianus. §. 51.
14. Iauolenus. (Priscus Iauolenus.) §. 52.
15. Iulianus. §. 53.
16. Iulius. (Iulius Aquila.) §. 54.
17. Labeo. (Antist. Labeo.) §. 55.
18. Macer. (Aemil. Macer.) §. 56.
19. Maecian. (Lucius Volufius Maecianus.) §. 57.
20. Marcellus. (Lucius Vlpianus Marcellus.) §. 58.
21. Marcianus. (Aelius Marcianus.) §. 59.
22. Maximus. (Rutilius Maximus.) §. 60.
23. Menander. (Arrius Menander.) §. 61.
24. Modestinus. §. 62.
25. Mucius. (Quint. Mucius Scaevola.) §. 63.
26. Neratius. (Neratius Priscus.) §. 64.
27. Papinianus. §. 65.
28. Papirius. (Papirius Iustus.) §. 66.
29. Paternus. (Tarruntinus Paternus.) §. 67.
30. Paulus. (Iulius Paulus.) §. 68.
31. Pomponius. §. 69.
32. Rufinus. (Licinius Rufinus.) §. 70.
- [33. Sabinus. (Maffurius Sabinus.)] §. 71.
34. Tertyllianus. §. 72.
35. Tryphoninus. (Claudius Tryphoninus) §. 73.
36. Venuleius. (Quint. Venuleius Saturninus.) §. 74.
37. Vlpianus. (Domitius Vlpianus.) §. 75.

B. Scripta ad constitutiones huius vel illius imperatoris. §. 76,

II. De commentationibus, quae ad locos pandectarum, Graeca *lingua* scriptos, pertinent. §. 77.

III. De scriptis, ad locos cognati alicuius *argumenti* pertinentibus, v. c. ad emblemata Triboniani, ad inscriptiones et subscriptiones etc. §. 78.

D. De scriptis ad singulos corporis iuris civilis locos, vel separatim in commentationibus singularibus, vel iunctim in libris miscellaneis illustratos et tractatos. Cap. IV. §. 79.

SECT. I.

DE PARTIBVS IVRIS CIVILIS SE-
CVNDARIS.

§. 1.

Missis his, quae secundaria tantum in corpore nostro iuris ciuilibus eique tantum appendicis nomine adiecta sunt, *edictis XIII Iustiniani, nouellis Leonis, consuetudinibus feudorum*, ad partes ipsius principales, nempe *Iustiniani institutiones, pandectas, codicem, nouellas* statim nos conuertimus. His solis adhuc in foris nostris vtimur. Nec aliquid noui et inusitati est, ambitum corporis iuris nostri ita coercere.

SECT. II.

DE PARTIBVS IVRIS CIVILIS PRIN-
CIPALIBVS.

CAP. I.

DE CORPORE IVRIS CIVILIS
VNIVERSO.

§. 2.

I. *De variis editionibus corporis iuris ciuilibus.*

Inde ab initiis artis typographicae primum *partes singulares* iuris Iustiniani, deinde *totum corpus iuris*, eo ambitu, quo a primis huius rei in Italia instauratoribus voluebatur, typis mandatum est.

Quae

Quae saeculo XV. et XVI. prodierunt editiones, earum elenchum habes in FABRICII *bibliotheca Graeca*, vol. XII. et in BRENCMANNI *historia pandectarum*, lib. III. cap. IV.

In LIPENII *bibliotheca iuris* sedes rei est T. I. p. 758. T. III. p. 277. T. IV. p. 235.

Peculiarem editionum historiam magno conamine molitur Io. CHR. KOCH. cuius etiam specimen in dissertatione sua: *de ordine legum in pandectis*. Giss. 1784. quod ad Gothofredianas editiones attinet, cum orbe erudito communicavit.

Idem promisit I. F. PLITTIVS in praefatione ad tomum I. *corporis iuris civilis*, ab eo curati. (Hagae et Francof. 1789. 8.) Partem faciet ista historia tomi secundi, frustra hucusque desiderati.

Editio princeps est: *Corpus iuris civilis*. Venet. ap. Bapt. de Tortis. T. I. ~ V. 1499. sq. fol. Nouissimae sunt PLITTII iam laudata, et ea, quam post Gebauerum SPANGENBERGIUS curat. Huius tomus primus prodiit Gottingae 1776. 4. Tomus secundus sub prelo est.

§. 3.

Pro varia earum consideratione editiones corporis iuris civilis variae sunt.

A. Vna est consideratio, qua sunt

1. Vel *vulgares*, quae exhibent textus iuris civilis eo ordine, quo collocati sunt ab ipsis compilatoribus. Ex his rursus

a. *Aliae glossatae*, id est glossis seu notis iureconsultorum, quos vocamus, mediorum instructae, formam referentes manuscriptorum glossatorum.

Huius generis est digestum vetus, infortiatum et nouum, ad Florentinas Auensionensesque

que pandectas exploratum, et codex diui Iustini-
niani nouem libros complectens, cum Accursii
glossa. Lugd. ap. Hug. a Porta. 1548 et 1549.
Vol. I - V. fol. Item ibid. 1556 - 1560. fol.
V. voll. It. ib. 1572. fol. V. voll.

Eminet inter eas tanquam optima, quae Ge-
nev. 1593. et 1614. cura *Petri ab Arca Bau-*
doxa in IV tomis 4. prodiit. Adiectae sunt va-
riae lectiones exempli Florentini.

Omnes inhaerent vulgatae lectioni, nisi
quod quibusdam ex iis, veluti *Parisiinae ap. Cl.*
Chevallon. 1523. in margine variantes quaedam
lectiones adpersae sint; quod in iis editionibus
inprimis factum esse obseruatur, quae ab initio
inde saeculi XVI. renatis artis criticae studiis,
prodierunt.

Inde noua editionum glossatarum diuisio ori-
tur, prouti variantes lectiones in margine ha-
bent, vel non.

b. *Aliae non glossatae*, seu glossis istis
destitutae. In varias familias abeunt, prouti
vel hanc vel illam recensitionem in singulis iuris
Iustiniani libris adoptarunt. Gothofrediana stirps
eo, quod inprimis in fora irrepsit, sibi pecu-
liarem famam et laetam propaginem quaesuit.
Vnde fit, vt omnes editiones non glossatae
dispersi soleant in Gothofredianas et alias.

α. *Gothofredianas* recensuit SCHOTT.
in *supplementis ad Lipenium*, p. 277. Etiam
KOCHIVS in specimine supra citato. Quibus
addatur CAR. FRID. WALCHIVS in eius edi-
tione hermeneuticae iuris Eckhardianae, (Lips.
1779. 8.) p. 114. sqq.

Descendunt ex ea editione, quae per DIO-
NYSIVM GOTHOFREDVM Lugd. 1583. 4. pri-
mum prodiit. Distinguantur autem, quae ante
annum 1663. typis exscriptae sunt, ab Amstelo-
damensi,

damensi, a SIMONE VAN LEEUWEN anno 1663. fol. curata, variisque modis ornata et aucta, eamque subsecutis. Quae enim anno isto posteriores sunt, dici merentur *Gothofredo-Leeuwenianae*, quoniam utriusque viri curas sapiunt. His etiam, quamvis Graeca in iis omissa sint, adnumerari possunt variae editiones Lipsienses, quae ex officina Gleditschiana in forma quadruplicata maiori annis 1688. 1720. 1726. et 1740. prodierunt.

β. Sequuntur editiones corporis iuris civilis vulgaris non glossati, quae ad *Gothofredianas* referri nequeunt; ex quibus notari merentur hae:

aa. *Editiones Haloandrinae*. HALO-ANDER ipse quidem non vno opere, sed per partes tantum, corpus iuris edidit. De ipsius pandectis, (Norimb. 1529. 4.) institutionibus, (Ibid. 1529. 8.) codice, (Ibid. 1530. fol.) novellis (Ibid. 1531. fol.) infra. At postea variae integri corporis iuris editiones ex norma Haloandrinorum exemplarium compositae sunt, veluti Parisienses, annorum 1540. 8. 1552. 1553. 8. tum etiam Herwagiana, Bas. 1541. fol. quibus iungatur ea, quae Bas. ap. Thom. Guarinum 1570. fol. III. tomis prodiit.

bb. Editio *Vintimilliana*. Paris. 1548. 8. In pandectis ex vulgata, Haloandrina et Florentina lectione concinnata est; variantes ex manuscripto Ranconeti exhibet.

cc. Editio LVD. RVSSARDI, Lugd. 1561. II. voll. fol. et Antwerpiae 1567. ex officina Plantina in 8. X tomis, si titulos peculiare numeras; nec non 1570.

dd. Editio ANTONII CONTII, Lugd. 1571. ap. Guil. Rouillium, XIV tomis
in

in 12. et, nouo tantum titulo ad emtores denuo alliciendos proposito, 1580.

ee. LVD. CHARONDAE, quae Antwerpiae 1575. fol. prodiit.

ff. IVL. PACII, Atreb. 1580. fol. et 8. Succinctam notitiam huius et duarum proxime superiorum editionum vide in CAR. CHPH. HOFACKERI *princip. iur. Rom. Germ.* T. I. p. 54.

Huc etiam pertinent editio CHRIST. HENR. FREISLEBENII, Altenb. 1721. 1753. 4. Colon. 1759. 4. 1775. 4. Bas. 1776. II. voll. 8. et ea, quae Halae 1735. 4. cum praef. Io. GOTTL. HEINECCII prodiit; denique, quas supra iam memorauimus, GEBAVERIANA et PLITTIANA.

§. 4.

2. Vel *reconcinnatae*, quae exhibent textus iuris ciuilis ex ordine aliquo artificioso dispositos, nempe vel ad seriem rerum et argumentorum naturalem reuocatos, vel auctoribus suis et locis, vnde a compilatoribus decerpti sunt, restitutos.

a. Corpori iuris secundum *priorem* modum reconcinnando iam a superiori inde saeculo prolusum est. Silemus enim ea, in quibus libri *βασιλικών* corpori iuris reconcinnato similes sunt. Silemus etiam Ciceronis aliorumque ex veteribus iureconsultis consilia, totum ius in formam artis redigendi. De superiori saeculo testantur haec scripta:

GOTTFR. GVIL. LEIBNITZII *ratio concinnandi corporis iuris*. Mogunt. 1669. 12. 1671. 12. Iuuenis XXII annorum hoc consilium iniit. Operi re vera manus eum adinouisse, postea autem ab incepto destitisse, testatur illud ingens volumen chartae purae, cuius plagulis exfectas hinc inde pandectarum leges iam glutine adfigere

figere coeperat. LEIBNITZII consilium vanitatis arguit quidam VERIDICVS A IUSTINIANO (pseudonymus) in schediasmate: *Ratio corporis iuris ad obrussam exacta*. 1669. 12.

NICETAE SPILI epistola de corpore iuris reconcinnando inque vernaculum conuertendo. Veron. 1681. 12.

POLYC. AVG. LEISCHINGII diff. de vanis nouum corpus iuris faciendi doctorum hominum consiliis. Gotting. 1756. 4. Varia etiam monet de altero reconcinnandi modo.

Tandem desiderijs doctorum virorum satisfactum est per EVSEBIUM BEGERVM, qui edidit: *Corpus iuris ciuilis reconcinnatum, in tres partes distributum, cum praef. L. B. DE SENCKENBERG*. Francof. et Lips. P. I. II. 1767. P. III. 1768. 4.

Tanquam prodromus erat EVSEB. BEGERI conspectus corporis iuris Romani ad ordinem institutionum systematice dispositi et accessionibus locorum parallelorum ex reliquis iuribus imperii aucti. Francof. et Lips. 1764. 8.

BEGERVM merito primum facimus. Mentiur enim inscriptio libri cuiusdam, Parisiis 1748. fol. editi, ita comparata: *Pandectae Iustinianae in nouum ordinem digestae cum legibus codicis et nouellis, quae ius pandectarum confirmant, explicant aut abrogant*. Editor seriem librorum et titulorum, qualis est in pandectis vulgaribus, constanter seruauit, nec quidquam, nisi perpaucas leges, nouo ordine disposuit.

Instar corporis iuris, secundum hunc modum reconcinnati, haberi possunt egregii illi Io. CHR. WOLTAERII commentarii iuris Iustiniani nouissimi, ex ipsis fontibus deducti. T. I. Ha-lae 1796. 8.

b. *Posterior* modus etiam suafores suos et executores habuit.

Commendavit consilium HENR. BRENC-MANNVS in *pandectis iuris civilis auctoribus suis et libris restitutis*. Amst. 1709. 8. recusus in SCHWARZII *exercit. academ.* cura HARLE-SII. Porro IO. SAL. BRVNQVELLVS in *progr. de digestis secundum indicem legum IAC. LABITTI aliorumque κατά πλατος et verbote-nus excudendis*. Gotting. 1735. Aegre nimirum ferebat BRVNQVELLVS, quod hucusque tantum per indices ex breuiaria res tractata fuerat.

Notitiam huius generis indicum adornatam videsis in hermeneutica iuris Eckhardiana, a WALCHIO curata, p. 390. Inter eos celebratissimus est IACOBI LABITTI *index legum, quae in pandectis continentur*, qui primum lucem vidit Paris. a. 1557. 8. deinde cum *librorum iuris indice* IO. BAPT. ZILETTI Venetiis 1596. Postea Lipsiae 1616. 8. cum adnotationibus GVIL. SCHMUCKII prodiit, recusus porro Lugd. Bat. 1674 et 1724. Frcf. et Lips. cura GVND-LINGII, tandem cum reliquis similis generis indicibus AVGVSTINI et FREYMONII insertus ABRAH. WIELINGII *iurisprudentiae restitutae*. (Amstel. 1727. 8.)

Complures praeiuerant, qui variorum iure-consultorum fragmenta, tanquam disiecta membra, in vnum corpus collegerant, et integros quasi libros restituerant; v. c. ANTON. AVGVSTINVS in Modestini, FRANC. BALDVINVS in Scaeuolarum, IAC. CUIACIVS in Africani, Papiniani aliorumque libris.

CAR. FERD. HOMMELIVS denique primus loca pandectarum ipsa ex fide et auctoritate indicum laudatorum typis reuera exscribenda atque
 ipsis

ipsis oculis subiicienda curavit in eius *palingenesia librorum veterum iuris; siue pandectarum locis integris ad modum indicis Labitti et WIELINGI oculis expositis et ab exemplari Taurellii Florentino accuratissime descriptis*. T. I. Lips. 1767. T. II. ibid. eod. T. III. ibid. 1768. 8. Merito negligentiae et oscitantiae in hoc opere perficiendo arguitur HOMMELIVS, siue potius, quem huic rei praefecit sub illius auspiciis librarius, KRONBIEGEL. a duumviris: KOCHIO in auctario III. tract. *de successione ab intestato* et G. HVGONE in eius *Pauli recept. sentent.* (Gotting. 1795. 8.) p. 215. Defenditur a WALCHIO in eius editione *hermeneuticae iuris Eckhardianae*, p. 391.

Simili consilio constitutionum omnium collectionis chronologicae spem fecerat HOMMELIVS, quam vero non implevit. Vnde etiam hoc opus HOMMELII, si non tam id spectamus, quod perficere voluit, quam quod re vera perfecit, rectius ad paragraphum, qui de pandectis folis agit, reiiicitur.

§. 5.

B. Altera est editionum corporis iuris consideratio, qua vel vulgatam vel criticam lectionem referunt. Et quidem

Aliae alterutri soli et per omnes partes inhaerent. Ita solam vulgatam exhibent v. c. corpora iuris glossata; solam criticam v. c. corpora iuris Haloandrina.

Aliae in hac parte vulgatam, in illa criticam sequuntur.

Sunt etiam, quae ne in singulis quidem partibus alterutri lectioni satis fidae reperiantur. Ita Vintimilliana (Paris. 1548. 8.) in pandectis ex

B

vulgata,

vulgata, Haloandrina et Florentina lectione confarcinata est.

Nouissime de hac re egit Io. LVD. ERN. PÜTTMANNVS in progr. (*miscellaneorum ad ius pertinentium* specimine XI. cap. XXII.) *de lectione librorum iuris Romani, imprimis pandectarum, quam vocant vulgata.* Lips. 1791. 4. In eius *miscellaneorum libro singulari*, (Lips. 1793. 8.) num. 22.

§. 6.

II. *Versiones corporis iuris civilis:*

Sammlung der Römischen Gesetze auf Befehl K. Justinians verfertiget, ins Deutsche mit erläuternden Anmerkungen übersetzt von I. P. FABER. T. I. die Pandecten. Frankf. und Leipzig 1785. 8.

Versuch eines Auszugs der Römischen Gesetze, in einer freyen Uebersetzung zum Behuf der Abfassung eines Volkscodex. Breslau 1783. fqq. 8.

§. 7.

III. *De Commentariis.*

Abundamus libris, ad illustrationem singularum corporis iuris partium scriptis; de quibus infra. Caremus autem opere aliquo, in quo vna eaque continua tela totius corporis iuris illustratio a capite ipsius ad calcem pertexta sit; nisi forte huc referre velis glossam, a iureconsultis Bononiensibus confectam. Vsum haec imprimis praestat in eruendis doctrinarum in foris receptarum originibus, tum etiam in legibus interpretandis, modo recte ea vtamur.

§. 8.

IV. *De scriptis, quae faciunt ad notitiam corporis iuris civilis et eius commodiorem usum.*

A.

A. Scripta, quae faciunt ad *notitiam* corporis iuris civilis, vel ad hoc solum pertinent, vel simul etiam ad corpus iuris canonici. Potiora ex utroque genere sunt haec:

IO. HIER. HERMANNI *historia corporis iuris Iustiniani*. Ien. 1731. 8.

ADAM. RICCI *de librorum iuris quantitate et qualitate*. Regiom. 1635. 8.

ALB. GENTILIS *de libris iuris civilis et canonici*. Hanouiae 1705. 8.

Anacephalaeosis totius corporis iuris civilis. Erlang. et Lips. 1749. 12.

EBERH. SPECKHAN. *universi iuris Romani caesarei et pontificii, secundum omnia cuiusque volumina, partes, libros et titulos, brevis, succincta et synoptica compositio, continuatio et exegesis*. Helmst. 1669. 4.

IO. SERPILII *compendiosa delineatio totius iuris canonici et civilis, in utroque tam allegandi quam abbreviationes legendi modum exhibens, in gratiam tironum studii iuris consignata* a. 1651. Ien. 1690. Franc. et Lips. 1720.

IO. FRID. GEORGII *tabellae iuris universi, civilis scilicet et canonici, sciagraphicae*. Ienae 1666. in fol. forma pat.

B. Commodiori corporis iuris *usui* inserviunt imprimis indices iuris. Vid. GEORG. HENR. AYRERI praefat. *de necessitate et utilitate indicum iuris variisque eorundem generibus ac pretio diverso* ad IO. LVD. WALTHERI *lexicon iuridicum*; inserta etiam illius opusculis, T. II. num. XII.

Variant inter se non solum pro diversa instituti ratione, sed et in eo, quod alii separatim ius civile, alii utrumque ius simul respiciunt. Ad unum vel alterum genus referri possunt:

B 2

A.

A. G. C. S. I. S. *fasciculi rubricarum utriusque iuris siue indicum, titulorum iuris can. et civ. in ordinem alphabeticum reductorum.* Vindob. 1735.

IO. LVD. WALTHERI *lexicon iuridicum indices utriusque iuris corporis tam civ. quam can. exhibens locupletissimos.* Gotting. 1744.

IO. HIER. HERMANNI *concordantia iuris.* Ienae 1745. 4.

STEPHANI DAOYS. *index ad corpus iuris ciuilis, auctus per Thomam de Iuges.* Venetiis 1610. Lugd. 1612. ac Geneuae 1635. fol. Iteratam editionem emendatam et locupletatam publico programme indixit VAL. FRANC. AB EMMERICH sub tit. *Corpus iuris ciuilis alphabeticum, absolutissimam summam omnium, quae tam in textu, quam in glossa reperiuntur, ordine alphabetico continens.*

Collectio scriptorum supra iam laudata, ab ABRAH. WIELINGIO facta sub titulo: *Iurisprudentia restituta.*

Indicem eorum corporis iuris ciuilis locorum, qui cum iure canonico pugnant, vel certe pugnare videntur, alphabeticum, cura simul habita nunc conciliationis, nunc pugnae diremptionis, sistit IACOB. BRANDMÜLLERI manu ductio ad ius canonicum ac ciuile. Bas. 1661. 4.

Eidem consilio adhiberi queunt talia breuiaria, quale est DOMATII *delectus legum digestorum et codicis.* Amst. 1703. 4.

CAP. II.

DE SINGVLIS PARTIBVS CORPORIS IURIS
CIVILIS: INSTITVTIS, PANDECTIS,
CODICE, NOVELLIS IVSTINIANI.

§. 9.

I. *De institutionibus Iustiniani.*

Ingens exstat numerus scriptorum legalium, quae institutiones Iustinianae *separatim* concernunt; pari modo etiam editionum. Vtriusque rei notitiam dederunt IO. PETR. DE LVDEWIG in *vita Iustiniani*, cap. III. porro GEORG. CHRISTI. GEBAVERVS in *prolegomenis, historiam institutionum adumbrantibus, ordini suo institutionum praemissis*; denique LI-PENIVS, iunctis SCHOTTO et SENCKENBERGIO, in *bibliotheca iuris*, T. I. p. 723. T. III. p. 268. T. IV. p. 228. Bonae etiam frugis est CAROL. FRID. WALCHII *introducio in lectionem institutionum*, praemissa eius editioni commentarii Hoppiani ad institutiones; tum etiam EIVSDEM editio hermeneuticae iuris Eckhardianae p. 129. sqq. ubi recensentur editiones usu critico commendabiles; quorsum refert WALCHIVS partim eas, quae saeculo XV. prodierunt, partim eas, quae his quidem recentiores, sed prae aliis sunt castigatae.

A. *De codicibus institutionum manu scriptis* sparsa et cum aliis rebus vno volumine mixta multa leguntur. Singulare est IO. CHRSTPH. KOCHII pr. *de codice manu scripto institutionum Iustiniani ad mare Balticum reperto*. Gissae 1772. Caeterum ablego lectorem ad CAR. FRID. WALCHII editionem hermeneuticae iuris Eckhardianae, p. 125. sqq.

§. 10.

B. Quod ad editiones institutionum ipsas attinet, hic, uti per se patet, eae tantum in censum veniunt, quae seiunctae et separatae ab universo corpore iuris civilis et reliquis eiusdem partibus prodierunt. Sunt, pariter ac integrum corpus iuris civilis,

1. Vel *vulgares*. Hae rursus

a. Vel *glossatae*; quo pertinent:

Institutiones iuris cum glossa. Mog. 1468. fol. Est editio princeps.

Iustiniani institutionum libri IV cum glossis. Venet. 1494. fol.

b. Vel *non glossatae*. Hae ex vna ratione diuidendi vel solum textum continent, vel simul notas ei subiunctas; ex altera vel plus vel minus a criticis studiis, nunc in lectione emendanda, nunc in subsidiorum apparatu augendo occupatis, commendantur. Notari merentur:

Institutiones iuris civilis cura GREGOR. HALOANDRI. Norimb. 1529. 8. Vulgaris opinio est, Haloandrum ex ingenio et sine manuscriptorum fide lectiones posuisse; a qua suspicione mascule defenditur a CRAMERO in *disputationibus*, p. 53.

IACOB. CUIACII editiones. Prima est, quae Parisiis apud Andr. Wechelium 1556. optima autem, quae Paris. 1585. in 12. prodiit. Exstat etiam in eius *operibus*. (Francof. 1623.)

ANTON. CONTII editio, (Paris. 1560.) quae pariter ac duae superiores, HALOANDRI et CUIACII, in textu manuscriptorum ope formando multum valuerunt.

D. *Iustiniani institutiones ex recens. Cuiacii*. Editionem curauit et animaduersiones nonnullas adiecit IO. BERNH. KÖHLER. Gotting. 1772. 8.

Fl.

Fl. Iustiniani imp. institutionum libri quatuor seu legitimae scientiae prima elementa. IUSTVS HENNINGIVS BÖHMERS recensuit ex codice manuscripto optimae notae, emendavit, adnotationibus illustravit, atque (scilicet in editione secunda) Theophili paraphrasin subiunxit cum duplici indice. Halae 1718. Ed. sec. 1728. 4.

EVERH. OTTONIS commentarius et notae criticae ad Iustiniani institutionum libros IV a Cuiacio emendatos. Ultrai. 1729. Frcf. et Lips. 1743. 4. Rec. cura Io. RVD. ISELIN. Bas. 1760. 4. cum versione latina paraphraseos Theophili. "Ex limpidis iuris antiqui fontibus deductus est; ordine luculento cedit nulli, plerisque adeo in eo praestat, quod ad optimos recentiorum scriptorum diligenter ablegantur iuvenes his studiis nondum imbuti, ideoque eum post Balduini et a Costae operam imprimis commendare soleo legitimae scientiae studiosis. Quoad rem criticam res aliter se habet." Ita CRAMERVS l. c.

IANI A COSTAE commentarius ad institutiones. Paris. 1659. 4. quem cum THEOPORI MARCILII et MARC. ANT. MURETI in instit. notis edidit Io. VAN DE WATER. Lugd. Bat. 1719. 4. et ibid. a. 1744. Io. CONR. RÜCKER. in 4.

§. II.

2. Vel *reconcinnatae* aut *metricae*.

VINCENTII PLACCII Iustiniani instit. iuris reconcinnatae. Frcf. 1682. 8.

Alio modo a vulgari textus ordine recedunt institutionum editiones *metricae*, quae recensentur in LIPENII bibliotheca iuris, T. I. p. 722. T. III. p. 268. T. IV. p. 228.

§. 12.

C. *De Græci institutionum textus*, seu *paraphraseos Theophili editionibus* vid. LIPEN. l. c. T. II. p. 407. T. III. p. 475. Item CHR. HENR. ECKHARDVM in *hermeneut. iuris*, §. 293. sqq. et ad eum CAR. FRID. WALCHIVM. Instar omnium est haec:

Θεοφίλου Ἀντικενσῶρος τὰ Ἐυρισκομένα. *Theophili Antecessoris paraphrasis Graeca institutionum caesarearum; cum notis integris PETR. NANNII, IAC. CVRTII, DIONYS. GOTHOFREDI, HENR. ERNSTII et CAROL. ANNIBALIS FABROTTI ac selectis quamplurimorum eruditorum observationibus cum editis, tum ineditis. Lectionum varietates ex primariis editionibus et Pithoeano Ms. inseruit, nouam versionem κατὰ ποδα concinnauit, suasque animaduersiones et ἐπιμνησεις addidit GVIL. OTTO REITZ. Ictus. qui et fragmenta Theophilina nunc primum collecta et titulos Graecos de V. S. et de R. I. denuo recognitos, nec non XX excursus variis argumenti, cum glossario Theophilino subiunxit. Tomi II. Hagae Comitum 1751. 4.*

Reliquas versiones institutionum exoticas: Belgicas, Gallicas, Hispanicas, Italicas, Anglicas enumerat LIPENII *biblioth. iuris*, T. I. p. 722. T. III. p. 267. 722. T. IV. p. 228.

Germanicas videsis ibidem. Prima earum est haec: ORTOLPH FVCHSPERGERS *Iustinianischer Instituten wahrhafte Dolmetschung*. Frf. 1535. fol. Nouissima: *Die vier Bücher der Institutionen des Kaisers Iustinianus nach dem angehängten Grundtexte übersetzt von zweyen Freunden der Rechtsgelahrtheit. (CHR. FRID. HELWING. et IO. ALB. HERM. HELDMANN.)* Lemgo 1765. 8. Notanda etiam sequens, com-
men-

mentario instructa: *Der deutsche Iustinianus oder Kaiser Iustiniani Institutionum vier Bücher aus dem lateinischen Grundtexte ins Deutsche übersetzt und durch einen Commentarium erläutert.* Augst. Vindel. 1716. 4. *Neue Zusätze zum deutschen Iustinian.* Ibid. 1735. Auctor huius operis est CHRIST. FRID. WENVS.

§. 13.

C. *Commentariorum ingens est numerus; de quo queritur in scriptione singulari ANDREAS HOMBORGIVS de multitudine nimia commentatorum in institutiones iuris.* Helmst. 1701. 4. Recensentur in CHRIST. WOLDENBERGII *subsidio iuris, seu indice scriptorum, interpretum et commentariorum antiquorum et recentiorum maxime celebratorum super quatuor institutionum libros in et extra Germaniam exstantium ad haec usque tempora productus.* Rost. 1659. 4.

1. *Commentarii in quatuor omnes institutionum libros:*

Agmen ducunt FRANC. ACCVRSII *glossae in institutiones.* Lugd. 1607. 1617. 8. His in separato loco positis, sequuntur:

a. *Commentarii exegetici magis, quam dogmatici:*

PAVL. VOETII *commentar. ad institutiones.* Ultrai. 1658. 12. partes II. Gorichemi 1668. 4.

HERM. VVLTEII *commentar. ad institutiones iuris civ.* Marburg. 1598. 4. Nouissime 1613. 4.

HENR. ZOESII *commentar. ad instit.* Louan. 1653. 4. Colon. 1738. 4. Iung. ZOESIVS *redivivus siue notae et additiones ad Zoessii commentar. ad institutiones.* Herbip. 1741. 4. cur. LEONH. CARLIER.

IO. BORCHOLTEN. *commentaria in IV inst. libros.* Helmst. 1590. Postea saepissime. Nouiss. Lugd. 1681. 4.

CAR. ANNIBALIS FABROTTI *scholia et notae ad institutiones.* Paris. 1638. Nouissime Lugd. Bat. 1723. 8.

ANT. MATTHAEI *notae et animadversiones in institutiones iuris.* Primum prodire Herborn. 1600. Nouissime Leouardi II. voll. 1784. 4. *Totas institutiones illustrant, eoque nomine non confundendae cum huius MATTHAEI filii et nepotis laboribus ad institutiones, ad finem non perductis.*

FRANC. BROEI *expositiones in institut. libros IV.* Paris. 1622. 4.

ANT. DADINI ALTESERRAE *brevi et enucleata expositio in instit. libros IV.* Tolosae 1665. 4.

EDM. MERILLII *comm. in L. IV. inst. imper. cum praef.* C. H. TROTZ. Trai. ad Rhenum 1739. 4.

ARNOLDI VINNII *comm. ad instit. academicus et forensis.* Amstel. 1655. 4. et saepius deinde. Bona editio est quae prodiit Lugd. Bat. 1726. cui praefationem notulasque adiecit HEINECCIUS. 4. Recentissima est quae ex recens. HEINECCII cum IAC. GOTHOFREDI hist. iuris, et edicto perpetuo, a RANCHINO collecto, II. voll. Neap. 1772. prodiit.

§. 14.

b. *Commentarii dogmatici magis, quam exegetici.*

CASP. MANZII *commentarius ratio-regularis in IV libros institutionum imperialium.* Primum prodiit Norimb. 1645. 4. Nouiss. ibid. 1722. fol.

Io.

IO. SCHNEIDEWINI *commentarius in institutiones*. Argent. 1595. fol. et saepius. Novissime Colon. 1740. Idem hic commentar. prodiit sub tit. IO. OINOTOMII *commentarii in quatuor institutionum libros Iustiniani*. Venetiis 1680 et 1735.

IO. HARPPRECHT, *commentar. ad instituta*, Tub. ab a. 1609. - 1613. in 8. singularibus voluminibus absolutus, quae deinceps iunctim edita praefertim Frcf. ad M. 1708. sub tit. *commentarius in quatuor libros instit. iuris civilis*. II. voll. fol.

IOACH. HOPPII *commentat. succincta ad instit. Iustinianaeas, praecognitis iurisprudentiae aucta*. Gedani 1683. 4. Post varias subsecutas editiones prodiit iterum II. voll. Frcf. ad M. 1772. 4. cura CAR. FRID. WALCHII, qui notas adiecit, et cum eius *introductione in lectionem institutionum*.

§. 15.

2. Alii commentatores *unam tantum vel alteram partem institutionum* sibi pensum sumserunt. Huius generis sunt v. c. commentarii MATTHAEI *fili et nepotis*; IO. FRID. LVNGHANS. *specimen iur. civ. ad titulos institutionum de patria potestate*. Lips. 1785; series *schediasmatum* a WIELINGIO ab anno 1733. Fra- neq. editorum sub titulo: *Doctrina institutionum iuris civilis*.

§. 16.

D. *Scripta, quae commodiori institutionum usui inserviunt.*

NIC. CHRIST. LYNCKERI *schema seu sciagraphia institutionum imperialium*. Ienae 1686. fol.

HENR.

HENR. BACMEISTERI *tab. continens connexionem institutionum*. Tubing. 1614.

GEORG. CHRISTI. GEBAVERI *ordo institutionum Iustin.* Gottig. 1752. 8.

De variis scriptoribus, qui institutiones Iustinianae quaestionibus et responsionibus illustrarunt, disputat CHRST. GOTTL. RICHTER. in praefatione ad WIELINGII *repetitionem institutionum*. Ljps. 1781. 8.

§. 17.

II. *De pandectis seu digestis Iustiniani.*

Progredior ad pandectas et quae ad eas pertinent interpretationis subsidia.

A. *De codicibus pandectarum manu scriptis* cf. BRENCMANNI *historia pandectarum*, lib. III. cap. 3. et 4. Item CAROL. FRID. WALCH. in eius editione *hermeneuticae iuris Eckhardianae* p. 65. — 83. 95. — 103. ubi addi meretur Io. LVD. KLÜBERI *progr. de codice digesti veteris Erlangensi*. Erlang. 1791. fol.

Longe celebratissimus est Florentinus, olim literae Pisanae, pandectae Pisanae, codex Pisanus et archetypum dictus. A Pisanis saeculo XII. Amalphi repertus et Pisas, saeculo XV. vero Florentiam, translatus, ibique in publico palatio in pretiosa cista sancte asseruatur. Constat duobus voluminibus prope quadratis in membrana conscriptis. Quo tempore exaratus sit? quaenam ratio ipsius inuentionis et translationis in ciuitatem Pisanam fuerit? item num ex eo omnia, quae supersunt, pandectarum exempla manauerint? valde disceptatur inter eruditos. Licet vero defendi nequeat, hunc codicem ipsius Iustiniani vel Triboniani exemplar fuisse, valde probabile tamen est, eum proxime post excessum Iustiniani saeculo VI. conscriptum esse.

esse. Nec potest probari, omnia pandectarum quae supersunt exempla ex hoc manuscripto manasse; plurimorum parentem tamen esse concedendum est.

Notitiam literariam illarum quaestionum habes in LIPENII *biblioth. iuris*, T. I. p. 735. T. III. p. 271. T. IV. p. 231. In DAN. NETTELBLADT. *init. histor. literar. iurid.* p. 364. sq. (ed. 2. 1774.) In C. F. WALCHII editione *hermen. iur. Eckhard.* p. 65. – 83.

§. 18.

B. *Textus pandectarum variae editiones triplici modo inter se differunt:*

1. Pro diuersitate *ordinis*, secundum quem textus dispositi sunt, in pandectas *vulgares* et *reconcinnatas* diuiduntur. Ex his sunt

R. I. P. (OTHIERII), Icti Aurelianensis, *pandectae Iustinianae in nouum ordinem digestae, cum legibus codicis et nouellis, quae ius pandectarum confirmant aut abrogant. Praefixus est index titulorum et diuisionum omnium, quotius operis specimen quoddam et quasi materialium appendix exhibetur. Subiecta quoque tabula, qua nominatim leges omnes cum paragraphis et versiculis ordini digestorum restituantur. Tomus primus continens prolegomena et praefationem et XXII priores libros. Paris. et Carnuti 1748. fol. mai. Tomus II. continens librum XXIII. – XXVIII. cum adiectis fragmentis LL. XII. tabb. et edicti perpetui. Paris. et Carnuti 1749. T. III. continens librum XXXIX. – L. cum speciali tractatu tituli de V. S. in modum indicis verborum et rerum alphabetici et tituli de R. I. in breue sententiarum omnium compendium. Ibid. 1752. Recus. Lugd. et Argentor. 1787. fol. III. voll.*

De

De pandectis HOMMELII iam supra verba feci.

2. Ex alia ratione sunt vel *glossatae* vel *non glossatae*. Ad illas pertinent: *Pandectae cum glossa*. Venet. 1489.

3. Pro diuersitate *lectionis*, quam seruant editiones. vulgo diuiduntur in *vulgatas*, *Haloandrinas* seu *Noricas* et *Florentinas*.

Haloandrinae sunt editiones, in quantum recensioem Haloandri sequuntur. Nominandi ergo hic inprimis veniunt: *Digestorum seu pandectarum libri L.* editi Norimbergae per GREGOR. HALOANDRUM. 1529. 4. Tribus voluminibus haec editio solet compacta reperiri, quamuis ipsa in tres tomos non sit distincta. Ad eius exemplar pandectae postea alibi editae sunt, veluti Parisiis apud CAROLVM GVILLANDVM. 1540. XI. voll. in 8.

Florentinae sunt, in quantum exemplar Florentinum sequuntur. Huc pertinent: *Digestorum seu pandectarum libri quinquaginta ex Florentinis pandectis repraesentati*. Florentiae in officina LAUR. TORRENTINI, ducalis typographi. 1553. fol. Tribus vel duobus voluminibus constare hanc editionem falsissimum est, dum non nisi vno volumine, paginarum serie haud abrupta, comprehensum totum archetypum Florentinum in hac editione, per LAELIVM TAVRELLVM, adiutore filio FRANCISCO TAVRELLO, cui pater editionem permisit, iussu Cosmi III. magni Etruriae ducis, facta. Ob libri magnitudinem tamen pleraque exempla in III. voll. nonnulla etiam in II. voll. compacta comprehenduntur.

Ita reliquae omnes editiones, in quantum nec cum Florentina nec cum Haloandrina conveniunt, *vulgatae* habeantur, necesse est, nisi forte

forte statuere malimus, totam diuisionem claudicare, ne tam vagam vulgatae editionis notionem admittere, eamque etiam ad nonnullas editiones criticas, quae nec Haloandrinae nec Florentinae dici iure possunt, porrigere cogamur. Rectius res reducitur ad varietatem recensitionum, tum etiam fontium et subsidiorum, quibus in textu formando sunt vsi editores. • Vide quae de triplici pandectarum editione: *vulgata, Norica, Florentina* doctissime, vt solet, monuit CAR. FRID. WALCHIVS in eius *edit. hermeneuticae iuris Eckhardianae*, p. 103. — 110.

§. 19.

C. De *versionibus* pandectarum non est, quod adferamus. Licet enim exstitisse Graecas THALELAEI et STEPHANI certum sit, non amplius tamen exstant. Cf. ABR. WIELINGII *doctrina prooem. institutionum*, (Franq. 1737. 4.) p. 52. CAROL. FRID. WALCH. in *hermeneutica iuris Eckhardi*, p. 503.

§. 20.

D. De *commentariis* ad pandectas; vbi maxima cautione opus est, ne fallat titulus, quum varia dentur scripta, quae, licet ad seriem librorum pandectarum composita, non huc, sed ad doctrinalia scripta pertinent, eoque nomine a consilio nostro aliena sunt.

Abstinendum hic etiam est ab iis iureconsultis, qui ad ordinem pandectarum systemata iuris scripserunt, quorum potiores enumerat CAR. CHPH. HOFACKER. in *princip. iuris Romano-German.* T. I. p. 67. Separatio autem, si de singulis quaeritur, difficillima. Nos proniores ad recipiendum, quam ad excludendum; vnde factum est, vt nonnulli commentarii hic occur-

occurrant, quos HOFACKERVS ad systemata retulit.

1. *Omnem ambitum*, vt taceam BARTOLI, BALDI aliorumque mediolorum iureconsultorum commentarios, emensus est ille fama sua minor BRUNNEMANNI *comment. ad pandectas*. Primum Frcf. ad Viadr. 1670. fol. Ex recens. SAM. STRYCKII Vitemberg. 1701. fol. et postea saepius; etiam Lugd. 1714. fol. Nouissime Vitemb. 1731. fol.

Meliora dederunt duumviri: primus ANT. MORNACIVS in *observationibus ad XXIV libros priores*, (Paris. 1651. 1654. II. T. fol.) et *synopsi ad 26 libros posteriores*, (Paris. 1660. fol.) opere postumo; in *operibus*. (Paris. 1721. IV. T. fol.) Alter DIODOR. TVLDENVVS in *commentario in digesta siue pandectas*, opere postumo. II. T. Louan. 1702. fol. In libri L. titulo XIII. commentarius exit. Admodum terse et succincte scriptus est. Commendatur etiam forma externa; quae res tamen ipsius famae, vti videtur, magis nocuit, quam profuit. Nimum pretium enim in paucorum manibus eum esse fuit.

§. 21.

2. *Seriem librorum* alii exposuerunt:

a. *Libri primi et secundi* BALDVIN. in *notis ad libr. I. et II.* Bas. 1557. 8.

b. *IV priorum librorum*:

EGINAR. BARO in *protis pandectarum*. Paris. 1548. fol. et in *eius operib.* T. I.

ANT. SCHVLTING. in *enarratione partis primae seu librorum IV pandectarum*. Lugd. Bat. 1720. 8. 1738. 8. Constituit etiam volumen IV. *eius commentationum academicarum*.

c. *Vsque ad libr. XIX.* Huc pertinent ANTON. FABRI *rationalia pandectarum*, quae ab anno 1604. - 1616. fol. separatim variis locis prodierunt in quinque voll. deinceps coniunctim in eadem forma. Lugd. 1663.

d. *Vsque ad libr. XXV.*

CYPRIAN. REGNER. AB OOSTERGAE *censura Belgica, seu nouae notae et animaduersiones in priores XXV libros digestorum moribus praecipue Belgii confirmatae.* Ultrai. 1661. 4.

EIVSDEM *disputationes ad XXV priores pandectarum.* Ibid. 1669. 4.

ANTON. PEREZ. *comm. in XXV libros digestorum.* Amst. 1669. Cum eiusd. *praelectionibus in XII libros codicis.* Venet. 1738. fol.

e. *Vsque ad libr. XXVII.* GERARD. NOODT. *commentarius ad libros XXVII pandectarum.* Lugd. Bat. 1716. 4. in *operibus eius* T. II. (Lugd. Bat. 1724. fol.).

Quibus addantur, quae GVIL. BVDÆVS ad pandectas scripsit:

Annotationes in quatuor et viginti pandectarum libros. Paris. 1543. fol.

Annotationes in XXIII pandectarum libros. Lugd. 1551. 8.

Altera editio annotationum ad pandectas a libro XLVII. etc. Ibid. eod. 8.

Annotationes priores et posteriores in pandectas. Lutet. 1538. fol. Nouiss. Lugd. 1563. 8. Et in eius *operibus*, T. III.

§. 22.

3. Alii tantum *uni vel alteri pandectarum libro* operam impenderunt. Huc v. c. IO. CORASII *comm. ad libr. I. pandectarum.* Lugd. 1584. fol.

§. 23.

4. Titulos vero plures illustrarunt:

DONELLVS in *tit. dig. de reb. cred. etc.* Antw. 1582. *De verb. obl.* Frcf. 1577. fol.

GABR. MVDAEVS in *comm. ad tit. pro socio, de contrah. emt. vend. de A. E. V. de pign. et hypoth.* Louan. 1563. fol.

GIPHANIVS in *lectur.* Altorf. Frcf. 1605. 4.

ALTESERRA in *recitat. ad Tryphonin.* Tolos. 1679. et 1684. 4.

IAN. A COSTA in *praelectionibus.* Lugd. Bat. 1773. 4.

IO. CORASIUS in *comment. in aliquot titulos pandectarum.* Lugd. 1562. fol.

ADR. EVERWYN. ONTERWATER *ad tit. 4. - 6. libri VI. digestorum.* Lugd. Bat. 1784.

PORRO ALCIATVS, FERRETVS, BARO, DVARENVS, HOTOMANNVS, CVIACIVS in *operibus.*

Inter omnes autem, si titulorum numerum spectas, eminet VDALRICVS ZASIUS, cuius exstant *lecturae* in sequentes digestorum titulos: *de iureiurando; de confessis; de cessione bonorum; quibus ex causis in possessionem eatur; de bonis auctoritate iudicis possidendis; de privilegiis creditorum; de separationibus; de curatore bonis dando; quae in fraudem creditorum gesta sunt; de interdictis seu extraordinariis actionibus; quorum bonorum; quorum legatorum; ne vis fiat ei, qui in possessionem missus est; de tabulis exhibendis; ne quid in loco sacro fiat; de locis et itineribus publicis.* Bas. 1540. fol. Porro *lecturae* in sequentes titulos: *de exceptionibus seu praescriptionibus et praeiudiciis; de exceptione rei iudicatae; de diuersis et temporariis praescriptionibus; de doli mali et metus exceptione; quarum rerum actio non datur; de litigio-*

litigiosis; de actionibus et obligationibus. Bas. 1541. Denique in titulos aliquot digestorum celeberrimos lectione: soluto matrimonio dos quemadmodum petatur; de acquirenda vel amittenda possessione; de legatis et fideicommissis I. Bas. 1543. fol.

Ex his lectionibus ad titulos digestorum epitomen confecit IO. THOM. FREIGIVS sub tit. ZASIVS *h. e. in pandectas iuris civilis commentarii, ab Udalr. Zasio olim diffuse tractati, nunc vero in compendium redacti. Bas. 1576.*

§. 24.

5. Ultimam in hoc genere classem constituunt ea scripta, quae singulos titulos concernunt. Prae reliquis tituli *de verborum signif. et de regulis iuris* doctis viris curae fuerunt. Illum illustrarunt v. c. ALB. GENTILIS. Han. 1614. 4. et IO. GÖDDAEVS. Herb. 1642. 8. Hunc RAEVARDVS, (in operib.) PET. FABER. Lugd. 1566. fol. 1602. 4. Gen. 1618. fol. IO. GOTHOFREDVS. Gen. 1653. 4. et in operibus min.

Vti isti tituli, qui in calce pandectarum sunt, ita, quod in fronte earum est, prooemium multos doctores exercuit. Vide inprimis quae post PETR. AB AREA BAVDOZAM, GABR. TRIVORIVM, FRANC. CAR. CONRADVM et WIELINGIVM ad illam Iustiniani constitutionem omnem commentatus est CHRIST. GOTTL. RICHTER. in ABRAH. WIELINGII *repetitione institutionum*, (Lips. 1781. 8.) p. 301. sqq.

Recensus huius classis scriptorum exstat in *biblioth. iuridicis* STRÜVII, cap. VII. §. IX. - CX. et HOFFMANNI, P. I. sect. 1. cap. III. §. 32. sqq. Pauca tamen ad exegetin, plura ad doctrinam ipsam spectant.

In nouissimis scriptis huius generis sunt v. c.

CAR. CHPH. HOFACKERI *diff. sistens leges quasdam potiores tituli D. de negotiis gestis expositas.* Tubing. 1787. 4.

FERD. GOTTH. FLECK. *hermeneutices tituli pandectarum de acquirenda vel amittenda possessione spec. I.* Lips. 1795. 4.

§. 25.

E. Scripta, ad notitiam et vsum pandectarum facientia.

NIC. CHRIST. LYNCKERI *uniuersi iuris pandectarum methodus dichotomica.*

IO. LVD. CONRADI *ratio ordinis digestorum ad vsum libri a se editi de iure civili Romano.* Lips. 1763. 8.

LAVR. THEOD. GRONOV. *historia pandectarum authentica, siue D. Iustiniani imp. de pandectis epist. III. cum notis* FRANC. CAR. CONRADI. Hal. 1730.

IAC. FRID. LVDOVICI *doctrina pandectarum.* Nouiss. 1743. 8.

IO. HENR. ROTHERI *commentat. literar. in historiam pandectarum Ludouicianam, exhibens recensioem auctorum compendiosam, ubique allegatorum, aequae ac historiae pandectarum declarationem.* Lips. 1743. 8.

§. 26.

III. *De codice iuris civilis Iustiniane.*

Sequitur inter libros corporis iuris civilis Iustiniani codex repetitae praelectionis.

A. *De libris codicis nostri manu scriptis* vide CAR. FRID. WALCHIVM in eius editione *hermeneuticae iuris Eckhardianae*, p. 134. sqq.

B. *De variis codicis editionibus.*

Aliae

Aliae referunt eam lectionem, quae vulgata dici potest eo sensu, quod reuocata est coeca fide magis ad ea, quae in libris manu scriptis glossatorum reperiuntur, quam quae sanioris critices studium suppeditat. Quorsum v. c. *Codicis Iustiniani libri IX priores*. Mogunt. 1475. fol.

Aliae exhibent textum critices ope restitutum et castigatum. Huc v. c. *Codicis Iustiniani ex repetita praelectione libri XII ex fide antiquorum exemplarium quoad fieri potest a GREGOR. HALOANDRO diligentissime purgati recognitique*. Norimb. 1530. fol. Paris. 1538. 4.

“Inter editiones codicis, illius, quam CHARONDAS curauit, prima ratio esto.” Ita recte I. R. REINOLD. in *opusc. iurid.* p. 410.

§. 27.

C. De *versionibus* codicis Iustiniani.

Graecam existisse certo certius est. Ad nos autem non peruenit. Cf. ABR. WIELINGII *doctrina prooemii institutionum*, (Franq. 1737. 4.) p. 42. 53. Item CHR. HENR. ECKHARDI *hermeneutica iuris*, §. 274, et ad eam WALCHIVS.

Germanica a LIPENIO l. c. laudatur ita: *Cod. Iust. Teutsch*, per MART. PEGIVM. Ingolst. 1566. fol.

Versionem Gallicam antiquam, saeculo XIII. confectam, sed non nisi nouem libros exhibentem, in codice folii maioris membranaceo, calami saeculi XIV. habuit bibliotheca SENCKENBERGII, vti scimus ex eius *disquisitione de usu trium ultimorum librorum codicis*, (praemissa *codicis Iustin. illustrationibus* curante BEGERO,) §. III. De alia adhuc versione Gallica vetusta, cuius passus citat IAC. CUIACIVS in *observationibus* suis, vid. eundem §. IV.

§. 28.

D. *De commentariis.*

Exulant hic, tanquam alieni a nostro consilio, scriptores, qui in exponendis ipsis iuris doctrinis ordinem codicis referunt. Faciliores tamen, uti supra etiam in commentariis ad pandectas factum est, fuimus in admittendo, quam in reiiciendo.

I. *Integrum* codicem exposuerunt partim glossatores, partim alii.

BALDI sunt *comment. in IX libros codicis.* Venet. 1481. fol. III voll. et *in III posteriores libros codicis.* Venet. 1497. Deinde iuncti BALDI *in totum codicem commentarii.* Voll. II. Lugd. 1536. Qui commentarii insunt etiam BALDI *comment. in digesta, codicem, feuda etc.* Lugd. 1541. fol. IV tomis.

AZONIS *commentarios in XII libros codicis* primus edidit ANTON. CONTIVS. Paris. 1577. fol. cum summariis ANTON. FONTANONI. In *Summa* sua, longe breuiore, libro a superiore plane diuerso, libros IX priores a III posterioribus prorsus seiunxit et hos ad *volumen paruum* retulit.

ACCYRSIVS etiam omnes ac singulos libros codicis glossis suis ornauit, reiectis tamen tribus ultimis in dictum *volumen legum paruum*, quod authenticas, librum feudorum et institutiones continet.

Ex altero genere sunt:

BRUNNEMANNI *commentar. ad codicem.* Lips. 1663. 4. postea in folio saepius recusus, praesertim cura SAM. STRYKII. Lips. 1699. et 1708. Etiam Colon. 1754. fol. et Genev. 1771. fol. II voll.

ANT. PEREZII *praelectiones in codicis Iustitiani libros IX.* Louan. 1642. fol. Postea auctor

Etor etiam (Louan. a. 1651. 4.) ad tres posteriores codicis libros commentatus est, unde dein enatae sunt variae editiones harum praelectionum, ad omnes codicis libros directae, veluti Antwerp. 1720. fol. et Venet. 1738. fol.

CYPRIANI REGNERI AB OOSTERGAE *commentarii et nouae animaduersiones in omnes et singulas leges, quae continentur in duodecim libris codicis. Accedunt eiusdem auctoris disputationes iuridicae ad singulas fere leges difficiliore codicis.* Trai. ad Rhen. 1666. 4.

IAC. CUIACII *comm. et notae in IX libros priores. EIVSD. comm. ad III postremos libros codicis; in collectione operum eius tam Fabrotiana, quam Neapolitana.*

§. 29.

2. De commentariis ad singulas codicis partes.

Silemus ex more et instituto nostro commentarios magis doctrinales quam legales, qualis est v. c. HENR. ZOESII *in codicem*, (nempe in libros IX priores.) Colon. 1697. 4.

a. Commentarii ad seriem librorum sunt:

IO. SICHARDI *comment. in codicem Iustin. ex edit.* FRANC. MODII. Francof. 1586. fol. Ibid. 1598. et sub titulo: *Praelectiones in codicem* II T. Francof. 1614. fol. Bas. 1565. fol. Genev. 1593. 4.

HVB. GIPHANII *enarrationes et commentarii in VIII lib. codicis Iustiniani leges celebriores et difficiliore.* Colon. 1614. 4. Bas. 1615. 4. Francof. ad M. 1631. 4.

IO. IAC. WISSENBACH. *comm. ad IV priores libros.* Franeg. 1660. ad V. et VI. 1663. et ad VII. 1664. Vno deinceps opere prodire sub

tit. *commentationum in libros VII priores cod. Iust. repetitae praelect.* 1701.

MORNACII *observat. ad IV libros; in oper.*

DONELLI *comment. ad libr. II. III. IV. VI. VIII.* Frcf. 1599. fol. et *paralipom. ad librum IV.* Francof. 1602. fol.

ANDR. ALCIATI *comm. in tres libros posteriores codicis.* Bas. 1523. Francof. 1573. fol. et in *opp.* T. 2, p. 91 - 137. Ipse gloriatur: neminem ausum esse hoc oneris (nempe commentarium in III posteriores cod. libros) assumere, quod ipse aliis audacior sit aggressus. Num ex vero, patet ex serie scriptorum specialium in tres ultimos codicis libros, enumeratorum in SENCKENBERGII *disquisitionis* iam laudatae §. V.

FRANC. AB AMAYAE *commentarii in tres posteriores libros codicis.* Lugd. 1639. fol. Genev. 1655. fol. in *opp.* Lugd. 1667. fol.

§. 30.

b. *Commentarii in plures titulos codicis:*

IAC. CUIACII *recitationes ad varios titulos codicis; in eius oper.*

IAN. A COSTAE *comment. ad quatuor titulos codicis: ex delict. defunct. in quant. hered. de constituta pecunia; de probat. et de testibus; in thesaur.* MEERMANNI, T. I. p. 697. Vna cum interpretationibus aliorum codicis titulorum in COSTAE *praelectionibus* a VOORDA Lugd. Bat. 1773. 4. editis.

GE. AD. STRUVII *ius sacrum Iustinianum seu progymnasmata ad titulos priores libri primi codicis.* Ien. 1668. 4.

SIM. PETR. GASSERI *praelectiones ad codicem Iustinianum eosque titulos, qui in digestis non continentur. Accedunt IAC. GOTHOFREDI prolegomena ad codicem Theodosianum.* Halae 1727.

1727. 4. Vituperatur hic commentarius et ad pessimos refertur a SENCKENBERGIO in *disquisitionis* supra laudatae §. VI.

MVDAEI *comm. in titulos aliquot lib. VI. cod. Spir. 1604. 4.*

Quibus adde ALCIATVM, DVARENVM, HOTOMANNVM; in *operib.*

§. 31.

c. *Ad Iustiniani L. decisiones commentarii:*

EDMVNDI MERILLII *commentarius in L. decisiones Iustiniani. Paris. 1618. 4. Antw. 1622. fol. et in operib. Neap. 1720.*

PETR. FRANC. LINGLOIS *ad L. decisiones Iustiniani. Antwerp. 1661. fol.*

IO. STRAVCHII *exercitationes ad L. decisiones Iustiniani. Ien. 1659. Giss. 1676. 4.*

IO. STEINBERGII *disputationes ad L. decisiones Iustiniani. Grop. 1643.*

§. 32.

d. *In authenticas commentarii:*

α. *In genere:*

CHR. PHIL. RICHTERI *expositio omnium authenticarum codici imperatoris Iustiniani insertarum. Ien. 1661. 4. Viteb. 1675. 4.*

β. *Ad hanc vel illam authenticam in specie:*

ANDR. GERHARD. *de studiosorum privilegiis ac auth. habita C. ne filius pro patre. Ien. 1606. 4.*

SEBAST. KREBS. *ad auth. sacramenta puber. C. si aduers. vend. Lips. 1616. 4.*

GERH. IO. BISCHOPINCK. *diff. ad auth. sacramentum puberum C. si aduers. vendit. Harderov. 1720. 4.*

FRANC. PETRI RABVET. *analysis authenticae: omnes peregrini C. comm. de successionē*. Argent. 1735. 4.

§. 33.

E. *Scripta codicis historiam et commodiorem usum concernentia; et quidem*

1. *Codicis in genere:*

PETRI RELANDI *fasti consulares*. Trai. ad Rhenum. 1715. 8.

THEODORI IANSONII AB ALMELOVEEN. *fastorum Romanorum consularium libri duo*. 1705. et cura IO. LVD. VHLII. Amst. 1740. Huius, aequae ac Relandi, opus chronologiae constitutionum inseruit. Idem, et in nonnullis adhuc plus, praestant scriptores, qui congesti reperiuntur in *hermeneutica iuris Eckhardiana*, a CAR. FRID. WALCHIO curata, p. 413.

AVG. BARBOSAE *collectanea ex doctoribus tum priscis, tum neotericis in codicem Iustiniani* T. I. II. Lugd. 1637. fol. et postea saepius. Noviss. ibid. 1720. fol. Tomus prior tres libros priores codicis continet, tomus posterior libr. IV. et V.

NIC. CHRIST. LYNCKERI *series Iustinianei codicis*. Ien. 1725. fol.

FAVSTI LAVIANI *summa et repertor. codicis Iustiniani ordine alphabet. digest*. Venet. 1605. 4.

IO. BRUNNEMANNI *memoriale legum codicis per quaestiones adornatum*. Francof. 1665. 12. Saepius ibi recusum.

IO. STRAVCH. *succincta cod. Iustin. delineatio in tabulis*. Ien. 1671. fol.

2. *In specie authenticarum:*

CORN. VAN BYNCKERSHOEK. *de auctore auctoribusue authenticarum*. Hagae Com. 1701. in

in eius *opusc. var. arg.* Lugd. Bat. 1719. 4. et Hal. 1729. 4. T. I. n. 3.

ALEX. ARNOLD. PAGENSTECHERI *Irnerius iniuria vapulans, seu commentarius ad authenticas codici Iustiniano per Irnerium ut nonnulli male patant parum curate quin et erronee iadas, aut ab eodem perperam omiffas.* Groning. 1702. 4.

Biga libellorum authenticas cod. repet. praelect. earumque historiam illustrantium. Edidit et praef. est D. CAR. FRID. ZEPERNICK. Halae 1788. 8. Insunt:

1. IO. IAC. SCHERZII, vel potius (si fides ZEPERNICKIO) IO. MART. SILBERRADI, *diff. de authenticarum auctoribus et auctoritate.* Strasburg. 1733. 4. *).

2. MAVRI SARTII, *abbatis Camaldulensis, Irnerius.* Sumtum est scriptum ex SARTII opere *de claris archigymnasii Bononiensis professoribus.* (Bonon. 1769. - 72. II voll. fol.)

De eodem argumento digni sunt qui conferantur: RITTERVS ad HEINECCII *hist. iur.* lib. I. §. 419. et BACHIVS in *diff. de praescriptione 100 annorum in actionibus ecclesiae Romanae;* in eius *opusc.* p. 56.

Seriem scriptorum eristicorum peculiarium, quae in controversia PAGENSTECHERI atque BYNKERSHOEKII prodierunt, concinnavit SCHOTT. in *suppl. ad LIPENIVM*, pag. 274. Cf. etiam DAN. NETTELBLADT *von der Streitigkeit über den wahren Verfasser der Authenticarum;* in eius *Hallischen Beyträgen z. iur. Gel. Historie*, P. VI. n. 3,

§. 34.

*) In LIPENII *biblioth.* tanquam duae recensentur dissertationes SCHERZII et SILBERRADI, quae tamen re vera non nisi una eademque sunt,

§. 34.

IV. *De nouellis Iustiniani.*

A. De *textus Graeci libris manu scriptis* vid. ea, quae habet CAR. FRID. WALCH. in eius edit. *hermeneuticae iur. Eckhardian.* p. 139. fqq. item quae praefatus est ZEPERNICK. *delectui scriptorum nouellas illustrantium.*

Quod ad *libros typis exscriptos* attinet, Graecum nouellarum textum primus edidit GREGOR. HALOANDER. Norimberg. 1531. fol. et quidem numero centum septem et triginta; in quibus tamen adhuc sex reperiuntur, quae non constitutiones sunt, sed constitutionum epitomae. "A foedissimis labibus, quibus deformatum erat, (opus nouellarum) purgatum, et grauissimis vulneribus, quibus tanquam vlceribus antea scatebat, sanatum, denique vt minima dicam quarta prope sua parte auctum instauratumque" (vt ipsius editoris verbis vtar) nouellas edidit SCRINGERVS sub titulo:

Ἀυτοκρατορῶν Ἰουστινιανῶ, Ἰουστινῶ, Λεωντος νεαρῶν διατάξεις. Ἰουστινιανῶ ἐδίκτα. Impp. Iustiniani, Iustini, Leonis nouellae constitutiones. Iustiniani edicta. Ex bibliotheca illustris viri HVLDERICI FVGGERI domini in Kirchberg et Weyssenborn publicae commoditati dicantur. Iustiniani quidem opus antea editum, sed nunc primum ex vetustis exemplaribus studio et diligentia HENRICI SCRINGERI, Scoti, restitutum atque emendatum, et viginti tribus constitutionibus, quae desiderabantur, auctum. Cui et edicta eiusdem imperatoris non prius edita, tamquam corollarium accesserunt. Iustini autem et Leonis constitutiones (quae et ipsae in antiquis codicibus nouellae cognominantur) numquam antea in lucem prolatae. Anno MDLVIII. Excudebat

cudebat Henricus Stephanus, Hulderici Fuggeri typographus.

§. 35.

B. De textus Graeci *versionibus* earumque variis editionibus. Versiones sunt

I. *Pro diuersitate auctoris* hae:

a. IULIANI, *anteceff. Constantinop. liber nouellarum*, quo nouellas Iustinianas in epitomen latinam contraxit, refecatis prologis et epilogis. Libellum hunc, paullo post fata Iustiniani, sub Tiberio forte aut Mauritio confectum, circa annum Christi 570. quo sub nouellarum appellatione vfi sunt glossatores, primus in lucem protraxit NICOL. BOERIVS. Lugd. 1512. 8. et Venet. 1538. 8. Meliorem edidit LVD. MIRAEVS. Lugd. 1560. 8. dein emendatius Brug. 1565. 1570. 4. Plenior est ANTON. AVGVSTINI. Illerdae 1567. 8. Succellit, quae praecipue notanda est, edit. Bas. 1576. fol. cum variis lectionibus et FRANC. PITHOEI glossario.

b. Vetus latina nouellarum versio, siue BVLGARI illa, siue BYRGVNDIONIS, siue Graeculi antiquioris, *κατὰ πῶδα*, vt aiunt, facta, a glossatoribus *authenticum* nuncupata, in antiquioribus corporis iuris editionibus sincere frequentissime edita, in nouioribus mirum in modum interpolata.

c. *Haloandrina nouellarum editio*, quae prodiit Norimbergae 1531. fol. in eaque HALOANDER Graecum nouellarum CLXV textum edidit, elegantemque versionem adiecit. Recusae sunt hae nouellae saepius graece et latine. Conf. FABRICII *biblioth. Graeca*, vol. XII. p. 400.

d. Va-

d. Variorum aliorum editiones, qui Haloandrinam emendarunt et suppleuerunt, imprimis ex fontibus, a SCRINGERO nouiter apertis.

Huius generis est editio, quae prodiit Basil. 1561. in 8. max. et quae vulgo, v. c. in ABR. WIELINGII *doctrina prooemii institutionum*, (Franq. 1737. 4.) p. 93. et nouissime adhuc in CAR. CHPH. HOFACKERI *princip. iur. civ. Rom. Germ. T. I. §. 64.* AGYLAEO tribuitur. Num recte, dubito cum ZEPERNICKIO in praefatione ad *delectum scriptor. nouellas illustr.* p. LXIX. sqq.

Inter omnes eminet, quam edidit Io. FRID. HOMBERGK ZV VACH. Marb. Catt. 1717. 4. sub titulo: *Nouellae constitutiones Dn. Iustiniani ex graeco in latinum conuersae et notis illustratae. Accedit F. PITHOEI glossarium obscurorum verborum Iuliani antecessoris CP. Item ANT. AVGVSTINI episcopi Herdensis quorundam verborum Iuliani interpretatio; eiusdem paratitla seu scholia nec non CUIACII et AGYLAEI observationes de dierum annotatione.*

2. *Alio respectu sunt vel glossatae, vel non glossatae seu nudaе. Huc v. c.*

Authenticæ seu nouellae constitutiones D. Iustiniani cum glossis. Mogunt. 1477. fol.

§. 36.

C. *De commentariis in nouellas Iustiniani aliisque scriptis, quae faciunt ad earum illustrationem.*

Collectionem eiusmodi scriptorum instituit CAR. FRID. ZEPERNICK. in *delectu scriptorum nouellas Iustiniani imperatoris illustrantium.* Halae 1783. 8. Insunt scilicet:

1. AGY-

1. AGYLAEI *novellarum epitome*, de qua vid. infra §. 38.

2. AEMIL. LVDOV. HOMBERGK ZV VACH diatr. *de novellarum constitutionum imperatoris Iustiniani lingua originaria et vulgatae versionis aetate auctore et usu in foro*. Marburg. 1741. 4.

3. F. A. HOMMELII *diff. de textu novellarum originario coniecturae*. Lips. 1737. 4.

4. H. AGYLAEVUS *de dierum annotatione in novellarum subscriptionibus*.

5. A. L. HOMBERGK ZV VACH *de collectione novellarum a Iustiniano facta*. Marb. 1741. 4.

6. GODOFR. LVDOV. MENCKEN. *diff. de novellarum glossatarum et non glossatarum auctoritate iuris*. In calce huius dissertationis, tanquam coronidis loco, ZEPERNICKIUS auctius et emendatius dedit ea, quae iam olim in coniectur. quibus ex causis novellae Leonis in Germania receptae dici nequeant, cap. II. §. 23. (in mantissa commentation. ad Beckium de novellis Leonis, p. 529.) contra auctoritatem forensem novellarum glossis destitutarum in medium tulit.

Praeterea nominari adhuc merentur:

1. Alia scripta, ubi omnes vel certe plures novellae exponuntur:

BARTOLI *lectura super authenticas*. Mediol. 1477. Norimb. 1481. fol.

ANGELI DE VBALDIS *lectura super authenticis et tit. de inventario*. Rom. 1474. Venet. 1485.

FRANC. BALDVINI *commentar. ad praecipuas Iustiniani novellas siue authenticas constitutiones*. Lugd. 1548. 4. Quo commentario illustrat. nov. I. IV. XVIII. CXVIII. in *iurispr. Rom. et Attica*, T. I. p. 1200. - 1228.

EIVSDEM *Iustinianus*. Bas. 1560. 8. in *iurispr. Rom. et Attica*, T. I. p. 1229. - 1475.

CYIACII

CVIACII *expositio nouellarum. in opp.*

CONR. RITTERSHVSII *nouellarum Iustiniani expositio methodica. Arg. 1615. 1669. 4. Ed. vltima accuratior cum summariis et nouo indice locupletissimo prodiit Lucae 1781. fol.*

PETR. GVDELINI *commentar. de iure nouissimo libri VI. Primum Antwerp. 1620. Arnh. 1661. 4. Nouiss. Francof. 1668. 4.*

CYPR. REGNER. AB OOSTERGAE *censura Belgica seu nouae notae et animaduersiones, quibus omnes et singulae authenticae seu nouellae constitutiones Iustin. — confirmantur, illustrantur, refutantur. Trai. ad Rhen. 1669. 4.*

MATH. STEPHANI *expositio siue commentarius nouellarum. GRYPH. 1631. 4. Ex auctoris manuscripto auctus cum notis IO. BRVNNE-MANNI. Viteb. 1700. 4. Rec. Lips. 1707. 4.*

CAR. SCHARSCHMIDII *iur. Iustinianum novum, continens exercitationes XXIV ad nouellas Iustiniani imp. Francof. et Lips. 1676. 4.*

GVIL. DE HERTOGHE *specimen iuris nouellarum compendio exhibiti ad nov. LII. CVII. CIX. CX. et CIV. Hamb. 1722. et in eius opusc.*

§. 37.

2. Alia, vbi tantum una vel altera nouella exponitur:

IAC. DE LA LANDII *iuris dissertatio ad nov. imp. Iustiniani CXXX. in MEERMANNI noui thes. iur. civ. et can. T. IV. p. 369.*

IO. HENR. EBERHARD, *progr. quo vltimorum verborum nov. XVIII. cap. I. genuinus sensus inquiritur. Herborn. 1764. 4.*

IO. GOTTL. SEGERI *diff. de sententia constit. nouellae I. Lips. 1777.*

§. 38.

§. 38.

D. *De scriptis, quae faciunt ad notitiam nouellarum earumque commodiorem usum.*

ANDR. HOMBORG. pr. *de praecipuis in nouellas et titulum de reg. iur. et de verb. sign. commentatoribus.* Helmst. 1702.

IAC. FRID. LVDOVICI *compendium nouellarum Iustiniani.* Halae 1702. 8.

NIC. CHRST. LYNCKERI *nouellarum Iustinianearum methodica exegesis.* Ien. 1752. fol.

Insigniter meruit de notitia literaria nouellarum CAROL. FRID. ZEPERNICK. in praefat. *delectui scriptorum nouellas illustrantium praemissa.* Item in eius *praetermiss. de vita, rebus gestis et constitut. Leonis.*

Nouellarum commodiori vsui inseruit etiam index nouellarum chronolog. a PETRO RELANDO in *fastis consularibus* pag. 712. sqq. adornatus, et ex ABR. WIELINGII *iurisprudentia restituta* emendatus in ZEPERNICKII *delectu* cit. p. 293.

Insignis porro commoditatis et vtilitatis sunt nouellae in compendium redactae, seu, vt epitomator ipse loquitur, “nouellae constitutiones, quoad ius ciuile attingunt, ceu immensus atque turbulentus oceanus, in arctum sinum, quam explicatissime tamen, contractae,” in

I. H. AGYLAEI *ad ea quae in nouellis Iustiniani constitutionibus ius ciuile attingunt libro singulari.* Colon. Agripp. 1558. typis repetito Colon. 1559. (Nisi, quod et olim factum est saepissime, anni numerus tantum mutatus sit.) postea adiecto *dispositioni in libros pandectarum e praelectionibus IOACHIMI HOPPERI obseruatae et collectae.* Colon. 1562. inserto etiam nuper a ZEPERNICKIO *delectui* cit.

CAP. III.

DE SCRIPTIS, QVAE FACIUNT AD ILLUSTRATIONEM INTEGRI ALICUIUS LOCORVM, IN CORPORE IVRIS CIVILIS OCCVRRENTIVM, GENERIS.

§. 39.

In scriptis, quae faciunt ad illustrationem *integri alicuius locorum generis*, ratio haberi solet diuersitatis vel *auctorum et librorum*, vnde aliquid in corpus iuris civilis migravit, vel *linguae*, vel *argumenti*, vel *alius cuiuscunque rei*.

I. Scripta, quae ad interpretationem locorum *vnus eiusdemque fontis vel auctoris* pertinent, rursus duplicis generis sunt:

A. *Alia* inferuiunt *fragmentis singulorum iureconsultorum in pandectis obuiorum*. Illorum indicem, secundum seriem iureconsultorum alphabeticam dispositum, hic adornare omnino operae pretium duxi.

Caeterum vix opus est monere, omnia ea, quae de vitis, de latinitate, de philosophia, de scriptis, de indice Florentino iureconsultorum viri docti *in genere* commentati sunt, ad nos nil pertinere. Sunt enim ista argumenta communia; sunt itaque etiam communia interpretationis adiumenta. Huiusmodi scripta addiscere cupientes ablegamus ad ECKHARDI *hermeneuticam iuris*, ex edit. WALCHII.

De singulis iureconsultis iam dispiciamus; scilicet de iis, de quibus peculiaria scripta existant. Sunt autem hi:

I. AELIVS. (CAIVS AELIVS GALLVS.)

Omissus in indice Florentino. Nec praeter L. 157. D. de V. S. aliquid ex eo sumtum est.

Aelii

Aelii fragmenta insunt GREGORII MAIANSI ad triginta iurisconsultorum omnia fragmenta, quae exstant in iuris civilis corpore, commentariis. Genev. 1764. tomi II.

§. 40.

2. AFRICANVS. (SEXT. CAECIL. AFRICANVS.)

IAC. CUIACII ad Africanum tractatus IX. Col. 1588. 1595. Lugd. 1569. 1573. 8. et in oper. prior.

ANTON. LESCVRII Africanus. Lugdun. 1574. 8.

IO. STRAVCH. progr. de Africano. Ienae 1674. 8. et inter eius progr. (Ien. 1723. 8.) p. 55. – 62.

SCIP. GENTILIS diff. ad Sext. Caecil. Africanum novem, aduersus Cuiacium, a. 1602. – 1607. Alt. habitae. Prima, quarta et nona exstat in eius operibus T. VIII.

§. 41.

3. ALFENVVS. (P. ALFENVVS VARVS.)

Alfeni Vari vitam specimini pandectarum iuris civilis auctoribus suis et libris restitutarum inseruit HENR. BRENCMANN. Amstel. 1709. 8.

EVERH. OTTONIS P. Alfenus Varus ab iniuriis veterum et recentiorum liberatus. Ultrai. 1736. 8. et in eius thes. T. V.

ANS. FRID. PISTORII diff. (praef. CAR. CHPH. HOFACKERO) ad fragmenta, quae ex Alfeni Vari libris XL digestorum supersunt. Tubing. 1775.

§. 42.

4. ANTHIANVS. (FVRIVS ANTHIANVS.)

Fragmenta Anthiani exhibentur in GREGOR. MAIANSII *ad triginta iurisconsultorum omnia fragmenta, quae exstant in iuris civilis corpore, commentariis*. Tomi II. Genev. 1764.

§. 43.

5. ARCADIVS. (AVRELIVS ARCADIVS CHARISIVS.)

CHR. RAV. disp. *de Aurelio Arcadio Charisio, vetere ICTo*. Lips. 1773. 4.

§. 44.

6. CAIVS. (TITVS CAIVS.)

FRANC. CAR. CONRADI progr. *de Caii libris rerum quotidianar. qui et vocantur aureorum*. Viteb. 1728. Inseruit has observationes auctor *parergis suis*, Helmst. 1735. 8. editis, lib. I. p. 113. – 143. Supplementis non contemnendis auxit illud progr. in praef. noua p. 33. 34. Idem singulari observatione de vera aetate Caii in actis eruditorum latinis an. 1727. p. 57. disputauit et vindicias observationum de vera Caii aetate dedit l. c. L. II. p. 279. – 292. et aliqua adhuc adiecit iisdem in praefatione noua, p. 42. – 44.

GERARD. MEERMANNI *specimen animadversionum criticarum in Caii ICTi institut*. Prima vice prodiit Mantuae Carpetanorum, vel potius Hagae Comitum 1743. 8. et in Germania sub eiusdem loci annique mentione recusum. Dein Lutet. Paris. 1747. 8. In eius thes. T. VII.

Vita Caii scripta a GVIL. GROTIUS *et* IO. BERTRANDO, quam SCHVLTINGIVS notis

tis illustratam inseruit *iurisprudentiae Anteiustinianae*.

In Caii, qua fontis corporis iuris ciuilis, editionibus, iisque subnexis commentariis enumerandis otium mihi fecit G. HUGO in *Iulii Pauli recept. sentent.* (Berol. 1795. 8.)

§. 45.

7. CALLISTRATUS.

GOTTL. AVG. IENICHENII *singularia de Callistrato* ICto. Lips. 1742. 4.

EDMUNDI MERILLII *comm. ad L. II. quaestionum Callistrati*. Ex Msptis edidit et T. III. *thes. iur. Rom.* p. 613. - 684. inseruit EVERH. OTTO.

§. 46.

7. CELSVS. (IVVENTIVS CELSVS.)

IO. GOTTL. HEINECCII *progr. de P. Iuventio Celso*. Frcf. 1727. 4. in eius *opusc. varior. sylloge*, p. 503. - 518.

IO. STRAVCHII *vita utriusque Celsi et patris et filii*; inter *progr.* Ien. 1723. 8. edita, p. 12. - 22.

Fragmenta Celsi etiam insunt GREGOR. MAIANSII *commentariis* laudatis.

§. 47.

9. CERVIDIVS. (QVINTVS CERVIDIVS SCAEVOLA.)

GE. D'ARNAVD. *vitae Scaeuolarum*, cura HENR. IO. ARNTZENII. Trai. ad Rhen. 1767. 8.

CHR. HENR. BREVNING. *diff. de usu sententiae Cerv. Scaeuolae* ICti in L. 38. D. de *aur. arg. mund. leg.* Lips. 1762. 4.

IO. LVD. CONRADI *de vita et scriptis Q. Cervidii Scaeuolae* ICti *liber sing.* Lips. 1755. 4. Rec. in eius *opusc.* T. I. n. 1.

ALEX. ARN. PAGENSTECHERI disp. *de Scaeuola*. Gröning. 1707. 4.

IO. ORTW. WESTENBERGII orat. *de Q. Ceruidio Scaeuola*. Lugd. Bat. 1734. 4.

FRANC. DVARENVS in *Scaeuola*.

IO. ALTAMIRANI et VELASQUEZ. comment. in priores XIII libros ex XX quaest. Q. Ceruidii Scaeuolae, quem manu exaratum diu possederat GREGOR. MAIANSIVS. Postea primus fuit, qui illum publici iuris faceret, IOSEPH. FINISTRES DE MONSALVO. Ceruariae. 1739. Deinde translatus est in MEERMANNI thes. T. II. n. 6.

IAC. CUIACIVS *ad Scaeuolae responsa*; in oper. T. VI.

RETES *ad Ceruid. Scaev. quaest.* in MEERMANNI thes. T. VI.

§. 48.

IO. CLAVDIVS. (QVINT. CLAVDIVS SATVRNINVS.)

IO. GOTTL. HEINECCII progr. *de variis Saturninis Ictis*. Frcf. 1731. 4. Collocatum est in IO. LVD. VHLII opusculis *ad historiam iuris et maxime ad Pomponii enchiridion illustrandum pertinentibus*, (Hal. 1735. 4.) p. 351. - 356.

IER. EBERH. LINCKII diff. *de iureconsultis Saturninis*. Argentor. 1730. 4.

CHR. RAV. progr. *de variis Saturninis iureconsultis*. Lips. 4.

Abest Quintus Claudius Saturninus ab indice Florentino, et a multis idem habetur cum Venuleio. Equidem in hoc dissensu WIELINGII auctoritatem in *iurisprudentia restituta* secutus sum.

§. 49.

§. 49.

II. FLORENTINVS.

ANDR. FLOR. RIVINI *diff. de Florentini iurisprudentiae testamentariae reliquiis in institutionibus imperatoris Iustiniani repertis et notis illustratis*. Viteb. 1752. 4.

CARL FRID. WALCHII *comment. de philosophia Florentini iurisconsulti*. Ienae 1754. 4. et in ei. *opusc.* P.I. sect. 2. n. 2.

CHR. GOTTFR. IASPIS. *comm. de Florentino Ido. eiusque eleganti doctrina ad L. 3. D. de iust. et iure*.

§. 50.

12. GALLVS. (C. AQUILIUS GALLVS.)

IO. GOTTL. HEINECCHII *oratio de C. Aquilio Gallo*. Frcf. 1731. 4. in eius *opusc. varior. sylloge* p. 766. - 788.

IO. STRAVCHII *vita C. Aquilii Galli*. Ienae 1674. inter eius *programmata cura* CHR. GOTTL. BVDERI. Ien. 1723. 8. p. 112. - 117.

§. 51.

13. HERMOGENIAN.

IO. STRAVCH. *vita Hermogeniani*; inter eius *programmata cura* CHR. GOTTL. BVDERI, p. 22. - 30.

IOS. FINISTRIS DE ET A MONSALVO *commentar. in Hermogeniani iuris epitomarum lib. VI. Cenuariae*. 1757. 4.

§. 52.

14. IAVOLENVS (PRISCVS IAVOLENVS.)

GOTTL. AVG. IENICHEN. *liber singularis de Prisco Iavoleno*. Lips. 1734. 4.

HIER. VAN ALPHEN. *disp. cont. spicilegia de Iavoleno Prisco Ido. et specimen observationum*

ad quaedam eius fragmenta in pandectis obuia.
Trai. ad Rhen. 1768. 4. et in OELRICHII *thes.*
diff. vol. III. T. I. n. 1.

GOTTL. LINDNER. *prolus. de Iauoleno Prisco*
ICto. ad Plin. IV. epist. 15. Arnst. 1770. 4.

Priscus Iauolenus dubiae sanitatis. Labeo
cur Horatio insanus dicatur? in PÜTTMANNI
probabilibus iur. civ. (Lips. 1773. 8.) num. X.

§. 53.

15. IULIANVS.

IO. GOTTL. HEINECCII *progr. de Saluio*
Iuliano. Hal. 1733. 4. in eius *opusc. varior,*
sylloge, p. 787. - 810.

IO. STRAVCH. *singularia de Saluio Iuliano;*
inter programmata, cura CHRIST. GOTTL. BV-
DER. Ien. 1723. p. 1. - 12.

De Saluio Iuliano peculiarem diatriben pro-
misit ABR. WIELING. in *prooemio institutionum,*
(Francof. 1737. 4.) p. 25.

IAC. CUIACIUS *ad Iuliani digesta, libros VI*
ex Minic. et IV ad Vrs. Feroc. in oper. T. VI.

§. 54.

16. IVLIVS. (IVLIVS AQVILA.)

Eius fragmenta insunt GREGOR. MAIANSII
commentariis iam cit. MAIANSIUS enim facit
cum GRONOVIO, qui voces Graecas in codice
Florentino Γαλλου 'Ακυλα separatim accipit de
duobus iurisconsultis, Aelio Gallo et Iulio
Aquila. Vid. WIELINGII *iurisprud. restit.*
p. LXXVIII. not. aa.

§. 55.

17. LABEO. (ANTISTIVS LABEO.)

CORN. VAN ECK. *orat. de vita, moribus et*
studiis M. Antistii Labeonis et C. Ateii Capitonis.
Vltrait.

Ultrai. 1692. 4. in GERH. OELRICHII *nouo thes.* vol. I. T. II. num. XIII.

CHRIST. THOMASII *progr. comparatio Antistii Labeonis et Ateii Capitonis.* Lips. 1693. 4. et inter eius *progr.* (Hal. et Lips. 1724. 8.) p. 1. - 13.

ABRAH. WIELINGII *diatr. de M. Ant. Labeonis ad edictum libris.*

CAR. FERD. HOMMEL. *diff. de principali causa dissensionum inter Labeonem et Capitonem horumque sectatores.* Lips. 1750. Rec. in eius *opusc.* P. I. n. 3.

CHR. THOMASII *progr. quo comparatio Labeonis et Trebatii instituitur.* Lips. 1684. et inter eius *progr.* (Hal. et Lips. 1724. 8.) p. 13. - 28.

CHR. GOTTL. BIENER. *Antistius Labeo iuris civilis nouator.* Lips. 1786.

§. 56.

18. MACER. (AEMILIUS MACER.)

LECTIVS *ad Macr. de publ. iud.* in EV. OTTON. *thes.* T. I.

§. 57.

19. MAECIANVS. (LVCIVS VOLVSIUS MAECIANVS.)

IO. STRAVCH. *vita Maeciani*; inter *programmata*, a BYDERO. Ien. 1723. 8. edita, p. 46.

Maeciani librum de *asse* et eius partibus VINETVS Paris. 1565. 8. edidit, et CUIACIVS *codici Theodosiano*, et GRONOVIVS libro de *sestertiis* et GRAEVIVS *thes. antiq. Rom.* T. XI. adiecit.

IO. WYNDERLICH. *comm. de Volusio iureconsulto et senatusconsulto Volusiano.* 1750. 4.

De Maeciani editionibus vld. GYST. HVGONIS *index edition. fontium iuris civilis*, subiectus

eius editioni *receptarum sententiarum Pauli*. (Berol. 1795. 8.) Addas huic indici editiones Maeciani curatas a WIELINGIO. Franeq. 1731. 8. et Trai. ad Rhen. 1740. quarum rationem fusius declaravit CHRIST. GOTTL. RICHTER. in praef. ad ABRAHAMI WIELINGII *repetitionem institutionum*, (Lips. 1781. 8.) p. XIV.

§. 58.

20. MARCELLVS. (LVCIVS VLPIVS MARCELLVS.

CHR. HENR. SCHMIDII *diff. de Vlpio Marcello*. Lips. 1768. 4. praef. IO. THEOPH. SEGERO.

MEINARDI TYDEMANNI *disp. de Lucii Vlpii Marcelli Icti vita et scriptis*. Trai. ad Rhen. 1762. 4. et in OELRICHI *nov. thes. diff. iurid. Belg.* vol. I. T. I.

C. F. WALCH. *de aetate Vlpii Marcelli*. in eius *opusc.* P. I. sect. 2. n. 1.

IAC. CUIACIVS *ad Marcelli responsa*; in *oper.* T. VI.

§. 59.

21. MARCIANVS. (AELIVS MARCIANVS.)

GERH. OELRICH. *disp. de vita, studiis, honoribus et scriptis Aelii Marciani iurisconsulti*. Ultrai. 1754. 4.

FRANC. CHPH. WIESENII *diff. in Aelii Marciani librum ad hypothecariam formulam*. Wurceb. 1781.

IAC. GRONOV. *ad IV fragmenta, quae ex Aelii Marciani libro I. regularum in digestis supersunt*. Lugd. Bat. 1759. in DAN. FELLENERGII *iurispr. ant.* T. II. p. 648.

§. 60.

§. 60.

22. MAXIMVS. (RUTILIVS MAXIMVS.)

Eius fragmenta insunt GREGOR. MAIANSI commentariis iam cit.

§. 61.

23. MENANDER. (ARRIVS MENANDER.)

Menandri fragmenta legum de re militari cum commentario COELESTINI MIRBELLII edidit IO. GEORG. HARNISCH. Lips. 1753.

§. 62.

24. MODESTINVS.

*ANT. AVGVSTINVS ad Modestinum siue de excusationibus lib. singul. Lugd. 1574. 8. Adiectus eius opinionibus et emendation. in thes. OTTON. T. IV. p. 1559.**HENR. BRENCMANN. de eurenaticis, seu in Modestini περὶ εὐρεματικῶν libros commentarius. Lugd. 1706. 8.**IAC. CUIACII Modestinus. Hanov. 1593. 8. In oper. T. VI.**IO. SCHILTER. Herennius Modestinus siue fragmenta lib. singularis, quem περὶ εὐρεματικῶν s. de cautelis scripserat Modestinus commentario illustrata. Argent. 1687. 4.**IAC. LECTII ad Modestinum de poenis liber. Bas. 1592. in OTTON. thes. T. I. p. 123.**IO. FLOR. RIVINVS ad Modestini casus enucleatos. Lips. 1727.**CHR. HENR. BREVNING. interpretationis ex Herennio Modestino spec. I. Lips. 1752. spec. II. ib. eod. spec. III. ibid. 1753. spec. IV. ib. eod. 4.**IO. VAN NISPEN. disp. ad fragmenta, quae in digestis ex Herennii Modestini IX libris differentiarum supersunt. Lugd. Bat. 1750. 4. in OELRICH. thes. diff. iur. Belg. vol. I. T. I. p. 1.*

GOTTFR.

GOTTFR. MASCOV. *exercit. iur. civ. ad Modestini casus enucleatos. in eius opusc.* (Lipsiae 1776. 8.) vol. I. n. 1.

Editiones Modestini recenset GVST. HUGO in *indice edition, etc. cit.*

§. 63.

25. MUTIVS. (QVINT. MUTIVS SCAEVOLA.)

FRANC. BALDVINI *Scaeuola s. comm. de iurisprudencia Mutiana.* Bas. 1558. 8. et cum praef. NIC. HIER. GVNDLING. Hal. 1724. 8. et tom. I. *iurispr. Rom. et Attic.*

Fragmenta Mutii etiam exhibentur in GREGOR. MAIANSII *commentariis.*

§. 64.

26. NERATIVS. (NERATIVS PRISCVS.)

IAC. CUIACIVS *ad Neratii responsa; in oper. T. VI.*

CAR. BENIAM. ACOLVTHI *oratio de Neratio Prisco veteri iureconsulto.* Ien. 1756. 4.

IO. CONR. SICKELII *diff. (praef. CHRISTI. GOTTL. RICHTER.) de Neratio Prisco iurisconsulto.* Lips. 1788. 4. Summa momenta enotata reperiuntur in KLÜBERI *klein. iurist. Bibl. B. IV. St. XIV. S. 149. - 154.*

§. 65.

27. PAPINIAN.

FRANC. BALDVINI *disput. duae de iure civili ex Papiniano.* Heidelb. 1561. Hal. et Lips. 1730. 8. His disputationibus praemissa est vita Papiniani. Halensis editionis pretium praefatione sua auxit NIC. HIER. GVNDLING. Insertae etiam illae sunt *iurispr. Rom. et Atticae. T. I. p. 921. - 992.*

CHR.

CHR. BESOLD. *orat. de Papiniana securi.*
Adiecta est eius *templo iustitiae.* Tub. 1616. 4.

IAC. CUIACII *Papinianus siue recitationes in omnes leges Papiniani.* Frcf. 1595. Ibid. 1603. 4.
Et in eius *opusc.* T. IV. (Neap. 1727. fol.)

ANT. FABRI *iurisprudentiae Papinianae scientia* etc. Lugd. 1608. 4. Genev. 1630. Et in eius *opusc.* Lugd. 1658. fol.

IO. PAUL. KRESSII *oratio de religione iudicantium Papiniana.* Helmst. 1712.

IO. LECTII *orat. de vita et scriptis Aemilii Papiniani, s. de officio prudentum.* Genev. 1594.
In EVERH. OTTON. *thes. iur. Rom.* T. I. p. 41.

EVERH. OTTONIS *Papinianus siue de vita, studiis, scriptis, moribus et morte Aemilii Papiniani Ictorum coryphaei diatriba.* Lugd. Bat. 1718. 8. et auctior. Brem. 1743. 8.

IO. PHIL. SLEVOGT. *de philosophia Papiniani.* Ien. 1681. Rec. in GOTTL. SLEVOGT. *opusc. de sect. philos. vet. Ictor.* n. II.

IO. STRAVCH. *vita Aemilii Papiniani; inter programmata* (Ien. 1723. 8.) edita.

MATTH. WESENBECCII *Papinianus cum aliis miscellaneis.* Viteb. 1570. Lips. 1585. 8.

IO. WILH. BERGERI *Sam. Stryckius cum Papiniano collatus.* Lips. 1711. 4. Et in eius *stromat. acad.*

CHR. HARTM. SAM. GATZERT. *comment. de natali Papiniani ad S. 4. constit. Iustin. ad antec.* Gotting. 1766. 8.

SAM. REYHERI *progr. de Papiniano Icto.* Kilon. 1692. 4.

GOTTFR. LVD. MENCKEN. *de Papiniano Icto exemplo scientiae iuris cum humanitatis et aequitatis sensu coniungendae.* Viteb. 1715.

Domin.

Domin. Alfeni Vari de iure responsum s. commentarius in binas sententias Aem. Papiniani, quaest. XIV. et XIX. Venet. 1782. 8.

Editiones Papiniani recenset Gvst. Hvgo in indice editionum etc. cit.

§. 66.

28. PAPIRIVS. (PAPIRIVS IVSTVS.)

AVG. CORN. STOCKMANN. *D. Papirii Iusti, iureconsulti Romani, fragmenta observatiunculis illustrata*, resp. CAR. AVG. HENNICKE. Lips. 1792. 4.

§. 67.

29. PATERNVS. (TARRVNTENVS PATERNVS.)

Paterni fragmenta restituit GREGOR. MAIAN-
SIVS in commentariis supra cit.

§. 68.

30. PAVLVS. (IVLIVS PAVLVS.)

FRANC. CAR. CONRADI *ad Iulii Pauli ex libro singulari de iure singulari reliqua*. Lips. 1728. Rec. in OELRICH. *diff. iurid. anti-
quar.* n. VII.

FRANC. CAR. CONRADI *de Iulio Paulo ab iniuriis criticorum vindicato*. Helmst. 1733. In eius *parergis*, L. IV. p. 507. - 555.

IAC. CVIACII *Iulius Paulus*. Frcf. 1609. 4. Colon. 1589. 1596. 8. Et in eius *operib.* T.V. (Neap. 1727.)

ABR. KAESTNER. *progr. de Pauli pediculis argenteis, occas. L. 32. D. de aur. arg. leg.* Lips. 1735. 4.

EDMVND. MERILLII *liber singularis different. iuris ex libris manualium Iul. Pauli*. Paris. 1638. 4. Et in *operib.* (Neap. 1720.)

ALEX.

ALEX. ARN. PAGENSTECHER. *Julius Paulus*; in eius *diff. sylloge*, (Brem. 1713. 12.) p. 523. — 624.

E. A. O. PAGENSTECHER. *gryphorum magister Paulus iniuria vapulans, siue de stylo Pauli*. Wetzl. 1726. 4. In eius *iurid. tract.* Herborn. 1734. 4.

NIC. RITTERSHVSII *vita Pauli*. Norimb. 1566.

IO. STRAVCH. *vita Pauli*. In eius *programmat.* Ien. 1723. 8.

LAELII TAVRELLI *liber ad Catonem et Paulum*, excusus vna cum ANT. AVGVSTINI *emendat. et opinion.* L. IV. Lugd. 1574. 8. In OTTON. *thes.* T. IV. p. 1623. — 1630.

IO. IAC. WINZIGER. *comment. ad Pauli recept. sentent. lib. V. tit. 23. §. 8.* Lips. 1753. 4.

Recensum reliquarum editionum Pauli vid. in LIPEN. *bibl. suppl.* I. p. 369. Vberiora tamen et accuratiora sunt, quae dedit GVST. HVGO in *indice editionum etc.* cit.

§. 69.

31. POMPONIVS. (SEXTVS POMPONIVS.)

HENR. BROCKES. *de Pomponio historiae Romanae ignaro*. Viteb. 1733.

HENR. BROCKES. *de Pomponio historiae literariae ignaro*. Viteb. 1736.

CORN. VAN. BYNKERSHOEK. *praetermissa ad Pomponium*. In *opusc.* T. III.

IO. ANDR. VAN DER MVELEN *in historiam Pomponii de origine iuris partes III.* Trai. 1691. Et in *exercit. in tit. de iustit. et iure*. Trai. 1723. 4.

HENR. THEOD. PAGENSTECHER. *Sexti Pomponii Icti quae in pandectis Iustiniani reliqua sunt ex libro ad Sabinum P. I.* Hammoniae 1723.

1723. 4. P. II. ibid. e. a. P. III. ibid. 1728. P. IV. ibid. 1733. 4. Integrum opus iunctim prodiit sub titulo: *In Sexti Pomponii de re testamentaria et de bonorum possessionibus diff. VI.* Lemgo 1733. 4. et ibid. 1750. 4.

BERN. HENR. REINOLDI orat. *de S. Pomponio*. Herborn. 1710. Et in eius opusc. p. 502.

IO. LVD. VHLII opuscula *ad historiam iuris et maxime ad Pomponii enchiridion illustrandam pertinentia cum praef.* IO. GOTTL. HEINECCII, (Halae 1735. 4.) quae de vita Pomponii agit.

IO. LVD. CONRADI Pomponius *a tentatione MERILLI vindicatus*. Lips. 1757. 8.

CHRI. AD. RUPERTI *animaduersion. in Pomponii enchiridion.*

§. 70.

32. RUFINVS. (LICINIUS RUFINVS.)

HENR. IO. OTTON. KÖNIGII prolus. *de Licinio Rufino*. Hal. 1772. 4.

IO. LVD. ERN. PÜTTMANNI diff. *de Licinio Rufino*. Lips. 1791. 4.

Perperam tribuitur Rufino collatio legum Mosaicarum et Romanarum, v. c. ab editore quodam codicis Theodosiani, saeculi XVI. exeuntis. (Vid. G. HUGONIS *Iul. Paulum*, p. 175.) Merito ergo scripta, quae de collatione agunt, hic exulant.

§. 71.

33. SABINVS. (MASVRIUS SABINVS.)

In elencho Florentino reperitur. Nil tamen ex eo in pandectas translatum est, sed in iis tantum citatur.

IAC. GOTHOFREDI *fontes quatuor iuris, nempe lex XII tabb. lex Iulia et Papia, editi perpe-*

perpetui, librorumque Sabinianorum series. Genev. 1653. 4. In OTTON. *thes.* T. III. p. 1.-256.

DAN. WILH. MOLLER. *de Masurio Sabino.* Alt. 1693.

ABR. WIELINGII *diatr. de Mas. Sabini libris ad edictum.*

§. 72.

34. TERTYLLIANVS.

IO. ALEX. GVINAVD. PAGENSTECHERI *orat. de iurisprudentia Tertulliani.* Harderov. 1768. 4.

§. 73.

35. TRYPHONINVS. (CLAVDIVS TRYPHONINVS.)

FERN. RETEZ. *ad Claudii Tryphonini notas in Scaeuolae responsa et digesta.* In MEERMANNI *thes.* T. VI.

ANTON. DADINI ALTESERRAE *recitationes quotidianae in Claudii Tryphonini libros XXI disputationum et varias partes digestorum et co-dictis, tomis V distinctae.* T. I. Tolosae 1679. T. II. ibid. 1684. 4. Tres reliqui tomi nunquam prodierunt.

CHRIST. RAV. *disp. de Claudio Tryphonino* ICto. Lips. 1768. 4.

§. 74.

36. VENVLEIVS. (QVINT. VENVLEIVS SATVRNINVS.)

HERM. OOSTERDYCK. *disp. ad fragmenta, quae ex Venuleii Saturnini libris de officio pro-consulis supersunt.* Trai. ad Rhen. 1755. 4. In OELRICH. *novo thes. diff. iurid. Belg.* Vol. I. T. II.

§. 75.

37. VLPPIANVS. (DOMITIUS VLPPIANVS.)

IO. CRISPINI *notae et argumenta in XXIX titulos Vlpiani*. Lugd. 1589. 8.

IAC. CUIACII *notae ad titulos Vlpiani*. 1553. 8. *adiectae eiusd. comm. ad instit.* Lugd. 1610. 4. Et in *oper.* T. VI.

IO. GOTTL. HEINECCII *progr. de Vlpiani iureconsulti hebraismis*. Frcf. 1730. 4. in eius *opusc. var. sylloge*, p. 696. - 702.

IAC. LECTII *orationes duae de vita et scriptis Dom. Vlpiani*. Genev. 1601. 8. Inveniuntur in EVERH. OTTON. *thes.* T. I. p. 59. - 66.

ADRIAN. STEGERI *diff. Dom. Vlpianus*. Lips. 1725. Rec. in *den Hallisch. Beytr. zur jur. gel. Hist.* T. III. P. VI.

CHR. WOLFII *epistola de hebraismis Vlpiani*. Lips. 1739. Rec. in *den Hallisch. Beytr. zur jur. gel. Hist.* T. III. P. VI.

CAR. FRID. HOMMELII *epist. de mirabili Vlpiani impostura*. Lips. 1759. 4.

PETR. DE TOLLIEV. *orat. Vlpianus an christianis infensus? contra BARONIVM et alios*. Groning. 1724. 4. *Adiecta eius collectan.* p. 594.

Nachricht von den zu Ulpian's Leben gehörigen Abhandlungen. In den Hallisch. Beytr. zur jur. gel. Gesch. T. III. P. VI.

De reliquis edit. Vlpiani, qua fontis corporis iuris ciuilis, vid. LIPEN. *bibl. iuris* sub voce: *regulae iuris*. Instar omnium autem est G. HVGIO in *Iulio Paulo*.

§. 76.

B. *Alia sunt, quae viri docti ad constitutiones huius vel illius imperatoris, in codice vel in nouellis occurrentes, commentati sunt. Ita conferri merentur:*

i. De

1. De TRAIANO: BACHIVS *ad constitutiones Traiani*. Lips. 1747. 8.

2. De AELIO HADRIANO: BOTTEREAV, in HOFFMANNI *historia iuris*. T. II.

3. De M. AVREL. ANTONINO: WESTENBERGII *D. Marcus*. Lugd. Bat. 1736. 4. IO. PAVL. MAHNERI *commentatio de M. Aurel. Antonino, constitutionis de ciuitate uniuerso orbi Romano data auctore, cum praef. EISENHARTI*. Hal. 1772. 8.

4. De HELVIO PERTINACE: COELEST. AVG. IVST. (praef. A. F. SCHOTT.) *de vita et constitutionibus Heluii Pertinacis*. Lips. 1772.

5. De M. AVREL. ALEX. SEVERO: ALEX. CHASSANAEVS in libro: *Aurel. Alex. Seueri imp. R. axiomata politica et ethica, eiusdem rescripta uniuersa, commentariis illustrata*. Paris. 1635. 4.

6. De M. ANTONIN. GORDIANO: IOACH. MAVR. GVIL. BAVMANNI *diff. Diuus Gordianus, seu de vita et constitutionibus M. Anton. Gordiani III. imperatoris exerc. I*. Lips. 1792. 4. *Exerc. II. ibid.* 1793. 4.

7. De C. AVREL. VALER. DIOCLETIANO et M. AVREL. VALER. MAXIMIANO: NOODTII *Diocletianus et Maximianus*. IO. CONR. SICKELII *Diocletianus et Maximianus, siue de vita et constitutionibus C. Aurel. Valer. Diocletiani et M. Aurel. Maximiani exerc. I*. Lips. 1792. 4. *Exerc. II. ibid.* 1793. 4.

8. De FLAV. VALERIO CONSTANTINO: BALDVINVS in *Constantino M.* Bas. 1556. 8. IO. ANDR. DIEZII *diff. de forma imperii administrandi a Constantino M. sapienter et recte mutata*. Lips. 1752.

9. De FL. CLAUD. IULIANO: C. G. EINERTI *commentationum ad constitutiones Iuliani imp. spec. I. II.* Lips. 1772.

10. De FL. ANASTASIO: IAC. CVIACIVS, qui in *comment. in tres posteriores libros codicis*, in tit. *de lustrali collat.* p. m. 259. sq. duas constitutiones, quas Anastasii fuisse existimat, ex basil. LII. 10. *κατὰ συνοψιν* exhibet.

11. De IVSTINIANO: BALDVINI *Iustinianus*. Bas. 1560. 8. FRANC. RAGVELII (RAGVEAV) *Iustinianus*. Paris. 1619. 4.

§. 77.

II. Si *linguae diuersitatis ratio* habetur, in peculiari loco ponanda est interpretatio eorum, quae graece scripta in corpore iuris ciuilis reperiuntur. Huius generis sunt dissertationes, varia doctrina refertae, ad remotiora tamen nimis protractae,

LEOP. ANDR. GVADAGNI *ad graeca pandectarum*. Pis. 1786.

§. 78.

De locis, *auctore et fonte*, (39. - 76.) vel etiam *lingua* (§. 77.) cognatis, vidimus.

III. Supersunt *reliquae locorum familiae*. Innumerae fere sunt. Quanta est enim diuersitas formae vel externae vel internae, vnde necessitudinem illi habere possunt! Nostri autem instituti non est, in istum campum solutius excurrere; bene tamen, vñum vel alterum exemplum adhuc adferre. Ita ergo in communione interpretationis sunt:

A. *Loci, quibus emblemata Triboniani nocuerunt*. De his cf. IO. IAC. WISSENBACHII *emblemata Triboniani*, et IO. WYBONIS *Tribonianus ab emblematibus Wissenbachii liberatus*.

Prae-

Praefationem praemisit IO. GOTTL. HEINECIVS. Halae 1736. 8. Vide etiam quos laudant ECKHARDVS et WALCHIVS in *hermeneutica iuris*, lib. I. cap. VI.

B. Loci, qui negationibus laborant. Ad eos pertinent:

SIGISM. REICH. IAVCHII *meditationes criticae de negationibus, pandectis Florentinis partim recte vel male iam adiectis, aut detractis, vel circumscriptis, tam in manuscripto quam variis editionibus, partim etiamnum adiiciendis, aut transferennis ex sententia Alciati, Augustini, Zoanetti, Cuiacii, Hotomanni, nouissimaque auctoris censura et recenti opera.* Amst. 1728. 8.

IO. GOTTFR. SAMMET. *receptarum lectionum ad Iavchium liber singularis.* Lips. 1750. 4.

C. Loci, quorum inscriptiones vel subscriptiones interpreti lucem dant, vel ab eo expectant. Ita scilicet quae re satis diuersa sunt, verbis coniungere placet. In eiusmodi locis versantur scripta haec:

I. H. AGYLAEI *sched. de dierum annotatione in nouellarum subscriptionibus, occasione nouellae I. scriptum.* Appendicis loco adiectum ab HOMBERGIO *versioni suae nouae nouellarum.* Inest etiam ZEPERNICKII *delectui scriptor. novellas illustr.* num. IV. ubi simul adiecta est IAC. CUIACII *observatio de dierum subnotatione quarundam nouellarum.* (Lib. IV. obs. 28.)

GABR. TRIVORII *observatio apologetica ad inscriptionem orationis ad antecessores, digestis Iustiniani propositae, aduersus quosdam iureconsultos et Procopii anecdota.* Paris. 1631. 4. In OTTON. *thes.* T. I. p. 197.

HENR. BRENCMANNI *disp. de legum inscriptionibus.* Lngd. Bat. 1705.

BERNARD. HENR. REINOLDI disp. *de inscriptionibus legum digestorum et codicis*. Duisburg. 1712. Adiecta est WIELINGII *iurispr. restitutae*.

Inscriptiones et subscriptiones Iustiniani codicis a typographorum incuria vindicatae a CAND. ADINIVA GRANANESIO. Neap. 1714. 4. Libellus, cuius auctor putatur DIEGO VINCENZIO VIDANIA, adiectus quoque reperitur ALMELOVEENII *fast. consul. ex ed. VHLII*.

IO. SAM. BRVNQVELL. prolus. acad. *de utilitate ex diligenti comparatione omnium eiusdem inscriptionis in digestis capitum capienda, deque huius artificii inuentoribus et promotoribus*. Ien. 1724.

Vid. etiam quos laudant BACHIVS in *historia iuris*, p. 604. et ECKHARDVS in *hermeneutica iuris*, lib. I. cap. V.

D. Loci, quorum interpretatio ex auctoris aetate inprimis pendet. Ad eos spectat IO. LVD. ERN. PÜTTMANNI progr. (*miscellaneor. sp. XII. cap. XXIII.*) *de ratione aetatis, qua quisque veterum iureconsultorum, quorum fragmenta pandectis continentur, vixit, in iis interpretandis habenda*. Lips. 1791. 4. In eius *miscellaneorum libro singulari*, (Lips. 1793. 8.) num. XXIII.

E. Loci, qui ex cruce, quam interpretibus fixerunt, famam nomenque traxerunt. Innuo *septem iureconsultorum cruces*, de quibus dissertatio CORNELII VAN ECK. exstat, sub titulo: *De septem damnatis legibus pandectarum, seu crucibus iurisconsultorum; in supplemento noui thesauri Meermaniani*, (Hag. Com. 1780.) p. 573. - 586.

F. Loci, quibus ex eorum nexu et consecutione, siue ea, qua scripti in corpore iuris ciuilis exstant, siue ea, qua positi erant ante quam de sedibus suis natiuis per Tribonianum moue-

mouerentur, lux affundi potest. De his nouissime meruerunt duumuiro:

IO. CHRPH. KOCH. in *diff. de ordine legum in pandectis*. Gissae 1784.

GOTTL. HUFELAND. in *diff. de legum in pandectis interpretandarum subsidio ex earum nexu et consecutione petendo*. Ien. 1785.

CAP. IV.

DE HIS, QVAE SCRIPTA SVNT AD SINGVLOS TEXTVS IURIS CIVILIS SINGVLATIM ET SPARSIM.

§. 79.

Eorum, quae ad *singulos textus* iuris ciuilis *singulatim* et *sparsim* scripta sunt, vel ea ratio est, vt integrum aliquod scriptum ad vnum textum pertineat, vel ea, vt in vno volumine textus quidem plures, sed miscellanei et ex variis corporis iuris ciuilis partibus adsciti, ordine inconstante et quasi tumultuario pertractentur.

I. *Ipsa scripta* recensere supersedemus. Ea, quae prioris generis sunt, sedem habent in LIPENII bibliotheca passim, ibi scilicet, vbi argumentum ipsum, quod concernunt.

Quod ad *alterum genus* attinet, LIPENIVS etiam nobis otium ferit T. I. p. 754. T. III. p. 275. T. IV. p. 234. quocum tamen omnino iungi merentur:

A. *Index alphabeticus scriptorum, in tractatu tractatum, nec non Ottonis atque Meermannii thesauris contentorum*, in DAN. NETTELBLADTII *initiis historiae literariae iurid. univ.* Item in H. I. O. KÖNIGII *Lehrbuch der allg. jurist. Literat.* Th. II. (Halle 1785. 8.) p. 651.-710.

B. CAR. FERD. HOMMELII *nomenclator scriptorum*, in quo definit eius corpus iuris civilis cum notis variorum. (Lips. 1768. 8.)

C. IO. MELCH. GOTTL. BESECKII *index scriptorum*, quibus in conficiendo codice suo pandectarum critico usus est, insertus eius prolationi, qua codicem criticum pandectarum indixit, (Berol. 1783. 8.) p. 28. - 47. Quem indicem admodum adhuc supplevit SCHOTT in der Bibliothek der neuesten iurist. Literatur. 1783. p. 304.

D. DANIEL. NETTELBLADTHII *initia* cit. p. 374. - 377.

E. CAR. CHPH. HOFACKERI *princip. iur. Rom. Germ.* T. I. p. 63. sqq. ubi scriptores huius generis secundum secula accurate digesti reperiuntur.

Videamus iam

II. De collectionibus utriusque illius generis scriptorum.

A. Prioris generis sunt plurimae. Saepissime enim accidit, ut eiusmodi scripta, primum separatim edita, deinceps, vel quia idem argumentum tractant, vel quia eiusdem auctoris sunt, vel etiam solius commoditatis causa, in unum collecta et coniugata fuerint. Collectiones huiusce conditionis minores me non morantur. Ex his autem, quae maioris ambitus sunt, summam compello thesauros OTTONIS, MEERMANNI, OELRICHI; porro tractatum tractatum; nec non BÖHMERI *exercitationes ad pandectas*. Plenior mentionem desiderat opus quoddam antiquius, ita inscriptum:

Variorum repetitionum seu commentariorum iuris civilis volumina VIII. Lugd. 1554. fol. quae collectio plures ducentis scriptores continet,

tinet, qui ad singulares pandectarum leges fuerunt commentati.

B. Vt *collectiones emendationum et observationum*, in scriptis secundi generis, miscellaneis nimirum, sparsarum, instituantur, et vt tota messis ad seriem textuum iuris civilis reuocetur, plures iam viri docti in votis habuerunt. (Vid. AYRERI praefat. ad WALTHERI *lexicon iuridicum*, p. XXX. sq.) Nouissime IO. MELCH. GOTTL. BESECKE illud opus, restrictum tamen ab ipso ad solas pandectas, sibi sumsit. Instituti rationem fusius declarauit, specimen etiam adiecit in prolusione ita inscripta: *Codicem criticum pandectarum indicit* IO. MELCH. GOTTL. BESECKE. Berol. 1783. 8. Par erat si quis alius, incepto; eo magis dolendum, quod ab eo destitit. Ita autem iusserunt genius saeculi et, qui ipsius auram captant, bibliopolae. Ego, qui post BESECKIVM, ipsiusque schedis benignissime instructus, laborem subii, in iisdem adhuc scopolis haereo; animis volo illud: Ταχ' αὐριον ἔσσετ' ἀμεινων.

III. Laetior seges est nudorum *nomenclatorum*, ab ipsis argumentis abstinentium, et in eo solo versantium, vt loci excitentur, qui singulorum textuum illustrationi inferuiant.

Alii huiusmodi nomenclatores eiusdem cum corpore iuris ambitus sunt; quorsum pertinent hi:

M. ANTON. DELRII, sub titulo: *Miscellanea scriptorum universi iuris civilis, duobus tomis distincta*. Editio optima est PETRI BROSAEI. Lugd. 1606. 4.

SEBASTIANI NAEVII, sub titulo: *Systema selectorum ius Iustinianum et feudale concernentium* etc. Francof. ad M. 1608. fol.

Alii non ita late patent. In his sunt:

CAR. FERD. HOMMELII *corpus iuris civilis cum notis variorum*. Lips. 1768. 8. Institutiones et pandectas tantum continet.

AVGVSTINI BARBOSAE *collectanea* in quinque priores codicis libros. (Vid. supra §. 32.) Sunt index; non autem in sola commentatorum nomina et scriptionum titulos; in quo differunt a DELRII et HOMMELII operibus modo laudatis; sed in ipsas a viris doctis de rebus, quae quinque priorum codicis librorum argumentum faciunt, prolatas sententias, ex ipsa constitutionum serie dispositus.

Simili consilio scripti sunt similemque vsum praestant ei, qui ipsis recte uti didicit, indices tales, qualis v. c. est *index locorum iuris, quae in septem thesauri Meermaniani tomis ac supplemento illustrantur, explicantur, emendantur*, secundum seriem Institutionum, pandectarum, codicis, nouellarum adornatus; in calce supplementi novi thesauri Meermaniani, post patris obitum editi a Io. L. B. de Meermann; (Hag. Com. 1780. fol.) vel qualis est GVIL. LVD. STORRII *in der juristischen Literatur der Teutschen von 1771-1780*. T. II. (Dessau 1785. 8.) p. 58. - 84.

II.

CORPVS IVRIS CIVILIS
IPSVM,

IN FORMAM CHRESTOMATHIAE
CONTRACTVM.

A.

INSTITVTIONES.

THE CIVIL SERVICE

1871

IN THE HOUSE OF COMMONS

1871

THE CIVIL SERVICE

II.

CORPVS IVRIS CIVILIS IN FORMAM
CHRESTOMATHIAE CONTRACTVM.

A.

INSTITVTIONES D. IVSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS.

PROOEMIUM.

IN NOMINE DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI.

Imperator Caesar Flavius Iustinianus, Alamanicus, Gotthicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, victor ac triumphator semper Augustus, cupidae legum iuventuti. Imperatoriam Maiestatem non solum armis decoratam, sed etiam legibus oportet esse armatam: vt vtrumque tempus, et bellorum et pacis, recte possit gubernari: et Princeps Romanus victor existat non solum in hostilibus praeliis, sed etiam per legitimos tramites calumniantium iniquitates expellens: et fiat tam iuris religiosissimus, quam victis hostibus triumphator. §. i. Quorum vtramque viam cum summis vigiliis, summaque prouidentia, annuente Deo, perfecimus. Et bellicos quidem sudores nostros barbaricae gentes sub iuga nostra deductae cognoscunt: et tam Africa, quam aliae numerosae pro-

prouinciae post tanta temporum spatia nostris victoriis a caelesti numine praestitis, iterum ditioni Romanae nostroque additae imperio, protestantur. Omnes vero populi legibus iam a nobis promulgatis vel compositis reguntur. §. 2. Et cum sacratissimas Constitutiones antea confusas in luculentam ereximus consonantiam: tunc nostram extendimus curam ad immensa veteris prudentiae volumina; et opus desperatum, quasi per medium profundum euntes, caelesti fauore iam adimpleuimus. §. 3. Cumque hoc Deo propitio peractum est, Tribuniano viro magnifico, Magistro, et Exquaestore sacri Palatii nostri, nec noc Theophilo et Dorotheo, viris illustribus, Antecessoribus nostris (quorum omnium solertiam et legum scientiam, et circa nostras iussiones fidem, iam ex multis rerum argumentis accepimus) conuocatis, mandauimus specialiter, vt nostra auctoritate, nostrisque suasionibus Institutiones componerent: vt liceat vobis prima legum cunabula, non ab antiquis fabulis discere, sed ab Imperiali splendore appetere: et tam aures, quam animae vestrae nihil inutile, nihilque perperam positum, sed quod in ipsis rerum obtinet argumentis, accipiant. Et quod priore tempore vix post quadriennium prioribus contingebat, vt tunc Constitutiones Imperatorias legerent, hoc vos a primordio ingrediamini: digni tanto honore, tantaque reperti felicitate, vt et initium vobis et finis legum eruditionis a voce Principali procedat. §. 4. Igitur post libros quinquaginta Digestorum, seu Pandectarum, in quibus omne ius antiquum collatum est, quos per eundem virum excelsam Tribunianum, nec non ceteros viros illustres et facundissimos confecimus, in hos quatuor libros easdem Institutiones partiri iussimus,

iussimus, ut sint totius legitimae scientiae prima elementa. §. 5. In quibus breuiter expositum est, et quod antea obtinebat, et quod postea defuetudine inumbratum, Imperiali remedio illuminatum est. §. 6. Quas ex omnibus antiquorum Institutionibus, et praecipue ex commentariis Gaii nostri tam Institutionum, quam Rerum cottidianarum aliisque multis commentariis compositas, cum tres praedicti viri prudentes nobis obtulerunt, et legimus, et cognovimus, et plenissimum nostrarum Constitutionum robur eis accommodauimus. §. 7. Summa itaque ope et alacri studio has leges nostras accipite, et vosmetipsos sic eruditos ostendite, ut spes vos pulcherrima foueat, toto legitimo opere perfecto, posse etiam nostram rempublicam in partibus eius vobis credendis gubernari. D. CP. XI. Calendis Decembris, D. Iustiniano PP. a. III. Conf.

LIBER PRIMVS.

TIT. I. DE IVSTITIA ET IVRE.

Iustitia est constans et perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi. §. 3. Iuris praecepta sunt haec: honeste viuere, alterum non laedere, suum cuique tribuere. §. 4. Huius studii duae sunt positiones, Publicum et Priuatum. Publicum ius est, quod ad statum rei Romanae spectat. Priuatum, quod ad singulorum utilitatem. Dicendum est igitur de iure priuato, quod tripertitum est: collectum est enim ex naturalibus praeceptis, aut gentium, aut ciuilibus.

TIT. II. DE IVRE NATVRALI, GENTIVM ET CIVILI.

Ius naturale est, quod natura omnia animalia docuit. Nam ius istud non humani generis proprium

prium est, sed omnium animalium, quae in caelo, quae in terra, quae in mari nascuntur. §. 1. Ius autem ciuile, vel gentium, ita diuiditur. Omnes populi, qui legibus, et moribus reguntur, partim suo proprio, partim communi omnium hominum iure vtuntur. Nam quod quisque populus ipse sibi ius constituit, id ipsius ciuitatis proprium est: vocaturque ius ciuile, quasi ius proprium ipsius ciuitatis. Quod vero naturalis ratio inter omnes homines constituit, id apud omnes peraeque custoditur; vocaturque ius gentium, quasi quo iure omnes gentes vtantur. Et populus itaque Romanus partim suo proprio, partim communi omnium hominum iure vtitur. §. 3. Constat autem ius nostrum aut ex scripto, aut ex non scripto: vt apud Graecos τῶν νόμων οἱ μὲν ἐγγράφοι, οἱ δὲ ἄγραφοι. Scriptum autem ius est Lex, Plebiscita, Senatusconsulta, Principum Placita, Magistratuum Edicta, Responso Prudentium. §. 9. Ex non scripto ius venit, quod vsus comprobauit. Nam diuturni mores consensu vntium comprobati, legem imitantur.

TIT. III. DE IVRE PERSONARVM.

Omne autem ius, quo vtimur, vel ad personas pertinet, vel ad res, vel ad actiones. Et prius de personis videamus. Nam parum est ius nosse, si personae, quarum causa constitutum est, ignorentur. Summa itaque diuisio de iure personarum haec est: quod omnes homines, aut liberi sunt aut serui. §. 4. Serui autem aut nascuntur, aut fiunt. Nascuntur ex ancillis nostris. Fiunt aut iure gentium, id est, ex captiuitate: aut iure ciuili, cum liber homo maior viginti annis ad pretium participandum sese venundari passus est. §. 5. In seruorum con-

condicione nulla est differentia. In liberis multae differentiae sunt: aut enim sunt ingenui, aut libertini.

TIT. IV. DE INGENVIS.

Ingenuus est is, qui statim, ut natus est, liber est.

TIT. V. DE LIBERTINIS.

Libertini sunt, qui ex iusta seruitute manumissi sunt. Manumissio autem, est datio libertatis. §. 1. Multis autem modis manumissio procedit: aut enim ex sacris Constitutionibus in sacrosanctis Ecclesiis, aut vindicta, aut inter amicos, aut per epistolam, aut per testamentum, aut per aliam quamlibet ultimam voluntatem. Sed et aliis multis modis libertas seruo competere potest, qui tam ex veteribus, quam ex nostris Constitutionibus introducti sunt.

TIT. VI. QVI ET QVIBVS EX CAVSIS MANUMITTERE NON POSSVNT.

Non tamen cuicumque volenti manumittere licet. Nam is, qui in fraudem creditorum manumittit, nihil agit: quia lex Aelia Sentia impedit libertatem.

TIT. VII. DE LEGE FVSIA CANINIA SVBLATA.

Lege Fusia Caninia certus modus constitutus erat in seruis testamento manumittendis. Quam quasi libertates impedientem, et quodammodo inuidam, tollendam esse censuimus.

TIT. VIII. DE IIS, QVI SVI, VEL ALIENI IVRIS SVNT.

Sequitur de iure personarum alia divisio. Nam quaedam personae sui iuris sunt, quaedam alieno iuri subiectae. Rursus earum, quae alieno iuri subiectae sunt, aliae in potestate parentium,
F aliae

aliae in potestate dominorum sunt. Videamus itaque de iis, quae alieno iuri subiectae sunt. Nam si cognouerimus, quae istae personae sunt: simul intellegemus, quae sui iuris sunt. Ac prius dispiciamus de iis, quae in potestate dominorum sunt. §. 1. In potestate itaque dominorum sunt serui. Quae quidem potestas iuris gentium est.

TIT. IX. DE PATRIA POTESTATE.

In potestate nostra sunt liberi nostri, quos ex iustis nuptiis procreauerimus.

TIT. X. DE NVPTIIS.

Iustas autem nuptias inter se ciues Romani contrahunt, qui secundum praecepta legum coeunt: masculi quidem puberes, feminae autem viripotentes, siue patresfamilias sint, siue filii-familias: dum tamen si filii-familias sint, consensum habeant parentum, quorum in potestate sunt.

TIT. XI. DE ADOPTIONIBVS.

Non solum autem naturales liberi secundum ea, quae diximus, in potestate nostra sunt, verum etiam ii, quos adoptamus. §. 1. Adoptio autem duobus modis fit, aut Principali rescripto, aut imperio Magistratus. Imperatoris auctoritate adoptare quis potest eos easue, qui quaeue sui iuris sunt. Quae species adoptionis dicitur adrogatio. Imperio Magistratus adoptare licet eos easue, qui quaeue in potestate parentum sunt: siue primum gradum liberorum obtineant, qualis est filius, filia; siue inferiorem, qualis est nepos, neptis, pronepos, proneptis.

TIT. XII. QVIBVS MODIS IVS POTESTATIS SOLVITVR.

Videamus nunc, quibus modis ii, qui alieno iuri sunt subiecti, eo iure liberantur. Et quidem

dem ferui quemadmodum potestate liberantur, ex iis intellegere possumus, quae de feruis manumittendis superius exposuimus. Hi vero, qui in potestate parentum sunt, mortuo eo sui iuris fiunt. §. 4. Filiusfamilias si militauerit, vel si Senator, vel Consul fuerit factus, manet in potestate patris. Militia enim, vel consularis dignitas potestate patris filium non liberat. Sed ex Constitutione nostra summa Patriciatus dignitas, ilico Imperialibus codicillis praestitis, filium a patria potestate liberat. §. 6. Praeterea emancipatione quoque desinunt liberi in potestate parentum esse. §. 8. Sed etsi pater filium, quem in potestate habet, auo vel proauo naturali, secundum nostras Constitutiones super his habitas, in adoptionem dederit: id est, si hoc ipsum actis interuenientibus apud competentem Iudicem manifestauerit, praesente eo, qui adoptatur, et non contradicente, nec non eo praesente, qui adoptat, soluitur ius potestatis patris naturalis: transit autem in huiusmodi parentem adoptiuum, in cuius persona et adoptionem esse plenissimam antea diximus.

TIT. XIII. DE TUTELIS.

Transeamus nunc ad aliam diuisionem personarum. Nam ex his personis, quae in potestate non sunt, quaedam vel in tutela sunt, vel in curatione, quaedam neutro iure tenentur. §. 3. Permissum est parentibus liberis impuberibus, quos in potestate habent, testamento tutores dare.

TIT. XIV. QVI TESTAMENTO TUTORES DARI POSSVNT.

Dari autem potest tutor testamento non solum paterfamilias, sed etiam filiusfamilias. §. 1. Sed et seruus proprius testamento cum libertate

tate recte tutor dari potest. §. 2. Furiosus, vel minor vigintiquinque annis tutor testamento datus, tutor erit, cum compos mentis, aut maior vigintiquinque annis factus fuerit. §. 3. Ad certum tempus, seu ex certo tempore, vel sub conditione, vel ante heredis institutionem, posse dari tutorem, non dubitatur. §. 4. Certae autem rei vel causae tutor dari non potest, quia personae, non causae, vel rei datur.

**TIT. XV. DE LEGITIMA ADGNATORVM
TVTELA.**

Quibus autem testamento tutor datus non sit, his ex lege duodecim tabularum adgnati sunt tutores, qui vocantur legitimi. §. 3. Sed adgnationis quidem ius omnibus modis capitis deminutione plerumque perimitur. Nam adgnatio iuris est nomen: cognationis vero ius non omnibus modis commutatur: quia civilis ratio civilia quidem iura corrumpere potest, naturalia vero non utique.

TIT. XVI. DE CAPITIS DEMINVTIONE.

Est autem capitis deminutio, prioris status commutatio, eaque tribus modis accidit. Nam aut maxima est capitis deminutio, aut minor, quam quidam mediam vocant, aut minima.

**TIT. XVII. DE LEGITIMA PATRONORVM
TVTELA.**

Ex eadem lege duodecim tabularum, libertorum et libertarum tutela ad patronos liberosque eorum pertinet, quae et ipsa legitima tutela vocatur.

**TIT. XVIII. DE LEGITIMA PARENTIVM
TVTELA.**

Exemplo patronorum recepta est et alia tutela, quae et ipsa legitima vocatur. Nam si
quis

quis filium aut filiam, nepotem aut neptem ex filio, et deinceps impuberes emancipauerit, legitimus eorum tutor erit.

TIT. XIX. DE FIDUCIARIA TUTELA.

Est et alia tutela, quae fiduciaria appellatur.

TIT. XX. DE ATILIANO TUTORE, ET EO, QVI EX LEGE IULIA ET TITIA DABATUR.

Si cui nullus omnino tutor fuerat, ei datur in vrbe quidem Roma a Praetore urbano, et maiore parte Tribunorum plebis tutor ex lege Atilia; in prouinciis vero a Praefidibus prouinciarum ex lege Iulia et Titia. §. 6. Impuberes autem in tutela esse, naturali iuri conueniens est: ut is, qui perfectae aetatis non sit, alterius tutela regatur. §. 7. Cum igitur pupillorum pupillarumque tutores negotia gerunt, post pubertatem tutelae iudicio rationes reddunt.

TIT. XXI. DE AVCTORITATE TUTORVM.

Auctoritas autem tutoris in quibusdam causis necessaria pupillis est, in quibusdam non est necessaria.

TIT. XXII. QVIEVS MODIS TUTELA FINITVR.

Pupilli pupillaeque, cum puberes esse coeperint, tutela liberantur. §. 1. Item finitur tutela, si adrogati sint adhuc impuberes, vel deportati. Item si in seruitutem pupillus redigatur, ut ingratus, a patrono, vel ab hostibus fuerit captus. §. 2. Sed et si usque ad certam condicionem datus sit testamento, aequè euenit, ut definat esse tutor, existente condicione. §. 3. Simili modo finitur tutela morte, vel pupillorum, vel tutorum. §. 4. Sed et capitis deminutione tutoris, per quam libertas, vel ciuitas eius amittitur, omnis tutela perit. Minima autem capitis deminutione tutoris, veluti si se in adoptionem dederit, legitima tantum tutela perit:

perit: ceterae non pereunt. Sed pupilli, et pupillae capitis deminutio, licet minima sit, omnes tutelas tollit. §. 5. Praeterea qui ad certum tempus testamento dantur tutores, finito eo, deponunt tutelam. §. 6. Desinunt autem tutores esse, qui vel remouentur a tutela ob id, quod suspecti visi sunt: vel ex iusta causa sese excusant, et onus administrandae tutelae deponunt, secundum ea, quae inferius proponemus.

TIT. XXIII. DE CVRATIONIBVS.

Masculi puberes et feminae viripotentes, vsque ad vicesimum quintum annum completum curatores accipiunt: qui licet puberes sint, adhuc tamen eius aetatis sunt, vt sua negotia tueri non possint. §. 1. Dantur autem curatores ab hisdem Magistratibus, a quibus et tutores. Sed curator testamento non datur, sed datus confirmatur decreto Praetoris vel Praefidis. §. 2. Item inuiti adulescentes, curatores non accipiunt, praeterquam in litem: curator enim et ad certam causam dari potest. §. 3. Furiosi quoque et prodigi, licet maiores vigintiquinque annis sint, tamen in curatione sunt adgnatorum ex lege duodecim tabularum. Sed solent Romae Praefectus vrbi, vel Praetor, et in prouinciis Praefides ex inquisitione eis curatores dare. §. 4. Sed et mente captis, et furdis, et mutis, et qui perpetuo morbo laborant, quia rebus suis superesse non possunt, curatores dandi sunt. §. 5. Interdum autem et pupilli curatores accipiunt.

TIT. XXIV. DE SATISDACTIONE TUTORVM
VEL CVRATORVM.

Ne tamen pupillorum pupillarumue, et eorum, qui, quaeue in curatione sunt, negotia a curatoribus tutoribusue consumantur, vel de-
mi-

minuantur; curat Praetor, ut et tutores, et curatores eo nomine fatiscent.

TIT. XXV. DE EXCUSATIONIBVS TUTORVM
VEL CURATORVM.

Excusantur autem tutores vel curatores variis ex causis: plerumque autem propter liberos.

TIT. XXVI. DE SUSPECTIS TUTORIBVS VEL
CURATORIBVS.

Sciendum est, suspecti crimen ex lege duodecim tabularum descendere. §. 1. Datum est autem ius remouendi tutores suspectos, Romae Praetori, et in prouinciis Praefidibus earum, et Legato Proconsulis. §. 2. Ostendimus, qui possent de suspecto cognoscere; nunc videamus, qui suspecti fieri possint. Et quidem omnes tutores possunt, siue testamentarii sint, siue non, sed alterius generis tutores. §. 3. Consequens est, ut videamus, qui possunt suspectos postulare. Et sciendum est, quasi publicam esse hanc actionem, hoc est, omnibus patere.

LIBER SECVNDVS.

TIT. I. DE DIVISIONE RERVM, ET QUALITATE.

Superiore libro de iure personarum exposuimus: modo videamus de rebus, quae vel in nostro patrimonio, vel extra patrimonium nostrum habentur. Quaedam enim naturali iure communia sunt omnium, quaedam publica, quaedam vniuersitatis, quaedam nullius, pleraque singulorum, quae ex variis causis cuique adquiruntur, sicut ex subiectis apparebit. §. 11. Singulorum autem hominum multis modis res fiunt: quarundam enim rerum dominium nanciscimur iure naturali, quod, sicut diximus, appellatur ius gentium: quarundam iure civili.

§. 12. Ferae igitur bestiae, et volucres, et pisces, id est, omnia animalia, quae mari, caelo, et terra nascuntur, simulatque ab aliquo capta fuerint, iure gentium statim illius esse incipiunt. Quod enim ante nullius est, id naturali ratione occupanti conceditur. §. 17. Item ea, quae ex hostibus capimus, iure gentium statim nostra fiunt: adeo quidem ut et liberi homines in seruitutem nostram deducantur, qui tamen, si euaserint nostram potestatem, et ad suos reuersi fuerint, pristinum statum recipiunt. §. 18. Item lapilli et gemmae, et cetera, quae in litore inueniuntur, iure naturali statim inventoris fiunt. §. 19. Item ea, quae ex animalibus dominio tuo subiectis nata sunt, eodem iure tibi adquiruntur. §. 20. Praeterea quod per alluionem agro tuo flumen adiecit, iure gentium tibi acquiritur. §. 21. Quod si vis fluminis partem aliquam ex tuo praedio detraxerit, et vicini praedio attulerit: palam est, eam tuam permanere. Plane si longiore tempore fundo vicini tui haeserit, arboresque, quas secum traxerit, in eum fundum radices egerint; ex eo tempore videntur vicini fundo adquisitae esse. §. 22. Insula, quae in mari nata est, quod raro accidit, occupantis fit: nullius enim esse creditur. In flumine nata, quod frequenter accidit, si quidem mediam partem fluminis tenet, communis est eorum, qui ab vtraque parte fluminis prope ripam praedia possident: pro modo latitudinis cuiusque fundi, quae latitudo prope ripam sit. Quod si alteri parti proximior sit, eorum est tantum, qui ab ea parte prope ripam praedia possident. Quod si aliqua parte diuisum sit flumen, deinde infra unitum, agrum alicuius in formam insulae redegerit, eiusdem permanet is ager, cuius et fuerat. §. 23. Quod si natu-
rali

rali alueo in vniuersum relicto, alia parte fluere coeperit: prior quidem alueus eorum est, qui prope ripam eius praedia possident, pro modo scilicet latitudinis cuiusque agri, quae latitudo prope ripam sit. Nouus autem alueus eius iuris esse incipit, cuius et ipsum flumen, id est publicus. Quod si post aliquod tempus ad priorem alueum reuersum fuerit flumen, rursus novus alueus eorum esse incipit, qui prope ripam eius praedia possident. §. 25. Cum ex aliena materia species aliqua facta sit ab aliquo, quaeri solet, quis eorum naturali ratione dominus sit: vtrum is, qui fecerit, an ille potius, qui materiae dominus fuerit. Et post multas Sabinianorum et Proculeianorum ambiguitates placuit media sententia existimantium, si ea species ad materiam reduci possit, eum videri dominum esse, qui materiae dominus fuerit: si non possit reduci, eum potius intellegi dominum, qui fecerit. Quod si partim ex sua materia, partim ex aliena speciem aliquam fecerit quis: — dubitandum non est, hoc casu eum esse dominum, qui fecerit. §. 26. Si tamen alienam purpuram vestimento suo quis intexuit: licet pretiosior est purpura, accessionis vice cedit vestimento. §. 27. Si duorum materiae ex voluntate dominorum confusae sint, totum id corpus, quod ex confusione fit, vtriusque commune est. §. 28. Quod si frumentum Titii frumento tuo mixtum fuerit, si quidem ex voluntate vestra, commune erit, quia singula corpora, id est singula grana, quae cuiusque propria fuerunt, ex consensu vestro communicata sunt. Quod si casu id mixtum fuerit, vel Titius id miscuerit sine tua voluntate, non videtur commune esse, quia singula corpora in sua substantia durant: nec magis istis casibus commune fit frumentum, quam grex in-

tellegitur esse communis, si pecora Titii tuis pecoribus mixta fuerint. Sed si ab alterutro vestrum totum id frumentum retineatur, in rem quidem actio, pro modo frumenti cuiusque competit, arbitrio autem iudicis continetur, ut ipse aestimet, quale cuiusque frumentum fuerit. §. 29. Cum in suo solo aliquis ex aliena materia aedificauerit, ipse intellegetur dominus aedificii, quia omne, quod inaedificatur, solo cedit. §. 30. Ex diuerso si quis in alieno solo sua materia domum aedificauerit, illius fit domus, cuius et solum est. §. 31. Si Titius alienam plantam in solo suo posuerit, ipsius erit. Et ex diuerso, si Titius suam plantam in Maevii solo posuerit, Maevii planta erit, si modo utroque casu radices egerit. §. 32. Qua ratione autem plantae, quae terrae coalescunt, solo cedunt, eadem ratione frumenta quoque, quae sata sunt, solo cedere intelleguntur. §. 33. Literae quoque, licet aureae sint, perinde chartis membranisque cedunt, ac solo cedere solent ea, quae inaedificantur, aut inferuntur. §. 34. Si quis in aliena tabula pinxerit, quidam putant tabulam picturae cedere, aliis videtur picturam, qualiscumque sit, tabulae cedere. Sed nobis videtur melius esse, tabulam picturae cedere. §. 35. Si quis a non domino, quem dominum esse crediderit, bona fide fundum emerit, vel ex donatione, aliaue qualibet iusta causa aequae bona fide acceperit, naturali ratione placuit, fructus, quos percepit, eius esse pro cultura et cura. §. 37. In pecudum fructu etiam foetus est, sicut lac, pili, et lana. §. 39. Thesauros, quos quisque in loco suo inuenerit, Diuus Hadrianus, naturalem aequitatem secutus, ei concessit, qui inuenerit. Idemque statuit, si quis in sacro, aut religioso loco fortuito casu inuenerit. At si quis in alieno loco

loco, non data ad hoc opera, sed fortuito inuenit: dimidium inuentori, dimidium domino soli concessit. Et conuenienter si quis in Caesaris loco inuenit, dimidium inuentoris, dimidium Caesaris esse statuit. Cui conueniens est, ut si quis in fiscali loco, vel publico, vel ciuitatis inuenit: dimidium ipsius esse, dimidium fisci, vel ciuitatis. §. 40. Per traditionem quoque iure naturali res nobis adquiruntur.

TIT. II. DE REBUS INCORPORALIBUS.

Quaedam praeterea res corporales sunt, quaedam incorporales. §. 1. Corporales hae sunt, quae sui natura tangi possunt. §. 2. Incorporales autem sunt, quae tangi non possunt: qualia sunt ea, quae in iure consistunt: sicut hereditas, ususfructus, usus, obligationes quoquo modo contractae. §. 3. Eodem numero sunt iura praediorum urbanorum et rusticorum, quae etiam seruitutes vocantur.

TIT. III. DE SERVITUTIBUS.

Rusticorum praediorum iura sunt haec: iter, actus, via, aquaeductus. §. 1. Praediorum urbanorum seruitutes sunt, quae aedificiis inhaerent. — Item urbanorum praediorum seruitutes sunt hae, ut vicinus onera vicini sustineat: ut in parietem eius liceat vicino tignum immittere: ut stillicidium, vel flumen recipiat quis in aedes suas, vel in aream, vel in cloacam; vel non recipiat, et ne altius tollat quis aedes suas, ne luminibus vicini officiat. §. 2. In rusticorum praediorum seruitutes quidam computari recte putant aquae haustum, pecoris ad aquam adpulsum, ius pascendi, calcis coquendae, arenae fodiendae.

TIT.

TIT. IV. DE VSVFRVCTV.

Vsusfructus est ius alienis rebus vtendi fruendi, salua rerum substantia. Est enim ius in corpore: quo sublato, et id ipsum tolli necesse est. §. 1. Vsusfructus a proprietate separationem recipit: idque pluribus modis accidit. §. 2. Constituitur autem vsusfructus non tantum in fundo, et aedibus, verum etiam in seruis, et iumentis, et ceteris rebus: exceptis iis, quae ipso vsu consumuntur. Sed utilitatis causa Senatus censuit, posse etiam earum rerum vsusfructum constitui: vt tamen eo nomine heredi utiliter caueatur. §. 3. Finitur autem vsusfructus morte fructuarii, et duabus capitis deminutionibus, maxima et media, et non vtendo per modum et tempus. Quae omnia nostra statuit Constitutio. Item finitur vsusfructus, si domino proprietatis ab vsusfructuario cedatur (nam cedendo extraneo, nihil agit) vel ex contrario, si fructuarius proprietatem rei adquisierit: quae res consolidatio appellatur. Eo amplius constat, si aedes incendio consumptae fuerint, vel etiam terrae motu, vel vitio suo corruerint, extinguí vsusfructum, et ne areae quidem vsusfructum deberi.

TIT. V. DE VSV ET HABITATIONE.

Iisdem istis modis, quibus vsusfructus constituitur, etiam nudus vsus constituti solet, iisdemque illis modis finitur, quibus et vsusfructus definit. §. 1. Minus autem scilicet iuris est in vsu, quam in vsusfructu. §. 5. Sed si cui habitatio legata, siue aliquo modo constituta sit, neque vsus videtur, neque vsusfructus, sed quasi proprium aliquod ius. §. 6. Haec de seruitutibus, et vsusfructu, et vsu, et habitatione dixisse sufficiant. De hereditate autem, et obligationibus suis locis proponemus. Exposuimus summatim,

matim, quibus modis iure gentium res nobis adquiruntur: modo videamus, quibus modis, legitimo, et ciuili iure adquiruntur.

TIT. VI. DE VSVCAPIONIBVS, ET LONGI TEMPORIS POSSESSIONIBVS.

Iure ciuili constitutum fuerat, vt qui bona fide ab eo, qui dominus non erat, cum crederet, eum dominum esse, rem emerit, vel ex donatione aliaue quauis iusta causa acceperit: is eam rem, si mobilis erat, anno vbique, si immobilis, biennio tantum in Italico solo vsucapiat, ne rerum dominia in incerto essent. Et cum hoc placitum erat, putantibus antiquioribus, dominis sufficere ad inquirendas res suas praefata tempora, nobis melior sententia sedit, ne domini maturius suis rebus defraudentur, neque certo loco beneficium hoc concludatur: et ideo Constitutionem super hoc promulgauimus, qua cautum est, vt res quidem mobiles per triennium, immobiles vero per longi temporis possessionem (id est inter praesentes decennio, inter absentes viginti annis) vsucapiantur. Et his modis non solum in Italia, sed in omni terra, quae nostro imperio gubernatur, dominia rerum, iusta causa possessionis praecedente, adquirantur. §. 1. Sed aliquando, etiamsi maxime quis bona fide rem possederit, non tamen illi vsucapio vlllo tempore procedit.

TIT. VII. DE DONATIONIBVS.

Est et aliud genus acquisitionis donatio. Donationum autem duo sunt genera: mortis causa, et non mortis causa. §. 3. Est et aliud genus inter viuos donationum, quod veteribus quidem Prudentibus penitus erat incognitum, postea autem a iunioribus Diuis Principibus introductum est, quod ante nuptias vocabatur. §. 4.
Erat

Erat olim et alius modus ciuilis acquisitionis per ius adcrefcendi.

TIT. VIII. QVIBVS ALIENARE LICET, VEL NON.

Accidit aliquando, vt qui dominus fit, alienare non poffit: et contra, qui dominus non fit, alienandae rei potestatem habeat.

**TIT. IX. PER QVAS PERSONAS NOBIS AD-
QVIRITVR.**

Adquiritur nobis non solum per nosmetipfos, fed etiam per eos, quos in potestate habemus: item per feruos, in quibus vsumfructum habemus: item per homines liberos, et feruos alienos, quos bona fide poffidemus. §. 6. Hactenus tantisper admonuiffe fufficit, quemadmodum fingulae res nobis adquirantur: nam legatorum ius, quo et ipfo iure fingulae res nobis adquiruntur: item fideicommissorum, vbi fingulae res nobis relinquuntur, opportunius inferiore loco referemus. Videamus itaque nunc, quibus modis per vniuerfitatem res adquiruntur. Si cui ergo heredes facti fumus, siue cuius bonorum poffessionem petierimus, vel si quem adrogaauerimus, vel si cuius bona libertatum conseruandarum causa nobis addicta fuerint: eius res omnes ad nos tranfeunt. Ac prius de hereditatibus dispiciamus, quarum duplex condicio est: nam vel ex testamento, vel ab intestato ad nos pertinent. Et prius est, vt de his dispiciamus, quae ex testamento nobis obueniunt. Qua in re necessarium est initium de ordinandis testamentis exponere.

TIT. X. DE TESTAMENTIS ORDINANDIS.

§. 3. — Constitutum est, vt vno eodemque tempore, quod ius ciuile quodammodo exigebat, septem testibus adhibitis, et subscriptione testium, quod ex Constitutionibus inuentum est, et ex
edicto

edicto Praetoris signacula testamentis impone-
 rentur, ut hoc ius tripertitum esse videatur, ut
 testes quidem et eorum praesentia vno contextu
 testamenti celebrandi gratia, a iure civili de-
 scendant: subscriptiones autem testatoris et te-
 stium, ex sacrarum Constitutionum obseruatione
 adhibeantur: signacula autem et testium nume-
 rus, ex edicto Praetoris. §. 4. Sed his omni-
 bus a nostra Constitutione, propter testamento-
 rum sinceritatem, ut nulla fraus adhibeatur, hoc
 additum est: ut per manum testatoris, vel te-
 stium, nomen heredis exprimatur, et omnia
 secundum illius Constitutionis tenorem proce-
 dant. §. 10. Neque heres scriptus, neque is,
 qui in potestate eius est, neque pater eius, qui
 eum habet in potestate, neque fratres, qui in
 eiusdem patris potestate sunt, testes adhiberi
 possunt: quia hoc totum negotium, quod agi-
 tur testamenti ordinandi gratia, creditur hodie
 inter testatorem et heredem agi. Licet enim
 totum ius tale conturbatum fuerat, et veteres
 quidem familiae emptorem, et eos, qui per po-
 testatem ei coadunati fuerant, testimoniis repel-
 lebant: heredi, et iis, qui per potestatem ei
 coniuncti fuerant, concedebant testimonia in
 testamentis praestare, licet ii, qui id permitte-
 bant, hoc iure minime abuti eos debere suade-
 bant: tamen nos eandem obseruationem corri-
 gentes, et quod ab illis suatum est, in legis
 necessitatem transferentes, ad imitationem pri-
 stini familiae emptoris, merito nec heredi, qui
 imaginem vetustissimi familiae emptoris obti-
 net, nec aliis personis, quae ei, ut dictum est,
 coniunctae sunt, licentiam concedimus, sibi quo-
 dammodo testimonia praestare: ideoque nec
 eiusmodi veteres Constitutiones nostro Codici in-
 feri permisimus. §. 13. - Sed haec quidem de testa-
 mentis,

mentis, quae in scriptis conficiuntur. Si quis autem sine scriptis voluerit ordinare iure ciuili testamentum, septem testibus adhibitis, et sua voluntate coram eis nuncupata, sciat hoc perfectissimum testamentum iure ciuili, firmumque constitutum.

TIT. XI. DE MILITARI TESTAMENTO.

Supradicta diligens obseruatio in ordinandis testamentis, militibus, propter nimiam imperitiam, Constitutionibus Principalibus remissa est.

TIT. XII. QVIBVS NON EST PERMISSVM FACERE TESTAMENTVM.

Non tamen omnibus licet facere testamentum. Statim enim ii, qui alieno iuri subiecti sunt, testamenti faciendi ius non habent. §. 1. Praeterea testamentum facere non possunt impuberes: quia nullum eorum animi iudicium est. Item furiosi: quia mente carent. §. 2. Item prodigus, cui bonorum suorum administratio interdicta est, testamentum facere non potest. §. 3. Item surdus et mutus non semper testamentum facere possunt. §. 4. Caecus autem non potest facere testamentum, nisi per obseruationem, quam lex Diui Iustini patris mei introduxit. §. 5. Eius, qui apud hostes est, testamentum, quod ibi fecit, non valet, quamuis redierit: sed quod, dum in ciuitate fuerat, fecit: siue redierit, valet iure postliminii: siue illic decesserit, valet ex lege Cornelia.

TIT. XIII. DE EXHEREDATIONE LIBERORVM.

Non tamen vt omnimodo valeat testamentum, sufficit haec obseruatio, quam supra exposuimus: sed qui filium in potestate habet, curare debet, vt eum heredem instituat, vel exheredem eum nominatim faciat. Alioquin si eum silentio praeterierit, inutiliter testabitur. §. 5. — Nostra vero

Con-

Constitutio inter masculos et feminas in hoc iure nihil interesse existimans: quia vtraque persona in hominum procreatione similiter naturae officio fungitur, et lege antiqua duodecim tabularum omnes similiter ad successionem ab intestato vocabantur, quod et Praetores postea secuti esse videntur: ideo simplex ac simile ius, et in filiis et in filiabus, et in ceteris descendentes per virilem sexum personis, non solum natis, sed etiam postumis, introduxit: ut omnes siue sui, siue emancipati sunt, vel heredes instituantur, vel nominatim exheredentur: et eundem habeant effectum circa testamenta parentum suorum infirmenda, et hereditatem auferendam, quem filii sui vel emancipati habent, siue iam nati sint, siue adhuc in utero constituti, postea nati sint. Circa adoptiuos autem filios certam induximus diuisionem. §. 6. Sed si in expeditione occupatus miles testamentum faciat, et liberos suos iam natos, vel postumos nominatim non exheredauerit, sed silentio praeterierit, non ignorans an habeat liberos: silentium eius pro exheredatione nominatim facta valere, Constitutionibus Principum cautum est.

TIT. XIV. DE HEREDIBVS INSTITVENDIS.

Heredes instituere permissum est tam liberos homines, quam seruos: et tam proprios, quam alienos. §. 4. Et vnum hominem, et plures in infinitum, quot quis velit heredes facere, licet. §. 9. Heres pure et sub condicione instituti potest: ex certo tempore, aut ad certum tempus non potest. §. 12. Ii, quos numquam testator vidit, heredes institui possunt: veluti si fratris filios pereгри natos, ignorans qui essent, heredes instituerit. Ignorantia enim testantis inutilem institutionem non facit.

TIT. XV. DE VVLGARI SVBSTITVTIONE.

Potest autem quis in testamento suo plures gradus heredum facere, vt puta, si ille heres non erit, ille heres esto: et deinceps, in quantum velit testator, substituere potest: et nouissimo loco in subsidium, vel seruum necessarium heredem instituere. §. 1. Et plures in vnus locum possunt substitui, vel vnus in plurium, vel singuli singulis, vel inuicem ipsi, qui heredes instituti sunt. §. 4. Si seruum alienum quis patremfamilias arbitratus heredem scripserit, et, si heres non esset, Maeuum ei substituerit, isque seruus iussu domini adierit hereditatem, Maeuius in partem admittitur. Illa enim verba, si heres non erit, in eo quidem, quem alieno iuri subiectum esse testator scit, sic accipiuntur: si neque ipse heres erit, neque alium heredem effecerit. In eo vero, quem patremfamilias esse arbitratur, illud significant: si hereditatem sibi, eiue, cuius iuri postea subiectus esse coeperit, non adquisierit. Idque Tiberius Caesar in persona Parthenii serui sui constituit.

TIT. XVI. DE PVPILLARI SVBSTITVTIONE.

Liberis suis impuberibus, quos in potestate quis habet, non solum ita, vt supra diximus, substituere potest, id est, vt si heredes ei non extiterint, alius sit ei heres: sed eo amplius, vt, et si heredes ei extiterint, et adhuc impuberes mortui fuerint, sit ei aliquis heres. §. 1. Qua ratione excitati, etiam Constitutionem posuimus in nostro Codice, qua prospectum est, vt si mente captos habeant filios, vel nepotes, vel pronepotes, cuiuscumque sexus, vel gradus, liceat eis, etsi puberes sint, ad exemplum pupillaris substitutionis, certas personas substituere. Sin autem resipuerint, eandem substitutionem
infirm-

infirmari: et hoc ad exemplum pupillaris substitutionis, quae, postquam pupillus adoleuerit, infirmatur.

TIT. XVII. QVIBVS MODIS TESTAMENTA INFIRMANTVR.

Testamentum iure factum vsque adeo valet, donec rumpatur irritumue fiat. §. 1. Rumpitur autem testamentum, cum in eodem statu manente testatore, ipsius testamenti ius vitatur. Si quis enim post factum testamentum adoptaverit sibi filium per Imperatorem, eum, qui est sui iuris, aut per Praetorem secundum nostram Constitutionem eum, qui in potestate parentis fuerit, testamentum eius rumpitur quasi adgnatione sui heredis. §. 2. Posteriore quoque testamento, quod iure perfectum est, superius rumpitur. §. 3. Sed et si quis priore testamento iure perfecto, posterius aequae iure fecerit: etiam si ex certis in eo heredem instituerit, superius testamentum sublatum esse, Diui Seuerus et Antoninus rescripserunt. §. 4. Alio autem modo testamenta iure facta infirmantur: veluti, cum is, qui fecit testamentum, capite deminutus sit. Quod quibus modis accadat, primo libro retulimus. Hoc autem casu irrita fieri testamenta dicuntur, cum alioquin et quae rumpantur, irrita fiant: et quae statim ab initio non iure fiunt, irrita sunt. Et ea, quae iure facta sunt, et postea propter capitis deminutionem irrita fiunt, possumus nihilominus rupta dicere. Sed quia sane commodius erat singulas causas singulis appellationibus distingui, ideo quaedam non iure facta dicuntur, quaedam iure facta rumpi, vel irrita fieri. §. 5. Non tamen per omnia inutilia sunt ea testamenta, quae, ab initio iure facta, propter capitis deminutionem irrita facta sunt.

TIT. XVIII. DE INOFFICIOSO TESTAMENTO.

Quia plerumque parentes sine causa liberos suos exheredant, vel omittunt: inductum est, vt de inofficioso testamento agere possint liberi, qui queruntur, aut inique se exheredatos, aut inique praeteritos: hoc colore, quasi non sanae mentis fuerint, cum testamentum ordinarent.

§. 1. Non autem liberis tantum permissum est testamentum parentum inofficiosum accusare, verum etiam parentibus liberorum. Soror autem et frater turpibus personis scriptis heredibus, ex sacris Constitutionibus praelati sunt.

TIT. XIX. DE HEREDVM QVALITATE ET DIFFERENTIA.

Heredes autem, aut necessarii dicuntur, aut sui et necessarii, aut extranei. §. 2. — Necessarii vero ideo dicuntur, quia omnimodo, siue velint, siue nolint, tam ab intestato, quam ex testamento heredes fiunt. Sed his Praetor permittit volentibus abstinere se ab hereditate: vt potius parentis quam ipsorum bona similiter a creditoribus possideantur. §. 5. Extraneis autem heredibus deliberandi potestas est de adeunda hereditate, vel non adeunda. Sed siue is, cui abstinendi potestas est, immiscuerit se bonis hereditatis: siue extraneus, cui de adeunda hereditate deliberare licet, adierit: postea relinquendae hereditatis facultatem non habet, nisi minor sit vigintiquinque annis.

TIT. XX. DE LEGATIS.

Post haec videamus de legatis, quae pars iuris extra propositam quidem materiam videtur: nam loquimur de iis iuris figuris, quibus per vniuersitatem res nobis adquiruntur. Sed cum omnino de testamentis, deque heredibus, qui testamento instituuntur, locuti sumus: non sine causa

causa sequenti loco potest haec iuris materia tractari. §. 3. — Necessarium esse duximus, omnia legata fideicommissis exaequare, ut nulla sit inter ea differentia: sed quod deest legatis, hoc repleatur ex natura fideicommissorum: et si quid amplius est in legatis, per hoc crescat fideicommissorum natura. Sed ne in primis legum cunabulis, permixte de his exponendo, studiosis adulescentibus quamdam introduceremus difficultatem, operae pretium esse duximus interim separatim prius de legatis, et postea de fideicommissis tractare: ut natura utriusque iuris cognita, facile possint permixtionem eorum eruditi subtilioribus auribus accipere. §. 24. Legari illis solis potest, cum quibus testamenti factio est. §. 25. Incertis vero personis, neque legata neque fideicommissa olim relinqui concessum erat. §. 26. Postumo quoque alieno inutiliter legabatur. Est autem alienus postumus, qui natus inter suos heredes testatori futurus non est. Ideoque ex emancipato filio conceptus nepos, extraneus erat postumus auo. §. 27. Sed nec huiusmodi species penitus est sine iusta emendatione relicta: cum in nostro Codice Constitutio posita est, per quam et huic parti medemur, non solum in hereditatibus, sed etiam in legatis, et fideicommissis: quod euidenter ex ipsius Constitutionis lectione clarescit. Tutor autem nec per nostram Constitutionem incertus dari debet: quia certo iudicio debet quis pro tutela suae posteritatis cauere.

TIT. XXI. DE ADEPTIONE ET TRANSLATIONE LEGATORVM.

Ademptio legatorum, siue eodem testamento adimantur legata, siue codicillis, firma est, siue contrariis verbis fiat ademptio — siue non con-

trariis. §. 1. Transferri quoque legatum ab alio ad alium potest: — siue in eodem testamento, siue in codicillis hoc fecerit.

TIT. XXII. DE LEGE FALCIDIA.

Supereſt, vt de lege Falcidia diſpiciamus, qua modus nouiſſime legatis impoſitus eſt. §. 3. Cum autem ratio legis Falcidiaſ ponitur, ante deducitur aes alienum, item funeris impenſa, et pretia ſeruorum manumiſſorum: tunc deinde in reliquo ita ratio habetur, vt ex eo quarta pars apud heredes remaneat, tres vero partes inter legatarios diſtribuantur, pro rata ſcilicet portione eius, quod cuique eorum legatum fuerit.

TIT. XXIII. DE FIDEICOMMISSARIIS HEREDITATIBVS.

Nunc tranſeamus ad fideicommiſſa. Et prius eſt, vt de hereditatibus fideicommiſſariis videamus.

TIT. XXIV. DE SINGVLIS REBVS PER FIDEICOMMISSVM RELICTIS.

Poteſt autem quis etiam ſingulas res per fideicommiſſum relinquere, veluti fundum, hominem, veſtem, aurum, argentum, pecuniam numeratam: et vel ipſum heredem rogare, vt alicui reſtituat, vel legatarium, quamuis a legatario legari non poſſit.

TIT. XXV. DE CODICILLIS.

§. 1. Non tantum autem teſtamento facto poteſt quis codicillos facere, ſed inteſtato quis decedens fideicommittere codicillis poteſt. Sed cum ante teſtamentum factum codicilli facti erant, Papinianus ait, non aliter vires habere, quam ſi ſpeciali poſtea voluntate confirmentur. Sed Diui Seuerus et Antoninus reſcripſerunt, ex iis codicillis, qui teſtamentum praecedunt, poſſe

posse fideicommissum peti: si apparet eum, qui postea testamentum fecit, a voluntate, quam codicillis expresserat, non recessisse.

LIBER TERTIVS.

TIT. I. DE HEREDITATIBVS, QVAE AB INTESTATO DEFERVNTVR.

Intestatus decedit, qui aut omnino testamentum non fecit, aut non iure fecit: aut id, quod fecerat, ruptum irritumue factum est: aut nemo ex eo heres extitit. §. 1. Intestatorum autem hereditates ex lege duodecim tabularum, primum ad suos heredes pertinent.

TIT. II. DE LEGITIMA ADGNATORVM SVCCESIONE.

Si nemo suus heres, vel eorum, quos inter suos heredes Praetor, vel Constitutiones vocant, extat, qui successionem quoquo modo amplectatur: tunc ex lege duodecim tabularum ad adgnatum proximum pertinet hereditas.

TIT. III. DE SENATVSCONSVLTO TERTYLLIANO.

Lex duodecim tabularum ita stricto iure utebatur, et praeponebat masculorum progeniem: et eos, qui per feminini sexus necessitudinem sibi iunguntur, adeo expellebat, vt ne quidem inter matrem et filium filiamue vltro citroque hereditatis capiendae ius daret. §. 2. Postea autem Senatusconsulto Tertylliano, quod Diui Hadriani temporibus factum est, plenissime de tristi successionematri, non etiam auiae deferenda cautum est.

TIT. IV. DE SENATVSCONSVLTO ORPHITIANO.

Per contrarium autem vt liberi ad bona matrum intestatarum admittantur Senatusconsulto

Orphitiano, Orphito et Rufo Consulibus effectum est.

TIT. V. DE SVCCESIONE COGNATORVM.

Post suos heredes, eosque, quos inter suos heredes Praetor et Constitutiones vocant, et post legitimos (quorum numero sunt adgnati, et hi, quos in locum adgnatorum tam supradicta Senatusconsulta, quam nostra erexit Constitutio) proximos cognatos Praetor vocat, qua parte naturalis cognatio spectatur.

TIT. VI. DE GRADIBVS COGNATIONIS.

Hoc loco necessarium est exponere, quemadmodum gradus cognationis numerentur. Quare inprimis admonendi sumus, cognationem aliam supra numerari, aliam infra, aliam ex transuerso, quae etiam a latere dicitur. Superior cognatio est parentium, inferior liberorum: ex transuerso fratrum sororumque, eorumque, qui quaeque ex his progenerantur: et conuenienter patruus, amita, auunculi, materterae. Et superior quidem et inferior cognatio a primo gradu incipit: at ea, quae ex transuerso, numeratur a secundo.

TIT. VII. DE SVCCESIONE LIBERTORVM.

Nunc de libertorum bonis videamus. §. 3. — Pene consonantia iura ingenuitatis et libertinitatis in successione fecimus.

TIT. VIII. DE ADSIGNATIONE LIBERTORVM.

In summa quod ad bona libertorum admonendi sumus, censuisse senatum, et quamuis ad omnes patroni liberos, qui eiusdem gradus sunt, aequaliter bona libertorum petineant: tamen licere parenti, vni ex liberis adsignare libertum, vt post mortem eius solus is patronus habeatur, cui adsignatus est.

TIT.

TIT. IX. DE BONORVM POSSESSIONIBVS.

Ius bonorum possessionis introductum est a Praetore. §. 3. Sunt autem bonorum possessiones ex testamento quidem hae. Prima, quae praeteritis liberis datur, vocaturque Contra tabulas. Secunda, quam omnibus iure scriptis heredibus Praetor pollicetur, ideoque vocatur Secundum tabulas. Et cum de testamentis prius locutus est, ad intestatos transitum fecit. Et primo loco suis heredibus, et iis, qui ex edicto Praetoris inter suos connumerantur, dat bonorum possessionem, quae vocatur Vnde liberi. Secundo legitimis heredibus. Tertio decem personis, quas extraneo manumissori praeferebat. Sunt autem decem personae hae: pater mater, auus auia, tam paterni quam materni: item filius filia, nepos neptis, tam ex filio quam ex filia: frater soror, siue consanguinei sunt, siue vterini. Quarto cognatis proximis. Quinto Tum quem ex familia. Sexto patrono et patronae, liberisque eorum et parentibus. Septimo viro et uxori. Octauo cognatis manumissoris.

TIT. X. DE ADQVISITIONE PER ADROGATIONEM.

Est et alterius generis per vniuersitatem successio, quae neque lege duodecim tabularum, neque Praetoris edicto, sed eo iure, quod consensu receptum est, introducta est, — cum paterfamilias sese in adrogationem dat. — Adquisitionem, quae per adrogationem fiebat, coartauimus ad similitudinem naturalium parentum.

TIT. XI. DE EO, CUI LIBERTATIS CAUSA BONA ADDICVNTVR.

Accessit nouus casus successionis, ex Constitutione Diui Marci. Nam si ii, qui libertatem

tem acceperunt a domino in testamento, ex quo non aditur hereditas, velint bona sibi addici libertatum conseruandarum causa, audiuntur.

TIT. XII. DE SVCCESIONIBVS SVBLATIS, QVAE FIEBANT PER VENDITIONEM, ET EX SENATVSCONSVLTO CLAVDIANO.

Erant ante praedictam successionem olim et aliae per vniuersitatem successiones: qualis fuerat bonorum emptio. §. 1. Erat et ex Senatusconsulto Claudiano miserabilis per vniuersitatem adquisitio.

TIT. XIII. DE OBLIGATIONIBVS.

Nunc transeamus ad obligationes. Obligatio est iuris vinculum, quo necessitate adstringimur alicuius soluendae rei, secundum nostrae ciuitatis iura. §. 1. Omnium autem obligationum summa diuisio in duo genera deducitur: namque aut ciuiles sunt, aut Praetoriae. Ciuiles sunt, quae aut legibus constitutae, aut certe iure ciuili comprobatae sunt. Praetoriae sunt, quas Praetor ex sua iurisdictione constituit, quae etiam honorariae vocantur. §. 2. Sequens diuisio in quatuor species deducitur. Aut enim ex contractu sunt, aut quasi ex contractu, aut ex maleficio, aut quasi ex maleficio. Prius est, vt de iis, quae ex contractu sunt, dispiciamus. Harum aequae quatuor sunt species. Aut enim re contrahuntur, aut verbis, aut literis, aut consensu, de quibus singulis dispiciamus.

TIT. XIV. QVIBVS MODIS RE CONTRAHITVR OBLIGATIO.

Re contrahitur obligatio, veluti mutui datione. §. 2. Item is, cui res aliqua vtenda datur, id est, commodatur, re obligatur. §. 3. Praeterea et is, apud quem res aliqua deponitur,
re

re obligatur. §. 4. Creditor quoque, qui pignus accepit, re obligatur.

TIT. XV. DE VERBORVM OBLIGATIONE.

Verbis obligatio contrahitur ex interrogatione et responsione, cum quid dari fieriue nobis stipulamur.

TIT. XVI. DE DVOBVS REIS STIPVLANDI ET PROMITTENDI.

Et stipulandi et promittendi duo pluresue rei fieri possunt.

TIT. XVII. DE STIPVLATIONE SERVORVM.

Seruus ex persona domini ius stipulandi habet.

TIT. XVIII. DE DIVISIONE STIPVLATIONVM.

Stipulationum aliae sunt iudiciales, aliae Praetoriae, aliae conuentionales, aliae communes tam Praetoriae, quam iudiciales.

TIT. XIX. DE INVTILIBVS STIPVLATIONIBVS.

Omnis res, quae dominio nostro subicitur, in stipulationem deduci potest: siue illa mobilis, siue soli sit.

TIT. XX. DE FIDEIVSSORIBVS.

Pro eo, qui promittit, solent alii obligari, qui fideiussores appellantur: quos homines accipere solent, dum curant, vt diligentius sibi cautum sit.

TIT. XXI. DE LITERARVM OBLIGATIONE.

Olim scriptura fiebat obligatio, quae nominibus fieri dicebatur, quae nomina hodie non sunt in vsu. Plane si quis debere se scripserit, quod ei numeratum non est: de pecunia minime numerata, post multum temporis exceptionem opponere non potest: hoc enim saepissime constitutum est. Sic fit, vt hodie, dum quaeri non potest, scriptura obligetur: et ex ea nascitur condictio, cessante scilicet verborum obligatione.

TIT.

TIT. XXII. DE CONSENSV OBLIGATIONE.

Consensu fiunt obligationes in emptionibus, venditionibus, locationibus, conductionibus, societatibus, mandatis.

TIT. XXIII. DE EMPTIONE ET VENDITIONE.

Emptio et venditio contrahitur simulatque de pretio conuenerit.

TIT. XXIV. DE LOCATIONE ET CONDVCTIONE.

Locatio et conductio proxima est emptioni et venditioni, iisdemque iuris regulis consistit. Nam vt emptio et venditio ita contrahitur, si de pretio conuenerit: sic et locatio et conductio ita contrahi intellegitur, si merces constituta sit. §. 3. — Lex Zenoniana — emphyteuseos contractus propriam statuit naturam, neque ad locationem, neque ad venditionem inclinantem, sed suis pactionibus fulciendam.

TIT. XXV. DE SOCIETATE.

Societatem coire solemus aut totorum bonorum, quam Graeci specialiter *κοινωνία* appellant: aut vnus alicuius negotiationis, veluti mancipiorum emendorum vendendorumque, aut olei, vini, frumenti, emendi vendendique.

TIT. XXVI. DE MANDATO.

Mandatum contrahitur quique modis: siue sua tantum gratia aliquis tibi mandet, siue sua et tua, siue aliena tantum, siue sua et aliena, siue tua et aliena. At si tua tantum gratia mandatum sit, superuacuum est, et ob id nulla obligatio, nec mandati inter vos actio nascitur.

TIT. XXVII. DE OBLIGATIONIBVS QVASI EX CONTRACTV.

Post genera contractuum enumerata, dispiciamus etiam de iis obligationibus, quae non proprie quidem ex contractu nasci intelleguntur: sed

sed tamen quia non ex maleficio substantiam capiunt, quasi ex contractu nasci videntur. §. 1. Igitur cum quis absentis negotia gesserit: vltro citroque inter eos nascuntur actiones, quae appellantur negotiorum gestorum. §. 2. Tutores quoque, qui tutelae iudicio tenentur, non proprie ex contractu obligati intelleguntur, (nullum enim negotium inter tutorem et pupillum contrahitur) sed quia sane non ex maleficio tenentur, quasi ex contractu teneri videntur. §. 3. Item si inter aliquos communis sit res sine societate. §. 4. Idem iuris est de eo, qui coheredi familiae erciscundae iudicio ex his causis obligatus est. §. 5. Heres quoque legatorum nomine non proprie ex contractu obligatus intellegitur (neque enim cum herede, neque cum defuncto vllum negotium legatarius gessisse proprie dici potest) et tamen quia ex maleficio non est obligatus heres, quasi ex contractu debere intellegitur. §. 6. Item is, cui quis per errorem non debitum soluit, quasi ex contractu debere videtur.

**TIT. XXVIII. PER QVAS PERSONAS NOBIS
OBLIGATIO ADQVIRITVR.**

Expositis generibus obligationum, quae ex contractu, vel quasi ex contractu nascuntur: admonendi sumus adquiri nobis non solum per nosmetipsos, sed etiam per eas personas, quae in nostra potestate sunt, veluti per seruos et filios nostros.

**TIT. XXIX. QVIBVS MODIS OBLIGATIO
TOLLITVR.**

Tollitur autem omnis obligatio solutione eius, quod debetur: vel si quis consentiente creditore, aliud pro alio soluerit. §. 1. Item per acceptilationem tollitur obligatio. Est autem

tem acceptilatio, imaginaria solutio. §. 2. Est prodita stipulatio, quae vulgo Aquiliana appellatur, per quam stipulationem contingit, vt omnium rerum obligatio in stipulatum deducatur, et ea per acceptilationem tollatur. §. 3. Praeterea nouatione tollitur obligatio. §. 4. Hoc amplius, eae obligationes, quae consensu contrahuntur, contraria voluntate dissoluuntur.

LIBER QVARTVS.

TIT. I. DE OBLIGATIONIBVS QVAE EX DELICTO NASCVNTVR.

Cum expositum sit superiore libro de obligationibus ex contractu, et quasi ex contractu: sequitur, vt de obligationibus ex maleficio dispiciamus. Sed illae quidem (vt suo loco tradidimus) in quatuor genera diuiduntur. Hae vero vnus generis sunt: nam omnes ex re nascuntur, id est, ex ipso maleficio: veluti ex furto, aut rapina, aut damno, aut iniuria. §. 1. Furtum est contrectatio rei fraudulosa, vel ipsius rei, vel etiam vsus, possessionisue, quod lege naturali prohibitum est admittere.

TIT. II. DE BONIS VI RAPTIS.

Qui res alienas rapit, tenetur quidem etiam furti: quis enim magis alienam rem inuito domino contractat, quam qui vi rapit? ideoque recte dictum est, eum improbum furem esse. Sed tamen propriam actionem eius delicti nomine Praetor introduxit, quae appellatur vi bonorum raptorum.

TIT. III. DE LEGE AQVILIA.

Damni iniuriae actio constituitur per legem Aquiliam.

TIT. IV. DE INIURIIS.

Generaliter iniuria dicitur, omne quod non iure fit. Specialiter, alias contumelia, quae a
con-

contemnendo dicta est, quam Graeci ὕβρις appellant: alias culpa, quam Graeci ἀδίκημα dicunt, sicut in lege Aquilia damnum iniuriae accipitur: alias iniquitas et iniustitia, quam Graeci ἀδικία vocant. Cum enim Praetor, vel iudex non iure contra quem pronunciat, iniuriam accepisse dicitur.

TIT. V. DE OBLIGATIONIBVS QVAE QVASI
EX DELICTO NASCVNTVR.

Si iudex litem suam fecerit, non proprie ex maleficio obligatus videtur: sed quia neque ex maleficio, neque ex contractu obligatus est, et utique peccasse aliquid intellegitur, licet per imprudentiam: ideo videtur quasi ex maleficio teneri: et in quantum de ea re aequum religioni iudicantis videbitur, poenam sustinebit. §. 1. Item is, ex cuius coenaculo, vel proprio ipsius, vel in quo gratis habitabat, deiectum effusumue aliquid est, ita ut alicui noceret: quasi ex maleficio obligatus intellegitur. — Cui similis est is, qui ea parte, qua vulgo iter fieri solet, id positum aut suspensum habet, quod potest, si acciderit, alicui nocere. §. 3. Item exercitor navis, aut cauponae, aut stabuli, de damno aut furto, quod in naui, aut caupona, aut stabulo factum erit, quasi ex maleficio teneri videtur: si modo ipsius nullum est maleficio, sed alicuius eorum, quorum opera navem, aut cauponam, aut stabulum exerceret.

TIT. VI. DE ACTIONIBVS.

Supereſt, ut de actionibus loquamur. Actio autem nihil aliud est, quam ius persequendi iudicio, quod sibi debetur. §. 1. Omnium actionum, quibus inter aliquos, apud iudices arbitrosue, de quacumque re quaeritur, summa diuisio in duo genera deducitur: aut enim in
rem

rem sunt, aut in personam. Namque agit vnusquisque aut cum eo, qui ei obligatus est, vel ex contractu, vel ex maleficio: quo casu proditae sunt actiones in personam, per quas intendit aduersarium ei dare aut facere oportere, et aliis quibusdam modis. Aut cum eo agit, qui nullo iure ei obligatus est, mouet tamen alicui de aliqua re controuerfiam: quo casu proditae actiones in rem sunt: veluti si rem corporalem possideat quis, quam Titius suam esse affirmet, et possessor dominum se esse dicat: nam si Titius suam esse intendat: in rem actio est. §. 2. Aequè si agat ius sibi esse fundo forte, vel aedibus vtendi fruendi, vel per fundum vicini eundi agendi, vel ex fundo vicini aquam ducendi: in rem actio est. Eiusdem generis est actio de iure praediorum vrbanoꝝ: veluti si agat ius sibi esse altius aedes suas tollendi, prospiciendū, vel proiciendi aliquid, vel immittendi tignum in vicini aedes. Contra quoque de vsufructu, et de seruitutibus praediorum rusticorum, item praediorum vrbanoꝝ, inuicem quoque proditae sunt actiones: vt si quis intendat, ius non esse aduersario vtendi fruendi, eundi agendi, aquamue ducendi, item altius tollendi, prospiciendi, proiciendi, immittendi: istae quoque actiones in rem sunt, sed negatiuae. Quod genus actionis in controuerfiis rerum corporalium proditum non est. Nam in his is agit, qui non possidet: ei vero, qui possidet, non est actio prodita, per quam neget rem actoris esse. Sane vno casu qui possidet, nihilominus actoris partes obtinet, sicut in latioribus Digestorum libris opportunius apparebit. §. 3. Sed istae quidem actiones, quarum mentionem habuimus, et si quae sunt similes, ex legitimis et ciuilibus causis descendunt. Aliae autem sunt, quas Praetor ex sua

sua iurisdictione comparatas habet, tam in rem, quam in personam. §. 12. Poenales quoque actiones bene multas ex sua iurisdictione introduxit. §. 13. Praeiudiciales actiones in rem esse videntur, quales sunt, per quas quaeritur, an aliquis liber, an libertus sit, vel de partu agnoscendo. Ex quibus fere vna illa legitimam causam habet, per quam quaeritur, an aliquis liber sit: ceterae ex ipsius Praetoris iurisdictione substantiam capiunt. §. 16. Sequens illa diuisio est, quod quaedam actiones rei persequendae gratia comparatae sunt, quaedam poenae persequendae, quaedam mixtae sunt. §. 20. Quaedam actiones mixtam causam obtinere videntur, tam in rem, quam in personam. §. 21. Omnes autem actiones, vel in simplum conceptae sunt, vel in duplum, vel in triplum, vel in quadruplum. Vltterius autem nulla actio extenditur. §. 28. Actionum autem quaedam bonae fidei sunt, quaedam stricti iuris. §. 31. Praeterea quasdam actiones arbitrarias, id est, ex arbitrio iudicis pendentes appellamus.

TIT. VII. QVOD CVM EO CONTRACTVM EST,
QVI IN ALIENA POTESTATE EST.

Quia tamen superius mentionem habuimus de actione, qua in peculium filiorumfamilias seruorumque agitur: opus est, vt de hac actione, et de ceteris, quae eorundem nomine in parentes dominosue dari solent, diligentius admoneamus. Et quia siue cum seruis negotium gestum sit, siue cum iis, qui in potestate parentis sunt, his fere eadem iura seruantur: ne verbosa fiat disputatio, dirigamus sermonem in personam serui dominique, idem intellecturi de liberis quoque et parentibus, quorum in potestate sunt. Nam si quid in his proprie obseruatur,

H

sepa-

separatim ostendemus. §. 1. Si igitur iussu domini cum seruo negotium gestum erit: in solidum Praetor aduersus dominum actionem pollicetur: scilicet quia qui ita contrahit, fidem domini sequi videtur. §. 2. Eadem ratione Praetor duas alias in solidum actiones pollicetur: quarum altera exercitoria, altera institoria appellatur. §. 3. Introduxit et aliam actionem Praetor, quae tributoria vocatur. §. 4. Praeterea introducta est actio de peculio, deque eo, quod in rem domini versum erit. §. 5. Ceterum dubium non est, quin is quoque, qui iussu domini contraxerit, cuique institoria vel exercitoria actio competit: de peculio, deque eo, quod in rem domini versum est, agere possit. §. 6. Quae diximus de seruo et domino, eadem intellegamus et de filio et filia, aut nepote et nepte, et patre auoue, in cuius potestate sunt. §. 7. Illud proprie seruatur in eorum persona, quod Senatusconsultum Macedonianum prohibuit mutuas pecunias dari eis, qui in parentis erunt potestate: et ei, qui crediderit, denegatur actio.

TIT. VIII. DE NOXALIBVS ACTIONIBVS.

Ex maleficiis seruorum: veluti si furtum fecerint, aut bona rapuerint, aut damnum dederint, aut iniuriam commiserint: noxales actiones proditae sunt. §. 4. Sunt autem constitutae noxales actiones, aut legibus, aut edicto Praetoris. Legibus: veluti furti lege duodecim tabularum, damni iniuriae lege Aquilia. Edicto Praetoris: veluti iniuriarum, et vi bonorum raptorum.

TIT. IX. SI QVADRVPE PAVPERIEM FECISSE DICATVR.

Animalium nomine, quae ratione carent, si qua lasciuia, aut seruire, aut feritate pauperiem

riem fecerint: noxalis actio lege duodecim tabularum prodita est.

TIT. X. DE IIS PER QVOS AGERE POSSVMVS.

Nunc admonendi sumus, agere posse quemlibet hominem, aut suo nomine, aut alieno. Alieno, veluti procuratorio, tutorio, curatorio. §. 1. Procurator neque certis verbis, neque praesente aduersario, immo plerumque ignorante eo constituitur. §. 2. Tutores et curatores quemadmodum constituantur primo libro expositum est.

TIT. XI. DE SATISDATIONIBVS.

Satisfactionum modus alius antiquitati placuit, alium nouitas per vsum amplexa est. §. 2. — Siue enim quis in rem actione conuenitur, siue in personam suo nomine: nullam satisfactionem pro litis aestimatione dare compellitur: sed pro sua tantum persona, quod in iudicio permaneat usque ad terminum litis, vel committitur suae promissioni cum iureiurando: quam iuratoriam cautionem vocant: vel nudam promissionem, vel satisfactionem pro qualitate personae suae dare compellitur. §. 3. Sin autem per procuratorem lis vel inferitur, vel suscipitur: in actoris quidem persona, si non mandatum actis insinuatum est, vel praesens dominus litis in iudicio procuratoris sui personam confirmauerit, ratam rem dominum habiturum, satisfactionem procurator dare compellitur: eodem obseruando, et si tutor, vel curator, vel aliae tales personae, quae alienarum rerum gubernationem receperunt, litem quibusdam per alium inferunt. §. 4. Si vero aliquis conuenitur: si quidem praesens procuratorem dare paratus est: potest vel ipse in iudicium venire, et sui procuratoris personam per Iudicatum solui satisfactionem solemnī stipulatione firmare: vel extra iudicium satisfac-

tionem exponere, per quam ipse sui procuratoris fideiussor existat pro omnibus Iudicatum solui satisfactionis clausulis. §. 5. Si vero reus praesto ex quacumque causa non fuerit, et alius velit defensionem subire: nulla differentia inter actiones in rem, vel in personam introducenda, potest hoc facere: ita tamen vt satisfactionem Iudicatum solui pro litis aestimatione praestet.

TIT. XII. DE PERPETVIS ET TEMPORALIBVS ACTIONIBVS, ET QVAE AD HEREDES, ET IN HEREDES TRANSEVNT.

Hoc loco admonendi sumus, eas quidem actiones, quae ex Lege Senatusueconsulto, siue ex sacris Constitutionibus proficiscuntur, perpetuo solere antiquitus competere, donec sacrae Constitutiones tam in rem quam in personam actionibus certos fines dederunt: eas vero, quae ex propria Praetoris iurisdictione pendent, plerumque intra annum viuere. §. 1. Non omnes autem actiones, quae in aliquem aut ipso iure competunt, aut a Praetore dantur: et in heredem aequae competunt, aut dari solent. Est enim certissima iuris regula, ex maleficiis poenales actiones in heredem rei non competere: veluti furti, vi bonorum raptorum, iniuriarum, damni iniuriae. Sed heredibus huiusmodi actiones competunt, nec denegantur: excepta iniuriarum actione, et si qua alia similis inueniatur. Aliquando tamen etiam ex contractu actio contra heredem non competit, cum testator dolose versatus sit, et ad heredem eius nihil ex dolo peruenit. Poenales autem actiones, quas supra diximus, si ab ipsis principalibus personis fuerint contestatae: et heredibus dantur, et contra heredes transeunt.

TIT. XIII. DE EXCEPTIONIBVS.

Sequitur vt de exceptionibus dispiciamus. Comparatae autem sunt exceptiones defendendorum eorum gratia, cum quibus agitur. Saepe enim accidit, vt licet ipsa persecutio, qua actor ex- peritur, iusta sit: tamen iniqua sit aduersus eum, cum quo agitur. §. 1. Verbi gratia si metu coactus, aut dolo inductus, aut errore lapsus, stipulanti Titio promissisti, quod non debueras promittere: — datur tibi exceptio metus causa, aut doli mali, aut in factum composita, ad impugnandam actionem. §. 2. Idem iuris est, si quis quasi credendi causa pecuniam stipulatus fuerit, neque numerauerit. Nam eam pecuniam a te petere posse eum certum est: dare enim te oportet, cum ex stipulatione tenearis. Sed quia iniquum est eo nomine te condemnari: placet per exceptionem pecuniae non numeratae te defendi debere. §. 3. Praeterea debitor si pactus fuerit cum creditore, ne a se petere- tur: nihilominus obligatus manet. — Sed quia iniquum est contra pactum eum damnari: defenditur per exceptionem pacti conuenti. §. 4. Aequae si debitor creditore deferente iurauerit nihil se dare oportere: adhuc obligatus perma- net. Sed quia iniquum est de periurio queri, defenditur per exceptionem iurisiurandi. In iis quoque actionibus, quibus in rem agitur, aequae necessariae sunt exceptiones, veluti si petitore deferente possessor iurauerit eam rem suam esse: et nihilominus petitor eandem rem vindicet: licet enim verum sit, quod intendit, id est, rem eius esse, iniquum tamen est possessorem condemnari. §. 5. Item si iudicio tecum actum fuerit, siue in rem, siue in personam: nihilo- minus obligatio durat: et ideo ipso iure de eadem re postea aduersus te agi potest: sed

debes per exceptionem rei iudicatae adiuuari. §. 6. Haec exempli causa retulisse sufficiet. Alioquin quam ex multis variisque causis exceptiones necessariae sint: ex latioribus Digestorum seu Pandectarum libris intellegi potest. §. 7. Appellantur autem exceptiones aliae perpetuae et peremptoriae, aliae temporales et dilatoriae. §. 10. Praeterea etiam ex persona dilatoriae sunt exceptiones, quales sunt procuratoriae.

TIT. XIV. DE REPLICATIONIBVS.

Interdum euenit, vt exceptio, quae prima facie iusta videatur, inique noceat. Quod cum accidit, alia allegatione opus est, adiuuandi actoris gratia, quae replicatio vocatur.

TIT. XV. DE INTERDICTIS.

Sequitur, vt dispiciamus de interdictis seu actionibus, quae pro his exercentur. §. 1. Summa autem diuisio interdictorum haec est, quod aut prohibitoria sunt, aut restitutoria, aut exhibitoria. §. 2. Sequens diuisio interdictorum haec est: quod quaedam adipiscendae possessionis causa comparata sunt, quaedam retinendae, quaedam recuperandae. §. 3. Adipiscendae possessionis causa interdictum accommodatur bonorum possessori, quod appellatur Quorum bonorum. — Interdictum quoque quod appellatur Saluianum, adipiscendae possessionis causa comparatum est. §. 4. Retinendae possessionis causa comparata sunt interdicta Vti possidetis, et Vtrubi. — Sed interdicto quidem Vti possidetis, de fundi vel aedium possessione contenditur: Vtrubi vero interdicto, de rerum mobilium possessione. §. 5. Possidere autem videtur quisque non solum si ipse possideat, sed et si eius nomine aliquis in possessione sit: licet is eius iuri sub-

subiectus non fit, qualis est colonus et inquilinus. Per eos quoque, apud quos deposuerit quis, aut quibus commodauerit, ipse possidere videtur. Et hoc est quod dicitur, retinere possessionem posse aliquem per quemlibet, qui eius nomine sit in possessione. Quinetiam animo quoque retineri possessionem placet, id est, ut quamuis neque ipse sit in possessione, neque eius nomine alius, tamen si non derelinquendae possessionis animo, sed postea reuersurus inde discesserit, retinere possessionem videatur. Adipisci vero possessionem per quos aliquis potest, secundo libro exposuimus. Nec vlla dubitatio est, quin animo solo adipisci possessionem nemo potest. §. 6. Recuperandae possessionis causa solet interdici, si quis ex possessione fundi, vel aedium vi deiectus fuerit. Nam ei proponitur interdictum. Vnde vi. §. 7. Tertia diuisio interdictorum haec est, quod aut simplicia sunt, aut duplicia.

TIT. XVI. DE POENA TEMERE LITIGANTIVM.

Nunc admonendi sumus, magnam curam egisse eos, qui iura sustinebant, ne facile homines ad litigandum procederent: quod et nobis studio est. Idque eo maxime fieri potest, quod temeritas tam agentium, quam eorum, cum quibus ageretur, modo pecuniaria poena, modo iurisiurandi religione, modo infamiae metu coercetur. §. 1. Ecce enim iusiurandum omnibus, qui conueniuntur, ex Constitutione nostra defertur. — Etiam actor pro calumnia iurare cogitur ex nostra Constitutione. Vtriusque etiam partis aduocati iusiurandum subeunt. §. 2. Ex quibusdam iudiciis damnati ignominiosi fiunt: veluti furti, vi bonorum raptorum, iniuriarum, de dolo, item tutelae, mandati, depositi, directis non contrariis actionibus, pro socio, quae

ab utraque parte directa est; et ob id quilibet ex sociis eo iudicio damnatus, ignominia notatur. Sed furti quidem, aut vi bonorum raptorum, aut iniuriarum, aut de dolo, non solum damnati notantur ignominia, sed etiam pacti, et recte. Plurimum enim interest, utrum ex delicto aliquis, an ex contractu debitor sit,

TIT. XVII. DE OFFICIO IUDICIS.

Supereft ut de officio iudicis dispiciamus. Et quidem imprimis illud observare debet iudex, ne aliter iudicet, quam quod legibus, aut Constitutionibus, aut moribus proditum est.

TIT. XVIII. DE PUBLICIS IUDICIIS.

§. 1. Publica dicta sunt, quod cuius ex populo executio eorum plerumque datur. §. 2. Publicorum iudiciorum quaedam capitalia sunt, quaedam non capitalia. §. 3. Publica autem sunt haec: lex Iulia maiestatis. §. 4. Item lex Iulia de adulteriis coercendis. §. 5. Item lex Cornelia de sicariis. §. 6. Alia deinde lex asperrimum crimen nova poena persequitur, quae Pompeia de parricidiis vocatur. §. 7. Item lex Cornelia de falsis, quae etiam testamentaria vocatur. §. 8. Item lex Iulia de vi publica seu priuata. §. 9. Item lex Iulia peculatus. §. 10. Est et inter publica iudicia lex Fabia de plagiariis. §. 11. Sunt praeterea publica iudicia, lex Iulia de ambitu, lex Iulia repetundarum, et lex Iulia de annona, et lex Iulia de residuis. — Sed de publicis iudiciis haec exposuimus, ut vobis possibile sit summo digito, et quasi per indicem ea tetigisse: alioquin diligentior eorum scientia vobis ex latioribus Digestorum seu Pandectarum libris Deo propitio adventura est.

B.

D I G E S T A.

H 5

B.

DOMINI NOSTRI SACRATISSIMI PRINCIPIS
IVSTINIANI, IVRIS ENVCLEATI EX OMNI
VETERE * IVRE * COLLECTI DIGESTA
SEV PANDECTAE.

I. I B E R P R I M V S.

TIT. I. DE IVSTITIA, ET IVRE.

IO. *Vlpianus libro 1. Regularum.* §. 2. Iuris-
prudentia est diuinarum, atque humanarum re-
rum notitia: iusti atque iniusti scientia.

TIT. II. DE ORIGINE IVRIS, ET OMNIVM
MAGISTRATVVM, ET SVCCESIONE
PRVDENTIVM.

2. *Pomponius libro singulari Enchiridii.*
§. 3. Exactis Regibus lege Tribunica, omnes
leges hae exoleuerunt: iterumque coepit popu-
lus Romanus incerto magis iure, et consuetu-
dine ali, quam per latam legem: idque prope
viginti annis passus est. §. 4. Postea ne diutius
hoc fieret: placuit publica auctoritate decem
constitui viros, per quos peterentur leges a
Graecis ciuitatibus, et ciuitas fundaretur legi-
bus: quas in tabulas eboreas perscriptas pro
Rostris composuerunt, vt possint leges apertius
percipi: datumque est eis ius eo anno in ciuitate
summum: vti leges et corrigerent, si opus esset,
et interpretarentur: neque prouocatio ab eis,
sicut a reliquis magistratibus fieret. Qui ipsi
animaduenterunt aliquid deesse istis primis legi-
bus: ideoque sequenti anno alias duas ad eas-
dem

dem tabulas adiecerunt: et ita ex accidentia appellatae sunt leges duodecim tabularum, quarum ferendarum auctorem fuisse decemuiris Hermodorum quendam Ephefium, exulantem in Italia, quidam retulerunt.

TIT. III. DE LEGIBVS, SENATVSQVE CONSULTIS, ET LONGA CONSVETVDINE.

26. *Paulus libro 4. Quaestionum.* Non est nouum, vt priores leges ad posteriores trahantur.

27. *Tertullianus libro 1. Quaestionum.* Ideo, quia antiquiores leges ad posteriores trahi, vlitatum est: * et * semper quasi hoc legibus inesse credi oportet, vt ad eas quoque personas, et ad eas res pertinerent, quae quandoque similes erunt.

TIT. IV. DE CONSTITVTIONIBVS PRINCIPVM.

4. *Modestinus libro 2. Excusationum.* Αἱ μεταγενέστεραι διατάξεις ισχυρότεραι τῶν πρὸ αὐτῶν εἰσὶν.

TIT. V. DE STATV HOMINVM.

14. *Paulus libro 4. Sententiarum.* Non sunt liberi, qui contra formam humani generis conuerso more procreantur: veluti si mulier monstrosum aliquid, aut prodigiosum enixa sit. Partus autem, qui membrorum humanorum officia ampliauit, aliquatenus videtur effectus: et ideo inter liberos connumerabitur.

TIT. VI. DE HIS QVI SVI VEL ALIENI IVRIS SVNT.

6. *Ulpianus libro 9. ad Sabinum.* Filium eum definimus, qui ex viro et vxore eius nascitur. Sed si fingamus afuisse maritum, verbi gratia per decennium, reuersum anniculum inuenisse in domo sua: placet nobis Iuliani sententia, hunc non esse mariti filium. Non tamen ferendum Iulia-

Julianus ait, eum, qui cum vxore sua adfidue moratus nolit filium adgnosceré, quasi non suum. Sed mihi videtur, quod et Scaeuola probat, si constet maritum aliquamdiu cum vxore non concubuisse infirmitate interueniente, vel alia causa, vel si ea valetudine paterfamilias fuit, ut generare non possit: hunc, qui in domo natus est, licet vicinis scientibus, filium non esse.

TIT. VII. DE ADOPTIONIBVS, ET EMANCIPATIONIBVS ET ALIIS MODIS, QVIBVS POSTESTAS SOLVITVR.

23. *Paulus libro 35. ad Edictum.* Qui in adoptionem datur, his quibus adgnascitur, et cognatus fit: quibus vero non adgnascitur, nec cognatus fit: adoptio enim, non ius sanguinis, sed ius adgnationis adfert: et ideo si filium adoptauerim, vxor mea illi matris loco non est: neque enim adgnascitur ei, propter quod nec cognata eius fit. Item nec mater mea auiae loco illi est: quoniam his, qui extra familiam meam sunt, non adgnascitur: sed filiae meae is, quem adoptaui, frater fit, quoniam in familia mea est filia: nuptiis tamen etiam eorum prohibitis.

TIT. VIII. DE DIVISIONE RERV, ET QUALITATE.

10. *Pomponius libro 6. ex Plautio.* Aristo ait: sicut id, quod in mare aedificatum sit, fieret priuatum, ita quod mari occupatum sit, fieri publicum.

TIT. IX. DE SENATORIBVS.

12. *Vlpianus libro 2. de Censibus. §. 1.* Senatores autem accipiendum est eos, qui a Patriciis, et Consulibus, vsque ad omnes illustres viros descendunt: quia et hi soli in Senatu sententiam dicere possunt.

TIT.

TIT. X. DE OFFICIO CONSVLIS.

I. *Vlpianus libro 2. de officio Consulis.*
 §. 2. Consules apud se seruos suos manumittere posse, nulla dubitatio est. Sed si euenerit, vt minor viginti annis Consul sit, apud se manumittere non poterit, cum ipse sit, qui ex senatusconsulto consilii causam examinat: apud collegam vero, causa probata, potest.

TIT. XI. DE OFFICIO PRAEFECTI PRAETORIO.

I. *Aurelius Arcadius Charisius, Magister libellorum libro singulari de officio Praefecti praetorio.* §. 2. Subnixi sunt etiam alio priuilegio Praefecti praetorio: ne a sententiis eorum minores aetate ab aliis magistratibus, nisi ab ipsis Praefectis praetorio, restitui possint.

TIT. XII. DE OFFICIO PRAEFECTI VRBI.

3. *Vlpianus libro 2. ad Edictum.* Praefectus Vrbi, cum terminos Urbis exierit, potestatem non habet: extra Urbem, potest iubere iudicare.

TIT. XIII. DE OFFICIO QVAESTORIS.

I. *Vlpianus libro singulari de officio Quaestoris.* §. 3. Hodie obtinuit, indifferenter Quaestores creari, tam patricios quam plebeios: ingressus est enim et quasi primordium gerendorum honorum sententiaeque in Senatu dicendae.

TIT. XIV. DE OFFICIO PRAETORVM.

3. *Vlpianus libro 38. ad Sabinum.* Barbarius Philippus, cum seruus fugitiuus esset, Romae Praeturam petiit, et Praetor designatus est: sed nihil ei seruitutem obstetisse, ait Pomponius, quasi Praetor non fuerit. Atquin verum est, praetura eum functum, et tamen videamus si seruus, quamdiu latuit in dignitate praetoria, functus sit: quid dicemus? quae edixit, quae decreuit, nullius fore momenti?

an

an fore, propter vtilitatem eorum, qui apud eum egerunt vel lege, vel quo alio iure? Et verum puto, nihil eorum reprobari. Hoc enim humanius est: cum etiam potuit populus Romanus seruo decernere hanc potestatem: sed et si scisset seruum esse, liberum effecisset. Quod ius multo magis in Imperatore obseruandum est.

TIT. XV. DE OFFICIO PRAEFECTI VIGILVM.

2. *Ulpianus libro singulari de officio Praefecti vigilum.* Pluribus vno die incendiis exortis.

TIT. XVI. DE OFFICIO PROCONSULIS ET LEGATI.

2. *Marcianus libro 1. Institutionum.* Omnes Proconsules statim, quam Urbem egressi fuerint, habent iurisdictionem: sed non contentiosam, sed voluntariam: vt ecce, manumitti apud eos possunt tam liberi, quam serui, et adoptiones fieri.

TIT. XVII. DE OFFICIO PRAEFECTI AVGVSTALIS.

Ulpianus libro 15. ad Edictum. Praefectus Aegypti non prius deponit praefecturam et imperium, quod ad similitudinem Proconsulis, lege sub Augusto ei datum est, quam Alexandriam ingressus sit successor eius: licet in prouinciam venerit, et ita mandatis eius continetur.

TIT. XVIII. DE OFFICIO PRAESIDIS.

7. *Ulpianus libro 3. Opinionum.* Praeses prouinciae, inspectis aedificiis, dominos eorum, causa cognita, reficere ea compellat: et aduersus detractantem, competenti remedio deformitati auxilium ferat.

TIT. XIX. DE OFFICIO PROCVRATORIS CAESARIS, VEL RATIONALIS.

2. *Paulus libro 5. Sententiarum.* Quod si ea bona, ex quibus imperator heres institutus est,

est, soluendo non sint: re perspecta, consulitur Imperator: heredis enim instituti, in adeundis, vel repudiandis huiusmodi hereditatibus, voluntas exploranda est.

TIT. XX. DE OFFICIO IURIDICI.

1. *Vlpianus libro 26. ad Sabinum.* Adoptare quis apud Iuridicum potest: quia data est ei legis actio.

TIT. XXI. DE OFFICIO EIVS, CUI MANDATA EST IURISDICTIO.

5. *Paulus libro 18. ad Plautium.* Mandatam sibi iurisdictionem mandare alteri non posse manifestum est. §. 1. Mandata iurisdictione priuato, etiam imperium, quod non est merum, videtur mandari: quia iurisdictio sine modica coërcitione nulla est.

TIT. XXII. DE OFFICIO ADSESSORVM.

4. *Papinianus libro 4. Responsorum.* Diem functo Legato Caesaris, salarium Comitibus residui temporis, quod a Legatis praestitutum est, debetur: modo si non postea Comites cum aliis eodem tempore fuerunt. Diuersum in eo seruatur, qui successorem ante tempus accepit.

LIBER SECVNDVS.

TIT. I. DE IURISDICTIONE.

3. *Vlpianus libro 2. de officio Quaestoris.* Imperium aut merum est * aut mixtum est. Merum est * imperium, habere gladii potestatem ad animaduertendum facinorosos homines, quod etiam Potestas appellatur. Mixtum est imperium, cui etiam iurisdictio inest, quod in danda bonorum possessione consistit. Iurisdictio est etiam iudicis dandi licentia.

TIT.

TIT. II. QVOD QVISQVE IVRIS IN ALTE-
RVM STATVERIT VT IPSE EODEM IVRE
VTATVR.

2. *Paulus libro 3. ad Edictum.* Hoc
Edicto dolus debet ius dicentis puniri: nam si
Adfessoris imprudentia ius aliter dictum sit quam
oportuit: non debet hoc Magistratui officere,
sed ipsi Adfessori.

TIT. III. SI QVIS IVS DICENTI NON OB-
TEMPERAVERIT.

Ulpianus libro 1. ad Edictum. §. 1. Is
videtur ius dicenti non obtemperasse, qui
quod extremum in iurisdictione est, non fe-
cit: veluti, si quis rem mobilem vindicari
a se passus non est, sed duci eam, vel ferri
passus est: ceterum, si et sequentia recusavit,
tunc non obtemperasse videtur.

TIT. IV. DE IN IVS VOCANDO.

1. *Paulus libro 4. ad Edictum.* In ius vocare,
est iuris experiundi causa vocare.

TIT. V. SI QVIS IN IVS VOCATVS NON
IERIT, SIVE QVIS EVM VOCAVERIT, QVEM
EX EDICTO NON DEBVERIT.

3. *Ulpianus libro 47. ad Sabinum.* Cum
quis in iudicio fisci promiserit, neque adiecerit
poenam, si status non esset: incerti cum eo
agendum esse in id quod interest, verissimum
est: * et * ita Celsus quoque scribit.

TIT. VI. IN IVS VOCATI VT EANT, AVT
SATIS, VEL CAVTVM DENT.

1. *Paulus libro 1. ad Edictum.* Edicto cauetur,
Vt fideiussor iudicio sistendi causa datus, pro
rei qualitate locuples detur: exceptis necessariis
personis: ibi enim qualemcumque accipi iubet:
veluti, pro parente, patrono.

**TIT. VII. NE QVIS EVM QVI IN IVS
VOCATVR, VI EXIMAT.**

6. *Ulpianus libro 35. ad Edictum.* Is, qui debitorem vi exemit, si soluerit, reum non liberat: quia poenam suam soluit.

**TIT. VIII. QVI SATISDARE COGANTVR VEL
IVRATO PROMITTANT, VEL SVAE PROMIS-
SIONI COMMITTANTVR.**

10. *Paulus libro 75. ad Edictum.* Si ab arbitro probati sunt fideiussores, pro locupletibus habendi sunt: cum potuerit querella ad competentem iudicem deferri. §. 1. Qui ex causa improbat ab arbitro probatos, alias improbatos probat: multoque magis, si sua voluntate accepit fideiussores, contentus his esse debet. Quod si medio tempore calamitas fideiussoribus insignis, vel magna inopia accidit, causa cognita ex integro satisdandum erit.

**TIT. IX. SI EX NOXALI CAUSA AGATVR,
QVEMADMODVM CAVEATVR.**

4. *Gaius libro 6. ad Edictum prouinciale.* Si cum vno ex dominis noxalis agetur, an pro parte focii satisdare deberet? Sabinus ait, non debere: quia quodammodo totum suum hominem defenderet, cui in solidum defendendi necessitas esset: nec auditur, si pro parte paratus sit defendere.

**TIT. X. DE EO PER QVEM FACTVM ERIT
QVO MINVS QVIS IN IUDICIO SISTAT.**

3. *Iulianus libro 2. Digestorum.* §. 4. Si a fideiussore quinquaginta stipulatus fuero, si in iudicium reus non venerit, petiturus a reo centum, et dolo malo Sempronii factum fuerit, ne in iudicium reus veniat, centum a Sempronio consequar: tanti enim mea interfuisse videtur: quia si venisset in iudicium, actio mihi centum aduer-

aduersus reum, vel aduersus heredem eius competebat: licet fideiussor minorem summam mihi promiserit.

TIT. XI. SI QVIS CAUTIONIBVS IN IUDICIO
SISTENDI CAUSA FACTIS NON OBTEMPE-
RAVERIT.

1. *Gaius libro 1. ad Edictum provinciale.* Vicena milia passuum in singulos dies dinumerari Praetor iubet, praeter eum diem, quo cautum promittitur, et in quem sistere in iudicium oportet: nam sane talis itineris dinumeratio neutri litigatorum onerosa est.

TIT. XII. DE FERIIS ET DILATIONIBVS ET
DIVERSIS TEMPORIBVS.

6. *Ulpianus libro 77. ad Edictum.* Si feriatis diebus fuerit iudicatum, lege cautum est, ne his diebus iudicium sit, nisi ex voluntate partium: et quod aliter aduersus ea iudicatum erit, ne quis iudicatum facere, neue soluere debeat: neue quis, ad quem de ea re in ius aditum erit, iudicatum facere cogat.

TIT. XIII. DE EDENDO.

1. *Ulpianus libro 4. ad Edictum.* Qua quisque actione agere volet, eam edere debet: nam aequissimum videtur, eum, qui acturus est, edere actionem, vt proinde sciat reus, vtrum cedere, an contendere ultra debeat: et si contendendum putat, veniat instructus ad agendum, cognita actione qua conueniatur. §. 1. Edere est etiam copiam describendi facere, vel in libello complecti, et dare, vel dictare. Eum quoque edere Labeo ait, qui producat aduersarium suum ad album, et demonstret, quod dictaturus est, vel id dicendo, quo vti velit. §. 2. Editiones sine die et consule fieri debent, ne quid excogitetur e die, et consule, et praelato
I 2 die

die fiat. Diem autem et consulem excepit Praetor, quo instrumentum conscriptum est, non in quem solutio concepta est: nam dies solutionis, sicuti summa, pars est stipulationis. Rationes tamen cum die et consule edi debent: quoniam accepta, et data, non alias possunt apparere, nisi dies et consul fuerit editus. §. 3. Edenda sunt omnia, quae quis apud iudicem editurus est: non tamen ut et instrumenta, quibus quis usus non est, compellatur edere. §. 4. Edere non videtur, qui stipulationem totam non edit. §. 5. Eis qui ob aetatem, vel rusticitatem, vel ob sexum lapsi non ediderunt, vel ex alia iusta causa, subuenietur.

TIT. XIV. DE PACTIS.

2. *Paulus libro 3. ad Edictum.* Labeo ait, conuenire posse, vel re, vel per epistulam, vel per nuntium: inter absentes quoque posse: sed etiam tacite consensu conuenire intellegitur. §. 1. Et ideo, si debitori meo reddiderim cautionem, videtur inter nos conuenisse, ne peterem: profuturamque ei conuentionis exceptionem placuit.

62. *Furius Anthianus libro 1. ad Edictum.* Si reus postquam pactus sit a se non peti pecuniam, ideoque coepit id pactum fideiussori quoque prodesse, pactus sit, ut a se peti liceat: an utilitas prioris pacti sublata sit fideiussori, quaesitum est? Sed verius est, semel adquisitam fideiussori pacti exceptionem, ulterius ei inuito extorqueri non posse.

TIT. XV. DE TRANSACTIONIBVS.

6. *Gaius libro 17. ad Edictum prouinciale.* De his controuersis, quae ex testamento profiscuntur, neque transigi, neque exquiri veritas aliter potest, quam inspectis, cognitisque verbis testamenti.

LIBER TERTIVS.

TIT. I. DE POSTVLANDO.

II. *Tryphoninus libro 5. Disputationum.* A Principe nostro rescriptum est, non prohiberi tutorem adesse pupillo in negotio, in quo advocatus contra patrem eius fuisset. Sed et illud permissum ab eo est, agere tutorem pupilli causa aduersus fiscum, in qua aduersus patrem pupilli antea aduocatus fisci fuisset. §. i. Qui autem inter infames sunt, sequenti titulo explanabitur.

TIT. II. DE HIS, QVI NOTANTVR INFAMIA.

I. * *Julianus libro 1. ad Edictum.* Praetoris verba dicunt: *Infamia notatur, qui ab exercitu ignominiae causa ab Imperatore, conue, cui de ea re statuendi potestas fuerit, dimissus erit. Qui artis ludicrae pronunciandiue causa in scaenam prodierit. Qui lenocinium fecerit. Qui in iudicio publico calumniae praeuariationisue causa quid fecisse iudicatus erit. Qui furti, vi bonorum raptorum, iniuriarum, de dolo malo et fraude, suo nomine damnatus pactusue erit. Qui pro socio, tutelae, mandati, depositi, suo nomine non contrario iudicio damnatus erit. Qui eam, quae in potestate eius esset, genero mortuo, cum eum mortuum esse sciret, intra id tempus, quo elugere virum moris est, antequam virum elugeret, in matrimonium collocauerit: eamue sciens quis uxorem duxerit, non iussu eius, in cuius potestate est: et qui eum, quem in potestate haberet, eam, de qua supra comprehensum est, uxorem ducere passus fuerit. Quiue suo nomine non iussu eius, in cuius potestate esset, eiusue nomine, quem quamue in potestate haberet, bina sponsalia, binasue nuptias * in * eodem tempore constitutas habuerit.*

TIT. III. DE PROCVRATORIBVS ET DEFENSORIBVS.

1. *Vlpianus libro 9. ad Edictum.* §. 3. Dari autem procurator et absens potest.

2. *Paulus libro 8. ad Edictum.* Dummodo certus sit, qui datus intellegatur: et is si ratum habuerit. §. 1. Furiosus non est habendus absentis loco: quia in eo animus deest, vt ratum habere non possit.

3. *Vlpianus libro 9. ad Edictum.* Item et ad litem futuram, et in diem, et sub condicione, et vsque ad diem dari potest.

4. *Paulus libro 8. ad Edictum.* Et in perpetuum.

5. *Vlpianus libro 7. ad Edictum.* Praesens habetur, et qui in hortis est.

6. *Paulus libro 6. ad Edictum.* Et qui in foro, et qui in Vrbe, et in continentibus aedificiis.

7. *Vlpianus libro 7. ad Edictum.* Et ideo procurator eius praesenti esse videtur.

TIT. IV. QVOD CVIVSCVMQVE VNIVERSITATIS NOMINE VEL CONTRA EAM AGATVR.

8. *Ianolenus libro 15. ex Cassio.* ► An) ciuitates, si per eos, qui res earum administrant, non defenduntur, nec quicquam est corporale Reipublicae, quod possidetur: per actiones debitorum ciuitatis, agentibus satisfieri oportet.

TIT. V. DE NEGOTIIS GESTIS.

9. *Scaeuola libro 1. Quaestionum.* Pomponius scribit, si negotium a te, quamuis male gestum, probauero: negotiorum tamen gestorum te mihi non teneri. Videndum ergo ne in dubio hoc an ratum habeam, actio negotiorum gestorum pendeat: nam quomodo, cum semel coeperit, nuda voluntate tolletur? sed superius

perius ita verum se putare, si dolus malus a te abfit. Scaeuola: Immo puto, etfi comprobem, adhuc negotiorum gestorum actionem esse. Sed eo dictum, te mihi non teneri, quod reprobare non possim semel probatum: et quemadmodum, quod vtiliter gestum est, necesse est apud iudicem pro rato haberi: ita omne, quod ab ipso probatum est. Ceterum, si, vbi probaui, non est negotiorum actio: quid fiet, si a debitore meo exegerit, et probauerim, quemadmodum recipiam? item si vendiderit? ipse denique, si quid impendit, quemadmodum recipiet? nam vtique mandatum non est: erit igitur et post ratihabitionem negotiorum gestorum actio.

TIT. VI. DE CALVMNIATORIBVS.

I. *Vlpianus libro 10. ad Edictum.* In eum, qui vt calumniae causa negotium faceret, vel non faceret, pecuniam accepisse dicetur, intra annum in quadruplum eius pecuniae, quam accepisse dicetur: post annum, simpli in factum actio competit. §. 1. Hoc autem iudicium non solum in pecuniariis causis, sed et ad publica crimina pertinere Pomponius scribit: maxime cum et lege Repetundarum teneatur, qui ob negotium faciendum, aut non faciendum per calumniam pecuniam accepit.

LIBER QVARTVS.

TIT. I. DE IN INTEGRVM RESTITVTIONIBVS.

7. *Marcellus libro 3. Digestorum.* Diuus Antoninus Marcio Auito Praetori de succurrendo ei, qui absens rem amiserat, in hanc sententiam rescripsit: Etsi nihil facile mutandum est ex solemnibus: tamen, vbi aequitas euident poscit, subueniendum est: itaque si citatus non respondit, et ob hoc more pronunciatum est, confestim autem pro tribunali te sedente adiit: existi-

mari potest: non sua culpa, sed parum exaudita voce praeconis defuisse: ideoque restitui potest.

TIT. II. QVOD METVS CAVSA GESTVM ERIT.

13. *Callistratus libro 5. de Cognitionibus.* Exstat Decretum Diui Marci, in haec verba: Optimum est, vt si quas putas te habere petitiones, actionibus experiaris. Cum Marcianus diceret, vim nullam feci: Caesiar dixit, tu vim putas esse solum, si homines vulnerentur? vis est et tunc, quotiens quis id, quod deberi sibi putat, non per iudicem reposcit. Quisquis igitur probatus mihi fuerit rem vllam debitoris, vel pecuniam debitam non ab ipso sibi sponte datam, sine vlllo iudice temere possidere, vel accepisse, isque sibi ius in eam rem dixisse: ius crediti non habebit.

TIT. III. DE DOLO MALO.

21. *Ulpianus libro 11. ad Edictum.* Quod si, deferente me, iuraueris, et absolutus sis, postea periurium fuerit adprobatum; Labeo ait de dolo actionem in eum dandam: Pomponius autem per iusiurandum transactum videri. Quam sententiam et Marcellus libro octauo Digestorum probat: stare enim religioni debet.

TIT. IV. DE MINORIBVS VIGINTIQVINQVE ANNIS.

38. *Paulus libro 1. Decretorum.* Aemilius Larianus ab Obinio fundum Rutilianum lege commissoria emerat, data parte pecuniae: ita vt si intra duos menses ab emptione reliqui pretii partem dimidiam non soluisset, inemptus esset: item, si intra alios duos menses reliquum pretium non numerasset, similiter esset inemptus: intra

intra priores duos menses Lariano defuncto Rutiliana pupillaris aetatis successerat, cuius tutores in solutione cessauerunt: venditor, denuntiationibus tutoribus saepe datis, post annum eandem possessionem Claudio Telemacho venderat: pupilla in integrum restitui desiderabat: victa, tam apud Praetorem, quam apud Praefectum Vrbi prouocauerat. Putabam, bene iudicatum, quod pater eius, non ipsa contraxerat: Imperator autem motus est, quod dies committendi in tempus pupillae incidisset, eaque effecisset, ne pareretur legi venditionis. Dicebam, posse magis ea ratione restitui eam, quod venditor denuntiando post diem, quo placuerat esse commissum, et pretium petendo, recessisse a lege sua videretur: non me moueri, quod dies postea transisset: non magis, quam si creditor pignus distraxisset post mortem debitoris, die solutionis finita. Quia tamen lex commissoria displicebat ei, pronuntiauit, in integrum restituendam. Mouit etiam illud Imperatorem, quod priores tutores, qui non restitui desiderassent, suspecti pronuntiati erant, §. i. Quod dicitur, non solere filiisfamilias post emancipationem adhuc minoribus succurri in his, quae omisissent manentes in potestate, tunc recte dicitur, cum patri acquirere possunt.

TIT. V. DE CAPITE MINVTIS.

10. *Modestinus libro 8. Differentiarum.* Legatum in annos singulos, vel menses singulos relictum, vel si habitatio legetur, morte quidem legatarii legatum intercidit, capitis diminutione tamen interueniente, perseverat: videlicet, quia tale legatum in facto potius, quam in iure, consistit.

TIT. VI. EX QVIBVS CAVSIS MAIORES VIGINTIQVINQVE ANNIS IN INTEGRVM RESTITVNTVR.

19. *Papinianus libro 3. Quaestionum.* Denique si emptor prius, quam per vsum sibi adquireret, ab hostibus captus sit, placet interruptam possessionem postliminio non restitui, quia haec sine possessione non constitit: possessio autem plurimum facti habet, causa vero facti non continetur postliminio.

TIT. VII. DE ALIENATIONE, IVDICII MUTANDI CAUSA, FACTA.

12. *Marcianus libro 14. Institutionum.* Si quis iudicii communi diuidendo euitandi causa rem alienauerit, ex lege Licinnia ei interdicitur, ne communi diuidendo iudicio experiatur: verbi gratia, vt potentior emptor per licitationem vilius eam accipiat, et per hoc iterum ipse recipiat. Sed ipse quidem, qui partem alienauerit, communi diuidendo iudicio si agere velit, non audietur. Is vero, qui emit, si experiri velit, ex illa parte Edicti vetatur, qua cauetur, ne qua alienatio iudicii mutandi causa fiat.

TIT. VIII. DE RECEPTIS, QVI ARBITRIVM RECEPERVNT, VT SENTENTIAM DICANT.

36. *Ulpianus libro 77. ad Edictum.* Si feriatis diebus, cogente Praetore, arbiter dicat sententiam, et petatur ex compromisso poena, exceptionem locum non habere constat: nisi alia lege eadem dies feriata, in qua sententia dicta, est excepta.

TIT. IX. NAVTAE, CAUPONES, STABVLARII, VT RECEPTA RESTITVANT.

I. *Ulpianus libro 14. ad Edictum.* Ait Praetor: *Nautae, caupones, stabularii, quod cuiusque*

que saluum fore receperint, nisi restituent, in eos iudicium dabo.

3. *Ulpianus libro 14. ad Edictum. §. 1.*
 Ait Praetor: nisi restituent, in eos iudicium dabo.
 Ex hoc Edicto in factum actio proficiscitur. Sed an sit necessaria, videndum: quia agi ciuili actione ex hac causa poterit. Si quidem merces interuenerit, et locato vel conducto; sed si tota nauis locata sit, qui conduxit, ex conducto etiam de rebus, quae desunt, agere potest: si vero res perferendas nauta conduxit, et locato conuenietur; sed si gratis res susceptae sint, ait Pomponius depositi agi potuisse. Miratur igitur, cur honoraria actio sit inducta, cum sint ciuiles? Nisi forte, inquit, ideo, vt innotesceret Praetor curam agere reprimendae improbitatis hoc genus hominum; et quia in locato conducto culpa, in deposito dolus dumtaxat praestatur: at hoc Edicto omnimodo qui recepit tenetur, etiam si sine culpa eius res periit, vel damnum datum est: nisi si quid damno fatali contingit. Inde Labeo scribit, si quid naufragio, aut per vim piratarum perierit: non esse iniquum, exceptionem ei dari. Idem erit dicendum, et si in stabulo, aut in caupona vis maior contigerit.

LIBER QUINTVS.

TIT. I. DE IUDICIIS ET VBI QVISQVE
 AGERE VEL CONVENIRI DEBEAT.

76. *Alfenus libro 6. Digestorum.* Proponebatur, ex his iudicibus qui in eandem rem dati essent, nonnullos causa audita excusatos esse, inque eorum locum alios esse sumptos; et quaerebatur singulorum iudicum mutatio eandem rem, an aliud iudicium fecisset? Respondi, non modo si vnus aut alter, sed et si omnes iudices mutati essent, tamen et rem eandem, et iudicium
 idem,

idem, quod antea fuisset, permanere: neque in hoc solum euenire, vt partibus commutatis eadem res esse existimaretur, sed et in multis ceteris rebus. Nam et legionem eandem haberi, ex qua multi decessissent, quorum in locum alii subiecti essent: et populum eundem hoc tempore putari, qui abhinc centum annis fuissent, cum ex illis nemo nunc viueret. Itemque nauem, si adeo saepe resecta esset, vt nulla tabula eadem permaneret, quae non noua fuisset, nihilominus eandem nauem esse existimari. Quod si quis putaret, partibus commutatis aliam rem fieri, fore, vt ex eius ratione nos ipsi non iidem essemus, qui abhinc anno fuisset: propterea quod, vt Philosophi dicerent, ex quibus particulis minimis constiteremus, hae cottidie ex nostro corpore decederent, aliaeque extrinsecus in earum locum accederent. Quapropter cuius rei species eadem consisteret, rem quoque eandem esse existimari.

TIT. II. DE INOFFICIOSO TESTAMENTO.

4. *Gaius libro singulari ad legem Glitiam.* Non est consentiendum parentibus, qui iniuriam aduersus liberos suos testamento inducunt: quod plerumque faciunt, maligne circa sanguinem suum inferentes iudicium, nouercalibus delentis instigationibusue corrupti.

TIT. III. DE HEREDITATIS PETITIONE.

40. *Paulus libro 20. ad Edictum.* Illud quoque, quod in Oratione Diui Hadriani est: vt post acceptum iudicium id actori praestetur, quod habiturus esset, si eo tempore, quo petit, restituta esset hereditas, interdum durum est: quid enim, si post litem contestatam mancipia, aut iumenta, aut pecora deperierint? damnari

damnari debet secundum verba orationis, quia potuit petitor, restituta hereditate, distraxisse ea. Et hoc iustum esse in specialibus petitionibus Proculo placet. Cassius, contra sensit. In praedonis persona Proculus recte existimat: in bonae fidei possessoribus Cassius. Nec enim debet possessor aut mortalitatem praestare, aut propter metum huius periculi temere indefensum ius suum relinquere. §. 1. Praedo fructus suos non facit, sed augent hereditatem: ideoque eorum quoque fructus praestabit. In bonae fidei autem possessore hi tantum veniunt in restitutione, quasi augmenta hereditatis, per quos locupletior factus est. §. 2. Actiones, si quas possessor nactus est, euicta hereditate restituere debet: veluti si interdictum unde vi, aut quod precario concessit. §. 3. Contra quoque, si possessor cauerit damni infecti, cauendum est possessori. §. 4. Ad officium iudicis pertinebunt et noxales actiones, ut si paratus sit possessor noxae dedere seruum, qui damnum dederit in (re) hereditaria, vel furtum fecerit, absoluator: sicut fit in interdicto quod vi, aut clam.

TIT. IV. SI PARS HEREDITATIS PETATUR.

3. *Paulus libro 17. ad Plautium.* Antiqui libero ventri ita prospexerunt, ut in tempus nascendi omnia ei iura integra reseruarent: sicut apparet in iure hereditatum, in quibus, qui post eum gradum sunt adgnationis, quo est id, quod in utero est, non admittuntur, dum incertum est, an nasci possit. Vbi autem eodem gradu sunt ceteri, quo et venter, tunc quae portio in suspenso esse debeat, quaesierunt: ideo, quia non poterant scire, quot nasci possunt: ideo, nam multa de huiusmodi re tam varia, et incredibilia creduntur, ut fabulis adnumerentur.

tur. Nam traditum est, et quatuor pariter puellas a matrefamilias natas esse: alioquin tradere non leues auctores, quinquies quaternos enixam Peloponenfi, multas Aegypti vno vtero septenos. Sed et tregeminos Senatores cinctos vidimus Horatios. Sed et Laelius scribit, se vidisse in Palatio mulierem liberam, quae ab Alexandria perducta est, vt Hadriano ostenderetur, cum quinque liberis, ex quibus quattuor eodem tempore enixa, inquit dicebatur: quintum, post diem quadragenimum. Quid est ergo? Prudentissime iuris autores medietatem quandam secuti sunt, vt quod fieri non rarum admodum potest, intuerentur: id est, quia fieri poterat, vt tregemini nascerentur, quartam partem superstiti filio adsignauerint, τὸ γὰρ ἀπ᾽ αὐτῆς, ἢ δις, vt ait Theophrastus παραβαλνυσθῆναι οἱ νομοθέται. Ideoque et si vnum paritura sit, non ex parte dimidia, sed ex quarta interim heres erit.

TIT. V. DE POSSESSORIA HEREDITATIS PETITIONE.

I. Vlpianus libro 15. ad Edictum. Ordinarium fuit, post ciuiles actiones heredibus propositas, rationem habere Praetorem etiam eorum, quos ipse velut heredes facit, hoc est, eorum, quibus bonorum possessio data est.

TIT. VI. DE FIDEICOMMISSARIA HEREDITATIS PETITIONE.

I. Vlpianus libro 16. ad Edictum. Ex ordine occurrit actio, quae proponitur his, quibus restituta est hereditas. Nam quisque suscipit restitutam hereditatem ex Senatusconsulto, ex quo actiones transeunt, fideicommissaria hereditatis petitione vti poterit.

LIBER SEXTVS.

TIT. I. DE REI VINDICATIONE.

61. *Julianus libro 6. ex Minicio.* Minicius interrogatus, si quis nauem suam aliena materia refecisset, num nihilo minus eiusdem nauis maneret? Respondit, manere. Sed si in aedificanda ea idem fecisset, non posse, Iulianus notat: nam proprietates totius nauis, carinae causam sequitur.

TIT. II. DE PUBLICIANA IN REM ACTIONE.

17. *Neratius libro 3. Membranarum.* Publiciana actio non ideo comparata est, ut res domino auferatur, eiusque rei argumentum est primo aequitas, deinde exceptio si ea res possessoris non sit, sed ut is, qui bona fide emit, possessionemque eius ex ea causa nactus est, potius rem habeat.

TIT. III. SI AGER VECTIGALIS, ID EST EMPHYTEUTICARIVS, PETATUR.

I. *Paulus libro 21. ad Edictum.* Agri ciuitatum alii vectigales vocantur, alii non. Vectigales vocantur, qui in perpetuum locantur: id est hac lege, ut tamdiu pro his vectigal pendatur, quamdiu neque ipsis, qui conduxerint, neque his, qui in locum eorum successerunt, auferri eos liceat. Non vectigales sunt, qui ita colendi dantur, ut priuatim agros nostros colendos dare solemus.

LIBER SEPTIMVS.

TIT. I. DE VSVFRVCTV, ET QVEMADMODVM QVIS VTATUR FRVATVR.

15. *Ulpianus libro 18. ad Sabinum.* §. 7. Nec seruitutem imponere fundo potest propriarius, nec amittere seruitutem. Acquirere plane seruitutem eum posse, etiam inuito fructuario,

rio, Iulianus scripsit. Quibus consequenter, fructuarius quidem adquirere fundo seruitutem non potest, retinere autem potest: et si forte fuerint, non vtente fructuario, amissae, hoc quoque nomine tenebitur. Proprietatis dominus ne quidem consentiente fructuario seruitutem imponere potest.

TIT. II. DE VSVFRVCTV ADCRESCENDO.

9. *Africanus libro 5. Quaestionum.* Si proprietas fundi duobus, vsusfructus vni legatus sit, non trientes in vsufructu habent, sed semissem duo, semissem fructuarius. Item contra, si duo fructuarii, et vnus fundi legatarius sit.

TIT. III. QUANDO DIES VSVSFRVCTVS LEGATI CEDAT.

Ulpianus libro 17. ad Sabinum. Quamquam vsusfructus ex fruendo consistat, id est, facto aliquo eius, qui fruitur et vtitur, tamen semel cedit dies: aliter atque si cui in menses, vel in dies, vel in annos singulos quid legetur: tunc enim per dies singulos, vel menses vel annos dies legati cedit. Vnde quaeri potest, si vsusfructus cui per dies singulos legetur, vel in annos singulos, an semel cedat? Et puto, non cedere simul, sed per tempora adiecta, vt plura legata sint. Et ita libro quarto Digestorum Marcellus probat in eo, cui alternis diebus vsusfructus legatus est.

TIT. IV. QVIBVS MODIS VSVSFRVCTVS VEL VSVS AMITTITVR.

17. *Iulianus libro 35. Digestorum.* Si tibi fundi vsusfructus pure, proprietas autem sub condicione Titio legata fuerit, pendente condicione, dominium proprietatis adquisieris, deinde condicio extiterit, pleno iure fundum Titius habebit: neque interest, quod, detracto vsufructu,

fructu, proprietas legata sit: enim dum proprietatem adquiris, ius omne legati ususfructus amisisti.

TIT. V. DE VSVFRVCTV EARVM RERV, QVAE VSV CONSVMVNTVR, VEL MINVNTVR.

2. *Gaius libro 7. ad Edictum provinciale.* Sed de pecunia recte cauere oportet his, a quibus eius pecuniae ususfructus legatus erit. §. I. Quo Senatusconsulto non id effectum est, ut pecuniae ususfructus proprie esset: nec enim naturalis ratio auctoritate Senatus commutari potuit: sed, remedio introducto, coepit quasi ususfructus haberi.

3. *Ulpianus libro 18. ad Sabinum.* Post quod omnium rerum ususfructus legari poterit. An et nominum? Nerua negauit: sed est verius, quod Cassius et Proculus existimant, posse legari. Idem tamen Nerua, ipsi quoque debitori posse usumfructum legari scribit, et remittendas ei usuras.

TIT. VI. SI VSVFRVCTVS PETETVR, VEL AD ALIVM PERTINERE NEGETVR.

3. *Iulianus libro 7. Digestorum.* Qui usumfructum traditum sibi ex causa fideicommissi desit in usu habere tanto tempore, quanto, si legitime eius factus esset, amissurus eum fuerit, actionem ad restituendum eum habere non debet: est enim absurdum, plus iuris habere eius, qui possessionem dumtaxat ususfructus, non etiam dominium adepti sint.

TIT. VII. DE OPERIS SERVORVM.

5. *Terentius Clemens libro 18. ad legem Iuliam et Papiam.* Operis serui legatis, usum datum intellegi et ego didici, et Iulianus existimat.

TIT. VIII. DE VSV, ET HABITATIONE.

12. *Ulpianus libro 17. ad Sabinum.* Plenum autem vsum debet habere, si et villae et praetorii ei relictus est. Venire plane proprietarium ad fructus percipiendos, magis dicendum est: et, per tempora fructuum colligendorum etiam habitare illic posse, admittendum est. §. 1. Praeter habitationem, quam habet, cui vsus datus est, deambulandi quoque et gestandi ius habebit. Sabinus et Cassius, et lignis ad vsum cottidianum, et horto, et pomis, et holeribus, et floribus, et aqua vsurum, non vsque ad compendium, sed ad vsum, scilicet non vsque ad abusum. Idem Nerua: et adicit, stramentis etiam vsurum: sed neque foliis, neque oleo, neque frumento, neque frugibus vsurum. Sed Sabinus et Cassius et Labeo et Proculus hoc amplius etiam ex his, quae in fundo nascuntur, quod ad victum sibi, suis sufficiat, sumpturum, et ex his, quae Nerua negavit. Iubentius, etiam cum conuiuis et hospitibus posse vti. Quae sententia mihi vera videtur: aliquo enim largius cum vsuario agendum est pro dignitate eius, cui relictus est vsus. Sed vtetur is, vt puto, dumtaxat in villa. Pomis autem et oleis et floribus et lignis, videndum, vtrum eodem loco vtatur dumtaxat, an etiam in oppidum ei deferri possint? sed melius est accipere, et in oppidum deferenda: neque enim graue onus est horum, si abundant in fundo.

TIT. IX. VSVFRVCTVARIVS QVEMADMODVM CAVEAT.

5. *Ulpianus libro 79. ad Edictum.* Huic stipulationi *dolum malum abesse*, a futurumque esse continetur: et, cum in rem sit doli mali mentio concepta, omnium dolum comprehendere videtur

tur successorum, et adoptiui patris. §. 1. Sed si usus sine fructu legatus erit, adempta fructus causa. satisdari iubet Praetor. Hoc merito: ut de solo usu, non etiam de usufructu caueatur. §. 2. Ergo, et si fructus sine usu optigerit, stipulatio locum habebit. §. 3. Et si habitatio, vel operae hominis, vel cuius alterius animalis relictæ fuerint, stipulatio locum habebit: licet per omnia hæc usufructum non imitantur.

LIBER OCTAVVS.

TIT. I. DE SERVITVTIBVS.

8. *Paulus libro 15. ad Plantium.* Ut pomum decerpere liceat, et ut spatari, et ut cenare in alieno possimus, seruitus imponi non potest. §. 1. Si praedium tuum mihi seruiat, siue ego partis praedii tui dominus esse coepero, siue tu mei, per partes seruitus retinetur, licet ab initio per partes adquiri non poterit.

TIT. II. DE SERVITVTIBVS PRAEDIORVM
VRBANORVM.

7. *Pomponius libro 26. ad Quintum Mucium.* Quod autem aedificio meo me posse consequi, ut libertatem vfucaperem, dicitur, idem me non consecuturum, si arborem eodem loco sitam habuiffem, Mucius ait: et recte: quia non ita in suo statu et loco maneret arbor, quemadmodum paries, propter motum naturalem arboris.

TIT. III. DE SERVITVTIBVS PRAEDIORVM
RVSTICORVM.

24. *Pomponius libro 33. ad Sabinum.* Ex meo aquaeductu Labeo scribit, cuilibet posse me vicino commodare: Proculus contra: ut ne in meam partem fundi aliam, quam ad quam seruitus adquisita sit, uti ea possit. Proculi sententia verior est.

TIT. IV. COMMVNIA PRAEDIORVM, TAM VR-
BANORVM, QVAM RVSTICORVM.

13. *Ulpianus libro 6. Opinionum.* Venditor fundi Geroniani, fundo Botroiano, quem retinebat, legem dederat, ne contra eum piscatio thynnaria exerceatur. Quamuis mari, quod natura omnibus patet, seruitus imponi priuata lege non potest, quia tamen bona fides contractus legem seruari venditionis exposcit, personae possidentium, aut in ius eorum succedentium, per stipulationis vel venditionis legem obligantur. §. 1. Si constat, in tuo agro lapidicinas esse, inuito te, nec priuato nec publico nomine quisquam lapidem caedere potest, cui id faciendi ius non est, nisi talis consuetudo in illis lapidicinis consistat, vt, si quis voluerit ex his caedere, non aliter hoc faciat, nisi prius solitum solacium pro hoc domino praestat: ita tamen lapides caedere debet, postquam satisfaciatur domino, vt neque vsus necessarii lapidis intercludatur, neque commoditas rei iure domino adimatur.

TIT. V. SI SERVITVS VINDICETVR VEL AD
ALIVM PERTINERE NEGETVR.

17. *Alfenus libro 2. Digestorum.* Si quando inter aedes binas paries esset, qui ita ventrem faceret, vt in vicini domum semipedem aut amplius procumberet, agi oportet, ius non esse, illum parietem ita proiectum in suum esse inuito se. §. 1. Cum in domo Gaii Seii locus quidam aedibus Annii ita seruiret, vt in eo loco positum habere ius Seio non esset, et Seius in eo siluam seuisset, in qua labra, et * tenes > cucumellas positas haberet, Annio consilium omnes iurisperiti dederunt, vt cum eo ageret, ius ei non esse, in eo loco ea posita habere inuito

inuito fe. §. 2. Secundum cuius parietem vicinus sterculinum fecerat, ex quo paries madescebat, consulebatur, quemadmodum posset vicinum cogere, vt sterculinum tolleret? Respondi, si in loco publico id fecisset, per interdictum cogi posse: sed, si in priuato, de seruitute agere oportere: si damni infecti stipulatus esset, possit per eam stipulationem, si quid ex ea re sibi damni datum esset, seruare.

TIT. VI. QVEMADMODVM SERVITVTES
AMITTVNTVR.

10. *Paulus libro 15. ad Plautium.* Si communem fundum ego et pupillus haberemus, licet vterque non vteretur, tamen propter pupillum et ego viam retineo. §. 1. Si is, qui nocturnam aquam habet, interdiu per constitutum ad amissionem tempus vsus fuerit, amisit nocturnam seruitutem qua vsus non est. Idem est in eo, qui certis horis aquaeductum habens, aliis vsus fuerit, nec vlla parte earum horarum.

L I B E R N O N V S.

TIT. I. SI QVADRVPE PAVPERIEM FECISSE
DICATVR.

5. *Alfenus libro 2. Digestorum.* Agaso cum in tabernam equum deduceret, mulam equus olfecit: mula calcem reiecit, et crus Agasoni fregit. Consulebatur, possetne cum domino mulae agi, quod ea pauperiem fecisset? Respondi, posse.

TIT. II. AD LEGEM AQVILIAM.

40. *Paulus libro 3. ad Edictum.* In lege Aquilia, si deletum chirographum mihi esse dicam, in quo sub condicione mihi pecunia debita fuerit, et interim testibus quoque id pro-

bare possim, qui testes possunt non esse eo tempore, quo condicio extitit, et si summam re exposita, ad suspicionem iudicem adducam, debeam vincere: sed tunc condemnationis exactio competit, cum debiti condicio extiterit: quod si defecerit, condemnatio nullas vires habebit.

TIT. III. DE HIS, QVI EFFVDERINT, VEL DEIECERINT.

5. *Ulpianus libro 23. ad Edictum. §. 5.* Haec autem actio, quae competit de effusis et deiectis, perpetua est, et heredi competit: in heredem vero non datur. Quae autem de eo competit, quod liber perisse dicetur, intra annum dumtaxat competit: neque (in heredem, sed nec heredi, similibusque) personis: nam est poenalis et popularis: dummodo sciamus, ex pluribus desiderantibus hanc actionem ei potissimum dari debere, cuius interest: vel qui adfinitate cognationeue defunctum contingit. Sed si libero nocitum sit, ipsi perpetua erit actio: sed si alius velit experiri, annua erit haec actio: nec enim heredibus iure hereditario competit. Quippe quod in corpore libero damni datur, iure hereditario transire ac successores non debet, quasi non sit damnum pecuniarium: nam ex bono et aequo oritur.

TIT. IV. DE NOXALIBVS ACTIONIBVS.

24. *Paulus libro 18. ad Edictum.* De illo videndum, vtrum aduersus eum tantum, qui dolo fecit, quo minus in potestate haberet, actio locum habeat noxalis, si ex dolo eius acciderit, vt cesset noxalis actio, forte si seruo suo fugam mandauit, an et si possit nihilo minus cum alio agi: quod accidit, cum alienatus manumissusue est. Quod est verius: in quo casu electio est actoris, cum quo velit agere. Iulianus

nus autem ait de eo, qui manumisit, si paratus sit defendere se manumissus, exceptionem dandam ei, qui manumisit. Hoc et Labeo.

LIBER DECIMVS.

TIT. I. FINIVM REGVNDORVM.

13. *Gaius libro 4. ad Legem duodecim Tabularum.* Sciendum est, in actione finium regundorum illud observandum esse, quod ad exemplum quodammodo eius legis scriptum est, quam Athenis Solonem dicitur tulisse: nam illic ita est: Ἐάν τις αἵμασίαν παρ' ἀλλοτρίῳ χωρίῳ ὀρυγῇ, τὸν ὅρον μὴ παραβαίνειν· ἐάν τειχίον, πόδα ἀπολίπειν· ἐάν δὲ οἶκημα, δύο πόδας· ἐάν δὲ τάφον ἢ βόθρον ὀρύττῃ, ὅσον τὸ βάθος ἢ, τοσοῦτον ἀπολίπειν· ἐάν δὲ Φρέαρ, ὀργυιάν· ἐλαίαν δὲ, καὶ συκὴν, ἐννέα πόδας ἀπὸ τοῦ ἀλλοτρίου φυτεύειν· τὰ δὲ ἄλλα δένδρα, πέντε πόδας.

TIT. II. FAMILIAE ERCSCVNDAE.

38. *Paulus libro 3. Responforum.* Lucius et Titia fratres emancipati a patre, adulti curatores acceperunt: hi communes pecunias ex redditibus redactas singulis subministrauerunt: postea omne patrimonium diuiserunt, et post diuisionem Titia soror Lucio fratri suo coepit quaestionem mouere, quasi amplius accepisset, quam ipsa acceperat: cum Lucius frater eius non amplius sua portione, immo minus, quam dimidiam consecutus sit: quaero, an Titiae competat aduersus fratrem actio? Paulus respondit, secundum ea, quae proponuntur, si Lucius non amplius ex redditu praediorum communium accepit, quam pro hereditaria portione ei competeret, nullam forori eius aduersus eum competere actionem. Idem respondit, cum ex decretis alimen-

tis a Praetore amplius fratrem accepisse diceretur, quam sororem: non tamen vltra partem dimidiam.

TIT. III. COMMVNI DIVIDVNDQ.

20. *Pomponius libro 13. ad Sabinum.* Si is, cum quo fundum communem habes, ad delictum non respondit, et ob id motu iudicis villa diruta est, aut arbusta succisa sunt, praestabitur tibi detrimentum iudicio communi diuidundo. Quidquid enim culpa focii amissum est, eo iudicio continetur.

TIT. IV. AD EXHIBENDVM.

18. *Ulpianus libro 6. Opinionum.* Solutione chirographo inani facto, et pignoribus liberatis, nihilo minus creditor, vt instrumenta ad eum contractum pertinentia ab alio, quam debitore exhibeantur, agere potest.

LIBER VNDECIMVS.

TIT. I. DE INTERROGATIONIBVS IN IVRE FACIENDIS, ET INTERROGATORIIS ACTIONIBVS.

12. *Paulus libro 17. ad Edictum.* Si filius, qui abstinuit se paterna hereditate, in iure interrogatus responderit se heredem esse, tenebitur: nam ita respondendo, pro herede gessisse videtur. Sin autem filius, qui se abstinuit, interrogatus tacuerit, succurrendum est ei: quia hunc, qui abstinuit, Praetor non habet heredis loco. §. 1. Exceptionibus, quae institutis in iudicio contra reos actionibus opponuntur, etiam is vti potest, qui ex sua responsione conuenitur: veluti pacti conuenti, rei iudicatae, et ceteris.

TIT. II. DE QVIBVS REBVS AD EVNDEM IUDICEM EATVR.

1. *Pomponius libro 13. ad Sabinum.* Si inter plures familiae erciscundae agetur, et inter eosdem

dem communi diuidundo, aut finium regundo-
rum, eundem iudicem sumendum. Praeterea,
quo facilius coire coheredes vel socii possunt,
in eundem locum omnium praesentiam fieri
oportet.

TIT. III. DE SERVO CORRUPTO.

16. *Alfenus Varus libro 2. Digestorum.* Do-
minus seruum dispensatorem manumisit, postea
rationes ab eo accepit; et, cum eis non con-
staret, conperit apud quandam mulierculam pe-
cuniam eum consumpsisse; quaerebatur, possetne
agere serui corrupti cum ea muliere, cum is
seruus iam liber esset? Respondi, posse; sed
etiam furti de pecuniis, quas seruus ad eam
detulisset.

TIT. IV. DE FUGITIVIS.

5. *Tryphonius libro 1. Disputationum.* Si
in harenam fugitiuus seruus se dederit, ne isto
quidem periculo discriminis vitae tantum sibi ir-
rogato, potestatem domini euitare poterit: nam
Diuus Pius rescripsit, omnimodo eos dominis
suis reddere, siue ante pugnam ad bestias, siue
post pugnam; quoniam interdum, aut pecunia
interuersa, aut commisso aliquo maiore male-
ficio, ad fugiendam inquisitionem, vel iusti-
tiam animaduersionis, in harenam se dare mal-
lent. Reddi ergo eos oportet.

TIT. V. DE ALEATORIBVS.

4. *Paulus libro 19. ad Edictum.* Quod in
conuiuio vescendi causa ponitur, in eam rem fa-
milia ludere permittitur. §. 1. Si seruus, vel
filiusfamilias victus fuerit, patri vel domino com-
petit repetitio. Item si seruus acceperit pecu-
niam, dabitur in dominum de peculio actio,
non noxalis: quia ex negotio gesto agitur. Sed
non amplius cogendus est praestare, quam id,

quod ex ea re in peculio fit. §. 2. Aduersus parentes et patronos repetitio eius, quod in alea lusum est, utilis ex hoc Edicto danda est.

TIT. VI. SI MENSOR FALSVM MODVM
DIXERIT.

I. *Ulpianus libro 24. ad Edictum.* Aduersus mensorem agrorum Praetor in factum actionem proposuit, a quo falli nos non oportet: nam interest nostra, ne fallamur in modi renuntiatione: si forte vel de finibus contentio sit, vel emptor scire velit vel venditor, cuiusmodi ager veneat. Ideo autem hanc actionem proposuit, quia non crediderunt veteres, inter talem personam locationem et conductionem esse: sed magis operam beneficii loco praeberi, et id, quod datur, ei ad remunerandum dari, et inde honorarium appellari: si autem ex locato conducto fuerit actum, dicendum erit, nec tenere intentionem.

TIT. VII. DE RELIGIOSIS ET SVMPTIBVS FVN-
NERVM, ET VT FVNVS DVCERE LICEAT.

35. *Marcellus libro 5. Digestorum.* Minime maiores lugendum putauerunt eum, qui ad patriam delendam, et parentes, et liberos interficiendos venerit: quem si filius patrem, aut pater filium occidisset, sine scelere, etiam praemio adficiendum omnes constituerunt.

TIT. VIII. DE MORTVO INFERENDO ET SE-
PVLCHRO AEDIFICANDO.

2. *Marcellus libro 28. Digestorum.* Negat lex regia, mulierem, quae praegnas mortua sit, humari, antequam partus ei excidatur: qui contra fecerit, spem animantis cum grauida peremisse videtur.

LIBER DVODECIMVS.

TIT. I. DE REBUS CREDITIS, SI CERTVM PETVR, ET DE CONDICTIONE.

15. *Vlpianus libro 31. ad Edictum.* Singularia quaedam recepta sunt circa pecuniam creditam. Nam si tibi debitorem meum iussero dare pecuniam, obligaris mihi, quamuis meos nummos non acceperis. Quod igitur in duabus personis recipitur, hoc et in eadem persona recipiendum est: vt, cum ex causa mandati pecuniam mihi debeas, et conuenerit, vt crediti nomine eam retineas, videatur mihi data pecunia, et a me ad te profecta.

22. *Iulianus libro 4. ex Minicio.* Vinum, quod mutuum datum erat, per iudicem petatum est: quaesitum est, cuius temporis aestimatio fieret: vtrum cum datum esset, an cum litem contestatus fuisset, an cum res iudicaretur? Sabinus respondit, si dictum esset, quo tempore redderetur, quanti tunc fuisset: (si non, quanti tunc) cum petatum esset. Interrogauit cuius loci pretium sequi oporteat? Respondit, si conuenisset, vt certo loco redderetur, quanti eo loco esset: si dictum non esset, quanti vbi esset petatum.

27. *Vlpianus libro 10. ad Edictum.* Ciuitas mutui datione obligari potest, si ad vtilitatem eius pecuniae versae sunt: alioquin ipsi soli, qui contraxerunt, non ciuitas, tenebuntur.

32. *Celsus libro 5. Digestorum.* Si et me, et Titium mutuum pecuniam rogaueris, et ego meum debitorem tibi promittere iusserim, tu stipulatus sis, cum putares eum Titii debitorem esse, an mihi obligaris? Subsisto: si quidem nullum negotium mecum contraxisti. Sed propius est, vt obligari te existimem: non quia pecuniam tibi credidi; hoc enim nisi inter con-

sentien-

sentientes fieri non potest, sed quia pecunia mea, quae ad te peruenit, eam mihi a te reddi bonum et aequum est.

40. *Paulus libro 3. Quaestionum.* Lecta est in Auditorio Aemilii Papiniani, Praefecti Praetorio, Iurisconsulti, cautio huiusmodi: Lucius Titius scripsi me accepisse a Publio Maeuio quindecim mutua numerata mihi de domo: et haec quindecim proba recte dari Kalendis futuris stipulatus est Maeuius Publius, sponendi ego Lucius Titius: si die superscripta summa Publio Maeuio, eiue ad quem ea res pertinebit, data, soluta, satisue eo nomine factum non erit, tunc eo amplius, quo post soluam, poenae nomine, in dies triginta, inque denarios centenos, denarios singulos dari stipulatus est Publius Maeuius, sponendi ego Lucius Titius: conuenitque inter nos, vti pro Maeuio ex summa superscripta menstruos refundere debeam denarios trecenos ex omni summa ei, herediue eius. Quaesitum est de obligatione usurarum: quoniam numerus mensum, qui solutioni competebat, transierat? Dicebam, quia pacta incontinenti facta stipulationi inesse creduntur, perinde esse, ac si per singulos menses certam pecuniam stipulatus, quoad tardius soluta esset, usuras adiecisset: igitur, finito primo mense, primae pensionis usuras currere: et similiter post secundum et tertium tractum usuras non solutae pecuniae pensionis crescere: nec ante fortis non solutae usuras peti posse, quam ipsa fors peti potuerat. Pactum autem, quod subiectum est, quidam dicebant ad fortis solutionem tantum pertinere, non etiam ad usurarum, quae priore parte simpliciter in stipulationem venissent: pactumque id tantum ad exceptionem prodesse: et ideo, non soluta pecunia statutis pensionibus, ex die stipulationis

lationis vsuras deberi, atque si id nominatim esset expressum. Sed cum fortis petitio dilata sit, consequens est, ut etiam vsurae ex eo tempore, quo moram fecit, accedant: et si, ut ille putabat, ad exceptionem tantum prodesset pactum, quamvis sententia diuersa optinuerit, tamen vsurarum obligatio ipso iure non committetur: non enim in mora est is, a quo pecunia propter exceptionem peti non potest. Sed (si) quantitatem, quae medio tempore colligitur, stipulamur, cum condicio exstiterit, sicut est in fructibus, idem et in vsuris potest exprimi, ut ad diem non soluta pecunia, quo competit vsurarum nomine, ex die interpositae stipulationis praestetur.

TIT. II. DE IUREIVRANDO, SIVE VOLUNTARIO, SIVE NECESSARIO, SIVE IUDICIALI.

31. *Gaius libro 30. ad Edictum provinciale.* Admonendi sumus, interdum etiam post iusiurandum exactum permitti Constitutionibus Principum, ex integro causam agere, si quis noua instrumenta se inuenisse dicat, quibus nunc solis vsurus sit: sed hae Constitutiones tunc videntur locum habere, cum a iudice aliquis absolutus fuerit: solent enim saepe iudices in dubiis causis, exacto iureiurando, secundum eum iudicare, qui iurauerit. Quod si alias inter ipsos iureiurando transactum sit negotium, non conceditur eandem causam retractare.

TIT. III. DE IN LITEM IURANDO.

3. *Ulpianus libro 30. ad Edictum.* Nummis depositis, iudicem non oportet in litem iusiurandum deferre, ut iuret quisque, quod sua interfuit: cum certa sit nummorum aestimatio: nisi forte de eo quis iuret, quod sua interfuit, nummos sibi sua die redditos esse: quid enim,
 si

si sub poena pecuniam debuit, aut sub pignore, quod, quia deposita ei pecunia adnegata est, distractum est?

TIT. IV. DE CONDICTIONE CAUSA DATA
CAUSA NON SECVTA.

16. *Celsus libro 3. Digestorum.* Dedi tibi pecuniam, vt mihi Stichum dares: vtum id contractus genus pro portione emptionis et venditionis est? an nulla hic alia obligatio est, quam ob rem dati re non secuta? In quod procliuior sum: et ideo, si mortuus est Stichus, repetere possum, quod ideo tibi dedi, vt mihi Stichum dares. Finge alienum esse Stichum, sed te tamen eum tradidisse: repetere a te pecuniam potero, quia hominem accipientis non feceris: et rursus si tuus est Stichus, et pro euictione eius promittere non vis, non liberaberis, quo minus a te pecuniam repetere possim.

TIT. V. DE CONDICTIONE OB TURPEM, VEL
INIUSTAM CAUSAM.

6. *Ulpianus libro 18. ad Edictum.* Perpetuo Sabinus probauit veterum opinionem, existimantium, id, quod ex iniusta causa apud aliquem sit, posse condici. In qua sententia etiam Celsus est.

TIT. VI. DE CONDICTIONE INDEBITI.

38. *Africanus libro 9. Quaestionum.* Frater a fratre, cum in eiusdem potestate essent, pecuniam mutuatus, post mortem patris ei soluit: quaesitum est, an repetere possit? Respondit, utique quidem pro ea parte, qua ipse patri heres exstitisset, repetiturum: pro ea vero, qua frater heres exstiterit, ita repetiturum, si non minus ex peculio suo ad fratrem peruenisset: naturalem enim obligationem, quae fuisset, hoc ipso sublatam videri, quod peculii partem frater

ter fit consecutus: adeo ut, si praelegatum filio, eidemque debitori id fuisset, deductio huius debiti a fratre ex eo fieret: idque maxime consequens esse ei sententiae, quam Iulianus probaret: si extraneo quid debuisset, et ab eo post mortem patris exactum esset, tantum iudicio eum familiae herciscundae recipaturum a coheredibus fuisse, quantum ab his creditor actione de peculio consequi potuisset. Igitur, et si re integra familiae herciscundae agatur, ita peculium diuidi aequum esse, ut ad quantitatem eius indemnitas a coherede praestetur: porro eum, quem aduersus extraneum defendi oportet, longe magis in eo, quod fratri debuisset, indemnem esse praestandum. §. 1. Quaesitum est, si pater filio crediderit, isque emancipatus soluat, an repetere possit? Respondit, si nihil ex peculio apud patrem remanserit, non repetiturum: nam manere naturalem obligationem, argumento esse, quod extraneo agente intra annum de peculio, deduceret pater, quod sibi filius debuisset. §. 2. Contra si pater, quod filio debuisset, eidem emancipato soluerit, non repetet: nam hic quoque manere naturalem obligationem, eodem argumento probatur: quod si extraneus intra annum de peculio agat, etiam quod pater ei debuisset, computetur. Eademque erunt et si extraneus heres exheredato filio soluerit id, quod ei pater debuisset. §. 3. Legati satis accepi, et cum fideiussor mihi soluisset, apparuit indebitum fuisse legatum: posse eum repetere existimauit.

41. *Neratius libro 6. Membrarum.* Quod pupillus sine tutoris auctoritate stipulanti promiserit, soluerit, repetitio est: quia nec natura debet.

TIT. VII. DE CONDICTIONE SINE CAUSA.

4. *Africanus libro 8. Quaestionum.* Nihil refert, vtrumne ab initio sine causa quid datum fit, an causa, propter quam datum fit, secuta non sit.

LIBER TERTIVS DECIMVS.

TIT. I. DE CONDICTIONE FVRTIVA.

9. *Vlpianus libro 30. ad Edictum.* In con-
dictione ex causa furtiua non pro parte, quae
peruenit, sed in solidum tenemur, dum soli he-
redes sumus: pro parte autem heres, pro ea
parte, pro qua heres est, tenetur.

TIT. II. DE CONDICTIONE EX LEGE.

Paulus libro 2. ad Plautium. Si obligatio
lege noua introducta fit, nec cautum eadem
lege, quo genere actionis experiamur, ex lege
agendum est.

TIT. III. DE CONDICTIONE TRITICIARIA.

3. *Vlpianus libro 27. ad Edictum.* In hac
actione si quaeratur, res, quae petita est, cuius
temporis aestimationem recipiat, verius est,
quod Seruius ait, condemnationis tempus spe-
ctandum. Si vero defuerit esse in rebus huma-
nis, mortis tempus, sed ἐν πλάτει, secundum
Celsum, erit spectandum: non enim debet no-
vissimum vitae tempus aestimari: ne ad exiguum
pretium aestimatio redigatur in seruo forte mor-
tifere vulnerato. In vtroque autem, si post
moram deterior res facta sit, Marcellus scribit
libro vicensimo, habendam aestimationem, quanto
deterior res facta sit. Et ideo, si quis post
moram seruum eluscatum dederit, nec liberari
eum. Quare ad tempus morae in his erit re-
ducenda aestimatio.

TIT.

TIT. IV. DE EO, QVOD CERTO LOCO DARI
OPORTET.

8. *Africanus libro 3. Quaestionum.* Centum Capuae dari stipulatus, fideiussorem accepisti: ea pecunia ab eo similiter, vt ab ipso promissore peti debebit: id est, vt si alibi, quam Capuae petantur, arbitraria agi debeat, lisque tanti aestimetur, quanti eius vel actoris interfuerit eam summam Capuae potius, quam alibi solui. Nec oportebit, quod forte per reum steterit, quo minus tota centum Capuae soluerentur, obligationem fideiussoris augeri: neque enim haec causa recte comparabitur obligationi vsurarum: ibi enim duae stipulationes sunt, hic autem vna pecuniae creditae est: circa cuius executionem, aestimationis ratio arbitrio iudicis committitur. Eiusque differentiae manifestissimum argumentum esse puto, quod si post moram factam pars pecuniae soluta sit, et reliquum petatur, officium iudicis tale esse debeat, vt aestimet quanti actoris intersit, eam dumtaxat summam, quae petetur, Capuae solutam esse.

TIT. V. DE PECVNIA CONSTITVTA.

22. *Paulus libro 6. Brevium.* Si post constitutam tibi pecuniam, hereditatem ex Senatusconsulto Trebelliano restitueris, quoniam fortis petitionem transtulisti ad alium, deneganda est tibi pecuniae constitutae actio. Idem est in hereditatis possessore post euictam hereditatem. Sed magis est, vt fideicommissario, vel ei qui vicit, decernenda esset actio.

TIT. VI. COMMODATI, VEL CONTRA.

4. *Gaius libro 1. de Verborum Obligationibus.* Saepe etiam ad hoc commodantur pecuniae, vt dicis gratia numerationis loco intercedant.

TIT. VII. DE PIGNERATICA ACTIONE, VEL
CONTRA.

13. *Vlpianus libro 38. ad Edictum.* Si, cum venderet creditor pignus, conuenerit inter ipsum, et emptorem, vt, si soluerit debitor pecuniam pretii emptori, liceret ei recipere rem suam, scripsit Iulianus, et est rescriptum, ob hanc conventionem pigneraticijs actionibus teneri creditorem, vt debitori mandet ex vendito actionem aduersus emptorem: sed et ipse debitor aut vindicare rem poterit, aut in factum actione aduersus emptorem agere. §. 1. Venit autem in hac actione et dolus, et culpa, vt in commo- dato: venit et custodia: vis maior non venit.

41. *Paulus libro 3. Quaestionum.* Rem alienam pignori dedisti, deinde dominus rei eius esse coepisti: datur utilis actio pigneraticia creditori. Non est idem dicendum, si ego Titio, qui rem meam obligauerat sine mea voluntate, heres extitero: hoc enim modo pignoris persecutio concedenda non est creditori: neque utique sufficit ad competendam utilem pigneraticiam actionem, eundem esse dominum, qui etiam pecuniam debet. Sed si conuenisset de pignore, vt ex suo mendacio arguatur, improbe resistit, quominus utilis actio moueatur.

LIBER QVARTVS DECIMVS.

TIT. I. DE EXERCITORIA ACTIONE.

1. *Vlpianus libro 28. ad Edictum.* Utilitatem huius Edicti patere, nemo est, qui ignoret: nam cum interdum ignari, cuius sint condicionis vel quales, cum magistris propter nauigandi necessitatem contrahamus, aequum fuit, eum, qui magistrum naui imposuit, teneri: vt tenetur, qui institorem tabernae vel negotio praeposuit: cum sit maior necessitas contrahendi cum magistro, quam

quam institore: quippe res patitur, ut de conditione quis institoris dispiciat, et sic contrahat: in navis magistro non ita: nam interdum locus, tempus non patitur plenius deliberandi consilium.

TIT. II. DE LEGE RHODIA DE IACTV.

9. *Volusius Maecianus ex lege Rhodia.* Ἀξίως Εὐδαίμονος Νικομηδέως πρὸς Ἀντωνῖνον βασιλέα. Κύριε βασιλεῦ Ἀντωνῖνε, ναυφράγιον ποιήσαντες ἐν τῇ Ἰταλίᾳ, διηρπάγημεν ὑπὸ τῶν δημοσίων τῶν τὰς Κυκλάδας νήσους οἰκούντων. Ἀντωνῖνος εἶπεν Εὐδαίμονι. Ἐγὼ μὲν τοῦ κόσμου κύριος, ὁ δὲ νόμος τῆς θαλάσσης. Τῷ νόμῳ τῶν Ρόδίων κρινέσθω τῷ ναυτικῷ, ἐν οἷς μὴ τις τῶν ἡμετέρων αὐτῷ νόμος ἐναντιοῦται. Τοῦτο δὲ αὐτὸ καὶ ὁ θειότατος Αὔγουστος ἔκρινεν.

TIT. III. DE INSTITORIA ACTIONE.

20. *Scaeuola libro 5. Digestorum.* Lucius Titius mensae nummulariae, quam exercebat, habuit libertum praepositum: is Gaio Seio cauit in haec verba: Octavius Terminalis, rem agens Octavii Felicis, Domitio Felici salutem. Habes penes mensam patroni mei denarios mille, quos denarios vobis numerare debebo pridie Kalendas Maias. Quaesitum est, Lucio Titio defuncto sine herede, bonis eius venditis, an ex epistula iure conveniri Terminalis possit? Respondit, nec iure his verbis obligatum, nec aequitatem conveniendi eum superesse: cum id institoris officio, ad fidem mensae protestandam, scripsisset..

TIT. IV. DE TRIBVTORIA ACTIONE.

1. *Ulpianus libro 29. ad Edictum.* Huius quoque Edicti non minima utilitas est: ut dominus, qui alioquin in serui contractibus privilegium habet, quippe cum de peculio dumtaxat

teneatur, cuius peculii aestimatio, deducto, quod domino debetur, fit, tamen, si scierit seruum peculiari merce negotiari, velut extraneus creditor, ex hoc Edicto in tributum vocatur.

TIT. V. QVOD CVM EO, QVI IN ALIENA POTESTATE EST, NEGOTIVM GESTVM ESSE DICETVR.

3. *Vlpianus libro 3. Disputationum.* Sed an hic detrahi debeat, quod aliis debetur, tractari potest? Et si quidem sint creditores, qui, cum esset alienae potestatis, cum eo contraxerunt, recte dicetur, occupantis meliorem esse conditionem: nisi si quis priuilegiarius veniat: huius enim non sine ratione prioris ratio habebitur. Quod si qui sint, qui posteaquam sui iuris factus est, cum eo contraxerunt, puto horum rationem habendam.

TIT. VI. DE SENATVSCONSVLTO MACE-
DONIANO.

9. *Vlpianus libro 29. ad Edictum.* §. 1. Si ab alio donatam sibi pecuniam filius creditori soluerit, an pater vindicare vel repetere possit? Et ait Iulianus, si quidem hac condicione ei donata sit pecunia, vt creditori soluat, videri a donatore profectam protinus ad creditorem, et fieri nummos accipientis: si vero simpliciter ei donauit, alienationem eorum filium non habuisse, et ideo, si soluerit, conductionem patri ex omni euentu competere.

LIBER QVINTVSDECIMVS.

TIT. I. DE PECVLIO.

40. *Marcianus libro 5. Regularum.* Peculium nascitur, crescit, decrescit, moritur: et ideo eleganter Papirius Fronto dicebat, peculium simile esse homini. §. 1. Quomodo autem pecu-

peculium nascitur, quaesitum est? Et ita veteres distinguunt: si id adquisiit seruus, quod dominus necesse non habet praestare, id esse peculium: si vero tunicas, aut aliquid simile, quod ei dominus necesse habet praestare, non esse peculium: ita igitur nascitur peculium. Crescit, cum auctum fuerit. Decrescit, cum serui vicarii moriuntur, res intercidunt. Moritur, cum ademptum sit.

TIT. II. QUANDO DE PECVLIO ACTIO ANNALIS EST.

I. *Vlpianus libro 29. ad Edictum.* Praetor ait: *Post mortem eius, qui in alterius potestate fuerit, posteaquam is emancipatus, manumissus, alienatusque fuerit, dumtaxat de peculio, et si quid dolo malo eius, in cuius potestate est, factum erit, quo minus peculii esset, in anno, quo primum de ea re experiundi potestas erit, iudicium dabo.*

TIT. III. DE IN REM VERSO.

15. *Vlpianus libro 2. Disputationum.* Si filiusfamilias constituerit, quod pater debuit, videndum est, an de in rem verso actio dari debeat? Atquin non liberauit patrem: nam qui constituit, se quidem obligat, patrem vero non liberat: plane si soluat post constitutum, licet pro se videatur soluisse, hoc est, ob id, quod constituit, in rem tamen vertisse patris merito dicetur.

TIT. IV. QVOD IVSSV.

I. *Vlpianus libro 29. ad Edictum.* Merito ex iussu domini in solidum aduersus eum iudicium datur, nam quodammodo cum eo contrahitur, qui iubet.

LIBER SEXTVS DECIMVS.

TIT. I. AD SENATVSCONSULTVM VELLEIANVM.

14. *Iulianus libro 12. Digestorum.* Si mulier contra Senatusconsultum intercesserit, aequum est, non solum in veterem debitorem, sed et in fideiussores eius actionem restitui: nam, cum mulieris persona subtrahatur creditori propter Senatusconsultum, integra causa pristina restituenda est.

28. *Scaeuola libro 1. Responsorum.* §. 1. Fundum vxoris suae maritus obligauit Sempronio ob conductionem: mox mulier a Numerio sua fide mutuam pecuniam acceptam sub obligatione eiusdem fundi soluit statim Sempronio pro marito suo. Quaesitum est, an aduersus Senatusconsultum obligata sit? Respondi, si Numerius scisset, eam intercedere, fore Senatusconsulto, de quo quaereretur, locum.

TIT. II. DE COMPENSATIONIBVS.

19. *Papinianus libro 11. Responsorum.* Debitor pecuniam publicam seruo publico citra voluntatem eorum soluit, quibus debitum recte solui potuit: obligatio pristina manebit, sed dabitur ei compensatio peculii fini, quod seruus publicus habebit.

20. *Idem libro 13. Responsorum.* Ob negotium copiarum expeditionis tempore mandatum curatorem condemnatum, pecuniam iure compensationis retinere non placuit: quoniam ea non compensantur.

TIT. III. DEPOSITI VEL CONTRA.

32. *Celsus libro 11. Digestorum.* Quod Nerua diceret, latiore culpam dolum esse, Proculo displicebat: mihi verissimum videtur. Nam et si quis non ad eum modum, quem hominum natura

natura desiderat, diligens est, nisi tamen ad suum modum curam in deposito praestat, fraude non caret: nec enim salua fide minorem iis, quam suis rebus, diligentiam praestabit.

LIBER SEPTIMVS DECIMVS.

TIT. I. MANDATI, VEL CONTRA.

57. *Papinianus libro 10. Responsorum.* Mandatum distrahendorum seruorum, defuncto, qui mandatum suscepit, intercidisse constitit: quoniam tamen heredes eius errore lapsi, non animo furandi, sed exsequendi, quod defunctus suae curae fecerat, seruos vendiderant, eos ab emptoribus vfucaptos videri placuit: sed venaliciarium et prouincia reuersum, Publiciana actione non vtiliter acturum, cum exceptio iusti dominii causa cognita detur, neque oporteat eum, qui certi hominis fidem elegit, ob errorem aut imperitiam heredum, adfici damno.

TIT. II. PRO SOCIO.

69. *Ulpianus libro 32. ad Edictum.* Cum societas ad emendum coiretur, et conueniret, vt vnus reliquis nundinas, id est epulas, praestaret, eosque a negotio dimitteret, si eas eis non soluerit, et pro socio, et ex vendito, cum eo agendum est.

LIBER OCTAVVS DECIMVS.

TIT. I. DE CONTRAHENDA EMPTIONE, ET DE PACTIS INTER EMPTOREM ET VENDITOREM COMPOSITIS, ET QVAE RES VENIRE NON POSSVNT.

72. *Papinianus libro 10. Quaestionum.* Pacta conuenta, quae postea facta detrahunt aliquid emptioni, contineri contractu videntur: quae vero adiciunt, credimus hoc non inesse. Quod locum habet in his, quae adminicula sunt emptio-

nis, veluti ne cautio duplae praestetur: aut, vt cum fideiussore cautio duplae praestetur: sed quo casu agente emptore non valet pactum, idem vires habebit iure exceptionis, agente venditore. An idem dici possit, aucto postea vel deminuto pretio, non immerito quaesitum est: quoniam emptionis substantia constitit ex pretio. Paulus notat: si omnibus integris manentibus, de augendo vel deminuendo pretio rursus conuenit, recessum a priore contractu, et noua emptio intercessisse videtur. §. 1. Papinianus: lege venditionis illa facta, *si quid sacri, aut religiosi, aut publici est, eius nihil venit*, si res non in vsu publico, sed in patrimonio fisci erit, venditio eius valebit: nec venditori proderit exceptio, quae non habuit locum.

TIT. II. DE IN DIEM ADDICTIONE.

4. *Ulpianus libro 28. ad Sabinum.* §. 3. Marcellus libro quinto Digestorum scribit, pure vendito, et in diem addicto fundo, si melior condicio allata sit, rem pignori esse desinere, si emptor eum fundum pignori dedisset. Ex quo colligitur: quod emptor medio tempore dominus esset: alioquin nec pignus teneret.

TIT. III. DE LEGE COMMISSORIA.

4. *Ulpianus libro 32. ad Edictum.* Si fundus lege commissoria venierit, hoc est, vt nisi intra certum diem pretium sit exsolutum, inemptus fieret, videamus, quemadmodum venditor agat tam de fundo, quam de his, quae ex fundo percepta sint? itemque si deterior fundus effectus sit facto emptoris? Et quidem finita et emptio, sed iam decisa quaestio est, ex vendito actionem competere, vt rescriptis Imperatoris Antonini et Diui Seueri declaratur. §. 1. Sed, quod

quod ait Neratius, habet rationem, ut interdum fructus emptor lucretur, cum pretium, quod numeravit, perdidit. Igitur sententia Neratii tunc habet locum, quae est humana, quando emptor aliquam partem pretii dedit.

TIT. IV. DE HEREDITATE VEL ACTIONE
VENDITA.

2. *Ulpianus libro 49. ad Sabinum.* §. 1. In hereditate vendita utrum ea quantitas spectatur, quae fuit mortis tempore, an ea, quae fuit, cum aditur hereditas: an ea, quae fuit, cum hereditas venundatur, videndum erit. Et verius est, hoc esse seruandum, quod actum est: plerumque autem hoc agi videtur, ut quod ex hereditate peruenit, in id tempus, quo venditio fit, id videatur venisse.

TIT. V. DE RESCINDENDA VENDITIONE, ET
QUANDO LICET AB EMPTIONE DISCEDERE.

6. *Paulus libro 2. ad Edictum.* Si conuenit, ut res, quae venit, si intra certum tempus displicisset, redderetur, ex empto actio est, ut Sabinus putat, aut proxima empti in factum datur.

TIT. VI. DE PERICULO ET COMMODO REI
VENDITAE.

II. *Alfenus Varus libro 2. Digestorum.* Si vendita insula combusta esset, cum incendium sine culpa fieri non possit, quid iuris sit? Respondit, quia sine patrisfamilias culpa fieri potest, neque si seruorum negligentia factum esset, continuo dominus in culpa erit: quamobrem si venditor eam diligentiam adhibuisset in insula custodienda, quam debent homines frugi et diligentes praestare, si quid accidisset, nihil ad eum pertinebit.

TIT. VII. DE SERVIS EXPORTANDIS, VEL SI
ITA MANCIPIVM VENIERIT, VT MANVMIT-
TATVR, VEL CONTRA.

7. *Papinianus libro 10. Quaestionum.* Seruus
ea lege veniit, ne in Italia esset: quod si aliter
factum esset, conuenit citra stipulationem, vt
poenam praestaret emptor: vix est, vt eo no-
mine vindictae ratione venditor agere possit:
acturus utiliter, si non seruata lege, in poe-
nam, quam alii promisit, inciderit. Huic con-
sequens erit, vt haecenus agere possit, quatenus
alii praestare cogitur: quidquid enim excedit,
poena, non rei persecutio est. Quod si, ne
poenae causa exportaretur, conuenit, etiam
affectionis ratione recte agetur. Nec videntur
haec inter se contraria esse, cum beneficio ad-
fici hominem, intersit hominis: enimvero poe-
nae non inrogatae indignatio solam duritiam
continet.

LIBER NONVSDECIMVS.

TIT. I. DE ACTIONIBVS EMPTI ET VENDITI.

II. *Ulpianus libro 32. ad Edictum.* §. 18.
Qui habere licere vendidit, videamus, quid de-
beat praestare: et multum interesse arbitror,
vtrum hoc polliceatur, per se, venientesque a
se personas non fieri, quo minus habere liceat:
an vero per omnes. Nam si per se, non vide-
tur id praestare, ne alius euincat, proinde si
euicta res erit, siue stipulatio interposita est,
ex stipulatu non tenebitur, siue non est inter-
posita, ex empto non tenebitur: sed Iulianus
libro quinto decimo Digestorum scribit, etiam
si aperte venditor pronuntiet, per se heredem-
que suum non teneri, quo minus habere liceat,
posse defendi, ex empto eum in hoc quidem
non teneri, quod emptoris interest, verum-
tamen,

tamen, ut pretium reddat, teneri. Ibidem ait, idem esse dicendum, et si aperte in venditione comprehendatur, nihil euictionis nomine praestatum iri, pretium quidem deberi re euicta, utilitatem non deberi: neque enim bonae fidei contractus hac patitur conventionione, ut emptor rem amitteret, et pretium venditor retineret: nisi forte, inquit, sic quis omnes istas superscriptas conventioniones recipiet, quemadmodum recipitur, ut venditor nummos accipiat, quamvis merx ad emptorem non pertineat, veluti cum futurum iactum retis a piscatore emimus, aut indaginem plagis positus a venatore, vel pantheram ab aucupe: nam etiam si nihil capit, nihilo minus emptor pretium praestare necesse habebit, sed in superscriptis conventionibus contra erit dicendum, nisi forte sciens alienum vendit, tunc enim, secundum supra a nobis relatam Iuliani sententiam, dicendum est, ex empto eum teneri, quia dolo facit.

TIT. II. LOCATI CONDUCTI.

32. *Iulianus libro 4. ex Minicio.* Qui fundum colendum in plures annos locauerat, decessit: et eum fundum legavit. Cassius negavit posse cogi colonum, ut eum fundum coleret, quia nihil heredis interesset: quod si colonus vellet colere, et ab eo, cui legatus esset fundus, prohiberetur, cum herede actionem colonum habere, et hoc detrimentum ad heredem pertinere: sicuti si quis rem, quam vendidisset, necdum tradidisset, alii legasset, heres eius emptori et legatario esset obligatus.

TIT. III. DE AESTIMATORIA.

I. *Ulpianus libro 32. ad Edictum.* §. I. Aestimatio periculum facit eius, qui suscepit: aut igitur ipsam rem debet incorruptam reddere, aut aestimationem, de qua convenit.

TIT.

TIT. IV. DE RERVVM PERMVATIONE.

I. *Paulus libro 32. ad Edictum.* Sicut aliud est vendere, aliud emere, alius emptor, alius venditor: ita pretium aliud, aliud merx: at in permutatione discerni non potest, vter emptor, vel vter venditor sit: multumque differunt praestationes: emptor enim, nisi nummos accipientis fecerit, tenetur ex vendito: venditori sufficit ob euictionem se obligare, possessionem tradere, et purgari dolo malo: itaque, si euicta res non sit, nihil debet. In permutatione vero, si vtrumque pretium est, vtriusque rem fieri oportet, si merx, neutrius: sed cum debeat et res, et pretium esse, non potest inueniri, quid eorum merx, et quid pretium sit: nec ratio patitur, vt vna eademque res et veneat, et pretium sit emptionis.

TIT. V. DE PRAESCRIPTIS VERBIS, ET IN FACTVM ACTIONIBVS.

5. *Paulus libro 5. Quaestionum.* Naturalis meus filius seruit tibi, et tuus filius mihi: conuenit inter nos, vt et tu meum manumitteres, et ego tuum: ego manumisi: tu non manumisti: qua actione mihi teneris, quaesitum est. In hac quaestione totius ob rem dati tractatus inspicere potest: qui in his competit speciebus. Aut enim do tibi, vt des: aut do, vt facias: aut facio, vt des: aut facio, vt facias. In quibus quaeritur, quae obligatio nascatur. §. I. Et si quidem pecuniam dem, vt rem accipiam, emptio et venditio est: sin autem rem do, vt rem accipiam, quia non placet permutationem rerum emptionem esse, dubium non est, nasci civilem obligationem: in qua actione id veniet, non vt reddas, quod acceperis, sed vt damneris mihi, quanti interest mea, illud, de quo conuenit,

venit, accipere: vel, si meum recipere velim, repetatur quod datum est, quasi ob rem datum, re non secuta. Sed si scyphos tibi dedi, ut Stichum mihi dares, periculo meo Stichus erit: ac tu duntaxat culpam praestare debes. Explicitus est articulus ille, do, ut des. §. 2. At cum do, ut facias, si tale sit factum, quod locari solet, puta ut tabulam pingas, pecunia data, locatio erit: sicut superiore casu emptio: si res, non erit locatio, sed nascetur vel civilis actio in hoc, quod mea interest, vel ad repetendum condictio. Quod si tale est factum, quod locari non possit, puta ut servum manumittas, siue certum tempus adiectum est, intra quod manumittatur, idque, cum potuisset manumitti, vivo servo transferit, siue finitum non fuit, et tantum temporis consumptum sit, ut potuerit debueritque manumitti, condici ei potest, vel praescriptis verbis agi. Quod his, quae diximus, conuenit. Sed si dedi tibi servum, ut servum tuum manumitteres, et manumisisti, et is, quem dedi, euictus est: si sciens dedi, de dolo in me dandam actionem Iulianus scribit: si ignorans, in factum civilem. §. 3. Quod si faciam, ut des, et posteaquam feci, cessas dare, nulla erit civilis actio, et ideo de dolo dabitur. §. 4. Sed, si facio, ut facias, haec species tractatus plures recipit. Nam si pacti sumus, ut tu a meo debitor Carthagine exigas, ego a tuo Romae: vel, ut tu in meo, ego in tuo solo aedificem, et ego aedificaui, et tu cessas, in priorem speciem mandatum quodammodo interuenisse videtur: sine quo exigere pecunia alieno nomine non potest: quamvis enim et impendia sequantur, tamen mutuum officium praestamus: et potest mandatum ex pacto etiam naturam suam excedere. Possum enim tibi mandare, ut et custodiam

diam mihi praestes, et non plus impendas in exigendo, quam decem: et si eandem quantitatem impenderemus, nulla dubitatio est: sin autem alter fecit, vt et hic mandatum interuenisse videatur, quasi refundamus inuicem impensas: neque enim de re tua tibi mando. Sed tutius erit, et in insulis fabricandis, et in debitoribus exigendis, praescriptis verbis dari actionem: quae actio similis erit mandati actioni: quemadmodum in superioribus casibus, locationi et emptioni. §. 5. Si ergo haec sunt, vbi de faciendo ab utroque conuenit, et in proposita quaestione idem dici potest: et necessario sequitur, vt eius fiat condemnatio, quanti interest mea, seruum habere, quem manumisi. An deducendum erit, quod libertum habeo? Sed hoc non potest aestimari.

LIBER VICESIMVS.

TIT. I. DE PIGNORIBVS ET HYPOTHECIS, ET QUALITER EA CONTRAHANTVR, ET DE PACTIS EORVM

22. *Modestinus libro 7. Differentiarum.* Si Titio, qui rem meam ignorante me creditori suo pignori obligauerit, heres exstitero, ex postfacto pignus directo quidem non conualescit, sed utilis pigneraticia dabitur creditori.

TIT. II. IN QVIBVS CAVSIS PIGNVS, VEL HYPOTHECA TACITE CONTRAHITVR.

4. *Neratius libro 1. Membrarum.* Eo iure vtimur, vt quae in praedia vrbana inducta, illata sunt, pignori esse credantur, quasi id tacite conuenerit: in rusticis praediis contra obseruatur. §. 1. Stabula, quae non sunt in continentibus aedificiis, quorum praediorum ea numero habenda sint, dubitari potest? Et quidem vrbano-
rum

rum sine dubio non sunt, cum a ceteris aedificiis separata sint. Quod a causam tamen talis taciti pignoris pertinet, non multum ab urbanis praediis differunt.

TIT. III. QVAE RES PIGNORI, VEL HYPOTHECAE DATAE OBLIGARI NON POSSVNT.

3. *Paulus libro 3. Quaestionum.* Aristo Neratio Prisco scripsit, etiam si ita contractum sit, ut antecedens dimitteretur, non aliter in ius pignoris succedet, nisi conuenerit, ut sibi eadem res esset obligata: neque enim in ius primi succedere debet, qui ipse nihil conuenit de pignore: quo casu emptoris casu melior efficietur. Denique si antiquior creditor de pignore vendendo cum debitore pactum interposuit, posterior autem creditor de distrahendo omisit, non per obliuionem, sed cum hoc ageretur, ne posset vendere: videamus, an dici possit, huc usque transire ad eum ius prioris, ut distrahere pignus huic liceat? Quod admittendum existimo: saepe enim, quod quis ex sua persona non habet, hoc per extraneum petere potest.

TIT. IV. QVI POTIORES IN PIGNORE, VEL HYPOTHECA HABEANTVR, ET DE HIS QVI IN PRIORVM CREDITORVM LOCVM SVCCEDVNT.

21. *Scaeuola libro 27. Digestorum.* Titius Seiae ob summam, qua ex tutela ei condemnatus erat, obligauit pignori omnia bona sua, quae habebat, quaeque habiturus esset: postea mutuat a fisco pecuniam, pignori ei res suas omnes obligauit, et intulit Seiae partem debiti, et reliquam summam nouatione facta eidem promisit, in qua obligatione similiter, ut supra, de pignore conuenit. Quaesitum est, an Seia praeferenda

ferenda sit fisco et in illis rebus, quas Titius tempore prioris obligationis habuit: item in his rebus, quas post priorem obligationem adquisiit, donec vniuersum debitum suum consequatur? Respondit, nil proponi, cur non sit praeferenda. §. 1. Negotiatori marmorum creditor sub pignore lapidum, quorum pretia venditores ex pecunia creditoris acceperant, (numerauit): idem debitor conductor horreorum Caesaris fuit, ob quorum pensiones aliquot annis non solutas, Procurator exactioni praepositus, ad lapidum venditionem officium suum extendit. Quaesitum est, an iure pignoris eos creditor retinere possit? Respondit, secundum ea, quae proponuntur, posse.

TIT. V. DE DISTRACTIONE PIGNORVM ET
HYPOTHECARVM.

7. *Marcianus libro singulari ad formulam hypothecariam.* §. 2. Quaeritur, si pactum sit a creditore, ne liceat debitori hypothecam vendere, vel pignus, quid iuris sit: et an pactio nulla sit talis, quasi contra ius sit posita: ideoque veniri possit? Et certum est, nullam esse venditionem, vt pactioni stetur.

TIT. VI. QVIBVS MODIS PIGNVS, VEL HY-
POTHECA SOLVITVR.

3. *Ulpianus libro 8. Disputationum.* Si res distracta fuerit sic, nisi intra certum diem meliorem condicionem inuenisset, fueritque tradita, et forte emptor, antequam melior condicio offeretur, hanc rem pignori dedisset, Marcellus libro quinto Digestorum ait, finiri pignus, si melior condicio fuerit allata: quamquam vbi sic res distracta est, nisi emptori displicuisset, pignus finiri non putet.

LIBER VICESIMVS PRIMVS.

TIT. I. DE AEDILICIO EDICTO, ET REDHIBITIONE, ET QVANTI MINORIS.

63. *Vlpianus libro 1. ad Edictum Aedilium curulium.* Sciendum est, ad venditiones solas hoc Edictum pertinere, non tantum mancipiorum, verum ceterarum quoque rerum. Cur autem de locationibus nihil edicatur, mirum videbatur: haec tamen ratio redditur: vel quia numquam istorum de hac re fuerat iurisdictio: vel quia non similiter locationes, vt venditiones, fiunt.

TIT. II. DE EVICTIONIBVS, ET DVPLAE STIPVLATIONE.

20. *Pomponius libro 10. ad Sabinum.* Fundum meum obligavi, deinde alienavi tibi: vt eo nomine non obligaberis, si eum postea abs te emam, et satis pro euictione mihi des, excipiendum cautione, quod pro me obligatus sit: quia etiam non excepto eo, agendo eo nomine contra te, doli mali exceptione possim summoueri.

TIT. III. DE EXCEPTIONE REI VENDITAE ET TRADITAE.

2. *Pomponius libro 2. ex Plautio.* Si a Titio fundum emeris, qui Sempronii erat, isque tibi traditus fuerit: pretio autem soluto Titius Sempronii heres exstiterit, et eundem fundum Maevio vendiderit et tradiderit: Iulianus ait, aequius esse, priorem te tueri: quia, et si ipse Titius fundum a te peteret, exceptione summoueretur, et si ipse Titius eum possideret, Publiciana peteres.

LIBER VICESIMVS SECVNDVS.

TIT. I. DE VSVRIS, ET FRVCTIBVS, ET CAV-
SIS, ET OMNIBVS ACCESSIONIBVS, ET MORA.

45. *Pomponius libro 22. ad Quintum Mucium.*

Fructus percipiendo vxor vel vir ex re donata, suos facit: illos tamen, quos suis operis adquisierit, veluti ferendo: nam si pomum decerpserit, vel ex filua caedit, non fit eius: sicuti nec cuiuslibet bonae fidei possessoris: quia non ex facto eius is fructus nascitur.

TIT. II. DE NAVTICO FAENCRE.

5. *Scaeuola libro 6. Responsorum.* Periculi pretium est, et si condicione quamuis poenali non existente, recepturus sis quod dederis, et insuper aliquid praeter pecuniam, si modo in aleae speciem non cadat: veluti ea, ex quibus condiciones nasci solent, *vt si manumittas, si non illud facias, si non conualuero*, et cetera. Nec dubitabis, si piscatori erogaturo in apparatus, plurimum pecuniae dederim, vt si coepisset, redderet: et athletae, vnde se exhiberet, exerceretque, vt si vicisset, redderet. §. 1. In his autem omnibus et pactum sine stipulatione ad augendam obligationem prodest.

TIT. III. DE PROBATIONIBVS, ET PRAESUMPTIONIBVS.

17. *Celsus libro 6. Digestorum.* Cum de lege Falcidia quaeritur, heredis probatio est, locum habere legem Falcidiam: quod dum probare non potest, merito condemnabitur.

25. *Paulus libro 3. Quaestionum.* Cum de indebito quaeritur, quis probare debet non fuisse debitum? Res ita temperanda est: vt si quidem is, qui accepisse dicitur rem, vel pecuniam indebitam, hoc negauerit, et ipse, qui dedit, legitimis probationibus solutionem adprobauerit, sine

sine vlla distinctione ipsum, qui negavit sese pecuniam accepisse, si vult audiri, compellendum esse ad probationes praestandas, quod pecuniam debitam accepit: per etenim absurdum est, eum, qui ab initio negavit pecuniam suscepisse, postquam fuerit conuictus eam accepisse, probationem non debiti ab aduersario exigere: si vero ab initio confiteatur quidem suscepisse pecunias, dicat autem non indebitas ei fuisse solutas, praesumptionem videlicet pro eo esse, qui accepit, nemo dubitat: qui enim soluit, numquam ita resupinus est, vt facile suas pecunias iactet, et indebitas effundat: et maxime si ipse, qui indebitas dedisse dicit, homo diligens est, et studiosus paterfamilias, cuius personam incredibile est in aliquo facile errasse: et ideo eum, qui dicit indebitas soluisse, compelli ad probationes, quod per dolum accipientis, vel aliquam iustam ignorantiae causam indebitum ab eo solutum: et nisi hoc ostenderit, nullam eum repetitionem habere. §. 1. Sin autem is, qui indebitum queritur, vel pupillus, vel minor sit, vel mulier, vel forte vir quidem perfectae aetatis, sed miles, vel agricultor, et forensium rerum expers, vel alias simplicitate gaudens, et desidia deditus: tunc eum, qui accepit pecunias, ostendere bene eas accepisse, et debitas ei fuisse solutas, et si non ostenderit, eas redhibere. §. 2. Sed haec ita, si totam summam indebitam fuisse solutam is, qui dedit, contendat: si autem pro parte queritur, quod pars pecuniae solutae debita non est, vel quod ab initio quidem debitum fuit, sed vel dissoluto debito, postea ignarus iterum soluit, vel exceptione tutus, errore eius, pecunias dependit: ipsum omnimodo hoc ostendere, quod vel plus debito persoluit, vel iam solutam pecuniam per errorem

repetita solutione dependit, vel tutus exceptione suam nesciens proiecit pecuniam: secundum generalem regulam, quae eos, qui opponendas esse exceptiones adfirmant, vel soluisse debita contendunt, haec ostendere exigit. §. 3. In omnibus autem visionibus, quas praeposuimus, licentia concedenda est ei, cui onus probationis incumbit, aduersario suo de rei veritate iurandum inferre, prius ipso pro calumnia iurante, vt iudex iuramenti fidem secutus, ita suam sententiam possit formare, iure referendae religionis ei seruando. §. 4. Sed haec, vbi de solutione indebiti quaestio est. Sin autem cautio indebite exposita esse dicatur, et indiscrete loquitur, tunc eum, in quem cautio exposita est, compelli debitum esse ostendere, quod in cautionem deduxit: nisi ipse specialiter, qui cautionem exposuit, causas explanauit, pro quibus eandem conscripsit: tunc enim stare eum oportet suae confessioni: nisi euidentissimis probationibus in scriptis habitis, ostendere paratus sit, sese haec indebite promississe.

28. *Labeo libro 7. Pithanon a Paulo Epitomatorum.* Si arbiter animaduvertere debeat, an operis facti memoria exstet, hoc ei quaerendum est: an aliquis meminerit, id opus factum esse? Paulus: immo, cum in arbitrio quaeritur, memoria facti operis exstet, nec ne: non hoc quaeritur, num aliquis meminerit, quo die, aut quo consule factum sit: et hoc ita, quod Graeci dicere solent, ἐν πλάτει enim potest hoc memoria non teneri, sed num hoc aliquo modo probari possit, quando id opus factum sit: intra annum puta factum, cum interim nemo sit eorum, qui meminerit, quibus consulibus id viderit: sed cum omnium haec est opinio, nec audisse, nec vidisse, cum id opus fieret, neque ex
eis

eis audisse, qui vidissent, aut audissent: et hoc infinite similiter susum versum accidet: cum memoria operis facti non exstaret.

TIT. IV. DE FIDE INSTRUMENTORVM, ET
AMISSIÖNE EORVM.

1. *Paulus libro 2. Sententiarum.* Instrumentorum nomine ea omnia accipienda sunt, quibus causa instrui potest: et ideo tam testimonia, quam personae instrumentorum loco habentur.

TIT. V. DE TESTIBVS.

25. *Arcadius qui et Charisius libro singulari de testibus.* Mandatis cauetur, vt Praefides attendant, ne patroni in causa, cui patrocinium praestiterunt, testimonium dicant. Quod et in exsecutoribus negotiorum obseruandum est.

TIT. VI. DE IVRIS ET FACTI IGNORANTIA.

7. *Papinianus libro 19. Quaestionum.* Iuris ignorantia non prodest adquirere volentibus, suum vero petentibus non nocet.

8. *Idem libro 1. Definitionum.* Error facti ne maribus quidem in damnis vel compendiis obest: iuris autem error nec feminis in compendiis prodest: ceterum omnibus iuris error in damnis amittendae rei suae non nocet.

LIBER VICESIMVSTERTIVS.

TIT. I. DE SPONSALIBVS.

9. *Ulpianus libro 35. ad Edictum.* Quaesitum est apud Iulianum, an sponsalia sint ante duodecimum annum, si fuerint nuptiae collatae? Et semper Labeonis sententiam probavi, existimantis, si quidem praecesserint sponsalia, durare ea, quamuis in domo loco nuptae esse coeperit: si vero non praecesserint, hoc ipso quod in domum deducta est, non videri sponsalia facta: quam sententiam Papinianus quoque probat.

TIT. II. DE RITV NVPTIARVM.

19. *Marcianus libro 16. Institutionum.* Capite trigesimoquinto legis Iuliae, qui liberos, quos habent in potestate, iniuria prohibuerint ducere vxores, vel nubere, vel qui dotem dare non volunt, ex constitutione Diuorum Seueri et Antonini, per Proconsules, Praefidesque prouinciarum coguntur in matrimonium collocare, et dotare. Prohibere autem videtur, et qui condicionem non quaerit.

TIT. III. DE IVRE DOTIVM.

6. *Pomponius libro 14. ad Sabinum.* Iure succursum est patri, vt filia amissa solacii loco cederet, si redderetur ei dos ab ipso profecta: ne et filiae amissae, et pecuniae damnum sentiret.

TIT. IV. DE PACTIS DOTALIBVS.

17. *Proculus libro 11. Epistularum.* Atilici-
nus Proculo suo salutem. Cum inter virum et vxorem pactum conuentum ante nuptias factum sit, vt quibus diebus dos data esset, isdem, diuortio facto, redderetur: post quinquennium, quam nuptiae factae sunt, vxor viro dotem dedit: diuortio facto, quaero, vtrum quinquennii die vir vxori dotem redderet, an statuto legibus tempore? Proculus respondit: quod ad diem reddendae dotis attinet, pacto existimo meliorem condicionem mulieris fieri posse, deterio-
rem non posse: itaque si cautum est, vt propiore tempore, quam legibus constitutum est, reddatur, itari eo debere: si vt longiore, nec valere id pactum conuentum. Cuius sententiae conueniens est dicere, si pacto conuento cautum est, vt, quanto ferius quaeque, et post nuptias data fuerit, tanto post diuortium reddatur: si propiore, quam in reddenda dote constitutum est,

est, data sit, valere pactum conuentum, si longiore, non valere.

TIT. V. DE FVNDQ DOTALI.

II. *Africanus libro 8. Quaestionum.* Quod si fundus in dotem aestimatus datus sit, vt electio esset mulieris: negauit alienari fundum posse: quod si arbitrio mariti sit, contra esse.

12. *Papinianus libro 1. de adulteriis.* Etiam si dirempto matrimonio. dotale praedium esse intellegitur. §. 1. Soceri voluntas in distrahendo dotali praedio nulla est.

LIBER VICESIMVSQVARTVS.

TIT. I. DE DONATIONIBVS INTER VIRVM ET VXOREM.

51. *Pomponius libro 5. ad Quintum Mucium.* Quintus Mucius ait, cum in controuerfiam venit, vnde ad mulierem quid peruenerit: et verius, et honestius est, quod non demonstratur vnde habeat, existimari a viro, aut qui in potestate eius esset, ad eam peruenisse. Euitandi autem turpis quaestus gratia circa vxorem hoc videtur Quintus Mucius probasse.

TIT. II. DE DIVORTIIS ET REPVDIIS.

6. *Iulianus libro 62. Digestorum.* Vxores eorum, qui in hostium potestate peruenerunt, possunt videri nuptarum locum retinere, eo solo, quod alii temere nubere non possunt. Et generaliter definiendum est, donec certum est maritum viuere in captiuitate constitutum, nullam habere licentiam vxores eorum migrare ad aliud matrimonium: nisi mallerent ipsae mulieres causam repudii praestare. Sin autem in incerto est, an viuus apud hostes teneatur, vel morte praeventus, tunc si quinquennium a tempore captiuitatis excesserit, licentiam habet mulier ad alias

migrare nuptias: ita tamen, vt bona gratia dissolutum videatur pristinum matrimonium, et vnusquisque suum ius habeat imminutum: eodem iure et in marito in ciuitate degente et vxore captiua obseruando.

TIT. III. SOLVTO MATRIMONIO DOS QVEM-
ADMODVM PETATVR.

47. *Scaeuola libro 19. Quaestionum.* Cum mulier viri lenocinio adulterata fuerit, nihil ex dote retinetur: cur enim improbet maritus mores, quos ipse aut ante corripit, aut postea probauit? Si tamen ex mente legis sumet quis, vt nec accusare possit, qui lenocinium vxori praeberit: audiendus est.

LIBER VICESIMVS QVINTVS.

TIT. I. DE INPENSIS IN RES DOTALES
FACTIS.

13. *Paulus libro 7. Brevium.* Neque stipendium, neque tributum, ob dotalem fundum praestita, exigere vir a muliere potest: onus enim fructuum haec impendia sunt.

TIT. II. DE ACTIONE RERVM AMOTARVM.

I. *Paulus libro 7. ad Sabinum.* Rerum amotarum iudicium singulare introductum est aduersus eam, quae vxor fuit: quia non placuit, cum ea furti agere posse: quibusdam existimantibus, ne quidem furtum eam facere, vt Nerua, Cassio, quia societas vitae quodammodo dominam eam faceret: aliis, vt Sabino et Proculo, furto quidem eam facere, sicuti filia patri faciat, sed furti non esse actionem constituto iure: in qua sententia et Iulianus rectissime est.

TIT.

TIT. III. DE AGNOSCENDIS ET ALENDIS LIBERIS, VEL PARENTIBVS, VEL PATRONIS, VEL LIBERTIS.

4. *Paulus libro 2. Sententiarum.* Necare videtur non tantum is qui partum perfocat, sed et is qui abicit, et qui alimonia denegat, et is qui publicis locis misericordiae causa exponit, quam ipse non habet.

TIT. IV. DE INSPICIENDO VENTRE, CVSTODIENDOQVE PARTV.

I. *Ulpianus libro 24. ad Edictum.* Temporibus Diuorum Fratrum cum hoc incidisset, vt maritus quidem praegnatem mulierem diceret, vxor negaret, consulti Valerio Prisciano Praetori Urbano rescripserunt in haec verba. Nouam rem desiderare Rutilius Seuerus videtur, vt vxori quae ab eo diuerterat, et se non esse praegnatem profiteatur, custodem apponat: et ideo nemo mirabitur, si nos quoque nouum consilium et remedium suggeramus. Igitur si perstat in eadem postulatione, commodissimum est, eligi honestissimae feminae domum, in qua Domitia veniat: et ibi tres obstetrices, probatae et artis et fidei, quae a te adsumptae fuerint, eam inspiciant: et si quidem vel omnes, vel duae renuntiauerint praegnatem videri, tunc persuadendum mulieri erit, vt perinde custodem admittat, atque si ipsa hoc desiderasset. Quod si lenixa non fuerit, sciat maritus, ad inuidiam existimationemque suam pertinere: vt non immerito possit videri captasse hoc ad aliquam mulieris iniuriam: si autem vel omnes, vel plures, non esse grauidam, renuntiauerint, nulla causa custodiendi erit.

TIT. V. SI VENTRIS NOMINE MVLIERE IN
POSSESSIONEM MISSA EADEM POSSESSIO
DOLO MALO AD ALIVM TRANSLATA
ESSE DICATVR.

2. *Paulus libro 37. ad Edictum.* Dolo facit
mulier, non quae in possessionem venientem non
prohibet: sed quae circumscribendi alicuius causa
clam et per quandam machinationem in posses-
sionem introducat. §. 1. Si et patris et filiae
factum arguetur, in alterum, quem actor velit,
reddenda est actio: quia in id, quod agentis
interest, datur: ideo si id, quod ei abest, ab eo,
qui in potestate est, feruari possit, praeter sum-
ptus litis causa factos, inutilis erit ei haec actio.

TIT. VI. SI MVLIER VENTRIS NOMINE IN
POSSESSIONE CALVMNIAE CAUSA ESSE
DICETVR.

1. *Ulpianus libro 34. ad Edictum.* Si de
possessione ventris nomine quaeratur, et defe-
rente herede mulier iurauerit praegnatem se esse:
feruandum est iusiurandum: nec tenebitur mu-
lier, quasi calumniae causa fuerit in possessio-
nem missa: nec vis ei facienda est post iusi-
urandum: si tamen peperit, quaeretur veritas, an
ex eo praegnas fuerit: alteri enim nec prodest
nec nocet iusiurandum inter alios factum: nec
partui igitur nocebit.

TIT. VII. DE CONCVBINIS.

4. *Paulus libro 19. Responsorum.* Concubi-
nam ex sola animi destinatione aestimari oportet.

LIBER VICESIMVSSEXTVS.

TIT. I. DE TUTELIS.

1. *Paulus || libro 38. ad Edictum. ||* Tutela
est, vt Seruius definit, vis ac potestas in capite
libero,

libero, ad tuendum eum qui propter aetatem suam sponte se defendere nequit, iure ciuili data, ac permiffa,

TIT. II. DE TESTAMENTARIA TUTELA.

4. *Modestinus || libro 7. Differentiarum.* || Pater herede instituto filio vel exheredato, tutorem dare potest: mater autem non nisi instituto, quasi in rem potius, quam in personam, tutorem dare videatur. Sed et inquiri in eum, qui matris testamento datus est tutor, oportebit: cum a patre datus, quamuis minus iure datus sit, tamen sine inquisitione confirmatur, nisi si causa, propter quam datus videbatur, in eo mutata sit, veluti si ex amico inimicus, vel ex diuite pauperior effectus sit.

TIT. III. DE CONFIRMANDO TUTORE, VEL CURATORE.

7. *Hermogenianus libro 2. iuris Epitomarum.* Naturali filio, cui nihil relictum est, tutor frustra datur a patre: nec sine inquisitione confirmatur. §. i. Si quaeratur, an ex inquisitione recte datus sit tutor, quattuor haec consideranda sunt: an hic dederit qui dare potuit: et ille acceperit, cui fuerat dandus, et is datur, cuius dandi facultas erat: et pro tribunali decretum interpositum.

TIT. IV. DE LEGITIMIS TUTORIBVS.

I. *Ulpianus || libro 14. ad Sabinum.* || Legitimae tutelae lege duodecim tabularum agnatis delatae sunt: et consanguineis: item patronis, id est, his qui ad legitimam hereditatem admitti possint. Hoc summa prouidentia: ut qui sperarent hanc successionem, iidem tuerentur bona, ne dilapidarentur.

TIT.

TIT. V. DE TVTORIBVS ET CVRATORIBVS
DATIS AB HIS QVI IVS DANDI HABENT: ET
QVI, ET IN QVIBVS CAVSIS SPECIALI-
TER DARI POSSVNT.

12. *Ulpianus libro 3. de officio Proconsulis.*
His qui in ea causa sunt, vt supereffe rebus suis
non possint, dare curatorem Proconsulem oportebit.
§. 1. Nec dubitabit filium quoque patri
curatorem dare: quamuis enim contra sit apud
Celsum et apud alios plerosque relatum, quasi
indecorum sit patrem a filio regi, attamen Diuus
Pius Instio Celeri, item Diui Fratres rescripse-
runt, filium, si sobrie viuatur, patri curatorem
dandum, magis quam extraneum.

TIT. VI. QVI PETANT TVTORES VEL CVRA-
TORES, ET VBI PETANTVR,

I. *Modestinus libro 7. Differentiarum.* Ma-
tris sollicitudo in petendis filio tutoribus, non
etiam curatoribus, obseruatur: nisi quo casu
impuberi curator petendus est.

TIT. VII. DE ADMINISTRATIONE ET PERI-
CVLO TVTORVM ET CVRATORVM QVI GES-
SERINT, VEL NON: ET DE AGENTIBVS, VEL
CONVENIENDIS VNO VEL PLVRIBVS.

34. *Iulius Aquila libro Responsorum respon-
dit.* Ad instruendam diligentiam iudicantis, et
pupillorum vtilitatem admittendam, seruos quo-
que eorum interrogari posse.

TIT. VIII. DE AVCTORITATE ET CONSENSV
TVTORVM ET CVRATORVM.

4. *Pomponius || libro 17. ad Sabinum. ||* Et si
pluribus datis tutoribus vnus auctoritas sufficiat,
tamen, si tutor auctoretur, cui administratio
tutela concessa non est, id ratum a Praetore
haberi non debet. Et ideo puto verius esse,
quod Ofilio placebat, si eo tutore auctore, qui
tutelam

tutelam non gerat, etiam a pupillo, sciens alium eius tutelam gerere, dominum me non posse fieri. Item si eo auctore etiam, qui a tutela fuerit remotus: nec enim id ratum haberi.

TIT. IX. QUANDO EX FACTO TUTORIS VEL
CURATORIS MINORES AGERE VEL CON-
VENIRI POSSUNT.

1. *Pomponius* || libro 29. ad *Sabinum*. || Ob dolum malum, vel culpam tutoris, Aristo ait pupillum possessorem condemnandum: sed non puto, quanti actor in litem iuraret. Et tamen illud ita est, si rem a tutore pupillus servare possit.

TIT. X. DE SUSPECTIS TUTORIBVS, ET
CURATORIBVS.

9. *Modestinus* || libro singulari de *Eurematicis*. || Si tutor aliquo vinculo necessitudinis vel adfinitatis pupillo coniunctus sit, vel si patronus pupilli liberti tutelam gerit, et quis eorum a tutela remouendus videatur, optimum factum est, curatorem ei potius adiungi, quam eundem cum notata fide et existimatione remoueri.

LIBER VICESIMVS SEPTIMVS.

TIT. I. DE EXCUSATIONIBVS.

37. *Scaeuola* || libro 2. *Responsorum*. || Qui testamento tutor datus fuerat, adito Praetore dixit, se tres liberos habere: adiecit praeterea, habenti patruum legitimum tutorem se vitiose tutorem datum. Praetor ita decreuit, si legitimum tutorem habenti tutor datus es, non est tibi necessaria excusatio. Quaero, cum nemo patruus impuberi tutor esset, an nihilo minus tutor remansit? Respondi, secundum ea quae proponerentur, quamuis iustas excusationis causas haberet, non tamen esse excusatum propter vitium

tium pronuntiationis. §. 1. Item quaero, si ad-
quieuiſſet ſententiae, an ob id quod non geſſit
tutelam, vtilis actio in hunc dari debeat? Re-
ſpondi, ſi errore potius, quod ſe pro iure trium
liberorum quod allegabat, excuſatum crederet,
quam malitia ab adminiſtratione ceſſaſſet, vtilem
actionem non dandam.

**TIT. II. VBI PVPILLVS EDVCARI VEL MO-
RARI DEBEAT: ET DE ALIMENTIS EI
PRAESTANDIS.**

4. *Iulianus libro 21. Digestorum.* Qui filium
heredem inſtituerat, filiae dotis nomine, cum
in familia nupſiſſet, ducenta legauerat, nec
quicquam praeterea, et tutorem eis Sempro-
nium dedit: is a cognatis et a propinquis pu-
pillae perductus ad Magiſtratum iuſſus eſt ali-
menta pupillae, et mercedes, vt liberalibus arti-
bus inſtitueretur, pupillae nomine praeceptoribus
dare: pubes factus pupillus puberi iam
factae ſorori ſuae ducenta, legati cauſa, ſoluit.
Quaeſitum eſt, an tutelae iudicio conſequi poſſit,
quod in alimenta pupillae, et mercedes a tutore
ex tutela praeſtitum ſit? Reſpondi, exiſtimo,
eſſi citra Magiſtratum decretum tutor ſororem
pupilli ſui aluerit, et liberalibus artibus inſtitue-
rit, cum haec aliter ei contingere non poſſent,
nihil eo nomine, tutelae iudicio, pupillo, aut
ſubſtitutis pupilli praeſtare debere.

**TIT. III. DE TUTELAE ET RATIONIBVS DIS-
TRAHENDIS, ET UTILI CVRATIONIS
CAVSA ACTIONE.**

24. *Paulus || libro 2. Sententiarum.* || Poſtumo
tutor datus, non nato poſtumo, neque tutelae,
quia nullus pupillus eſt: * neque pro tutore,
quia nulla ſignificatio eſt *: neque negotiorum
geſtorum iudicio tenetur, quia adminiſtraſſe ne-
gotia

gotia eius, quia natus non esset, non videtur: et ideo utilis in eum actio dabitur.

TIT. IV. DE CONTRARIA TUTELAE, ET
UTILI ACTIONE.

I. *Ulpianus* || libro 36. ad Edictum. || Contrariam tutelae actionem Praetor proposuit, induxitque in usum, ut facilius tutores ad administrationem accederent, scientes pupillum quoque sibi obligatum fore ex sua administratione. Quamquam enim sine tutoris auctoritate pupilli non obligentur, nec in rem suam tutor obligare pupillum possit: attamen receptum est, ut tutori suo pupillus sine tutoris auctoritate civiliter obligetur, ex administratione scilicet: etenim provocandi fuerant tutores, ut promptius de suo aliquid pro pupillis impendant, dum sciunt, se recepturos id quod impenderint.

TIT. V. DE EO, QUI PRO TUTORE PROVE
CURATORE NEGOTIA GESSIT.

2. *Celsus* || libro 25. Digestorum. || Si is, qui pro tutore negotia gerebat, cum tutor non esset, rem pupilli vendidit, nec ea usucapta est: petet eam pupillus, quamquam ei cautum est: non enim eadem huius quae tutoris est rerum pupilli administratio.

TIT. VI. QVOD FALSO TUTORE AVCTORE
GESTVM ESSE DICATVR.

II. *Ulpianus* || libro 35. ad Edictum. || Falsus tutor, qui in contrahendo auctor minori duodecim vel quattuordecim annis fuerit, tenebitur in factum actione, propter dolum malum, cuiuscumque condicionis fuerit, vel sui iuris, vel alieni.

TIT.

TIT. VII. DE FIDEIVSSORIBVS, ET NOMINATORIBVS, ET HEREDIBVS TVTORVM ET CVRATORVM.

I. *Pomponius* || *libro 17. ad Sabinum.* || Quamuis heres tutoris tutor non est, tamen ea quae per defunctum inchoata sunt, per heredem, si legitimae aetatis et masculus sit, explicari debent: in quibus dolus eius admitti potest. §. 1. Quod penes tutorem fuit, heres quoque eius reddere debet: quod apud pupillum is reliquerit, si heres capit, non quidem crimine caret, sed extra tutelam est: et vtili actione hoc reddere compellitur.

TIT. VIII. DE MAGISTRATIBVS CONVENIENDIS.

I. *Ulpianus* || *libro 36. ad Edictum.* || In ordinem subsidiaria actio non dabitur, sed in Magistratus: nec in fideiussores eorum: hi enim Rempublicam saluam fore promittunt, non pupilli: proinde nec nominatores Magistratum ex hac causa tenebuntur, sed soli Magistratus. Sed si ordo receperit in se periculum, dici debet, teneri eos qui praesentes fuerunt: parui enim refert nominauerint, vel fideiusserint, an in se periculum receperint: utilis ergo in eos actio competit. Sed si a Magistratibus municipalibus tutor datus sit, non videtur per ordinem electus.

TIT. IX. DE REBVS EORVM, QVI SVB TVTELA VEL CVRA SVNT, SINE DECRETO NON ALIENANDIS, VEL SVPPONENDIS.

7. *Ulpianus* || *libro 35. ad Edictum.* || Si pupillorum sint communia praedia, qui diuersos tutores habent: videamus an alienatio locum habere possit? Et cum prouocatio necessaria sit, puto alienationem impediri: neuter enim poterit prouocare, sed ambo prouocationem expectare.

spectare. Item, si eosdem tutores habeant, multo magis quis impeditam alienationem dicet.

**TIT. X. DE CURATORIBVS FVRIOSO ET ALIIS
EXTRA MINORES DANDIS.**

I. *Ulpianus* || *libro 1. ad Sabinum.* || Lege duodecim tabularum prodigo interdicitur bonorum suorum administratio: quod moribus quidem ab initio introductum est. Sed solent hodie Praetores vel Praefides, si talem hominem inuenerint, qui neque tempus neque finem expensarum habet, sed bona sua dilacerando et dissipando profudit, curatorem ei dare exemplo furiosi: et tamdiu erunt ambo in curatione, quamdiu vel furiosus sanitatem, vel ille sanos mores receperit: quod si euenerit, ipso iure definunt esse in potestate curatorum. §. 1. Curatione autem eius, cui bonis interdicitur, filio negabatur permittenda. Sed exstat Diui Pii rescriptum, filio potius curationem permittendam in patre furioso, si tam probus sit.

LIBER VICESIMVS OCTAVVS.

**TIT. I. QVI TESTAMENTA FACERE POSSVNT,
ET QVEMADMODVM TESTAMENTA FIAN.**

27. *Celsus* || *libro 15. Digestorum.* || Domitius Labeo Celso suo salutem. Quaero, an testium numero habendus sit is, qui, cum rogatus est ad testamentum scribendum, idem quoque cum tabulas scripisset, signauerit? Iubentius Celsus Labeoni suo salutem. * Aut * non intellego quid sit, de quo me consuleris, aut valide stulta est consultatio tua: plus enim quam ridiculum est dubitare, an aliquis iure testis adhibitus sit, quoniam idem et tabulas testamenti scripserit.

TIT. II. DE LIBERIS ET POSTVMIS HEREDIBVS INSTITVENDIS, VEL EXHEREDANDIS.

29. *Scaeuola || libro 6. Quaestionum. ||* Gallus sic posse institui postumos nepotes induxit, *si filius meus, viuo me, morietur, tunc si quis mihi ex eo nepos, siue quae neptis, post mortem meam in decem mensibus proximis, quibus filius meus moreretur, natus, nata erit: heredes sunt.* §. 1. Quidam recte admittendum credunt, etiam si non exprimat de morte filii, sed simpliciter instituat, vt eo casu valeat, qui ex verbis concipi possit. §. 2. Idem credendum est Gallum existimasse et de pronepote, vt dicat testator, *si * me * viuo nepos decedat, tunc qui ex eo pronepos,* et cetera. §. 3. Sed et si viuo filio, iam mortuo pronepote, cuius vxor praegnas esset, testamentum faceret, potest dicere, *si me viuo filius decedat, tunc qui pronepos.* §. 4. Num si et filius et nepos viuat, concipere vtrisque mortuis, viuo se, tunc qui pronepos nasceretur? Quod similiter admittendum est: ita sane, si prius nepos, deinde filius decederet, ne successione testamentum rumperetur. §. 5. Et quid, si tantum in mortis filii casum conciperet? Quid enim, si aquae et ignis interdictione peteretur? Quid, si nepos, ex quo pronepos institueretur, vt ostendimus, emancipatus esset? Hi enim casus, et omnes, ex quibus suus heres post mortem scilicet aui nasceretur, non pertinent ad legem Velleam. Sed ex sententia legis Velleae, et haec omnia admittenda sunt, vt ad similitudinem mortis, ceteri casus admittendi sint. §. 6. Quid si, quid filium apud hostes habebat, testaretur? quare non inducere, vt, si antea quam filius ab hostibus rediret, quamuis post mortem patris, decederet, tunc deinde nepos, vel etiam adhuc illis viuis post mortem scilicet aui nasceretur,

tur, non rumpere? nam hic casus ad legem Velleam non pertinet. Melius ergo est, ut in eiusmodi utilitate, praesertim post legem Velleam, quae et multos casus rumpendi abstulit, interpretatio admittatur, ut instituens nepotem, qui sibi post mortem suus nasceretur, recte instituisse videatur, quibuscumque casibus nepos post mortem natus suus esset, rumpereque praeteritus: atque etiam si generaliter, quidquid sibi liberorum natum erit post mortem: aut quicumque natus fuerit, sit institutus, si suus nasceretur. §. 7. Si eius, qui filium habeat, et nepotem ex eo instituat, nurus praegnas ab hostibus capta sit, ibique viuo pariat, mox ille post mortem patris atque aui redeat: ytrum hic casus ad legem Velleam respiciat, an ad ius antiquum aptandus sit? possitque vel ex iure antiquo, vel ex Vellea institutus non rumpere? quod quaerendum est, si iam mortuo filio, pronepotem instituat, redeatque mortuo. Sed cum testamentum ab eo non rumpitur, nihil refert, utrum ex iure antiquo an ex lege Vellea excludatur. §. 8. Forsitan addubitet quis, an istis casibus, si nepos post testamentum nascatur, viuo patre suo, deinde ex eo concipiatur, isque viuo patre deinde auo nascatur: an non potuerit heres institui, quia pater ipsius non recte institutus esset. Quod minime est expauescendum: hic enim suus heres nascitur, et post mortem nascitur. §. 9. Ergo et si pronepos admittetur, qui natus erit ex nepote, postea viuo filio, atque si ex eo natus esset, adoptatur. §. 10. In omnibus his speciebus illud seruandum est, ut filius dumtaxat, qui est in potestate, ex aliqua parte sit heres institutus: nam frustra exheredabitur post mortem suam: quod non esse necessario in eo filio, qui apud hostes est, si

ibi decedat: et in nepote certe, et pronepote, quorum si liberi heredes instituantur, institutionem numquam exigemus: quia possunt praeteriri. §. 11. Nunc de lege Vellea videamus: voluit viuis nobis natos similiter non rumpere testamentum. §. 12. Et videtur primum caput eos spectare, qui, cum nascerentur, sui heredes futuri essent. Et rogo, si filium habeas, et nepotem nondum natum tantum ex eo heredem instituas, filius decedat, mox viuo te nepos nascatur? Ex verbis dicendum est non rumpi testamentum, vt non solum illud primo capite notauerit, si nepos, qui eo tempore instituitur, quo filius non fit: verum et si viuo patre nascatur: quid enim necesse est, tempus testamenti faciendi respici, cum satis sit obseruari id tempus, quo nascitur? nam etsi ita verba sunt, *qui testamentum faciet, is omnis virilis sexus, qui ei suus heres futurus erit*, et cetera: etiam si * viuento) parente viuo nascantur. §. 13. Sequenti parte, succedentes in locum liberorum, non vult * lex * rumpere testamentum: et ita interpretandum est, vt si et filium, et nepotem, et pronepotem habeas, mortuis vtique, pronepos institutus succedens in sui heredis locum, non rumpat. Et bene verba se habent, *si quis ex suis heredibus suus heres esse desierit*, ad omnes casus pertinentia, quos supplendos in Galli Aquilii sententia diximus: nec solum si nepos viuo patre decedat, nec succedens pronepos auo mortuo rumpat, sed et si superuixit patri, ac decedat, dummodo heres institutus sit, aut exheredatus. §. 14. Videndum, num hac posteriore parte, *si quis ex suis heredibus suus heres esse desierit, liberi eius, et cetera, in locum suorum sui heredes succedunt*, possit interpretatione induci, vt, si filium apud hostes habens,

habens, nepotem ex eo heredem instituas, non tantum si viuo te filius decedat, sed etiam post mortem, antequam ab hostibus reuersus fuerit, succedendo non rumpet: nihil enim addidit, quo significaret tempus: nisi quod, licet audenter, possis dicere, viuo patre hunc suum heredem esse desisse, licet post mortem decedat: quia nec redit, nec potest redire. §. 15. Ille casus in difficili est, * si * filium habeas, et nepotem nondum natum instituas, isque nascatur viuo patre suo, ac mox pater decedat: non enim suus heres est tempore, quo nascatur: nec posteriori alii succedendo prohiberi videtur rumpere, quam qui iam natus erit. Denique et superiore capite, vt liceat institui nondum natos, qui cum nascentur sui erunt, permitti: posteriore capite non permittit institui, sed vetat rumpi: neue ob eam rem minus ratum esset, quod succedit. Porro procedere debet, vt vtiliter sit institutus, quod nullo iure potuit, qui nondum natus erat. Iuliano tamen videretur, duobus quasi capitibus legis commixtis, in hoc quoque inducere legem, ne rumpantur testamenta. §. 16. Quaeremus tamen, cum recepta est Iuliano sententia, an, si nascatur nepos viuo patre suo, deinde emancipetur, sponte adire possit hereditatem? Quod magis probandum est: nam emancipatione suus heres fieri non potuit.

TIT. III. DE INIVSTO, RUMPTO, IRRITO
FACTO TESTAMENTO.

17. *Papinianus* || libro 5. *Responsorum*. || Filio praeterito, qui fuit in patris potestate, neque libertates competunt, neque legata praestantur, si praeteritus fratribus partem hereditatis auocauit. Quod si bonis se patris abstinent, licet subtilitas iuris refragari videtur,

attamen voluntas testatoris ex bono et aequo tuebitur.

TIT. IV. DE HIS, QVAE IN TESTAMENTO
DELENTVR, INDVCVNTVR, VEL INSCRI-
BVTVR.

4. *Papinianus || libro 6. Responsorum.* || Pluribus tabulis eodem exemplo scriptis, vnius testamenti voluntatem eodem tempore dominus solemniter compleuit: si quasdam tabulas in publico depositas abstulit, atque deleuit, quae iure gesta sunt, praesertim cum ex ceteris tabulis, quas non abstulit, res gesta declaretur, non constituentur irrita. Paulus notat: sed si, vt intestatus moreretur, incidit tabulas, sed hoc adprobauerint hi, qui ab intestato venire desiderant: scriptis auocabitur hereditas.

TIT. V. DE HEREDIBVS INSTITVENDIS.

40. *Iulianus libro 30. Digestorum.* Si paterfamilias Titium, quem ingenuum esse credebat, heredem scripserit, eique, si heres non esset, Sempronium substituerit: deinde Titius, quia seruus fuerat, iussu domini adierit hereditatem: potest dici, Sempronium in partem hereditatis admitti: nam qui scit aliquem seruum esse, et eum heredem scribit, et ita substituit, *si Stichus heres non erit, Sempronius heres esto*: intelligitur tale quod dicere, si Stichus neque ipse heres erit, neque alium fecerit: at qui eum, quem liberum putat esse, heredem scripserit, hoc sermone *si heres non erit*, nihil aliud intellegitur significare, quam si hereditatem vel sibi adquisierit, vel mutata condicione alium heredem non fecerit: quae adiectio ad eos pertinet, qui patresfamilias heredes scripti, postea in seruitutem deducti fuerint: igitur in hoc casu semisses fient, ita vt alter semis inter eum, qui

qui dominus instituti heredis fuerit, et substitutum, aequis portionibus diuidatur.

41. *Pomponius* || *libro 12. ex variis lectionibus.* || Et hoc Tiberius Caesar constituit in persona Parthenii, qui tamquam ingenuus heres scriptus adierat hereditatem, cum esset Caesaris seruus: nam diuisa hereditas est inter Tiberium, et eum qui Parthenio substitutus erat, vt refert Sextus Pomponius.

92. *Paulus Imperialium sententiarum in cognitionibus prolatarum ex libris sex primo, seu Decretorum libro secundo.* Pactumeius Androsthenes Pactumeiam Magnam filiam Pactumeii Magni ex asse heredem instituerat: eique patrem eius substituerat. Pactumeio Magno occiso, et rumore perlato, quasi filia quoque eius mortua, mutauit testamentum, Nouiumque Rufum heredem instituit, hac praefatione, *quia heredes, quos volui habere mihi, continere non potui, Nouius Rufus heres esto:* Pactumeia Magna supplicauit Imperatores nostros: et cognitione suscepta, licet modus institutioni contineretur, quia falsus non solet obesse, tamen ex voluntate testantis putauit Imperator ei subueniendum: igitur pronuntiauit, hereditatem ad Magnam pertinere, sed legata ex posteriore testamento eam praestare debere, proinde atque si in posterioribus tabulis ipsa fuisset heres scripta.

TIT. VI. DE VVLGARI ET PVPILLARI
SUBSTITVTIONE.

15. *Papinianus* || *libro 6. Responforum.* || Centurio filiis, si intra quintum et vicesimum annum aetatis sine liberis vita decesserint, directo substituit: intra quattuordecim annos etiam propria bona filio substitutus iure communi capiet: post eam autem aetatem ex priuilegio militum

patris dumtaxat, cum fructibus inuentis in hereditate.

33. *Africanus* || *libro 2. Quaestionum.* || Si mater ita testetur, vt filium impuberem, cum erit annorum quattuordecim, heredem instituat, eique pupillaribus tabulis, si sibi heres non erit, alium substituat: valet substitutio. §. 1. Si filius et ex eo nepos postumus ita heredes instituantur, vt Gallo Aquilio placuit: et nepoti, si is heres non erit, Titius substituatur: filio herede existente, Titium omnimodo, id est, etiam si nepos natus non fuerit, excludi respondit.

TIT. VII. DE CONDICIONIBVS INSTITUTIONVM.

15. *Papinianus* || *libro 16. Quaestionum.* || Filius qui fuit in potestate, sub condicione scriptus heres, quam Senatus aut Princeps improbant, testamentum infirmet patris, ac si condicio non esset in eius potestate: nam quae facta laedunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, et, vt generaliter dixerim, contra bonos mores fiunt: nec facere nos posse credendum est.

TIT. VIII. DE IVRE DELIBERANDI.

II. *Iavolenus* || *libro 4. ex posterioribus Labeonis.* || Qui filium libertinum habebat, heredem eum instituerat: deinde ita scripserat, *si mihi filius nullus erit, qui in suam tutelam veniat, tum Dama seruus liber esto*: is filius pupillus libertinus erat. Quaerebatur, si Dama liber esset: Trebatius negat, quia filii appellatione libertinus quoque contineretur. Labeo contra: quia eo loco verum filium accipi oportet. Trebatii sententiam probo: si tamen testatorem de hoc filio locutum esse apparet.

LIBER VICESIMVS NONVS.

TIT. I. DE TESTAMENTO MILITIS.

40. *Paulus libro II. Responsorum.* Lucius Titius miles notario suo testamentum scribendum notis dictauit, et antequam litteris praescriberetur, vita defunctus est. Quaero, an haec dictatio valere possit? Respondi, militibus quoquo modo velint, et quo modo possunt, testamentum facere concessum esse: ita tamen, vt hoc ita subsequutum esse legitimis probationibus ostendatur. §. 1. Idem respondit, ex testamento eius, qui iure militari testatus esset, seruum, qui, licet sub condicione, legatum meruit, etiam libertatem posse sibi vindicare. §. 2. Idem respondit, Lucius Titius miles testamentum ita fecit, *Pamphila serua mea ex asse mihi heres esto*: alio deinde capite, Sempronio commilitoni suo eandem Pamphilam reliquit: cuius fidei commisit, vt eam manumitteret. Quaero, an heres esset Pamphila, atque si directo accepisset libertatem? Respondi, intellegendum militem, qui ancillam suam heredem instituerat, ignorasse, posse ex ea institutione etiam libertatem ei competere: et ideo sine causa postea a commilitone petisse, vt eandem manumitteret: cum ex prioris scriptura libera et heres effecta est, postea, nullo praeiudicio voluntati facto, frustra legata est.

TIT. II. DE ADQVIRENDA VEL OMITTENDA HEREDITATE.

84. *Papinianus libro 16. Quaestionum.* Ventre praeterito, si filius, qui fuit emancipatus, aut exter heres institutus sit: quamdiu rumpi testamentum potest, non desertur ex testamento hereditas: sed si vacua ventre mulier fuit, et incerto eo filius in familia retentus vita decessit, heres fuisse intellegitur: emancipatus, aut exter,

non aliter possunt hereditatem quaerere, quam si non esse praegnatem sciant. Ergo si ventre pleno sit mulier, nonne iniquum erit, interea defunctum filium heredi suo relinquere nihil? et ideo decreto filio succurrendum est: quia, siue frater ei nascatur, siue non nascatur, patri heres futurus est. Eademque ratio facit, ut emancipato quoque subueniri debeat, qui alterutro casu rem omnimodo habiturus est.

TIT. III. TESTAMENTA QVEMADMODVM APERIANTVR, INSPICIANTVR ET DESCRIBANTVR.

I. Gaius libro 17. ad Edictum prouinciale. Omnibus, quicumque desiderant tabulas testamenti inspicere, vel etiam describere, despiciendi describendique potestatem facturum se Praetor pollicetur. Quod vel suo vel alieno nomine desideranti tribuere eum, manifestum est. §. 1. Ratio autem huius Edicti manifesta est. Neque enim sine iudice transigi, neque apud iudicem exquiri veritas de his controuersis, quae ex testamento profiscerentur, aliter potest, quam inspectis cognitisque verbis testamenti. §. 2. Si quis neget sigillum suum agnoscere, non ideo quidem minus aperiuntur tabulae, sed alias suspectae fiunt.

TIT. IV. SI QVIS OMISSA CAUSA TESTAMENTI, AB INTESTATO, VEL ALIO MODO POSSIDEAT HEREDITATEM.

26. Papinianus libro 16. Quaestionum. Iulianus scribit, patrem, qui filiam sibi substitutam iussit adire hereditatem, legata quae ab ipso data sunt, ex sententia Edicti praestaturum: quoniam filia patri substituitur in casu, non ut arbitrium eligendi relinquatur. Sed si varia legata supra dodrantem data sint, eorum prius rationem habendam, quae a filia relictae sunt: non enim caret dolo

dolo pater, qui, honore proprio omisso, propter compendium alienam institutionem maluit. §. 1. Denique si filiae pater substitutus adiit hereditatem, nihil eum dolo facere Iulianus existimat: quia nemo filiae patrem contra votum parentium substituere videtur, sed ut arbitrium eligendi relinquat.

TIT. V. DE SENATVSCONSVLTO SILANIANO
ET CLAVDIANO, QVORVM TESTAMENTA NE
APERIANTVR.

26. *Scaeuola libro 34. Digestorum.* Fideicommissum, quod ex testamento fratris patruelis Gaius Seius Titio debebat, ab heredibus Seii Titius accepit. Quaesitum est, cum necem Gaii Seii heredes eius non vindicauerint, an Titius nihilo minus eos heredes ut indignos accusare possit ob id, quod necem eius non vindicauerint, nec obsit ei, quod ab isdem fideicommissum ex testamento fratris patruelis consecutus sit? Respondit, nihil proponi cur obstaret.

TIT. VI. SI QVIS ALIQVEM TESTARI PROHIBERIT, VEL COEGERIT.

3. *Papinianus libro 15. Responsorum.* Virum, qui non per vim, nec dolum, quo minus vxor contra eum, mutata voluntate, codicillos faceret, intercesserat, sed, ut fieri adsolet, offensam aegrae mulieris maritali sermone placauerat, in crimen non incidisse respondi: nec ei, quod testamento fuerat datum, auferendum.

TIT. VII. DE IVRE CODICILLORVM.

19. *Marcellus libro 14. Digestorum.* Is, qui vnum filium habebat, cum codicillos ad eum scripisset, decessit intestatus, herede eo, et quem postea procreauit: adgnatione sui heredis nemo dixerit codicillos euanuisse: igitur si nihil tum de postumis sperauit, et codicilli non euanescent,

scient, et quae relicta sunt, pro parte dimidia filius, ad quem codicillus factus est, soluere compellitur, non etiam postumus. Sed et si codicillos reliquisset duobus superstitibus filiis decedens, cum putaret alterum ex his prius decessisse, simili modo dici potest, omnia perinde debere filium, ad quem scripti sunt codicilli, atque si solus heres extitisset patri. Immo dumtaxat partem debet. Eorum tamen, quae pro parte praestari non possunt, nihil eorum praestandum: quoniam illi non fuerit filio ablaturus, nisi solum putaret successorem sibi futurum.

LIBER TRIGESIMVS.

DE LEGATIS ET FIDEICOMMISSIS.

54. *Pomponius libro 8. ad Sabinum.* §. 3. Si pars heredum nominata sit in legando, viriles partes heredes debent: si vero omnes, hereditarias.

68. *Gaius libro 18. ad Edictum provinciale.* §. 3. Quod si seruus pure legatus sit, et ex die liber esse iussus erit: omnimodo inutile legatum est, quia diem venturam certum est: ita Iulianus quoque sensit. Vnde ait, si seruus Titio legatus sit, et idem post mortem Titii liber esse iussus fuerit: inutile legatum est, quia moriturum Titium certum est.

124. *Neratius libro 5. Membrarum.* Si heredes nominatim enumerati dare quid damnati sunt, proprius est, vt viriles partes debeant: quia personarum enumeratio hunc effectum habet, vt exaequentur in legato praestando, qui si nominati non essent, hereditarias partes debitori essent.

125. *Rutilius Maximus libro singulari ad legem Falcidiam.* Si heres centum praecipere iussus sit, et restituere hereditatem, et patronus bonorum possessionem contra tabulas petierit: sicut

sicut legata, ita et praeceptio pro parte, quam patronus abstulit, minuetur.

LIBER TRIGESIMVS PRIMVS.

DE LEGATIS ET FIDEICOMMISSIS.

20. *Celsus libro 19. Digestorum.* Et Proculo placebat, et a patre sic accipi, quod seruo communi legatum sit, si alter dominorum omitteret, alteri non adcrefcere: non enim coniunctim, sed partes legatas: nam ambo si vindicarent, eam quemque legati partem habiturum, quam in seruo haberet.

65. *Papinianus libro 16. Quaestionum.* §. 2. Titio Stichus legatus post mortem Titii libertatem accepit: et legatum adita hereditate, et libertas post mortem Titii competit. Idemque est, et si moriente Titio liber esse iussus est.

LIBER TRIGESIMVS SECVNDVS.

DE LEGATIS ET FIDEICOMMISSIS.

89. *Paulus libro 6. ad legem Iuliam et Papiam.* Re coniuncti videntur, non etiam verbis, cum duobus separatim eadem res legatur. Item verbis, non etiam re, *Titio et Seio fundum aequis partibus do lego*: quoniam semper partes habent legatarii. Praefertur igitur omnimodo ceteris, qui et re et verbis coniunctus est. Quod si re tantum coniunctus sit, constat non esse potiorum. Si vero verbis quidem coniunctus sit, re autem non: quaestionis est, an coniunctus potior sit? et magis est, ut et ipse praeferatur.

LIBER TRIGESIMVS TERTIVS.

TIT. I. DE ANNVIS LEGATIS, ET FIDEICOMMISSIS.

15. *Valens libro 7. Fideicommissorum.* Iulio Iulenus eum, qui rogatus post decem annos restituere

tuere pecuniam, ante diem restituerat, respondit, si propter capientis personam, quod rem familiarem tueri non posset, in diem fideicommissum relictum probetur, et perdituro ei id heres ante diem restituisset, nullo modo liberatum esse: quod si tempus heredis causa prorogatum esset, ut commodum medii temporis ipse sentiret, liberatum eum intellegi: nam et plus eum praestitisse, quam debuisset.

TIT. II. DE VSV ET VSVFRVCTV, ET REDITV ET HABITATIONE, ET OPERIS PER LEGATVM VEL FIDEICOMMISSVM DATIS.

23. *Iunius Mauricianus libro 2. ad legem Iuliam et Papiam.* Licet testatori repetere legatum ususfructus, ut etiam post capitis deminutionem deberetur: et hoc nuper Imperator Antoninus ad libellum rescripsit, tunc tantum esse huic constitutioni locum, cum in annos singulos relegaretur.

TIT. III. DE SERVITVTE LEGATA.

3. *Marcellus libro 29. Digestorum.* Si fundum Maeuio, et ad eum viam per alium fundum, et eundem fundum sine via Titio legasset: si vterque fundum vindicasset, sine via legato fundum cessurum: quia neque adquiri per partem seruitus possit. Et si prius Maeuius fundum vindicaret, altero deliberante, posse dubitari, an, si postea Titius omisisset, viae legatum saluum esset? Et hoc magis videbatur. Quamquam si sub condicione quis fundum legasset, viam pure: aut pro parte fundum pure, pro parte sub condicione, et viam sine condicione: si, pendente ea, legati dies cessisset, interituum fore viae legatum, ut responsum est, cum alteri ex vicinis, qui fundum communem habebant, viam sub condicione, alteri pure

pure legasset, pendente condicione decessisset: quia alterius legatarii persona impedimento esset, quo minus solidus fundus cum via vindicaretur.

TIT. IV. DE DOTE PRAELEGATA.

I. *Ulpianus libro 19. ad Sabinum.* §. 11. Iulianus quaerit, si dotem marito relegauerit focer, an dote soluta mulieri legatum mariti extinguatur? Et dicit extinguere: quia nihil esset iam, quod marito posset praestari. §. 12. Idem quaerit, si dos alii legata esset, eamque rogatus sit mulieri restituere: an lex Falcidia in legato locum haberet? Et dicit habere: sed quod minus est in fideicommissio, mulierem dotis actione consecuturam. Ego quaero, an commoda representationis in hoc legato sic obseruentur, atque si dos ipsi mulieri fuisset relegata? Et puto habere.

3. *Iulianus libro 34. Digestorum.* Qui ita legat uxori suae, *Titiae amplius quam dotem, aureos tot heres meus damnas esto dare:* manifestus est, dotem quoque relegasse.

TIT. V. DE OPTIONE VEL ELECTIONE LEGATA.

21. *Scaeuola libro 22. Digestorum.* Filium et uxorem heredes scripsit: filiam exheredauit, et ei legatum dedit, cum in familia nuberet, centum, et cum in familia nupserit, his verbis: *insuper arbitrato Semproniae matris eius mancipia decem, quae confestim post aditam hereditatem meam a Sempronia uxore mea eligi volo: quae mancipia, cum in familiam nupserit, dari volo: et si, antequam nupserit, aliquod ex mancipiis decesserit, tunc in locum eius arbitrato Semproniae matris eius dari volo, dum ad eam plenus numerus perueniat: quod si Sempronia mater eius non elegerit, tunc ipsa sibi quae*
volet

volet eligat. Quaesitum est, cum mater elegerit, an ea, quae ex his Mancipiiis ante nuptias adgnata sunt, ad puellam supra numerum decem Mancipiorum pertineant? Respondit, cum Mancipiorum legatum in tempus nuptiarum testator transtulit, id, quod medio tempore ancillae enixae sunt, ad filiam non pertinere, Idem quaesit, ante nuptias, eorundem Mancipiorum fructus et vsus an ad Semproniam matrem pertineant? Respondit, nihil proponi, cur ad matrem pro solido pertineant.

TIT. VI. DE TRITICO, VINO VEL OLEO
LEGATO.

5. *Iulianus libro 15. Digestorum.* Cum certus numerus amphorarum vini legatus esset ex eo, quod in fundo Semproniano natum esset, et minus natum esset: non amplius deberi placuit: et quasi taxationis vicem optinere haec verba *quod natum erit.*

TIT. VII. DE INSTRVCTO VEL INSTRV-
MENTO LEGATO.

5. *Labeo libro 1. Πιστων & Paulo epitoma-
torum.* Si cui fundum et instrumentum eius legare vis, nihil interest, quomodo leges: *fundum cum instrumento*, * *an fundum et instru-
mentum* * *an fundum instructum.* Paulus: immo contra: nam inter ea legata hoc interest, quod si fundo alienato mortuus fuerit, qui ita legauit, ex hac scriptura *fundum cum instrumento* nihil erit legatum: ex ceteris poterit instrumentum esse legatum.

TIT. VIII. DE PECVLIO LEGATO.

26. *Scaeuola libro 3. Responsorum.* Titi fili, e medio praecipito, sumito, tibiue habeto domum illam, item aureos centum: alio deinde capite peculia filiis praelegauit. Quaesitum est,
an

an peculio praelegato, et centum aurei, et usurae eorum debentur: cum rationibus breuiariis in aere alieno et sortem et usuras inter ceteros creditores complexus sit? Respondit, si id faenus nomine filii exercuisset, et usuras, ita ut proponeretur, filio adscripsisset, id quoque peculio legato deberi.

TIT. IX. DE PENV LEGATA.

7. *Scaeuola libro 3. Responsorum.* Penum meam omnem ad matrem liberosque meos, qui cum matre sunt, pertinere volo. Quaero, si tutores pupilli eam solummodo penum deberi, quae in caenaculo esset, dicant, sint autem et in horreis amphorae: an hae quoque deberentur? Respondit, quidquid penoris usus causa ubicumque habuisset, deberi.

TIT. X. DE SUPELLECTILE LEGATA.

9. *Papinianus libro 7. Responsorum.* Legata supellectili, cum species ex abundanti per imperitiam enumerentur, generali legato non derogatur: si tamen species certi numeri demonstratae fuerint, modus generi datus in his speciebus intellegitur. Idem seruabitur instructo praedio legato, si quaedam species numerum certum acceperint. §. 1. Supellectilis mensas esse cuiuscumque materiae, scilicet vel argenteas vel argento inclusas, placet, nam et argenteos lectos, item argentea candelabra supellectili cedere, posterior aetas recepit: cum et Ulixem ex auro et argento lectum uiuentis arboris truncis aedificatum ornasse, quem Penelopa recognoscendi viri signum accepit, ut voluit Homerus. §. 2. Supellectili sua omni legata, acceptum argentum pignori non continebitur: quia supellectilem suam legauit: utique si non in usu creditoris id argentum voluntate debitoris fuit, sed pro-

propositum propter contractus fidem, ac restituendae rei vinculum.

LIBER TRIGESIMVSQVARTVS.

TIT. I. DE ALIMENTIS VEL CIBARIIS LEGATIS.

6. *Iavolenus libro 2. ex Cassio.* Legatis alimentis, cibaria, et vestitus, et habitatio debetur, quia sine his ali corpus non potest: cetera, quae ad disciplinam pertinent, legato non continentur.

TIT. II. DE AVRO, ARGENTO, MVNDO, ORNAMENTIS, VNGVENTIS, VESTE VEL VESTIMENTIS ET STATVIS LEGATIS.

15. *Scaeuola libro 15. Digestorum.* Species auri et argenti Seiae legauit, et ab ea petit in haec verba, *a te Seia, peto, vt, quidquid tibi specialiter in auro, argento legauit, id cum morieris reddas, restituas illi et illi vernis meis: quarum rerum ususfructus, dum viues, tibi sufficiet.* Quaesitum est, an ususfructus auri et argenti solus legatariae debeatur? Respondit, verbis, quae proponerentur, proprietatem legatam addito onere fideicommissi.

TIT. III. DE LIBERATIONE LEGATA.

25. *Paulus libro 10. Quaestionum.* Legauit Titio quod mihi debetur, vel adiecta certa quantitate, siue specie, vel non adiecta: aut ex contrario, aequae cum distinctione: veluti *Titio, quod ei debeo:* vel ita, *Titio centum, quae ei debeo.* Quaero, an per omnia requirendum putet, an debitum sit: et plenius rogo, quae ad haec spectant, attingas, cottidiana enim sunt. Respondi, si is, cui Titius debebat, debitum ei remittere voluit, nihil interest, heredem suum iussit, vt eum liberaret, an prohibeat eum exigere:

exigere: utroque enim modo liberandus est debitor, et utroque casu competit ultro ad liberandum debitori actio. Quod si etiam centum aureorum, vel fundi debiti mentionem fecit: si quidem debitor fuisse probetur, liberandus est: quod si nihil debeat, poterit dici, quasi falsa demonstratione adiecta, etiam peti, quod comprehensum est, posse. Sed poterit hoc dici, si ita legauit, *centum aureos, quos mihi debet: vel, Stichum, quem debet, heres meus damnas esto non petere.* Quod si sic dixit, *heres meus centum aureos, quos mihi Titius debet, damnas esto ei dare:* etiam illud temptari poterit, ut petere possit, quasi, falsa demonstratione adiecta, quod mihi nequaquam placet: cum dandi verbum ad debitum referre se testator existimaverit. Contra autem, si debitor creditori leget, nullam utilitatem video, si sine quantitate leget. Sed et si id demonstraret, quod debere se confiteretur: nulla utilitas est, nisi in his speciebus, in quibus emolumentum debiti ampliatur. Quod si centum aureos, quos se debere dixit, legauit: si quidem debet, inutile est legatum: quod si non fuit debitor, placuit utile esse legatum: certa enim nummorum quantitas similis est Stichum legato cum demonstratione falsa: idque, et Diuus Pius rescripsit, certa pecunia dotis acceptae nomine legata.

TIT. IV. DE ADIMENDIS, VEL TRANSFERENDIS LEGATIS VEL FIDEICOMMISSIS.

10. *Julianus libro 37. Digestorum. §. 1. Quod ita legatum est, Titio decem heres meus dato: si Titio non dederit, eadem decem Sempronio dato: si moriatur Titius ante diem legati, Sempronius legatum utiliter petet: translatum enim legatum intellegi debebit.*

TIT. V. DE REBVS DVBIIS.

3. *Paulus libro 14. Quaestionum.* In ambiguo sermone non vtrumque dicimus, sed id dumtaxat, quod volumus. itaque qui aliud dicit quam vult, neque id dicit quod vox significat, quia non vult: neque id, quod vult, quia id non loquitur.

TIT. VI. DE HIS QVAE POENAE CAUSA RELINQVNTVR.

I. *Africanus libro Quaestionum.* Fikofamilias vel seruo herede instituto, etiam si in patris dominiue poenam illicite vel probrose datum est, nullius momenti legatum esse respondit: non enim id solum, quod in heredes, sed omne, quod in cuiusque lucrum aliquid ex vltima voluntate sentientis, talem poenam in testamento scriptum sit, nullius momenti habendum.

TIT. VII. DE REGVLA CATONIANA.

I. *Celsus libro 35. Digestorum.* Catoniana regula sic definit: quod si testamenti facti tempore decessisset testator, inutile foret: id legatum, quandocumque decesserit, non valere. Quae definitio in quibusdam falsa est. §. 1. Quid enim, si quis ita legauerit, *si post Kalendas mortuus fuero, Titio dato?* an cauillamur? nam hoc modo, si statim mortuus fuerit, non esse datum legatum, verius est, quam inutiliter datum. §. 2. Item, si tibi legatus est fundus, qui scribendi testamenti tempore tuus est: si eum viuo testatore alienaueris, legatum tibi debetur: quod non deberetur, si testator statim decessisset.

TIT. VIII. DE HIS, QVAE PRO NON SCRIPTIS HABENTVR.

I. *Iulianus libro 78. Digestorum.* Si quis hereditatem vel legatum adscripserit, quaeritur,
an

an hereditas vel legatum pro non scripto habeatur: et quid, si substitutum habeat huiusmodi institutio? Respondit, pars hereditatis, de qua me consulisti, ad substitutum pertinet: nam Senatus, cum poenas legis Corneliae constitueret aduersus eum, qui sibi hereditatem vel legatum scripsisset, eodem modo improbasse videtur, quo improbatæ sunt illae, *qua ex parte me Titius heredem scriptum in tabulis suis recitauerit, ex ea parte heres esto: ut perinde haberentur, ac si insertae testamento non fuissent.*

TIT. IX. DE HIS QVAE VT INDIGNIS
AUFERVNTVR.

16. *Papinianus libro 8. Responsorum.* Cum tabulis secundis pater impuberi filio fratris filios, coheredibus datis, substituisset, ac substituti fratris filii, post mortem pueri, matrem eius partus subiecti ream postulassent, ut hereditatem patruï legitimam optinerent: victis auferendam esse partem hereditatis ex causa substitutionis, respondi: quia ex testamento sententiam secundum se dictam non haberent. §. 1. Quoniam stuprum in ea contrahi non placuit, quae se non patroni concubinam esse patitur: eius, qui concubinam habuit, quod testamento relictum est, actio non denegabitur: idque in testamento Coccei Cassiani clarissimi viri, qui Rufinam ingenuam honore pleno dilexerat, Optimi Maximi que Principes nostri iudicauerunt: cuius filiam, quam alumnam testamento Cassianus nepti coheredem datam appellauerat, vulgo quaesitum apparuit. §. 2. Cum heredis nomen mutata voluntate paterfamilias incisis tabulis induxisset, atque ideo fisco portionis emolumentum adiudicatum fuisset: eam rem legatariis non obesse, qui retinuerant voluntatem, Diuo Marco placuit, et ideo cum suo onere fiscum succedere.

LIBER TRIGESIMVS QVINTVS.

TIT. I. DE CONDICIONIBVS ET DEMONSTRATIONIBVS, ET CAVSIS, ET MODIS EORVM, QVAE IN TESTAMENTO SCRIBVNTVR.

52. *Modestinus libro 7. Differentiarum.* Nunquam contingit, vt quaedam nominatim expressa officiant, quamuis omissa tacite intellegi potuissent, nec essent offutura, quod euenit, si alicui ita legatur: *Titio decem do lego, si Maevius Capitolium ascenderit*, nam quamuis in arbitrio Maevii sit, an Capitolium ascendat, et velit efficere vt Titio legatum debeatur: non tamen poterit aliis verbis utiliter legari, *si Maevius voluerit, Titio decem do*, nam in alienam voluntatem conferri legatum non potest. Inde dictum est, expressa nocent, non expressa non nocent.

TIT. II. AD LEGEM FALCIDIAM.

91. *Marcianus libro 13. Institutionum.* In quartam hereditatis, quam per legem Falcidiam heres habere debet, imputantur res, quas iure hereditario capit, non quas iure legati vel fideicommissi, vel implendae condicionis causa accipit: nam haec in quartam non imputantur. Sed in fideicommissaria hereditate restituenda, siue legatum vel fideicommissum datum sit heredi, siue praecipere, vel deducere, vel retinere iussus est, in quartam id ei imputatur: pro ea vero parte, quam accepit a coherede, extra quartam, id est, quod a coherede accipitur. Sed etsi accepta pecunia hereditatem restituere rogatus sit, id quod accipit, in quartam ei imputatur, vt Diuus Pius constituit. * Sed et quod implendae condicionis causa fideicommissum heredi datur, in eadem causa esse admittendum, sciendum est: * si quid vero implendae condicionis causa

causa heres accipiat a legatariis, in Falcidia computationem non prodesse: et ideo si centum praedium legauerit defunctus, si quinquaginta heredi legatarius dederit: centum legatis computationem fieri, et quinquaginta extra hereditatem haberi, ne in quartam ei imputentur.

TIT. III. SI CUI PLVS, QVAM PER LEGEM
FALCIDIAM LICVERIT, LEGATVM ESSE
DICETVR.

7. *Paulus libro 7. ad legem Iuliam et Papiam.* Diuus Pius ab eo, qui annua legata praecipere ad distribuendum iussus erat, vetuit cautionem exigere, *cessantium partes reddi*: nisi aperte cavere iussus esset.

LIBER TRIGESIMVSSEXTVS.

TIT. I. AD SENATVSCONSVLTVM TREBEL-
LIANVM.

43. *Ulpianus libro 22. ad Edictum.* Papinianus tractat, si quis heres institutus ex semisse rogatus sit restituere hereditatem, et eam suspectam dicens, compulsus adit, deinde fideicommissarius ignarus sit, adcreuisse portionem hereditatis post restitutionem scripto heredi: an opus sit ei alia actione? Et ait, securum esse eum posse, de illo plane loco solo quaerendum ait, an ei opus sit noua restitutione, posteaquam portio adcreuit.

TIT. II. QVANDO DIES LEGATORVM VEL
FIDEICOMMISSORVM CEDAT.

21. *Paulus libro 2. ad Vitellium.* Si dies adposita legato non est, praesens debetur, aut confestim ad eum pertinet, cui datum est, adiecta, quamuis longa sit, si certa est, veluti Kalendis Ianuariis centesimis, dies quidem legati statim cedit: sed ante diem peti non potest. At

si incerta, quasi cum pubes erit, cum in familiam nupserit, cum Magistratum inierit, cum aliquid demum, quod scribendo comprehendere sit commodum, fecerit; nisi tempus, condicione optigit, neque res pertinere, neque dies legati cedere potest. §. 1. Si sub condicione, qua te heredem institui, sub ea condicione Titio legatum sit: Pomponius putat, perinde huius legati diem cedere, atque si pure relictum esset, quoniam certum esset, herede existente debitum iri, neque enim per condicionem heredum fieri incerta legata: nec multum interesse tale legatum ab hoc, *si heres erit, dato.*

TIT. III. VT LEGATORVM SEV FIDEICOMMISSORVM SERVANDORVM CAUSA CAVEATUR.

7. *Paulus libro 2. Manualium.* Filio vel seruo sub condicione a patre dominoue herede instituto legatum est; huius legati satis petere non possunt: sed pendente condicione emancipatus vel manumissus si satis petant, quaeritur, an audiendi sint, ne beneficium patris dominiue ipsis onerosum sit; an sibi imputare deberent, qui dederunt eis postulandi aduersus se facultatem? Sed melius est, per mediocritatem causam dirimere: vt cautioni tantum cum hypotheca suarum rerum committantur.

TIT. IV. VT IN POSSESSIONEM LEGATORVM VEL FIDEICOMMISSORVM SERVANDORVM CAUSA ESSE LICEAT.

13. *Callistratus libro 3. Edicti monitorii.* Quamuis minima res legata sit, vel per fideicommissum relictā: tamen si non solvatur ab herede, vel eo nomine caueatur, cum cauere oporteat, in possessione omnium bonorum, quae ex ea hereditate sunt, legatarium siue fideicommissarium Praetor legatorum seruandorum causa mittit.

LIBER

LIBER TRIGESIMVSSEPTIMVS.

TIT. I. DE BONORVM POSSESSIONIBVS.

1. *Ulpianus libro 39. ad Edictum.* Bonorum possessio admitta, comoda et incommoda hereditaria, itemque dominium rerum, quae in his bonis sunt, tribuit; nam haec omnia bonis sunt coniuncta,

TIT. II. SI TABVLAE TESTAMENTI EXTABVNT.

Paulus libro 3. ad Sabinum. Heredi, cuius nomen inconsulto ita deletum fit, vt penitus legi non possit, dari bonorum possessio minime potest; quia ex coniectura non proprie scriptus videretur; quamuis, si post prolata tabulas deletum sit testamentum, bonorum possessio competat; nam et si mortis tempore tabulae fuerint, licet postea interierint, competet bonorum possessio: quia verum fuit tabulas exstare,

TIT. III. DE BONORVM POSSESSIONE FV-
RISO, INFANTI, MVTO, SVRDO, CAECO
COMPETENTE.

2. *Ulpianus libro 39. ad Edictum.* Mutus, surdus, caecus bonorum possessionem admittere possunt, si, quod agatur, intellegant.

TIT. IV. DE BONORVM POSSESSIONE CON-
TRA TABVLAS.

19. *Tryphoninus libro 15. Disputationum.* Quod vulgo dicitur, liberis datam bonorum possessionem contra lignum esse; sic intellegendum est, vt sufficiat exstitisse tabulas mortis tempore patris, ex quibus vel adiri hereditas, vel secundum eas bonorum possessio peti potuit: quamuis neutrum eorum postea secutum sit, vel sequi potuit: nam si vel omnes instituti substitutique ante testatorem decesserint, vel * is * scriptus heres fuit, cum quo testamenti factio

non fuit: peti contra tabulas inane est, quae sine effectu foret.

TIT. V. DE LEGATIS PRAESTANDIS, CONTRA TABVLAS BONORVM POSSESSIONE PETITA.

6. *Iulianus libro 23. Digestorum.* Saluius Aristo Iuliano salutem. Qui filium emancipatum habebat, praeterito eo patrem suum, et extraneum heredem instituit, et patri legatum dedit: filius contra tabulas bonorum possessionem petit. Quaero, si aut vterque hereditatem adisset, aut alter ex his, aut neuter: an, et quantum legatorum nomine patri debeatur? Respondit, saepe animaduerti, hanc partem Edicti, qua emancipatus accepta contra tabulas bonorum possessione liberis et parentibus legata praestare iubetur, habere nonnullas repraehensiones: nam si dodrans legatus fuerit, plus habiturus est * is *, cui legatum erit, quam emancipatus: decreto itaque ista temperari debebunt, vt et hereditatis partem emancipatus praestet ita, ne scriptus heres amplius habeat, quam emancipatus: et legatorum modus temperaretur, vt nihil plus ex legatis ad aliquem perueniat, quam apud emancipatum bonorum possessionis nomine remansurum est.

TIT. VI. DE COLLATIONE.

6. *Celsus libro 10. Digestorum.* Dotem, quam dedit auus paternus, an post mortem aui mortua in matrimonio filia, patri reddi oporteat, quaeritur? occurrit aequitas rei, vt, quod pater meus propter me filiae meae nomine dedit, proinde sit, atque ipse dederim: quippe officium aui circa neptem ex officio patris erga filium pendet: et quia pater filiae, ideo auus propter filium nepti dotem dare debet, quid si filius a patre

patre exheredatus est? Existimo non absurde etiam in exheredato filio idem posse defendi: nec infauorabilis sententia est, vt hoc saltem habeat ex paternis, quod propter illum datum est.

TIT. VII. DE DOTIS COLLATIONE.

6. *Papinianus libro 6. Responsorum.* Pater filium emancipatum heredem instituit et filiam exheredauit, quae inofficiosi lite perlata, partem dimidiam hereditatis abstulit: non esse fratrem bona propria conferre cogendum respondi: nam et libertates competere placuit.

TIT. VIII. DE CONIUNGENDIS CVM EMANCIPATO LIBERIS * EIVS *.

6. *Scaeuola libro 5. Quaestionum.* Si quis filium habens in potestate, extraneum in nepotis locum quasi ex eo filium natum adoptet, mox filium emancipet: non iungetur hic nepos filio emancipato, quia desit esse emancipato ex liberis.

TIT. IX. DE VENTRE IN POSSESSIONEM MITTENDO, ET CVRATORE EIVS.

10. *Paulus libro 7. Quaestionum.* Postumus natus quocumque tempore, qui tamen testatoris morte conceptus iam erit, potest agnoscere bonorum possessionem, nam et ventrem Praetor ex omnibus Edicti (partibus) mittit in possessionem bonorum: non missurus scilicet, si ei nato daturus non esset bonorum possessionem.

TIT. X. DE CARBONIANO EDICTO.

12. *Papinianus libro 14. Quaestionum.* Scriptus heres, contra quem filius impubes, qui subiectus dicitur, ex Edicto primo bonorum possessionem petit, exemplo legitimi, secundum tabulas interim accipere non potest: quod si medio tempore scriptus, vel ille, qui intestati possessionem habere potuerit, moriantur: heredes

dibus eorum succurrendum erit. Quid enim si non potuerunt adire hereditatem iure cessante, vel ob litem in dubio constituti?

TIT. XI. DE BONORVM POSSESSIONIBVS
SECUNDVM TABVLAS.

1. *Ulpianus libro 39. ad Edictum.* Tabulas testamenti accipere debemus omnem materiae figuram: siue igitur tabulae sint lingneae, siue cuiuscumque alterius materiae, siue chartae, siue membranae sint: vel si corio alicuius animalis: tabulae recte dicentur. §. 1. Non autem omnes tabulas Praetor sequitur hac parte Edicti, sed supremas: hoc est, eas, quae nouissimae ita factae sunt, post quas nullae factae sunt: supremae enim hae sunt, non quae sub ipso mortis tempore factae sunt, sed post quas nullae factae sunt, licet hae veteres sint.

TIT. XII. SI A PARENTE QVIS MANVMIS-
MISSVS SIT.

5. *Papinianus libro 11. Quaestionum.* Diuus Traianus filium, quem pater male contra pietatem adficiebat, coëgit emancipare: quo postea defuncto, pater, vt manumissor, bonorum possessionem sibi competere dicebat: sed consilio Neratii Prisci et Aristonis ei propter necessitatem soluendae pietatis denegata est.

TIT. XIII. DE BONORVM POSSESSIONE EX
TESTAMENTO MILITIS.

Ulpianus libro 45. ad Edictum. §. 1. Narchos et trierarchos classium, iure militari posse testari nulla dubitatio est. In classibus omnes remiges, et nautae milites sunt. * Item vigiles, milites sunt *, et iure militari eos testari posse nulla dubitatio est.

TIT. XIV. DE IVRE PATRONATVS.

24. *Paulus Imperialium sententiarum in cognitionibus prolatarum, siue decretorum ex libris*
sex

sex libro primo. Camelia Pia ab Hermogene appellauerat, quod diceret iudicem de diuidenda hereditate, inter se et coheredem non tantum res, sed etiam liberos diuifisse: nullo enim iure id eum fecisse. Placuit, nullam esse libertorum diuifionem: alimentorum autem diuifionem a iudice inter coheredes factam, eodem modo ratam esse.

TIT. XV. DE OBSEQUIIS PARENTIBVS ET PATRONIS PRAESTANDIS.

5. *Ulpianus libro 10. ad Edictum.* Parens, patronus, patrona, liberiue aut parentes patroni, patronaue, neque si ob negotium faciendum, vel non faciendum pecuniam accepisse dicerentur, in factum actione tenentur. §. 1. Sed nec famosae actiones aduersus eos dantur, nec hac quidem, quae doli vel fraudis habent mentionem.

LIBER TRIGESIMVS OCTAVVS.

TIT. I. DE OPERIS LIBERTORVM.

26. *Alfenus Varus libro 7. Digestorum.* Medicus libertus, quod putaret, si liberti sui medicinam non facerent, multo plures imperantes sibi habiturum, postulabat, vt sequerentur se, neque opus facerent: id ius est, nec ne? Respondit, ius esse: dummodo liberales operas ab eis exigeret, hoc est, vt adquiescere eos meridiano tempore, et valetudinis, et honestatis suae rationem habere fineret. §. 1. Item rogauit, si eas operas liberti dare nollent, quanti deberet aestimari? Respondit, quantum ex illorum operis fructus, non quantum ex incommodo dando illis, si prohiberet eos medicinam facere, commodi patronus consecuturus esset.

TIT.

TIT. II. DE BONIS LIBERTORVM.

43. *Papinianus libro 14. Quaestionum.* Iulianus putat patronum, qui Titio pro parte dimidia herede instituto substitutus, eo deliberante bonorum possessionem contra tabulas accepit, si postea Titius non adierit hereditatem, nihil ei, qui adiit hereditatem, abstulisse: non magis quam si sub condicione fuisset institutus, igitur Titio deliberante res in incerto erit, vtrumne semis ex substitutione in possessionem conuertatur, an Titio adeunte singulis heredibus partes debitae auferantur.

TIT. III. DE LIBERTIS VNIVERSITATIVM.

Ulpianus libro 49. ad Edictum. Municipibus plenum ius in bonis libertorum, libertarum, deferitur: hoc est, id ius, quod etiam patrono.

TIT. IV. DE ADSIGNANDIS LIBERTIS.

8. *Modestinus libro 7. Differentiarum.* Liberi patroni, quamquam et ipsi in plerisque causis manumissoris iure censentur, tamen paternum libertum liberis suis assignare non potuerunt, etiam si eis a parente fuerit assignatus: idque et Iulianus et Marcellus probant.

TIT. V. SI QUID IN FRAVDEM PATRONI
FACTVM SIT.

13. *Paulus libro 10. ad legem Iuliam et Papianam.* Constitutione Diui Pii cauetur de impubere adoptando, vt ex bonis, quae mortis tempore illius qui adoptauit fuerunt, pars quarta ad eum pertineat qui adoptatus est: sed et bona ei, quae adquisiit patri, restitui iussit: si causa cognita emancipatus fuerit, quartam perdit: si quid itaque in fraudem eius alienatum fuerit, quasi per Caluissianam vel Fauianam actionem revocandum est.

TIT.

TIT. VI. SI TABULAE TESTAMENTI NULLAE
EXTABUNT, VNDE LIBERI.

7. *Papinianus libro 29. Quaestionum.* Scripto herede deliberante filius exheredatus mortem obiit: atque ita scriptus heres omisit hereditatem: nepos ex illo filio susceptus, auo suus heres erit, neque pater videbitur obstitisse, cuius post mortem legitima defertur hereditas. Nec dici potest, heredem, sed non suum nepotem fore, quod proximum gradum numquam tenuerit: cum et ipse fuerit in potestate, neque pater eum in hac successione praeuenerit: et alioquin, si non suus heres est, quo iure heres erit, qui sine dubio non est adgnatus? Ceterum, etsi non sit exheredatus nepos, adiri poterit ex testamento hereditas a scripto herede, filio mortuo: quare qui non obstat iure intestati, iure testati videbitur obstitisse. §. 1. Non sic parentibus liberorum, ut liberis parentum debetur hereditas: parentes ad bona liberorum ratio miserationis admittit, liberos naturae simul et parentum commune votum.

TIT. VII. VNDE LEGITIMI.

1. *Iulianus libro vicensimo * septimo * Digestorum.* Haec verba Edicti, *tum quem ei heredem esse oporteret, si intestatus mortuus esset, παρατατικῶς*, et cum quodam temporis spatio accipiuntur, non ad mortis testatoris tempus referuntur, sed ad id, quo bonorum possessio peteretur: et ideo legitimum heredem, si capite diminutus esset, ab hac bonorum possessione summoueri, palam est.

TIT. VIII. VNDE COGNATI.

4. *Ulpianus libro 6. Regularum.* Si spurius intestato decesserit, iure consanguinitatis aut adgnationis hereditas eius ad nullum pertinet, quia

quia consanguinitatis itemque adgnationis iura a patre oriuntur: proximitatis autem nomine, mater eius, aut frater eadem matre natus, bonorum possessionem eius ex Edicto petere potest.

TIT. IX. DE SVCCESSORIO EDICTO.

1. *Vlpianus libro 49. ad Edictum.* §. 16. Et generaliter ait Iulianus, ex omnibus causis liberis parentibusque intra annum bonorum possessionem competere.

2. *Papinianus libro 6. Responsorum.* Inferioris gradus cognatus beneficium Edicti successorii non habuit, cum prior ex propria parte possessionem accepisset. Nec ad rem pertinuit, quod abstinendi facultatem ob auxilium aetatis prior cognatus acceperat. Igitur fisco vacantia bona recte deferre placuit.

TIT. X. DE GRADIBVS ET ADFINIBVS, ET NOMINIBVS EORVM.

10. *Paulus libro singulari de gradibus et adfinibus, et nominibus eorum.* §. 9. Quotiens quaeritur, quanto gradu quaeque persona sit, ab eo incipiendum est, cuius de cognatione quaerimus: et si ex inferioribus aut superioribus gradibus est, recta linea sursum versum, vel deorsum tendentium, facile inuenimus gradus, si per singulos gradus proximum quemque numeramus: nam qui ei, qui mihi proximo gradu est, proximus est, secundo gradu est mihi: similiter enim accedentibus singulis crescit numerus. Idem faciendum in transuersis gradibus: sic frater secundo gradu est: quoniam patris vel matris persona, per quos coniungitur, prior numeretur.

TIT. XI. VNDE VIR ET VXOR.

Vlpianus libro 47. ad Edictum. Vt bonorum possessio peti possit, unde vir et vxor, iustum esse

esse matrimonium oportet: ceterum si iniustum fuerit matrimonium, nequaquam bonorum possessio peti poterit: quemadmodum nec ex testamento adiri hereditas, vel secundum tabulas peti bonorum possessio potest: nihil enim capi propter iniustum matrimonium potest.

TIT. XII. DE VETERANORVM, ET MILITVM
SVCCESIONE.

I. *Macer libro 2. de re militari.* Militi, qui capite puniri meruit, testamentum facere concedendum Paulus et Menander scribunt: eiusque bona intestati, si punitus sit, ad cognatos eius pertinere, si tamen ex militari delicto non ex communi punitus est.

TIT. XIII. QVIBVS NON COMPETIT BONO-
RVN POSSESSIO.

Julianus libro 28. Digestorum. Seruo meo herede instituto, dolo feci, ne testamentum mutaretur, eumque postea manumisi. Quaesitum est, an actiones ei denegandae essent? Respondi, hic casus verbis Edicti non continetur: sed aequum est, si dominus dolo fecerit, ne testamentum mutaretur, quo seruus eius heres scriptus erat, quamuis manumissus adierit hereditatem, ei denegari: cum etiam emancipato filio denegetur, si pater dolo fecerit, ne testamentum mutaretur.

TIT. XIV. VT EX LEGIBVS SENATVSVE CON-
SVLTIS BONORVM POSSESSIO DETVR.

Ulpianus libro 49. ad Edictum. Praetor ait, *uti me quaque lege, Senatusconsulto, bonorum possessionem dare oportebit, ita dabo.* §. 1. Numquam bonorum possessio, quae ex alia parte Edicti adgnita est, impedit istam bonorum possessionem. §. 2. Cum ex lege duodecim Tabularum quis habet hereditatem, hinc non
P petit,

petit, sed inde *tum quem ei heredem esse oportet*: quippe cum non alias hinc competat bonorum possessio, quam si lex specialiter deferat bonorum possessionem.

TIT. XV. QVIS ORDO IN POSSESSIONIBVS
SERVETVR.

I. *Modestinus libro 6. Pandectarum.* Intestati hi gradus vocantur, primum sui heredes, secundo legitimi, tertio proximi cognati, deinde vir et vxor. §. 1. Siue tabulae testamenti non existent, siue existent, si secundum eas, vel contra eas bonorum possessionem nemo accepit: intestati detur bonorum possessio.

TIT. XVI. DE SVIS ET LEGITIMIS HE-
REDIBVS.

9. *Marcianus libro 5. Institutionum.* Si ex pluribus legitimis heredibus quidam omiserint adire hereditatem, vel morte, vel qua alia ratione impediti fuerint, quo minus adeant: reliquis, qui adierint, adcrefcit illorum portio: et licet decesserint antequam adcrefceret, hoc ius ad heredes eorum pertinet. Alia causa est instituti heredis, et coheredi substituti: huic enim viuo defertur ex substitutione hereditas, non etiam, si decesserit, heredem eius sequitur.

TIT. XVII. AD SENATVSCONSVLTVM TER-
TYLLIANVM ET ORPHITIANVM.

8. *Gaius libro singulari ad Senatusconsultum Tertyllianum.* In suspenso est ius matris, si filius defuncti emancipatus deliberet de bonorum possessione petenda.

LIBER TRIGESIMVS NONVS.

TIT. I. DE OPERIS NOVI NVNTIATIONE.

23. *Iauolenus libro 7. Epistularum.* Is, cui opus nouum nuntiatum erat, vendidit praedium, emptor

emptor aedificauit: emptorem, an venditorem teneri putas, quod aduersus Edictum factum sit? Respondit, cum operis noui nuntiatio facta est, si quid aedificatum est, emptor, id est, dominus praediorum tenetur: quia nuntiatio operis, non personae fit: et is demum obligatus est, qui eum locum possidet, in quem opus nouum nuntiatum est.

TIT. II. DE DAMNO INFECTO ET DE SVGRVNDIS, ET PROTECTIONIBVS.

15. *Vlpianus libro 53. ad Edictum.* §. 16. Iulianus scribit, eum, qui in possessionem damni infecti nomine mittitur, non prius incipere per longum tempus dominium capere, quam secundo decreto a Praetore dominus constituatur.

TIT. III. DE AQVA, ET AQVAE PLVVIAE ARCENDAE.

8. *Vlpianus libro 53. ad Edictum.* In concedendo iure aquae ducendae non tantum eorum, in quorum loco aqua oritur: verum eorum * etiam *, ad quos eius aquae vsus pertinet, voluntas exquiritur, id est eorum, quibus seruitus aquae debebatur: nec immerito: cum enim minuitur ius eorum, consequens fuit exquiri, an consentiant. Et generaliter, siue in corpore, siue in iure loci, vbi aqua oritur, vel in ipsa aqua habeat quis ius, voluntatem eius esse spectandam placet.

TIT. IV. DE PVBLICANIS ET VECTIGALIBVS ET COMMISSIS.

7. *Papirius Iustus libro 2. de Constitutionibus.* Imperatores Antoninus et Verus rescripserunt, in vectigalibus ipsa praedia, non personas conueniri: et ideo possessores etiam praeteriti temporis vectigal soluere * debere *: eoque exemplo actionem, si ignorauerint, habituros.

TIT. V. DE DONATIONIBVS.

27. *Papinianus libro 29. Quaestionum.* Aquilius Regulus iuuenis ad Nicostratum Rhetorem ita scripsit, *quoniam et cum patre meo semper fuisti, et me eloquentia et diligentia tua, meliorem reddidisti, dono et permitto tibi habitare in illo cenaculo, eoque uti:* defuncto Regulo, controuerfiam habitationis patiebatur Nicostratus: et cum de ea re mecum contuliffet, dixi poffe defendi, non meram donationem effe: verum officium magiftri quadam mercede remuneratum Regulum: ideoque non videri donationem fequentis temporis irritam effe: quod fi expulfus Nicostratus veniat ad iudicem, ad exemplum interdicti, quod fructuario proponitur, defendendus erit: quafi loco poffefforis conftitutus, qui vsum cenaculi accepit.

TIT. VI. DE MORTIS CAUSA DONATIONIBVS ET CAPIONIBVS.

17. *Iulianus libro 47. Digestorum.* Et fi debitor confilium creditorum fraudandorum non habuiffet, auelli res mortis caufa ab eo donata debet: nam cum legata ex testamento eius, qui foluendo non fuit, omnimodo inutilia fint, poffunt videri etiam donationes mortis caufa factae rescindi debere: quia legatorum infar optinent.

LIBER QVADRAGESIMVS.

TIT. I. DE MANVMISSIONIBVS.

I. *Ulpianus libro 6. ad Sabinum.* Placuit eum, qui Calendis Ianuariis natus, poff sextam noctis pridie Kalendas quafi annum vicesimum compleuerit, poffe manumittere: non enim maiori viginti annis permitti manumittere, fed minorem manumittere vetari: iam autem minor non eft, qui diem fupremum agit anni vicesimi.

TIT.

TIT. II. DE MANVMISSIS VINDICTA.

I. *Pomponius libro 1. ad Sabinum.* Apud Praetorem, eundemque tutorem posse pupillum ipso auctore manumittere constat.

TIT. III. DE MANVMISSIONIBVS, QVAE SERVIS AD VNIVERSITATEM PERTINENTIBVS IMPONVNTVR.

I. *Ulpianus libro 5. ad Sabinum.* Diuus Marcus omnibus collegiis, quibus coëundi ius est, manumittendi potestatem dedit.

TIT. IV. DE MANVMISSIS TESTAMENTO.

57. *Gaius libro 3. de Manumissionibus.* Si locuples egenti heres extiterit, videamus, an ea res testamento datis libertatibus proficiat, ut creditores fraudari (non) videantur? Et sane sunt quidam, qui cum heres locuples existeret, tale esse crediderunt, quale si ipse testator ad-auctis postea facultatibus decessisset: sed mihi traditum est, hoc iure nos uti, ut ad rem non pertineat, locuples, an egens heres extiterat: sed quarum facultatum testator decesserit. Quam sententiam Iulianus adeo sequitur, ut existimet, ne eum quidem libertatem consecuturum, quem is, qui soluendo non esset, ita liberum esse iussisset, *cum aes alienum solutum erit, Stichus liber esto*: sed non hoc est consequens Sabini et Cassii sententiae, quam et ipse sequi videtur: qui existimat, consilium quemque manumittentis spectare debere: nam qui sub ea conditione seruum suum, liberum esse iubet, adeo sine fraudis consilio liberum esse iubet, ut apertissime curare videatur, ne creditores sui fraudarentur.

TIT. V. DE FIDEICOMMISSARIIS LIBERTATIBVS.

17. *Ex libro 21. Digestorum Scaeuolae Claudius. Cum tibi visum fuerit manumittere: vtiliter datur fideicommissa libertas.*

TIT. VI. DE ADEPTIONE LIBERTATIS.

Terentius Clemens libro 18. ad legem Iuliam et Papiam Cum libertas lege adimatur, aut pro non data haberi debeat, aut certe perinde obseruari, ac si a testatore adempta esset.

TIT. VII. DE STATV LIBERIS.

38. *Paulus libro 1. ad Neratium.* Non omne ab heredis persona interueniens impedimentum statulibero pro expleta condicione cedit: sed id dumtaxat, quod impediendae libertatis factum est.

TIT. VIII. QVI SINE MANVMISSIONE AD LIBERTATEM PERVENIVNT.

2. *Modestinus libro 6. Regularum.* Seruo, quem pro derelicto dominus ob grauem infirmitatem habuit, ex Edicto Diui Claudii competit libertas.

TIT. IX. QVI ET A QVIBVS MANVMISSI LIBERI NON FIYNT ET AD LEGEM AELIAM SENTIAM.

31. *Terentius Clemens libro 5. ad legem Iuliam et Papiam.* Quaesitum est, si libertam patronus iureiurando adegisset, ne ea liberos impuberes habens nuberet: quid iuris esset? Iulianus dicit, non videri contra legem Aeliam Sentiam fecisse eum, qui non perpetuam viduitatem libertae iniunxisset.

TIT. X. DE IVRE AVREORVM ANVLORVM.

4. *Vlpianus libro 3. ad legem Iuliam et Papiam.* Etiam feminae ius anulorum aureorum impe-

impetrare * possunt: et iura ingenuitatis impetrare *, et natalibus restitui poterunt.

TIT. XI. DE NATALIBVS RESTITVENDIS.

3. *Scaeuola libro 6. Responsorum respondit.* Quaeris, an ingenuitatis iure vtatur is, quem sanctissimus, et nobilissimus Imperator natalibus suis restituit? Sed ea res nec dubitationem habet, nec vnquam habuit, quin exploratum sit, ad omnem ingenuitatis statum restitui eum, qui isto beneficio Principis vtatur.

TIT. XII. DE LIBERALI CAUSA.

16. *Vlpianus libro 55. ad Edictum. §. 3.* Si filiusfamilias emit, si quidem ipse scit, pater ignorauit, non adquisiit patri actionem: hoc si peculiari nomine egerit. Ceterum si patre mandante, hic quaeritur, an filii scientia noceat? Et puto adhuc nocere, quemadmodum procuratoris nocet.

17. *Paulus libro 51. ad Edictum.* In seruo, et in eo, qui mandato nostro emit, tale est, vt si certum hominem mandauero emi, sciens liberum esse, licet is, cui mandatum est, ignoret, idem fit, et non competet ei actio. Contra autem, si ego ignorauim, procurator scit: non est mihi deneganda.

22. *Vlpianus libro 55. ad Edictum. §. 5.* Si per procuratorem scientem quis emerit, ei nocet: ficati tutoris quoque nocere Labeo putat.

30. *Julianus libro 5. ex Minicio.* Duobus perentibus hominem in seruitutem pro parte dimidia separatim, si vno iudicio liber, altero seruus iudicatus est, commodissimum est eo vsque cogi iudices, donec consentiant: si id non continget, Sabinum refertur existimasse, duci seruum debere ab eo, qui vicisset: cuius sententiae Cassius quoque est, et ego sum. Et sane

ridiculum est, arbitrari eum pro parte dimidia duci, pro parte libertatem eius tueri: commodius autem est, fauore libertatis liberum quidem eum esse, compelli autem pretii sui partem viri boni arbitratu victori suo praestare.

TIT. XIII. QVIBVS AD LIBERTATEM PROCLAMARE NON LICET.

5. *Paulus libro singulari ad Senatusconsultum Claudianum.* Si duo liberum hominem maiorem annis viginti emerimus, vnus sciens eius condicionem, alter ignorans: an non propter eum, qui scit, ad libertatem ei proclamare permittitur, sed propter eum, qui ignorat, seruus efficietur? Sed non etiam eius, qui scit, sed tantum alterius.

TIT. XIV. SI INGENVVS ESSE DICETVR.

6. *Ulpianus libro 38. ad Edictum.* Quotiens de hoc contenditur, an quis libertus sit: siue operae petantur, siue obsequium desideretur, siue etiam famosa actio intendatur, siue in ius vocetur, qui se patronum dicit, siue nulla causa interueniat, redditur praeiudicium. Sed et quotiens quis libertinum quidem se confitetur, libertum autem Gaii Seii se negat, idem praeiudicium datur. Redditur autem alterutro desiderante. Sed actoris partibus semper, qui se patronum dicit, fungitur, probareque libertum suum necesse habet: aut, si non probet, vincitur.

TIT. XV. NE DE STATV DEFVNCTORVM POST QVINQVENNIVM QVAERATVR.

4. *Callistratus libro 1. de iure Fisci.* Primus omnium Diuus Nerua Edicto vetuit, post quinquennium mortis cuiusque de statu quaeri. §. 1. Sed et Diuus Claudius Claudiano rescripsit, si per quaestionem nummariam praeiudicium statui videbitur fieri, cessare quaestionem.

TIT.

TIT. XVI. DE COLLUSIONE DETEGENDA.

5. *Hermogenianus libro 5. iuris Epitomarum.* Sententiam pro ingenuitate dictam, et collusionis praetextu semel retractare permittitur. §. 1. Si plures ad collusionem detegendam pariter accedant, causa cognita, quis debeat admitti, comparatis omnium moribus, et aetatibus, et cuius magis interest, statui oportet.

LIBER QVADRAGESIMVSPRIMVS.

TIT. I. DE ADQVIRENDO RERVVM DOMINIO.

64. *Quintus Mucius Scaeuola libro singulari Opōv.* Quae quisque aliena in censum deducit, nihilo magis eius fiunt.

TIT. II. DE ADQVIRENDA, VEL AMITTENDA POSSESSIONE.

12. *Ulpianus libro 70. ad Edictum.* Naturaliter videtur possidere is qui vsumfructum habet. §. 1. Nihil commune habet proprietas cum possessione: et ideo non denegatur ei interdictum uti possidetis, qui coepit rem vindicare: non enim videtur possessioni renuntiasse, qui rem vindicauit.

TIT. III. DE VSVRPATIONIBVS ET VSVCA-PIONIBVS.

45. *Papinianus libro 10. Responsorum.* Praescripto longae possessionis ad optinenda loca iuris gentium publica concedi non solet: quod ita procedit, si quis aedificio funditus diruto, quod in litore posuerat, aut dereliquerat aedificium, alterius postea eodem loco extructo occupantis datam exceptionem opponat: vel si quis, quod in fluminis publici deuerticulo solus pluribus annis piscatus sit, alterum eodem iure prohibeat.

TIT. IV. PRO EMPTORE.

2. *Paulus libro 54. ad Edictum.* §. 16. Si a furioso, quem putem sanae mentis, emero: constitit vsucapere utilitatis causa me posse, quamvis nulla esset emptio, et ideo neque de evictione actio nascitur mihi, nec Publiciana competit, nec accessio possessionis.

TIT. V. PRO HEREDE VEL PRO POSSESSORE.

1. *Pomponius libro 32. ad Sabinum.* Pro herede ex viui bonis nihil vsucapi potest, etiamsi possessor mortui rem fuisse existimauerit.

TIT. VI. PRO DONATO.

2. *Marcellus libro 22. Digestorum.* Si is, qui alienam rem donauerit, reuocare constituerit donationem, etiam si iudicium ediderit, remque coeperit vindicare, curret vsucapio.

TIT. VII. PRO DERELICTO.

6. *Iulianus libro 3. ad Urseium Ferocem.* Nemo potest pro derelicto vsucapere, qui falso existimauerit rem pro derelicto habitam esse.

TIT. VIII. PRO LEGATO.

9. *Hermogenianus libro 5. Iuris Epitomarum.* Pro legato vsucapit, cui recte legatum relictum est: sed et si non iure legatum relinquatur, vel legatum ademptum est, pro legato vsucapi post magnas varietates optinuit.

TIT. IX. PRO DOTE.

2. *Paulus libro 54. ad Edictum.* Si aestimata res ante nuptias tradita sit, nec pro emptore, nec pro suo ante nuptias vsucapietur.

TIT. X. PRO SVO.

2. *Paulus libro 54. ad Edictum.* Est species possessionis, quae vocatur pro suo: hoc enim modo possidemus omnia, quae mari, terra, caelo capimus, aut quae alluvione fluminum nostra

nostra fiunt. Item quae ex rebus alieno nomine possedis nata possidemus, veluti partum hereditariae, aut emptae ancillae, pro nostro possidemus. Similiter fructus rei emptae, aut donatae, aut quae in hereditate inuenta est.

LIBER QUADRAGESIMVSSECVNDVS.

TIT. I. DE RE IUDICATA, ET DE EFFECTV SENTENTIARVM, ET DE INTERLOCVTIONIBVS.

44. *Scaeuola libro 5. Responsorum.* Ex contractu paterno actum est cum pupilla tutore auctore, et condemnata est: postea tutores abstinuerunt eam bonis paternis, et ita bona defuncti ad substitutum, vel ad coheredes perueniunt. Quaeritur, an hi ex causa iudicati teneantur? Rescripsit, dandam in eos actionem, nisi culpa tutorum pupilla condemnata est.

TIT. II. DE CONFESSIS.

2. *Vlpianus libro 58. ad Edictum.* Non fateatur, qui errat, nisi ius ignorauit.

TIT. III. DE CESSIONE BONORVM.

8. *Vlpianus libro 26.* Qui cedit bonis, antequam debitum adgnoscat, condemnatur, vel in ius confiteatur, audiri non debet.

TIT. IV. QVIBVS EX CAVSIS IN POSSESSIONEM EATVR.

I. *Vlpianus libro 12. ad Edictum.* Tres fere causae sunt, ex quibus in possessionem mitti solet, rei seruandae causa, item legatorum seruandorum gratia, et ventris nomine: damni enim infecti nomine, si non caueatur, non in vniuersorum nomine fit missio; sed rei tantum, de qua damnum tuetur.

TIT.

TIT. V. DE REBVS AVCTORITATE IVDICIS
POSSIDENDIS * SEV VENDVNDIS *.

28. *Iavolenus libro 1. Epistularum.* Paterfamilias impuberi filio, si ante pubertatem decessisset, substituit heredem: is filius paterna hereditate se abstinuit, ideoque bona patris venierunt: postea filio hereditas obuenit, qua adita decessit. Quaero, cum Praetor in ipsum pupillum, quamuis postea hereditas obuenisset, creditoribus tamen patris actionem non daret: an in substitutum creditoribus patris danda sit actio, cum ex bonis paternis, quae scilicet ad creditores missos ad bona pertinent, nihil adquirat: et cum creditores nihil iuris in bonis pupulli habuerint, eorumque nihil interfuerit, adiretur nec ne pupilli hereditas, cum ea bona admissa a substituto hereditate ad creditores non pertinebant? Me illud maxime mouet, quod praepTORIBVS tuis placet, vnum esse testamentum. Respondit, quod Praetor filio, qui a paterna hereditate se abstinet, praestat, ne bonis patris eius venditis in eum actio detur, tametsi postea ei hereditas obuenit, creditoribus non reddat: idem in substituto filio herede seruandum non est: quoniam filii pudori parcitur, vt potius patris quam eius bona veneant. Itaque in id, quod postea ei obuenit, actio creditoribus denegatur: quia id ex aduenticio adquisitum est, non per patrem ad eum peruenit. At cum substitutus filio hereditatem adiit, postquam pupillus se paternae miscuerit hereditati, tunc hereditas et patris et filii vna est, et in omni aere alieno, quod aut patris aut filii fuerit, etiam inuitus heres obligatur: et quemadmodum liberum ei non est post obligationem, vt non omnimodo, si non defenditur, ipsius bona veneant: ita ne separare quidem aes alienum patris et filii

filiū poterit: quo casu efficietur, ut creditoribus in eum actio dari debeat. Quod si substitutus heres hereditatem non adierit, creditoribus patris in id, quod pupillus reliquit, actio dari non debet: quoniam neque pupilli bona venire debent propter aes alienum patris, neque in bonis patris est, quod pupillus adquisiit.

TIT. VI. DE SEPARATIONIBVS.

3. *Ulpianus libro 27. Quaestionum.* Debitor fideiussori heres extitit, eiusque bona venierunt: quamuis obligatio fideiussionis extincta sit, nihilominus separatio impetrabitur, petente eo, cui fideiussor fuerat obligatus: siue solus sit hereditarius creditor, siue plures: neque enim ratio iuris, (quae) causam fideiussionis, propter principalem obligationem, quae maior fuit, exclusit, damno debet adficere creditorem, qui sibi diligenter prospexerat. §. 1. Quid ergo, si bonis fideiussoris separatim solidum ex hereditate stipulator consequi non possit? utrum portio cum ceteris heredis creditoribus ei quaerenda erit? an contentus esse debebit bonis, quae separari maluit? sed cum stipulator iste, non adita fideiussoris a reo hereditate, bonis fideiussoris venditis, in residuum promisceri debitoris creditoribus potuerit: ratio non patitur eum in proposito summoueri. §. 2. Sed in quolibet alio creditore, qui separationem impetrauit, probari commodius est, ut si solidum ex hereditate seruari non possit, ita demum aliquid ex bonis heredis ferat, si proprii creditores heredis fuerint dimissi: quod sine dubio admittendum est circa creditores heredis, dimissis hereditariis.

7. *Marcianus libro 2. Regularum.* Qui iudicium dictauerunt heredi, separationem quasi hereditarii possunt impetrare: quia ex necessitate hoc fecerunt.

TIT.

TIT. VII. DE CVRATORE BONIS DANDO.

5. *Iulianus libro 47. Digestorum.* Si debitor foro cesserit, et creditores priuato consilio coierint, et elegerint vnum, per quem bona distrahantur, et portio ipsis, quae ex redacto fieret, solueretur, mox exstiterit alius, qui se creditorem dicat: nullam quidem actionem aduersus curatorem habebit, sed bona debitoris vna cum curatore vendere poterit, ita vt quae a curatore et a creditore ex bonis contrahantur, omnibus pro portione praestarentur.

TIT. VIII. QVAE IN FRAVDEM CREDITORVM FACTA SVNT, VT RESTITVANTVR.

24. *Scaeuola libro singulari Quaestionum publice tractatarum.* Pupillus patri heres extitit, et vni creditorum soluit: mox abstinuit hereditate paterna: bona patris veneunt: an id, quod accepit creditor, reuocandum sit, ne melioris condicionis sit, quam ceteri creditores? an distinguimus, per gratificationem acceperit, an non? vt si per gratificationem tutorum, reuocetur ad eandem portionem, quam ceteri creditores fuerint laturo: sin vero iuste exegerit, ceteri creditores neglexerint exactionem, interea res deterior facta sit, vel mortalitate, vel subductis rebus mobilibus, vel rebus soli ad irritum perductis: id, quod acceperit creditor, reuocari nullo pacto potest: quoniam alii creditores suae negligentiae expensum ferre debeant. Quid ergo, si, cum in eo essent, vt bona debitoris mei venirent, soluerit mihi pecuniam: an actione reuocari ea possit a me? an distinguendum est, is optulerit mihi, an ego illi extorserim inuito? et si extorserim inuito, reuocetur: si non extorserim, non reuocetur? Sed vigilauit, meliorem meam condicionem feci, ius
 ciuile

ciuile vigilantibus scriptum est: ideo quoque non reuocatur id, quod percepi.

LIBER QVADRAGESIMVSTERTIVS.

TIT. I. DE INTERDICTIS SIVE EXTRAORDINARIIS ACTIONIBVS QVAE PRO HIS COMPETVNT.

I. *Vlpianus libro sexagesimo septimo ad Edictum.* §. 1. Interdictorum tres species sunt, exhibitoria, prohibitoria, restitutoria: sunt tamen quaedam interdicta et mixta, quae et prohibitoria sunt et exhibitoria. §. 2. Interdictorum quaedam in praesens, quaedam in praeteritum regeruntur: in praesens, vt vt i possidetis: in praeteritum, vt de itinere, actuque, de aqua aestiua. §. 3. Interdicta omnia, licet in rem videantur concepta, vi tamen ipsa personalia sunt. §. 4. Interdictorum quaedam annalia sunt, quaedam perpetua.

TIT. II. QVORVM BONORVM.

2. *Paulus libro 20. ad Edictum.* Interdicto quorum bonorum debitores hereditarii non tenentur: sed tantum corporum possesores.

TIT. III. QVOD LEGATORVM.

I. *Vlpianus libro 67. ad Edictum.* §. 1. Si quis * ex * mortis causa donatione possideat, vtique cessabit interdictum: quia portio legis Falcidiae apud heredem ipso iure remanet, etsi corporaliter res in solidum translatae sunt.

TIT. IV. NE VIS FIAT EI QVI IN POSSESSIONEM MISSVS ERIT.

I. *Vlpianus libro 72. ad Edictum.* Ait Praetor, si quis dolo malo fecerit, quo minus quis permissu m. o, eiusue, cuius ea iurisdictio fuit, in possessionem bonorum sit, in eum in factum iudi-

iudicium, quanti ea res fuit, ob quam in possessionem missus erit, dabo.

TIT. V. DE TABVLIS EXHIBENDIS.

5. Iauolenus libro 13. ex Cassio. De tabulis proferendis interdictum competere non oportet, si hereditatis controuersia ex his pendet, aut si ad publicam quaestionem pertinet: itaque in aede sacra interim deponendae sunt, aut apud virum idoneum.

TIT. VI. NE QUID IN LOCO SACRO FIAT.

2. Hermogenianus libro 3. Iuris Epitomarum. In muris, itemque portis, et aliis sanctis locis aliquid facere, ex quo damnum aut incommodum irrogetur, non permittitur.

TIT. VII. DE LOCIS ET ITINERIBVS PVBLICIS.

1. Pomponius libro 30. ad Sabinum. Cuilibet in publicum petere permittendum est id, quod ad vsum omnium pertineat: veluti vias publicas, itinera publica: et ideo quolibet postulante de his interdicatur.

TIT. VIII. NE QUID IN LOCO PVBLICO, VEL ITINERE FIAT.

2. Vlpianus libro 68. ad Edictum. Praetor ait, ne quid in loco publico facias, inue eum locum immittas, qua ex re quid illi damni detur: praeterquam quo lege, Senatusconsulto, Edicto, decretone Principum tibi concessum est: de eo, quod factum erit, interdictum non dabo.

TIT. IX. DE LOCO PVBLICO FRVENDO.

1. Vlpianus libro 68. ad Edictum. Praetor ait, quo minus loco publico, quem is, cui locandi ius fuerit, fruendum alicui locauit: ei, qui conduxit, socioue eius, e lege locationis frui liceat, vim fieri veto.

TIT.

TIT. X. DE VIA PVBLICA, ET SI QUID IN
EA FACTVM ESSE DICATVR.

Ἐκ τοῦ ἀστυνομικοῦ
μονοβιβλίου τοῦ Παπι-
νιάνου. Οἱ ἀστυνομικοὶ
ἐπιμελεῖσθωσαν τῶν κα-
τὰ τὴν πόλιν ὁδῶν, ὅπως
ἂν ὁμαλίσθωσιν, καὶ τὰ
ρεῦματα μὴ βλάπτῃ τὰς
οἰκίας καὶ γέφυρας ᾧσιν,
οὗ ἂν δέη.

*Ex libro singulari
Papiniani de officio Ae-
dilium.* Aediles stu-
deant, vt quae secun-
dum ciuitates sunt viae,
adaequentur, et efflu-
xiones non noceant do-
mibus, et pontes fiant,
vbicunque oportet.

TIT. XI. DE VIA PVBLICA ET ITINERE PV-
BLICO REFICIENDO.

2. *Iauolenus libro 10. ex Cassio.* Viam publi-
cam populus non vtendo amittere * non * potest.

TIT. XII. DE FLVMINIBVS, NE QUID IN FLV-
MINE PVBLICO, RIPAE EIVS FIAT, QVO
PEIVS NAVIGETVR.

2. *Pomponius libro 34. ad Sabinum.* Quo-
minus ex publico flumine ducatur aqua, nihil
impedit, nisi Imperator, aut Senatus vetet: si
modo ea aqua in vsu publico non erit: sed si
aut nauigabile est, aut ex eo aliud nauigabile fit:
non permittitur id facere.

TIT. XIII. NE QUID IN FLVMINE PVBLICO
FIAT, QVO ALITER AQVA FLVAT, ATQVE
VTI PRIORE AESTATE FLVXIT.

Ulpianus libro 68. ad Edictum. Ait Praetor,
in flumine publico inue ripa eius facere, aut
in id flumen ripamque eius immittere, quo aliter
aqua fluat, quam priore aestate fluxit, veto.

TIT. XIV. VT IN FLVMINE PVBLICO NAVI-
GARE LICEAT.

Ulpianus libro 68. ad Edictum. Praetor ait,
quo minus illi in flumine publico nauem, ratem
Q agere,

agere, quoue minus per ripam onerare, exonerare liceat, vim fieri veto. Item ut per lacum, fossam, stagnum publicum nauigare liceat, interdiciam.

TIT. XV. DE RIPA MVNIENDA.

Vlpianus libro 68. ad Edictum. Praetor ait, quo minus illi in flumine publico ripae eius opus facere, ripae agrue, qui circa ripam est, tuendi causa, liceat, dum ne ob id nauigatio deterior fiat, si tibi damni infecti in annos decem, viri boni arbitrato, vel cautum vel satisdatum est, aut per illum non stat, quo minus viri boni arbitrato caueatur vel satisdetur: vim fieri veto.

TIT. XVI. DE VI, ET DE VI ARMATA.

*Vlpianus libro sexagesimo * nono * ad Edictum.* Praetor ait, unde tu illum vi deiecisti, aut familia tua deiecit: de eo, quaeque ille tunc ibi habuit, tantummodo intra annum, post annum de eo, quod ad eum, qui vi deiecit, peruenit, iudicium dabo.

TIT. XVII. VTI POSSIDETIS.

I. *Vlpianus libro 69. ad Edictum.* Ait Praetor, uti eas aedes, quibus de agitur, nec vi, nec clam, nec precario alter ab altero possidetis: quo minus ita possideatis, vim fieri veto. De cloacis hoc interdictum non dabo: neque pluris, quam quanti res erit, intra annum, quo primum experiundi potestas fuerit, agere permittam.

TIT. XVIII. DE SUPERFICIEBUS.

I. *Vlpianus libro 70. ad Edictum.* Ait Praetor, uti ex lege locationis siue conductionis, superficiei, qua de agitur, nec vi, nec clam, nec precario, alter ab altero fruamini, quo minus fruamini, vim fieri veto: si qua alia actio de superficiei postulabitur, causa cognita dabo.

TIT.

TIT. XIX. DE ITINERE ACTVQVE PRIVATO.

1. *Vlpianus libro 70. ad Edictum.* Ait Praetor, qui itinere actuque hoc anno, non vi, non clam, non precario ab alio usus es, quo minus id iter actumque, ut tibi ius esset, rescicias, vim fieri veto: qui hoc interdictio uti volet, is aduersario damni infecti, quod per eius vitium datum sit, caueat.

TIT. XX. DE AQVA COTTIDIANA ET AESTIVA.

1. *Vlpianus libro 70. ad Edictum.* §. 16. Illud Labeo dicit, omnes partes illius fundi, in quem loci aqua ducitur, eiusdem numero esse. Ergo et, si forte actor confinem agrum emerit, et ex agro, in quem hoc anno aquam duxerit, postea fundi empti nomine velit aquam ducere: ita demum eum recte hoc interdicto, ut de itinere actuque, uti putant, ut semel in suum ingressus, inde egredi, qua velit, possit: nisi ei nocitum sit, ex quo aquam ducit.

TIT. XXI. DE RIVIS.

2. *Paulus libro 66. ad Edictum.* Labeo non posse, ait, ex aperto riuo terrenum fieri: quia commodum domino soli auferetur appellendi pecus, vel hauriendi aquam: quod sibi non placere, Pomponius ait: quia id domino magis ex occasione, quam ex iure contingere: nisi si ab initio in imponenda seruitute id actum esset.

TIT. XXII. DE FONTE.

Vlpianus libro 70. ad Edictum. Praetor ait, uti de eo fonte quo de agitur, hoc anno aquam nec vi, nec clam, nec precario ab illo usus es: quo minus ita utaris, vim fieri veto. De lacu, puteo, piscina item interdicam. §. 1. Hoc interdictum proponitur ei qui fontana aqua uti prohibetur: seruitutes enim non tantum aquae ducendae esse solent, verum etiam hauriendae:

et sicut discretæ sunt seruitutes ductus aquae, et haustus aquae, ita interdicta separatim redduntur.

TIT. XXIII. DE CLOACIS.

2. *Venuleius libro 1. Interdictorum.* Quamquam de reficienda cloaca, non etiam de noua facienda, hoc interdicto comprehendatur, tamen aequè interdicendum, Labeo ait, ne facienti cloacam vis fiat: quia eadem vtilitas sit. Praetorem enim sic interdixisse, ne vis fieret, quominus cloacam in publico facere liceret: idque Ofilio et Trebatio placuisse: ipse dicendum ait, vt ne factam cloacam purgare et restituere permittendum sit per interdictum: nouam vero facere is demum concedere debeat, cui viarum publicarum cura sit.

TIT. XXIV. QVOD VI AVT CLAM.

22. *Venuleius libro 2. Interdictorum.* Si vim meam ex fundo meo in fundum tuum prehenderis, eaque in fundo tuo coaluerit, vtile est interdictum quod vi aut clam intra annum, sed si annus praeterierit, nullam remanere actionem: radices, quae in fundo meo sint, tuas fieri: quia his accessiones sint.

TIT. XXV. DE REMISSIONIBVS.

Ulpianus libro 71. ad Edictum. §. 3. Ius habet opus nouum nuntiandi, qui aut dominium aut seruitutem habet. §. 4. Item Iuliano placet, fructuario vindicandarum seruitutium ius esse: secundum quod opus nouum nuntiare poterit vicino, et remissio vtilis erit: ipsi autem domino praedii si nuntiauerit, remissio inutilis erit: neque sicut aduersus vicinum, ita aduersus dominum agere potest, ius ei non esse inuito se altius aedificare: sed si hoc facto vsusfructus deterior fiat, petere vsusfructum debebit. Idem Iulia-

Iulianus dicit de ceteris, quibus aliqua servitus a vicino debetur.

TIT. XXVI. DE PRECARIO.

14. *Paulus libro 13. ad Sabinum.* Interdictum de precariis merito introductum est, quia nulla eo nomine iuris civilis actio esset: magis enim ad donationes et beneficii causam, quam ad negotii contracti, spectat precarii condicio.

TIT. XXVII. DE ARBORIBVS CAEDENDIS.

1. *Ulpianus libro 71. ad Edictum.* §. 4. Non solum domino aedium, sed etiam ei, qui vsumfructum habet, competit hoc interdictum: quia et ipsius interest, arborem istam non impendere. §. 5. Praeterea probandum est, si arbor communibus aedibus impendeat, singulos dominos habere hoc interdictum, et quidem in solidum: quia et servitutium vindicationem singuli habeant.

TIT. XXVIII. DE GLANDE LEGENDA.

Ulpianus libro 71. ad Edictum. Ait Praetor, glandem, quae ex illius agro in tuum cadat, quo minus illi tertio quoque die legere, auferre liceat: vim fieri veto. §. 1. Glandis nomine omnes fructus continentur.

TIT. XXIX. DE HOMINE LIBERO EXHIBENDO.

1. *Ulpianus libro 71. ad Edictum.* Ait Praetor, quem liberum dolo malo retines, exhibeas. §. 1. Hoc interdictum proponitur tuendae libertatis causa: videlicet, ne homines liberi retineantur a quoquam.

3. *Ulpianus libro 71. ad Edictum.* §. 8. Ait Praetor exhibeas. Exhibere est, in publicum producere, et videndi tangendique hominis facultatem praebere: proprie autem exhibere est, extra secretum habere.

TIT. XXX. DE LIBERIS EXHIBENDIS, ITEM
DVCENDIS.

I. *Vlpianus libro 71. ad Edictum.* §. 5. Si quis filiam suam, quae mihi nupta sit, velit abducere, vel exhiberi sibi desideret: an aduersus interdictum exceptio danda sit, si forte pater concordans matrimonium, forte et liberis subnixum, velit dissoluere? Et certo iure vtimur, ne bene concordantia matrimonia iure patriae potestatis turbentur: quod tamen sic erit adhibendum, vt patri persuadeatur, ne acerbe patriam potestatem exerceat.

TIT. XXXI. DE VTRVBI.

Vlpianus libro 72. ad Edictum. Praetor ait, *utrubi hic homo, quo de agitur, maiore parte huiusce anni fuit: quo minus is eum ducat, vim fieri veto.* §. 1. Hoc interdictum de possessione rerum mobilium locum habet, sed optinuit vim eius exaequatam fuisse vti possidetis interdicto, quod de rerum soli competit: vt is et in hoc interdicto vincat, qui nec vi, nec clam, nec precario, dum super hoc ab aduersario inquietatur, possessionem habet.

TIT. XXXII. DE MIGRANDO.

I. *Vlpianus libro 73. ad Edictum.* Praetor ait, *si is homo, quo de agitur, non est ex his rebus, de quibus inter te et actorem conuenit, vt quae in eam habitationem, qua de agitur, introducta, importata, ibi nata factaeque essent, ea pignori tibi pro mercede eius habitationis essent: siue ex his rebus esset ea merces tibi soluta, eoque nomine satisfactum est, aut per te stat, quo minus solvatur: ita quo minus ei, qui eum pignoris nomine induxit, inde abducere liceat, vim fieri veto.*

TIT.

TIT. XXXIII. DE SALVIANO INTERDICTO.

2. *Vlpianus libro 70. ad Edictum.* In Salviano interdicto, si in fundum communem duorum pignera sint ab aliquo inuecta, possessor vincet, et erit eis descendendum ad Seruianum iudicium.

LIBER QVADRAGESIMVSQVARTVS.

TIT. I. DE EXCEPTIONIBVS, PRAESCRIPTIONIBVS, ET PRAEIVDICIIS.

16. *Africanus libro 9. Quaestionum.* Fundum Titianum possides, de cuius proprietate inter me et te controuersia est: et dico praeterea viam ad eum per fundum Sempronianum, quem tuum esse constat, deberi: si viam petam, exceptionem, *quod praeiudicium praedio non fiat*, utilem tibi fore putauit: videlicet quod non aliter viam mihi deberi probaturus sim, quam prius probauerim fundum Titianum meum esse.

TIT. II. DE EXCEPTIONE REI IUDICATAE.

II. *Vlpianus libro 75. ad Edictum.* Si mater filii impuberis defuncti ex Senatusconsulto bona vindicauerit idcirco, quia putabat rupto patris eius testamento neminem esse substitutum, victaque fuerit, quia testamentum patris ruptum non erat, postea autem apertis pupillaribus tabulis apparuit non esse ei substitutum: si peteret rursus hereditatem, obstaturum exceptionem rei iudicatae Neratius ait. Ego exceptionem obesse ei rei iudicatae non dubito: sed ex causa succurrendum erit ei, quae vnam tantum causam egit rupti testamenti.

TIT. III. DE DIVERSIS TEMPORALIBVS PRAE-
SCRIPTIONIBVS, ET DE ACCESSIONIBVS,
POSSESSIONVM.

II. *Papinianus libro 2. Definitionum.* Cum heres in ius omne defuncti succedit, ignorantia sua defuncti vitia non excludit: veluti cum sciens alienum illum, illo, vel precario possedit: quamuis enim precarium heredem ignorantem non teneat, nec interdicto recte conueniatur: tamen vsucapere non poterit, quod defunctus non potuit. Idem iuris est, cum de longa possessione quaeritur: neque enim recte defendetur, cum exordium ei bonae fidei ratio non tueatur.

TIT. IV. DE DOLI MALI ET METVS
EXCEPTIONE.

9. *Paulus libro 32. ad Edictum.* Si procurator rei, pecunia accepta damnari se passus sit, et cum domino iudicati agatur: tuebitur, sed doli mali exceptione: nec hoc quod acceperit procurator, auferri ab eo potest: nam turpiter accepta pecunia iustius penes eum est, qui deceptus sit, quam qui decepit.

TIT. V. QVARVM RERVM ACTIO NON DATVR.

1. *Ulpianus libro 76. ad Edictum.* Iusiurandum vicem rei iudicatae optinet, non immerito: cum ipse quis iudicem aduersarium suum de causa sua fecerit, deferendo ei iusiurandum.

TIT. VI. DE LITIGIOSIS.

1. *Ulpianus libro 76. ad Edictum.* Litigiosam rem non facit denuntiatio quae impediendae venditionis causa fit. §. 1. Si inter Primum et Secundum fit lis contestata, et ego a Tertio emero, qui nullam controuerfiam patiebatur: videamus, an exceptioni locus sit? Et putem subueniendum mihi: quia is, qui mihi vendidit,
nullam

nullam litem habuit: et quod fieri potest, ut duo in necem eius litem inter se iungant, qui cum ipso litigare non poterant. Si tamen cum procuratore, tutore, curatoreve alicuius iudicium acceptum sit: consequens erit dicere, quasi cum ipso litigetur, ita eum ad exceptionem pertinere.

TIT. VII. DE OBLIGATIONIBVS ET ACTIONIBVS.

59. *Licinnius Rufinus libro 8. Regularum.* Pupillus mutuam pecuniam accipiendo, ne quidem iure naturali obligatur*.

LIBER QVADRAGESIMVSQVINTVS.

TIT. I. DE VERBORVM OBLIGATIONIBVS.

18. *Pomponius libro 10. ad Sabinum.* Qui bis idem promittit, id eo iure amplius quam semel non tenetur.

122. *Scaeuola libro 28. Digestorum.* Qui Romae mutuam pecuniam acceperat soluendam in longinqua prouincia per menses tres, eamque ibi dari stipulanti spondidisset, post paucos dies Romae testato creditori dixit, paratum se esse Romae eam numerare, detracta ea summa, quam creditori suo usurarum nomine dederat. Quaesitum est, cum in integrum summam, qua stipulatione obligatus est, optulerit, an eo loco, in quo soluenda promissa est, sua die integra peti posset? Respondit, posse stipulatorem sua die ibi, ubi soluendam stipulatus est, petere.

TIT. II. DE DVOBVS REIS CONSTITVENDIS.

13. *Venuleius libro 3. Stipulationum.* Si reus promittendi altero reo heres extiterit, duas obligationes eum sustinere dicendum est: nam ubi quidem altera differentia obligationum esse possit, ut in fideiussore et reo principali, constitit alteram ab altera perimi; cum vero eiusdem duae

potestatis sint, non potest repperiri, qua altera potius quam alteram consummari: ideoque et si reus stipulandi heres exstiterit, duas species obligationis eum sustinere.

17. *Paulus libro 8. ad Plautium.* Siue a certis personis heredum nominatim legatum esset, siue ab omnibus excepto aliquo: Atilicinus, Sabinus, Cassius, pro hereditariis partibus totum eos legatum debituros aiunt, quia hereditas eos obligat: idem est, cum omnes heredes nominantur.

TIT. III. DE STIPVLATIONE SERVORVM.

19. *Scaeuola libro 13. Quaestionum.* Si alienus seruus duobus bonae fidei seruiens, et vnus eorum re adquirat, ratio facit, vt ei, ex cuius re adquisiit, id totum ei adquirat: siue ei soli, siue quasi duobus seruiat: nam et in veris dominis, quotiens vtrique acquiritur, totiens partes adquiri: ceterum si alii non adquiratur, alium solidum habiturum. Igitur eadem ratio erit et in proposito, vt hic seruus alienus qui mihi et tibi bona fide seruit, mihi solidum ex re mea adquirat: quia tibi non potest adquiri, quia non sit ex re tua.

LIBER QVADRAGESIMVSSEXTVS.

TIT. I. DE FIDEIVSSORIBVS ET MANDATORIBVS.

28. *Paulus libro 25. ad Edictum.* Si contendant fideiussor ceteros soluendo esse: etiam exceptionem ei dandam, *si non et illi soluendo sint.*

TIT. II. DE NOVATIONIBVS, ET DELEGATIONIBVS.

24. *Pomponius libro 5. ex Plautio.* Nouatio non potest contingere ea stipulatione quae non committitur. Nec huic contrarium est, quod, si

si stipulatus a Titio fuero nouandi animo sub condicione quod mihi Sempronius debet, et pendente condicione Titius decesserit, quamuis ante aditam hereditatem condicio exstiterit, novatio fieret: hic enim morte promissoris non extinguatur stipulatio, sed transit ad heredem cuius personam interim hereditas sustinet.

TIT. III. DE SOLVTIONIBVS ET LIBERATIONIBVS.

108. *Paulus libro 2. Manualium.* Ei qui mandatu meo post mortem meam stipulatus est, recte soluitur: quia talis est lex obligationis: ideoque etiam inuito me recte ei soluitur. Ei autem, cui iussi debitorem meum post mortem meam soluere, non recte soluitur: * quia mandatum morte dissoluitur *.

TIT. IV. DE ACCEPTILATIONE.

23. *Labeo libro 5. Pithanon a Paulo epitomatorem.* Si ego tibi acceptum feci, nihilo magis ego a te liberatus sum. *Paulus:* immo cum locatio, conductio, emptio, venditio conuentione facta est, et nondum res intercessit: vtrunque per acceptilationem, tametsi ab alterutra parte dumtaxat intercessit, liberantur obligatione.

TIT. V. DE STIPVLATIONIBVS PRAETORIIS.

8. *Papinianus libro 5. Quaestionum.* *Paulus* notat: qui sub condicionem institutus est, adgnita bonorum possessione cogitur substituto in diem cauere longiorem. Praetor enim beneficium suum nemini vult esse captiosum: et potest videri calumniose satis petere, quem alius antecedit.

TIT. VI. REM PVPILLI VEL ADVLESCENTIS SALVAM FORE.

10. *Africanus libro 3. Quaestionum.* Si, posteaquam pupillus ad pubertatem peruenerit, tutor

tutor in restituenda tutela aliquamdiu moram fecerit: certum est, et fructuum nomine, et vsurarum medii temporis, tam fideiussores eius, quam ipsum teneri.

TIT. VII. IUDICATVM SOLVI.

I. *Paulus libro 24. ad Edictum.* In stipulatione iudicatum solui, post rem iudicatam statim dies cedit: sed exactio in tempus reo principali indultum differtur.

TIT. VIII. RATAM REM HABERI, ET DE RATIONABILITATE.

17. *Marcellus libro 21. Digestorum.* Cum debitore decem creditoris nomine Titius egit: partem petitionis ratam habuit dominus: dicendum est obligationis partem consumptam: quemadmodum, si decem stipulatus esset, aut exegisset, creditorque non totum, sed partem gestae rei comprobasset. Idcirco si ex stipulatu *decem aut Stichum, utrum ego voluero*, absente me Titius domino quinque petisset, insecuta ratihabitione, recte actum videri.

LIBER QVADRAGESIMVSSEPTIMVS.

TIT. I. DE PRIVATIS DELICTIS.

3. *Ulpianus libro 2. de officio Proconsulis.* Si quis actionem, quae ex maleficiis oritur, velit exsequi: si quidem pecuniariter agere velit, ad ius ordinarium remittendus erit, nec cogendus erit in crimen subscribere: enim vero si extra ordinem eius rei poenam exerceri velit, tunc subscribere eum in crimen oportebit.

TIT. II. DE FVRTIS.

7. *Ulpianus libro 41. ad Sabinum. §. 1.* Pomponius eleganter scripsit, deprehensione fieri manifestum furem: ceterum si, cum tibi furtum facerem de domo tua, abscondisti te,
ne

ne te occidam, etiam si vidisti furtum fieri, attamen non est manifestum.

TIT. III. DE TIGNO IUNCTO.

1. *Ulpianus libro 37. ad Edictum.* Lex duodecim Tabularum neque soluere permittit tignum furtivum aedibus vel vineis iunctum, neque vindicare: quod providenter lex effecit, ne vel aedificia sub hoc praetextu diruantur, vel vinearum cultura turbetur: sed in eum, qui convictus est iunxisse, in duplum dat actionem.

TIT. IV. SI IS, QVI TESTAMENTO LIBER ESSE IVSSVS ERIT, POST MORTEM DOMINI ANTE ADITAM HEREDITATEM SVBRIPVISSE, AVT CORRVPISSE QVID DICETVR.

1. *Ulpianus libro 38. ad Edictum.* Si dolo malo eius, qui liber esse iussus erit, post mortem domini, ante aditam hereditatem, in bonis, quae eius fuerunt, qui eum liberum esse iusserit, factum esse dicetur, quo minus ex his bonis ad heredem aliquid perveniret: in eum intra annum utilem dupli iudicium datur.

TIT. V. FVRTI ADVERSVS NAVTAS, CAUPONES, STABVLARIOS.

Ulpianus libro 38. ad Edictum. §. 6. Caupo praestat factum eorum, qui in ea caupona eius cauponae exercendae causa ibi sunt: item eorum, qui habitandi causa ibi sunt: viatorum autem factum non praestat: namque viatorem sibi eligere caupo vel stabularius non videtur, nec repellere potest iter agentes: inhabitatores vero perpetuos ipse quodammodo elegit, qui non reiecit, quorum factum oportet eum praestare. In naui quoque vectorum factum non praestatur.

TIT.

TIT. VI. SI FAMILIA FVRTVM FECISSE
DICETVR.

I. *Vlpianus libro 38. ad Edictum.* Vtilissimum id Edictum Praetor proposuit, quo dominis prospiceret aduersus maleficia seruorum: videlicet ne, cum plures furtum admittunt, euerant domini patrimonium, si omnes dedere, aut pro singulis aestimationem litis offerre cogatur. Datur igitur arbitrium hoc Edicto, vt, si quidem velit dicere noxios seruos, possit omnes dedere, qui participauerunt furtum: enimvero si maluerit aestimationem offerre, tantum offerat, quantum si vnus liber furtum fecisset, et retineat familiam suam.

TIT. VII. ARBORVM FVRTIM CAESARVM.

I. *Paulus libro 9. ad Sabinum.* Si furtim arbores caesae sint, et ex lege Aquilia et ex duodecim tabularum, dandam actionem Labeo ait. Sed Trebatius ita vtramque dandam, vt iudex in posteriore deducat id, quod ex prima consecutus sit, et reliquo condemnet.

TIT. VIII. VI BONORVM RAPTORVM, ET
DE TVRBA.

I. *Paulus libro vicensimo * secundo * ad Edictum.* Qui rem rapuit, et furti nec manifesti tenetur in duplum, et vi bonorum raptorum in quadruplum: sed si ante actum sit vi bonorum raptorum, deneganda est furti: si ante furti actum est, non est illa deneganda: vt tamen id, quod amplius in ea est, consequatur.

TIT. IX. DE INCENDIO, RVINA, NAVERAGIO, RATE, NAVE EXPVGNATA.

II. *Marcianus libro 14. Institutionum.* Si fortuito incendium factum sit, venia indiget: nisi tam lata culpa fuit, vt luxuria aut dolo sit proxima.

TIT.

TIT. X. DE INIURIIS ET FAMOSIS LIBELLIS.

1. *Vlpianus libro 56. ad Edictum.* Iniuria ex eo dicta est, quod non iure fiat: omne enim quod non iure fit, iniuria fieri dicitur: hoc generaliter. Specialiter autem iniuria dicitur contumelia. Interdum iniuriae appellatione damnum culpa datum significatur: ut in lege Aquilia dicere solemus. Interdum iniquitatem iniuriam dicemus: nam cum quis inique vel iniuste sententiam dixit, iniuriam ex eo dictam, quod iure et iustitia caret, quasi non iuriam: contumeliam autem, a contemnendo.

TIT. XI. DE EXTRAORDINARIIS CRIMINIBVS.

2. *Vlpianus libro 4. Opinionum.* Sub praetextu religionis, vel sub specie soluendi voti, coetus illicitos nec a veteranis temptare oportet.

TIT. XII. DE SEPVLCHRO VIOLATO.

3. *Vlpianus libro vicensimo * quinto * ad Edictum Praetoris.* §. 5. Diuus Hadrianus rescripto poenam statuit quadraginta aureorum in eos qui in ciuitate sepeliunt: quam fisco inferri iussit, et in Magistratus, eadem qui passi sunt: et locum publicari iussit, et corpus transferri. Quid tamen, si lex municipalis permittat in ciuitate sepeliri? post rescripta Principalia an ab hoc discessum sit, videbimus: quia generalia sunt rescripta, et oportet imperialia statuta suam vim optinere, et in omni loco valere.

TIT. XIII. DE CONCVSSIONE.

1. *Vlpianus libro 5. Opinionum.* Si simulato Praefidis iussu concussio interuenit, ablatum eiusmodi terrore restitui Praeses prouinciae iubet, et delictum coërcet.

TIT. XIV. DE ABIGEIS.

1. *Vlpianus libro 8. de officio Proconsulis.*
§. 1. Abigei proprie * hi * habentur, qui pecora

pecora ex pascuis, vel ex armentis subtrahunt, et quodammodo depraedantur, et abigendi studium quasi artem exercent, equos de gregibus, vel boues de armentis abducentes. Ceterum si quis bouem aberrantem, vel equos in solitudine relictos abduxerit, non est abigeus, sed fur potius.

TIT. XV. DE PRAEVARIICATIONE.

I. *Vlpianus libro 6. ad Edictum Praetoris.*
Praeuaricator est quasi varicator, qui diuersam partem adiuvat prodita causa sua. Quod nomen Labeo a varia certatione tractum ait. Nam qui praeuaricatur, ex utraque parte constitit, quinimmo ex altera. §. 1. Is autem praeuaricator proprie dicitur, qui publico iudicio accusauerit: ceterum aduocatus non proprie praeuaricator dicitur.

TIT. XVI. DE RECEPTATORIBVS.

I. *Marcianus libro 2. publicorum Iudiciorum.*
Pessimum genus est receptatorum, sine quibus nemo latere diu potest. Et praecipitur, vt perinde puniantur, atque latrones. In pari causa habendi sunt, quia, cum adprehendere latrones possent, pecunia accepta, vel subreptorum parte, demiserunt.

TIT. XVII. DE FVRIBVS BALNEARIIS.

I. *Vlpianus libro 8. de Officio Proconsulis.*
Fures nocturni extra ordinem audiendi sunt, et causa cognita puniendi: dummodo sciamus, in poena eorum operis publici temporarii modum non egrediendum. Idem et in balneariis furibus.

TIT. XVIII. DE EFFRACTORIBVS ET EXPILATORIBVS.

I. *Vlpianus libro 8. de Officio Proconsulis.*
§. 1. Expilatores, qui sunt atrociores fures, hoc enim est expilatores, in opus publicum vel perpetuum

petuum vel temporarium dari solent: honestiores autem ordine ad tempus moueri, vel fines patriae iuberi excedere: quibus nulla specialis poena rescriptis Principalibus inposita est: idcirco causa cognita liberum erit arbitrium statuendi ei, qui cognoscit.

TIT. XIX. EXPILATAE HEREDITATIS.

3. *Marcianus libro 2. publicorum Iudiciorum.* Diuus Seuerus et Antoninus rescripserunt, electionem esse, vtrum quis velit crimen expilatae hereditatis extra ordinem apud Praefectum vrbi vel apud Praesides agere: an hereditatem a possessoribus iure ordinario vindicare.

TIT. XX. STELLIONATVS.

4. *Modestinus libro 3. de Poenis.* De periurio, si sua pignora esse quis in instrumento iurauit, crimen stellionatus fit: et ideo ad tempus exulat.

TIT. XXI. DE TERMINO MOTO.

3. *Callistratus libro 5. de Cognitionibus. §. 2.* Hi qui finalium quaestionum obscurandarum causa faciem locorum conuertunt, vt ex arbore arbutum, aut ex silua nouale, aut aliquid eiusmodi faciunt: poena plectendi sunt pro persona, et condicione, et factorum violentia.

TIT. XXII. DE COLLEGIIIS ET CORPORIBVS.

4. *Gaius libro 4. ad legem XII. Tabularum.* Sodales sunt, qui eiusdem collegii sunt: quam Graeci *ἐταίροι* vocant. His autem potestatem facit lex, pactionem, quam velint, sibi ferre: dum ne quid ex publica lege corrumpant. Sed haec lex videtur ex lege Solonis translata esse: nam in luc ita est: *Εἰς δὲ δῆμος, ἢ Φράτορες, ἢ ἱερῶν ὀργάνων, ἢ ναῦται, ἢ σύνσιτοι, ἢ ὁμόταφοι, ἢ Διασώται, ἢ ἐπὶ λίαν οἰχόμενοι, ἢ εἰς ἐμπορίαν:*

R

ὅτι

ὅ τι ἂν τούτων δικθῶνται πρὸς ἀλλήλους, κύριον εἶναι, εἰ μὴ ἀπαγορεύσῃ δημόσια γράμματα.

TIT. XXIII. DE POPVLARIBVS ACTIONIBVS.

1. *Paulus libro 8. ad Edictum.* Eam popularem actionem dicimus, quae suum ius populi tuetur.

LIBER QVADRAGESIMVSOCTAVVS.

TIT. I. DE PVBLICIS IVDICIIS.

2. *Paulus libro 15. ad Edictum Praetoris.* Publicorum iudiciorum quaedam capitalia sunt, quaedam non capitalia. Capitalia sunt, ex quibus poena mors, aut exilium est, hoc est aquae et ignis interdictio: per has enim poenas eximitur caput de ciuitate: nam cetera, non exilia, sed relegationes proprie dicuntur: tunc enim ciuitas retinetur. Non capitalia sunt, ex quibus pecuniaria, aut in corpus aliqua coërcitio, poena est.

TIT. II. DE ACCVSATIONIBVS ET INSCRIPTIONIBVS.

21. *Papinianus libro 15. Responsorum.* Capitatus reus, suspenso crimine, causam fisco deferre non prohibetur.

TIT. III. DE CVSTODIA ET EXHIBITIONE REORVM.

1. *Vlpianus libro 2. de officio Proconsulis.* De custodia reorum Proconsul aestimare solet, vtrum in carcerem recipienda sit persona, an militi tradenda, vel fideiussoribus committenda, vel etiam sibi. Hoc autem vel pro criminis, quod obicitur, qualitate, vel propter honorem, aut propter amplissimas facultates, vel pro innocentia personae, vel pro dignitate eius, qui accusatur, facere solet.

TIT.

TIT. IV. AD LEGEM IVLIAM MAIESTATIS.

8. *Papinianus libro 13. Responsorum.* In quaestionibus laesae maiestatis etiam mulieres audiuntur: coniurationem denique Sergii Catilinae * Iulia) mulier detexit, et Marcum Tullium Consulem indicium eius instruxit.

TIT. V. AD LEGEM IVLIAM DE ADVLTE-
RIIS COERCENDIS.

20. *Papinianus libro 1. de Adulteriis.* Patri datur ius occidendi adulterum cum filia, quam in potestate habet. Itaque nemo alius ex patribus idem iure faciet. Sed nec filiusfamilias pater.

TIT. VI. AD LEGEM IVLIAM DE VI PVBLICA.

1. *Marcianus libro 14. Institutionum.* Lege Iulia de vi publica tenetur, qui arma, tela, domi suae, agrorum, in villa, praeter usum venationis, vel itineris, vel nauigationis coegerit.

TIT. VII. AD LEGEM IVLIAM DE VI PRIVATA.

2. *Scaeuola libro 4. Regularum.* Hac lege tenetur, qui conuocatis hominibus vim fecerit, quo quis verberetur, pulsaretur: neque homo occisus erit.

TIT. VIII. AD LEGEM CORNELIAM DE SICA-
RIIS ET VENEFICIIS.

16. *Modestinus libro 3. de Poenis.* Qui caedem admiserunt sponte, doloue malo, in honore aliquo positi, deportari solent: qui secundo gradu sunt, capite puniuntur: facilius hoc in decuriones fieri potest: sic tamen, ut consulto prius Principe, et iubente, id fiat: nisi forte tumultus aliter sedari non possit.

TIT. IX. DE LEGE POMPEIA, DE PARRICIDIIS.

1. *Marcianus libro 14. Institutionum.* Lege Pompeia de parricidiis cauetur, ut, si quis
R 2 patrem,

patrem, matrem, auum, auiam, fratrem, fororem. patruelem, matruelem, patruum, auunculum, amitam, consobrinum, consobrinam, vxorem, virum, generum, focrum, vitricum, priuignum, priuignam, patronum, patronam occiderit, cuiusue dolo malo id factum erit: vt poena ea teneatur, quae est legis Corneliae de sicariis. Sed et mater, quae filium filiamue occiderit, eius legis poena adficitur. Et auus qui nepotem occiderit. Et praeterea qui emit venenum, vt patri daret, quamuis non potuerit dare.

TIT. X. DE LEGE CORNELIA DE FALSIS, ET DE SENATVSCONSVLTO LIBONIANO.

8. *Vlpianus libro 7. de Officio Proconsulis.* Quicumque nummos aureos partim raserit, partim tinxerit, vel finxerit: si quidem liberi sunt, ad bestias dari: si serui, summo supplicio adfici debent.

TIT. XI. DE LEGE IVLIA REPETVNDARVM.

1. *Marcianus libro 14. Institutionum.* Lex Iulia repetundarum pertinet ad eas pecunias, quas quis in magistratu, potestate, curatione, *legatione*, vel quo in officio, munere, ministerio publico cepit, vel cum ex cohorte cuius eorum est. §. 1. Excipit lex, a quibus licet accipere, a sobrinis, propioreue gradu cognatis suis, vxore.

TIT. XII. DE LEGE IVLIA DE ANNONA.

3. *Papirius Iustus libro 1. de Constitutionibus.* Imperatores Antoninus et Verus, Augusti, in haec verba rescripserunt. Minime aequum est, decuriones ciuibus suis frumentum vilius, quam annona exigit, vendere. §. 1. Item scripserunt, ius non esse ordini cuiusque ciuitatis pretium grani, quod inuehitur, statuere. §. 2. Item in haec

haec verba rescripserunt. Etsi non solent hoc genus nuntiationis mulieres exercere, tamen quia demonstraturam te, quae ad vtilitatem annonae pertinent, polliceris, Praefectum annonae docere potes.

TIT. XIII. AD LEGEM IULIAM PECVLATVS,
ET DE SACRILEGIS, ET DE RESIDVIS.

I. *Vlpianus libro 44. ad Sabinum.* Lege Iulia peculatus cauetur, ne quis ex pecunia sacra, religiosa, publicaue auferat, neue intercipiat, neue in rem suam vertat: neue faciat, quo quis auferat, intercipiat, vel in rem suam vertat, nisi cui vtique lege licebit: neue quis in aurum, argentum, aes publicum quid indet, neue immisceat, neue, quod quid indatur, immisceatur, faciat sciens dolo malo, quo id peius fiat.

TIT. XIV. DE LEGE IULIA AMBITVS.

Modestinus libro 2. de Poenis. Haec lex in vrbe hodie cessat: quia ad curam Principis magistratuum creatio pertinet, non ad populi favorem. §. I. Quod si in municipio contra hanc legem magistratum, aut sacerdotium quis petierit: per Senatusconsultum centum aureis cum infamia punitur.

TIT. XV. DE LEGE FABIA DE PLAGIARIIS.

I. *Vlpianus libro 1. Regularum.* Si liberum hominem emptor sciens emerit, capitale crimen aduersus eum ex lege Favia de plagio nascitur: quo venditor quoque fit obnoxius, si sciens liberum esse vendiderit.

TIT. XVI. AD SENATVSCONSULTVM TURPILLIANVM, ET DE ABOLITIONIBVS
CRIMINVM.

I. *Marcianus libro singulari ad Senatusconsultum Turpillianum.* §. 8. Abolitio priuatim a

Praefidibus postulari ac impetrari solet. Item pro tribunali, non de plano. Nec praesens hanc cognitionem alteri demandare potest.

TIT. XVII. DE REQVIRENDIS VEL ABSENTIBVS DAMNANDIS.

5. *Modestinus libro 12. Pandectarum.* Mandatis cauetur, intra annum requirendorum bona obfignari: vt, si redierint, * et se purgauerint *, integram rem suam habeant: si neque responderint, neque qui se defendant, habuerint: tunc post annum bona in fiscum coguntur.

TIT. XVIII. DE QVAESTIONIBVS.

20. *Paulus libro 3. Decretorum.* Maritus quidam heres vxoris suae petebat a Suro pecuniam, quam apud eum deposuisse defunctam se absente dicebat, et in eam rem vnum testem, liberti sui filium produxerat: apud procuratorem desiderauerat et quaestionem habere de ancilla, Surus negabat se accepisse, et testimonium non oportere vnus hominis admitti: nec solere a quaestionibus incipi, etsi aliena esset ancilla: procurator quaestionem de ancilla habuerat: cum ex appellatione cognouisset Imperator, pronuntiauit, quaestione illicite habita, vnus testimonio non esse credendum: ideoque recte prouocatum.

TIT. XIX. DE POENIS.

16. *Claudius Saturninus libro singulari de Poenis paganorum.* Aut facta puniuntur, vt furta, caedesque: aut dicta, vt conuicia, et infidae aduocationes: aut scripta, vt falsa, et famosi libelli: aut consilia, vt coniurationes, et latronum conscientia: quosque alios suadendo iuvisse, sceleris est instar. §. 1. Sed haec quatuor genera considerata sunt septem modis: causa,

causa, persona, loco, tempore, qualitate, quantitate, euentu.

TIT. XX. DE BONIS DAMNATORVM.

10. *Marcianus libro **. Si pater dotem pro filia promiserit, et damnatus sit, viro dotis exactio aduersus fiscum ex bonis patris datur. §. 1. Si soluto filiae matrimonio pater damnatus sit, si quidem postea, quam filia ei consensit, vt dotem repeteret, fiscus eam repetet a marito, sin vero ante, quam consentiret, ipsa filia dotis repetitionem habet.

TIT. XXI. DE BONIS EORVM, QVI ANTE SENTENTIAM VEL MORTEM SIBI CONSCIERVNT, VEL ACCVSATOREM CORRVPERVNT.

3. *Marcianus libro singulari de Delatoribus*. Qui rei postulati, vel qui in scelere deprehensi, metu criminis imminentis mortem sibi constituerunt, heredem non habent. Papinianus tamen libro sexto decimo Responforum ita scripsit, vt, qui rei criminis non postulati manus sibi intulerint, bona eorum fisco non vindicentur.

TIT. XXII. DE INTERDICTIS, ET RELEGATIS, ET DEPORTATIS.

5. *Marcianus libro 1. Regularum*. Exilium triplex est, aut certorum locorum interdictio, aut lata fuga, vt omnium locorum interdicatur praeter certum locum, aut in insulae vinculum, id est, relegatio in insulam.

TIT. XXIII. DE SENTENTIAM PASSIS ET RESTITVTIS.

3. *Papinianus libro 16. Responforum*. In insulam deportati bona fiscus poena remissa retinuit: creditores ex antegesto non habere cum eo, qui debitor quondam fuit, actiones, constitit. Quod si bona cum dignitatis restitutione

concessa reciperauerit, vtilis actiones necessariae non erunt, cum et directae competunt.

TIT. XXIV. DE CADAVERIBVS PVNITORVM.

3. *Paulus libro 1. Sententiarum.* Corpore animaduersorum quibusbet petentibus ad sepulturam danda sunt.

LIBER QVADRAGESIMVS NONVS.

TIT. I. DE APELLATIONIBVS ET RELATIONIBVS.

19. *Modestinus libro singulari de Enucleatis casibus.* Si expressim sententia contra iuris rigorem data fuerit, valere non debet, et ideo, et sine appellatione causa denuo iuduci potest. Non iure profertur sententia, si specialiter contra leges, vel Senatusconsultum, vel Constitutionem, fuerit prolata. Vnde si quis ex hac sententia appellauerit, et praescriptione summo- tus sit, minime confirmatur ex hac praescriptione sententia: vnde potest causa ab initio agitari.

TIT. II. A QVIBVS APPELLARI NON LICET.

2. *Paulus libro singulari de Appellationibus.* Quaesitum est, in arbitros qui ad fideiussores probandos dantur, an appellare liceat? quamvis hoc casu et sine appellatione quidam putent ab eo, qui eum dedit, sententiam eius corrigi posse.

TIT. III. QVIS A QVO APPELLETVR.

1. *Ulpianus libro 1. de Appellationibus.* Quod dicitur, eum appellari, qui dedit iudicem, sic accipiendum est, vt et successor eius possit appellari. Proinde et si Praefectus vrbi iudicem dederit, vel Praetorio, ipse erit prouocandus, qui eum dederit iudicem. §. 1. Ab eo, cui quis mandauit iurisdictionem, non ipse prouocabitur: nam generaliter is erit prouocandus ab eo, cui man-

mandata est iurisdictio, qui prouocaretur ab eo qui mandauit iurisdictionem.

TIT. IV. QUANDO APPELLANDVM SIT, ET INTRA QVAE TEMPORA.

3. *Macer libro 2. de Appellationibus.* Illud videamus, si cum Imperatori scriberetur, exemplum litterarum litigatori editum sit, neque is appellauerit, et postea contra eum rescriptum sit: an appellare a litteris pridem sibi editis possit? qua qui tunc non appellauit, vera esse quae scripta sunt, consensisse videtur: nec audiendus est, si dicat euentum rescripti sacri se sustinuisse.

TIT. V. DE APPELLATIONIBVS RECIPIENDIS VEL NON.

2. *Scaeuola libro 4. Regularum.* Ante sententiam appellari potest, si quaestionem in ciuili negotio habendam iudex interlocutus sit: vel in criminali, si contra leges hoc faciat.

TIT. VI. DE LIBELLIS DIMISSORIIS, QVI APOSTOLI DICVNTVR.

Marcellus libro 2. de Appellationibus. Post appellationem interpositam litterae dandae sunt ab eo, a quo appellatum est, ad eum, qui de appellatione cogniturus est, siue Principem, siue quem alium: quas litteras dimissorias, siue apostolos appellant.

TIT. VII. NIHIL INNOVARI APPELLATIONE INTERPOSITA.

Vlpianus libro 4. de Appellationibus. §. 1. Recepta appellatione, tamdiu nihil erit innovandum, quamdiu de appellatione fuerit pronuntiatum. §. 2. Si quis ergo forte relegatus fuit, et appellauerit: non arcebitur, neque in Italia, neque in prouincia, qua relegatus est. §. 3. Propter eandem rationem, et si quis depor-

tatus fuit ab eo, cui deportandi ius est, vel adnotatus: neque vincula patietur, neque vllam aliam iniuriam, quam patitur, qui sententiae non adqueuerat: integer enim status esse videtur prouocatione interposita.

TIT. VIII. QVAE SENTENTIAE SINE APPELLATIONE RESCINDANTVR.

I. *Macer libro 2. de Appellationibus.* Illud meminerimus, si quaeratur, iudicatum sit, nec ne, et huius quaestionis iudex non esse iudicatum pronuntiauerit, licet fuerit iudicatum, rescinditur, si prouocatum non fuerit. §. i. Item si calculi error in sententia esse dicatur, appellare necesse non est: veluti si iudex ita pronuntiauerit, *Cum constet, Titium Scio ex illa specie quinquaginta, item ex illa specie viginti quinque debere: idcirco Lucium Titium Scio centum condemno:* nam quoniam error computationis est, nec appellare necesse est, et citra prouocationem corrigitur. Sed et si huius quaestionis iudex sententiam centum confirmauerit, si quidem ideo, quod quinquaginta et vigintiquinque fieri centum putauerit; adhuc idem error computationis est, nec appellare necesse est: si vero ideo, quoniam et alias species vigintiquinque fuisse dixerit: appellationi locus est.

TIT. IX. AN PER ALIVM CAUSAE APPELLATIONVM REDDI POSSVNT.

2. *Macer libro 2. de Appellationibus.* Si procurator absentis appellauerit, deinde rationes reddiderit: nihilo minus ipse respondere debet. Sed an eo cessante dominus litis respondere possit exemplo adulescentis, videamus? Magis tamen obseruatur, vt audiri debeat in causis appellationis reddendis is, cuius absentis procurator appellauit.

TIT.

TIT. X. SI TUTOR, VEL CURATOR, MAGISTRATUS CREATVS APPELLAVERIT.

2. *Hermogenianus libro 5. iuris Epitomarum.* Tutor vel curator retentus si prouocauerit, et ante causam actam moriatur: propter periculum medii temporis, successores eius causas appellationis necesse habent reddere.

TIT. XI. EVM, QVI APPELLAVERIT, IN PROVINCIA DEFENDI.

1. *Vlpianus libro 4. de Appellationibus.* Eum, qui appellauit, oportere in prouincia defendi in aliis suis causis, etiam si appellationis causa peregrinetur, Diui Fratres Decimio Philoni rescripserunt.

TIT. XII. APVD EVM, A QVO APPELLATUR, ALIAM CAUSAM AGERE COMPELLENDVM.

Vlpianus libro 4. de Appellationibus. Si quis ex alia causa appellauerit a iudice, an in alia causa eundem iudicem habere necesse habeat, videamus? et hodie hoc iure utimur, et tametsi appellatio interposita sit, tamen apud eundem iudicem, a quo quis prouocauit, compelletur alias causas, si quas habet, agere: nec utetur hoc praetextu, quasi ad offensum iudicem non debeat experiri, cum possit denuo prouocare.

TIT. XIII. SI PENDENTE APPELLATIONE MORS INTERVENERIT.

Macer libro 2. de Appellationibus. Appellatore defuncto, siquidem sine herede, cuiuscumque generis appellatio fuit, euanescit: quod si appellatori heres extiterit: si quidem nullius alterius interest causas appellationis reddi, cogendus non est peragere appellationem: si vero fisci, vel alterius, contra quem appellatum est, interest: heres causas appellationis reddere necesse habet.

TIT.

TIT. XIV. DE IVRE FISCO,

28. *Vlpianus libro 3. Disputationum.* Si, qui mihi obligauerat quae habet, habiturusque esset, cum fisco contraxerit: sciendum est, in re postea adquisita fiscum potiolem esse debere, Papinianum respondisse: quod et constitutum est: praeuenit enim causam pignoris fiscus.

TIT. XV. DE CAPTIVIS, ET DE POSTLIMINIO,
ET REDEMPPTIS AB HOSTIBVS.

4. *Modestinus libro 3. Regularum.* Eos qui ab hostibus capiuntur, vel hostibus deduntur, iure postliminii reuerti, antiquitus placuit. An qui hostibus deditus reuersus, nec a nobis receptus, ciuis Romanus sit, inter Brutum et Scaeuolam varie tractatum est? Et consequens est, vt ciuitatem non adipiscatur.

TIT. XVI. DE RE MILITARI.

7. *Tarruntenus Paternus libro 2. de re militari.* Proditores, transfugae, plerumque capite puniuntur, et exauctorati torquentur: nam pro hoste, non pro milite habentur.

TIT. XVII. DE CASTRENSI PECVLIO.

2. *Vlpianus libro 67. ad Edictum.* Si filius-familias miles decesserit, si quidem intestatus: bona eius non quasi hereditas, sed quasi peculium, patri deferuntur, si autem testamento facto, hic pro hereditate habetur castrense peculium.

TIT. XVIII. DE VETERANIS.

I. *Arrius Menander libro 3. de re militari.* Veteranorum priuilegium inter cetera etiam in delictis habet praerogatiuam, vt separentur a ceteris in poenis: nec ad bestias itaque veteranus datur, nec fustibus caeditur.

LIBER QVINQVAGESIMVS.

TIT. I. AD MVNICIPALEM ET DE INCOLIS.

26. *Paulus libro 1. ad Edictum.* Ea, quae magis imperii sunt, quam iurisdictionis, magistratus municipalis facere non potest.

TIT. II. DE DECVRIONIBVS ET FILIIS EORVM.

8. *Hermogenianus libro 1. Epitomarum.* Decurionibus facultatibus lapsis alimenta decerni permissum est: maxime si ob munificentiam in patriam patrimonium exhauserint.

TIT. III. DE ALBO SCRIBENDO.

1. *Vlpianus libro 3. de Officio Proconsulis.* Decuriones in albo ita scriptos esse oportet, vt lege municipali praecipitur: sed si lex cessat, tunc dignitates erunt spectandae, vt scribantur eo ordine, quo quisque eorum maximo honore in municipio functus est.

TIT. IV. DE MVNERIBVS ET HONORIBVS.

10. *Modestinus libro 5. Differentiarum.* Honorem sustinenti munus imponi non potest: munus sustinenti honor deferri potest.

TIT. V. DE VACATIONE ET EXCVSATIONE MVNERVM.

2. *Vlpianus libro 3. Opinionum.* §. 3. Qui ad munera vocantur, viuorum se liberorum numerum habere tempore, quo propter eos excusari desiderant, probare debent: numerus enim liberorum postea impletus, susceptis antea muneribus non liberat.

TIT. VI. DE IVRE IMMVNITATIS.

3. *Vlpianus libro 5.* Maiores septuaginta annis a tutelis et muneribus personalibus vacant: sed qui ingressus est septuagenimum annum, nondum egressus, hac vacatione non vtetur: quia

quia non videtur maior esse septuaginta annis, qui annum agit septuagenimum.

TIT. VII. DE LEGATIONIBVS.

4. *Marcianus libro 12. Institutionum.* §. 6. Praecipitur autem edicto Diui Vespasiani omnibus ciuitatibus, ne plures, quam ternos legatos mittant.

TIT. VIII. DE ADMINISTRATIONE RERVM AD CIVITATES PERTINENTIVM.

5. *Paulus libro 1. Sententiarum.* Decuriones pretio viliori frumentum, quod annona temporalis est, patriae suae praestare non sunt cogendi. §. 1. Nisi ad opus nouum pecunia specialiter legata sit, vetera ex hac reficienda sunt.

TIT. IX. DE DECRETIS AB ORDINE FACIENDIS.

5. *Callistratus libro 2. de Cognitionibus.* Quod semel ordo decreuit, non oportere id rescindi, Diuus Hadrianus Nicomedensibus rescripsit, nisi ex causa, id est, si ad publicam vtilitatem respiciat rescissio prioris decreti.

TIT. X. DE OPERIBVS PVBLICIS.

1. *Vlpianus libro 2. Opinionum.* Curator operum creatus, praescriptione motus ab excusatione perferenda, sicuti cessationis nomine, in qua quoad viuit moratus est, heredes suos obligatos reliquit: ita temporis, quod post mortem eius cessit, nullo onere eos obstrinxit.

TIT. XI. DE NVNDINIS.

1. *Modestinus libro 3. Regularum.* Nundinis impetratis a Principe, non vtendo qui meruit, decennii tempore vsum amittit.

TIT. XII. DE POLLICITATIONIBVS.

1. *Vlpianus libro singulari de Officio curatoris Reipublicae.* §. 1. Non semper obligari eum qui

qui pollicitus est, sciendum est: si quidem ob honorem promiserit, decretum sibi, vel decernendum, vel ob aliam iustam causam, tenebitur ex pollicitatione: sin vero sine causa promiserit, non erit obligatus, et ita multis Constitutionibus * et veteribus * et nouis continetur.

13. *Papirius Iustus libro 2. de Constitutionibus.* Imperatores Antoninus et Verus Augusti rescripserunt, opera exstruere debere eos qui pro honore polliciti sunt, non pecunias pro his inferre cogi. §. 1. Item rescripserunt, condiciones donationibus adpositas, quae in Rempublicam fiunt, ita demum ratas esse, si utilitatis publicae interest: quod si damnosae sint, observari non debere: et ideo non observandum, quod defunctus, certa summa legata, vetuit vectigal exerceri: esse enim tolerabilia, quae vetus consuetudo comprobatur.

TIT. XIII. DE EXTRAORDINARIIS COGNITIONIBVS, ET SI IUDEX LITEM SVAM FECISSE DICETVR.

6. *Gaius libro 3. Rerum cottidianarum siue aureorum.* Si iudex litem suam fecerit, non proprie ex maleficio obligatus videtur: sed quia neque ex contractu obligatus est, * et * vtique peccasse aliquid intellegitur, licet per imprudentiam: ideo videtur quasi ex maleficio teneri in factum actione, et in quantum de ea re aequum religioni iudicantis visum fuerit, poenam sustinebit.

TIT. XIV. DE PROXENETICIS.

2. *Vlpianus libro trigesimo * primo * ad Edictum.* Si proxeneta interuenerit faciendi nominis, vt multi solent, videamus, an possit quasi mandator teneri? et non puto teneri: quia hic monstrat magis nomen, quam mandat, tametsi

tametsi laudet nomen. Idem dico, et si aliquid philanthropi nomine acceperit, nec ex locato conducto erit actio. Plane si dolo et calliditate creditorem circumuenerit, de dolo actione tenebitur.

TIT. XV. DE CENSIBVS.

3. *Vlpianus libro 2. de Censibus.* §. 1. Rebus concessam immunitatem non habere intercidere, Rescripto Imperatoris nostri ad Pelignianum recte expressum est: quippe personis quidem data immunitas cum persona extinguitur: rebus numquam extinguitur.

TIT. XVI. DE VERBORVM SIGNIFICATIONE.

157. *Aelius Gallus libro 1. de Verborum, quae ad ius pertinent, significatione.* Paries est, siue murus, siue maceria est. §. 1. Item via est, siue femita, siue iter est.

211. *Florentinus libro 8. Institutionum.* Fundi appellatione omne aedificium et omnis ager continetur: sed in vsu urbana aedificia, aedes: rustica, villae dicuntur. Locus vero sine aedificio, in vrbe, area: rure autem ager appellatur. Idemque ager cum aedificio fundus dicitur.

TIT. XVII. DE DIVERSIS REGVLIS IVRIS
ANTIQVI.

183. *Marcellus libro 3. Digestorum.* Et si nihil facile mutandum est ex sollemnibus, tamen, vbi aequitas euidens poscit, subueniendum est.

C.

C O D E X.

S

C.

D. IVSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS,
PP. A. CODEX REPETITAE PRAE-
LECTIONIS.

I. I B E R P R I M V S.

TIT. I. DE SVMMA TRINITATE, ET FIDE
CATHOLICA, ET VT NEMO DE EA PVBLICE
CONTENDERE AVDEAT.

8. Epistola Ioannis Archiepiscopi
et sanctissimi Patriarchae urbis Ro-
mae. *Gloriosissimo, et clementissimo filio, In-
stiniano Augusto Ioannes Episcopus urbis Romae.*
Inter claras sapientiae ac mansuetudinis vestrae
laudes, Christianissime Principum, puriore luce
tanquam aliquod sydus irradiat, quod charitatis
studio, edocti ecclesiasticis disciplinis, Romanae
sedis reuerentiam conseruatis, et ei cuncta subii-
citis, et ad eius deducitis vnitatem, ad cuius
auctorem, hoc est, Apostolorum primum, Do-
mino loquente praeceptum est, Pasce oues meas.
— Proinde serenitatis vestrae apices, per Hy-
patium et Demetrium sanctissimos viros, fratres
et coëpiscopos meos, reuerentia consueta susce-
pimus: quorum etiam relatione comperimus,
quod fidelibus populis proposuistis Edictum
amore fidei pro submouenda haereticorum in-
tentione, secundum Apostolicam doctrinam, fra-
trum et coëpiscoporum nostrorum interueniente
consensu. Quod, quia Apostolicae doctrinae
conuenit, nostra auctoritate confirmamus.

§ 2

Textus

Textus autem epistolae Imperatoris talis est.

Victor Iustinianus, pius, felix, inclytus, triumphator, semper Augustus, Ioanni sanctissimo Archiepiscopo almae urbis Romae, et Patriarchae. — Semper nobis fuit magnum studium vnitatem vestrae Apostolicae sedis, et statum sanctarum Dei ecclesiarum custodire, qui haecenus obtinet, et incommote permanet nulla intercedente contrarietate. §. 1. Manifestum igitur facimus vestrae sanctitati, quod pauci quidam infideles, et alieni sanctae Dei Catholicae atque Apostolicae ecclesiae, contradicere Iudaice atque apostatice ausi sunt aduersus ea, quae ab omnibus sacerdotibus secundum vestram doctrinam recte tenentur, et glorificantur, atque praedicantur. §. 4. Properauimus hoc ad notitiam deferre vestrae sanctitatis, per Hypatium et Demetrium, beatissimos Episcopos, ut nec vestram sanctitatem lateat, quae a quibusdam paucis monachis male et Iudaice secundum Nestorii perfidiam denegata sunt. §. 5. Petimus ergo vestrum paternum affectum, ut vestris ad nos destinatis literis, et ad sanctissimum Episcopum huius almae urbis, et Patriarcham vestrum fratrem, quoniam et ipse per eosdem scripsit ad vestram sanctitatem, festinans in omnibus sedem sequi Apostolicam beatitudinis vestrae, manifestum nobis faciatis, quod omnes, qui praedicta recte confitentur, suscipit vestra sanctitas: et eorum, qui Iudaice ausi sunt rectam denegare fidem, condemnat perfidiam. — Petimus autem vestram beatitudinem orare pro nobis, et Dei nobis adquirere prouidentiam.

Item

Item Inscriptio talis fuit.

§. 6. Deitas te conseruet per multos annos, sancte ac religiosissime pater.

Sequitur residuum epistolae Papae.

Liquet igitur, Imperator Gloriosissime, ut lectionis tenor, et legatorum vestrorum relatio patefecit, vos Apostolicis eruditionibus studere, cum de religione Catholicae fidei ea sapitis, ea scripsistis, ea protulistis, ea populis fidelibus publicastis, quae, sicut diximus, et sedis Apostolicae doctrina, et sanctorum patrum veneranda decreuit auctoritas, et nos confirmauimus in omnibus. — Gratia Domini nostri Iesu Christi, et charitas Dei Patris, et communicatio Sancti Spiritus sit semper vobiscum, piissime fili. Amen.

Item subscriptio:

Omnipotens Deus regnum vestrum et salutem vestram perpetua protectione custodiat, gloriosissime et clementissime fili Imperator Auguste. D. Rom. VIII. Kal. Apr. Dn. Iustiniano PP. A. IV. et Paulino V. C. Conf. 534.

TIT. II. DE SACROSANCTIS ECCLESIIS ET DE REBUS ET PRIVILEGIIS EARVM.

8. *Imp. Carus Praesidoro P. P.* Sacrosancta Theffalonicensis ciuitatis Ecclesia aperte sciat, propriae tantummodo capitationis modum beneficio nostri numinis subleuandum: nec extraneorum grauamine tributorum Rempublicam ecclesiastici nominis abusione laedendam. Dat. VI. Id. Oct. CP. Victore V. C. Conf. 424.

23. *Iustinianus A. Iuliano P. P.* Ut inter diuinum publicumque ius et priuata commoda,

competens discretio fit, sancimus, si quis aliquam reliquerit hereditatem, vel legatum, vel fideicommissum, vel donationis titulo aliquid dederit, vel vendiderit, siue sacrosanctis Ecclesiis, siue venerabilibus xenonibus, vel ptochotrophiis, vel monasteriis masculorum, vel virginum, vel orphanotrophiis, vel brephotrophiis, vel gerontocomiis, necnon iuri ciuitatum: vel donatorum, vel venditorum, vel relictorum, eis sit longaeua exactio, nulla temporum solita praescriptione coartanda. Sed et si in redemptionem captiuorum quaedam pecuniae, vel res relictae, vel legitimo modo donatae sunt: et earum exactionem longissimam esse censemus. Et nobis quidem cordi erat, nullis temporum metis huiusmodi actiones circumcludi: sed ne videamur in infinitum hanc extendere, longissimum vitae hominum tempus eligimus, et non aliter eam actionem finiri concedimus, nisi centum annorum curricula excefferint: tunc enim tantummodo huiusmodi exactionem euanescere finimus. — D. Dn. Iustiniano. PP. A. Conf. 528. Goth. 48.

De praescriptionibus in Auth. de eccles. tit. §. pro temporalibus autem. col. 9. tit. 14. al. 6. seu Nouel. 131. cap. 6.

Quas actiones alias decennalis, alias vicennalis, alias tricennalis praescriptio excludit: hae, si loco religioso competant, quadraginta annis excluduntur: usufructu triennii, vel quadriennii praescriptione, in suo robore durantibus: sola Romana ecclesia gaudente centum annorum spatio vel priuilegio.

TIT. III. DE EPISCOPIS, ET CLERICIS, ET ORPHANOTROPHIS, ET XENODOCHIS, ET BREPHOTROPHIS, PTOCHOTROPHIS, ET ASCETRIIS, ET MONACHIS, ET PRIVILEGIIS EORVM, ET CASTRENSI PECVLIO, ET DE REDIMENDIS CAPTIVIS, ET DE NVPTIIS CLERICORVM VETITIS SEV PERMISSIS.

41. *Imp. Iustinus A. Archelao P. P.* Repetita promulgatione, non solum iudices quorumlibet tribunalium, verum etiam defensores ecclesiarum huius almae vrbis, quos turpissimum infinuandi vltimas deficientium voluntates genus irrepserat, praemonendos esse censemus, ne rem attingant, quae nemini prorsus omnium, secundum constitutionum praecepta, praeterquam magistro census, competit. Absurdum etenim clericis est, immo etiam opprobriosum, si peritos se velint ostendere disceptationum esse forensium: temeratoribus huius sanctionis poena quinquaginta librarum auri feriendis. Dat. XIII. Kal. Dec. CP. Iustiniano A. II. et Opiliano Conf. 524.

TIT. IV. DE EPISCOPALI AVDIENTIA, ET DIVERSIS CAPITVLIS, QVAE AD IVS CVRAMQUE, ET REVERENTIAM PETRINENT PONTIFICALEM.

6. *Impp. Arcadius et Honorius AA. Eutychiano.* Addictos supplicio, et pro criminum immanitate damnatos, nulli clericorum vel monachorum, eorum etiam, quos synoditas vocant, per vim atque vsurpationem vindicare liceat ac tenere. Sed et reos ad locum poenae sub persecutione pergentes nullus teneat aut defendat. Sed sciat se cognitor triginta librarum auri multa, et primates officii capitali esse sententia feriendos, nisi vsurpatio ista vindicetur. — Dat. VI. Kal. Aug. Mnyzo, Honorio A. IV. et Eutychiano Conf. 398.

TIT. V. DE HAERETICIS ET MANICHAEE
ET SAMARITIS.

9. *Imp. Martianus.* Humanum et pium
 Ἀνθρώπινον καὶ ὀσίον hoc arbitrati, haereti-
 εἶναι λογισάμενοι, τὰς cos permittimus sepe-
 αἱρετικὰς ἐπιτρέπομεν liri legitimis sepulchris.
 θάπτεσθαι ταῖς νενο- Dat. Constantinop. Id.
 μισμέναις τάφαις. Dat. August. Constant. et
 Constant. Id. August. Rufo Conf. 457.
 Constant. et Rufo Conf.
 457.

*Epitome superioris constitutionis ex Nomo-
 can. tit. 12. cap. 2.*

Οἱ αἱρετικοὶ κατὰ τὸ Haeretici legitimo
 νενομισμένον θάπτον- modo, vt ceteri sepe-
 ται, liuntor.

TIT. VI. NE SANCTVM BAPTISMA ITE-
RETUR.

2. *Impp. Honorius et Theodosius AA. Anthe-
 mio P. P.* Si quis rebaptizare quempiam de
 ministris catholicae sectae fuerit detectus, vna
 cum eo, qui piaculare crimen commisit, si ta-
 men criminis per aetatem capax fit, et hic, cui
 persuasum sit, vltimo supplicio percellatur.
 Dat. XII. Kalend. Aprilis, Constantinop. Lucio
 V. C. Conf. 413.

TIT. VII. DE APOSTATIS.

1. *Impp. Constantinus et Iulianus Caesar ad
 Thalassium P. P.* Si quis lege venerabili con-
 stitutus, et ex Christiano Iudaeus effectus, sa-
 crilegis coetibus aggregetur: cum accusatio
 fuerit approbata, facultates eiusdem dominio
 fisci iubemus vindicari. Dat. V. Non. Iul. Me-
 diol. Constantio A. IX. et Iuliano Caes. II.
 Conf. 357.

TIT.

TIT. VIII. NEMINI LICERE SIGNVM SALVATORIS CHRISTI HVMI, VEL IN SILICE, VEL IN MARMORE, AVT INSCVLPERE, AVT PINGERE.

Imp. Theodosius et Valentinianus AA. Eudoxio P. P. Cum sit nobis cura diligens per omnia superni Numinis religionem tueri: signum Saluatoris Christi nemini licere vel in solo, vel in filice, vel in marmoribus humi positis insculpere, vel pingere: sed quodcunque reperitur tolli, gravissima poena multando eo, qui contrarium statutis nostris tentauerit, specialiter imperamus. Dat. XII. Kal. Iun. Hierio et Ardaburio Conf. 427.

TIT. IX. DE IVDAEIS ET COELICOLIS.

I. Imp. Antoninus A. Claudio Triphonino. Quod Cornelia Saluia vniuersitati Iudaeorum, qui in Antiochiensium ciuitate constituti sunt, legauit, peti non potest. Dat. Prid. Kalend. Iul. Antonino A. IV. et Balbino Conf. 214.

TIT. X. NE CHRISTIANVM MANCIPIVM HAERETICVS, VEL IVDAEVS, VEL PAGANVS HABEAT, VEL POSSIDEAT, VEL CIRCVMCIDAT.

I. Imp. Honorius et Theodosius AA. Monaxio P. P. Iudaeus seruum Christianum nec comparare debebit, nec largitatis vel alio quocunque titulo consequetur. Quod si aliquis Iudaeorum mancipium, vel Christianum habuerit, vel sectae alterius seu nationis crediderit ex quacunque causa possidendum, et id circumciderit, non solum mancipii damno multetur, verum etiam capitali sententia puniatur: ipso seruo pro praemio libertate donando. Dat IV. Id. April. Constantinop. Honorio A. XI. et Constantio V. C. II. Conf. 417.

TIT. XI. DE PAGANIS ET SACRIFICIIS, ET
TEMPLIS.

I. *Imp. Constantius A. ad Taurum P.P.* Placuit omnibus locis, atque vrbibus vniuersis claudi protinus templa, et accessu vetito omnibus licentiam delinquendi perditis abnegari. §. 1. Volumus etiam cunctos sacrificiis abstinere. §. 2. Quod si aliquid forte huiusmodi perpetraverint, gladio vltore sternantur, facultates etiam perempti fisco decernimus vindicari, et similiter puniri rectores prouinciarum, si facinora vindicare neglexerint. Dat. Kal. Decembr. Constantio IV. et Constante AA. Conff. 342.

TIT. XII. DE HIS, QVI AD ECCLESIAM CONFUGIUNT, VEL IBI EXCLAMANT, ET NE
QVIS AB ECCLESIA EXTRAHATUR.

I. *Impp. Arcadius et Honorius AA. Archelao P. Augustali.* Iudaei qui reatu aliquo, vel debitis fatigati simulant se Christianae legi velle coniungi, vt ad Ecclesias confugientes euitare possint crimina, vel pondera debitorum, arceantur: nec ante suscipiantur, quam debita vniuersa reddiderint, vel fuerint innocentia demonstrata purgati. Dat. V. Kalend. Iul. Constantinop. Caesario et Attico Conff. 397.

TIT. XIII. DE HIS QVI IN ECCLESIIS MANVMITTUNTUR.

I. *Imp. Constantinus A. ad Protogenem Episcopum.* Iamdudum placuit, vt in Ecclesia Catholica libertatem domini suis famulis praestare possint, si sub aspectu plebis, adfistentibus Christianorum antistitibus id faciant: vt propter facti memoriam vice actorum interponatur qualiscunque scriptura, in qua ipsi vice testium signent. Vnde a vobis quoque ipsis non immerito dandae et relinquendae sunt libertates, quo quisque vestrum

ferum pacto voluerit, dummodo vestrae voluntatis euidens appareat testimonium. Dat. VI. Id. Iun. Sabino et Rufino Conss. 316.

TIT. XIV. DE LEGIBVS, ET CONSTITVTIONIBVS PRINCIPVM, ET EDICTIS.

II. *Impp. Leo et Zeno AA.* Cum de nouo iure, quod inueterato vsu non adhuc stabilitum est, dubitatio emergat: necessaria est tam suggestio iudicantis, quam sententiae principalis auctoritas. Dat. X. Kal. Maii, Leone Iuniore A. Conf. 474.

TIT. XV. DE MANDATIS PRINCIPVM.

I. *Imppp. Gratianus, Valentinianus et Theodosius AAA. ad Eusignium P. P.* Si quis adferat cum mandatis nostris secretis se venisse: omnes sciant, nemini quicquam, nisi quod scriptis probauerit, esse credendum: nec vllius dignitate terreri, siue ille tribuni, siue notarii, siue Comitum proferat dignitatem: sed sacras nostras literas esse quaerendas. Dat. XVI. Kal. Iul. Heracleae, Merobaude II, et Saturnino Conss. 383.

TIT. XVI. DE SENATVSCONSVLTIS.

Imppp. Gratianus, Valentinianus, et Theodosius AAA. ad Senatum. Quamuis Senatusconsultum perpetuam per se obtineat firmitatem, tamen nostris legibus etiam idem prosequimur: adiicientes, vt, si quisquam speciali supplicatione eliciendum aliquod rescriptum tentauerit, vt transire ei formam liceat statutorum, tertia patrimonii parte multetur, et damnatus ambitus crimine, maneat infamis. Dat. VII. Kal. Aug. Heracleae, Richomere et Clearcho Conss. 384.

TIT.

TIT. XVII. DE VETERE IVRE ENVCLEANDO,
ET DE AVCTORITATE IVRIS PRVDENTIVM,
QVI IN DIGESTIS REFERVNTVR.

1. *Imp. Iustinianus A. Triboniano viro eminentissimo Quaestori sacri palatii.* §. 4. Iubemus vobis antiquorum prudentium, quibus auctoritatem conscribendarum interpretandarumque legum sacratissimi Principes praebuerunt, libros ad ius Romanum pertinentes et legere, et eliminare, vt ex his omnis materia colligatur, nulla, secundum quod possibile est, neque similitudine, neque discordia derelicta: sed ex his hoc colligi, quod vnum pro omnibus sufficiat. Quia autem et alii libros ad ius pertinentes scripserunt, quorum scripturae a nullis auctoribus receptae, nec vsitatae sunt, neque nos eorum volumina nostram inquietare dignamur sanctionem. — Dat. XVIII. Kal. Ianuariis, Lampadio et Oreste viris clarissimis Conss. 530.

TIT. XVIII. DE IVRIS ET FACTI IGNORANTIA.

12. *Imppp. Valent. Theod. et Arcad. AAA. Flauiano P. P. Illyrici et Italiae.* Constitutiones Principum nec ignorare quemquam, nec dissimulare permittimus. Dat. VI. Kal. Iun. Vincentiae, Tatiano et Symmacho Conss. 391.

TIT. XIX. DE PRECIBVS IMPERATORI OFFERENDIS, ET DE QVIBVS REBVS SVPPPLICARE LICEAT, VEL NON.

2. *Imp. Constantinus A. Seuero P. V.* Quoties rescripto nostro moratoria praescriptio permittitur, aditus supplicanti pandatur. Quod autem totius negotii cognitionem tollit, et vires principalis negotii exhaurit: sine graui partis alterius dispendio conuelli non potest. Nec praescriptionis igitur peremptoriae relaxatio petatur.

tatur. Dat. X. Kal. Iun. Niceae, Paulino et Iuliano Confl. 325.

TIT. XX. QUANDO LIBELLVS PRINCIPI DATVS LITIS CONTESTATIONEM FACIAT.

1. *Impp. Arcadius et Honorius AA. Remigio P. P.* Dubium non est, contestationem litis intelligi, etiam si nostrae fuerint tranquillitati preces oblatae: easque aduersus heredem quoque eius, in quem porrectae sunt, vel ab herede eius, qui meruit, exerceri. Dat. Kalend. April. CP. Arcadio IV. et Honorio III. AA. Confl. 396.

TIT. XXI. VT LITE PENDENTE, VEL POST PROVOCATIONEM, AVT DEFINITIVAM SENTENTIAM, NVLLI LICEAT IMPERATORI SVPPlicARE.

2. *Imp. Constantinus A. Probianus suo salutem.* Supplicare, causa pendente non licet, nisi vel actorum communium vel pronuntiationis editio denegetur. Qui autem terminatam rescripto, vel consultatione quaestionem, exquisito suffragio refricare conabitur, in omnem litis aestimationem aduersario suo protius condemnatur: omni venia deneganda, si quis contra haec supplicare tentauerit. Dat. Id. August. Arelate: PP. Id. Octob. Thebeste, Sabino et Rufino Confl. 316.

TIT. XXII. SI CONTRA IVS VEL VUTILITATEM PVBLICAM, VEL PER MENDACIVM FVERIT ALIQVID POSTVLATVM VEL IMPETRATVM.

1. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Gregorio.* Non idcirco minus is, cui ex nostro rescripto cognitio delata est, iudicare potest, quod ex gestis quaedam in precibus omissa proponis. Dat. V. Non. Maii, Diocletiano IV. et Maximiano III. AA. Confl. 290.

TIT.

TIT. XXIII. DE DIVERSIS RESCRIPTIS ET
PRAGMATICIS SANCTIONIBVS.

1. *Imp. Alexander A. Supero.* Si libellum de communi causa, tu fraterue tuus dedistis: quamvis rescriptum ad vnius personam directum sit, vtrique tamen prospectum est. Dat. Id. Iul. Alexandro A. II. et Marcello Conss. 227.

2. *Imp. Claudius A. Epagatho.* Falso adseveratur, auctoritatem rescriptorum deuoluto spatio anni obtinere firmitatem suam non oportere, cum ea, quae ad ius rescribuntur, perennia esse debeant: si modo tempus, in quo allegari vel audiri debent, non sit comprehensum. Dat. VII. Kalend. Nouembr. Antiochiano et Orphito Conss. 271.

4. *Imp. Constantinus A. ad Lysitanos.* Si qua beneficia personalia sine die et Consule fuerint deprehensa, auctoritate careant. Dat. V. Kal. August. Sabariae, Probiano et Iuliano VV. CC. Conss. 322.

TIT. XXIV. DE STATVIS, ET IMAGINIBVS.

3. *Imp. Theodosius A. et Valentinianus A. et C. Florentino P. P.* In nostrae Serenitatis imaginibus, ac statuis erigendis, priuatae collationis iniuriam propulsari praecipimus, ne quid in eis suum collator cognoscat. Dat III. Non. Aprilis, Theodosio A. XVII. et Festo Conss. 439.

TIT. XXV. DE HIS QVI AD STATVAS CONFUGIUNT.

Imppp. Valentinianus, Theodosius et Arcadius AAA. Cynegio P. P. Qui ad statuas, vel vitandi metus, vel creandae inuidiae causa, confugerint, si certas habuerint causas, quibus confugere ad imperatoria simulacra debuerint, iure ac legibus vindicentur. Sin vero probati fuerint artibus suis inuidiam inimicis creare voluisse:

uisse: vltrix in eos sententia proferatur. Dat. Prid. Non. Iul. Constantinop. Honorio N. P. et Euodio V. C. Confl. 386.

TIT. XXVI. DE OFFICIO PRAEFECTI PRAETORIORVM ORIENTIS ET ILLYRICI.

1. *Imp. Alexander A. Theodoro.* Libellus Praefecto Praetorio datus, pro litis contestatione haberi non potest. Dat. Prid. Kalend. Octobris, Agricola et Clementino Confl. 231.

TIT. XXVII. DE OFFICIO PRAEFECTI PRAETORIO AFRICAE, ET DE OMNI EIVSDEM DIOECESIOS STATV.

1. In nomine Domini nostri Iesu Christi. *Imperator Caesar Flavius Iustinianus, Alamannicus, Gotthicus, Germanicus, Franciscus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, victor ac triumphator, semper Augustus, Archelao Praefecto praetorio Africae.* §. 1. Deo auxiliante pro felicitate reipublicae nostrae per hanc diuinam legem sancimus, vt omnis Africa, quam nobis Deus praestitit, per ipsius misericordiam optimum suscipiat ordinem, et propriam habeat Praefecturam: vt, sicut Oriens atque Illyricum, ita et Africa, praetoriana maxima potestate specialiter a nostra clementia coretur. Dat. Constantinop. Domino nostro Iustiniano PP.

TIT. XXVIII. DE OFFICIO PRAEFECTI VRBI.

3. *Imppp. Valens, Gratianus et Valentin. AAA. ad Rufinum Praefectum Vrbi.* Praefectura vrbis cunctis, quae intra urbem sunt, antecellat dignitatibus, tantum ex omni parte deriuatis, quantum sine omni iniuria ac detrimento honoris alieni vsurpat. Dat. VI. Kal. Iul. Valente A. V. et Valentiniano Iun. Confl. 368.

TIT.

TIT. XXIX. DE OFFICIO MAGISTRI MILITVM.

1. *Imppp. Valentinianus, Gratianus et Theodosius AAA. ad Ensignium P. P.* Viri illustres Comites et Magistri peditum, et equitum, in prouinciales nullam penitus habeant potestatem: nec amplissima Praefectura in militares viros.

TIT. XXX. DE OFFICIO QVAESTORIS.

1. *Imp. Theodosius A. Sallustio Quaestori.* Totius minoris laterculi curam scias ad tuae sublimitatis sollicitudinem pertinere: ita vt tuo arbitratu, et scrinio memoriae totius minoris laterculi dignitates, hoc est, Praefecturae, omnes Tribunatus, et Praepositurae castrorum, iuxta consuetudinem priscam Clementiae meae auctoritate deinceps mittantur. Dat. VI. Kal. Maii, Constantinop. Castino et Victore Conf. 424.

TIT. XXXI. DE OFFICIO MAGISTRI OFFICIORVM.

5. *Impp. Iustinus et Iustinianus AA. Tatiano Magistro officiorum.* Iubemus eum ad militiam deuotissimorum scholarium de cetero peruenire, qui nostrum meruit iudicium: nec licere pro tempore tui culminis administrationem habenti, sine huiusmodi probatoria aliquem inter eosdem viros deuotos scholares suis referre praeceptionibus: sed sciat is, qui sine sacro rescripto ad eandem peruenire militiam ausus fuerit, non solum ea se priuari, verum etiam poenae viginti librarum auri subiici.

TIT. XXXII. DE OFFICIO COMITIS SACRARVM LARGITIONVM.

Impp. Arcadius et Honorius AA. Limenio Comiti. Palatinis haec cura debet esse praecipua, vt, periculo proprio notariis destinatis, super negligentia iudicum, si ita res exegerit, conqueran-

querantur, ne eorum sit impunita desidia. —
Dat. III. Kal. Maii, Honorio VII. et Theodo-
sio II. AA. Confl. 407.

TIT. XXXIII. DE OFFICIO COMITIS RERVM
PRIVATARVM.

*Impp. Valentinianus et Valens AA. ad Hono-
ratum Consularem Byzacii.* Si quid negotiorum
actitatum fuerit, in quibus aliquid commodi
fiscalis appareat, ad officium rei priuatae tua
grauitas acta transmittat: vt instructione per-
cepta, quid sibimet iuris auxilio debeat, agno-
scat. Dat. VI. Kal. Ianuar. Valentiniano et Va-
lente AA. II. Confl. 368.

TIT. XXXIV. DE OFFICIO COMITIS SACRI
PALATII.

*I. Impp. Arcadius et Honorius AA. Minervio
Comiti rerum priuatarum.* Ad Palatinorum cu-
ram, et Rationalium officia, omnium rerum
nostrarum, et totius perpetuarii, hoc est, em-
phyteuticarii iuris exactio reuertatur. Dat. Ka-
lendis Ianuarii, Mediolani, Caesario et Attico
Confl. 397.

TIT. XXXV. DE OFFICIO PROCONSULIS, ET
LEGATI.

*Imp. Constantinus A. Aeliano proconsuli
Africae.* Legati non solum ciuiles, sed etiam
criminales causas audiant: ita, vt, si sententiam
in reos ferendam prouiderint, ad Proconsules
eos transmitters non morentur.

DE OFFICIO COMITIS SACRI PATRIMONII.

*Impp. Honorius et Theodosius AA. Simplicio
Proconsuli Asiae.* Officium Helleponti Consula-
ris aeternae recordationis patrem Serenitatis
nostrae adiit: et expositis suis incommodis,
quibus a Vicarianis apparitoribus vrgebatur,
orauit sub tuae sublimitatis agere potestate,

T

cuius

cuius allegationes humanae procliuius pium Principem commouerunt: quod et nos obtinere censemus.

TIT. XXXVI. DE OFFICIO COMITIS ORIENTIS.

Imp. Leo A. Vseo P.P. Titulos qui Alytarchiae et Syriarchiae muneribus in prima Syria deputati sunt, per officia tam viri spectabilis Comititis Orientis, quam viri clarissimi Rectoris prouinciae, flagitari praecipimus: Alytarchiae quidem ludi, cura viri spectabilis Comititis Orientis, et eius officio: Syriarchiae vero, sollicitudine viri clarissimi moderantis prouinciam, eiusque apparitoris, exerceantur: nullique penitur curialium, nec si voluerint, idem munus vel honorem subeundi licentia permittatur. Dat. V. Id. Nouembr. CP. Basilisco et Herminerico Confl. 465.

TIT. XXXVII. DE OFFICIO PRAEFECTI AVGVSTALIS.

2. Imppp. Theodosius, Arcadius et Honorius AAA. Rufino P.P. Praefectus praetorio Augustali ordinariorum sub se iudicum examinandi flagitia, et super his referendi, non amouendi vel puniendi habeat potestatem.

TIT. XXXVIII. DE OFFICIO VICARII.

2. Imppp. Valentinianus, Valens et Gratianus AAA. ad Hesperium P.P. Relationes Vicariorum, si quando vsus attulerit, ad nostram mansuetudinem referantur. Relationes enim iudicum audimus: ne administratorum decrescere videatur auctoritas, si eorum consulta, veluti profanorum preces, a nostris adytis repellamus.

TIT. XXXIX. DE OFFICIO PRAETORVM.

I. Imp. Constantius A. ad Senatum. Praetori defertur haec iurisdictio, fancientibus nobis, vt liberale negotium ipse disceptator examinet.
Sane

Sane interponi ab eo decreta conuenit, vt, siue in integrum restitutio referenda est, probatis duntaxat causis, ab eodem etiam interponatur decretum seu tutoris dandi, seu ordinandi curatoris, impleatur ab eo interpositio decretorum: quippe cum apud eum quoque adipisci debeat patronorum iudicio sedula seruitus libertatem. Nec sane debita filiorum votis patrum vota cessabunt, vt patenti copia liberos suos exuant potestate, magis propriis obsequiis mancipatos: cum sese intelligant, his obsequii plus debere, a quibus sese meminerint sacris vinculis exutos. Dat. VI. Kal. Ianuar. Eusebio et Hypatio Confl. 359.

TIT. XL. DE OFFICIO RECTORIS PRO-
VINCIAE.

I. *Imp. Alexander A. Iuliano.* Potest de falso causam cognoscens Praeses prouinciae incidentem proprietatis quaestionem dirimere. Dat. VI. Kalend. April. Maximo II. et Urbano Confl. 234.

TIT. XLI. VT NULLI PATRIAE SVAE ADMINISTRATIONE SINE SPECIALI PERMISSU PRINCIPIS PERMITTATUR.

TIT. XLII. DE QVADRIMENSTRVIS BREVIIVS.
* Graeca constitutio deest.

TIT. XLIII. DE OFFICIO PRAEFECTI VIGILVM.

Impp. Theodosius et Arcadius AA. Nephridio Praefecto urbis. Praefecti vigilum huius urbis nihil de capitalibus causis sua auctoritate statuere debent: sed si quid huiusmodi euenerit, culmini tuae potestatis referre: vt de memoratis causis celsiore sententia iudicetur.

TIT. XLIV. DE OFFICIO PRÆFECTI
ANNONAE.

TIT. XLV. DE OFFICIO CIVILIVM IVDICVM.

I. *Impppp. Arcadius, Honorius et Theodosius AAA. Curtio P. P.* Honorati, qui litem habere noscuntur, his horis vel temporibus, quibus causarum, vel meritā, vel fata panduntur, residendi cum iudicibus non habeant facultatem. Dat. III. Non. Febr. Rauennae, Ballo et Philippo Coss. 408.

TIT. XLVI. DE OFFICIO MILITARIVM
IUDICVM.

I. *Impppp. Valentinianus, Theodosius et Arcadius AAA. Magistris et Comitibus utriusque militiae.* Nunquam omnino in negotiis priuatorum, vel tuitio militaris, vel executio tribuatur. Dat. Prid. Id. Februar. Constantinop. Theodosio A. III. et Habundantio Coss. 393.

TIT. XLVII. NE REI MILITARIS COMITIBVS
VEL TRIBVNIS LAVACRA PRÆSTENTVR.

Impppp. Arcadius, Honorius et Theodosius AAA. Anthemio P. P. Omnem inquietudinem a curiis et ciuitatibus praecipimus prohiberi: nec vlla priuata ab his succendi balnea ad tribunorum, vel ducum, aliorumue militarium comitum vsus: nec adaerationem aliquam pro hac causa profligari. Illustribus enim tantummodo viris comitibus ac magistris militum, si tamen id voverint, hoc ministerium indulgemus: duplici poena violatoribus huius sanctionis imminente. Dat. V. Kal. Decemb. Arcadio A. VI. et Probo Coss. 406.

TIT. XLVIII. DE OFFICIO DIVERSORVM
IUDICVM.

I. *Imp. Constantinus A. ad Domitium Celsum Vicarium.* Nemo iudex aliquem officialem, ad
eam

eam domum, in qua materfamilias degit, cum aliquo praecepto existimet esse mittendum, ut eandem in publicum protrahat, cum certum sit, debita eius, quae intra domum considerato sexu semet contineat, domus eius vel cuiuscunque rei habita distractione, publicis necessitatibus posse feruari. Quod si quis in publicum materfamilias posthac crediderit protrahendam, inter maximos reos citra ullam indulgentiam capitali poena plectetur. Dat. IV. Id. August. Sabino et Rufino Coss. 316.

In Authent. ut nulli iud. §. necessarium. col. 9. tit. 17. al. 9. seu Nouell. 134. cap. 9.

Sed hodie nouo iure pro fiscalibus vel priuatis debitis nulla mulier debet includi: sed ad iudicem veniet per se vel per procuratorem suum: vel mittat vnum vel alterum, quatenus negotium legitime exequantur. Si contra factum fuerit, maiores iudices viginti libris auri, minores decem puniantur. Obedientes autem eis cingulo spoliabuntur, et poenis subiacebunt corporalibus, et in exilium damnabuntur.

TIT. XLIX. VT OMNES IUDICES, TAM CIVILES QVAM MILITARES, POST ADMINISTRA-
TIONEM DEPOSITAM QVINQVAGINTA DIES IN
CIVITATIBVS VEL CERTIS LOCIS PER-
MANEANT.

Imp. Zeno A. Sebastiano P. P. Nemo ex viris clarissimis Praesidibus prouinciarum, vel Consularibus, aut Correctoribus, vel qui administrationis maioris infulas meruerint, id est, viri spectabiles Proconsules, aut Praefectus Augustalis, aut Comes Orientis, aut cuiuslibet tractus Vicarius, aut quicunque Dux, vel Comes cuiuslibet militis, vel diuinarum Comes domorum, postquam sibi successum fuerit, au-
T 3 deat

deat excedere de locis, quos rexisse noscitur, antequam quinquaginta dierum constitutus numerus finiatur. — Dat. V. Id. Octob. Constantinop. Zenone A. II. Cos. 475.

TIT. L. DE OFFICIO EIVS QVI VICEM ALI-CVIVS IVDICIS VEL PRAESIDIS OBTINET.

2. *Mandata Impp. Theodosii et Valentiniani AA. missa Antiocho ceterisque P. P. per referendarium, quae sic habent.* Suggestente magnificentia vestra, docta imperialis aeternitas, debere eos, qui praeceptione principali seu vestrae sedis amplissimae, tueri locum Rectorum prouinciarum noscuntur, auctoritatem habere, tutores seu curatores petentibus dare, decretum etiam interponere ad alienandas minorum similiumque eis personarum seu curialium facultates, et emancipationes quoque legibus celebrare, et omnia, quae ad iurisdictionem Rectoris prouinciae pertinent, actitare: praecipere dignata est pro dispositione vestrae Celsitudinis praefatas huiusmodi sollicitudines peragendi habere licentiam. Dat. Prid. Id. Octobr. Constantinop. Hierio et Ardaburio Coss. 427.

TIT. LI. DE ADSESSORIBVS, ET DOMESTICIS, ET CANCELLARIIS IVDICVM.

5. *Impp. Honorius et Theodosius AA. Seleuco P. P.* Nemo in prouinciis, qui semel domestici, vel cancellarii ministerium gesserit, ad eandem obseruationem aliqua ambitione iterum remeare concedatur. Dat. III. Id. Decembr. Raven. AA. X. et VI. Coss. 415.

TIT. LII. DE ANNONIS ET CAPITATIONE ADMINISTRANTIVM, ET EORVM ADSESSORVM, ALIORVMVE PVBLICAS SOLLICITVDINES GEREN-

RENTIVM, VEL EORVM QVI ALIQVAS CON-
SECVTI SVNT DIGNITATES.

*Imp. Theodosius et Valentinianus AA. Flo-
rentio P. P.* Omnibus tam viris spectabilibus,
quam viris clarissimis iudicibus, qui per pro-
vincias siue militarem siue civilem administratio-
nem gerunt, necnon comiti commerciorum,
magistro aeris, siue priuatae rei rationali per
Ponticam atque Asianam dioecesim, item et ad-
fessoribus iudicium singulorum in praebendis so-
latiis annonarum, hic fixus ac stabilis seruabi-
tur modus, vt ea pro annonis et capite digni-
tati suae debitis pretia consequantur, quae par-
ticularibus delegationibus solent contineri. Dat.
III. Kal. Iun. Constantinop. Theodosio XVII. et
Festo Coss. 439.

TIT. LIII. DE CONTRACTIBVS IVDICVM, VEL
EORVM QVI SVNT CIRCA EOS, ET INHIBEN-
DIS DONATIONIBVS IN EOS FACIENDIS: ET
NE ADMINISTRATIONIS TEMPORE PROPRIAS
AEDES AEDIFICENT SINE SANCTIONE
PRAGMATICA.

Imp. Iustinianus A. Mennae P. P. Quicun-
que administrationem in hac florentissima vrbe
gerunt, emere quidem mobiles res vel immo-
biles, vel domos extruere non aliter possunt,
nisi specialem nostri numinis hoc eis permitten-
tem diuinam rescriptionem meruerint. §. i. Do-
nationes vero omnimodo recusent. — Dat. V.
Id. Decembr. Constantinop. D. N. Iustiniano
A. II. Cof.

TIT. LIV. DE MODO MVLTARVM, QVAE A
IUDICIBVS INFLIGVNTVR.

I. *Imp. Seuerus et Antoninus AA. Firmo.*
Multa damnum famae non irrogat. Dat. V.

Idus Aprilis, Antonino A. et Geta vtrisque
II. Coss. 206.

TIT. LV. DE DEFENSORIBVS CIVITATVM.

10. *Impp. Theodosius et Valentinianus AA. Cyro P. P.* Nulli defensorum licere decernimus, si de publica sollicitudine se voluerit liberare, nisi diuinos affatus intimauerit tuae sublimitatis iudicio: trigiata librarum auri poenam, tam moderatoribus prouinciarum, quam ceteris iudicibus, vel temeratoribus sacri nostri oraculi, subituris, si neglecta fuerit auctoritas principalis. Dat. XV. Kalend. Septembr. Constantinop. Cyro V. C. Coss. 441.

TIT. LVI. DE MAGISTRATIBVS MVNICI-
PALIBVS.

2. *Impp. Valentinianus et Valens AA. ad Germanianum.* Magistratus conficiendorum actuum habeant potestatem. Dat. XIII. Kalend. Ianuar. Gratiano N. P. et Dagalaipho Coss. 366.

TIT. LVII. DE OFFICIO IVRIDICI ALEXAN-
DRIAE.

Impp. Leo et Anthemius AA. Alexandro Duci et Praefect. Augustali. Iubemus apud Alexandrinae duntaxat clarissimae ciuitatis iuridicum, licitum et concessum esse, singulis quibuscunque volentibus donationis conscriptae solemniter instrumenta referare, eisdemque robur adiiciat gestorum series apud eundem confecta, tanquam si apud virum clarissimum moderatorem prouinciae, vel magistratus, vel defensores plebis, habita fuisse dicerentur.

LIBER SECVNDVS.

TIT. I. DE EDENDO.

3. *Impp. Seuerus et Antoninus AA. Valenti.* Edita actio speciem futurae litis demonstrat:
quam

quam emendari, vel mutari licet, prout Edicti perpetui monet auctoritas, vel ius reddentis decernit aequitas. Dat. II. Kal. Septemb. Seuerus III. et Antonino AA. Coss. 203.

TIT. II. DE IN IUS VOCANDO.

I. *Imp. Alexander A. Trophinio.* Sicut bonis moribus conuenit, reuerentiam manumissoris vxori praeberi: ita re exigente, in ius eam sine permissu praetoris vocari, prohibitum est. PP. III. Kalend. Aprilis, Agricola et Clementino Coss. 231.

TIT. III. DE PACTIS.

13. *Imp. Maximinus A. Mario.* In bonae fidei contractibus ita demum ex pacto actio competit, si incontinenti fiat: nam quod postea placuit, id non petitionem, sed exceptionem parit. PP. V. Id. Ianuar. Maximino A. et Africano Coss. 237.

TIT. IV. DE TRANSACTIONIBVS.

20. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Antistiae.* Non minorem auctoritatem transactionum, quam rerum iudicatarum esse, recta ratione placuit: si quidem, nihil ita fidei congruit humanae, quam ea, quae placuerant, custodiri. Nec enim ad rescindendum pactum sufficit, quod hoc secunda hora noctis intercessisse proponas: cum nullum tempus sanae mentis maioris vigintiquinque annis consensum repudiet. S. IV. Kal. Octob. ipsis AA. Coss. 293.

TIT. V. DE ERRORE CALCULI.

Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Aureliano Quarto. Errorem calculi, siue ex vno contractu, siue ex pluribus emerferit, veritati non asserre praeiudicium, saepe constitutum est: vnde rationes etiam saepe computatas denuo tractari posse, si res iudicatae non sunt, vel transactio non interuenit, explorati iuris est.

Sed et si per errorem calculi velut debitam quantitatem, cum esset indebita, promissisti, conditio liberationis tibi competit. Dat. VI. Kal. Mart. AA. Conff. 287.

TIT. VI. DE POSTVLANDO.

5. *Imp. Constantinus A. Helladio.* Si qui advocatorum existimationi suae immensa atque illicita compendia praetulisse sub nomine honorariorum ex ipsis negotiis, quae tuenda susceperint, emolumenta sibi certae partis cum graui damno litigatoris et depredatione poscentes fuerint inuenti: placuit, vt omnes, qui in huiusmodi faeuitate permanferint, ab hac professione penitus arceantur. Dat. III. Kal. April. Paulino et Iuliano Conff. 325.

TIT. VII. DE ADVOCATIS DIVERSORVM
IUDICIORVM.

I. *Imp. Antoninus A. Doloni.* Si patronum causae praeuaricatum putas, et impleueris accusationem: non deerit aduersus eum pro temeritate commissi sententia: atque ita de principali causa denuo quaeretur. Quod si non docueris praeuaricatum: et calumnia notaberis, et rebus iudicatis, a quibus non est prouocatum, stabitur. PP. III. Kal. Octobr. Antonino A. IV. et Albino Conff. 214.

TIT. VIII. DE ADVOCATIS DIVERSORVM
IUDICVM.

8. *Imp. Iustinus A. Archelao P. P.* Nemo, excepta Menandri fisci patroni persona, speret de cetero permutationum saltibus superiore gradu captato fruiturum se beneficiis, quae patronis aerarii, seu dum officium exhibent causis fiscalibus, aut post impletum agmen impertita monstrantur. Dat. XII. Kalend. Septemb. Iustino A. II. et Opilione Conff. 524.

TIT.

TIT. IX. DE ADVOCATIS FISCO.

I. *Imp. Antoninus A. Claudio.* Cum de fisci causam agitaſſe proponas, quamvis te ſalarium percepiffe neges, tamen placitis acquieſce. Eos enim, qui cauſam fisci egiffent, prohibitum eſt, aduerſus fiscum patrocinium præſtare. PP. XIII. Kal. Ianuar. Antonino A. IV. et Balbino Conſſ. 214.

TIT. X. DE ERRORE ADVOCATORVM, VEL LIBELLOS SEV PRECES CONCIPIENTIVM.

I. *Imp. Alexander A. Aureliae.* Ea, quae aduocati præſentibus his, quorum cauſae aguntur, allegant, perinde habenda ſunt, ac ſi ab ipsis dominis litium proferantur. PP. Kal. Mart. Albino et Maximo Conſſ. 228.

TIT. XI. VT, QVAE DESVNT ADVOCATIS PARTIVM, IVDEX SVPPLEAT.

Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. ad Honoratum. Non dubitandum eſt, iudicem, ſi quid a litigatoribus, vel ab his, qui negotiis adſiſtunt, minus fuerit dictum, id ſupplere, et proferre, quod ſciat legibus, et iuri publico conuenire. S. XVI. Kalend. Mart. Diocletiano V. et Maximiano IV. AA. Conſſ. 293.

TIT. XII. EX QVIBVS CAVSIS INFAMIA IRROGATVR.

19. *Impp. Carinus et Numerianus AA. Aristocrati.* Interlocutio præſidis, quae indicta eſt, infamem eum, de quo quaeris, feciſſe non videtur, cum non ſpecialiter ob iniuriam, vel admiſſam vim condemnatus ſit, ſed ita præſidis verbis grauatus et admonitus, vt ad melioris vitae frugem ſe reformet. PP. XVII. Kal. Febr. Carino II. et Numeriano AA. Conſſ. 284.

TIT.

TIT. XIII. DE PROCVRATORIBVS.

2. *Diui Fratres Sextiliae.* Cum rem pecuniariam esse dicas, potes per maritum tuum solemnibus impletis, appellationi aduersariae tuae respondere: cum appellationes pecuniariae etiam per procuratores exerceri ab vtraque parte litigantium possint. Accepta VIII. Kal. Aug. ipsis IV. et III. AA. Conf. 163.

TIT. XIV. NE LICEAT POTENTIORIBVS PATROCINIUM LITIGANTIBVS PRAESTARE, VEL ACTIONES IN SE TRANSFERRE.

2. *Imppp. Arcadius, Honorius et Theodosius AAA. Ioanni P. P.* Si cuiuscunque modi actiones ad potentiorum fuerint delatae personas, debiti creditores iactura multentur. Aperta enim credentium videtur esse voracitas, qui alios actionum suarum redimunt exactores. Dat. V. Id. Iul. Honorio VII. et Theodosio II. AA. Conf. 407.

TIT. XV. DE HIS QVI POTENTIORVM NOMINE TITVLOS PRAEDIIS AFEIGVNT, VEL EORVM NOMINA IN LITEM PRAETENDVNT.

Impp. Arcadius et Honorius AA. Messalae P. P. Animaduertimus plurimos, iniustarum desperatione causarum, potentium titulos, et clarissimae priuilegia dignitatis, his, a quibus in ius vocantur, opponere. At ne in fraudem legum aduersariorumque terrorem, his nominibus abutantur, et titulis qui huiusmodi dolo scientes conniuerint, afficiendi sunt publicae sententiae nota. Quod si nullum hac in parte consensum praebuerint, vt libelli aut tituli eorum nominibus, vel aedibus affigerentur alienis, eatenus in eos qui fecerint, vindicetur, vt affecti plumbo perpetuis metallorum suppliciis deputentur. Quisquis igitur lite pulsatus, cum ipse et rei sit possessor et iuris, et titulum illatae

tae solemniter pulsationis exceperit, contradictoriis libellis, aut titulis alterius nomen crediderit ingerendum: eius possessionis, aut causae, quam sub hac fraude aut retinere, aut evitare tentauerit, amissione multetur: nec repetendae actionis, etiam si ei probabilis negotii merita suffragantur, habeat facultatem. Eos sane, qui se sponte alienis litibus inferi patiuntur, cum his neque possessio neque proprietas competat: veluti famae suae prodigos, et calumniarum redemptores, notari oportebit. Dat. XV. Kalend. Decembr. Mediolani, Stilichone et Aureliano Conss. 400.

TIT. XVI. VT NEMO PRIVATUS TITULOS PRAE-
DIIS SVIS, VEL ALIENIS IMPONAT, VEL VELA
REGIA SVSPENDAT.

I. *Imp. Honorius et Theodosius AA. Flaviano P. P.* Regiae maiestatis est, vt nostrae tantum domus et patrimonia titulorum inscriptione legantur. Omnes igitur intelligant, publico iuri esse deputandum id, cui nomen dominicum praescribitur. Dat. III. Kalend. Decemb. Rauennae, Basilio et Philippo Conss. 408.

TIT. XVII. VT NEMINI LICEAT SINE IVDICIS
AVCTORITATE SIGNA REBUS IMPONERE
ALIENIS.

I. *Imp. Probus A. Octavio.* Saepe rescriptum est, ante sententiam signa rebus, quas aliquis tenebat, imprimi non oportere. Et ideo ea rebus, aut fructibus apud te constitutis illicite imposita, poteris ipse licite detrahare: vt amotis his, causa, quae ex officio tibi infertur, terminetur. Dat. IV. Kalend. Iul. Probo A. P. et Lupo Conss. 278.

TIT.

TIT. XVIII. NE FISCVS, VEL RESPVBLICA, PROCURATIONEM ALICVI PATROCINII CAUSA IN LITE PRAESTET.

I. *Imp. Gordianus A. Legitimo et aliis.* Reipublicae iuribus adiuuari te, sub obtentu quantitatis, quam eidem Reipublicae debes, contra iuris rationem desideras. III. Id. Ianuar. Gordiano A. II. et Pompeiano Conf. 242.

TIT. XIX. DE NEGOTIIS GESTIS.

16. *Impp. Gallus et Volusianus AA. Euty- chiano.* Si negotium sororis tuae gerens pro ea tributa soluisti, vel mandante ea, vel rogante id fecisti: negotiorum gestorum actione, vel mandati, id quod soluisse te constiterit, repetere poteris. PP. XI. Kal. Maii, Gallo et Volusiano Conf. 253.

TIT. XX. DE HIS, QVAE VI METVSVE CAUSA GESTA SVNT.

I. *Imp. Alexander A. Felici.* Persecutionem eorum, quae vi vel furto ablata sunt, etiam si postea interciderint, integram esse, iure responsum est. PP. X. Kalend. Decembr. Maximo et Aeliano Conf. 224.

TIT. XXI. DE DOLO MALO.

I. *Impp. Seuerus et Antoninus AA. Clementinae.* Si fideiussor a creditore pignora emerit: oblata quantitate fortis et vsurarum, tibi dominium cum fructibus, quos bona fide percepit, consultius restituet, ne fidei ruptae gratia de dolo possit actio exerceri. Accepta Dat. III. Id. Maii, Plautiano et Geta Conf. 204.

TIT. XXII. DE IN INTEGRVM RESTITVTIONE MINORVM VIGINTIQVINQVE ANNIS.

9. *Imp. Zeno A. Aeliano P. P.* Non videtur circumscriptus esse minor, qui iure sit
usus

usus communi. Dat. Kal. Ian. Basilio V. C.
Conf. 480.

TIT. XXIII. DE FILIOFAMILIAS MINORE.

I. *Imp. Gordianus A. Gaudiano militi.* Filiusfamilias, si minor vigintiquinque annis pro extraneo fideiussit, in integrum restitutionem implorare non prohibetur. Sed et si pro patre suo fideiussor extitit, eique diem suum functo non successit: in integrum restitutionem postulare potest. Dat. Kal. Iul. Gordiano A. II. et Pompeiano Conf. 241.

TIT. XXIV. DE FIDEIVSSORIBVS MINORVM.

I. *Impp. Seuerus et Antoninus AA. Mironi.* Postquam in integrum aetatis beneficio restitutus es, periculum euictionis emptori, cui praedium ex bonis paternis vendidisti, praestare non cogaris. Sed ea res fideiussores, qui pro te interuenerunt, excusare non potest. Quare mandati iudicio, si pecuniam soluerint, aut condemnati fuerint, conuenieris: modo si eo quoque nomine restitutionis auxilio non iuuaberis. VI. Kalend. Octob. Seuero A. et Albino Conf. 195.

TIT. XXV. SI TUTOR VEL CURATOR INTER-
VENERIT.

2. *Imp. Alexander A. Martianae.* Minoribus annis vigintiquinque, etiam in his, quae praesentibus tutoribus, vel curatoribus, in iudicio, vel extra iudicium gesta fuerint, in integrum restitutionis auxilium superesse, si circumuenti sunt, placuit. PP. III. Non. Mart. Maximo II. et Aeliano Conf. 224.

TIT. XXVI. SI IN COMMVNI EADEMQVE CAUSA
IN INTEGRVM RESTITVTIO POSTVLETVR.

Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Aphobio et aliis. Nec si maior vigintiquinque
annis

annis soror vestra fuit, vobis non mandantibus, nec ratam transactionem habentibus, de iure vestro quicquam minuire potuit. Nam si cognitis, quae gessit, his consensum post vigintiquinque annos aetatis commodastis: quamuis illa minor pro portione sua restitutionis auxilium implorare possit: vobis tamen ad communicandum Edicti perpetui beneficium, eius aetas patrocinari non potest. S. III. Id. August. CC. Consil. 294.

TIT. XXVII. SI ADVERSVS REM IUDICATAM RESTITVTIO POSTVLETVR.

I. *Imp. Alexander A. Viliis.* Minus ex tutelae iudicio consecuti, de superfluo habere actionem ita potestis, si tempore iudicii minores annis fuistis, et nunc beneficium aetatis vobis largitur. Ceterum, si post legitimam aetatem sententia prolata est, iterato eandem actionem de eisdem speciebus inferre non potestis. PP. V. Kal. Febr. Pompeiano et Peligno Consil.

TIT. XXVIII. SI ADVERSVS VENDITIONEM.

I. *Imp. Alexander A. Florentino Militi.* Si minor annis vigintiquinque emptori praedii cavisti, nullam de cetero te esse controuersiam facturum, idque etiam iureiurando corporaliter praestito seruare confirmasti, neque perfidiae, neque periurii me auctorem tibi futurum sperare debuisti. Dat. VI. Kalend. Septemb. *.

Noua constitutio Friderici.

Sacramenta puberum sponte facta super contractibus rerum suarum non retractandis inuiolabiliter custodiantur. Per vim autem, vel per iustum metum extorta etiam a maioribus, maxime ne querimoniam maleficiorum commissorum faciant, nullius esse momenti iubemus.

TIT.

TIT. XXIX. SI ADVERSVS VENDITIONEM
PIGNORVM.

I. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Sabinae et aliis.* Etiam aduersus venditiones pignorum, quae a creditoribus fiunt, minoribus subueniri, si tamen magno detrimento afficiantur, iampridem placuit: si igitur pignori captis praediis, ac distractis, enorme damnum ex huiusmodi venditione passos vos ostenderitis: praesertim cum hodie minores vos esse affirmetis, auxilium restitutionis vobis impertietur. Dat. X. Kalend. Decembr. Sirmii, ipsis AA. Conss. 293.

TIT. XXX. SI ADVERSVS DONATIONEM.

I. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. Theodoraе.* Si quae res ante nuptias congruenti moderatione, a minore annis viginti-quinque marito sponsaliorum tempore, etiam curatore praesente, tibi donatae sunt: obtentu aetatis non reuocabuntur. S. III. Non. Nouemb. Diocletiano et Aristobolo Conss. 285.

TIT. XXXI. SI ADVERSVS LIBERTATEM.

4. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Tatiano.* In iudicio de liberali causa sententiam pro libertate latam, ne quidem praerogatiua minoris aetatis sine appellatione posse rescindi, ambigi non potest. Dat. VI. Id. Ian. ipsis AA. V. et IV. Conss. 293.

TIT. XXXII. SI ADVERSVS TRANSACTIONEM
VEL DIVISIONEM IN INTEGRVM MINOR
RESTITVI VELIT.

I. *Impp. Seuerus et Antoninus AA. Antonio.* Cum in integrum pupilla restituta, rescindi transactionem vel diuisionem placuit: tu quoque actionibus, quas pridem habuisti, vteris. PP. XV. Kalend. April. Sirmii, AA. Conss. 203.

TIT. XXXIII. SI ADVERSVS SOLVTIONEM A
TUTORE VEL A SE FACTAM.

1. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Sotericae.* Exemplo ceterorum debitorum tutores etiam, quae ex administratione tutelae debent, curatoribus soluentes liberantur: sed ante tempus in integrum restitutionis praestitutum Edicto perpetuo permissum beneficium implorari, et an sit tribuendum, per causae cognitionem aestimari potest. Dat. VI. Id. Febr. CC. Conss. 294.

TIT. XXXIV. SI ADVERSVS DOTE.

Imp. Alexander A. Valenti. Quoniam circumuentam dicis sororem tuam omnia bona in dotem dedisse: an veritas allegationi tuae adsistat: si ad te hereditas sororis tuae, vel bonorum possessio pertinuit, et tempora nondum praeterierint, intra quae legibus conceditur ex persona defuncti postulare in integrum restitutionem: Praeses prouinciae, praesente aduersa parte, examinabit. Dat. VI. Id. Iul. Maximo et Paterno Conss. 234.

TIT. XXXV. SI ADVERSVS DELICTVM.

2. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Proculae.* Licet in delictis aetate neminem excusari constet: matri tamen, quae filiis tutorem aetatis lubrico lapsa non petiit, eorum minime denegari successionem conuenit: cum hoc in maioribus matribus tantum obtineat. V. Nonas Mart. CC. *. 294.

TIT. XXXVI. SI ADVERSVS VSVCAPIONEM.

Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Isidorae, Contra eos, qui res minorum tenent, si vsucapione dominium acquisierint, resti-

restitutionis auxilium eis decerni debet. Dat. Kalend. Maii, Sirmii CC. Conff. 294.

TIT. XXXVII. SI ADVERSVS FISCVM.

I. *Imp. Seuerus et Antoninus AA. Longino.* Si Probus in minore aetate constitutus, circumventus a Rufino dispensatore nostro, venditionem rei, praecipiti animo, pretio longe minore contrahere festinauit: iuris publici fiscus noster in integrum restitutionis iure sequetur auctoritatem. Dat. * Seuero A. II. et Victorino Conff. 201.

TIT. XXXVIII. SI ADVERSVS CREDITOREM.

I. *Imp. Antoninus Pius A. Prunico.* Cum et ipse profitearis, cum Zenodora minore vigintiquinque annis te contraxisse, nec doceri potuisse Praetorem virum clarissimum, ex eo contractu locupletiore eam esse factam: intelligis eam merito in integrum restitutam. Dat. VI. Non. August. Largo et Messalino Conff. 148.

TIT. XXXIX. SI MINOR AB HEREDITATE SE ABSTINEAT.

2. *Imp. Gordianus A. Herodotae.* Si, cum aui tui testamento te heredem reliquissent, hereditates eorum non adisti: liberum tibi est, repudiata paterna successione, per in integrum restitutionis auxilium, quo te aetatis iure dicis esse munitam, hereditatem parentum tuorum, licet antea non adiisti, nunc obtinere. PP. III. Nonas Febr. Gordiano A. II. et Pompeiano Conff. 242.

TIT. XL. SI VT OMISSAM HEREDITATEM VEL BONORVM POSSESSIONEM, VEL QUID ALIVD ACQVIRAT.

I. *Imp. Gordianus A. Protas.* Minores vigintiquinque annis non tantum in his, quae ex bonis

bonis propriis amiserunt, verum etiam si hereditatem sibi delatam non adierint, posse in integrum restitutionis auxilium postulare, iamdudum placuit. PP. Id. Octob. Pio et Pontiano Conss. 239.

**TIT. XLI. IN QVIBVS CAVSIS IN INTEGRVM
RESTITVTIO NECESSARIA NON EST.**

2. *Imp. Valerianus et Gallienus AA. Theodora.* Adolescentiae tempus non imputari in id quinquennium liberis, cuius praescriptio feram inofficiosi quaestionem mouentibus opponi solet, manifeste ante descripsimus. Impleta igitur aetate legitima, non est in integrum restitutio necessaria: quia non redintegratio amissae causae his datur, sed integra ipsa causa seruatur. PP. II. Id. August. Tusco et Basso Conss. 259.

TIT. XLII. QVI ET ADVERSVS QVOS IN INTEGRVM RESTITVI NON POSSVNT.

1. *Imp. Alexander A. Cononidi.* In consilio quidem cognoscentis de restitutione in integrum esse oportet, num is, qui se minorem annis laesum esse dicit, diligens paterfamilias fuerit, actibusque publicis industrium se docuerit, vt lapsus eum per aetatem verisimile non sit. Verum si causa cognita circumuentus deprehendatur: propter hoc solum, velut praescriptione a solito auxilio remoueri non debet, scilicet quod vrgentibus patriae necessitatibus decurio minor annis creatus sit, vel propagandae soboli liberorum educatione prospexerit. PP. X. Kal. Octob. Lupo et Maximo Conss. 233.

**TIT. XLIII. SI MINOR SE MAIOREM DIXERIT,
VEL MAIOR PROBATVS FVERIT.**

2. *Imp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Vitaliano.* Si is qui minorem nunc se esse adse-

adseuerat, fallaci maioris aetatis mendacio te deceperit, cum iuxta statuta iuris errantibus non etiam fallentibus minoribus publica iura subue- niant, in integrum restitui non debet. Dat. III. Kalend. Decembr. Diocletiano II. et Maximiano AA. Confl. 293.

**TIT. XLIV. SI SAEPIVS IN INTEGRVM RE-
STITVTIO POSTVLETVR.**

3. *Imp. Philippus A. Anitiae.* In vna eadem- que causa iteratum in integrum restitutionis auxilium non iure, nisi nouae defensiones prae- tendantur, posci, saepe rescriptum est. PP. II. Kalend. Iul. Peregrino et Aemiliano Confl. 245.

**TIT. XLV. DE HIS QVI VENIAM AETATIS
IMPETRAVERVNT.**

1. *Imp. Aurelianus A. Agathochi.* Eos qui veniam aetatis a principali Clementia impetra- verunt, etiam si minus idonee rem suam admi- nistrate videantur, in integrum restitutionis auxilium impetrare non posse, manifestissimum est: ne hi, qui cum eis contrahunt, principali auctoritate circumscripti esse videantur. PP. Ka- lend. Iul. Aureliano A. et Capitolino Confl. 275.

**TIT. XLVI. SI MAIOR FACTVS RATVM
HABVERIT.**

1. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Eutychiano.* Si inter minores quinque et viginti annis, vel scriptura interposita, vel sine scriptura, facta sine dolo diuisio est, eamque post legitimam aetatem ratam fecerint: manere integram debere conuenit. S. VIII. Kal. Maii, AA. et Confl. 293.

TIT. XLVII. VBI ET APVD QVEM COGNITIO
IN INTEGRVM RESTITVTIONIS AGI-
TANDA SIT.

I. *Imp. Antoninus A. Seuero.* Si quid a Procuratore meo iudicatum est, id per in integrum restitutionem, Praefidis sententia non potest rescindi: Princeps enim solus contra sententiam Procuratorum suorum in integrum restituere solet. PP. VI. Kal. Decemb. Laeto et Cereali Confl. 216.

TIT. XLVIII. DE REPVATIONIBVS, QVAE
FIVNT IN IVDICIO IN INTEGRVM RE-
STITVTIONIS.

Imp. Antoninus A. Tatiano. Qui restituitur in integrum, sicut in damno morari non debet, ita nec in lucro: et ideo quicquid ad eum pervenit, vel ex emptione, vel ex venditione, vel ex alio contractu: hoc debet restituere. §. 1. Sed et si intercessor minor vigintiquinque annis interuenerit, in veterem debitorem debet restitui actio. §. 2. Sed et cum minor adiit hereditatem, et restituitur: mox quicquid ad eum ex hereditate pervenit, debet praestare: verum et si quid dolo eius factum est, hoc eum praestare conuenit. Sine die et consule.

TIT. XLIX. ETIAM PER PROCVRATOREM
CAVSAM IN INTEGRVM RESTITVTIONIS
AGI POSSE.

Imp. Alexander A. Licinio. Causam in integrum restitutionis, si qua competit, etiam per procuratorem agi posse placet. Dat. XIII. Kal. Octob. Pompeiano et Peligno Confl. 232.

TIT. L. IN INTEGRVM RESTITVTIONE POSTVLATA, NE QVID NOVI FIAT.

Imp. Gordianus A. Secundino militi. Postulata in integrum restitutione, omnia in suo statu esse debere, donec res finiatur, perspicui iuris est: idque curabit is, ad cuius partes ea res pertinet. PP. XII. Kal. Iul. Gordiano A. et Auiola Confl. 240.

TIT. LI. DE RESTITVTIONIBVS MILITVM, ET EORVM QVI REIPVBLICAE CAUSA ABSVNT.

4. *Imp. Gordianus A. Mastriano.* Ignorare non debes, eorum qui Reipublicae causa sine dolo malo absunt, si absentes boni viri arbitrati non defenduntur, bona tantum possideri: venditionem autem in id tempus differri, quo Reipublicae causa abesse desierint. Dat. XII. Kal. Ian. Gordiano A. et Auiola Confl. 240.

TIT. LII. DE VXORIBVS MILITVM, ET EORVM QVI REIPVBLICAE CAUSA ABSVNT.

1. *Imp. Alexander A. Secundinae.* Temporalibus actionibus exclusis, mulieribus, quae cum maritis Reipublicae causa absentibus peregrinatae sunt, ad exemplum militum subueniri solere, non est ignotum. PP. III. Non. Decembr. Alexandro A. II. et Marcello Confl. 227.

TIT. LIII. DE TEMPORIBVS IN INTEGRVM RESTITVTIONIS, TAM MINORVM ET ALIARVM PERSONARVM, QVAE RESTITVI POSSVNT, QVAM ETIAM HEREDVM EORVM.

7. *Imp. Iustinianus A. Ioanni P.P.* Superuacuum differentiam utilis anni in integrum restitutionis a nostra republica separantes, fancimus, et in antiqua Roma, et in hac alma vrbe,

et in Italia, et in aliis prouinciis, quadriennium continuum tandummodo numerari, ex die, ex quo annus utilis currebat, et id tempus totius loci esse commune: ex differentia enim locorum aliquod induci discrimen, satis nobis absurdum visum est. Quod non solum in minorum restitutionibus, quibus utilis annus incipit currere, ex quo vicesimi sexti anni dies illuxerit, sed etiam in maiorum, hoc idem adhiberi sancimus: vt et hic pro utili anno memorata continuatio temporis obseruetur ad interponendam contestationem, finiendamque litem. §. 1. Et quemadmodum omnis minor aetas excipitur in minorum restitutionibus: ita et in maiorum tempus, in quo Reipublicae causa abfuerint, vel aliis legitimis causis, quae veteribus legibus enumeratae sunt, fuerint occupati, omne excipiatur: et non absimilis sit in hac parte minorum et maiorum restitutio. Dat. Kalend. Septemb. Constantinop. post Consulatum Lampadii et Orestis VV. CC. Confl. 531.

TIT. LIV. QVIBVS EX CAVSIS MAIORES IN INTEGRVM RESTITVANTVR.

2. *Imp. Antoninus A. Dionysio.* Si idcirco apud arbitrum praesentiam tui facere non potuisti, quod sub custodia militari iussu Praefidis detinebaris, idque in veritate esse Praefidi prouinciae probaueris: accipies causae instaurationem. PP. XIII. Kal. Oct. Laeto et Cereali Confl. 216.

TIT. LV. DE ALIENATIONE, IVDICII MUTANDI CAUSA FACTA.

Imp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Attalo. Cum in rem actionem possessio pariat aduersario: alienatione etiam iudicii mutandi causa

causa celebrata, in integrum restitutio Edicto perpetuo permittatur: intelligis, si rem, ne fecum ageretur, qui possidebat. venumdedit, et emptori tradidit: quem eligeris, conueniendi tibi tributam esse iure facultatem. Dat. VI. Kal. Decemb. Viminacii, CC. Conss. 294.

TIT. LVI. DE RECEPTIS ARBITRIS.

I. *Imp. Antoninus A. Nepotianae.* Ex sententia arbitri ex compromisso iure perfecto aditi, appellari non posse, saepe rescriptum est: quia nec iudicati actio inde praestari potest: et ob hoc inuicem poena promittitur, vt metu eius a placitis non recedatur. Sed si vltra diem compromisso comprehensum, iudicatum est, sententia nulla est, nec vllam poenam committit, qui ei non paruerit. PP. IX. Kal. Aug. Romae, Antonino A. IV. et Balbino Conss. 214.

TIT. LVII. DE SATISDANDO.

Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Non est incerti iuris, eum qui apud acta factus est agentis procurator, non compelli ratam rem dominum habiturum satisdare: hoc enim casu veluti praesentis procuratorem interuenire intelligendum est. Itaque etsi postea mutata voluntate procuratorem esse noluerit: tamen iudicium, quo quasi procurator expertus est, iudex ratum habere debet. Sin autem ei ab aduersario suo opposita fuerit in ipso litis exordio defensionis allegatio: etiam ipse quasi absentis in hac parte procurator satisfactionem super excipienda lite praestare cogitur: qua non praecedente, lis, quae ei data est, vltius procedere a iudice non conceditur. Rei autem procurator vel defensor, etiam sub gestorum testificatione factus, in ipso litis limine iudicatum solui satisfactionem

in omnibus causis praestare cogitur. Dat. IX. Kal. Nouemb. CC. Confl. 294.

TIT. LVIII. DE FORMVLIS ET IMPETRATIONIBVS ACTIONVM SVBLATIS.

1. *Imp. Constantinus A. Marcellino Praefidi Phoeniciae.* Iuris formulae aucupatione syllabarum insidiantes cunctorum actibus radicitus amputentur. Dat. X. Kal. Febr. Constantio III. et Constante II. AA. Confl. 342.

TIT. LIX. DE IVREIVRANDO PROPTER CALVMNIAM DANDO.

3. *Imp. Iustinianus *.* Pateat omnibus nostram rempublicam procurantibus, conuenticulum, seu conspirationem iurisiurandi religione, vel quoquo modo compositam, a nostra maiestate prohiberi et detestari: unde huius rei fautores et socios ab omni publico honore sibi commisso infamiae nota priuamus: non habentibus autem ad vllum publici honoris gradum accedendi licentiam penitus amputamus.

LIBER TERTIVS.

TIT. I. DE IVDICIIS.

4. *Imp. Alexander A. Popilio.* Si, cum tibi pretium praediorum a curatoribus comparatorum reputaretur, et instrumenta emptionis traderentur, quaestionem omissae euictionis non mouisti; intelligis semel finitam litem instaurari non posse. PP. Kal. August. Modesto et Probo Confl. 229.

TIT. II. DE SPORTVLIS ET SYMPTIBVS IN DIVERSIS IVDICIIS FACIENDIS, ET DE EXECVTORIBVS LITIVM.

1. *Imppp. Gratianus, Valentinianus, et Theodosius AAA. ad Patitum Vicarium.* Quisquis fuerit

fuerit exhibitus, usque ad negotii terminum, ab eo apparitore, cui primum traditus fuit, obseruari eum decernimus, si qua praesumptione fuerit haec mansuetudinis nostrae posthabita praecipio, primiscriinio, qui iussa temerauerit, quinque librarum auri condemnatione multando. Dat. Kalend. Iul. Mediolani, Ausonio et Olybrio Consf. 379.

TIT. III. DE PEDANEIS IUDICIBVS.

5. *Imp. Iulianus A. Secundo P. P.* Quaedam sunt negotia, in quibus superfluum est, moderatorem expectare prouinciae: ideoque pedaneos iudices, hoc est, qui negotia humiliora disceptant constituendi damus Praesidibus potestatem. Dat. V. Kal. August. Antiochiae, Mamertino et Neuita Consf. 362.

TIT. IV. QVI PRO SVA IVRISDICTIONE IUDICES DARE, DARIVE POSSVNT.

Imp. Theodosius et Valentinianus AA. Cyro P. P. In causarum delegationibus illud consultissime praecipimus obseruari, vt ita valeant, si ad iurisdictionem pertineant delegantis. Quod si quis alienae iurisdictionis causam crediderit delegandam, nec praeepto cognitorem datum patientiam accommodare censemus. Et si contra leges obtemperauerit deleganti: omnia, quae ab ea delegatione geruntur, ita pro infectis haberi praecipimus, ac si ipsi, qui delegauerant, alienae iurisdictionis iudices resedisent: vt ne appellandi quidem necessitas victis aduersus eas sententias imponatur. Haec teneant, nisi iudices a nobis specialiter delegantibus dati, aliis causas delegauerint iudicandas: nam his delegantibus, nullo personarum causarumue habito tractatu, appellationum ad eos
iure

iure iudicia remeabunt. Dat. XIII. Kal. Ianuar. Valentiniano A. et Anatolio Conff. 440.

**TIT. V. NE QVIS IN SVA CAUSA IVDICET,
VEL IVS SIBI DICAT.**

Imppp. Valens, Gratianus et Valentinianus AAA. ad Gracchum Praefectum urbi. Generali lege decernimus, neminem sibi esse iudicem, vel ius sibi dicere debere. In re enim propria iniquum admodum est, alicui licentiam tribuere sententiae. Dat. Kalend. Decemb. Valente VI. et Valentiniano II. AA. Conff. 378.

**TIT. VI. QVI LEGITIMAM PERSONAM STANDI
IN IVDICIIS HABEANT, VEL NON.**

2. Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Gemachae. In rebus, quae priuati iudicii quaestionem habent, sicut pupillus tutore auctore et agere et conueniri potest, ita et adultus curatore consentiente litem, et intendere, et excipere debet. Dat. IX. Kal. Ian. CC. Conff. 294.

**TIT. VII. VT NEMO INVITVS AGERE VEL
ACCVSARE COGATVR.**

Imp. Diocletianus A. Camerio. Inuitus agere, vel accusare, nemo cogatur. Dat. Id. Octobris, Carino II. et Numeriano Conff. 284.

TIT. VIII. DE ORDINE IVDICIORVM.

2. Imp. Antoninus A. Magnillae. Si quaestio tibi generis ab his, quos fratres patruales esse dicis, non fiat, adito Praefide prouinciae, et accepto familiae erciscundae iudicio, experire. Quod si de ea re quaestio erit: prius de natiuitatis veritate secundum iuris formam quaeri, idem vir clarissimus curae habebit. PP. X. Kal. August. Antonino A. IV. et Balbino Conff. 214.

TIT.

TIT. IX. DE LITIS CONTESTATIONE.

Imp. Severus et Antoninus AA. Valenti.

Res in iudicium deducta non videtur, si tantum postulatio simplex celebrata sit, vel actionis species ante iudicium reo cognita. Inter litem enim contestatam et editam actionem permultum interest. Lis enim tunc contestata videtur, cum iudex per narrationem negotii causam audire coeperit. Dat. Kal. Septembr. Seuerio III. et Antonino AA. Conf. 203.

In Authent. de exhib. et introd. reis. §. Sancimus. col. 5. tit. 8. al. 6. seu Nouell. 53. cap. 3.

Offeratur ei, qui vocatur ad iudicium, libellus: et exinde praebitis sportulis, et data fideiussione, viginti dierum gaudeat induciis: quibus deliberet, cedatne an contendat: aut iudicine alium adsociari petat, vel recuset eum: nisi ille sit is, quem ipse alio recusato iam petierit. Denique praesens interrogetur, an hoc tempus litis transierit: quod non modo ex ipsius responsione, sed etiam ex libelli subscriptione manifestetur: quam in initio facere debet. Litis ergo contestatio contra hoc indultum habita, pro nihilo habenda est.

In Authent. de executoribus §. 1. col. 7. tit. 8. al. 7. seu Nouell. 96. cap. 1.

Libellum vero non alias actor dirigit, nisi prius et in ipsum, quem dixit obnoxium, et in negotii executorem exponat cautionem, se scilicet vel intra duos menses litem contestaturum, vel omne damnum ei, qui conuenitur, contingens restitutum in duplum: cautione tamen non transcendente triginta sex aureos.

TIT. X. DE PLUS PETITIONIBVS.

3. *Imp. Iustinianus A. Ioanni P. P.* Odiosas contrahentium calliditates amputare properantes, cense-

censemus: vt si quis, certa quantitate fibimet debita, super ampliore pecunia per dolum et machinationem cautionem exegerit, et ad iudicium debitorem vocauerit: si quidem ante inchoatam litem calliditatis eum poeniteat, et debiti veram quantitatem confessus fuerit, nullo eum dispendio praegrauari: sin autem liti prae-buit exordium, et in certaminibus negotii permanens arguatur de adiecta falsa quantitate: non solum ea, sed etiam toto debito eum fraudari: transactionibus scilicet et secundis confessionibus, siue insinuatae sint, siue non, etiam in hoc casu suam obtinentibus firmitatem: talibus etenim cautionibus hoc obiicere non oportet. Dat. XV. Kal. Nouemb. Lampadio et Oreste VV. CC. Conf. 530.

TIT. XI. DE DILATIONIBVS.

6. *Imppp. Constantinus, Constantius et Constantius AAA. ad Petronium Vicarium Africae.* Inter priuatos et fiscum si aliqua lis mota fuerit: vtrique parti petendae dilationis per defensores suos copia deneganda non est, si hoc commoditatis ratio postulauerit. Dat. V. Id. April. Aquileiae, Acyndino et Proculo Conf. 340.

TIT. XII. DE FERIIS.

I. *Impp. Constantius et Maximianus AA. Seuerus et Maximinus Nobb. CC. Verino.* Quoniam consulis, an similis obseruantia a nobis adiiciendarum feriarum, quae rebus feliciter gestis proueniunt, ad appellationum quoque tempora porrigenda sit, Verine Charissime, rescribi placuit experientiae tuae, vt in causis prouocationum iugiter et sine additamento huiuscemodi dierum tempora scias seruari debere, et supradictorum dierum obseruationi in appellationum causis minime fieri adiectionem.

TIT.

TIT. XIII. DE IVRISDICTIONE OMNIVM IVDI-
CVM, ET DE FORO COMPETENTI.

4. *Imp. Constantinus A. ad uniuersos prouin-*
ciales. Nemo post litem contestatam ordinariae
sedis declinet examen: nec prius Praefecti prae-
torio, aut Comitibus Orientis, vel alterius specta-
bilis iudicis imploret auxilium: sed appellatione
legibus facta ad sacrum auditorium veniat. Dat.
Kal. Octob. Basso et Ablabio Conss. 331.

TIT. XIV. QUANDO IMPERATOR INTER PV-
PILLOS VEL VIDVAS, VEL ALIAS MISERA-
BILES PERSONAS COGNOSCAT: ET NE
EXHIBEANTVR.

Imp. Constantinus A. ad Andronicum. Si
contra pupillos, vel viduas, vel diuturno morbo
fatigatos et debiles impetratum fuerit lenitatis
nostrae iudicium, memorati a nullo nostrorum
iudicum compellantur, comitatui nostro sui co-
piam facere: quinimmo intra prouinciam, in qua
litigator, et testes vel instrumenta sunt, expe-
riantur iurgandi fortunam: atque omnis cautela
feruetur, ne terminos prouinciarum suarum co-
gantur excedere. Quod si pupilli, vel viduae,
aliique fortunae iniuria miserabiles, iudicium no-
strae serenitatis orauerint, praesertim cum alicuius
potentiam perhorrescunt: cogantur eorum ad-
versarii examini nostro sui copiam facere. Dat.
XV. Kalend. Iul. Constantinop. Optato et Pau-
lino Conss. 334.

TIT. XV. VBI DE CRIMINIBVS AGI
OPORTEAT.

1. *Impp. Seuerus et Antoninus AA. Laurinae.*
Quaestiones eorum criminum, quae legibus,
aut extra ordinem coercentur, vbi commissae,
vel inchoatae sunt, vel vbi reperiuntur, qui rei
esse perhibentur criminis, perfici debere satis
notum

notum est. PP. IV. Non. Octobr. Dextro et Prisco Conff. 197.

TIT. XVI. VBI DE POSSESSIONE AGI OPORTEAT.

Impp. Valentinianus et Valens AA. ad Festum Proconsulem Africae. Vbi aut vis facta dicitur, aut momentaria possessio postulanda est, ibi loci iudicem aduersus eum, qui possessionem turbauit, conuenit iudicare. Dat. VIII. Kalend. Iun. Gratiano et Dagalaipho Conff. 366.

TIT. XVII. VBI FIDEICOMMISSVM PETI OPORTEAT.

Impp. Seuerus et Antoninus AA. Demetrio. Fideicommissum ibi petendum esse, vbi hereditas relicta est, dubitari non oportet. PP. VIII. Kal. Septemb. Chilone et Libone Conff. 205.

TIT. XVIII. VBI CONVENIATUR, QVI CERTO LOCO DARE PROMISIT.

Imp. Alexander A. Heraclicae. Qui certo loco sese soluturum pecuniam obligat, si solutioni satis non fecerit: arbitraria actione, et in alio loco potest conueniri: in qua venit aestimatio, quod alterutrius interfuit, suo loco potius, quam in eo, in quo petitur, solui. Dat. VI. Id. Mart. Fusco et Dextro Conff. 226.

TIT. XIX. VBI IN REM ACTIO EXERCERI DEBEAT.

3. *Imppp. Valentinianus, Theodosius et Arcadius AAA.* Actor rei forum, siue in rem, siue in personam sit actio, sequitur. Sed et in locis in quibus res, propter quas contenditur, constitutae sunt, iubemus in rem actionem aduersus possidentem moueri. Datum X. Kal. Iul. Arcadio et Bautone Conff. 385.

TIT.

TIT. XX. VBI DE HEREDITATE AGATUR,
VEL VBI HEREDES SCRIPTI IN POSSESSIO-
NEM MITTI POSTVLARE DEBEANT.

Impp. Valerianus et Gallienus AA. Messalae.
Illic, vbi res hereditarias esse proponis, heredes
in possessionem rerum hereditariarum mitti po-
stulandum est. Vbi autem domicilium habet qui
conuenitur, vel si ibi, vbi res hereditariae sitae
sunt, degit: hereditatis erit controuersia termi-
nanda. Dat. VII. Kal. Maii, Seculari et Do-
nato Conss. 261.

TIT. XXI. VBI DE RATIOCINIIS, TAM PV-
BLICIS QVAM PRIVATIS, AGI OPORTET.

1. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC.*
Gerontio. Eum, qui aliena negotia, siue ex tutela,
siue ex quocunque alio titulo administrauit: vbi
haec gessit, rationem oportet reddere. Dat. VII.
Kal. Aug. Annibaliano et Asclepiodoto Conss. 292.

TIT. XXII. VBI CAUSA STATUS AGI DEBEAT.

2. *Imp. Decius A. Felici.* Procuratores no-
stros status causas examinare non posse, omni-
bus notum est. PP. Kalend. Decemb. Decio
A. II. et Grato Conss. 251.

TIT. XXIII. VBI QVIS DE CVRIALI VEL CO-
HORTALI ALIAVE CONDITIONE CONVE-
NIATUR.

1. *Impp. Arcadius et Honorius AA. Floro*
P. P. Si quis, vel curiae, vel officiis iudi-
cum, aut aliis quibuscunque corporibus obno-
xius, intra prouinciam ab his erit, quos aufu-
git, comprehensus: non expectata eiusdem iu-
dicis notione, sub quo per ambitum coeperat
militare, penitusque emendicati honoris prae-
scriptione submota, a iudice, qui in locis aditus
fuerit, audiatur: manifestarumque rerum pro-
batione conuictus, eorum societati, quos de-
clina-

clinauerat, aggregetur. Dat. XII. Kal. August.
Mediolani, Caesario et Attico Conf. 397.

**TIT. XXIV. VBI SENATORES, VEL CLARIS-
SIMI, CIVILITER, VEL CRIMINALITER
CONVENIANTVR.**

*I. Imp. Constantinus A. ad Octavianum Co-
mitem Hispaniarum.* Quicumque non illustri,
sed clarissima dignitate tantum praeditus, virgi-
nem rapuerit, vel fines aliquos inuaserit, vel
in aliqua culpa, seu crimine fuerit deprehensus:
intra prouinciam, in qua facinus perpetravit,
publicis legibus subiugetur, nec fori prae-
scriptione vtatur. Omnem enim huiusmodi ho-
norem reatus excludit. Dat. II. Non. Decemb.
Gallicano et Basso Conf. 317.

**TIT. XXV. IN QVIBVS CAVSIS MILITANTES
FORI PRAESCRIPTIONE VTI NON POSSVNT.**

*Impp. Theodosius et Valentinianus AA. Flo-
rentino P. P.* Omnes omnino domesticos et
agentes in rebus, et quaecunque alia praeten-
datur militia vel dignitas, sub moderatoribus
prouinciarum pro functionibus publicis respon-
dere, nulla fori praescriptione valitura, sanci-
mus: si hac, qui exiguntur publica debita, vt
tentauerint. Immo et in aliis priuatis actionibus
occupatos volumus respondere, qui vel per pro-
vincias fociantur, vel conductorum vocabulis,
cum non armata militia praediti sint, defendun-
tur: siue domorum diuinarum, siue virorum po-
tentium, seu cuiuslibet conditionis sint con-
ductores: nisi si forte commeatum ad rem pro-
priam componendam vnus anni inducias osten-
derint se accepisse. Eadem forma seruanda in
his etiam, qui mercandi vel militandi sacra be-
neficia meruerint: vt et ipsi Rectoribus prouin-
ciarum

ciarum respondeant. Dat. III. Kal. Constantinop. Theodosio A. XVII. et Festo Confl. 439.

TIT. XXVI. VBI CAUSAE FISCALES VEL DIVINAE DOMVS, HOMINVMQVE EIVS AGANTVR.

5. *Imp. Constantinus A. ad Vrsun.* Ad fiscum pertinentes causas Rationalis decimat, omnibus concussionibus prohibendis. Dat. Non. Febr. Constantinop. Feliciano et Titiano Confl. 337.

TIT. XXVII. QUANDO LICEAT VNICVIQVE SINE IVDICE SE VINDICARE, VEL PVBLICAM DEVOTIONEM.

2. *Imppp. Arcadius, Honorius et Theodosius AAA. Hadriano P. P.* Opprimendorum desertorum facultatem prouincialibus iure permittimus. Qui si resistere ausi fuerint, in his velox vbique iubemus esse supplicium. Cuncti etenim aduersus latrones publicos, desertoresque militiae, ius sibi sciant pro quiete communi exercendae publicae vltionis indultum. Dat. V. Non. Octob. Theodosio A. et Rumoridio Confl. 403.

TIT. XXVIII. DE INOFFICIOSO TESTAMENTO.

17. *Impp. Carinus et Numerianus AA. Florae.* Cum filium tuum, te praeterita, sororem heredem instituisse proponas: inofficiosi querelam apud Praesidem prouinciae persequi potes. PP. II. Id. Febr. Carino II. et Numeriano AA. Confl. 284.

TIT. XXIX. DE INOFFICIOSIS DONATIONIBVS.

3. *Impp. Valerianus et Gallienus AA. Aeliano.* Precibus quidem tuis proposita rescripta eos parentes denotant, qui cum testamento facto viui patrimonium suum immensis donationibus exinanissent, inane nomen heredum liberis reliquerunt: sed ad intestatos quoque eadem ratio
X 2 aequi-

aequitatis extenditur. PP. X. Kal. Nouemb. ipsis IV. et III. AA. Conff. 258.

TIT. XXX. DE INOFFICIOSIS DOTIBVS.

Imp. Constantius A. ad Maximum Praesidem Ciliciae. Cum omnia bona a matre tua in dotem dicantur exhausta, leges legibus concordare promptum est: vt ad exemplum inofficiosi testamenti aduersus dotem immodicam exercendae actionis copia tribuatur, et filiis consequentibus emolumenta debita conferantur. Dat. IV. Kalend. Iunii, Tatiano et Cereale Conff. 358.

TIT. XXXI. DE PETITIONE HEREDITATIS.

3. *Impp. Severus et Antoninus AA. Epictesidi.* Hereditas materterae petita non infringit alterius hereditatis petitionem, quae venit ex alia successione. Sed et si quaestionis titulus prior inofficiosi testamenti causam habuisset: iudicatae rei praescriptio non obstaret eandem hereditatem ex alia causa vindicanti. PP. V. Id. Aug. Geta et Plautiano Conff. 204.

TIT. XXXII. DE REI VINDICATIONE.

13. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Cytichio.* Ordinarii iuris est, vt, mancipiorum orta quaestione, prius exhibitis mancipiis de possessione iudicetur, ac tunc demum proprietatis causa ab eodem iudice decidatur. Dat. Id. April. AA. Conff. 293.

TIT. XXXIII. DE VSVFRVCTV ET HABITATIONE, ET MINISTERIO SERVORVM.

13. *Imp. Iustinianus A. Iuliano P. P.* Cum antiquitas dubitabat, vsufructu habitationis legato, et primo quidem, cui similis esset, vtrumne vsui, vel vsuifruetui, an neutri eorum, sed ius proprium, et specialem naturam sortita esset habitatio: postea autem, si posset is cui habitatio legata esset, eandem locare, vel dominium

nium sibi vindicare: auctorum iurgium decident-
 tes, compendioſo reſponſo omnem huiusmodi
 dubitationem reſecamus. Et, ſi quidem habita-
 tionem quis reliquerit, ad humaniorem decli-
 nare ſententiam nobis viſum eſt, et dare lega-
 tario etiam locationis licentiam. Quid enim di-
 ſtat, ſiue ipſe legatarius maneat, ſiue alii cedat,
 vt mercedem accipiat? Et multo magis, ſi ha-
 bitationis uſumfructum reliquerit: cum et ni-
 miae ſubtilitati ſatisfactum videatur, etiam no-
 mine uſusfructus addito. In tantum etenim va-
 lere habitationem volumus, vt non antecellat
 uſumfructum: nec dominium habitationis ſpe-
 ret legatarius, niſi ſpecialiter euidentiffimis pro-
 bationibus ipſe legatarius poſſit oſtendere, et
 dominium eius domus ſibi eſſe relictum: tunc
 etenim voluntati teſtatoris per omnia obedi-
 dum eſt. Quam deciſionem locum habere cen-
 ſemus in omnibus locis, quibus habitatio con-
 ſtituti poteſt. Dat. XVIII. Kal. Octob. Lampa-
 dio et Oreſte VV. CC. Conſ. 530.

TIT. XXXIV. DE SERVITVTIBVS ET AQVA.

2. *Imp. Antoninus A. Martiali.* Si aquam per
 poſſeſſionem Martialis eo ſciente duxiſti, ſerui-
 tutem exemplo rerum immobilium tempore
 quaefiſti. Quod ſi ante id ſpatium eius uſus tibi
 interdictus eſt, fruſtra ſumptus in ea re factos
 praestari tibi poſtulas: cum in aliena poſſeſſione
 operis facti dominium, quoad in eadem cauſa
 manet, ad eum pertineat, cuius eſt poſſeſſio.
 PP. Kal. Iul. Laeto et Cereali Conſ. 216.

TIT. XXXV. DE LEGE AQVILIA.

I. *Imp. Alexander A. Glyconidi.* Damnum
 per iniuriam datum immiſſo in ſyluam igne, vel
 exciſa ea, ſi probare potes: actione legis Aquil-
 liae

liae vtere. PP. VII. Id. Nouemb. Alexandro A. II. et Marcello Conf. 227.

TIT. XXXVI. FAMILIAE ERCISCVNDAE.

24. *Imp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Socrati.* Filium quem habentem fundum, portionem hereditatis fratribus, et quibusdam aliis, sub conditione verbis precariis restituere sanxit testator: post eius euentum, hereditaria parte praedii in quartae ratione retenta, compensato praeterea quod a coheredibus vice mutua percepit, et si quid deest, in supplementum deducto, quod a ceteris in eo fundo soluitur, supra quartam habens, reddere compellitur. Dat. V. Non. Ian. CC. Conf. 294.

TIT. XXXVII. COMMVNI DIVIDVND.

1. *Imp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Socradino.* In communione vel societate nemo compellitur inuitas detineri: quapropter aditus Praefes provinciae, et, quae communia tibi cum sorore perspexerit, videri prouidebit. Dat. VIII. Kal. Septemb. CC. Conf. 294.

TIT. XXXVIII. COMMVNIA VTRIVSQUE IUDICII, TAM FAMILIAE ERCISCVNDAE, QUAM COMMVNI DIVIDVND.

3. *Imp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Aureliae Septimiae.* Maioribus etiam, per fraudem vel dolum vel perperam sine iudicio factis diuisionibus, solet subueniri: quia in bonae fidei iudiciis, quod inaequaliter factum esse constiterit, in melius reformabitur. PP. XVI. Kal. Iul. ipsis AA. et Constantino III. Conf. 293.

TIT. XXXIX. FINIVM REGVNDORVM.

5. *Imp. Valentinianus, Theodosius et Arcadius AAA. Neoterio P. P.* Quinque pedum praescriptione submota, finalis iurgii, vel loco-

rum

rum libera peragatur intentio. PP. VII. Kal. Aug. Arcadio A. II. et Rufino Confl. 392.

TIT. XL. DE CONSORTIBVS EIVSDEM LITIS.

I. *Imp. Iulianus A. Secundo P. P.* Explofis atque reiectis praefcriptionibus, quas litigatores sub obtentu consortium, ftudio protrahendae difceptationis, excogitare confueverunt: fiue vnus fori omnes fint, fiue in diuerfis prouinciis verferentur, nec adiuncta praefentia confortis, vel consortium, agendi, vel respondendi iurgantibus licentia pro parte pandatur. Dat. III. Non. Septemb. Mamertino, et Neuita Confl. 362.

TIT. XLI. DE NOXALIBVS ACTIONIBVS.

I. *Imp. Alexander A. Marcello.* Si extat corpus nummorum, quos ablatos ex patris tui hereditate ab eo, quem liberum effe conftiterit, allegas: vindicare eos, vel ad exhibendum agere non prohiberis: nam quamuis alias noxa caput fequatur, et manumiffus furti actione teneatur, quae in heredem non competit: cum tamen feruus a domino aliquid aufert, quamuis furtum committat, furti tamen actio non eft nata: neque aduerfus ipfum, fi poftea manumiffus eft, locum habet, nifi furtiuas res, et poft manumiffionem contrectet. PP. XIII. Kal. Decemb. Maximo II. et Aeliano Confl. 224.

TIT. XLII. AD EXHIBENDVM.

8. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Photino.* Si res tuas commodauit, aut depofuit is, cuius in precibus meminifti, aduerfus tenentem ad exhibendum, vel vindicatione vti potes. Quod fi pactus fit, vt tibi reftituantur: fi quidem ei, qui depofuit, fucceffifti iure hereditario, depofiti actione vti non prohiberis. Si vero nec ciuili, nec honorario iure ad te hereditas eius pertinet: intelligis nullam te ex

eius pacto, contra quem supplicas, actionem stricto iure habere: utilis autem tibi propter aequitatis rationem dabitur depositi actio. S. V. Kal. Maii, Heracliae, AA. Conff. 293.

TIT. XLIII. DE ALEATORIBVS, ET ALEARVM LVSV.

3. *Imp. Iustinianus A. Ioanni P. P.* Alea-
rum vsus antiqua res est, et extra operas pugna-
torias concessa: verum pro tempore abiit in
lachrymas, multa millia extranearum nationum
suscipiens. Quidam enim nec ludentes, nec
ludum scientes, sed numeratione tantum pro-
prias substantias perdiderunt, die noctuque lu-
dendo, argento, apparatu lapidum, et auro.
Consequenter autem ex hac inordinatione bla-
sphemare Deum conantur, et instrumenta con-
ficiunt. Commodis igitur subiectorum prospici-
entes, hac generali lege decernimus, vt nulli
liceat in publicis, vel priuatis domibus vel locis
ludere, neque in genere, neque in specie: et
si contra factum fuerit, nulla sequatur con-
demnatio, sed solum reddatur, et competen-
tibus actionibus repetatur ab his qui dederint,
vel eorum heredibus, aut his negligentibus,
a Patre aut Defensoribus illius ciuitatis: vel re-
cipiat fiscus, non obstante nisi quinquaginta
annorum praescriptione: Episcopis vero loco-
rum hoc prouidentibus, et Praefidum auxilio
utentibus. Deinceps vero ordinet quinque ludos,
Monobolon, Contomonobolon, Quintanum con-
tacem sine fibula, et perichyten, et hippicen,
quibus sine dolo atque callidis machinationibus
ludere permittimus. Sed nec permittimus etiam
in his ludere vltra vnum solidum, si multum
dines sit: vt, si quem vinci contigerit, casum
grauem non sustineat. Non enim solum bella
bene

bene ordinamus, sed et res ludicras. Sed istam interminantes poenam transgressoribus, potestatem dando Episcopis hoc inquirendi, et Praesidium auxilio sedandi. Prohibemus etiam, ne sint equi seu equestres lignei, et ut, si quis ex hac occasione vincatur, hoc ipse recuperet domibus eorum publicatis, ubi haec reperiuntur. Si autem noluerit recipere is, qui dedit, procurator noster hoc inquireat, et in opus publicum conuertat. Similiter et iudices prohibeant, ut a blasphemis, et periuriis, quae ipsorum inhibitionibus debent comprimi, omnes homines penitus conquiescant.

TIT. XLIV. DE RELIGIOSIS ET SUMPTIBUS FUNERVM.

9. *Impp. Philippus A. et Philippus C. Faustinae.* Locum quidem religiosum distrahi non posse manifestum est: verum agrum purum monumento cohaerentem profani iuris esse: ideoque efficaciter venundari, non est opinionis incertae. PP. VI. Kalend. Decemb. Philippo A. et Titiano Conss. 246.

LIBER QVARTVS.

TIT. I. DE REBUS CREDITIS ET IVREIVRANDO.

2. *Imp. Alexander A. Felici.* Iurisiurandi contempta religio satis Deum ultorem habet. Periculum autem corporis, vel Maiestatis crimen secundum constituta diuorum parentum meorum, etsi per Principis venerationem quodam calore fuerit peieratum, inferri non placet. PP. VI. Kal. April. Maximo II. et Aeliano Conss. 224.

TIT. II. SI CERTVM PETATVR.

14. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Hadriano.* Mutuae pecuniae, quam aliis

dedit creditor, citra solemnitatem verborum subscribentem instrumento te non habet obligatum. Sine die, AA. Confl.

TIT. III. DE SVFFRAGIO.

Imppp. Theodosius, Arcadius et Honorius AAA. Rufino P. P. §. 3. Quod si quis, dum solo commonitorio suffragio nititur, bona duxerit occupanda: reus temeritatis ac violentiae retinebitur, ac in statum pristinum possessio reducetur, eo a petitione excluso, qui non dubitavit inuadere, quod petere debuisset. Dat. III. Non. Mart. Arcadio III. et Honorio II. AA. Confl. 394.

TIT. IV. DE PROHIBITA SEQUESTRATIONE
PECVNIAE.

Impp. Honorius et Theodosius AA. Iodanni P. P. Quotiens ex quolibet contractu pecunia postulatur, sequestrationis necessitas conquiescat. Oportet enim debitorem primo conuinci, et sic deinde ad solutionem pulsari: quam rem non tantum iuris ratio, sed et ipsa aequitas persuadet, vt probationes secum adferat, debitoremque conuincat pecuniam petiturus. Dat. VI. Id. Iul. Rauennae, Honorio XIII. et Theodosio X. AA. Confl. 422.

TIT. V. DE CONDICTIONE INDEBITI.

I. *Imp. Antoninus A. Mutiano.* Pecuniae indebitae per errorem, non ex causa iudicati solutae, esse repetitionem iure condictionis, non ambigitur. Si quid igitur probare potueris patrem tuum, cui heres extitisti, amplius debito creditori suo persoluisse, repetere potes. Vsuras autem eius summae praestari tibi frustra desideras: actione enim condictionis ea sola quantitas repetitur, quae indebita soluta est.
PP.

PP. III. Kal. August. Antonino A. IV. et Balbino Confl. 214.

TIT. VI. DE CONDICTIONE OB CAUSAM
DATORVM.

10. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Cononiana.* Pecuniam a te datam, si haec causa, pro qua data est, non culpa accipientis, sed fortuito casu non est secuta, minime repeti posse certum est. S. III. Non. Decemb. Nicomediae, CC. Confl. 300.

TIT. VII. DE CONDICTIONE OB TURPEM
CAUSAM.

4. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Rufino.* Quoties accipientis, non etiam dantis, turpis inuenitur causa: licet haec secuta fuerit, datum condici tantum, non etiam usurae peti possunt. S. VII. Id. Ianuar. Sirmii, AA. Confl. 293.

TIT. VIII. DE CONDICTIONE FVRTIVA.

1. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Hermogeni.* Praeses provinciae sciens furti quidem actione singulos quosque in solidum teneri, condictionis vero numerum furtim subtractorum electionem esse: ac tum demum, si ab vno satisfactum fuerit, ceteros liberari, iure proferre sententiam curabit. Dat. Kal. Maiis, CC. Confl. 294.

TIT. IX. DE CONDICTIONE EX LEGE, ET SINE
CAUSA, VEL INIVSTA CAUSA.

3. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Galatiae.* Mala fide possidens, de proprietate victus, de extantibus fructibus rei vindicatione, de consumptis vero condictione conventus, eorum restitutioni parere compellitur. Dat. Id. Febr. CC. Confl. 302.

TIT.

TIT. X. DE OBLIGATIONIBVS ET ACTIONIBVS.

2. *Impp. Valerianus et Gallienus AA. Celso.* Nominibus in dotem datis, quamuis nec delegatio praecesserit, nec litis contestatio subsecuta sit: vtilem tamen marito actionem, ad similitudinem eius, qui nomen emerit, dari oportere, saepe rescriptum est. PP. XIV. Kal. Februar. Seculari et Donato Consi. 261.

TIT. XI. VT ACTIONES ET AB HEREDIBVS ET CONTRA HEREDES INCIPIANT.

Imp. Iustinianus A. Ioanni P. P. Cum stipulationes, et legata, et alios contractus, post mortem compositos, antiquitas quidem respuebat, nos autem pro communi hominum utilitate recepimus: consentaneum erat, etiam illam regulam, qua vetustas utebatur, more humano emendare. Ab heredibus enim incipere actiones, vel contra heredes, veteres non concedebant, contemplatione stipulationum, ceterarumque causarum post mortem conceptarum. Sed nobis necesse est, ne prioris vitii materiam relinquamus, et ipsam regulam de medio tollere: vt liceat et ab heredibus, et contra heredes incipere actiones et obligationes: ne propter nimiam subtilitatem verborum latitudo voluntatis contrahentium impediatur. Dat. XV. Kal. Nouemb. Constantinop. post Consulatum Lampadii et Orestis VV. CC. 531.

TIT. XII. NE VXOR PRO MARITO, VEL MARITVS PRO VXORE, VEL MATER PRO FILIO CONVENIATUR.

3. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Carpophoro.* Cum te possessiones non in dotem pro filia tua dedisse, sed ad sustentandam eam extra dotis causam filiae tuae praedia adsignasse proponas: ciuiliū munerum vel onerum

onerum municipalium obtentu, ex persona mariti eius, quomodo matres ex persona filiorum, interpellari non possunt: cum neque maritum pro vxoris obligatione conueniri posse constet, nisi ipse pro ea se obnoxium fecit. Certissimum enim est, ex alterius contractu neminem obligari. III. Id. Septembr. Sirmij, AA. Confl. 293.

TIT. XIII. NE FILIVS PRO PATRE, VEL PATER PRO FILIO EMANCIPATO, VEL LIBERTVS PRO PATRONO, VEL SERVVS PRO DOMINO CONVENIATUR.

5. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Lampetio.* Ex patroni, vel domini contractu liberti, vel serui conueniri non possunt. Dat. Id. April. CC. Confl. 300.

Nova Constitutio Friderici.

Habita quidem super hoc diligenti inquisitione Episcoporum, Abbatum, Ducum, omnium iudicum, et aliorum procerum sacri nostri Palatii examinatione, omnibus, qui causa studiorum peregrinantur, scholaribus, et maxime divinarum, atque sacrarum legum professoribus, hoc nostrae pietatis beneficium indulgemus, ut ad loca, in quibus literarum exercentur studia, tam ipsi, quam eorum nuntii, veniant, et in eis secure habitent. Dignum namque existimamus, ut, cum omnes bona facientes, nostram laudem et protectionem omnimodo mereantur, quorum scientia totus illuminatur mundus, et ad obediendum Deo et nobis eius ministris, vita subiectorum informatur, quadam speciali dilectione eos ab omni iniuria defendamus. Quis enim eorum non miseratur, qui amore scientiae exules facti, de diuitibus pauperes, semetipsos exinaniunt, vitam suam multis periculis exponunt, et a vilissimis saepe hominibus, quod

quod grauitè ferendum est, corporales iniurias sine causa perferunt? Hac igitur generali, et in perpetuum valitura lege decernimus, vt nullus de cetero tam audax inueniatur, qui aliquam scholaribus iniuriam inferre praesumat, nec ob alterius cuiuscunque prouinciae delictum, siue debitum, quod aliquando ex peruersa consuetudine factum audiuius, aliquod damnum eis inferat: scituris huiusmodi sacrae constitutionis temeratoribus, et etiam ipsis locorum Rectoribus, qui hoc vindicare neglexerint, restitutionem rerum ablatarum ab omnibus exigendam in quadruplum: notaque infamiae eis ipso iure irroganda, dignitate sua se carituros in perpetuum. Verum tamen si litem eis quispiam super aliquo negotio mouere voluerit: huius rei optione data scholaribus, eos coram domino, vel magistro suo, vel ipsius ciuitatis Episcopo, quibus hanc iurisdictionem dedimus, conueniat. Qui vero ad alium iudicem eos trahere tentauerit, etiamsi causa iustissima fuerit, a tali conamine cadat. Hanc autem legem inter imperiales constitutiones, scilicet sub titulo, Ne filius pro patre, inseri iussimus. Dat. apud Roncalias, anno Domini M. C. LVIII. mense Nouembri.

TIT. XIV. AN SERVVS PRO SVO FACTO POST MANVMISSIONEM TENEATUR.

3. *Imp. Alexander A. Herodi.* Promissae tibi pecuniae a seruo tuo, vt eum manumitteres, si posteaquam manumisisti, stipulatus ab eo non es, aduersus eum petitionem per in factum actionem habes. PP. Id. Septemb. Alexandro A. Conf. 227.

TIT. XV. QUANDO PISCVS, VEL PRIVATVS,
DEBITORIS SVI DEBITORES CONVENIRE POS-
SIT, VEL DEBEAT.

I. *Impp. Seuerus et Antoninus AA. Valeriano.*
Propter aes alienum pupilli, res tutoris, qui
nihil ex bonis eius tenet, pignori capi non
oportet. PP. XI. Kal. Iunii, Laterano et Ru-
fino Confl. 198.

TIT. XVI. DE HEREDITARIIS ACTIONIBVS.

7. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et
CC. Apolausto.* Creditores hereditarios aduer-
sus legatarios non habere personalem actionem
conuenit: quippe cum euidentissime Lex duo-
decim tabularum heredes huic rei faciat ob-
noxios. Dat. VI. Id. Decemb. Nicomediae,
CC. Confl. 300.

TIT. XVII. EX DELICTIS DEFVNCTORVM IN
QVANTVM HEREDES CONVENIANTVR.

*Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC.
Macedoni.* Post litis contestationem, eo, qui
vim fecit, vel concussionem intulit, vel aliquid
deliquit, defuncto, successores eius in solidum,
alioquin in quantum ad eos peruenit, conueniri,
iuris absolutissimi est: ne alieno scelere ditentur.
Dat. V. Kal. Maii, Sirmii, CC. Confl. 294.

TIT. XVIII. DE CONSTITVTA PECVNIA.

3. *Iustinianus A. Ioanni P. P.* Diui Hadriani
epistolam, quae de periculo diuidendo inter
mandatores et fideiussores loquitur, locum ha-
bere in his etiam, qui pecunias pro aliis simul
constituunt, necessarium est: aequitatis enim
ratio diuersas species actionis excludere nullo
modo debet. Dat. Kal. Nov. post Lampadii et
Orestis VV. CC. Consulatum. 531.

TIT.

TIT. XIX. DE PROBATIONIBVS.

7. *Imp. Galienus A. Sabino.* Exemplo perniciosum est, vt ei scripturae credatur, qua vnusquisque sibi adnotatione propria debitorem constituit. Vnde neque fiscum, neque alium quemlibet ex suis subnotationibus debiti probationem praebere posse oportet. PP. III. Non. Mart. Gallieno A. VII. et Sabinillo Conf. 267.

TIT. XX. DE TESTIBVS.

4. *Imppp. Carus, Carinus et Numerianus, AAA. Valerio.* Sola testatione prolatam, nec aliis legitimis adminiculis causam approbatam, nullius esse momenti, certum est. PP. VIII. Kal. Decemb. Caro et Carino AA. Conf. 283.

TIT. XXI. DE FIDE INSTRUMENTORVM ET AMISSIONE EORVM, ET DE APOCHIS ET ANT-APOCHIS FACIENDIS, ET DE HIS, QVAE SINE SCRIPTVRA FIERI POSSVNT.

8. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Alexandro.* Si constiterit, proprietatem possessionis, de qua agitur, apud vos esse: providebit iudex, ex persona fructuarii nullum praeiudicium dominio vestro comparari, propter amissionem instrumentorum. Dat. XV. Kal. Mart. Diocletiano III. et Maximiano AA. Conf. 287.

TIT. XXII. PLVS VALERE, QVOD AGITVR, QVAM QVOD SIMVLATE CONCIPITVR.

1. *Impp. Valerianus et Gallienus AA. Rufino.* In contractibus rei veritas potius, quam scriptura perspicui debet.

TIT. XXIII. DE COMMODATO.

1. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. Sciolae.* Ea quidem, quae vi maiore auferuntur, detrimento eorum, quibus res commodantur, imputari non solent. Sed cum is, qui a te commodari sibi bouem postulabat, hostilis incur-

incurfionis contemplatione periculum amiffionis, ac fortunam futuri damni in fe fufcepiffe proponatur: Praefes prouinciae, fi probaueris eum indemnitatem tibi promiffiffe, placitum conventionis implere eum compellet. Dat. VI. Kal. Iun. ipfis AA. Conff. 287.

TIT. XXIV. DE PIGNERATITIA ACTIONE.

5. *Imp. Alexander A. Dioscoridae.* Si creditor fine vitio fuo argentum pignori datum perdidit, reftituere id non cogitur: fed fi cul-pae reus deprehenditur, vel non probat man-ifestis rationibus fe perdidiffe: quanti debitoris intereft, condemnari debet. PP. XIII. Kalend. Maii, Iuliano II. et Crispino Conff. 225.

TIT. XXV. DE INSTITORIA ET EXERCITORIA ACTIONE.

4. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Antigone.* Et fi a muliere magifter nauis praepofitus fuerit, ex contractibus eius ea exercitoria actione ad fimilitudinem institoriae tenetur. PP. XIII. Kalend. Nouemb. Sirmii, CC. Conff. 294.

TIT. XXVI. QVOD CVM EO, QVI IN ALIENA POTESTATE EST, NEGOTIVM GESTVM ESSE DICETVR, VEL DE PECVLIO, SIVE QVOD IVSSV, AVT DE IN REM VERSO.

8. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Diogeni.* Si mandator pro filio tuo extitifti, vel iuffu tuo cum eo, quem in potestate tunc habuifti, contractum eft: intelligis et forti et vfuris te parere oportere, fi te his omnibus obligafti, vt res, quae pignoris iure detinentur, liberari poffint. Quod fi fideiuffor creditae pecuniae interceffifti: teneri te ex ea obligatione, explorati iuris eft. Dat. III. Kal. Maii, CC. Conff. 294.

TIT. XXVII. PER QVAS PERSONAS NOBIS
ACQVIRATVR.

I. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. Marcellae.* Excepta possessionis causa, per liberam personam, quae alterius iuri non est subdita, nihil acquiri posse, indubitati iuris est. Si igitur procurator non sibi, sed ei, cuius negotia administrabat, redintegratae rei vindicationem pactus est, idque pactum etiam stipulatio insecuta est, nulla domino obligatio acquisita est. Seruis autem res traditae, dominis acquiruntur. Dat. Kal. Iul. ipsis et Conf.

TIT. XXVIII. AD SENATVSCONSVLTVM MA-
CEDONIANVM.

6. *Imp. Philippus A. et Philippus C. Theopompo.* Si filius tuus, in potestate tua agens, contra Senatusconsultum Macedonianum mutuum sumpsit pecuniam: actio de peculio aduersus te eo nomine efficaciter dirigi nequaquam potest. §. 1. Quod Senatusconsulti auxilium, licet filii-familias meminerit, et ad nepotes, et pronepotes porrigitur. PP. VI. Non. Mart. Philippo A. et Titiano Conf. 246.

TIT. XXIX. AD SENATVSCONSVLTVM
VELLEIANVM.

22. *Imp. Iustinianus A. Iuliano P. P.* Si mulier perfectae aetatis constituta, post intercessionem, vel cautionem conscripserit vel pignus, aut intercessorem praestiterit: sancimus, antiqua legum varietate cessante, si quidem intra biennale iuge tempus post priorem cautionem numerandum, pro eadem causa fecerit cautionem, vel pignus aut intercessorem dederit: nihil sibi praeiudicare, quod adhuc ex consequentia suae fragilitatis in secundam iacturam inciderit. Sin autem post biennium haec fecerit: sibi imputet, si,

si, quod saepius cogitare poterat et euitare, non fecit, sed vltro firmanit: videtur etenim ex huiusmodi temporis prolixitate non pro aliena obligatione se illigere, sed pro sua causa aliquid agere, et tam ex secunda cautione sese obnoxiam facere, in quantum hoc fecit, quam pignus aut intercessorem vtiliter dare.

In Authent. ut nulli iud. lic. hab. loci seruat. §. et illud. coll. 9. tit. 17. al. 9. Novell. 134. cap. 8.

Si qua mulier crediti instrumento consentiat proprio viro, aut scribat, et propriam substantiam, aut seipsam obligatam faciat, iubemus, hoc nullatenus valere, siue semel, siue multoties huiusmodi aliquid pro eadem re fiat, siue priuatum, siue publicum sit debitum: sed ita esse, ac si neque factum quicquam, neque scriptum esset: nisi manifeste probetur, quod pecuniae in propriam ipsius mulieris vtilitatem expensae sint.

TIT. XXX. DE NON NUMERATA PECUNIA.

13. *Imp. Iustinus A. Theodoro P. F.* Generaliter sancimus: ut, si quid scriptis cautum fuerit, pro quibuscunque pecuniis ex antecedente causa descendantibus, eamque causam specialiter promissor edixerit, non iam ei licentia sit causae probationem stipulatorem exigere, cum suis confessionibus acquiescere debeat: nisi certe ipse e contrario per apertissima rerum argumenta scriptis inserta, religionem iudicis possit instruere, quod in alium quenquam modum, et non in eum quem cautio perhibet, negotium subsecutum sit. Nimis enim indignum esse iudicamus, quod sua quisque voce dilucide protestatus est, id in eundem casum infirmare, testimonioque proprio resistere.

TIT. XXXI. DE COMPENSATIONIBVS.

9. *Imp. Gordianus A. Eumenidi.* Eius, quod non ei debetur, qui conuenitur, sed alii, compensatio fieri non potest.

TIT. XXXII. DE VSVRIS.

16. *Imp. Gordianus A. Sulpitio.* Cum non frumentum, sed pecuniam foenori te accepisse alleges, vt certa modiatio tritici praestaretur: ac, nisi is modius sua die fuisset oblatus, usurarum additamentis in fraudem legitimarum usurarum grauatum te esse contendas: potes aduersus improbam petitionem competenti vti defensione.

In Authent. nullum credentem agricolae tenere. §. Sancimus itaque. coll. 4. tit. 13. al. 5.

Nov. 34. c. 1.

Ad haec, qui fructus aridos credidit agricolae, vel pecuniam, in vnoquoque anno pro modio octauam partem modii, pro solido siquam vniam usurarum nomine accipiens: terram, siue aliquid aliud, quod pignori accepit, omnimodo reddat. Si aliquid praeter hoc commiserit: ab actione cedat omnimodo.

TIT. XXXIII. DE NAVTICO FOENORE.

1. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. Honorato.* Traiectitiam pecuniam, quae periculo creditoris datur, tamdiu liberam esse ab observatione communium usurarum, quamdiu nauis ad portum adpulerit, manifestum est.

TIT. XXXIV. DEPOSITI, VEL CONTRA.

5. *Impp. Valerianus et Gallienus AA. et Valerianus C. Claudiano.* Propter instrumenta quidem, quae te deposuisse cum aduersario tuo dicis, vt residua pecunia, quae ex conductione debebatur, soluta, ea reciperes: si id quod placuerat implesti, sequestrum potes conuenire. Quam-

Quamuis autem haec reddita non fuerint: tamen aduersus eum, a quo fundum conduxeras, si omne, quod ex contractu debebatur, reddidisti: ipsis solutionibus tutus es.

TIT. XXXV. MANDATI, VEL CONTRA.

24. Praesens constitutio mentionem facit constitutionis Anastasii diuae memoriae, quae facta est de cessionibus, quaeque vult ei, qui pecunias dederit, actiones cedi: nihil tamen amplius exigi permitti, quam quod re ipsa dederit. Inueniens autem in ea quasdam personas exceptas, praecipit, et in iisdem personis hanc legem obseruari, neque superioris legis exceptione uti, sed ut emptor pecunias recipiat aut vsuras. Quod si donatio simpliciter actionum fiat, lex iubet, cessionem donationum causa factam valere, nisi forte circumueniendi animo facta sit.

TIT. XXXVI. SI SERVUS EXTERO SE EMI MANDAVERIT.

Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Dionysiae. Si seruus extero se mandauerit emendum, quamuis nec ex persona serui, quia hoc liber mandare non potest, nec ex domini persona, quoniam qui mandat ut a se res comparetur, inutiliter mandat, consistere credebatur actio: tamen optima ratione, quia non id agitur, ut ex ipso mandato, sed propter mandatum ex alio contractu nascatur actio, domino quaeri placuit obligationem. Si itaque domino ignorante emi te mandasti, ac te nummos subministrante peculiares soluti sunt, emptori minime liberatio per huiusmodi factum potuit peruenire. Nec tamen si tradita, nec manumissa es: etiam mandati de ancilla, et empti de pretio consequendo contrarias actiones ei exercere

concedi placuit. Sane in illius arbitrio relictum est, vtrumne mancipium, an pretium consequi velit: cum ex peculio, quod eius fuit, solutio celebrata obligationis vinculo emptorem liberare non potuerit.

TIT. XXXVII. PRO SOCIO.

6. *Imp. Iustinianus A. Ioanni P. P.* De societate apud veteres dubitatum est, si sub conditione contrahi potest: puta si ille Consul fuerit, societatem esse contractam. Sed ne simili modo apud posteritatem, sicut apud antiquitatem huiusmodi causa ventiletur: sancimus societatem contrahi posse non solum pure, sed etiam sub conditione. Voluntates etenim legitime contrahentium omnimodo conseruandae sunt.

TIT. XXXVIII. DE CONTRAHENDA EMPTIONE ET VENDITIONE.

14. *Imppp. Valentinianus, Theodosius et Arcadius AAA. Fabiano P. P. Illyrici et Italiae.* Dudum proximis confortibusque concessum erat, vt extraneos ab emptione remouerent, neque homines suo arbitratu vendenda distraherent: sed quia grauis haec videtur iniuria, quae inani honestatis colore velatur, vt homines de rebus suis facere aliquid cogantur inuiti: superiore lege cassata, vnusquisque suo arbitratu quaerere, vel probare possit emptorem: nisi lex specialiter quasdam personas hoc facere prohibuerit. Dat. VI Kalend. Iunii, Vincentiae, Tatiano et Symmacho Conf. 391.

TIT. XXXIX. DE HEREDITATE, VEL ACTIONE VENDITA.

7. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. Manassae.* Postquam eo decursum est, vt cautiones quoque debitorum pignori dentur: ordinarium visum est, post nominis venditionem
vtilis

vtiles emptori, sicut responsum est, vel ipsi creditori postulanti dandas actiones.

TIT. XL. QVAE RES VENIRE NON POSSVNT:
ET QVI VENDERE VEL EMERE VETANTVR.

3. *Imp. Arcadius et Honorius AA. ad Senatum et Populum.* Quia nonnunquam in diversis littoribus distrahi publici canonis frumenta dicuntur, vendentes et ementes sciant capitali poenae se esse subdendos, et in publicam fraudem commercia contracta damnari.

TIT. XLI. QVAE RES EXPORTARI NON
DEBEANT.

1. *Imp. Valens et Gratianus AA. ad Theodorum Magistrum militum.* Ad Barbaricum transferendi vini, olei, et liquaminis nullam quisquam habeat facultatem: nec gustus quidem causa, aut vsus commerciorum.

TIT. XLII. DE EVNVCHIS.

1. *Imp. Constantinus A. Aurelio, Duci Mesopotamiae.* Si quis post hanc sanctionem in orbe Romano eunuchos fecerit, capite puniatur: mancipio tali, nec non etiam loco, vbi hoc commissum fuerit, domino sciente et dissimulante, confiscando.

TIT. XLIII. DE PATRIBVS, QVI FILIOS SVOS
DISTRAXERVNT.

2. *Imp. Constantinus A. Prouincialibus salutem.* Si quis propter nimiam paupertatem egestatemque victus causa filium filiamue sanguinolentos vendiderit, venditione in hoc tantummodo casu valente, emptor obtinendi eius servitii habeat facultatem: liceat autem ipsi qui vendidit, vel qui alienatus est, aut cuilibet alii, ad ingenuitatem eum propriam repetere: modo si aut pretium offerat, quod potest valere, aut mancipium pro eiusmodi praestet.

TIT. XLIV. DE RESCINDENDA VENDITIONE.

2. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. Lupo.* Rem maioris pretii, si tu vel pater tuus minoris distraxerit, humanum est, vt vel pretium te restituente emptoribus, fundum venundatum recipias, auctoritate iudicis intercedente: vel si emptor elegerit, quod deest iusto pretio, recipias. Minus autem pretium esse videtur, si nec dimidia pars veri pretii soluta sit.

3. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. Martianae.* De contractu venditionis et emptio-
nis iure perfecto, alterutro inuito, nullo recedi tempore bona fides patitur: nec ex rescripto nostro: quo iure fiscum nostrum vti, saepe constitutum est.

TIT. XLV. QUANDO LICEAT AB EMPTIONE DISCEDERE.

I. *Imp. Gordianus A. Rufino.* Re quidem integra ab emptione et venditione vtriusque partis consensu recedi potest. Etenim quod consensu contractum est, contrariae voluntatis adminiculo dissoluitur. At enim post traditionem interpositam nuda voluntas non resoluit emptionem, si non actus quoque priori similis retro agens venditionem intercefferit.

TIT. XLVI. SI PROPTER PUBLICAS PENSATIONES VENDITIO FVERIT CELEBRATA.

I. *Imp. Antoninus A. Materno.* Venditionem ob tributorum cessationem factam reuocari non oportet, neque priore domino pretium offerente, neque creditore eius iura hypothecae iue pignoris praetendente. Potior est enim causa tributorum, quibus priore loco omnia bona cessantis obligata sunt.

TIT. XLVII. SINE CENSU VEL RELIQUIS FUNDUM COMPARARI NON POSSE.

I. *Imp. Alexander A. Capitoni.* Ex conventionem quidem, qua pactam nouercam tuam cum patre tuo dicis, cum fundum in dotem daret, ut ipsa tributa agnosceret, actio tibi aduersus eam competere non potest, etiam si pactum in stipulationem deductum probetur. Sed et si fundus aestimatus, ita ut pars instrumenti significat, in dotem datus est, ex vendito actio, ut placitis stet, non competit. PP. Non. Decemb. ipso A. III. et Dione Conss. 230.

TIT. XLVIII. DE PERICULO ET COMMODO REI VENDITAE.

6. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. Cereulo.* Mortis casus ancillae distractae, etiam ante traditionem sine mora venditoris dilatam, non ad venditorem, sed ad emptorem pertinet: et hac non ex praeterito vitio rebus humanis exempta, solutionem pretii emptor non recte recusat.

TIT. XLIX. DE ACTIONIBUS EMPTI ET VENDITI.

17. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. Hermiano, et Lupo.* Expulsi vos de fundo per violentiam a Nerone, quem habere ius in eo negatis, profitentes, nullam vobis aduersus eum, ex cuius venditione fundum possidetis, actionem competere probatis. Igitur ad instar interdicti seu actionis permissae experiendum esse perspiciatis.

TIT. L. SI QVIS ALTERI, VEL SIBI SUB ALTERIUS NOMINE, VEL ALIENA PECUNIA EMERIT.

9. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. Rufinae.* Nihil prohibet, altero pecuniam numerante,

rante, in alium vel vtriusque contrahentis consensu, vel certe venditore tantummodo volente, dominium transferri, eo etiam manifeste constituto, vt inter absentes per mediam personam, veluti per nuntium, vel per epistolam, talis contractus perfici possit.

TIT. LI. DE REBUS ALIENIS NON ALIENANDIS, ET DE PROHIBITA RERVM ALIENATIONE, VEL HYPOTHECA.

6. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. Rufo.* Nemo res ad te pertinentes, non obligatas sibi, nec ex officio vendendi potestatem habens, distrahendo, quicquam tibi nocere potuit.

TIT. LII. DE COMMVNIVM RERVM ALIENATIONE.

3. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. Eusebio.* Falso tibi persuasum est, communis praedii portionem pro indiuiso, antequam communi diuidendo iudicium dictetur, tantum socio, non etiam extraneo posse distrahi.

TIT. LIII. REM ALIENAM GERENTIBVS NON INTERDICI RERVM SVARVM ALIENATIONE.

Impp. Seuerus et Antoninus AA. Publicae. Non est interdictum tutoribus vel curatoribus, etsi ex eo titulo iudicati debitores sunt constituti, cum sua causa res suas alienare. Potuit ergo curator tuus fundum suum cum suo onere obligare fisco nostro: nam et priuato potuisset.

TIT. LIV. DE PACTIS INTER EMPTOREM ET VENDITOREM COMPOSITIS.

7. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. Musaeo.* Si a te comparauit is, cuius meministi, et conuenit, vt, si intra certum tempus soluta fuerit data quantitas, sit res inempta, remitti hanc conuentionem rescripto nostro non iure

iure petis. Sed si se subtrahat, ut iure domini eandem rem retineat: denuntiationis et obfignationis depositionisque remedio contra fraudem potes iuri tuo consulere.

TIT. LV. SI SERVVS EXPORTANDVS VENEAT.

5. *Imp. Alexander A. Seraphiano.* Qui exportandus a domino de ciuitate sua venit, nec in vrbe Roma morari debet: qui autem de provincia certa, nec in Italia. Si itaque contra legem constitutam factum probare potes, vtere iure, quod propterea tibi competit.

TIT. LVI. SI MANCIPIVM ITA VENIERIT, NE PROSTITVATVR.

3. *Imp. Alexander A. Aurelio.* Eam quae ita venit, ne corpore quaestum faceret: nec in caupona sub specie ministrandi prostitui, ne fraus legi dictae fiat, oportet.

TIT. LVII. SI MANCIPIVM ITA FVERIT ALIENATVM, VT MANVMITTATVR, VEL CONTRA.

2. *Imp. Alexander A. Eutychiano liberto.* Si ea lege Orestes seruum suum, sed naturalem filium venundedit, ut emptor eum manumitteret, quamuis non est manumissus, ex constitutione diuorum Marci et Commodi ad Aufidium Victorinum, liber est.

TIT. LVIII. DE AEDILITIIS ACTIONIBVS.

3. *Imp. Diocletianus et Maximianus AA. Mutiano.* Si apud priorem dominum fugisse mancipium non doceatur: fuga post venditionem interueniens ad damnum emptoris pertinet. Sin autem venditor non vitiosum etiam in posterum fieri seruum temere promiserit: quamuis hoc impossibile esse videatur, tamen secundum fidem antecedentis, vel in continenti secuti pacti experiri posse non ambigitur. Posteriores enim

enim casus non venditoris, sed emptoris periculum expectant. Verum cum seruum, quem comparaueras, ad eum qui distraxerat, rediisse contendis, competens iudex, perspectis omnibus, pro repertae rei qualitate proferre curabit sententiam.

TIT. LIX. DE MONOPOLIIS ET CONVENTV NEGOTIATORVM ILLICITO, VEL ARTIFICIO ERGOLABORVM NEC NON BALNEATORVM PROHIBITIS, ET PACTIONIBVS ILLICITIS.

Imp. Zeno A. Constantino P. P. Iubemus, ne quis cuiuscunque vestis, vel piscis, vel pectinum forte, aut echini, vel cuiuslibet alterius ad victum, vel ad quemcunque vsum pertinentis speciei, vel cuiuslibet materiae, pro sua auctoritate, vel sacro iam elicto, aut in posterum eliciendo rescripto, aut pragmatica sanctione, vel sacra nostrae pietatis adnotatione, monopolium audeat exercere: neue quis illicitis habitis conuentionibus coniuret, aut paciscatur, vt species diuersorum corporum negotiationis, non minoris quam inter se statuerint, venundentur. —

TIT. LX. DE NVNDINIS ET MERCATIONIBVS.

Impp. Valentinianus et Valens AA. ad Probum P. P. Qui exercendorum mercatum, aut nundinarum licentiam, vel veterum indulto, vel nostra auctoritate meruerunt: ita beneficio rescripti potiantur, vt nullum in mercatibus atque nundinis ex negotiorum mercibus conueniant, vel in venalitiis aut locorum temporali quaestu et commodo priuata exactione sectentur, vel sub praetextu priuati debiti aliquam ibidem concurrentibus molestiam possint inferre.

TIT.

TIT. LXI. DE VECTIGALIBVS ET COMMISSIS.

4. *Imp. Constantinus A. ad Rufum.* Penes illum vectigalia manere oportet, qui superior in licitatione extiterit: ita vt non minus quam triennii fine locatio concludatur, nec vlllo modo interrumpatur tempus exigendis vectigalibus praestitutum. Quo peracto tempore, licitationum iura conductionumque recreari oportet, ac simili modo aliis collocari. Dat. X. Kalend. Iul. Crispo Caes. II. et Constantino Conss. 321.

TIT. LXII. VECTIGALIA NOVA INSTITVI
NON POSSE.

5. Τῶν χρεωσούντων ἰλλορων, qui publica δημόσια πάντα τὰ ὑπάρχοντα ὑπεύθυνα εἰν. siue fiscalia debent, omnia bona sunt obligata.

TIT. LXIII. DE COMMERCIIIS, ET MERCATORIBVS.

1. *Impp. Valentinianus et Valens AA. ad Inlianum Comitem Orientis.* Negotiatores, si qui ad domum nostram pertinent, potentiorum quoque homines necessitatem debitam pensionum, vt honestas postulat, agnoscere moneantur: vt per cunctos qui emolumenta negotiationibus captant, tolerabilis fiat agnoscendae devotionis effectus. Dat. XV. Kalend. Maii, Constantinopoli, Diuo Iouiano et Varroniano Conss. 364.

TIT. LXIV. DE RERVM PERMVTATIONE, ET
PRAESCRIPTIS VERBIS.

7. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Timotheo.* Emptionem rebus fieri non posse, pridem placuit. Igitur cum frumenti certam modiationem Callimacho et Acamato te dedisse, vt tibi repraesentent olei designatum pondus, adseueres: si placitis citra stipulationis solemnitatem

tatem non exhibeant fidem, quantum dedisti, causa non secuta condicere pro desiderio tuo potes.

8. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Paulinae.* Ea lege rebus donatis Candido, ut quod placuerat, menstruum seu annum tibi praestaret, cum huiusmodi conuentio non nudi pacti nomine censeatur, sed rebus propriis dictae legis substantia muniatur: ad implendum tibi placitum, sicut postulas, praescriptis verbis competit actio.

TIT. LXV. DE LOCATO ET CONDVCTO.

5. *Imp. Alexander A. Petronae.* Certi iuris est, ea quae voluntate dominorum coloni in fundum conductum induxerint, pignoris iure dominis praediorum teneri. Quando autem domus locatur, non est necessaria in rebus inductis vel illatis scientia domini: nam ea quoque pignoris iure tenentur.

TIT. LXVI. DE IVRE EMPHYTEVTICO.

3. *Imp. Iustinianus A. Iuliano P. P.* Cum dubitabatur, vtrum emphyteuta debeat cum domini voluntate suas meliorationes, quae Graeco vocabulo ἐμποιήματα dicuntur, alienare, vel ius emphyteuticum in alium transferre, an eius expectare consensum: sancimus, si quidem emphyteuticum instrumentum super hoc casu aliquas pactiones habeat, eas obseruari. Sin autem nullo modo huiusmodi pactio interposita est, vel forte instrumentum emphyteuseos perditum est: minime licere emphyteutae, sine consensu domini meliorationes suas aliis vendere, vel ius emphyteuticum transferre. Sed ne hac occasione accepta, domini minime concedant emphyteutas suos accipere pretia meliorationum quae inuenerunt, sed eos deludant, et ex hoc com-

commodum emphyteutae depereat: disponimus, attestationem domino transmitti, et praedicere, quantum pretium ab alio reuera accipi potest. Et si quidem dominus hoc dare maluerit, et tantam praestare quantitatem, quantam ipse reuera emphyteuta ab alio accipere potest, ipsum dominum omnimodo haec comparare. Sin autem duorum mensium spatium fuerit emensum, et dominus hoc facere noluerit: licentia emphyteutae detur, ubi voluerit, et sine consensu domini meliorationes suas vendere: his tamen personis, quae non solent in emphyteuticis contractibus vetari ad huiusmodi venire emptionem. Necessitatem autem habere dominos, si aliis melioratio secundum praefatum modum vendita sit, accipere emphyteutam: vel si ius emphyteuticum ad personas non prohibitas, sed concessas et idoneas ad soluendum emphyteuticum canonem transponere emphyteuta maluerit: non contradicere, sed nouum emphyteutam in possessionem suscipere, non per conductorem, vel per procuratorem, sed ipsos dominos per se, vel per literas suas, vel, si hoc non potuerint vel noluerint, per depositionem in hac quidem ciuitate apud virum clarissimum magistrum censuum, vel praesentibus tabulariis per attestationem, in prouinciis autem per praefides vel defensores celebrandam. Et ne auaritia tenti domini magnam molem pecuniarum propter hoc efflagitent: quod vsque ad praesens tempus perpetrari cognouimus: non amplius eis liceat pro subscriptione sua vel depositione, nisi quinquagesimam partem pretii, vel aestimationis loci, qui ad aliam personam transfertur, accipere. Si autem nouum emphyteutam, vel emptorem meliorationis suscipere minime dominus maluerit, et attestatione facta intra duos menses hoc
facere

facere supersederit: licere emphyteutae etiam non consentientibus dominis ad alios suum ius, vel emphyteumata transferre. Sin autem aliter fuerit versatus, quam nostra constitutio disposuit, iure emphyteutico cadat.

LIBER QVINTVS.

TIT. I. DE SPONSALIBVS, ET ARRIS SPONSALITIIS, ET PROXENETICIS.

I. Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Annonariae. Alii desponsatae renuntiare conditioni, et nubere alii, non prohibentur.

TIT. II. SI RECTOR PROVINCIAE, VEL AD EVM PERTINENTES SPONSALITIA DEDERINT.

Imppp. Gratianus, Valentinianus et Theodosius AAA. Eutropio P. P. Si quis in potestate publica positus, atque honore administrandarum prouinciarum, qui parentibus, aut tutoribus, aut curatoribus, aut ipsis, quae matrimonium contracturae sunt, potest esse terribilis, arras sponsalicias dederit, iubemus, vt deinceps, siue parentes, siue eadem mutauerint voluntatem: non modo iuris laqueis liberentur, poenaeque statutae expertes sint: sed extrinsecus data pignora lucrativa habeant, si ea non putent esse reddenda. Quod ita late patere volumus, vt non solum circa administrantes, sed etiam circa administrantium filios, nepotes ac propinquos, et participes, id est, consiliarios, domesticosque locum habeat: quibus tamen administrator operam dederit. Impleri autem id postea matrimonium non vetamus, quod tempore potestatis ob eas personas de quibus locuti sumus, arris fuerat obligatum, si sponsarum consensus accedat. Dat. XV. Kalend. Iul. Thessalonicae, DD. NN. Gratiano A. V. et Theodosio A. Conf. 380.

TIT.

TIT. III. DE DONATIONIBVS ANTE NVPTIAS,
VEL PROPTER NVPTIAS, ET SPONSALITIIS.

5. *Impp. Valerianus et Gallienus AA. Theodoraë.* Ea quae tibi vt sponsae daturum se promisit is, qui te ficto coelibatu, cum aliam matremfamilias domi reliquisset, sollicitavit ad nuptias, petere cum effectu non potes, cum tu sponsa, vxore domi posita, non fuisti.

TIT. IV. DE NVPTIIS.

7. *Imp. Gordianus A. Apro.* Si, vt proponis, post querelam de marito a filia tua ad te delatam, dissolutum est matrimonium, nec te consentiente ad eundem regressa est: minus legitima coniunctio est, cessante patris voluntate, in cuius est potestate: atque ideo non petente filia, petitionem dotis repetere non prohiberis.

TIT. V. DE INCESTIS ET INVUTILIBVS NVPTIIS.

5. *Impppp. Valentinianus, Theodosius et Arcadius AAA. Cynegio.* Fratris vxorem ducendi, vel duabus sororibus coniungendi, penitus licentiam summouemus, nec dissoluto quocunque modo coniugio.

TIT. VI. DE INTERDICTO MATRIMONIO INTER PVPILLAM ET TVTOREM SEV CVRATOREM, FILIOSQVE EORVM.

8. *Impp. Leo et Anthemius AA. Erythrio P. P.* Si quis tutoris vel curatoris nomine vsurpato, id est, pro tutore seu curatore negotiorumue gestore res pupillae administrauerit, eamque sibi filioe suo copulauerit, tales nuptias stare, et non ad exemplum tutorum infirmari sancimus: ne ex huiusmodi subtili, vel maligno tractatu, matrimonia, seu proles ex his progenita, vel dos super his data, vel promissa, aliquam laesionem, vel calumniam patiantur.

TIT. VII. SI QVACVNQVE PRAEDITVS POTESTATE, VEL AD EVM PERTINENTES, AD SVPPOSITARVM IVRISDICTIONI SVAE ADSPIRARE TENTAVERINT NVPTIAS.

Imppp. Gratianus, Valentinianus et Theodosius AAA. Theodoro P. P. Si quis ordinaria, vel qualibet praeditus potestate, circa nuptias inuitis ipsis, vel parentibus earum contrahendas, siue pupillae, siue apud patrem virgines, siue viduae erunt, siue sui iuris viduae, denique cuiuscunque sortis, occasione potestatis vtatur, et minacem feruorem suum inuitis his, quorum vtilitas agitur, exhibere, aut exhibuisse detegatur: hunc, licet prohibitas nuptias non peregerit, attamen pro tali conamine multae librarum auri decem obnoxium statuimus: et cum honore abierit, peractam dignitatem vsurpare prohibemus, tali scilicet poena, vt, si circa honorem eum, quo male vsus est, vindicandum, nostris statutis parere noluerit: eam prouinciam, in qua sibi vsurpauerit, habitare per iuge biennium non finatur. — Dat. XV. Kalend. Iul. Thesalonicae, Gratiano A. V. et Theodosio A. I. Confl. 380.

TIT. VIII. SI NVPTIAE EX RESCRIPTO PETANTVR.

2. *Imp. Zeno A. Basilio P. P.* Nefandissimum scelus fratris sororisue filiae nuptiarum, quod sacratissimis constitutionibus sub grauissimae poenae interminatione damnatum est, iterato praesentis diuinae sanctionis tenore modis omnibus prohibemus. Precandi quoque in posterum super tali coniugio, imo potius contagio, cunctis licentiam denegamus: vt vnusquisque cognoscat impetrationem quoque rei, cuius est denegata petitio, nec si per subreptio-

reptionem post hanc diem obtinuerit, sibi met profuturam.

TIT. IX. DE SECUNDIS NVPTIIS.

2. *Imppp. Gratianus, Valentinianus et Theodosius AAA. Eutropio P. P.* Si qua ex foeminis perduto marito, intra anni spatium alteri festinauerit nubere: paruum enim tempus post decem menses seruandum adiicimus, tametsi id ipsum exiguum putemus, probrosis inusta notis honestioris nobilisque personae decore et iure priuetur: atque omnia, quae de prioris mariti bonis, vel iure sponsalium, vel iudicio defuncti coniugis consecuta fuerat, amittat. Dat. III. Kal. Iun. Constantinop. Eucherio et Syagrio Consl. 381.

TIT. X. SI SECUNDO NVPSERIT MVLIER, CUI MARITVS VSVMERVCTVM RELIQVIT.

Imppp. Valentinianus, Theodosius et Arcadius AAA. ad Tatianum P. P. Si vsumfructum maritus rerum suarum decedens vxori reliquerit, eaque in secundas nuptias consortiumque conuenerit: vsumfructum, quem ex priore marito consecuta fuerit, amittat: atque eum filiis ex eo die, quo nupserit, mature restituat. Quod si liberos ex priore matrimonio adhuc imbecillitas habebit infantiae, nec muniat eos tutoris auxilium, ac per huiusmodi occasionem mater, quae relicta fuerat, vsurpauerit: omnia legitime repetantur, et cum competentibus fructibus ad liquidum deducta ratione restituat. Haec de vsumfructu, quem vir extremam constituens voluntatem de rebus propriis vxori reliquerit. De vsumfructu vero rerum ante nuptias donatarum, ea obseruari, quae anteriores constitutiones decreuerunt, sancimus. Dat. Idib. Martiis, Arcadio A. II. et Rufino Consl. 392.

*In Authent. de nupt. §. si vero solum. coll. 4.
tit. i. ex Nouell. 22. cap. 32.*

Hoc locum habet, si datus vel relictus fuerit ea lege, vt ex secundis nuptiis interiret: alioquin perseuerat, siue relictus esset, siue donatus, quibus casibus licuit. Sed vsusfructus in dote, siue ante nuptias donatione lege permissus, non potest a testatore derogari.

TIT. XI. DE DOTIS PROMISSIONE ET NVDA POLLICITATIONE.

6. *Imp. Theodosius et Valentinianus AA. Hierio P. P. post alia.* Ad exactionem dotis, quam semel praestari placuit, qualiacunque sufficere verba censemus, siue scripta fuerint, siue non, etiamsi stipulatio in pollicitatione rerum dotalium minime fuerit subsecuta. Dat. X. Kal. Mart. Constantinop. Felice et Tauro Conss. 428.

TIT. XII. DE IVRE DOTIVM.

4. *Imp. Alexander A. Valenti.* Nulla lege prohibitum est, vniuersa bona in dotem marito foeminam dare. PP. IV. Id. Iul. Maximo II. et Aeliano Conss. 224.

TIT. XIII. DE REI VXORIAE ACTIONE IN EX STIPVLATV ACTIONEM TRANSVSA, ET DE NATVRA DOTIBVS PRAESTITA.

Imp. Iustinianus A. ad populum urbis Constantinopolitanae, et ad vniuersos prouinciales.

— §. 7. Cum in exactione dotis ex stipulatu quidem actio naturaliter restitutionem dotis a parte mariti vxori illico, et in solidum fieri iubebat, rei vxoriae autem annua, bima, trima die in his quae pondere, numero, mensura consistunt, exactionem pollicebatur, et non in solidum, sed in quantum maritus facere potest, si non dolo malo suam deminuerit substantiam: in hac parte rudem figuram ex stipulatu

pulatu damus actioni: ut si matrimonium fuerit dissolutum, nullo pacto adhibito, in tantum quidem maritus condemnatur, in quantum facere potest: quia hoc aequissimum est, et reuerentiae debitum maritali, si non dolo malo versatus est: cautione videlicet ab eo exponenda, quod si ad meliorem fortunam peruenerit, etiam quod minus persoluit, hoc restituere procuret. — Dat. Kal. Nouembr. Lampadio et Oreste Conss. 530.

TIT. XIV. DE PACTIS CONVENTIS TAM SUPER DOTE, QVAM SUPER DONATIONE ANTE NVPTIAS, ET PARAPHERNIS.

1. *Imp. Seuerus et Antoninus AA. Nicae.* Legem quam dixisti, cum dotem pro alumna dares, seruari oportet, nec obesse tibi debet, quod dici solet, ex pacto actionem non nasci: tunc enim hoc dicimus, cum pactum nudum est: alioquin cum pecunia datur, et aliquid de reddenda ea conuenit, utilis est condictio. PP. VII. Kal. Febr. Albino et Aemiliano Conss. 207.

TIT. XV. DE DOTE CAUTA NON NVMERATA.

2. *Imp. Alexander A. Papinianae.* Quod de suo maritus constante matrimonio donandi animo in dotem adscripsit: si eandem donationem legitime confectam non reuocauit, qui incrementum doti dedit, et durante matrimonio mortem obiit: ab heredibus mariti, quatenus liberalitas interposita munita est, peti potest. PP. Non. Decemb. Alexandro A. III. et Dione Conss. 230.

TIT. XVI. DE DONATIONIBVS INTER VIRVM ET VXOREM, ET A PATENTIBVS IN LIBEROS FACTIS, ET DE RATIOHABITIONE.

9. *Imp. Gordianus A. Origeni.* Etsi de tua pecunia mancipia vxori tuae comparata sunt:

tamen si ei tradita sunt, eorum dominium non ad te, sed ad eam pertinet: pecuniae autem tantummodo repetitionem habes, siue negotium eius gerens numerationem fecisti, siue in eam donationem conferens quantitatem pretii largitus es. Etenim vel in solidum, vel quatenus locupletior facta est, actione cum ea competenti experiri poteris. PP. VII. Kal. Octob. Pio et Pontiano Conf. 239.

TIT. XVII. DE REPVDIIS ET IVDICIO DE MORIBVS SVBLATO.

I. Imp. Alexander A. Abutinianae. Matrimonium quidem deportatione, vel aquae et ignis interdictione non soluitur, si casus in quem maritus incidit, non mutet vxoris adfectionem. Ideoque dotis exactio ipso iure non competit: sed indotatam eam esse, cuius laudandum propositum est, nec ratio aequitatis, nec exempla permittunt. PP. Nonis Nouembr. Alexand. A. III. et Dione Conf. 230.

TIT. XVIII. SOLVTO MATRIMONIO QVEMADMODVM DOS PETATVR.

II. Impp. Honorius et Theodosius AA. Mariniano P. P. Si constante matrimonio maritus fatali fuerit sorte consumptus: dos, quae data dicitur, vel promissa, ex eius vxoris facultatibus, ad eandem reuertatur: nihilque sibi ex hoc defuncti heres audeat vindicare, quod ad mulierem recurrere fecit obitus maritalis. Dat. Non. Decemb. Rauennae, Honorio VIII. et Theodosio III. AA. Conf. 409.

TIT. XIX. SI DOS CONSTANTE MATRIMONIO SOLVTA FVERIT.

Impp. Honorius et Theodos. AA. Mariniano P. P. Si constante matrimonio a marito vxori dos sine causa legitima refusa est, quod legibus stare

stare non potest, quia donationis instar perspicitur obtinere, eadem vxore defuncta, ab eius heredibus cum fructibus ex die refusae dotis marito restituatur: ita vt proprietates eiusdem liberis ex eadem susceptis competens alienari contra leges a marito non possit. Dat. V. Non. Nouemb. Honor. VIII. et Theod. III. AA. Conss. 409.

TIT. XX. NE FIDEIVSORES VEL MANDATORES DOTIVM DENTVR.

I. Imppp. Gratian. Valent. et Theod. AAA. Cynegio P. P. Siue ex iure, siue ex consuetudine lex proficiscitur, vt vir vxori fideiussorem seruandae dotis exhibeat: tamen eam iubemus aboleri. Dat. VIII. Nonas Septembr. Eucherio et Syagrio Conss. 381.

TIT. XXI. RERVAM AMOTARVM.

I. Imp. Alexander A. Polydeucae. Compensationis aequitatem iure postulas: non enim prius exsolui quod debere te constiterit, aequum est, quam petitioni mutuae responsum fuerit: eo magis quod ea te persequi dicis, quae diuortii causa amota quereris. Cum igitur apud competentem iudicem ex stipulatu conueniaris: apud eundem doce tui iuris res ablatas esse. PP. Dat. V. Kal. Decemb. Alexandro A. III. et Dione Conss. 230.

TIT. XXII. NE PRO DOTE MVLIERIS BONA QVONDAM MARITI ADDICANTVR, ID EST, IN SOLVTVM DENTVR.

Imp. Dioclet. et Maximian. AA. Apollinariae. Vt vxori pro dote addicantur bona quondam mariti, iure prohibitum est. Sane si nullo relicto successore non idoneus decessit: secundum iuris formam, quatenus successionis modus patitur, indemnitati tuae consulere non prohiberis. Dat. V. Non. Decemb. AA. Conss.

TIT. XXIII. DE FVNDQ DOTALI.

I. *Impp. Seuerus et Antoninus AA, Didiae.* Si aestimata praedia in dotem data sunt, et conuenit, vt electio mulieri feruetur, nihilo minus lex Iulia locum habet. Est autem alienatio, omnis actus, per quem dominium transfertur. PP. Dat. XII. Kal. Mart. Antonino A. IV. et Balbino Confl. 214.

TIT. XXIV. DIVORTIO FACTO APVD QVEM LIBERI MORARI, VEL EDVCARI DEBEANT.

Impp. Dioclet. et Maxim. AA. et CC. Caelestinae. Licet neque nostra, neque Diuorum parentum nostrorum vlla constitutione caueatur, vt per sexum liberorum inter parentes diuisio celebretur: competens tamen iudex aestimabit, vtrum apud patrem, an apud matrem matrimonio separato filii morari, ac nutrirı debeant. S. VIII. Kal. Iul. Veronae, CC. Confl. 293.

In Authent. vt liceat matri et auiae. §. illud. col. 8. tit. 18. al. 13. Nouell. 117. cap. 7.

Si pater causam diuortii praestiterit, apud matrem ad secundas nuptias non venientem liberi nutriantur patris expensis. Si vero contra, tunc apud patrem, matris locupletis expensis: nisi pater minus idoneus sit: tunc enim apud matrem locupletem nutriantur. Nam quemadmodum locupletes filii matrem alere coguntur egentem: ita iustum decernimus, et a matre filios pasci. Quod de matre, et filiis indigentibus dictum est, hoc quoque in omnibus ascendentibus et descendantibus personis vtriusque naturae decernimus obseruari.

TIT. XXV. DE ALENDIS LIBERIS, AC PARENTIBVS.

2. *Diui Fratres et AA. Celeri.* Competens iudex a filio te ali iubebit, si in ea facultate est, vt

vt tibi alimenta praestare possit. Dat. Id. April.
ipsis et Conss. 162.

TIT. XXVI. DE CONCVBINIS.

Imp. Constantinus A. ad Populum. Nemini
licentia concedatur, constante matrimonio con-
cubinam penes se habere. Dat. XVIII. Kal. Iul.
Constantinis, patre et filio, Conss. 320.

TIT. XXVII. DE NATVRALIBVS LIBERIS, ET
MATRIBVS EORVM, ET EX QVIBVS CAVSIS
IVSTI EFFICIENTVR.

2. *Impp. Arcadius et Honorius AA. Anthe-
mio P. P.* Matre, vel legitimis filiis, vel nepo-
tibus, aut pronepotibus, cuiuscunque sexus,
vno pluribusue existentibus; bonorum suorum
vnam tantum vnciam pater naturalibus filiis seu
filiabus, eorumque genitrici; vel si sola sit con-
cubina, semiunciam largiendi, vel relinquendi
habeat potestatem. Quicquid vero vltra modum
concessum relictum sit, legitimis filiis, vel
matri, vel ceteris successoribus iure reddatur.
Dat. Id. Nouemb. Stilichone II. et Anthemio
Conss. 403.

*In Authent. quib. mod. natu: eff. sui. §. ne
igitur. col. 7. tit. 1. Nouell. 89. cap. 12.*

Nunc soli liberi naturales, et legitimi ad hunc
modum coarctant, non etiam mater.

TIT. XXVIII. DE TESTAMENTARIA TVTELA.

1. *Impp. Seuerus et Antoninus AA. Speratae.*
Quem dicis tibi tutorem in testamento patronae
datum, si administrationi se non immiscuit,
nulla actione tibi tenetur; neque enim iure
datus tutor fuit. Quod si administrauerit sponte
res tuas, experiri aduersus eum actione nego-
tiorum gestorum potes. PP. Kal. August. Apro
et Maximo Conss. 208.

TIT. XXIX. DE CONFIRMANDO TVTORE.

I. *Imp. Alexander A. Prisco.* Testamento matris tutores dati, excusare se necesse non habent, nisi decreto secundum voluntatem defunctae, et quidem inquisitione habita, dati fuerint. PP. III. Non. Mart. Iuliano II. et Crispino Conf. 225.

TIT. XXX. DE LEGITIMA TVTELA.

3. *Imp. Leo A. Erythrio P. P.* Constitutione diuae memoriae Constantini, lege Claudia sublata, pro antiqui iuris auctoritate, saluo manente agnationis iure, tam consanguineus, id est, frater, quam patruus, ceterique legitimi ad pupillarem foeminarum tutelam vocantur. Dat. Kalend. Iul. Martiano et Zenone Conf. 469.

TIT. XXXI. QVI PETANT TVTORES VEL CVRATORES.

4. *Imp. Antoninus A. Domnino.* Si filiis debitoris tui non sunt necessarii, qui tutores petant, potes et ipse curare, vt accipiant, per quos legitime defendantur. PP. III. Id. Iul. Laeto et Cereale Conf. 216.

TIT. XXXII. VBI PETANTVR TVTORES, VEL CVRATORES.

Imp. Antoninus A. Aristobulae. Magistratus eius ciuitatis, vnde filii tui originem per conditionem patris ducunt, vel vbi eorum sunt facultates, tutores vel curatores his quamprimum secundum formam perpetuam dare curabunt. Quod si filii tui neque possident quicquam in prouincia vbi morantur, neque inde originem ducunt, restituti apud patriam suam, et vbi patrimonium habent, morabuntur, et ibi defensores legitimos fortientur. PP. Kal. Octob. Laeto II. et Cereale Conf. 216.

TIT.

TIT. XXXIII. DE TUTORIBVS VEL CVRATORIBVS ILLVSTRIVM, VEL CLARISSIMARVM PERSONARVM.

2. *Imppp. Valentinianus, Theodosius et Arcadius AAA. Aureliano Praefecto vrbi.* Generali lege prospectum est, ne qui ad illustrium senatorum tutelam curialibus occupati necessitatibus vocentur. Dat. VIII. Kal. August. Theodosio A. III. et Abundantio Conf. 393.

TIT. XXXIV. QVI DARE TUTORES VEL CVRATORES POSSVNT, ET QVI DARI NON POSSVNT.

II. *Imp. Constant. A. et Constantin. C. ad Bassum Praefectum vrbi.* In vniuersis litibus placet non prius puberem iustam habere personam, nisi interposito decreto, aut administrandi patrimonii gratia, aut in litem fuerit curator datus: vt iuxta praecedentia nostrae pietatis statuta legitime initiatae litis agitata in iudiciis controuersia finiatur. Dat. III. Id. Octob. Aquileiae, Constant. A. V. et Licinio Conf. 319.

TIT. XXXV. QUANDO MVLIER TUTELAE OFFICIO FVNGI POTEST.

I. *Imp. Alexander A. Otaciliae.* Tutelam administrare virile munus est, et vltra sexum foemineae infirmitatis tale officium est. PP. X. Kal. Octob. Iuliano II. et Crispino Conf. 225.

TIT. XXXVI. IN QVIBVS CASIBVS TUTOREM VEL CVRATOREM HABENTI TUTOR VEL CVRATOR DARI POTEST.

4. *Impp. Valerianus et Gallienus AA. Euploio.* Licet tutorem habenti tutor dari non potest: tamen certis ex causis alius idoneus substitui sententia competentis iudicis solet in locum suspecti, qui conuictus ac remotus est, et in locum

locum excusati, vel defuncti, vel relegati tutoris. PP. Idib. Mart. Seculari II. et Donato Confl. 261.

TIT. XXXVII. DE ADMINISTRATIONE TUTORVM VEL CURATORVM, ET PECVNIA PVPIL-
LARI FOENERANDA, VEL DEPONENDA.

2. *Imp. Seuerus et Antoninus AA. Timoni et Elpidophoro.* Aduersus curatorem adolescentis cui collegae dati estis, quam diu administratio communis durat, exerceri iudicium non potest. PP. II. Kal. Maii, Apro et Maximo Confl. 208.

TIT. XXXVIII. DE PERICVLO TUTORVM ET
CURATORVM.

4. *Imp. Philippus A. et Philippus C. Floro.* Tutoribus vel curatoribus fortuitos casus, aduersus quos caueri non potuit, imputari non oportere, saepe rescriptum est. PP. XII. Kalend. Septemb. Philippo A. et Titiano Confl. 246.

TIT. XXXIX. QUANDO EX FACTO TUTORIS
VEL CURATORIS MINORES AGERE VEL
CONVENIRI POSSVNT.

3. *Imp. Gordianus A. Prudentiano.* Si in rem minoris pecunia profecta sit, quae curatori, vel tutori eius nomine minoris mutuo data est, merito personalis in eundem minorem actio danda est. PP. Non. Septemb. Gordiano A. et Auiola Confl. 240.

TIT. XL. SI EX PLVRIBVS TUTORIBVS VEL
CURATORIBVS OMNES, VEL VNVS AGERE PRO
MINORE VEL CONVENIRI POSSINT.

2. *Imp. Constantinus A. et Licinius C. ad Symmachum.* Si diuisum administrationis periculum per prouincias sit: his tantum omnibus insinuari conuenit, et ab ipsis inferri litem, qui in ea prouincia tutelae, vel curae officium sustinent,

stinent, ne de aliis prouinciis defensores minorum ad iudicia perducantur. Dat. Prid. Non. Februar. Constantino A. V. et Licinio C. Conss. 319.

TIT. XLI. NE TUTOR, VEL CURATOR VECTIGALIA CONDUCAT.

Imp. Antoninus A. Sexto. Competens iudex non ignorat non esse admittendos ad vectigalia conducenda eos qui pupillorum vel adolescentium tutelam, seu curam administrant, vel qui eius administrationis rationem nondum reddiderunt. Sed quamuis contra interdictum ad vectigal conducendum accesseris, tamen quoniam ultro me adisti, si tam vectigali, quam pupillis satisfeceris, falsi crimine carebis. Cum autem fisco te iam obstrictum postea tutorem esse factum dicas: periculo te excusare poteris. PP. VIII. Kalend. August. Romae, Antonino A. IV. et Balbino Conss. 214.

TIT. XLII. DE TUTORE VEL CURATORE QUI SATIS NON DEDIT.

5. Imp. Constantius et Maximianus AA. Severo, et Maximo CC. Tutor, qui satisfactionem, cum satisfacere debuit, minime interposuit: nihil omnino ex bonis pupilli alienare potest. Posteaquam autem ad tutelae administrationem electus est, et bonorum possessionem pupilli nomine agnoscere eum potuisse, et cetera eius quae tempore arctarentur, persequi debuisse, aperte claret. Dat. XI. Kal. Ianuar. Constantio et Maximiano AA. Conss. 305. vel. 306.

TIT. XLIII. DE SUSPECTIS TUTORIBVS, VEL CURATORIBVS.

8. Imp. Philippus A. et Philippus C. Proculo. Si non suspectum contutorem tuum postulare, ac remouere ab administratione bonorum

norum pupilli curaueris: admitti nequaquam potest ratio desiderii tui, iam nunc postulantis tutelam tibi nomine eiusdem pupilli restitui. PP. XIV. Kal. Nouemb. Peregrino et Aemiliano Confl. 245.

**TIT. XLIV. DE IN LITEM DANDO TUTORI,
VEL CURATORE.**

3. *Imp. Gallienus A. Valerio.* Ad protegendam causam tutor siue curator datus, conueniri non potest administrationis periculo, cum sola suscepti negotii tutela mandata est. Si nihil igitur ut allegas, praeter negotium gessisti, frustra conueniris. PP. Kal. April. Valeriano et Luciano Confl. 266.

**TIT. XLV. DE EO QUI PRO TUTORI NEGOTIA
GESSIT.**

1. *Impp. Valerianus et Gallienus AA. Marcello.* Etiam mulieres si res pupillares pro tutore administrauerint, ad praestandam rationem tenentur. PP. * Aemiliano et Basso Confl. 260.

**TIT. XLVI. SI MATER INDEMNITATEM
PROMISIT.**

3. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. Caiano.* Ob tutorem non idoneum a matre petatum, frustra vobis eam teneri contenditis, cum non nisi specialiter eius periculo dari decreto fuerit comprehensum, ex ea obligatione obstricta sit. S. Kal. Decemb. AA. Confl.

**TIT. XLVII. SI CONTRA MATRIS VOLUNTATEM
TUTOR DATUS SIT.**

Impp. Seuerus et Antoninus AA. Tertio. Si contra matris vltimam voluntatem Fuscium filio communi tutorem datum probaueris: eum sine damno existimationis a tutela remouendum Praetor decernet. Quae rescriptio, si in fraude con-

conuictus fuerit, non suffragabitur. PP. XIII. Kal. Mart. Laterano et Rufino Conff. 198.

TIT. XLVIII. VT CAUSAE POST PVBERTATEM ADSIT TVTOR.

Imp. Philippus A. Dextro. Tutores, qui necdum administrationem ad curatores transtulerunt, defensionem causarum pupillarum adfistere oportere, saepe rescriptum est. Et ideo si vt proponis, instrumenta quibus asseri possunt causae prouocationis, etiamnum hi quorum meministi, apud se detinent: aditus Praeses prouinciae periculi sui eos admoneri praecipiet. PP. XII. Kalend. Nouemb. Philippo A. et Titiano Conff. 246.

TIT. XLIX. VBI PVPILLI EDVCARI DEBEANT.

2. Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Gratae. Vtrum nepos tuus ex filia apud te, an apud patruum suum morari debeat, ex singulorum affectione, et qui magis ad suspicionem ex spe successionis prior sit, aestimabitur. S. XVIII. Kalend. Nouemb. Nicomediae, CC. Conff. 294.

TIT. L. DE ALIMENTIS PVPILLO PRAESTANDIS.

1. Imp. Antoninus A. Faustino. Pupillus, si ei alimenta a tutore suo non praestantur, Praesidem prouinciae adeat: qui, ne in alimentorum praestatione mora fiat, partibus suis fungatur. Idem est et si de statu pupilli seu adulti, et de bonis eius controuersia pendeat. PP. VI. Id. Iul. Romae, Laeto II. et Cereale Conff. 216.

TIT. LI. ARBITRIVM TVTELAE.

7. Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Alexandro. Quicquid tutoris dolo vel lata culpa, aut leui, seu curatoris, minores amiserint, vel, cum possent, non adquisierint: hoc in

in tutelae seu negotiorum gestorum vtile iudicium venire non est incerti iuris. S. Prid. Id. April. AA. Conff.

TIT. LII. DE DIVIDENDA TVTELA, ET PRO QVA PARTE QVISQVE TVTORVM CONVENIATUR.

1. *Imp. Gordianus A. Optato.* Si post finitum administrationis officium, collegae tui indemnitati praestandae idonei fuerint, posteaquedum non conueniuntur, minus idonei effecti sunt: vitium alienae cessationis ad dispendium tuum pertinere, iuris ratio non patitur. PP. VI. Id. Mart. Gordiano A. II. et Pompeiano Conff. 242.

TIT. LIII. DE IN LITEM IVRANDO.

2. *Imp. Antoninus A. Seuero.* Is, qui rationem tutelae seu curae reposcit, inuitus in litem iurare compelli non potest: sed volens ita demum audiendus est, si heres per longam successione tutoris instrumenta pupillaria dolo vel circumueniendi pupilli gratia exhibere non vult. Sin vero neque dolus, neque lata culpa, neque fraus heredis conuincitur, omissa iurisiurandi facultate, iudex de veritate cognoscet: quae etiam argumentis liquidis inuestigari potest. PP. XI. Kal. Octob. Duobus et Aspris Conff. 213.

TIT. LIV. DE HEREDIBVS TVTORVM VEL CVRATORVM.

1. *Impp. Seuerus et Antoninus AA. Fusciano.* Heredes tutorum ob negligentiam quae non latae culpa comparari possit condemnari non oportet, si non contra tutorem lis inchoata est, neque ex damno pupilli lucrum captatum, aut gratia praestitum fit. PP. VI. Id. Mart. Laterano et Rufino Conff. 198.

TIT.

datus, heredes iudicati poteris conuenire. PP. VII. Kal. Mart. Fabiano et Mutiano Confl. 202.

TIT. LIX. DE AVCTORITATE PRAESTANDA.

3. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Caio.* Eum qui a pupillo sine tutoris auctoritate distrahente comparauit, longi temporis spatium non defendet. S. III. Kal. Decemb. CC. Confl. 294.

TIT. LX. QUANDO TUTORES VEL CURATORES ESSE DESINANT.

3. *Imp. Iustinianus A. Mennae P. P.* Indecorum obseruationem in examinanda marium pubertate refecantes, iubemus quemadmodum foeminae post impletos duodecim annos omnimodo pubescere iudicantur, ita et mares post excessum quatuordecim annorum puberes existimentur: indagatione corporis inhonesta cessante. Dat. VIII. Id. April. Constantinop. Decio V. C. Conf. 529.

TIT. LXI. DE ACTORE A TUTORE SEV CURATORE DANDO.

Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Alphocrati. Si sui iuris constituti filii tui, matri successerunt: licet te tutorem eorum esse probetur, tamen non per procuratorem, sed actorem decreto constitutum a te, res eorum te absente peti conuenit. S. Non. Ianuar. Sirmii, CC. Confl. 294.

TIT. LXII. DE EXCVSATIONIBVS TUTORVM ET CURATORVM, ET DE TEMPORIBVS EARVM.

7. *Imp. Alexander A. Antonio.* Neque a tutela, neque a cura ideo quis excusatur, quod creditor siue debitor eius est, cui tutor siue curator datus est: sed participem in munere habere debet, vt si res exegerit, is qui alieno
auxilio

auxilio eget, defendatur. PP. III. Id. Iul. Iuliano II. et Crispino Confl. 225.

TIT. LXIII. SI TUTOR VEL CURATOR FALSIS ALLEGATIONIBUS EXCUSATUS SIT.

2. *Imp. Philippus A. et Philippus C. Auliano.* Tutores quos postea quam bona pupillorum administrauerunt, a Praefide prouinciae, quasi re integra excusari se impetrasse adseueras, periculum administrationis euitare minime posse, manifestum est. PP. XIV. Kal. Iun. Philippo A. et Titiano Confl. 246.

TIT. LXIV. SI TUTOR VEL CURATOR REIPUBLICAE CAUSA ABERIT.

2. *Imp. Gordianus A. Reginio.* Certum est eos, qui reipublicae causa abesse desierunt ab omni noua tutela anno vacare debere. PP. V. Kal. Mart. Gordiano A. II. et Pompeiano Confl. 242.

TIT. LXV. DE EXCUSATIONIBUS VETERANORVM.

I. *Imp. Antoninus A. Saturnino.* Qui causaria missione sacramento post viginti annorum stipendia soluuntur, et integram famam retinent, ad publica priuilegia veteranis concessa pertinent. PP. VII. Id. August. Antonino A. IV. et Balbino Confl. 214.

TIT. LXVI. QUI NUMERO LIBERORVM SE EXCUSANT.

I. *Impp. Seuerus et Antoninus AA. Herodiano.* Qui ad tutelam vel curam vocantur, Romae quidem trium liberorum incolumium numero, de quorum etiam statu non ambigitur: in Italia vero quatuor, in prouinciis autem quinque, habent excusationem. PP. Non. April. Geta et Plautiano Confl. 204.

TIT. LXVII. QVI MORBO SE EXCVSANT.

Imp. Philippus A. et Philippus C. Sabino.
Luminibus captus, aut surdus, aut mutus, aut furiosus, aut perpetua valetudine tentus, tutelae seu curae excusationem habet. PP. XIII. Kal. April. Praesente et Albino Confl. 247.

TIT. LXVIII. QVI AETATE SE EXCVSANT.

Imp. Severus et Antoninus AA. Severo.
Pater tuus si maior est annis septuaginta, ad tutelam seu curam euocatus, excusare se solemniter potest. PP. V. Id. Septemb. Chilone et Libone Confl. 205.

TIT. LXIX. QVI NUMERO TUTELARVM.

Imp. Severus et Antoninus AA. Pompeiano.
Si tres tutelas vel curas eodem tempore non defunctorie susceptas administras: onere quartae tutelae seu curationis pupillorum, seu adolescentium non grauaberis. Finito autem officio pubertate pupillorum, vel aetate adolescentium, aliae substitui possunt: licet nondum ratio tutelae seu curae administratae reddita sit. Sed imperfectae diuersae species vocationis, licet permixtae ad excusationem non proficiunt. Scire igitur debes eum qui duos filios habet, et duas tutelas administrat, excusationem non mereri. PP. IV. Id. Octob. Antonino A. II. et Geta II. Confl. 206.

TIT. LXX. DE CVRATORE FVRIOSI VEL PRODICI.

5. *Imp. Anastasius A. ad Populum.* Ne lucrum quidem antea indebitae successionis emancipato, vel emancipatis deputasse, nihil vero de oneribus tutelae prospexisse videamur: curatores nihilo minus eos pro duodecim tabularum lege furiosis fratribus et sororibus, vtpote legitimos existere, hac legis sanctione decernimus.

TIT.

TIT. LXVI. DE PRAEDIIS ET ALIIS REBUS
MINORVM SINE DECRETO NON ALIENANDIS,
VEL OBLIGANDIS.

8. *Imp. Diocletianus et Maximianus AA. Theodotae.* Praedia rustica quae contra Senatusconsultum data esse ante nuptias sponsaliorum nomine, precum tuarum confessio ostendit: cum proprietas ad te propter iuris interdictum transire non potuerit, in dominio mariti permansisse palam esse. PP. III. Non. Nouembr. Diocletiano et Aristobolo Conff. 285.

TIT. LXXII. QUANDO DECRETO OPVS NON EST.

1. *Imp. Seuerus et Antoninus AA. Valentino.* Si probare potes, patrem pupilli, cuius tutores conuenisti, consensisse, vt reddito tibi praedio pretium reciperet: id, quod conuenit, seruabitur. Neque enim in ea re auctoritas Praefidis necessaria est, vt tutorum sollicitudini consulatur, si voluntati defuncti pareant. Dat. VI. Kal. Ianuar. Antonino et Geta Conff. 206.

TIT. LXXIII. SI QVIS IGNORANS REM MINORIS ESSE, SINE DECRETO COMPARAUERIT.

2. *Imp. Gordianus A. Crispinae.* Si contra amplissimi ordinis decretum possessiones tuae distractae sunt, conueni earum possessorem, vt si ita probaueris gestum, et possessio retrahatur, et fructus vniuersi reuocentur, si non bona fide emptorem fuisse, qui emit, constiterit. Dat. XVI. Kal. * Gordiano A. II. et Pompeiano Conff. 242.

TIT. LXXIV. SI MAIOR FACTVS ALIENATIONEM FACTAM SINE DECRETO RATAM HABVERIT.

2. *Imp. Gordianus A. Alexandro.* Si sine decreto Praefidis praedia tua a tutore alienata sunt,

sunt, nec speciali confirmatione, vel si bona fide possessor fuisset, statuti temporis excursu id quod perperam est actum, fuerat stabilitum, Praeses prouinciae possessionem in ius tuum retrahet. Dat. VII. Kal. Ianuar. Pio et Pontiano Confl. 239.

TIT. LXXV. DE MAGISTRATIBVS CON-
VENIENDIS.

4. *Imp. Gordianus A. Aruntiano.* Aduersus nominatorem tutoris, vel curatoris minus idonei non ante perueniri potest, quam si bonis nominati, itemque fideiussoris eius, nec non collegarum, ad quorum periculum consortium administrationis spectat, excussis, non sit indemnitati pupilli vel adulti satisfactum. PP. Id. Martii, Attico et Praetextato Confl. 243.

LIBER SEXTVS.

TIT. I. DE SERVIS FUGITIVIS, ET LIBERTIS
MANCIPISQUE CIVITATVM, ARTIFICIBVS, ET
AD DIVERSA OPERA DEPUTATIS, ET AD REM
PRIVATAM, VEL DOMINICAM PERTI-
NENTIBVS.

I. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. Aemiliae.* Seruum fugitiuum sui furtum facere, et ideo non habere locum nec usucapionem, nec longi temporis praescriptionem, manifestum est: ne seruorum fuga dominis suis ex quacunque causa fiat damnosa. S. Id. Decemb. Maximo II. et Aquilino Confl. 286.

TIT. II. DE FVRTIS ET SERVO CORRVPITO.

19. *Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Nestiaeo.* Falsus procurator depositum recipiendo, vel aes alienum exigendo citra domini voluntatem: furtum facit, ac praeter rei restitu-
tionem

tionem, actione dupli, nec manifesti furti conuenitur. Sine die et Consule.

TIT. III. DE OPERIS LIBERTORVM.

II. *Imp. Gordianus A. Africano.* Quod ex liberta muliere nascitur, ingenuum est. §. I. Is autem, qui libertae suae nubendi commodauit adfensum, quamuis operas ab ea exigere non possit, iura tamen patronatus non amittit. PP. III. Non. August. Pio et Pontiano Conss. 239.

TIT. IV. DE BONIS LIBERTORVM, ET IVRE PATRONATVS.

I. *Impp. Seuerus et Antoninus AA. Secundae.* Multum interest, vtrum quis suis nummis emptus ac manumissus sit ab emptore, an a domino suo data pecunia mereatur libertatem. Priore enim casu ad bona eius contra tabulas admitti patronum non placet, posteriore vero omnia iura patronatus retinet. Et ideo cum Sabiniani patroni filii qui plenum ius habuit, vt hostis publici bona fisco vindicata sint: secundum ea quae diuo Pertinaci placuerunt, et nos secuti sumus, in iura libertorum eius fiscus noster successit. PP. V. Nonas Iul. Faustino et Rufino Conss. 211.

TIT. V. SI IN FRAVDEM PATRONI A LIBERTIS ALIENATIO FACTA SIT.

I. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Claudio.* Si in fraudem patroni libertus aliquid alienauerit, quatenus legitima pars deminuta est, reuocandi tributam conuenit esse potestatem. Dat. Kal. Nouemb. Sirmii, CC. Conss.

TIT. VI. DE OBSEQUIIS PATRONO PRAESTANDIS.

2. *Imp. Alexander A. Leontogono.* Libertae quae voluntate patroni, aut iure nuptae sunt,

non coguntur officium patronis suis praestare.
Dat. XIV. Kal. August. Maximo II. et Aeliano
Conss. 224.

TIT. VII. DE LIBERTIS ET EORVM LIBERIS.

4. *Impp. Theodosius et Valentinianus AA.*
Basso P. P. Libertinae conditionis homines,
vel eorum filii, etiam si militantes docebuntur
ingrati: ad seruitutis nexum procul dubio redu-
centur. Dat. Kal. April. Rauennae, Theodosio
XI. et Valent. AA. Conss. 425.

TIT. VIII. DE IVRE AVREORVM ANNVLORVM
ET DE NATALIBVS RESTITVENDIS.

I. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA.*
Philadelpho. Natales antiquos, et ius ingenui-
tatis non ordo praestare Decurionum, sed a
nobis peti potuit. Dat. XV. Kal. April. Rauen-
nae, ipsis AA. Conss.

TIT. IX. QVI ADMITTI AD BONORVM POS-
SESSIONEM POSSVNT: ET INTRA QVOD
TEMPVS.

I. *Impp. Severus et Antoninus AA. Macrinae.*
Bonorum possessio filiosfamilias delata, cum
ignorante quoque patre possit peti, emolumen-
tum etiam patri allatura, si ratam petitionem
pater habuerit, amittitur transacto tempore.
Sine die et Consule.

TIT. X. QVANDO NON PETENTIVM PARTES
PETENTIBVS ACCRESCANT.

Imp. Gordianus A. Marthanae. Quoties plu-
ribus liberis, cessante legitima successione, bo-
norum possessio defertur beneficium Edicti
perpetui quibusdam omittentibus, his solis qui
bonorum possessionem agnouerunt, portionem
non petentium accrescere, in dubium non
venit. Dat. Idib. Ianuar. Peregrino et Aemi-
liano Conss. 245.

NOI

A & A

TIT.

TIT. XI. DE BONORVM POSSESSIONE SECVNDVM TABVLAS.

2. *Imp. Gordianus A. Cornelio.* Bonorum quidem possessionem ex Edicto Praetoris non nisi secundum eas tabulas, quae septem testium signis signatae sunt, peti posse, in dubium non venit. Verum si eundem numerum adfuisse sine scriptis testamento condito, doceri potest: iure civili testamentum factum videri, ac secundum nuncupationem bonorum possessionem deferri, explorati iuris est. PP. XII. Kal. Mart. Attico et Praetextato Conff. 243.

TIT. XII. DE BONORVM POSSESSIONE CONTRA TABVLAS, QVAM PRAETOR LIBERIS POLLICETVR.

1. *Imp. Alexander A. Rufo.* Liberi, contra tabulas parentum bonorum possessione admissa, folis parentibus et liberis legata praestare secundum Edictum debent. PP. IV. Id. Octobr. Maximo II. et Aeliano Conff. 224.

TIT. XIII. DE BONORVM POSSESSIONE CONTRA TABVLAS LIBERTI, QVAE PATRONIS LIBERISQVE EORVM DATVR.

1. *Imp. Gordianus A. Herculiano.* Licet ex causa fideicommissi manumissus sit is, quem ex voluntate patris cum forore tua te manumisisse proponis: tamen, si extraneos scripsit heredes, partis legitimae contra tabulas eius bonorum possessionem petendo, vel contra nuncupationem, si testamentum sine scriptis conditum est, intra tempora Edicto praestituta eam partem poteris obtinere. PP. VI. Kal. Decemb. Gordiano A. et Auiola Conff. 240.

TIT. XIV. VNDE LIBERI.

2. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Zosimo.* Ex testamento, vel ab intestato

existente filio, vel nepote suo herede, nemo potest ab intestato heres existere. Dat. III. Id. Mart. ipsis AA. Conf.

TIT. XV. VNDE LEGITIMI ET VNDE COGNATI.

4. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. Syristae.* Non hoc, an tenuerit quis res hereditarias, nec ne, sine voluntate acquirendae sibi hereditatis, quaerendum est: sed an admitterit hereditatem, vel bonorum possessionem. Dat. XI. Kal. Ian. Sirmii, CC. Conf.

TIT. XVI. DE SVCCESSORIO EDICTO.

1. *Imp. Alexander A. Iuliano.* Si mater tua propter furorem suum patru sui bonorum possessionem non accepit: tu filius eius ad eorundem bonorum patru magni possessionem ex Edicto, quo prioribus non petentibus, sequentibus permittitur, admissus es. PP. III. Id. Decemb. Maximo II. et Aeliano Conf. 224.

TIT. XVII. DE CARBONIANO EDICTO.

2. *Imppp. Theod. Arcad. et Honor. AAA. ad Rufinum P. P.* Carbonianum edictum sub personis legitimis ex indubitato matrimonio custodito partu, et probata legitima successione, deferitur: scilicet ut in possessione nouus heres constitutus, usque ad pubertatis annos, sine inquietudine rebus utatur interdum alienis. Dat. III. Kal. Octob. Theod. A. III. et Habundantio Conf. 393.

TIT. XVIII. VNDE VIR ET VXOR.

Impp. Theodosius et Valentinianus AA. Hierio P. P. Maritus et vxor ab intestato inuicem sibi in solidum pro antiquo iure succedant, quoties deficit omnis parentum liberorumue seu propinquorum legitima vel naturalis successio, nullo excluso. Dat. XII. Kal. Mart. Hierio et Arda-burio Conf. 427.

In authent. de exhibend. et introduc. reis. §. quoniam vero. in fin. col. 5. tit. 8. al. 6. et col. 8. tit. 18. al. 13. ut li. matri et auiae §. quia vero 2. Nouell. 117. cap. 5.

Praeterea si matrimonium sit absque dote, coniux autem praemoriens locuples sit: superstes vero laboret inopia: succedet vna cum liberis communibus alteriusue matrimonii in quartam, si tres sint vel pauciores. Quod si plures sint, in virilem portionem: vt tamen eiusdem matrimonii liberis proprietatem seruet, si extiterint: his vero non extantibus, vel si nullos habuerit, potietur etiam dominio, et imputabitur legatum in talem portionem.

TIT. XIX. DE REPUDIANDA BONORVM POSSESSIONE.

2, *Imp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Theodoro.* Filio delatam bonorum possessionem, patri ad fraudem filii repudiare non licet. Dat. VI. Kal. Decemb. Nicomediae, CC. Conf.

TIT. XX. DE COLLATIONIBVS.

3. *Imp. Alexander A. Alexandro.* Pactum dotali instrumento comprehensum, vt contenta dote, quae in matrimonio collocabatur, nullum ad bona paterna regressum haberet, iuris auctoritate improbatur: nec intestato patri succedere filia ea ratione prohibetur. Dotem sane quam accepit, fratribus qui in potestate manserunt, conferre debet. Dat. XIV. Kal. Iul. Agricola, et Clementino Conf. 231.

TIT. XXI. DE TESTAMENTO MILITIS.

3. *Imp. Antoninus A. Vindiciano.* Quamquam militum testamenta iuris vinculis non subiiciantur, cum propter simplicitatem militarem, quomodo velint, et quomodo possint, ea
facere

facere his concedatur: tamen in Valeriani quondam centurionis testamento institutio etiam iure communi accepit auctoritatem. Nam cum paterfamilias filiam ex duabus vnciis, vxorem ex vncia heredes scripserit, nec de residuis portionibus quicquam significauerit: in tres partes diuissse eum apparet hereditatem, vt duas habeat, quae sextantem accepit, tertiam, quae ex vncia heres est instituta. PP. Kal. Nouemb. Antonino A. IV. et Balbino Conss. 214.

TIT. XXII. QVI TESTAMENTA FACERE POSSUNT, VEL NON.

4. *Imp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Radoni.* Si frater patruelis tuus ante decimum quartum aetatis suae annum decessit, cum facere non potuit testamentum: nihil recte ex eius postremo iudicio postulatur. Nam si hanc aetatem egressus, licet vigoris nondum emerissent vestigia, suum solemniter ordinauit iudicium: hoc euellere frustra conaris. S. VI. Id. Nouembr. Pantichi, CC. Conss.

TIT. XXIII. DE TESTAMENTIS, ET QVEMADMODVM TESTAMENTA ORDINENTVR.

I. *Imp. Hadrianus A. Catonio Vero.* Testes, serui an liberi fuerint, non in hac causa tractari oportet: cum eo tempore quo testamentum signabatur, omnium consensu liberorum loco habiti sint, nec quisquam eis vsque adhuc status controuerfiam mouerit. Sine die et consule.

TIT. XXIV. DE HEREDIBVS INSTITVENDIS, ET QVAE PERSONAE HEREDES INSTITVI NON POSSVNT.

3. *Imp. Alexander A. Vitali militi.* Cum proponas Alexandrum equitem testamento primo loco Iulianum, vt libertum suum heredem instituisse: eique substituisse his verbis, *quod si ex aliqua*

aliqua causa primus heres hereditatem meam adire noluerit, vel non potuerit: tunc in locum eius secundum heredem substituo Vitalem: post mortem autem testatoris Iulianum seruum communem fuisse defuncti militis, et Zoili fratris eius apparuerit, an tu ex substitutione admittaris, voluntatis est quaestio. Nam si credens eum proprium et suum libertum, heredem instituit, nec per eum ad alium quemquam hereditatem pertinere voluit, extitit conditio substitutionis: tibiue hereditas delata est. Quod si verba substitutionis subscriptae ad ius retulit, ut si nec per semet ipsum alium fecisset heredem, potuit enim, quamuis iubente domino, nolle adire, ita demum substitutus vocaretur: si tamen paruerit domino, et adierit, substitutioni locus non est. PP. VI. Kal. Maii, Maximo II. et Aeliano Confl. 224.

TIT. XXV. DE INSTITUTIONIBVS ET SUBSTITUTIONIBVS, ET RESTITUTIONIBVS SUB CONDITIONE FACTIS.

I. Impp. Seuerus et Antoninus AA. Alexandro. Cum auum maternum ea conditione filiam tuam heredem instituisse proponas, si Anthylli filio nupisset, non prius eam heredem existere, quam conditioni paruerit, aut Anthylli filio recusante, matrimonium impeditum fuerit, manifestum est. PP. Kal. Octob. Anulino et Frontone Confl. 200.

TIT. XXVI. DE IMPVBERVM ET ALIIS SUBSTITUTIONIBVS.

II. Imp. Iustinianus A. Ioanni P. P. Si quis duobus heredibus institutis, filio suo impuberi eos vna cum alio tertio substituerit, et verba testamenti ita composuerit: *quisquis mihi heres erit, et Titius filio meo heres esto: secundum quod*

quod apud Vlpianum inuenimus, mortuo impubere filio, quaerebatur, quomodo ad substitutionem vocentur tres substituti: vtrumne duo priores, qui et patri heredes fuerant scripti, in dimidiam vocentur, tertius in reliquam dimidiam? an tres substituti, vnusquisque ex triente, ad substitutionem vocentur? Alia applicata dubitatione, si quis heredem ita scripserit, *Titius vna cum filiis suis et Sempronius heredes mihi sunt*: et in praesenti enim specie quaerebatur secundum Vlpianum, voluntas testantis vtrumne Titium vna cum filiis suis in dimidiam vocet, et Sempronium in aliam dimidiam: an omnes in virilem portionem? Nobis autem in prima quidem specie videtur tres substitutos, vnumquemque in trientem vocari: in secunda autem specie, cum et natura pater et filius eadem esse persona pene intelligantur, dimidiam quidem partem Titio cum filiis suis, alteram autem partem Sempronio assignari. Dat. VI. Kal. August. Constantinop. post Consulatum Lampadii et Orestis VV. CC. 531.

TIT. XXVII. DE NECESSARIIS SERVIS HEREDIBVS INSTITVENDIS, VEL SVBSTITVENDIS.

2. *Imp. Pertinax A. Lucretio.* Is, qui solvendo non est, heredem necessarium etiam in fraudem creditorum relinquere potest. Sed si pignori datus fuisti, et in eadem causa permansisti: ne ab eo quidem debitore, qui soluendo non fuit, liber et heres necessarius existere potuisti. PP. XI. Kal. April. Falcone et Claro Conf. 194.

TIT. XXVIII. DE LIBERIS PRAETERITIS, VEL EXHEREDATIS.

2. *Imp. Alexander A. Heraclidae.* Si auus tuus, qui patrem tuum et nouercam aequis portioni-

tionibus heredes instituit, cum te quoque haberet in potestate, testamento nominatim non exheredavit: mortuo patre tuo viuo auo, sine impedimento legis Velleiae succedendo in patris tui locum, rupisti aui testamentum, et ad te hereditas eius tota pertinuit. PP. VI. Id. April. Fusco II. et Dextro Confl. 226.

TIT. XXIX. DE POSTVMIS HEREDIBVS INSTITVENDIS, VEL EXHEREDANDIS, VEL PRAETERITIS.

2. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Soterico.* Vxoris abortu testamentum mariti non solui: postumo vero praeterito, quamvis natus illico decesserit, non restitui ruptum, iuris euidentissimi est. S. XII. Kal. Mart. Sirmii, CC. Confl.

TIT. XXX. DE IVRE DELIBERANDI, ET DE ADVENDA, VEL ACQVIRENDA HEREDITATE.

14. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Flaviae.* Si sorori suae frater tuus ciuili vel honorario successit iure: licet res ex eius bonis descendentes, non probetur tenuisse, heres tamen effectus, contra possidentes experiri potest. S. XII. Kal. Ianuar. Nicomediae, CC. Confl.

TIT. XXXI. DE REPVDIANDA, VEL ABSTINENDA HEREDITATE.

2. *Imp. Antoninus A. Severo.* Si paterna hereditate te abstinuisti: non ideo quod a creditoribus fundos comparasti, si modo id bona fide fecisti, a posterioribus, qui sub eisdem obligationibus pecuniam patri crediderunt, iure conueniris. S. PP. V. Kal. Iulii, Laeto II. et Cereale Confl. 216.

TIT. XXXII. QVEMADMODVM TESTAMENTA
APERIANTVR, INSPICIANTVR, ET DE-
SCRIBANTVR.

2. *Impp. Valerianus et Gallienus AA. Ale-
xandro.* Testamenti tabulas ad hoc tibi a patre
datas, vt in patriam perferantur, affirmans:
potes illuc perferre, vt secundum leges mores-
que locorum infinuentur: ita scilicet, vt testibus
non praesentibus, adire prius vel pro tribunali,
vel per libellum rectorem prouinciae procures:
ac permittente eo, honestos viros adesse facias,
quibus praesentibus aperiuntur, et ab his rursus
obsignentur. PP. XII. Kal. Ianuar. Maximo II.
et Glabrione Confl. 257.

TIT. XXXIII. DE EDICTO DIVI HADRIANI
TOLLENDO, ET QVEMADMODVM SCRIPTVS
HERES IN POSSESSIONEM MITTATVR.

1. *Impp. Seuerus et Antoninus AA. Lucillo.*
Cum inter institutum et substitutum controuersia
moueatur: eum qui primo loco institutus est,
induci in possessionem oportet. PP. XII. Kalend.
Decemb. Dextro et Prisco Confl. 197.

TIT. XXXIV. SI QVIS ALIQVEM TESTARI
PROHIBVERIT, VEL COEGERIT.

3. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA.
et CC. Euthychidi.* Iudicium vxoris postre-
mum in se prouocare maritali sermone, non
est criminofum. Dat. V. Kalend. Ianuar. CC.
Confl. 293.

TIT. XXXV. DE HIS, QVIBVS VT INDIGNIS
HEREDITATES AVFERVNTVR: ET AD SENA-
TVSCONSULTVM SILANIANVM.

3. *Imp. Alexander A. Antiochiano.* Si ea
quaestio infertur filiis eius, quam consobrinam
tuam dicis, quod tabulae testamenti patris
eorum, qui a familia interfectus dicebatur,
prius-

priusquam quaestio de feruis haberetur, apertae et recitatae sunt: propter amplissimi ordinis consultum hereditas a fisco vindicatur: et ideo agi causa apud procuratorem meum debet: quia non eo tempore pupilli fuerunt. PP. II. Non. April. Alexandro A. Conf. 223.

TIT. XXXVI. DE CODICILLIS.

7. *Imp. Constantinus A. ad Maximum P. P.* Si idem codicilli, quod testamenta possent, cur diuersum his instrumentis vocabulum mandaretur, quae vis, ac potestas vna focialet? Igitur specialiter codicillis instituendi, ac substituendi potestas iuris auctoritate data non est. Dat. * III. Iun. Pacatiano et Hilariano Conf. 332.

TIT. XXXVII. DE LEGATIS.

I. *Imp. Antoninus Pius A. libertis Sextiliae.* Quamuis verbis his, *quoad cum Claudio Iusto morati essetis*, alimenta vobis, et vestiarius legatum sit: tamen hanc fuisse defuncti cogitationem interpretor, vt et post mortem Iusti Claudii eadem vobis praestari voluerit. Sine die et consule.

TIT. XXXVIII. DE VERBORVM ET RERVM SIGNIFICATIONE.

3. *Imp. Iustinianus A. Iuliano P. P.* Sancimus cautionis nomine, vel *ἀσφαλείας*, non esse fideiussoris donationem interpretandam: nisi hoc specialiter, vel in Graecis, vel in Latinis verbis scriptum fuerit: nisi enim, vel generaliter de satisfatione vel fideiussione specialiter sit nominatum: cautione vel *ἀσφαλεία* minime fideiussionem, sed nudam promissionem significari. Dat. Kal. Mart. Constant. Lampadio et Oreste VV. CC. Conf. 530.

TIT. XXXIX. SI OMISSA SIT CAUSA
TESTAMENTI.

I. *Imp. Seuerus et Antoninus AA. Ianuariae.* Si in fraudem legatorum transmissam hereditatem ad substitutum probatura es: utilis actio aduersus eum, cum quo fraudis consilium participatum est, tibi competit. Plane, si pecunia accepta omisit aditionem. legata et fideicommissa praestare cogitur. Accept. Kalend. Octobr. Fusco et Dextro Confl. 226.

TIT. XL. DE INDICTA VIDVITATE, ET LEGE
IVLIA MISCELLA TOLLEND.

I. *Imp. Gordianus A. Bono.* Legatum alii sub conditione sic relictum, si vxor nuptui se post mortem mariti non collocauerit, contractis nuptiis conditione deficit, ideoque peti nequaquam potest. PP. XIII. Kal. August. Gordiano A. II. et Pompeiano Confl. 242.

TIT. XLI. DE HIS, QVAE POENAE NOMINE
IN TESTAMENTO, VEL CODICILLIS SCRIBVN-
TVR, VEL RELINQVNTVR.

Imp. Iustinianus A. Mennae P. P. Superuacuum obseruationem veterum legum, per quam testatorum voluntates ad effectum duci impediabantur, amputamus: praecipientes, nullum valere dicendo poenae nomine quaedam esse relicta, vel adempta in supremis testantium voluntatibus, eas infirmare: sed licere testanti pro implenda sua voluntate, vel pecunias dari praecipere, vel aliam pecuniariam poenam inferre quibus voluerit, tam in adimendis hereditatibus, vel legatis, vel fideicommissis, vel libertatibus, quam in praecipiendo ad alias personas eas transferri ab eo, cui relicta ab initio sunt, vel aliquid aliis ab eo dari, si minus dispositionibus suis heres, vel legatarius, vel libertate donatus paruerit.

paruerit. Quod si aliquid facere, vel legibus interdictum, vel alias probrosum, vel etiam impossibile iussus aliquis eorum fuerit: tunc sine ullo damno, etiam neglecto testatoris praecepto, seruabitur. Dat. Kal. Ianuar. Constantinop. Domino nostro Iustiniano A. PP. II. Conf. 528.

TIT. XLII. DE FIDEICOMMISSIS.

22. *Imp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Plautiano.* Et in epistola, vel libello, vel sine scriptura, imo etiam nutu fideicommissum relinqui posse adhibitis testibus, nulla dubitatio est. Dat. Id. April. Byzantii, AA. Conf. 293.

TIT. XLIII. COMMVNIA DE LEGATIS, ET FIDEICOMMISSIS, ET DE IN REM MISSIONE TOLLEND A.

2. *Imp. Iustinianus A. Iuliano P. P.* Omne verbum significans testatoris legitimum sensum, legare vel fideicommittere volentis, vtile atque validum est: siue directis verbis, quale est *iubeo* forte, siue praecariis vtatur testator, quale est *rogo*, *volo*, *mando*, *fideicommitto*, siue iuramentum interposuerit: cum et hoc nobis audientibus ventilatum est, testatore quidem dicente ἐν ὄψει, partibus autem huiusmodi verbum huc atque illuc lacerantibus. Sit igitur, secundum quod diximus, ex omni parte verborum non inefficax voluntas, secundum verba legantis, vel fideicommittentis: et omnia quae naturaliter insunt legatis, et fideicommissis inhaerere intelligantur: et contra quidquid fideicommittitur, hoc intelligatur esse legatum: et si quid tale est, quod non habet naturam legatorum, hoc ei ex fideicommissis accommodetur: et sit omnibus perfectus euentus, et ex omnibus nascantur in rem actiones, ex omnibus hypothecariae, ex

omnibus personales. Vbi autem aliquid contrarium in legatis et fideicommissis eueniet, hoc fideicommissio quasi humaniori aggregetur, et secundum eius dirimatur naturam. Et nemo moriens putet legitimam voluntatem reprobari, sed nostro semper vtetur adiutorio: et quemadmodum viuentibus prouidimus, ita et morientibus prospiciatur: et si specialiter legati tantum faciat testator mentionem, hoc et legatum et fideicommissum intelligatur: et si fidei heredis vel legatarii aliquid committatur, hoc et legatum esse videatur. Nos enim non verbis, sed ipsis rebus leges imponimus. Dat. X. Kal. Mart. Constantinop. post Consulatum Lampadii et Orestis VV. CC. 531.

TIT. XLIV. DE FALSA CAUSA ADIECTA LEGATO, VEL FIDEICOMMISSO.

5. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Seueræ.* Refert largiter, an dotem tibi reddi maritus, an quae instrumento dotali conscripta sunt, legati seu precariis verbis statuit: quippe cum superiore quidem casu datum probanti repeti tantum, posteriore vero nihil nocente falsa demonstratione quod significatum est instrumento, postulari possit. S. XIV. Kal. Decembr. CC. Conss. 293.

TIT. XLV. DE HIS QVAE SVB MODO LEGATA VEL FIDEICOMMISSA RELINQVVTVR.

I. *Imp. Antoninus A. Saturninae.* In legatis quidem, et fideicommissis etiam modus adscriptus pro conditione obseruatur. Sed si per te non stat, quo minus voluntati testatoris pareas, sed per eum, cui nubere iussa es, quo minus id, quod tibi relictum est, obtineas, non oberit. PP. V. Kalend. Ianuar. Gentiano et Basso Conss. 212.

TIT.

TIT. XLVI. DE CONDITIONIBVS INSERTIS
TAM LEGATIS, QVAM FIDEICOMMISSIS,
ET LIBERTATIBVS.

6. *Imp. Iustinianus A. Ioanni P. P.* Si plures personae vnā conditionem implere fuerint iussae, apud Vlpianum dubitabatur, vtrumne omnes simul eandem facere debeant, an singuli quasi soli implere eam compellantur? Videtur autem nobis vnumquemque necessitatem habere conditionem implere, et pro portione sibi contingente accipere quicquid ex hoc commodi est: vt hi quidem, qui compleuerint iussa, ad lucrum vocentur, qui autem neglexerint, sibi imputent, si ab huiusmodi commodo repellantur. Dat. III. Kal. August. Constantinop. post Consulatum Lampadii et Orestis VV. CC. 531.

TIT. XLVII. DE VSVRIS ET FRUCTIBVS LEGATORVM, SEV FIDEICOMMISSORVM.

4. *Imp. Gordianus A. Dionysio.* In legatis et fideicommissis fructus post litis contestationem, non ex die mortis consequuntur, siue in rem, siue in personam agatur. PP. Non. Septemb. Gordiano A. et Auiola Conf. 240.

TIT. XLVIII. DE INCERTIS PERSONIS.

Constitutio Graeca.

Ἀὐτοκρατορ Ἰουστινιανὸς Α. *

Argumentum Constitutionis ex §. 28. I. de legatis et pr. I. de bonorum possess. ab Ant. Contio confectum.

Cum olim incertis personis nec legata nec fideicommissa relinqui possent, nec libertas, nec postumo alieno, qui nec institui poterat, haec omnia correxit Iustinianus: ita tamen, vt incertus tutor nec hodie dari possit.

TIT. XLIX. AD SENATVSCONSVLTVM TRE-
BELLIANVM.

I. *Impp. Seuerus et Antoninus AA. Probo.*
Si ex senatusconsulto quartam partem hereditatis retinuisti, et dodrantem fideicommissario restituiisti: quod creditoribus hereditariis pro novem vnciis praestiteris, a fideicommissario petere potes. PP. XV. Kal. April. Laterano et Rufino Conss. 198.

TIT. L. AD LEGEM FALCIDIAM.

12. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. Iustino.* In donationibus inter virum et uxorem factis legem Falcidiam habere locum, quando fideicommissi partibus funguntur, nonnullis iuris placitis comprehensum est. PP. XVI. Kal. Iul. ipsis AA. IV. et III. Conss. 290.

TIT. LI. DE CADVCIS TOLLENDIS.

Imp. Iustinianus A. Senatui urbis Constantino-
politanae. §. 10. — Non tantum coniunctiuo modo quaedam relinquuntur, sed etiam disiunctiuo. In his itaque, si quidem coheredes sunt omnes coniunctim, vel omnes disiunctim vel instituti vel substituti: hoc, quod fuerit quoquo modo euacuatum, si in parte hereditatis vel partibus consistat, aliis coheredibus cum suo grauamine pro hereditaria parte, etiam si iam defuncti sunt, acquiratur: et hoc nolentibus ipso iure accrescat, si suas portiones iam agnouerint: cum sit absurdum, eiusdem hereditatis partem quidem agnoscere, partem vero respuere, secundum quod in diuinis nostri numinis decisionibus statutum est. Sin vero quidam ex heredibus institutis vel substitutis permixti sunt, et alii coniunctim, alii disiunctim nuncupati: tunc si quidem ex coniunctis aliquis deficiat,

ficiat, hoc omnimodo ad solos coniunctos cum suo veniat onere, id est, pro parte hereditatis, quae ad eos peruenit. Sin autem ex his, qui disiunctim scripti sunt, aliquid euanescat: hoc non ad solos disiunctos, sed ad omnes tam coniunctos, quam etiam disiunctos similiter cum suo onere pro portione hereditatis perueniat. Hoc ita tam varie, quia coniuncti quidem propter unitatem sermonis quasi in vnum corpus redacti sunt, et partem coniunctorum sibi heredum quasi suam praeoccupant: disiuncti vero ab ipso testatoris sermone apertissime sunt discreti, ut suum quidem habeant: alienum autem non soli appetant, sed cum omnibus coheredibus suis accipiant. Et haec in heredibus tantummodo statuenda sunt. §. II. Vbi autem legatarii, vel fideicommissarii duo forte, vel plures sunt, quibus aliquid relictum sit: si quidem hoc coniunctim relinquatur: et omnes veniant ad legatum, et pro sua portione quisque hoc habeat. Si vero pars quaedam ex his deficiat, sancimus eam omnibus, si habere maluerint, pro virili portione cum omni suo onere adcrefcere: vel si omnes noluerint, tunc apud eos remanere, a quibus derelictum est. Cum vero quidam voluerint, quidam noluerint: volentibus solummodo id totum accedere. Sin autem disiunctim fuerit relictum, si quidem omnes hoc accipere et potuerint et maluerint, suam quisque partem pro virili portione accipiat: et non sibi blandiantur, ut vnus quidem rem, alii autem singuli solidam eius rei aestimationem accipere desiderent. — Dat. Kal. Iun. Constantinop. DN. Iustiniano A. PP. IV. et Paulino V. C. *Confl.* 534.

**TIT. LII. DE HIS QVI ANTE APERTAS TABV-
LAS HEREDITATEM TRANSMITTVNT.**

*Impp. Theodosius et Valentinianus AA. Honor-
misdae P. P.* Per hanc iubemus sanctionem in
posterum valituram, filios, seu filias, nepotes,
aut neptes, pronepotes, aut proneptes, a patre,
vel matre: auo, vel auia: proauo, vel proauia
scriptos heredes, licet non sint inuicem substi-
tuti: seu cum extraneis, seu soli sint instituti, et
ante apertas tabulas defuncti, siue se nouerint
scriptos heredes, siue ignorauerint, in liberos
suos, cuiuscunque sint sexus, vel gradus, de-
relictam sibi hereditariam portionem posse trans-
mittere: memoratasque personas, si tamen he-
reditatem non recusant, nulla huiusmodi prae-
scriptione sibi obstante, eam tanquam debitam
vindicare. Quod scilicet etiam super legatis,
seu fideicommissis a patre, vel a matre: auo,
vel auia: proauo, vel proauia derelictis, lo-
cum habet. Siquidem perindignum est, fortui-
tas ob causas, vel casus humanos, nepotes, aut
neptes, pronepotes, aut proneptes, auita, vel
proauita successionem fraudari, aliosque aduersus
auitum, vel proauitum desiderium, vel institu-
tum insperato legati commodo, vel hereditatis
gaudere. Habeant vero solatium tristitiae suae,
quibus est merito consulendum. Dat. III.
Non. April. post Consulatum Protogenis et Asse-
rii 450.

**TIT. LIII. QUANDO DIES LEGATI, VEL FIDEI-
COMMISSI CEDIT.**

6. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et
CC. Eusebio.* Si fideicommissum ab intestato
fuerit forori tuae relictum codicillis, et postea-
quam dies fideicommissi cessit, rebus humanis,
licet ignorans fideicommissum, excesserit: actio-
nem

nem huiusmodi acquiri potuisse, dissimulare non poteris: falua scilicet ab intestato succedenti quarta portione. Suppos. Kal. Maii, Trallis, AA. Conf.

TIT. LIV. VT IN POSSESSIONEM LEGATORVM, VEL FIDEICOMMISSORVM SERVANDORVM CAUSA MITTATUR, ET QVANDO SATISDARI DEBEAT.

2. *Diuus Marcus Stratonicae.* Ipsis rerum experimentis cognouimus ad publicam vtilitatem pertinere, vt satisfactiones, quae voluntatis defunctorum tuendae gratia in legatis et fideicommissis introductae sunt, eorundem voluntate remitti possint. Quocunque enim iudicio voluntatis cautio legati, vel fideicommissi remitti potest. Sine die et consule.

TIT. LV. DE SVIS, ET LEGITIMIS LIBERIS, ET EX FILIA NEPOTIBVS AB INTESTATO VENIENTIBVS.

4. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Marcellae.* Intestato quidem defuncto postumum suum heredem, quam sororem, licet consanguineam, haberi potiozem, ordo successio- num lege duodecim Tabularum factus, nimis euidenter demonstrat. S. VI. Id. Decemb. AA. Conf.

TIT. LVI. AD SENATVSCONSVLTVM TERTVLLIANVM.

5. *Impp. Theodosius et Valentinianus AA. Senatui Urbis Romae.* Mater, quae defuncto filio, filiaeue sine liberis, ex testamento, vel ab intestato succedit, si matrimonium secundum post mortem filii, vel filiae non contraxerit, omnia filii seu filiae morte delata, vel derelicta pleno iure acquirat. Sin vero alterius mariti coniugium elegerit, extrinsecus quidem quaesita filio, filiae-

filiaeue, simili firmitate possideat: rerum vero paternarum defuncti solo usufructu humanitatis contemplatione potiatur, proprietatem et fororibus, et fatribus transmissura defuncti. Dat. VII. Id. Nouemb. Rauennae, Theodosio XII. et Valentiniano II. AA. Conff. 426.

TIT. LVII. AD SENATVSCONSVLTVM ORFITIANVM.

I. *Imp. Alexander A. Euangelo.* Si intestatae mulieri consanguinei existant, et mater, et filia, ad solam filiam ex Senatusconsulto Orfitiano hereditas pertinet. PP. XV. Kalend. Februar. Fusco II. et Dextro Conff. 226.

TIT. LVIII. DE LEGITIMIS HEREDIBVS.

13. *Imp. Iustinianus A. Ioanni P. P.* De emancipatis filiis, qui ex sacro rescripto patribus impertito hoc a suis genitoribus meruerunt, dubitatum est. §. 1. Cum enim Anastasiana lex iura fratribus legitima noscitur seruare: si quis ex his sine testamento et liberis decesserit, vtrumne ad fratrem, vel sororem eius successio deuoluatur, an ad superstitem patrem, dubitabatur: huiusmodi dubitationem compendioso responso duximus esse finiendam. Ideoque sancimus, ad similitudinem maternarum rerum aliarumque, de quibus iam a nobis lex posita est, etiam huiusmodi hereditatem iure quidem domini ad fratres, vel sorores in totum peruenire, vsumfructum autem eius patri totum, siue priorem totum seruauerit, siue ad secundas migrauerit nuptias, adquiri: siue per sacrum oraculum emancipatio procedat, siue alio legitimo modo a sacris paternis fuerint absoluti. §. 2. Cum enim et pater utitur usufructu, et votum eius est, ad alios filios suas res peruenire: ea propter cum ex lege Anastasiana in alium articulum

culum fratribus prospectum est, nunc a nobis in hac specie plenius eis subuenitur: ut pater habeat usumfructum, fratres autem vel sorores dominium rerum relictarum: exceptis maternis rebus, in quibus, si ex eadem matre fratres vel sorores sint, eos solos vocari oportet. Sin autem non supersint, tunc ad similitudinem aliarum rerum in totam fraternitatem dominium earum cedere, ut sit apertissimus in omnibus tractatus, et non per differentiam personarum, vel rerum vacillare noscatur. Dat. Kal. Nouemb. Constantinop. post Consulatum Lampadii et Orestis VV. CC. anno secundo, 532.

TIT. LIX. COMMVNIA DE SVCCESIONIBVS.

I. *Imp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Varaniae.* Scire debuisti, fratre emancipato potiolem eam, quae in familia mansit, in alterius emancipati bonis non haberi: sed eos pariter, si solemmniter petierint bonorum possessionem, succedere. S. XV. Kal. Iun. Sirmii, CC. Conf.

TIT. LX. DE BONIS MATERNIS, ET MATERNI GENERIS.

4. *Imp. Leo A. Callistrato P. P. per Illyricum.* Omnem ambiguitatis confusionem amputantes, hac liquida, et compendiosa lege sancimus, circa usumfructum maternarum rerum nullam esse differentiam, siue in priore matrimonio pater ex quo filios habuit, permanere voluerit, siue nouercam filiis superinduxerit: legibus quae de maternis bonis latae sunt, suam habentibus firmitatem. Patres igitur usumfructum maternarum rerum, etiamsi ad secundas migrauerint nuptias, sine dubio habere debent, nec ullam filiis, vel quibuslibet ex persona eorum contra patres improbam vocem accusatio-

cusationemque posse competere. Dat. Kal. Septemb. Anthemio A. II. Conf. 468.

TIT. LXI. DE BONIS, QVAE LIBERIS IN POTESTATE PATRIS CONSTITVTIS EX MATRIMONIO, VEL ALIAS ACQVIRVNTVR, ET EORVM ADMINISTRATIONE.

3. *Impp. Theodosius et Valentinianus AA. Florentio P. P.* Quod scitis prioribus continetur, nec a filia, quae in potestate est, donationem ante nuptias patri, nec a filio dotem acquiri, eo addito confirmamus, vt defunctis his adhuc in potestate patris, si liberis extantibus moriantur, ad liberos eorum eadem res iure hereditatis, non ad patres iure peculii transmittantur, nec per nepotes auo videlicet acquirendae. Sin autem nepos superstitibus tam patre quam auo paterno diem suum sine liberis obierit: eorum dominium quae ad ipsum ex matre, vel ab eius linea peruenerint, non ad auum, sed ad patrem eius perueniat: usufructu videlicet in huiusmodi casibus auo, dum supererit, reseruando. Dat. VII. Idus Septembr. Constantinop. Theodosio A. XVII. et Festo Conf. 439.

TIT. LXII. DE HEREDITATIBVS DECVRIONVM, NAVICVLARIORVM, COHORTALIVM MILITVM, ET FABRICENSIVM.

4. *Impp. Theodosius et Valentinianus AA. Florentio P. P.* Intestatorum curialium bona, si sine herede moriantur, ordinibus patriae eorum adipisci praecipimus. Dat. V. Idib. Mart. Florentio et Dionysio Conf. 429.

I. I B E R S E P T I M V S.

TIT. I. DE VINDICTA LIBERTATE, ET APVD
CONCILIVM MANVMMISSIONE.

I. *Imp. Antoninus A. Tertio.* Eorum, qui apud concilium manumittuntur, post causam a iudicibus probatam, et manumissionem secutam, non solet status in dubium reuocari, si dicantur falsa demonstratione liberati.

TIT. II. DE TESTAMENTARIA MANV-
MISSIONE.

I. *Impp. Seuerus et Antoninus AA. Primo.* Si codicillos maior viginti annis fecisset, confirmationis tempus libertati non nocere certum est: nec enim potestas iuris, sed iudicii consideratur.

TIT. III. DE LEGE FVRIA CANINIA TOL-
LEND A.

Imp. Iustinianus A. Menndae P. P. Seruorum libertates in testamento relictas, tam directas, quam fideicommissarias ad exemplum inter viuos libertatum indistincte valere censemus, lege Furia Caninia de cetero cessante, nec impediante testantium pro suis seruis clementes dispositiones effectui mancipari. Dat. Kal. Iun. * AA. Conf.

TIT. IV. DE FIDEICOMMISSARIIS LIBER-
TATIBVS.

4. *Imp. Alexander A. Hadriano.* Si voluntate domini in libertate est morata, cui fideicommissaria libertas relicta fuit: secundum Senatusconsultum, et Constitutiones ad id pertinentes ciuis Romana facta ingenuos peperit. Sed si nunquam ab ea libertas petita est, sibi met imputare debet, cur interea progeniti ex ea serui sunt.

TIT.

TIT. V. DE DEDITITIA LIBERTATE TOL-
LEND A.

Imp. Iustinianus A. Iuliano P. P. Dedititia conditio nullo modo in posterum nostram rempublicam molestare concedatur, sed sit penitus deleta: quia nec in usu esse reperimus, sed vanum nomen huiusmodi libertatis circumducitur. Nos enim, qui veritatem colimus, ea tantummodo volumus in nostris esse legibus, quae re ipsa obtinent.

TIT. VI. DE LATINA LIBERTATE TOLLEND A,
ET PER CERTOS MODOS IN CIVITATEM
ROMANAM TRANSFVSA.

Imp. Iustinianus A. Ioanni P. P. — Cum multis modis et pene innumerabilibus Latinorum introducta est conditio, et leges diuersae, et Senatusconsulta introducta sunt, et ex his difficultates maximae emergebant, tam ex lege Iunia, quam ex Largiano Senatusconsulto, necnon ex Edicto diui Traiani, quorum quidem plenae fuerant nostrae leges, non autem in rebus eorum fuerat experimentum: studiosissimum nobis visum est, haec quidem omnia et Latinam libertatem resecare, certos autem modos eligere, ex quibus antea quidem Latina compete-
tebat libertas, in praesenti autem Romana defertur conditio, vt his praesenti lege enumeratis, et ciuibus Romanis nascentibus, ceteri omnes modi, per quos Latinorum nomen inducebatur, penitus conquiescant, et non Latinos pariant, sed pro nullis habeantur. — Dat. Kal. Nouemb. Constantinop. post consulatum Lampadii et Orestis IV. Conf.

TIT. VII. DE COMMVNI SERVO MANVMISSE.

Imp. Iustinianus A. Iuliano P. P. — §. 7. Ius accrescendi, quod antiqua iura in communibus
seruis

seruis manumittendis introducebant, nullius esse momenti, nec in posterum frequentari penitus concedimus. Dat. Kal. April. Lampadio et Oreste VV. CC. Conf. 530.

**TIT. VIII. DE SERVO PIGNORI DATO
MANVMISSO.**

6. *Imp. Alexander A. Auctioni.* Si tutor tuus de pecunia tua seruos emptos manumisit: quoniam huiusmodi serui, sicut ceterae res pupillaribus pecuniis emptae, iure pignoris ex constitutione diuorum parentum meorum obligati sunt, fauore pupillorum liberi facti non sunt.

**TIT. IX. DE SERVIS REIPUBLICAE MANV-
MITTENDIS.**

2. *Imp. Gordianus A. Hadrianae.* Si decretum ordinis auctoritas Rectoris prouinciae comprobauit, quo is libertatem acceperat, cui postea fueras ut proponis matrimonio copulata: natam ex huiusmodi matrimonio, et ciuem Romanam esse, et in patris potestate, non est opinionis incertae.

**TIT. X. DE HIS, QVI A NON DOMINO MANV-
MISSI SVNT.**

1. *Imp. Antoninus A. Cornelio.* Eum, qui seruos alienos, ac si suos manumittit, ut pretium eorum dominis, si hoc elegerint, dependat, vel quanti sua interest, saepe rescriptum est teneri. PP. Kal. Mart. Antonino A. et Balbino Conf. 214.

**TIT. XI. QVI MANVMITTERE NON POSSVNT,
ET NE IN FRAVDEM CREDITORVM MANV-
MITTATVR.**

4. *Imp. Alexander A. Felicissimo.* Si minor annis viginti ad libertatem praestandam homines tradidisti: senatusconsulto, quod gestum est, irritum constituitur.

In

In Authent. ut spons. larg. §. et hoc quoque.
col. 9. tit. 2. Nouell. 119. cap. 2.

Sed hodie ex quo testari possunt; et libertates possunt relinquere, antiqua lege cessante.

TIT. XII. QVI NON POSSVNT AD LIBERTATEM PERVENIRE.

1. Impp. Seuerus et Antoninus AA. Torquato. Cum Diuus Claudius pater meus constituerit, a Praesidibus prouinciarum, vel qui coercendorum malefactorum potestatem habent, in perpetua vincula damnatos ad libertatem perducere non posse: hi, qui intra tempora poenae liberi, et heredes esse iussi sunt, aut legatum, fideicommissumue acceperunt: neque libertatem adipisci, neque quicquam eorum, quae his data sunt, capere possunt. Quod si poenae tempus compleuerint: iam omni vinculo exsoluti, et quasi ad pristinam, vel simplicem seruitutis conditionem redacti, et libertatem, et si qua testamentis dominorum illo tempore defunctorum acceperunt, sine vlla quaestione poenae praeteritae consequantur.

TIT. XIII. PRO QVIBVS CAVSIS SERVI PRO PRAEMIO LIBERTATEM ACCIPIVNT.

4. Imppp. Gratianus, Valentinianus et Theodosius AAA. ad Syagrium P. P. Si desertorem militiae seruus prodiderit, libertate donetur.
 * Id. Iul. Romae.

TIT. XIV. DE INGENVIS MANVMISSIS.

5. Impp. Dioclet. et Maximianus AA. et CC. Crescenti. Diffamari statum ingenuorum, seu errore, seu malignitate quorundam, periniquum est: praesertim cum affirmes diu Praesidem vnum atque alterum interpellatum a te, vocitasse diuersam partem, vt contradictionem faceret, si defensionibus suis confideret, vnde constat merito

rito rectorem prouinciae commotum allegationibus tuis sententiam dedisse, ne de cetero inquietudinem sustineres. Si igitur adhuc diuersa pars perseuerat in eadem obstinatione: aditus Praeses prouinciae ab iniuria temperari praecipiet. Dat. Prid. Non.

TIT. XV. COMMVNIA DE MANVMISSIONIBVS.

3. *Imp. Iustinianus A. Ioanni P. P.* — Homi-
nibus vxores habentibus, concubinas vel li-
bertas vel ancillas habere, nec antiqua iura, nec
nostra concedunt. Dat Kal. Nov. Constantinop.
post consulatum Lampadii et Orestis. 531.

TIT. XVI. DE LIBERALI CAUSA.

15. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA.
et CC. Palladio.* Nec omissa professio proba-
tionem generis excludit, nec falsa simulatio ve-
ritatem minuit. Cum itaque ad examinationem
veri, omnis iure prodita debeat admitti pro-
batio: aditus Praeses prouinciae, solemnibus
ordinatis, prout iuris ratio patitur, causam libe-
ralem inter vos decidi prouidebit.

TIT. XVII. DE ADSSERTIONE TOLLEND A.

1. *Imp. Iustinianus A. Mennae P. P.* Lites
super seruili conditione mouendas, ad clemen-
torem tam examinationem, quam terminum
transferimus: iubentes, si quis vel adhuc ser-
uiens liberum se esse dixerit, vel in libertate
commorans, ad seruitutem vocatus fuerit: ad-
sertoris difficultatem in utroque casu cessare,
ipsumque per se et ad intentionem eius, qui
dominum sese adserit, respondere: et si ex pos-
sessione libertatis ad seruitutem ducitur, etiam
procuratorem dare minime prohiberi: quod his,
qui ex seruitute ad libertatem profiluerint, pe-
nitus interdiciamus: illis legibus, quae dudum
et secunda, et tertia vice adsertorias lites exami-

nari praecipiebant, in posterum conquiescentibus: cum sit iustum primam definitionem in suis manere viribus, cum prouocatio nulla oblata fuerit. — Dat. III. Id. Decemb. Dom.

TIT. XVIII. QVIBVS AD LIBERTATEM PROCLAMARE NON LICET: ET DE REBVS EORVM, QVI AD LIBERTATEM PROCLAMARE NON PROHIBENTVR.

2. *Impp. Dioclet. et Maxim. AA. et CC. Melandae.* De latronum familia descendentibus, ex largitione principali, vel auctoritate fiscali seruis factis, retro principes libertatem denegari decreuerunt.

TIT. XIX. DE ORDINE COGNITIONVM.

1. *Imp. Alexander A. Vitalio.* Cum et ipse confessus es, status te controuerfiam pati: qua ratione postulas, priusquam de conditione constaret tua, accusandi tibi tribui potestatem contra eum, qui te seruum esse contendit? Cum igitur sicut allegas statu tui generis fretus es: iuxta ius ordinarium Praesidem pete, qui cognita prius liberali causa, ex euentu iudicii, quid de crimine statuere debeat, non dubitabit. PP. Id. * Maximo II. et Aeliano Conf. 224.

TIT. XX. DE COLLVSIONE DETEGENDA.

2. *Impp. Dioclet. et Maxim. AA. et CC. Milesio.* Libertinae conditionis constitutis, priuatis pactis immutare statum suum non licere, Numiano Senatusconsulto, contra collusorem poena statuta, praemioque detegenti promisso, manifeste declaratur. Dat. V. Kal. Decembr. CC. Conf.

TIT. XXI. NE DE STATV DEFVNCTORVM POST QVINQVENNIVM QVAERATVR.

7. *Impp. Dioclet. et Maximian. AA. et CC. Heliodoro.* Si pater tuus velut ingenuus vixit,
nec

nec status controuersiam, quasi fisci seruus esset, apud Praefidem prouinciae, qui super huiusmodi quaestionibus iudicare solet, sed apud Procuratorem reipublicae non competentem iudicem passus est, postque eius mortem quinquennium effluxerit: status tuus ex praescriptione, quae ex Senatusconsulto emanat, protectus est.

TIT. XXII. DE LONGI TEMPORIS PRAESCRIPTIONE, QVAE PRO LIBERTATE, ET NON ADVERSVS LIBERTATEM OPPONITVR.

3. *Exemplum sacrarum litterarum Constantini et Licinii AA. ad Dionysium vicariam Praefecturam agentem.* Sola temporis longinquitate, etiamsi sexaginta annorum curricula excesserit, libertatis iura minime mutilari oportere, congruit aequitati. Dat. IV. Kalend. Maii, Volufiano et Anniano Conf. 314.

TIT. XXIII. DE PECVLIO EIVS QVI LIBERTATEM MERUIT.

Impp. Dioclet. et Maxim. AA. Rufino. Longe diuersam causam eorum, qui a superstitis manumittuntur, item illorum, quibus testamento libertas relinquitur, esse, dissimulare non debueras: cum superiore quidem casu concessum tacite peculium, si non adimatur: posteriore vero, nisi specialiter fuerit datum, penes successores remanere, iuris sit euidentissimi.

TIT. XXIV. DE SENATVSCONSVLTO CLAVDIANO TOLLENDO.

Imp. Iustinianus A. Hermogeni Magistro officiorum. Cum in nostris temporibus, in quibus multos labores pro libertate subiectorum sustinimus, satis esse impium credimus, quasdam mulieres libertate sua fraudari, et quod ab hostium ferocitate contra naturalem libertatem inductum est, hoc ad libidinem nequissimorum

hominum inferri, Claudianum Senatusconsultum, et omnem eius obseruationem circa denuntiationes, et iudicum sententias conquiescere in posterum volumus: ne ea quae libera constituta est, vel semel decepta, vel infelici cupidine capta, vel alio quocunque modo contra natalium suorum ingenuitatem deducatur in seruitutem, et sit pessimum dedecus cognationis suae fulgori. —

TIT. XXV. DE NVDO IVRE QVIRITIVM
TOLLENDO.

Imp. Iustinianus A. Iuliano P. P. Antiquae subtilitatis ludibrium per hanc decisionem expellentes, nullam esse differentiam patimur inter dominos, apud quos, vel nudum *ex iure quiritium* nomen, vel tantum in bonis reperitur: quia nec huiusmodi volumus esse distinctionem, nec *ex iure quiritium* nomen, quod nihil ab aenigmate discrepat, nec vnquam videtur, nec in rebus apparet, sed vacuum est et superfluum verbum, per quod animi iuuenum, qui ad primam legum veniunt audientiam, perterriti, ex primis eorum cunabulis inutiles legis antiquae dispositiones accipiunt: sed sit plenissimus et legitimus quisque dominus, siue serui, siue aliarum rerum ad se pertinentium.

TIT. XXVI. DE VSVCAPIONE PRO EMPTORE,
VEL TRANSACTIONE.

9. *Imp. Philippus A. et C. Caio.* Eum, qui a pupillo sine tutoris auctoritate distrahente comparauit, nullum temporis longi spatium defendit. Sed si locupletior emptoris pecunia factus, post pubertatem occasionem iuris ad iniquum trahat compendium, doli mali submo-
vetur exceptione. CC. Conss.

TIT.

TIT. XXVII. DE VSVCAPIONE PRO DONATO.

1. *Imp. Alexander A. Macedonio.* Siue fuerit dominus, qui tibi loca, de quibus supplicasti, donauit: siue a non domino bona fide donata suscepisti, eaque vsucepisti, auferri tibi quod iure quaesitum est, non potest. P. V. Id. Mart.

TIT. XXVIII. DE VSVCAPIONE PRO DOTE.

Imp. Alexander A. Taurino. Res mobiles in dotem datae, quamuis alienae, si sine vitio tamen fuerint a bonae fidei accipiente pro dote acceptae, vsucapiuntur.

TIT. XXIX. DE VSVCAPIONE PRO HEREDE.

4. *Imp. Dioclet. et Maxim. AA. et CC. Serapioni.* Vsucapio non praecedente vero titulo procedere non potest: nec prodesse neque tenenti, neque heredi eius potest: nec obtentu velut ex hereditate esset, quod alienum fuit, domini intentio vllō temporis longi spatio absumitur. Dat. VII. Kal. Ianuar. CC. Confl.

TIT. XXX. COMMVNIA DE VSVCAPIONIBVS.

3. *Imp. Philippus A. et C. Pantino.* Si mala fide seruum tuum sciens Antiochus tenuit, intentionem tuam contra successorem eius, licet bona fide possidet, propter initii vitium vsucapio non absumpsit.

TIT. XXXI. DE VSVCAPIONE TRANSFORMANDA, ET DE SVBLATA DIFFERENTIA RERVM MANCIPI ET NEC MANCIPI.

Imp. Iustinianus A. Ioanni P. P. — Per praesentem legem, et in Italicis soli rebus, quae immobiles sunt, vel esse intelliguntur, sicut annalem exceptionem, ita et vsucapionem transformandam esse censemus: vt tantummodo et his decem, vel viginti, vel triginta annorum, et aliarum exceptionum tempora currant, huiusmodi angustiis penitus semotis. — Si

quis alienam rem mobilem seu se mouentem in quacunque terra, siue in Italica, siue prouinciali bona fide per continuum triennium detinuerit, is firmo iure eam possideat, quasi per vsucapionem eam acquisitam. — Dat. XV. Kal. Novemb. Constantinop. post consulat. Lampadii et Orestis VV. CC. 531.

TIT. XXXII. DE ACQVIRENDA ET RETINENDA POSSESSIONE.

5. *Imp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Mennoni.* Cum nemo causam sibi possessionis mutare possit, proponasque colonum nulla extrinsecus accedente causa excolendi occasione ad iniquae venditionis vitium esse prolapsum: Praeses prouinciae inquisita fide veri, domini tui ius conuelli non finet.

TIT. XXXIII. DE PRAESCRIPTIONE LONGI TEMPORIS DECEM VEL VIGINTI ANNORVM.

2. *Imp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC.* Longi temporis praescriptio his, qui bona fide acceptam possessionem, et continuatam, nec interruptam inquietudine litis tenuerunt, solet patrocinari. PP. V. Kal. Decemb. Maximo II. et Aquilino Conss. 286.

TIT. XXXIV. IN QVIBVS CAVSIS CESSAT LONGI TEMPORIS PRAESCRIPTIO.

3. *Imp. Dioclet. et Maximian. AA. et CC. Apollinari.* Vnus indiuiduum commune pro solido possidens, interuallo longi temporis, quo minus socius portionem vindicare, vel eum communi diuidundo iudicio prouocare possit, non defenditur: cum neque familiae erciscundae iudicium, neque communi diuidundo actio excludatur longi temporis praescriptione. III. Kal. April. Sirmii, CC. Conss.

TIT.

TIT. XXXV. QVIBVS NON OBIICITVR LONGI
TEMPORIS PRAESCRIPTIO.

I. *Imp. Alexander A. Venuleio.* Tempus expeditionis aduersus petitiones, si quae competitisse iuste probari possunt, praescriptionem non parit. VI. Non. Iul. Iuliano et Crispo Conf. 225.

TIT. XXXVI. SI ADVERSVS CREDITOREM
PRAESCRIPTIO OPPONATVR.

I. *Imp. Gordianus A. Veneriae.* Diuturnum silentium longi temporis praescriptione corroboratum, creditoribus pignus persequentibus inefficacem actionem constituit: praeterquam si debitores, vel qui in eorum iura successerunt, obligatae rei possessioni incumbant. Vbi autem creditori a possessore longi temporis praescriptio obiicitur, personalis actio aduersus debitorem salua ei competit.

TIT. XXXVII. DE QVADRIENNII PRAE-
SCRIPTIONE.

I. *Imp. Constantinus A. ad Orphitum P. V.* Notum est, a fisco quaestionem post quadrien-
nium continuum super bonis vacantibus inchoan-
dam non esse. Additum est et eos, qui nostra largitate nituntur, nulla inquietudine laceffen-
dos: nec his a fisco nostro controuerfiam com-
mouendam, qui quoquo modo aut titulo easdem
res possederint.

TIT. XXXVIII. NE REI DOMINICAE VEL TEM-
PLORVM VINDICATIO TEMPORIS PRAE-
SCRIPTIONE SVBMOVEATVR.

2. *Imppp. Valentinianus Theodosius et Arca-
dius AAA. Dextro Comiti rerum priuatarum.* Vniuersas terras, quae a colonis, siue emphy-
teuticariis dominici iuris, reipublicae, vel iuris
sacrorum templorum, in qualibet prouincia ven-
ditae, vel vlllo alio pacto alienatae sunt, ab his

qui perperam atque contra leges eas detinent, nulla longi temporis praescriptione officiente iubemus restitui: ita vt nec pretium quidem iniquis comparatoribus reposcere liceat. Dat. V. Nonas Iul. Constantinop. Valent. A. IV. et Eutropio Confl. 387.

TIT. XXXIX. DE PRAESCRIPTIONE XXX. VEL XL. ANNORVM.

2. *Imp. Valens et Valentinian. AA. ad Volusianum P. P.* Male agitur cum dominis praediorum, si tanta precario possidentibus praerogatiua defertur, vt eos post quadraginta annorum spatia qualibet ratione decursa inquietare non liceat: cum lex Constantiniana iubeat ab his possessoribus initium non requiri, qui sibi potius quam alteri possederunt. Eos autem possessores non conuenit appellari, qui ita tenent vt ob hoc ipsum solitam debeant praestare mercedem. Nemo igitur, qui ad possessionem conductor accedit, diu alienas res tenendo, ius sibi proprietatis vsurpet: ne cogantur domini, aut amittere quae locauerunt, aut conductores vtilis sibi fortassis excludere, aut annis omnibus super dominio suo publice protestari. Dat. VIII. Kal. August. Valentin. et Valente AA. Confl. 365.

TIT. XL. DE ANNALI EXCEPTIONE ITALICI CONTRACTVS TOLLENDI, ET DE DIVERSIS TEMPORIBVS, ET EXCEPTIONIBVS, ET PRAESCRIPTIONIBVS, ET INTERRUPTIONIBVS EARVM.

2. *Imp. Iustinianus A. Ioanni P. P.* Vt perfectius omnibus consulamus, et nemini absentia, vel potentia, vel infantia penitus aduersarii sui noceat, sed sit aliqua inter desides, et vigilantes differentia: sancimus, si quando abfue-
rit

rit is qui res alienas, vel creditori obnoxias detinet, et desiderat dominus rei, vel creditor suam intentionem proponere, et non ei licentia sit absente suo aduersario, qui rem detinet, vel infantia, vel furore laborante, et neminem tutorem, vel curatorem habente, vel in magna potestate constituto, sua auctoritate eas res usurpare: licentia ei detur adire Praesidem prouinciae, vel libellum ei porrigere, et hoc in querimoniam deducere intra constituta tempora, et interruptionem temporis facere, et sufficere hoc ad plenissimam interruptionem. Sin autem nullo potuerit modo Praesidem adire, saltem ad locorum Episcopum eat, vel defensorem ciuitatis, et suam manifestare voluntatem in scriptis deproperet. Sin autem abfuerit, vel Praefes, vel Episcopus, vel defensor ciuitatis: liceat ei proponere publice, ubi domicilium habet possessor, seu cum tabulariorum suscriptione, vel si ciuitas tabularios non habeat, cum trium testium subscriptione: et hoc sufficere ad omnem temporalem interruptionem, siue triennii, siue longi temporis, siue triginta, vel quadraginta annorum sit. Omnibus aliis, quae de longi temporis praescriptione, vel triginta, vel quadraginta annorum curriculis constituta sunt, siue ab antiquis legum conditoribus, siue a nostra maiestate, in suo robore duraturis.

TIT. XLI. DE ALLUVIONIBVS, ET PALVDIBVS, ET PASCVIS AD ALIVM STATVM TRANSLATIS.

I. *Imp. Gordianus A. Marco.* Quamuis fluminis naturalem cursum opere manu facto alio non liceat auertere, tamen ripam suam aduersus rapidi amnis impetum munire prohibitum non est. Et cum fluuius priore alueo derelicto,

alium sibi facit: ager, quem circumit, prioris domini manet. Quod si paulatim ita auferat, vt alteri parti applicet: id alluuionis iure ei quaeritur, cuius fundo accrescit.

**TIT. XLII. DE SENTENTIIS PRAEFECTORVM
PRAETORIO.**

Impp. Theod. et Valent. AA. Thalassio P. P. Illyrici. Litigantibus in amplissimo Praetorianae praefecturae iudicio, si contra ius se laesos affirmant, non prouocandi, sed supplicandi licentiam ministramus: licet pro curia, vel qualibet publica vtilitate, seu alia causa dicatur prolata sententia: nec enim publice prodest singulis legum adminicula denegari: ita videlicet, vt intra biennium tantum nostro numini contra cognitionales sedis Praetorianae praefecturae sententias post successionem iudicis numerandum, supplicandi eis tribuatur facultas. Dat. III. Id. August. Constantinop. Theodos. A. XVII. et Festo V. C. Confl. 439.

**TIT. XLIII. QVOMODO ET QVANDO IVDEX
SENTENTIAM PROFERRE DEBEAT PRAESEN-
TIBVS PARTIBVS, VEL VNA PARTE
ABSENTE.**

I. Imp. M. Aelius Antoninus A. Publicio. Non semper compelleris, vt aduersus absentem pronunties, propter subscriptionem patris mei, qua significauit, etiam contra absentes sententiam dari solere. Id enim eo pertinet, vt etiam absentem damnare possis, non vt omnimodo necesse habeas.

**TIT. XLIV. DE SENTENTIIS EX PERICVLO
RECITANDIS.**

I. Impp. Valerianus et Gallienus AA. Quinto. Arbitri nulla sententia est, quam scriptam edidit litigatoribus, si non ipse recitauit. Si igitur ni-
hil

hil fallis, omiffa prouocationis mora, ex integro iudicari impetrabis a Rectore prouinciae.

TIT. XLV. DE SENTENTIIS ET INTERLOCUTIONIBVS OMNIVM IVDICVM.

8. *Imp. Dioclet. et Maximian. AA. et CC. Licinio.* Libera quidem Theodora, quam exemptionis causa, vel in solutum creditori traditam proponis, pronuntiata: citra prouocationis auxilium sententia rescindi non potest. Verum si mota quaestione, praemissa denuntiatione ei, qui auctor huiusmodi mulieris fuit, iudicatum processit: quanti tua interest, empti, si emisti: vel ob debitum reddendum, si in solutum data est, repetere non prohiberis.

TIT. XLVI. DE SENTENTIA, QVAE SINE CERTA QUANTITATE PROFERTVR.

3. *Imp. Gordianus A. Aemilio.* Haec sententia, *Omnem debiti quantitatem cum usuris competentibus solue*, iudicati actionem praestare non potest: cum apud iudices ita demum sine certa quantitate facta condemnatio, auctoritate rei iudicatae censeatur, si parte aliqua actorum certa sit quantitas comprehensa.

TIT. XLVII. DE SENTENTIIS, QVAE PRO EO QVOD INTEREST, PROFERVNTVR.

Imp. Iustinianus A. Ioanni P. P. Cum pro eo, quod interest, dubitationes antiquae in infinitum productae sint: melius nobis visum est huiusmodi prolixitatem, prout possibile est, in angustum coarctare. Sancimus itaque, in omnibus casibus, qui certam habent quantitatem, vel naturam, veluti in venditionibus, et locationibus, et omnibus contractibus, hoc, quod interest, dupli quantitatem minime excedere. In aliis autem casibus, qui incerti esse videntur, iudices, qui causas dirimendas suscipiunt, per
suam

suam subtilitatem requirere, vt hoc, quod re vera inducitur damnum, hoc reddatur, et non ex quibusdam machinationibus, et immodicis peruerfionibus in circuitus inextricabiles redigatur: ne dum in infinitum computatio reducitur, pro sua impossibilitate cadat: cum sciamus esse naturae congruum, eas tantummodo poenas exigere, quae vel cum competenti moderamine proferuntur, vel a legibus certo fine conclusae statuuntur. Et hoc non solum in damno, sed etiam in lucro nostra amplectitur constitutio: quia et ex eo veteres id, quod interest, statuerunt. Et sit omnibus, secundum quod dictum est, finis antiquae prolixitatis, huius constitutionis recitatio. Dat. Kal. Septemb. Constantinop. post consulatum Lampad. et Orest. Confl. 531.

TIT. XLVIII. SI A NON COMPETENTE IUDICE IUDICATVM ESSE DICATVR.

I. *Imp. Alexander A. Sabiniano.* Iudex ad certam rem datus, si de aliis pronuntiauit, quam quod ad eam rem pertinet, nihil egit. IV. Non. * Maximo II. et Aeliano Confl. 224.

TIT. XLIX. DE POENA IUDICIS, QVI MALE IUDICAVIT, VEL EIVS, QVI IUDICEM, VEL ADVERSARIVM CORRVMPERE CVRAVIT.

2. *Imp. Constantinus A. ad Felicem.* De eo, qui pretio deprauatus, aut gratia perperam iudicauerit, ei vindicta, quem laeserit, non solum aestimationis dispendii, sed etiam litis discriminis praebeatur. Dat. VIII. Kal. Nouembr. Constantinopoli, Constantino A. V. et Licinio C. Confl. 319.

TIT. L. SENTENTIAM RESCINDI NON POSSE.

I. *Imp. Gordianus A. Secundo.* Neque suam, neque decessoris sui sententiam quemquam posse retra-

retractare in dubium non venit: nec necesse esse ab huiusmodi decreto interponere prouocationem, explorati iuris est. PP. Kal. Mart. *

TIT. LI. DE FRUCTIBVS ET LITIVM EXPENSIS.

1. *Imp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Alexandro.* Hoc fructuum nomine continetur, quod iustis sumptibus deductis superest. III. Non. April. CC. Conf.

TIT. LII. DE RE IUDICATA.

4. *Imp. Gordianus A. Antonino.* Sub specie nouorum instrumentorum postea repertorum, res iudicatas restaurari, exemplo graue est. Dat. VIII. Id. Mart.

TIT. LIII. DE EXECVTIONE REI IUDICATAE.

5. *Imp. Gordianus A. Amando.* Etiam nomen debitoris in causa iudicati capi posse, ignotum non est. PP. III. Id. Octob. Attico et Praetextato Conf. 243.

TIT. LIV. DE VSURIS REI IUDICATAE.

1. *Imp. Antoninus A. Procuratoribus hereditatum.* Is, qui bona secundum dictam sententiam prosequitur: eas quoque rationes habiturus est, vt qui post legitimum tempus placitis non obtemperauerit, usuram centesimam temporis, quod postea fluxerit, soluat.

TIT. LV. SI PLVRES VNA SENTENTIA CONDEMNATI SVNT.

2. *Imp. Gordianus A. Anniano.* Quoties a tutoribus singulis procuratoribus datis, sequitur in omnium persona condemnatio: periculum sententiae videtur esse diuisum: ideoque quod ab vno seruari non poterit, a ceteris exigere non posse, explorati iuris est.

TIT.

TIT. LVI. QVIBVS RES IVDICATA NON
NOCET.

2. *Imp. Gordianus A. Athemio.* Res inter alios iudicatae, neque emolumentum afferre his, qui iudicio non interfuerunt, neque praeiudicium solent irrogare: ideoque nepti tuae praeiudicare non potest, quod aduersus coheredes eius iudicatum est, si nihil aduersus ipsam statutum est.

TIT. LVII. COMMINATIONES, EPISTOLAS, PROGRAMMATA, SVBSCRIPTIONES, AVCTORITATEM REI IVDICATAE NON HABERE.

7. *Imp. Constantinus A. ad Bassum P. P.* Quod magno conflictu sententia decerni solet, id paucis litteris temere descriptis definiri fas non est. Dat. XV. Kal. April. Constant. A. VI. et Maxim. Confl. 306.

TIT. LVIII. SI EX FALSIS INSTRUMENTIS, VEL TESTIMONIIS IVDICATVM SIT.

3. *Imp. Alexander A. Clementi.* Falsam quidem testationem, qua diuersa pars in iudicio aduersus te vsa est, vt proponis, solito more arguere non prohiberis: sed causa iudicati in irritum non deuocatur, nisi probare poteris, eum, qui iudicauerat, secutum eius instrumenti fidem, quod falsum esse constiterit, aduersus te pronuntiasse. PP. VII. Kal. Septembr.

TIT. LIX. DE CONFESSIS.

Imp. Antoninus A. Iuliano. Confessos in iure pro iudicatis haberi placet. Quare sine causa desideras recedi a confessione tua, cum et solvere cogeris. Accepta III. Kal. Octobr. Gentiano et Basso Confl. 212.

TIT.

TIT. LX. INTER ALIOS ACTA, VEL IVDI-
CATA, ALIIS NON NOCERE.

1. *Impp. Dioclet. et Maxim. AA. et CC. Epi-
crati.* Inter alios res gestas, aliis non posse
praeiudicium facere, saepe constitutum est.
Vnde licet, quosdam de heredibus eius, quem
debitorem tuum fuisse significas, soluisse com-
memores: tamen ceteri non alias ad solutionem
vrgentur, nisi debitum probatum fuerit. V. Kal.
April. Byzantio AA. Conss.

TIT. LXI. DE RELATIONIBVS.

3. *Imppp. Valentinianus, Valens et Gratian.
AAA. ad Apodemium.* Si quando ratio, aut
necessitas est in negotiis nostra iudicia requi-
rendi, expectandique responsa, omnes omnino
causas relationis series comprehendat: vt reci-
tata consultatione, quae ita est dirigenda, pro-
pemodum actorum recensione non sit opus:
actis etiam necessario fociandis. Dat. VI. Id.
Maii, Trev. Valentiniano NB. P. et Victore
Conss. 369.

TIT. LXII. DE APPELLATIONIBVS ET CON-
SVLTATIONIBVS.

1. *Sententia Diui Seueri A. data in persona
Marci Prisci Idibus Ianuar. Pompeiano et Auito
Conss.* Prius de possessione pronuntiare, et ita
crimen violentiae excutere Praeses prouinciae
debit: quod cum non fecerit, iuste ab eo
prouocatum est.

TIT. LXIII. DE TEMPORIBVS ET REPARA-
TIONIBVS APPELLATIONVM, SEV CON-
SVLTATIONVM.

4. *Imp. Iustinianus A. Tatiano Magistro offi-
ciorum.* Per hanc diuinam sanctionem decer-
nimus, vt licentia quidem pateat in exercendis
con-

consultationibus, tam appellatori, quam aduersae parti, nouis etiam adsertionibus vtendi, vel exceptionibus, quae non ad nouum capitulum pertinent, sed ex illis oriuntur, et illis coniunctae sunt, quae apud anteriorem iudicem noscuntur propositae. Sed et si qua dicta quidem allegatio monstrabitur, vel instrumentum aliquod prolatum, probationes tamen illo quidem defuerint tempore, verum apud sacros cognitores sine procrastinatione praebere poterunt, id quoque eos admittere, quo exercitatis iam negotiis pleniore subueniatur veritatis lumine.

TIT. LXIV. QVANDO PROVOCARE NON EST NECESSE.

4. *Impp. Valerianus et Gallienus AA. et Valerian. C. Iuliano.* Cum magistratus datos iudices, et vnum ex his pronuntiasse proponas: non videtur appellandi necessitas fuisse, cum sententia iure non teneat.

TIT. LXV. QVORVM APPELLATIONES NON RECIPIVNTVR.

6. *Imppp. Gratianus, Valentinianus et Theodosius AAA. ad Hypatium P. V.* Quisquis ne voluntas defuncti testamento scripta referetur, vel ne hi, quos scriptos patuerit heredes, in possessionem mittantur, ausus fuerit prouocare, interpositamque appellationem is, cuius de ea re notio erit, recipiendam esse crediderit, viginti librarum argenti multa, et litigatorem, qui tam importune appellauerit, et iudicem, qui tam ignauam conuiuentiam adhibuerit, inuoluat. Datum Non. April. Trev. Ausonio et Olybrio *Confl.* 379.

TIT.

TIT. LXVI. SI PENDENTE APPELLATIONE
MORS INTERVENERIT.

1. *Imp. Alexander A. Iuliano.* Etiam post mortem eius qui appellavit, necesse est heredibus eius, vel reddere causam prouocationis, vel statutis acquiescere. PP. III. Non. Decemb. Alexand. Conf. 223.

TIT. LXVII. DE HIS, QVI PER METVM IVDI-
CIS NON APPELLAVERVNT.

1. *Impp. Dioclet. et Maxim. AA. et CC. Doro-
rophani.* Si contra te iure pronuntiatum est,
nec appellationis auxilium imploratum est, in-
telligis acquiescere te statutis oportere. In
sacro enim comitatu nostro timere nihil potuisti.
S. XV. Kal. Iun. Philippopoli, AA. Conf.

TIT. LXVIII. SI VNVS EX PLVRIBVS APPEL-
LAVERIT.

2. *Imp. Alexand. A. Sereno.* Si in vna ea-
demque causa vnus appellauerit, eiusque iusta
appellatio pronuntiata est: ei quoque prodest,
qui non appellauerit. Quod si aetatis auxilio
vnus contra sententiam restitutionem impetraue-
rit, maiori, qui suo iure non appellauerit, hoc
rescriptum non prodest.

TIT. LXIX. SI DE MOMENTANEA POSSES-
SIONE FVERIT APPELLATVM.

*Impppp. Valent. Theod. et Arcad. AAA. ad
Eufignium P. P.* Cum de possessione, et eius
momento causa dicitur, etsi appellatio inter-
posita fuerit, tamen lata sententia sortitur effe-
ctum. Ita tamen possessionis reformationem
fieri oportet, vt integra omnis proprietatis causa
feruetur. Dat. XIV. Kal. Decembr. Mediolan.
Honor. N. P. et Euodio Conf. 386.

TIT. LXX. NE LICEAT IN VNA EADEMQVE
CAVSA TERTIO PROVOCARE, VEL POST DVAS
SENTENTIAS IVDICVM, QVAS DEFINITIO
PRAEFECTORVM ROBORAVERIT, EAS
RETRACTARE.

Imp. Iustinianus A. Mennae P. P. Si quis
in quacunque lite iterum prouocauerit, non
liceat ei tertio in eadem lite super iisdem ca-
pitulis prouocatione vti, vel sententias excellen-
tissimorum Praefectorum praetorio retractare:
licentia danda litigatoribus, arbitro dato, ipsius
audientiam qui eum dedit, ante litem contesta-
tam inuocare: et huiusmodi petitione minime
prouocationis vim obtinente.

TIT. LXXI. QVI BONIS CEDERE POSSVNT.

1. Imp. Alexander A. Irenaeo. Qui bonis
cefferint, nisi solidum creditor receperit, non
sunt liberati. In eo enim tantummodo hoc be-
neficium eis prodest, ne iudicati detrahantur in
carcerem. PP. XII. Kal. Decemb. Maximo II.
et Aeliano Conss. 224.

TIT. LXXII. DE BONIS AVCTORITATE IVDI-
CIS POSSIDENDIS, SEV VENVNDANDIS, ET DE
SEPARATIONIBVS BONORVM.

4. Impp. Diocletian. et Maximian. AA. et CC. Clarianae. Inciuile est, quod postulas, vt vnus
ex chirographariis creditoribus debitoris bona
compellatur suscipere, satis ceteris eius credi-
toribus facturus.

TIT. LXXIII. DE PRIVILEGIO FISCO.

2. Imp. Antoninus A. Valerianae. Quamuis
ex causa dotis vir quondam tuus tibi sit con-
demnatus, tamen si priusquam res eius tibi
obligarentur, cum fisco contraxit, ius fisci cau-
sam tuam praeuenit. Quod si post bonorum
eius obligationem rationibus meis coepit esse obli-

obligatus, in eius bona cessat priuilegium fisci.
PP. XIV. Kal. Nouemb. Antonino A. IV. et
Balbino Conss. 214.

TIT. LXXIV. DE PRIVILEGIO DOTIS.

Impp. Seuerus et Antoninus A.A. Firmo.
Scire debes, priuilegium dotis quo mulieres
vtuntur in actione de dote, ad heredem non
transire. PP. Kalend. Maii, Pompeiano et
Auito Conss. 210.

TIT. LXXV. DE REVOCANDIS HIS, QVAE IN
FRAVDEM CREDITORVM ALIENATA SVNT.

2. *Imp. Alexand. A. Symphorianae.* Si suc-
cessione patris abstenta fuisti: ob ea, quae in
dotem data sunt, conuenire te creditores ne-
queunt, quibus pignora in dotem data non do-
centur: nisi bonis defuncti non sufficientibus,
in fraudem creditorum dotem constitutam pro-
babitur. PP. X. Kal. Iulii, Probo et Maximo
Conss. 233.

LIBER OCTAVVS.

TIT. I. DE INTERDICTIS.

3. *Impp. Dioclet. et Maxim. AA. et CC. Pom-
peiano P.P.* Incerti iuris non est, orta pro-
prietatis et possessionis lite, prius possessionis
decidi oportere quaestionem competentibus
actionibus, vt ex hoc, ordine facto, de do-
minii disceptatione probationes ab eo, qui de
possessione victus est, exigantur. Interdicta
autem licet in extraordinariis iudiciis proprie
locum non habent, tamen ad exemplum eorum
res agitur. Subscripta Kal. Ianuar. Sirmii, ipsis
AA. Conss.

TIT. II. QVORVM BONORVM.

3. *Impp. Arcad. et Honor. AA. Petronio Vi-
cario Hispaniarum.* Constat virum a bonis in-

testatae vxoris superstitibus consanguineis esse extraneum: cum prudentium omnia responsa, et lex ipsa naturae successores eos faciant. Ergo iubemus, vt omnibus frustrationibus amputatis, per interdictum *Quorum bonorum*, in petitorem corpora transferantur, secunda actione proprietatis non exclusa. Dat. VI. Kal. August. Mediolani, Olybrio et Probino Conss. 395.

TIT. III. QVORVM LEGATORVM.

Impp. Dioclet. et Maxim. AA. et CC. Latinae. Heredi scripto satis idonee lege Falcidia, si exhausta legatis successio probetur, per quartae retentionem prospectum est. Vnde si legatarius vel fideicommissarius non consentiente patre tuo, quem adseueras testatori successisse, et bonorum possessionem accepisse, relicta sibi legata, vel fideicommissa detinuit: secundum sententiam interdicti, quod aduersus legatarios scriptis heredibus propositum est, oblata satisfatione, quam praestari oportet, in possessionem te constitui, vt ita retentione competenti vtaris, experiri potes. Dat. XVI. Kal. Ianuar. AA. Conss.

TIT. IV. VNDE VI.

8. *Impp. Arcad. et Honor. AA. Pasiphilo.* Momentariae possessionis interdictum, quod non semper ad vim publicam pertinet, vel priuatam, mox audiri, interdum etiam sine inscriptione, meretur. Dat. VI. Id. Iun. Mediolani, Olybrio et Probino Conss. 395.

TIT. V. SI PER VIM VEL ALIO MODO ABSENTIS PERTVRBATA SIT POSSESSIO.

2. *Impp. Arcad. et Honor. AA. Petronio Vicario Hispaniarum.* Nec Imperiale responsum, quod supplicatio litigatoris obtinuit, nec interlocutio Cognitoris ex quacunque parte innouare possessionis statum, eo qui rem tenet absente, per-

permittit: quia negotiorum merita partium adfertione panduntur. Datum XV. Kalend. Ianuar. Mediolani, Caesario et Attico Conf. 397.

TIT. VI. VTI POSSIDETIS.

Impp. Dioclet. et Maxim. AA. et CC. Cyrillo. Vti possidetis fundum, de quo agitur, cum ab altero, nec vi, nec clam, nec precario possidetis, Rector prouinciae vim fieri prohibebit: ac satisfactionis, vel transferendae possessionis Edicti perpetui forma seruata, de proprietate cognoscet. Subscripta III. Id. Octobr. Nicomediae, CC. Conf.

TIT. VII. DE TABVLIS EXHIBENDIS.

Impp. Valerianus et Gallienus AA. Germano. Si in potestate patris fuerunt impuberes filii, et vos eis estis substituti, atque ita ad vos intra pubertatem illis decedentibus coepit hereditas pertinere: de exhibendis testamenti tabulis interdicto vti potestis. PP. VII. Kal. Maii, Seculari et Donato Conf. 261.

TIT. VIII. DE LIBERIS EXHIBENDIS, SEV DEDVCENDIS, ET DE LIBERO HOMINE EXHIBENDO.

2. *Impp. Dioclet. et Maxim. AA. et CC. Cyrellae.* Adi Praesidem prouinciae, ac postula filios tuos exhiberi. Subscripta V. Id. April. Byzantii, AA. Conf.

TIT. IX. DE PRECARIO, ET SALVIANO INTERDICTO.

I. *Imp. Gordianus A. Aristoni.* Si te non remittente pignus, debitor tuus ea, quae tibi obnoxia sunt, venundedit: integrum tibi ius est ea persequi, non interdicto Saluiano, id enim tantummodo aduersus conductorem, debitoremue competit, sed Seruiana actione, vel quae ad exemplum eius instituitur, utilis ad-

versus emptorem exercenda est. PP. VI. Id. Septembr. Pio et Pontiano Conff. 239.

TIT. X. DE AEDIFICIIS PRIVATIS.

9. *Imppp. Arcad. Honor. et Theod. AAA. Aemiliano Praefecto vrbi.* Si cui loci proprietas aedificandi iuxta publicas aedes animum dederit, is quindecim pedum spatio interiecto inter publica ac priuata aedificia, ita sibi nouerit fabricandum, vt tali interuallo, et publicae aedes a periculo vindicentur, et priuatus aedificator velut perperam fabricato loco, destructionis quandoque futurae non timeat detrimentum. Dat. X. Kal. Nouembr. Arcad. A. VI. et Probo Conff. 406.

TIT. XI. DE NOVI OPERIS NVNTIATIONE.

Imp. Iustinianus A. Ioanni P. P. De operis noui nuntiatione quandam antiquis ortam fuisse dubitationem nostra cognouit tranquillitas: dicentibus. si quis denuntiationem ad inhibendum opus miserit, non posse eum post annum elapsum ex quo denuntiatio missa est, iterum aedificationem prohibere. Quod dupliciter iniquum nobis esse videtur: siue etenim non recte opus prohibuerit, decet non per totum annum hoc impediri: siue recte denuntiationem emisit, etiam post annum licentiam habere aedificationem prohibere. Talem igitur iniquitatem inhibentes, sancimus, si quis denuntiationem emisit, in hac quidem regia vrbe Praefectum vrbi festinare: in prouincia vero Rectorem eius intra trium mensium spatium causam dirimere: si vero aliquod fuerit quocunque modo ad decisionem ambiguitatis impedimentum, licentiam habere eum qui aedificationem deproperat, opus de quo agitur, efficere, prius fideiussore ab eo dato officio Urbicariae Praefecturae, vel prouinciali,

vinciali, vt si non recte aedificauerit, omne opus quod post denuntiationem fecerit, suis sumptibus destruet. Sic enim et opera non per inanes denuntiationes prohibebuntur, et recte denuntiantibus consuletur. Datum XII. Kal. Nouemb. Constantinop. post consulatum Lampadii et Orestis VV. CC. anno secundo. 532.

TIT. XII. DE OPERIBVS PVBLICIS.

2. *Impp. Constantius et Constans AA. ad Marcellinum Comitem Orientis.* Quae operibus publicis impensa constiterit, accepto ferri oportere cognoscas. Dat. V. Non. Octob. Constantinop. Limenio et Catulino Conss. 349.

TIT. XIII. DE RATIOCINIIS OPERVM PVBLICORVM ET DE PATRIBVS CIVITATVM.

Imp. Zeno A. Arcadio P. P. — Qui opus aliquod pro sua liberalitate se facturos promiserint, licet certum sit eos ex sola pollicitatione, vel pactione ad implendum suae munificentiae opus necessitate iuris teneri: nullum tamen eos, vel heredes eorum super facto opere ratiocinium, vel discussionem aliquam, vtpote non integram promissam quantitatem ad id opus erogatam, vel inutiliter facto opere, aut alia quacunque ratione, quocunque modo, quocunque tempore inquietudinem sustinere concedimus. — Dat. *

TIT. XIV. DE PIGNORIBVS ET HYPOTHECIS.

19. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Maximo.* Sicut vim maiorem pignorum creditor praestare non habet necesse: ita dolum, et culpam, sed et custodiam exhibere cogitur. Datum XVII. Kal. Ian. AA. Conss.

TIT. XV. IN QVIBVS CAVSIS PIGNVS, VEL
HYPOTHECA TACITE CONTRAHITVR.

I. *Imp. Antoninus A. Sperato.* Vniuersa bona eorum, qui censentur, vice pignorum tributis obligata sunt. PP. Kalend. Iun. Antonino A. IV. et Balbino Conff. 214.

TIT. XVI. SI ALIENA RES PIGNORI DATA SIT.

8. *Imp. Honor. et Theod. AA. Iocanni P. P.* Nexum non facit praediorum, nisi persona quae iure potuit obligare. Per feruum autem, aut per procuratorem, colonumue, actorem, seu conductorem, vllum praeiudicium possessioni invito vel in seio domino imponi non posse, et iure, et legum auctoritatibus declaratur. Dat. Id. Iul. Rauennae, Honorio XIII. et Theodosio X. AA. Conff. 422.

TIT. XVII. QVAE RES PIGNORI OBLIGARI
POSSVNT VEL NON, ET QVALITER PIGNVS
CONTRAHATVR.

8. *Imp. Honor. et Theod. AA. Probo Com. sacr. larg.* Pignorum gratia aliquid, quod ad culturam agri pertinet, auferri non conuenit. Dat. VI. Id. Iun. Constante et Constantio Conff. 414.
In Authent. col. 10. de statutis, et consuetud. contra ecclesiae libertatem editis. §. agricultores, et est constitutio Friderici.

Agricultores circa rem rusticam occupati, dum villis insident, dum agros colunt, securi sint, in quacunque parte terrarum: ita vt nullus inueniatur tam audax, vt personas, boues, et agrorum instrumenta, aut si quid aliud sit, quod ad agrorum operam rusticam pertineat, inuadere, aut capere, aut violenter auferre praesumat. Si quis autem huiusmodi statutum ausu temerario violare praesumpserit, in quadruplum ablata restituat: et infamiae notam ipso iure

iure incurrat: imperiali animaduersione nihilominus puniendus.

TIT. XVIII. QVI POTIORES IN PIGNORE
HABEANTVR.

5. *Imp. Alexand. A. Septimio.* Prior quidem creditor compelli non potest tibi, qui posteriore loco pignus accepisti, debitum offerre, sed si tu illi id omne quod debetur, solueris, pignoris tui causa firmabitur. PP. III. Kal. Maii, Maximo II. et Paterno Conff. 234.

TIT. XIX. DE HIS QVI IN PRIORVM CREDI-
TORVM LOCVM SVCCEDVNT.

4. *Impp. Dioclet. et Maxim. AA. Carpophoro.* Si prior respublica contraxit, fundusque ei est obligatus, tibi secundo creditori offerenti pecuniam potestas est, vt succedas etiam in ius reipublicae. PP. XV. Kalend. Iun, Maximo II. et Aquilino Conff. 286,

TIT. XX. SI ANTIQVIOR CREDITOR PIGNVS
VENDIDERIT.

3. *Impp. Dioclet. et Maxim. AA. et CC. Theophilo.* Quo minus creditor, qui antea pignus accepit, distrahat: non offerendo secundus priori debitum, interpellare non potest. Dat. VI. Kal. April. CC. Conff.

TIT. XXI. SI COMMVNIS RES PIGNORI
DATA SIT.

Imp. Antoninus A. Venusto. Frater vester, sicut vobis inuitis portionem vobis competentem obligare non potuit, ita suam dando, obligationem creditori quaesivit. Vnde intelligitis contractum eius nullum praeiudicium domino vestro facere potuisse. Accept. III. Kal. Decemb. Messala et Sabino Conff. 215.

TIT. XXII. DE PRAETORIO PIGNORE, ET VT IN ACTIONIBVS DEBITORVM MISSIO PRAETORII PIGNORIS PROCEDAT.

Imp. Iustinianus A. Mennae P. P. Si praetorium pignus quicumque iudices dandum alicui perspexerint, non solum super mobilibus rebus, et immobilibus, et se mouentibus, sed etiam super actionibus quae debitori competunt, praecipimus hoc eis licere decernere. Dat. Kal. April. Constantinop. Decio V. C. Conf. 529,

TIT. XXIII. SI IN CAUSA IUDICATI PIGNVS CAPTVM SIT.

2. Imp. Alexander A. Valeriano. Cum in causa iudicati aliqua res pignori capitur, per officium eius, qui ita decreuit, venundari solet, non per eum, qui iudicatum fieri postulauit. Et si alio emptore non existente, vel existente quidem, sed non dignum pretium offerente, is, cui iudicatus satis non fecit, ad licitationem secundum constituta fuerit admissus, cuiuslibet alterius vice ex officio emere debet. PP. VI. Kal. Maii, Maximo II. et Aeliano Conf. 224.

TIT. XXIV. SI PIGNVS PIGNORI DATVM SIT.

2. Impp. Diocletianus et Maximianus AA. Gemello. Si creditor possessionem quae a parentibus tuis pignoris iuri fuerat obligata, non vendidit, sed alii creditori pignori dedit: examinata fide veri, poteris eam soluto eo quod ex hac causa creditori debetur, intercessu Praefidis prouinciae recuperare. PP. XIII. Kal. Ianuar. ipsis IV. et III. AA. Conf. 290.

TIT. XXV. DE PARTV PIGNORIS ET OMNI CAUSA.

I. Imp. Alexander A. Mestriano. Partus pignoratae ancillae in pari causa esse, qua mater

ter est, olim placuit. PP. Id. Maii, Agricola et Clementino Conss. 231.

TIT. XXVI. DE REMISSIONE PIGNORIS.

2. *Impp. Seuerus et Antoninus AA. Materno.* Si probaueris te fundum mercatum, possessionemque eius tibi traditam, sciente et consentiente ea, quae sibi eum a venditore obligatum dicit, exceptione eam remouebis. Nam obligatio pignoris, consensu et contrahitur, et dissoluitur. PP. II. Id. Feb. Antonino A. III. et Geta III. Conss. 209.

TIT. XXVII. ETIAM OB CHIROGRAPHARIAM PECUNIAM PIGNVS TENERI POSSE.

Imp. Gordianus A. Festo. Pignus intercidit, si nouatione facta in alium ius obligationis translifti, nec ut ea res pignoris nomine teneretur, tibi cautum est. Quod si pactum inter te eumque, qui postea dominus fundi constitutus nouam obligationem suscepit, intercessit, ut idem fundus tibi pignoris nomine teneretur, quamuis personali actione expertus feceris condemnationem, pignoris tamen habes persecutionem. At si in possessione fueris constitutus, nisi ea quoque pecunia tibi a debitore reddatur vel offeratur, quae sine pignore debetur, eam restituere propter exceptionem doli mali non cogaris. Iure enim contendis debitores eam solam pecuniam, cuius nomine ea pignora obligauerunt, offerentes audiri non oportere, nisi pro illa etiam satisfecerint, quam mutuam simpliciter acceperunt: quod in secundo creditore locum non habet: nec enim necessitas ei imponitur chirographarium etiam debitum priori creditori offerre. PP. Id. Martiis, Gordiano A. et Auiola Conss. 240.

TIT.

TIT. XXVIII. DE DISTRACTIONE PIGNORVM.

2. *Imp. Alexander A. Maximae.* Creditor, qui hypothecae seu pignori rem sibi nexam vendidit, litigiosam rem non videtur vendere: quia precario debitor possidet. PP. XII. Kal. Octob. Maximo II. et Aeliano Conf. 224.

TIT. XXIX. DEBITOREM VENDITIONEM PIGNORIS IMPEDIRE NON POSSE.

1. *Impp. Seuerus et Antoninus AA. Marcello.* Si sunt qui emere praedia tibi obligata velint, non impediuntur scriptura testamenti, qua complexus est debitor nulla a se praedia venundari, et poenam addidit, vt fisci fierent. Nec enim potuisse eum huiusmodi lege ius creditoris facere deterius, manifestum est. Datum VI. Kal. Maii, Apro et Maximo Conf. 208.

TIT. XXX. SI VENDITO PIGNORE AGATVR.

5. *Impp. Dioclet. et Maxim. AA. et CC. Noniae.* Si creditore pignus, priusquam ei satisfaceret, distrahente, non per collusionem emptor comparauerit, successor eius de superfluo, non emptoris heres, qui rem possidet, conueniendus est. S. XVI. Kal. Ianuar. Nicomediae, CC. Conf.

TIT. XXXI. DE LVITIONE PIGNORIS.

1. *Impp. Seuerus et Antoninus AA. Antiochiae.* Qui pro patre heres extitit: nisi totum debitum exsoluat, suam portionem ex pignoribus recipere non potest. PP. III. Kal. Apr. Albino et Aemiliano Conf. 207.

TIT. XXXII. SI VNVS EX PLVRIBVS HEREDIBVS CREDITORIS VEL DEBITORIS PARTEM SVAM DEBITI SOLVERIT, VEL ACCEPERIT.

1. *Impp. Valerian. et Gallien. AA. Tauro.* Manifesti et indubitati iuris est, defuncto creditore multis relictis heredibus, actionem quidem

dem personalem inter eos ex lege duodecim tabularum diuidi: pignus vero in solidum vnicuique teneri. Dat. XII. Kal. Maii, ipsis AA. IV. et III. Conf. 258.

TIT. XXXIII. SI PIGNORIS CONVENTIONEM
NUMERATIO PECUNIAE SECUTA NON
FVERIT.

2. *Imp. Alexander A. Peregrino.* Si vt nunc adseueras, nihil creditor numerauit vxori tuae, quae pignus dedit, sed inanem extorsit cautionem: mendaci scriptura contra fidem veritatis obligari eius res non potest. Sine die et consule.

TIT. XXXIV. DE IURE DOMINII IMPETRANDO.

2. *Imp. Gordianus A. Iustae.* Si creditor pignus iure dominii a nostra serenitate possidere petiit, et post formam rescripti alio anno usuras a vobis accepit, a beneficio impetrato recessisse videtur. PP. prid. Non. Decemb. Pio et Pontiano Conf. 239.

TIT. XXXV. DE PACTIS PIGNORVM, ET DE
LEGE COMMISSORIA IN PIGNORIBVS RE-
SCINDENDA.

1. *Imp. Alexander A. Victorino.* Qui pactus est, nisi intra certum tempus pecuniam quam mutuam accepit, solueret, cessurum se creditoribus, hypothecae venditionem non contraxit: sed id comprehendit, quod iure suo creditor in adipiscendo pignore habiturus erat. Communi itaque iure creditor hypothecam vendere debet. PP. Id. Octob. Alexandro A. Conf. 223.

TIT. XXXVI. DE EXCEPTIONIBVS SEV PRAE-
SCRIPTIONIBVS.

8. *Impp. Dioclet. et Maxim. AA. et CC. Aurelio.* Praescriptionem peremptoriam, quam ante contestari sufficit, omissam, priusquam sententia

tentia feratur, obſistere quandoque licet. S. XV. Kalend. Nouemb. CC. Conſſ.

TIT. XXXVII. DE LITIGIOSIS.

2. *Imp. Constantinus A. ad prouinciales.* Lite pendente actiones, quae in iudicium deductae sunt, vel res, pro quibus actor a reo detentis intendit, in coniunctam personam, vel extraneam, donationibus, vel emptionibus, vel quibuslibet aliis contractibus minime transferri ab eodem actore liceat: tanquam si nihil factum sit, lite nihilo minus peragenda. Datum Kal. Martii, Basso et Ablabio Conſſ. 331.

TIT. XXXVIII. DE CONTRAHENDA ET COMMITTENDA STIPVLATIONE.

8. *Impp. Dioclet. et Maxim. AA. et CC. Posidonio.* Non moriturum praestari seruum, impossibilis promissio est. Post mortem autem eius stipulatus, recte solutionem postulat. S. XII. Kal. Mart. CC. Conſſ.

TIT. XXXIX. DE INVTILIBVS STIPVLATIONIBVS.

2. *Imp. Alexander A. Menophilo.* Libera matrimonia esse antiquitus placuit: ideoque pacta, ne liceret diuertere, non valere, et stipulationes, quibus poenae irrogarentur ei, qui quaeue diuortium fecisset, ratas non haberi constat. PP. III. Non. Februar. Maximo II. et Aeliano Conſſ. 224.

TIT. XL. DE DVOBVS REIS STIPVLANDI, ET PROMITTENDI.

4. *Impp. Dioclet. et Maxim. AA. et CC. Andronico.* Propter mutuam vni datam pecuniam aliis reis promittendi factis, ob non numeratam sibi pecuniam obligationem remitti desiderio postulantium iura refragantur. S. V. Idus Februar. Sirmii, CC. Conſſ.

TIT.

TIT. XLI. DE FIDEIVSSORIBVS ET MANDATORIBVS.

10. *Imp. Alexander A. Vitali.* Fideiussor seu mandator, si in vsuras quoque obligatus est, iustam causam recusandi eas soluere non habet. §. 1. Vt autem is, qui cum altero fideiussit, non solus conueniatur, sed diuidatur actio inter eos, qui soluendo sunt: ante condemnationem ex ordine postulari solet. PP. *

TIT. LXII. DE NOVATIONIBVS ET DELEGATIONIBVS.

1. *Imp. Alexander A. Timotheo.* Delegatio debiti, nisi consentiente, et stipulanti promittente debitore, iure perfici non potest. Nominis autem venditio, et ignorante, vel inuito eo aduersus quem actiones mandantur, contrahi solet. PP. V. Id. Febr. Maximo II. et Aeliano Conf. 224.

TIT. XLIII. DE SOLVTIONIBVS, ET LIBERATIONIBVS.

12. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Eutychio.* Inuito vel ignorante creditore qui soluit alii, se non liberat obligatione. Quod si hoc, vel mandante, vel ratum habente eo fecerit, non minus liberationem consequitur, quam si eidem creditori soluisset. S. III. Id. Maii, AA. et CC. Conf.

TIT. XLIV. DE ACCEPTILATIONIBVS.

2. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Claro.* Si donationis gratia nouatione facta per acceptilationem praestitisti liberationem, omnis agendi via perempta est. S. VI. Kal. Ian. AA. et CC. Conf.

TIT. XLV. DE EVICTIONIBVS.

4. *Imp. Antoninus A. Georgio.* Si praedium tibi pro soluto datum est, quod aliis creditoribus

bus fuerat obligatum: causa pignoris mutata non est. Igitur si hoc iure fuerit euictum, utilis tibi actio contra debitorem competit. Nam huiusmodi contractus vicem venditionis obtinet. PP. XI. Kal. Aug. Duobus et Aspris Conf. 213.

TIT. XLVI. CREDITOREM EVICTIONEM PIGNORIS NON DEBERE.

2. *Imp. Gordianus A. Sabinae.* Si a creditrice iure pignoris fundos obligatos pater tuus comparauerat: euictis praediis ita demum petitionem aduersus creditricem habere iure potes, si vel cum vendidit, de euictione rei promisit: vel etiam dolo malo, cum sciens prudensque esset rem sine vitio non esse, eam patri tuo, cui successisti, venundedit. Nam sicuti genus huiusmodi contractus inscium creditorem vinculo euictionis non adstringit: ita eum, qui fraudem admisit, vel decepit, non excusat. PP. VII. Id. April. Sabino II. et Venusto Conf. 241.

TIT. XLVII. DE PATRIA POTESTATE.

1. *Impp. Antoninus et Verus AA. Titio.* Si filium tuum in potestate tua esse dicis, Praefes prouinciae aestimabit, an audire te debeat: cum diu passus sis vt patrisfamilias res eius agi per eos, qui testamento matris tutores nominati fuerunt. PP. fine die et consule.

TIT. XLVIII. DE ADOPTIONIBVS.

1. *Imp. Gordianus A. Martiae.* Hi, qui in aliena potestate sunt, iuxta ius ciuile non nisi apud eum apud quem plena legis actio est, adoptari possunt. PP. Kal. Iun. Gordiano A. et Auiola Conf. 240.

TIT. XLIX. DE EMANCIPATIONIBVS LIBERORVM.

1. *Impp. Dioclet. et Maxim. AA. et CC. Herennio.* Si lex municipii, in quo te pater emancipauit,

cupavit, potestatem Duumviris dedit, ut etiam alienigenae liberos suos emancipare possint: id, quod a patre factum est, suam obtinet firmitatem. PP. III. Non. Decemb. ipsis IV. et III. AA. Confl. 290.

TIT. L. DE INGRATIS LIBERIS.

Imppp. Valentin. Valens et Gratianus AAA. ad Praetextatum P. P. Filios et filias, ceterosque liberos contumaces, qui parentes, vel acerbitate conuicii, vel cuiuscunque atrocis iniuriae dolore pulsassent, leges emancipatione rescissa damno libertatis immeritae multari voluerunt. Dat. XII. Kalend. Septemb. Mediolani, Lupicino et Iouino Confl. 367.

TIT. LI. DE POSTLIMINIO REVERSIS ET REDEMPPTIS AB HOSTIBVS.

16. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Basilidae.* Commercio redemptae foeminae filios, licet ex seruo medio susceptos tempore, origini ingenuitatis matris, iuxta ea quae benigne placuerunt, reddi conuenit. S. V. Kal. Septembr. Viminacii, AA. Confl.

TIT. LII. DE INFANTIBVS EXPOSITIS LIBERIS ET SERVIS, ET DE HIS, QVI SANGVINO- LENTOS NVTRIENDOS ACCEPERVNT.

2. *Imppp. Valentinianus, Valens et Gratianus AAA. ad Probum P. P.* Unusquisque fo- bolem suam nutriat. Quod si exponendam puta- verit, animaduersioni quae constituta est, sub- iacebit. Sed nec dominis vel patronis repe- tendi aditum relinquimus, si ab ipsis expositos quodammodo ad mortem voluntas misericordiae amica collegerit: nec enim suum quis dicere poterit, quem pereuntem contempsit. Dat. III. Non. Mart. Gratiano A. III. et Equitio Confl. 374.

TIT. LIII. QVAE SIT LONGA CONSVETVDO.

2. *Imp. Constantinus A. ad Proculum.* Consuetudinis vsusque longaeui non vilis auctoritas est: verum non vsque adeo sui valitura momento, vt aut rationem vincat, aut legem. Dat. VII. Kalend. Maii, Constantino PP. A. V. et Licinio Caes. Conf. 319.

TIT. LIV. DE DONATIONIBVS.

9. *Impp. Dioclet. et Maxim. AA. et CC. Augustianae.* Legem, quam rebus tuis donando dixisti, siue stipulatione tibi prospexisti, ex stipulatu: siue non, incerto iudicio, id est, praescriptis verbis, apud Praesidem prouinciae debes agere, vt hanc impleri prouideat. PP. XVI. Kalend. Maii, AA. Conf.

TIT. LV. DE DONATIONIBVS QVAE SVB MODO, VEL CONDITIONE, VEL CERTO TEMPORE CONFICIUNTVR.

3. *Impp. Dioclet. et Maxim. AA. et CC. Marcellae.* Quoties donatio ita conficitur, vt post tempus id, quod donatum est, alii restituatur: veteris iuris auctoritate rescriptum est, si is in quem liberalitatis compendium conferebatur, stipulatus non sit: placiti fide non impleta, ei qui liberalitatis auctor fuit, vel heredibus eius condictitiae actionis persecutionem competere. Sed cum postea benigna iuris interpretatione diui principes ei, qui stipulatus non sit, utilem actionem iuxta donatoris voluntatem competere admiserint: actio quae sorori tuae, si in rebus humanis ageret, competebat, tibi accommodabitur. PP. XI. Kal. Octobr. ipsis IV. et III. AA. Conf. 290.

TIT. LVI. DE REVOCANDIS DONATIONIBVS.

8. *Impp. Constantinus et Constantius AA. ad Orphitum P. P.* Si vnquam libertis patronus
filios

filios non habens bona omnia vel partem aliquam facultatum fuerit donatione largitus, et postea susceperit liberos, totum quicquid largitus fuerat, reuertatur in eiusdem donatoris arbitrio ac ditione mansurum. Dat. V. Kal. April. Arbitione et Lolliano Conf. 355.

TIT. LVII. DE DONATIONIBVS CAUSA MORTIS.

3. *Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Heredi.* Nec fratris sui mortis causa recte factam donationem forori rescindere licet. S. III. Kalend. Ianuar. Sirmii, AA. Conf.

TIT. LVIII. DE INFIRMANDIS POENIS COELIBATVS, ET ORBITATIS, ET DE DECIMARIIS SVBLATIS.

I. *Imppp. Constantinus, Constantius et Constans AAA. ad populum.* Qui iure veteri coelibes habebantur, imminentibus legum terroribus liberentur: atque ita viuant, ac si numero maritorum matrimonii foedere fulcirentur. Sitque omnibus aequa conditio capeffendi quod quisque mereatur. Nec vero quisquam orbus habeatur, et proposita huic nomini damna non noceant. Quam rem et circa foeminas existimamus, earumque ceruicibus imposita iuris imperia, velut quaedam iuga, soluimus promiscue omnibus. Dat. Kalend. April. Romae, Constantio II. et Constante AA. Conf. 239.

TIT. LIX. DE IVRE LIBERORVM.

I. *Impp. Honor. et Theod. AA. Isidoro P. V.* Nemo posthac a nobis ius liberorum petat: quod simul hac lege omnibus concedimus. Dat. PP. Non. Septemb. Varana Conf. 410.

LIBER NONVS.

TIT. I. DE HIS, QVI ACCVSARE NON
POSSVNT.

II. *Imp. Philippus A. et Philippus C. Saturnino et aliis.* Data opera partis aduersae res vestras incendio exarsas esse asseuerantes, crimen legis Corneliae de sicariis exsequi potestis. PP. XIII. Kalend. Iul. Peregrino et Aemiliano Confl. 245.

TIT. II. DE ACCVSATIONIBVS, ET INSCRIPTIONIBVS.

16. *Impp. Arcad. et Honor. AA. Pasiphilo.* In causis criminalibus dignum est, vt inscriptiones praeponantur, quae magnitudinem videlicet criminis, tempusque designent: vt alterutram partem digna legum terrere possit auctoritas. Quod si fuerit statutum forte contemptum, hi, qui ex officio ingrediuntur secretarium, quinque librarum auri condemnatione ferientur. Dat. VIII. Id. Ianuar. Olybrio et Probino Confl. 395.

TIT. III. DE EXHIBENDIS, ET TRANSMITTENDIS REIS.

3. *Imppp. Valent. Theod. et Arcad. AAA. Drepanio Proconsuli Africae.* Neminem in iudicio exhibendum esse praecipimus, nisi de cuius exhibitione iudex pronuntiauerit. Dat. PP. Non. Februar. Mediolani, Valentiniano A. III. et Neotherio Confl. 390.

TIT. IV. DE CVSTODIA REORVM.

2. *Imp. Constantinus A. et C. ad Euagrium P. P.* Si quis in ea culpa vel crimine fuerit deprehensus, quo dignus claustris carceris, et custodiae squalore videatur, auditus apud acta, cum de admissio constiterit, poenam carceris sustineat: atque ita postmodum eductus apud
acta

acta audiatur. Ita enim quasi sub publico testimonio commemoratio admitti criminis fiet, ut iudicibus immodice faeuientibus freni quaedam temperies adhibita videatur. Dat. III. Non. Febr. Heracliae, Constantino A. VII. et Constantio C. II. Conf. 326.

TIT. V. DE PRIVATIS CARCERIBVS IN-
HIBENDIS.

I. *Imp. Zeno A. Basilio P. P.* Iubemus, nemini penitus licere per Alexandrinam splendidissimam ciuitatem, vel Aegyptiacam dioecesis, aut in quibuslibet imperii nostri prouinciis, vel in agris suis, aut ubicunque domi priuati carceris exercere custodiam, viro spectabili pro tempore Praefecto Augustali, et viris clarissimis omnium prouinciarum Rectoribus daturis operam, semperque futuris in speculis, ut saepe dicta nefandissimorum hominum arrogantia modis omnibus opprimatur. — Dat. Kal. Iul. Constantinop. Longino V. C. Conf. 486.

TIT. VI. SI REVS, VEL ACCVSATOR MOR-
TVVS FVERIT.

I. *Epitome ex lib. LX. βασιλ. titul. LVI. cap. I.* Si miles λειποτακτῆς, id est, desertor militiae, decesserit, soluitur crimen.

TIT. VII. SI QVIS IMPERATORI MALE-
DIXERIT.

Imppp. Theod. Arcad. et Honor. AAA. Rufino P. P. Si quis modestiae nescius, et pudoris ignarus, improbo petulantique maledicto nomina nostra crediderit laceffenda, ac temulentia turbulentus obtrektor temporum nostrorum fuerit: eum poenae nolumus subiugari, neque durum aliquid, nec asperum volumus sustinere: quoniam si id ex leuitate processerit, contemnendum est: si ex infania, miseratione

dignissimum: si ab iniuria, remittendum. Vnde, integris omnibus, hoc ad nostram scientiam referatur, vt ex personis hominum dicta pensesmus, et vtrum praetermitti, an exquiri debeant, censeamus. Dat. VI. Id. Aug. Constantinop. Theodosio A. III. et Abundantio Conss. 393.

TIT. VIII. AD LEGEM IVLIAM MAIESTATIS.

I. *Imp. Alexander A. Paulino.* Etiam ex aliis causis maiestatis crimina cessant meo seculo: nedum etiam admittam te paratum accusare iudicem propterea crimine maiestatis, quod contra constitutionem meam eum dicis pronuntiasse. PP. III. Id. April. Maximo II. et Iuliano Conss. 224.

TIT. IX. AD LEGEM IVLIAM DE ADVLTERIIS ET STVPRO.

9. *Imp. Alexander A. Proculo.* Castitati temporum meorum conuenit, lege Iulia de pudicitia damnatam in poenis legitimis perseuerare. Qui autem adulterii damnatam, si quocunque modo poenam capitalem euaserit, sciens duxerit vxorem vel reduxerit, eadem lege ex causa lenocinii punietur. PP. VII. Kal. Febr. Iuliano II. et Crispino Conss. 225.

TIT. X. SI QVIS EAM, CUIVS TVTOR FVERIT, CORRUPERIT.

Imp. Constantinus A. ad Bassum Vicar. Italiae. Si tutor pupillam quondam suam violata castitate stuprauerit, deportationi subiugetur: atque vniuersae eius facultates fisci iuribus vindicentur, quamuis eam poenam debuerit sustinere, quam raptori leges imponunt. Dat. prid. Non. April. Aquil. Constantino A. VII. et Constantio C. Conss. 326.

TIT.

TIT. XI. DE MULIERIBVS, QVAE SE PROPRIIS SERVIS IUNXERVNT.

Imp. Constantinus A. ad populum. Si quaecum seruo suo occulte rem habere detegitur, capitali sententiae subiugetur: tradendo ignibus verberone. Sitque omnibus facultas crimen publicum arguendi, sit officio copia nuntiandi, sit etiam seruo licentia deferendi, cui probato crimine libertas dabitur. Filii etiam, quos ex hac coniunctione habuerit, exuti omnibus dignitatis insignibus, in nuda maneant libertate: neque per se, neque per interpositam personam quolibet titulo voluntatis accepturi aliquid ex facultatibus mulieris. Successio autem mulieris ab intestato, vel filiis, si erunt legitimi, vel proximis cognatisque deferatur, vel ei, quem ratio iuris admittit. Id autem et quod ille, qui condemnatus est, et quod ex eo suscepti filii quolibet casu in sua videantur habuisse substantia, mulieris dominio sociatum, a memoratis successoribus vindicetur. Dat. IV. Kal. Iun. Serdicae, Constantino A. VII. et Constantio C. Conf. 326.

TIT. XII. AD LEGEM IULIAM DE VI PVBLICA, VEL PRIVATA.

I. Impp. Severus et Antoninus AA. Pelitiae. Ob debitum viri, vel ciuile munus, res vxoris, qui pignori capiunt, vim contrahere videntur. Dat. Kal. Iuliis, Romae, Antonino A. II. et Geta II. Conf. 206.

TIT. XIII. DE RAPTV VIRGINVM, SEV VIDVARVM, NEC NON SANCTIMONIALIVM.

Imp. Iustinianus A. Hermogeni Magistro officiorum. Raptores virginum honestarum, vel ingenuarum, siue iam desponsatae fuerint, siue non, vel quarumlibet viduarum foeminarum,

licet libertinae, vel seruae alienae sint: pessima criminum peccantes, capitis supplicio plectendos decernimus: et maxime, si Deo fuerint virgines, vel viduae dedicatae: quod non solum ad iniuriam hominum, sed etiam ad ipsius Omnipotentis Dei irreuerentiam committitur: maxime cum virginitas, vel castitas corrupta restitui non possit. — Dat. XV. Kal. Decemb. Constantinop. DN. Iustiniano A. PP. II. Conf. 528.

TIT. XIV. DE EMENDATIONE SERVORVM.

Imp. Constantinus A. ad Bassum. Si virgis aut loris dominus seruum afflixerit, aut custodiae causa in vincula coniecerit: dierum distinctione siue interpretatione depulsa, nullum criminis metum seruo mortuo sustineat. Nec vero immoderate suo iure vtatur: sed tunc reus homicidii sit, si voluntate eum ictu fustis aut lapidis occiderit: vel certe telo vsus, lethale vulnus inflixerit, aut suspendi laqueo praeceperit, vel iussione terra praecipitandum esse mandauerit, aut veneni virus infuderit, vel dilaniaverit poenis publicis corpus, ferarum vnguibus latera persecando, vel exurendo oblatis ignibus membra, aut tabescentes artus atro sanguine permixta sanie defluentes, prope in ipsis adegerit cruciatibus vitam relinquere saeuitia immanium barbarorum. Dat. V. Id. Maii, Romae, Constantino A. et Licinio Conf. 312.

TIT. XV. DE EMENDATIONE PROPINQVORVM.

Impp. Valentinianus et Valens AA. ad Senatum. In corrigendis minoribus pro qualitate delicti senioribus propinquis tribuimus potestatem: vt quos ad vitae decora, domesticae laudis exempla non prouocant, saltem correctionis medicina compellat. Neque nos in puniendis minorum vitiis potestatem in immensum extendi volu-

volumus, sed iure patrio auctoritas corrigat propinqui iuuenis erratum, et priuata animadversione compescat. Quod si atrocitas facti ius domesticae emendationis excedat, placet enormis delicti reos dedi iudicum notioni. Dat. prid. Kal. April. Valentiniano et Valente AA. Conff. 365.

TIT. XVI. AD LEGEM CORNELIAM DE
SICARIIS

2. *Imp. Gordianus A. Quintiano.* Is, qui aggressorem vel quemcunque alium in dubio vitae discrimine constitutus occiderit, nullam ob id factum calumniam metuere debet. PP. III. Non. April. Ariano et Pappo Conff. 244.

TIT. XVII. DE HIS, QVI PARENTES, VEL
LIBEROS OCCIDERVNT.

Imp. Constantin. A. ad Verinum Vicarium Africae. Si quis parentis, aut filii, aut omnino adfectionis eius, quae nuncupatione parricidii continetur, fata properauerit: siue clam, siue palam id enifus fuerit, poena parricidii puniatur: et neque gladio, neque ignibus, neque ulli alii solemni poenae subiungetur, sed insutus culeo cum cane et gallo gallinaceo, et vipera, et simia, et inter eas ferales angustias comprehensus, serpentium contuberniis misceatur: et vt regionis qualitas tulerit, vel in vicinum mare, vel in amnem proiiciatur, vt omni elementorum usu viuus carere incipiat, et ei coelum superstiti, terra mortuo auferatur. Dat. XI. Kalend. Decembr. Licinio V. et Crispo Conff. 318. Accep. prid. Id. Mart. Carthagine, Constantino A. V. et Licinio C. Conff. 319.

TIT. XVIII. DE MALEFICIS ET MATHEMATI-
CIS, ET CETERIS SIMILIBVS.

4. *Imp. Constantinus A. et Caes. ad Bassum P. V.* Eorum est scientia punienda, et seuerissimis
E e 5 rissimis

riffimis merito legibus vindicanda, qui magicis accincti artibus, aut contra salutem hominum moliti, aut pudicos animos ad libidinem deflexisse detegentur. Nullis vero criminationibus implicanda sunt remedia humanis quaesita corporibus, aut in agrestibus locis innocenter adhibita suffragia, ne maturis vindemiis metuerentur imbres, aut ventis grandinisque lapidatione quaterentur: quibus non cuiusquam salus, aut aestimatio laederetur, sed quorum proficerent actus, ne diuina munera, et labores hominum sternerentur. Dat. X. Kal. Iun. Aquileiae, Crispo et Constantio CC. Confl. 321.

TIT. XIX. DE SEPVLCHRO VIOLATO.

5. *Imp. Iulianus A. ad populum.* Pergit audacia ad busta defunctorum, et aggeres consecratos: cum et lapidem hinc mouere, et terram euertere, et cespitem euellere, proximum sacrilegio maiores nostri semper habuerint: sed et ornamenta quaedam tricliniis, aut porticibus auferre de sepulchris. Quibus primo consulentes, ne in piaculum incidat contaminata religio defunctorum, hoc fieri prohibemus, poena sacrilegii cohibentes. Dat. prid. Id. Februar. Antiochiae, Iuliano A. IV. et Salustio Confl. 363.

TIT. XX. AD LEGEM FABIAM DE PLAGIARIIS.

16. *Imp. Constantinus A. ad Domitium Celsum Vicarium Africae.* Plagiarii, qui viuentium filiorum miserendas infligunt parentibus orbitates, metalli poena cum ceteris ante cognitis suppliciis teneantur. Si quis tamen huiusmodi reus fuerit oblatus, posteaquam super crimine claruerit, seruus quidem, vel libertate donatus bestiis subiiciatur, ingenuus autem gladio consumatur. Dat. Kal. Aug. Constantino A. IV. et Licinio Confl. 315.

TIT.

TIT. XXI. AD LEGEM VISELLIAM.

Impp. Dioclet. et Maximian. AA. et CC. Baccho.

Lex Visellia libertinae conditionis homines persequitur, si ea, quae ingenuorum sunt, contra honores, et dignitates ausi fuerint attentare, vel decurionatum arripere: nisi iure aureorum annulorum impetrato a Principe sustententur. Tunc enim quoad viuunt, imaginem, non statum ingenuitatis obtinent: et sine periculo ingenuorum etiam officia peragunt publica. Qui autem libertinus se dicit ingenuum, tam de operis civiliter, quam etiam ex lege Visellia criminaliter poterit perurgeri. In curiam autem se immiscens, damno quidem cum infamia afficitur. Muneribus vero personalibus in patria patroni, quae congruunt huiusmodi hominibus, singulos pro viribus adstrictos esse non dubium est. PP. II. Id. Febr. Antiochiae, CC. Conf.

TIT. XXII. AD LEGEM CORNELIAM DE FALSIS.

6. Imp. Philippus A. et Philippus C. Culpio.

Qui falsas tabulas dixerit, nec obtinuerit: ad defuncti iudicium aspirare non potest. PP. XV. Kal. April. Philippo A. et Titiano Conf. 246.

TIT. XXIII. DE HIS, QVI SIBI ADSCRIBVNT IN TESTAMENTO.

4. Imp. Alexander A. Crescenti. Quae in testamento vxoris maritus sua manu legata sibi adscripserit, pro non scriptis habentur: et legis Corneliae poena, si venia impetrata non est, locum habet. PP. III. Non. Februar. Fusco II. et Dextro Conf. 226.

TIT. XXIV. DE FALSA MONETA.

3. Imppp. Valent. Theod. et Arcad. AAA.

Rufino P. P. Si quis super cudendo aere, vel rescripto aliquo, vel etiam adnotatione nostra sibi arripuerit facultatem, non solum fructum pro-

propriae petitionis amittat, verum etiam poenam quam meretur, excipiat. Dat. IV. Id. Iul. Constantinop. Theod. A. III. et Abundantio Conff. 393.

TIT. XXV. DE MUTATIONE NOMINIS.

Impp. Dioclet. et Maxim. AA. et CC. Iuliano. Sicut in initio nominis, cognominis, praenominis recognoscendi singulos impositio libera est priuatis: ita eorum mutatio innocentibus periculosa non est. Mutare itaque nomen, vel praenomen, siue cognomen, sine aliqua fraude licito iure, si liber es, secundum ea, quae saepe statuta sunt, minime prohiberis: nullo ex hoc praeiudicio futuro. S. XV. Kal. Ian. AA. Conff.

TIT. XXVI. AD LEGEM IVLIAM DE
AMBITU.

Impp. Arcad. et Honor. AA. Pompeiano P. P. Africae. Nullus omnino principatum, vel numeratum, seu commentariensis gradum, vel cetera officia repetere audeat: cum publicae disciplinae semel gesta sufficiant. At si quispiam promotorum denuo ad munus etiam per sacras literas irrepserit, quod ante docebitur gessisse: cassatis quae hoc modo sunt impetrata, ad solutionem debiti primitus vrgeatur: et qui contra fecerint, poenam deportationis, ad instar legis Iuliae ambitus, excipiant. Dat. prid. Kal. Iun. Mediolani, Stilichone et Aureliano Conff. 400.

TIT. XXVII. AD LEGEM IVLIAM REPETVN-
DARVM.

2. *Imppp. Gratian. Valent. et Theod. AAA. Floro P. P.* Sciant iudices super admissis propriis, aut a se, aut ab heredibus suis poenam esse

esse repetendam. Dat. Kal. Septemb. Antonio et Syagrio Conf. 382.

TIT. XXVIII. DE CRIMINE PECVLATVS.

Imppp. Honor. Theod. et Arcad. AAA. Rufino P. P. Iudices qui tempore administrationis publicas pecunias subtraxerunt, lege Iulia peculatus obnoxii sunt, et capitali animaduersioni eos subdi iubemus. His quoque nihilo minus, qui ministerium eis ad hoc adhibuerunt, vel qui subtractas ab his scientes susceperunt, eadem poena percellendis. Dat. V. Non. Martii, Constantinopoli, Honorio X. et Theodosio VI. AA. Conf. 415.

TIT. XXIX. DE CRIMINE SACRILEGII.

3. *Imppp. Grat. Valent. et Theod. AAA. ad Symmachum P. V.* Disputare de Principali iudicio non oportet: sacrilegii enim instar est, dubitare, an is dignus sit, quem elegerit Imperator. Dat. V. Kal. Ian. Mediolani, Richomere et Clearcho Conf. 384.

TIT. XXX. DE SEDITIOSIS, ET DE HIS QVI
PLEBEM CONTRA REMPVBLICAM AVDENT
COLLIGERE.

2. *Imp. Leo A. Erythrio P. P.* In nullis locis aut ciuitatibus tumultuosis clamoribus cuiusquam interpellatio contumeliosa procedat, nec ad solam cuiusquam inuidiam petulantia verba iactentur: scituris his, qui huiusmodi voces emiserint, mouerintque tumultus, se quidem fructum ex his, quae postulant, nullatenus habituros: subdendos autem poenis iis, quas de seditionis et tumultus auctoribus vetustissima decreta sanxerunt. Dat. II. Non. Martii, Constantinop. Leone A. VI. Conf. 474.

TIT.

TIT. XXXI. QVANDO CIVILIS ACTIO CRIMINALI PRAEIVDICET, ET AN VTRAQVE AB EODEM EXERCERI POSSIT.

Imppp. Valens, Gratian. et Valentinianus AAA. Antonio P. P. A plerisque Prudentium generaliter definitum est, quoties de re familiari et ciuilis et criminalis competit actio, vtraque licere experiri: siue prius criminalis, siue ciuilis actio moueatur: nec si ciuilitate fuerit actum, criminalem posse consumi: et similiter e contrario. — Dat. prid. Kal. Ianuar. Trev. Valente VI. et Valentiniano II. AA. Conss. 378.

TIT. XXXII. DE CRIMINE EXPILATAE HEREDITATIS.

5. *Imp. Philippus A. et Philippus C. Simplicio.* Obtentu expilatae hereditatis emolumentum legatorum, maxime suspensa cognitione, legatariis iisdemque libertis defuncti auferri non oportet. PP. XV. Kal. Februar. Philippo A. et Titiano Conss. 246.

TIT. XXXIII. VI BONORVM RAPTORVM.

I. *Imp. Gordianus A. Valerio.* Vi bonorum raptorum actionem, quae cum poena sua retrahit ablata: potius ad mobilia, mouentiaque, quam ad fundos per iniuriam occupatos spectare, explorati iuris est. PP. Kalend. Mart. Attico et Praetextato Conss. 243.

TIT. XXXIV. DE CRIMINE STELLIONATVS.

I. *Imp. Alexander A. Alexandro.* Improbum quidem et criminosum fateris, easdem res pluribus pignoras, dissimulando in posteriore obligatione, quod eadem aliis pignori tenerentur. Verum securitati tuae consules, si oblato omnibus debito, criminis instituendi causam peremeris. PP. V. Id. Februar. Pompeiano et Peligno Conss. 232.

TIT.

TIT. XXXV. DE INIURIIS.

2. *Imp. Alexander A. Clauo.* Iniuriarum actio tibi duplici ex causa competit: cum et maritus in vxoris pudore, et pater in existimatione filiarum propriam iniuriam pati intelligantur. PP. prid. Id. Maii, Agricola et Clemente Conf. 231.

TIT. XXXVI. DE FAMOSIS LIBELLIS.

Impp. Valentiniani et Valentis AA. Edictum. Si quis famosum libellum siue domi, siue in publico, vel quocunque loco ignarus repererit, aut corrumpat priusquam alter inueniat, aut nulli confiteatur inuentum. Si vero non statim easdem chartulas vel corruerit, vel igni consumpserit, sed vim earum manifestauerit, sciat se quasi auctorem huiusmodi delicti capitali sententiae subiugandum. — PP. XVI. Kalend. Mart. Constantinop. Valentiniano et Valente AA. Conf. 365.

TIT. XXXVII. DE ABIGEIS.

Impp. Honorius et Arcadius AA. Pasiphilo. Abacti animalis accusatio non solum cum inscriptionibus, sed etiam sine ea obseruatione proponitur. Dat. VIII. Kal. Ian. Mediolani, Olybrio et Promoto Conf. 395.

TIT. XXXVIII. DE NILI AGGERIBVS NON RVMPENDIS.

Impp. Honorius et Theodosius AA. Anthemio P. P. Si quis posthac per Aegyptum intra duodecimum cubitum fluminis Nili ultra fluenta de propriis ac vetustis vsibus, praeter fas praeterque morem antiquitatis, vsurpauerit: flammis eo loco consumatur, in quo vetustatis reuerentiam, et propemodum imperii appetierit securitatem, consciis et consortibus eius, deportatione constringendis: sic vt nunquam supplicandi eis, vel recipiendi ciuitatem vel dignitatem vel sub.

substantiam licentia tribuatur. Dat. X. Kal. Octobr. Constantinop. Honorio VIII. et Theod. III. AA. Confl. 409.

TIT. XXXIX. DE HIS QVI LATRONES VEL ALIIS CRIMINIBVS REOS OCCVLTAVERT.

1. *Imppp. Valent. Valens et Gratian. AAA. Simplicio Vic.* Eos qui secum alieni criminis reos occultando, eum eamue sociarunt: par ipsos et reos poena exspectet: et latrones quisquis sciens susceperit, et eos offerre iudicibus supersederit, supplicio corporali, aut dispendio facultatum, pro qualitate personae et iudicis aestimatione plectetur. PP. Romae, X. Kal. April. Gratiano A. III. et Equitio V. C. Confl. 374.

TIT. XL. DE REQVIRENDIS REIS.

3. *Impp. Honor. et Theod. AA. Palladio P. P.* In pecuniariis causis edictum contra latitantem propositum, existimationem eius non laedit. Criminalis vero programmatis tenor hanc tantam ferat de iure censuram, vt inter reos adnotati, non tantum patrimonium debeat transferre, sed et famae existimationem laedere. Dat. VII. Kal. Iul. Rauennae, Eustachio et Agricola Confl. 421.

TIT. XLI. DE QVAESTIONIBVS.

2. *Impp. Seuerus et Antoninus AA. et CC. Catulo.* Insolitum est, et graue exemplo, audiri feruos aduersus tutores, vel matrem dominorum suorum: nisi tutelae agatur, Proposita tertio Id. Sept. Chilone et Libone Confl. 205.

TIT. XLII. DE ABOLITIONIBVS.

2. *Imp. Constantinus A. ad Ianuarium Praefectum vrbi.* Abolitio praesentibus partibus causa cognita non a Principe, sed a competenti iudice postulari debet: id est, si per errorem seu

seu temeritatem, seu calorem ad accusationem profiluerit: hoc enim accusator explanans, abolitioni locum faciet. Sin autem per deceptionem, vel pecuniis a reo corruptus ad postulandam abolitionem venit: redemptae miserationis vox minime admittatur: sed aduersus nocentem reum inquisitione facta, poena competens inge-
ratur. Hi autem, qui suam suorumque iniuriam defendunt, et qui cognatos suos in accusatio-
nem deducunt: omnimodo abolitionem petere non prohibentur. Dat. XVI. Kal. Decembr. Ser-
dicae, Constantino A. V. et Licinio Confl. 319.

TIT. XLIII. DE GENERALI ABOLITIONE.

3. *Imppp. Valent. Valens et Gratian. AAA. ad Senatum.* Indulgentia, Patres Conscripti, quos liberat, notat: nec infamiam criminis tol-
lit, sed poenae gratiam facit. Dat. XIV. Kal. Iun. Treueris, Gratiano A. II. et Probo Confl. 371.

TIT. XLIV. VT INTRA CERTVM TEMPVS CRIMINALIS QVAESTIO TERMINETVR.

3. *Imp. Iustinianus A. Mennae P. P.* Crimi-
nales causas omnimodo intra duos annos a con-
testatione litis connumerandos finiri censemus,
nec vlla alia occasione ad ampliora produci tem-
pora: sed post biennii excessum minime vltius
lite durante, accusatum absolui: scientibus iudi-
cibus eorumque officiis, quod si litigatoribus
admonentibus, ipsi litis introductionem vel exa-
minationem distulerint, poena vicenarum libra-
rum auri feriantur. Dat. Kal. April.

TIT. XLV. AD SENATVSCONSULTVM TVR-
PILLIANVM.

1. *Imp. Antoninus A. Amato.* Is demum in
Senatusconsultum incidisse videtur, qui crimen
publici iudicii detulit: et causa criminis ordi-
nata, id est, inscriptionibus depositis, et fide-

iussore de exercenda lite praestito, eoque qui accusatur, sub custodia officii facto, non impetrata abolitione ab executione criminis destitit.

TIT. XLVI. DE CALVMNIATORIBVS.

I. *Imp. Alexander A. Sabino.* Calumnia eo tempore coerceri solet, quo de causa praesente accusatore iudicatur: ideoque posteaquam de causa iudicatum est, contra consuetudinem calumniam accusatoris puniri desideras.

TIT. XLVII. DE POENIS.

I. *Imp. Titus Aelius Antoninus A. Lucio.* Etiam in opus perpetuum damnati, non dissimilis conditionis sunt ab his, qui deportantur in insulam. PP. sine die et Cons.

TIT. XLVIII. NE SINE IVSSV PRINCIPIS CERTIS IUDICIBVS LICEAT CONFISCARE.

Impp. Theod. A. et Valent. C. ad Hierium P. P. Nulli iudicum liceat, exceptis qui in summa administrationis sunt positi potestate, proscriptionis tempestate totius substantiae aliquem percellere, nisi ad nostras aures hoc ipsum referatur. Dat. X. Kal. Febr. Constantinop. Theod. A. XI. et Valent. C. Conf. 425.

TIT. XLIX. DE BONIS PROSCRIPTORVM, SEV DAMNATORVM.

2. *Imp. Alexander A. Frontoni.* Deportati, nec earum quidem rerum, quas post poenam irrogatam habuerint, heredem habere possunt: sed et hae publicabuntur.

TIT. L. DE BONIS EORVM, QVI MORTEM SIBI CONSCIVERVNT.

2. *Imp. Alexander A. Rustico.* Eorum, qui in reatu diem suum functi sunt, si non perduellionis causam sustinuerunt, nec ob metum criminis mortem sibi consciuerunt, bona ad successores.

cessores transmittuntur. Dat. Id. Maii, Alexandro A. iterum, et Marcello Conff. 227.

TIT. LI. DE SENTENTIAM PASSIS, ET RESTITVTIS.

6. *Imp. Gordianus A. Fabiano P. P.* In insulam deportato filio, hacque ratione vinculo paternae potestatis exempto: si postea ex indulgentia diui Alexandri vt proponis, reditus in patrium solum, praecedensque dignitas restituta sit, potestas tamen patria repetita non videtur.

LIBER DECIMVS.

TIT. I. DE IVRE FISCO.

3. *Imp. Gordianus A. Atticae.* Si minori pretio, quam res est, aperta fraude emptoris vel gratia, quae obligata sunt fisco, venierint: aditus Procurator meus debitam quantitatem inferenti restitui ea praedia iubebit.

TIT. II. DE CONVENIENDIS FISCO DEBITORIBVS.

1. *Imp. Gordianus A. Saturnino et aliis.* Non iniusta ratione desideratis, repromissa fisco indemnitate, eos priore loco conueniri, qui reliqua contraxerunt, mox ad vos perueniri qui ab his quaedam mercati estis.

TIT. III. DE FIDE ET IVRE HASTAE FISCALIS, ET DE ADIECTIONIBVS.

2. *Imp. Gordianus A. Heracleoni.* Duplex ratio desiderium tuum iuuat: et quod praetermissa hastarum solemnitate possessiones tuas ex officio distractas suggeris, et quod pretii vilitate, ob exiguum debitum, gratiosam emptionem in fraudem tuam, in vtilitatemque rationum mearum, aduersarium commentum fuisse dicis. Quapropter illicita ista redargue, tam indemnitati fisci consulturus, quam tuae securitati operam
Ff 2 laturus.

laturus. PP. V. Kal. * Gordiano A. et Auiola
Confl. 240.

**TIT. IV. DE VENDITIONE RERVM FISCALIVM
CVM PRIVATIS COMMVNIVM.**

Imp. Alexander A. Epicteto. Forma est, quo-
tiens ad fiscum, vel minima portio rei pertinet,
vt vniuersa a Procuratoribus meis distrahatur:
sed pretium partis tantum in fiscum redigatur,
reliquum dominis partium restituatur. Empto-
rem igitur praediorum, de quibus libellum de-
disti, apud suum iudicem conueni, vsurum de-
fensionibus, si quae sibi competunt. PP. VII.
Kal. Octob. Fusco et Dextro Confl. 226.

**TIT. V. NE FISCVS REM, QVAM VENDIDIT,
EVINCAT.**

*2. Impp. Honor. et Theod. AA. Palladio P. P.
Orientis.* Retractare fiscum, quod semel vendi-
dit, aequitatis honestatisque ratio non patitur.
Dat. Kal. Ian. CP. Martiano A. et Adelphio
Confl. 451.

**TIT. VI. DE HIS, QVI EX PVBLICIS RATIO-
NIBVS MUTVAM PECVNIAM ACCEPERVNT.**

*1. Impp. Valent. et Valens AA. ad Probum
P. P.* Si quis ab exactoribus, tabulariis, et
arcariis, officiisque rationum foenebrem pecu-
niam sumpserit, detectus in eodem, ad qua-
drupli poenam ex hac auctoritate teneatur. Dat.
IV. Id. Mart. Treuer. Valentiniano et Valente
Confl. 365.

**TIT. VII. POENIS FISCALIBVS CREDITORES
PRAEFERRI.**

Imp. Alexander A. Marcello. Rem suam
persequentibus poenae exactio postponitur. Si-
cut itaque in fortis quantitate fisci persecutio
potior est: ita in triplo quod poenae nomine
ad-

adiectum est, propria forma seruanda est. PP. Kalend. Iul. Iuliano et Crispino Conss. 225.

TIT. VIII. DE FISCALIBVS VSVRIS.

I. *Imp. Antoninus A. Antiocho.* Eius summae, quam tibi poenae nomine inflictam probaturus es, vsurae non exigentur. Nec enim multam tibi procurator meus irrogauit ultra quam placitum est, sed poenam te iussit inferre. PP. XV. Kalend. Decembr. Sabino et Anulino Conss. 217.

TIT. IX. DE SENTENTIIS ADVERSVS FISCVM LATIS RETRACTANDIS.

Imp. Antoninus A. Acutiano. Causas, in quibus contra fiscum iudicatum est, intra triennium retractari posse, et post id tempus, si praeuaricatio arguatur, vel manifesta fraus probetur, notum est. PP. Non. Iul. Duob. et Aspris Conss. 213.

TIT. X. DE BONIS VACANTIBVS, ET DE INCORPORATIONE.

4. *Impppp. Honor. et Theod. AA. et Constant. A. Palladio P. P.* Vacantia mortuorum bona tunc ad fiscum iubemus transferri, si nullum ex qualibet sanguinis linea, vel iuris titulo legitimum reliquerit intestatus heredem. Dat. VIII. Id. Iul. Rauennae, Eustathio et Agricola Conss. 421.

TIT. XI. DE DELATORIBVS.

I. *Imp. Alexander A. Basso.* Si ei, qui capere potest, tacitum fideicommissum relictum est, cessat delatio. His enim prohibetur tacite relinqui, qui palam relictum capere non possunt. PP. XIII. Kalend. Maii, Maximo II. et Aeliano Conss. 224.

**TIT. XII. DE PETITIONIBVS BONORVM
SVBLATIS.**

I. Impppp. Gratian. Valentin. et Theod. AAA.
Eutropio P. P. Quisquis in crimine maiestatis
deprehensus fuerit, et punitus, bonaque eius,
sicut plectendi consuetudo criminis habet, fiscus
inuasit, nullus eadem sub specie munificentiae
Principalis audeat proprio iure poscere: qui con-
tra legem id ausus fuerit sperare, quod non
licet, reus violatae legis habeatur. — Dat.
XVI. Kal. Decembr. Thessalonicae, Gratiano V.
et Theodosio I. AA. Conf. 380.

TIT. XIII. DE HIS, QVI SE DEFERVNT.

*Imp. Constantinus A. Maximo Rationali Hi-
spaniarum.* Is cuius tacitae fidei commissa fue-
rit hereditas, statim officio Grauitatis tuae nun-
tiet, et gesta prodat, et continuo quod actum
fuerit, renuntiet: et post hanc fidem, tertiam
ex omnibus defuncti bonis percipiat portionem.
— Dat. Id. Mart. Gallicano et Basso Conf. 317.

**TIT. XIV. SI LIBERALITATIS IMPERIALIS
SOCIVS SINE HEREDE DECESSERIT.**

*Imp. Constantinus A. ad Mygdonium Castren-
sem S. Palatii.* Iubemus, vt si quis forte ex
his quibus communiter a nobis aliquid donatum
fit, nullo herede relicto decesserit: ad confor-
tem potius solatium, quam ad personam aliam
pars decedentis perueniat. Dat. XII. Kal. April.
Antiochiae, Constantino A. IV. et Licinio IV.
Conf. 315.

TIT. XV. DE THESAURIS.

Imp. Leo A. Eutychio P. P. Nemo in poste-
rum super requirendo in suo, vel alieno loco
thesauro, vel super inuento ab alio, vel a se,
effusis precibus pietatis nostrae benignas aures
audeat

audeat molestare. — Dat. VI. Id. Octob. Leone iuniore A. Conf. 474.

TIT. XVI. DE ANNONIS ET TRIBVTIS.

2. *Impp. Valer. et Gallien. AA. et Valerianus C. Antiocho.* Aes quidem alienum pro portione, ex qua quisque defuncto heres extiterit, praestari oportet: annonas autem is soluere debet, qui possessiones tenet et fructus percipit. PP. *Seculare et Donato* Conf. 261.

TIT. XVII. DE INDICATIONIBVS.

2. *Impp. Theod. et Valent. AA. Dario P. P.* Particulari delegationum notitia, ante indictionis exordium singulis transmissa prouinciis, collationis modum a possessoribus multo ante prospectum, deuotionis solitae, non subitis calumniis tua Sublimitas faciat imputari: vt et prouincialibus subeundi dispendii necessitas auferatur, et officiis inferendi damna licentia denegetur. Dat. V. Kal. Septembr. Apamiae, Isidoro et Senatore Conf. 436.

TIT. XVIII. DE SUPERINDICTO.

Imppp. Grat. Valent. et Theod. AAA. ad Procons. VV. CC. et omnes Rectores. Nihil superindictorum nomine ad solas Praefecturae literas quisquam prouincialis exsoluat: neque vllius omnino indictionis titulus etiam solemnis immineat, nisi cum nostro confirmata iudicio, et imperialibus nixa praeceptis, sedis amplissimae deposcat indictio, et cogat exactio. Dat. XVIII. Kalend. Iul. Mediolani, Antonio et Syagrio Conf. 382.

TIT. XIX. DE EXACTORIBVS TRIBVTORVM.

3. *Imp. Constantius A. Nemesiano V. P. Com. Larg.* Quotiens quis et priuati debitor inuenitur, et fisci: abreptus ab vno officio, teneatur ad vniuersi debiti solutionem. Qui eum abstulit,

coerceatur: ac totius summae exactionem in se suscipiat, qui eundem auellendum subtrahendumque crediderit. Dat. IV. Id. Maii, Nizibi, Amanatio et Albino Confl. 345.

TIT. XX. DE SUPEREXACTIONIBVS.

Impp. Arcad. et Honor. AA. Appollodoro Procons. Africae. Quicquid vltra debitum fuerit elicium a curialibus, vel cohortalibus, vel aliis exactoribus, in duplum eruatur: quod prouincialibus restitui protinus oportebit. Si quis autem exactorum in superexactionis crimine fuerit confutatus, capitali periculo cupiditas eius amovenda atque prohibenda est, si in iisdem sceleribus perseueret. Dat. prid. Id. Mart. Mediol. Stilichone et Aureliano Confl. 400.

TIT. XXI. DE CAPIENDIS ET DISTRAHENDIS PIGNORIBVS TRIBVTORVM CAUSA.

I. *Imp. Constantinus A. ad Afros prouinciales.* Res eorum, qui fiscalibus debitis per contumaciam satisfacere differunt, distrahantur; comparatoribus data perpetua firmitate possidendi. Dat. XV. Kalend. Iun. Serdicae, Constantino Caesare V. et Maximo Confl. 327.

TIT. XXII. DE APOCHIS PVBLICIS ET DE DESCRIPTIONIBVS CVRIALIBVS ET DE DISTRIBUTIONIBVS CIVILIBVS.

4. *Imp. Iustinianus A.* Securitatibus, quae publicarum functionum gratia siue in solidum siue ex parte solutae esse conscribuntur, nullam exceptionem non numeratae pecuniae penitus opponi concedimus. Dat. Kal. Iul. CP. Iustiniano A. II. Confl. 528.

TIT. XXXIII. DE CANONE LARGITIONALIYM TITVLORVM.

I. *Imppp. Gratian. Valent. et Theodos. AAA. Iuliano.* Omnem summam auri, vel argenti, et reli-

reliquarum specierum, qua sacris largitionibus ex more penduntur, statim vt exactio fuerit celebrata, ad thesauros vniuscuiusque prouinciae, vel ad proximos referri sub obsignatione tabularii, ceterorumque quos sollicitos esse debere praecedentia iussa decreuerunt, et thesaurorum praepositis consignari praecipimus: vt exinde ad sacrum comitatum integer omnium titulorum numerus dirigatur. Dat. XII. Kal. Aug. Mero-
baude II, et Saturnino Confl. 383.

TIT. XXIV. NE OPERAE A COLLATORIBVS
EXIGANTVR.

Imppp. Valentinianus, Valens et Gratianus AAA. ad Viuentium P. P. Operarum praebitionem, quae illicite a prouincialibus haecenus expetita est, Sinceritas tua cessare praecipiat. Dat. X. Kal. Mart. Treueris, Valentiniano NB. P. et Victore Confl. 369.

TIT. XXV. DE IMMVNITATE NEMINI CON-
CEDENDA.

2. *Impp. Honor. et Theodos. AA. Anthemio P. P.* Per Bithyniam ceterasque prouincias possessores in reparatione publici aggeris, et ceteris huiusmodi muneribus pro iugerum numero vel capitum quae possidere noscuntur, dare cogantur. Dat. VII. Kalend. Nouemb. Constantinop. Honorio VIII, et Theodosio V. AA. Confl. 411.

TIT. XXVI. DE CONDITIS IN PVBLICIS
HORREIS.

2. *Impp. Valentinianus et Valens AA. Anthemio Praefidi.* Cum ad quamlibet vrbein, mansionemue accesseris, protinus horrea inspicere te volumus, vt deuotissimis militibus depuratae et incorruptae species praebeantur: nam si per incuriam officii grauitatis tuae, sartorum tecto-

rum neglecta procuratione, aliqua pluuiis infecta perierint: ad damnum tuum referentur. Dat. VIII. Kal. Septemb. Arelate, Iouiano et Varroniano Conf. 364.

TIT. XXVII. VT NEMINI LICEAT IN EMPTIONE SPECIERVM SE EXCVSARE: ET DE MVNERE SITOCOMIAE.

I. *Imp. Anastasius A. Macroniano P. P.* Quotiens urgente necessitate comparationes frumenti, vel olei, aliarumque specierum quibuslibet prouinciis indicuntur, nulli penitus possidentium sese sub cuiuscunque priuilegii occasione excusandi tribui facultatem censemus: omnique cuicunque possidentium, quocunque modo, quocunque tempore, per sacros apices, vel etiam pragmaticam sanctionem, aut iudicialem forte dispositionem huiusmodi excusatio data est, vel postea data fuerit, licentia minime vnquam contra tenorem nostrae legis saluberrimae valitura. Adeo namque huiusmodi onera cunctis, pro qua singulos portione contigerit, volumus irrogari, vt ab iisdem comparationibus nec sacratissimam nostrae pietatis, nec serenissimae nostrae coniugis domum patiamur subtrahere. Dat. III. Kalend. August. Constantinop. Olibrio V. C. Conf. 491.

TIT. XXVIII. DE COLLATIONE DONATORVM, VEL RELEVATORVM, AVT TRANSLATORVM, SEV ADAERATORVM.

Impp. Valentinian. et Theodos. AA. Hermocrati P. P. Dispositionem amplissimae recodationis Antiochi, quae certam quantitatem ante se releuatis possessionibus nomine canonis indixit, non imminui decernimus: id enim quoniam in canonem cecidit, et anniuersaria debet pensitatione persolui: nec in praeteritum,
nec

nec in posterum patimur esse concessum. —
Dat. XII. Kal. Decemb. Theod. A. XVIII. et
Albino Conff. 444.

TIT. XXIX. DE COLLATIONE AERIS.

Impp. Arcad. et Honor. AA. Hilario P. P.
Aeris pretia, quae a prouincialibus postulantur,
ita exigi volumus, vt pro viginti libris aeris,
vnus auri solidus a possessore reddatur. Dat. V.
Kal. Iun. Mediolani, Arcadio IV. et Honorio III.
AA. Conff. 396.

TIT. XXX. DE DISCVSSORIBVS.

I. Imppp. Valentin. Valens et Gratian. AAA.
ad Arthemium Vicar. Hispaniarum. Quotiens
in disceptatione constiterit inique discussionem
fuisse confectam, et fidem facti non poterit
approbare discussor, ipse in eodem titulo, et in
eodem modo ad soluendum protinus vrgeatur,
in quo alterum perperam fecerit debitorem.
Dat. prid. Id. Maii, Valentiniano NB, P. et
Victore Conff. 369.

TIT. XXXI. DE DECVRIONIBVS ET FILIIS
EORVM, ET QVI DECVRIONES HABENTVR,
ET QVIBVS MODIS A FORTVNA CVRIAE
LIBERENTVR.

9. Impp. Diocletianus et Maximianus AA.
Aurelio. In albo decurionum praescriptis, pa-
trem non habenti filios anteferri constat,

TIT. XXXII. SI SERVVS, AVT LIBERTVS AD
DECVRIONATVM ADSPIRAVERIT.

2. Impp. Diocletianus et Maximianus AA.
Oricinae. Praeses prouinciae si eum qui Aedi-
litate fungitur, seruum tuum esse cognouerit,
si quidem non ignarum conditionis suae ad
Aedilitatem adspirasse perspexerit, ob violatam
seruili macula curiae dignitatem congruenti
poena adficiet. Si vero cum opinione publica
mater

mater eius pro libera haberetur, ex decurione procreatus, ad capeffendum honorem errore lapsus processit, dominio tuo eum subiugabit.

TIT. XXXIII. DE PRAEDIIS DECVRIONVM
SINE DECRETO NON ALIENANDIS.

I. *Imppp. Valent. Theod. et Arcad. AAA. Cynegio P. P.* Si quis decurionum vel rustica praedia, vel vrbana venditor necessitate coactus addicit, interpellet iudicem competentem, omnesque causas sigillatim, quibus strangulatur, exponat; et ita demum distrahendae possessionis facultatem accipiat, si alienationis necessitatem probauerit. — Dat. VIII. Kalend. Decembr. Constantinopoli Honorio NB. P. et Euodio Confl. 386.

TIT. XXXIV. QVANDO ET QVIBVS QVARTA
PARS DEBETVR EX BONIS DECVRIONVM, ET
DE MODO DISTRIBUTIONIS EORVM.

I. *Impp. Theod. et Valent. AA. Florentio P. P.* Si decurionum consortio fit alienus, qui curiali successit; competentis eidem iuris, siue ex asse, siue ex parte heres sit bonorumue possessor, partem quartam iure optimo a curia peti decernimus. Dat. V. Id. Iun. CP. Felice et Tauro Confl. 428.

TIT. XXXV. DE IMPONENDA LVCRATIVA
DESCRIPTIONE.

Impp. Theod. et Valent. AA. ad Apollonium Praefectum Praetorio. — Lucratiuas res eas tantum volumus appellari, atque a praedictae descriptionis grauamine excipere, quae hereditatis, legati, fideicommissi iure, mortis causa donationis, vel cuiuslibet postremae voluntatis arbitrio ad quempiam delabuntur. Inter viuos etiam donatio simplici liberalitate confecta, lucratiuae

cratiuae merebitur et nomen, et sarcinam. —
Dat. VII. Id. Mart. Constantinop. Dioscoro et
Eudoxio VV. CC. Conff. 442.

TIT. XXXVI. DE PRAEBENDO SALARIO.

*Imp. Constantinus A. ad Marcellinum Corr.
post alia.* Nulli salarium tribuatur ex iuribus
reipublicae, nisi ei qui iubentibus nobis specia-
liter fuerit consecutus. Dat. V. Non. Octob.
Constantinop. Limenio et Catullino Conff. 349.

TIT. XXXVII. SI CVRIALIS RELICTA CIVI-
TATE RVS HABITARE MALVERIT.

*Impp. Arcad. et Honor. AA. Eutychiano P.P.
post alia.* Curiales omnes iubemus intermina-
tione moneri, ne ciuitates fugiant, aut dese-
rant, rus habitandi causa: fundum quem ciuitati
praetulerint, scientes fisco esse fociandum: eo-
que rure se carituros, cuius causa impios se,
patriam vitando, demonstraerint. Dat. XVIII.
Kalend. Ianuar. Constantinop. Arcad. IV. et Ho-
nor. III. AA. Conff. 396.

TIT. XXXVIII. DE MVNICIPIBVS ET ORI-
GINARIIS.

4. *Impp. Dioclet. et Maxim. AA. Secundo.*
Origine propria neminem posse voluntate sua
eximi, manifestum est.

TIT. XXXIX. DE INCOLIS, ET VBI QVIS DO-
MICILIVM HABERE VIDETVR, ET DE HIS,
QVI STVDIORVM CAUSA IN ALIENA CIVI-
TATE DEGVNT.

4. *Impp. Dioclet. et Maxim. AA. et CC.
Alexandro.* Cum neque originales, neque in-
colas vos esse memoratis: ob solam domus,
vel possessionis, licet ex substantia decurionis
acquisita sit, causam, publici iuris auctoritas
muneribus subiugari vos non finet.

TIT.

TIT. XL. DE MVNERIBVS ET HONORIBVS
NON CONTINVANDIS INTER PATREM ET FI-
LIVM: ET DE INTERVALLIS.

1. *Impp. Seuerus et Antoninus AA. Septimio Zenoni.* Sicut honores et munera cum pater, et filius decuriones sunt, in eadem domo continuari non oportet: ita vacationum concessa tempora non aliis prodesse possunt, quam his, qui ad eosdem, vel alios honores, eademque, vel alia munera denuo vocantur. Pro infante vero filio, quem decurionem esse voluisti, quam fidem tuam in posterum adstrinxeris, tamen onera sustinere non cogeris: cum ad ea tantum, quae mandari possunt, voluntatem dedisse videaris.

TIT. XLI. DE MVNERIBVS PATRIMONIORVM.

4. *Impp. Valerian. et Gallien. AA. Neroni.* Non videtur abhorrire a ratione sententia, qua Praeses prouinciae equos curiales alere, non personarum, sed patrimonii esse decreuit: et tamen si iniqua esset, omisso a te appellationis auxilio, necessario permanet.

TIT. XLII. QVEMADMODVM CIVILIA MVNERA
INDICVNTVR.

4. *Impp. Dioclet. et Maxim. AA. et CC. Regio.* Ultra modum sumptuum te muneribus ciuilibus grauari leuatis aliis, Praeses prouinciae non patietur: sed aequalitatem, tam iuris quam censurae memor, circa ordinem custodiet.

TIT. XLIII. DE HIS, QVI SPONTE PVBLICA
MVNERA SVBEVNT.

2. *Impp. Dioclet. et Maxim. AA. Valerio.* Qui publici muneris vacationem habet, si aliquem honorem excepto decurionatu sponte susceperit, ob id quod patriae suae vtilitatibus cesserit, vel gloriae cupiditate paulisper ius publi.

publicum relaxauerit, competens priuilegium non amittit.

TIT. XLIV. DE HIS, QVI A PRINCIPE VACATIONEM ACCEPERVNT.

Imppp. Theod. Arcad. et Honor. AAA. Rufino P. P. Nullus vacationem temporalem curialis accipiat: nisi id forte veris, ac probatis causis adnotatio nostra concesserit. Dat. prid. Non. Iun. CP. Theodosio et Abundantio Conss. 393.

TIT. XLV. DE VACATIONE PVBLICI MVNERIS.

Imp. Gordianus A. Ianuario. Muneris publici vacationem ea continere, quae non lege, non Senatusconsulto, non constitutionibus Principum iniunguntur, merito responsum est: ad quam formam iuris pertinens, si coeperis ad munera extraordinaria a magistratibus deuocari, appellatione interposita poteris apud Praesidem iuris rationibus protegi.

TIT. XLVI. DE DECRETIS DECVRIONVM SVPER IMMVNITATE QVIBVSDAM CONCEDENDA.

I. *Impp. Diocletian. et Maxim. AA. Vrsatio.* Exceptis, qui liberalium studiorum antistites sunt, et qui medendi cura funguntur, decurionum decreto immunitas nemini tribui potest.

TIT. XLVII. DE EXCVSATIONIBVS MVNERVM.

16. *Imppp. Arcad. Honor. et Theod. AAA. Melitio P. P. post alia.* Ab illustribus personis sordida munera, et extraordinariae necessitatis damna remouemus. Dat. XV. Kal. Mart. Ravenn. DD. NN. Honorio IX. et Theodosio V. AA. Conss. 412.

TIT.

TIT. XLVIII. DE QVIBVS MVNERIBVS, VEL
PRAESTATIONIBVS NEMINI LICEAT SE
EXCVSARE.

2. *Impp. Theod. et Valent. AA. ad Taurum P. P.* Cum ad felicissimam expeditionem nominis nostri, omnium prouincialium per loca qua iter arripimus, debeant nobis solita ministeria exhiberi, neminem ab angariis, vel parangariis, vel plaustris, vel quolibet munere penitus excusari praecipimus: sed omnes, siue ad diuinam nostram domum, siue ad venerabilis Augustae, vel ad sacrosanctas Ecclesias, vel quaslibet illustres domos pertinent, nec lege pragmatica, nec diuina adnotatione, sacrae oraculo excusatos, indictionibus magnificae tuae sedis tempore nostrae expeditionis obedire decernimus. Dat. XIII. Kal. Mart. Constantinop. Valentiniano A. V. et Nonio Conf. 445.

TIT. XLIX. QVI AETATE VEL PROFESSIONE
SE EXCVSANT.

1. *Impp. Dioclet. et Maxim. AA. Seuerino, et aliis Scholaribus Arabiae.* Cum vos adfirmetis liberalibus studiis operam dare, maxime circa iuris professionem, consistendo in ciuitate Berytiorum prouinciae Phoeniciae: prouidendo vtilitati publicae et spei vestrae, decernimus, vt singuli vsque ad vicesimum quintum annum aetatis suae studiis non auocentur.

TIT. L. QVI MORBO SE EXCVSANT.

2. *Impp. Dioclet. et Maxim. AA.* Cum alicui morbo debilitatum te esse dicas, iuxta iuris publicae auctoritatem a personalibus muneribus vacationem habebis.

TIT. LI. DE HIS, QVI NVMERO LIBERORVM,
VEL PAVPERTATE EXCVSATIONEM ME-
RVERVNT.

4. *Impp. Dioclet. et Maxim. AA.* Cum facul-
tates tuas omnes in filium tuum contulisse te,
nec quicquam habere proponas: respectu patri-
monii eius quod tuum esse desiit, muneribus
ciuilibus non adstringeris.

TIT. LII. DE PROFESSORIBVS ET MEDICIS.

3. *Imp. Philippus A.* Poetae nulla immuni-
tatis praerogatiua iuuantur.

TIT. LIII. DE ATHLETIS.

Impp. Dioclet. et Maxim. AA. et CC. Hermeti.
Athletis ita demum, si per omnem aetatem cer-
tasse, coronis quoque non minus tribus, certa-
minis sacri in quibus vel semel Romae, seu an-
tiquae Graeciae merito coronati, non aemulis
corruptis ac redemptis probentur: ciuiliu mu-
nerum tribui solet vacatio.

TIT. LIV. DE HIS, QVI NON IMPLETIS STI-
PENDIIS SACRAMENTO SOLVTI SVNT.

1. *Imp. Antoninus A.* Ignominiae causa sa-
cramento liberati honoribus abstinere debent: a
muneribus autem ciuilibus excludendi non sunt.

TIT. LV. QVIBVS MVNERIBVS EXCVSENTVR
HI, QVI POST IMPLETAM MILITIAM, VEL
ADVOCATIONEM PER PROVINCIAS SVIS COM-
MODIS VACANTES COMMORANTVR, ET DE
PRIVILEGIIS EORVM, ET DE CONDVCTO-
RIBVS VECTIGALIVM FISCO.

2. *Impp. Dioclet. et Maxim. AA. et CC.* Non
alios a muneribus et honoribus vacationem ha-
bere, quam qui mancipatum suo nomine vecti-
gal a fisco conducunt, certum est. Quare eos,
qui ab his quaedam exercenda accipiunt, nullis
priuilegiis esse munitos haud dubii iuris est.

TIT. LVI. DE LIBERTINIS.

Imp. Dioclet. et Maxim. AA. et CC. Bucillo.
 Conditio libertinitatis de muneribus ciuilibus tribuere non potest excusationem: nec in ea quidem ciuitate, vbi domicilium libertinus habet.

TIT. LVII. DE INFAMIBVS.

Imp. Dioclet. et Maxim. AA. Infames personae licet nullis honoribus qui integrae dignitatis hominibus deferri solent, vti possint: curialium tamen vel ciuiliū munerum vacationem non habent, sed solemnibus indictionibus ob tutelam publicam eos satisfacere necesse est.

TIT. LVIII. DE REIS POSTVLATIS.

Imp. Alexander A. Martiano. Reos criminis postulatos, nouos honores appetere non debere, antequam purgauerint innocentiam suam, et a diuis parentibus nostris, et a me saepe rescriptum est. Dat. VI. Kal. Mart. Maximo II. et Aeliano Conss. 224.

TIT. LIX. DE HIS, QVI IN EXILIVM DATI
VEL AB ORDINE MOTI SVNT.

1. *Imp. M. Antoninus A. Diogeni.* Quibus posthac ordini suo, vel aduocationi ad tempus interdicetur, post impletum temporis spatium non prorogabitur infamia.

TIT. LX. DE FILIISFAMILIAS, ET QVEM-
ADMODVM PRO HIS PATER TENEATVR.

2. *Imp. Antoninus A.* Cum appellasse te dicas, ostendis causam ad te pertinere: potueras enim nominato filio tantum contestari, et non consentire oneri ei delato.

TIT. LXI. DE PERICVLO SVCCESSORVM
PARENTIS.

Imp. Alexander A. Si de proprio suo patrimonio muneris editionem tuo nomine pater
tuus

tuus repromisit, ideoque etiam sacerdotem te creari impetrauit, onus erogationis commune omnium heredum eius esse Praefes prouinciae non ignorabit.

TIT. LXII. DE MULIERIBVS, IN QVO LOCO MVNERA SEXVI CONGRVENTIA, VEL HONORES AGNOScant.

Imp. Philippus A. Eam, quae aliunde oriunda, alibi nupta est: si non in vrbe Roma maritus eius consistat, non apud originem suam, sed apud incolatum mariti ad honores seu munera, quae personis cohaerent, quorumque is sexus capax esse potest, compelli posse, saepe rescriptum est. Patrimonii vero munera necesse est mulieres in his locis, in quibus possident, sustinere.

TIT. LXIII. DE LEGATIONIBVS.

1. Imp. Valerianus et Gallienus AA. Pater trium incolumium liberorum legationibus publicis liberatur.

TIT. LXIV. DE EXCVSATIONIBVS ARTIFICVM.

1. Imp. Constantinus A. ad Maximum. Artifices artium breui subdito comprehensarum, per singulas ciuitates morantes, ab vniuersis muneribus vacare praecipimus: si quidem in discendis artibus otium sit accommodandum: quo magis cupiant et ipsi peritiores fieri, et suos filios erudire. Dat. IV. Non. August. Feliciano et Titiano Conf. 337.

TIT. LXV. DE POTIORIBVS AD MVNERA NOMINANDIS.

Imp. Antoninus A. Si ipse vocatus ad munera ciuilia: potiozem alium nominandum putaueris, age causam tuam.

TIT. LXVI. SI PROPTER INIMICITIAS CREATIO FACTA SIT.

Imp. Alexander A. Si propter inimicitias ad munera ciuilia creatus es, hanc tibi nominationem non nocere, Praefidis aequitas faciet: cum et publicae vtilitatis interfit, non ex inimicitia creationes fieri debere, sed aestimatione vera, et commodo reipublicae.

TIT. LXVII. DE SVMPTVVM RECVPERATIONE.

Imp. Gordianus A. Muneribus ciuilibus non fungeris, quae personis mandantur, si quinque filios incolumes habeas: at si contra id priuilegium ad munus, fatigandi tui causa, quidam te deuocauerint, tuque appellatione interposita securitatem reportaueris, a nominatoribus sumptus, quos in litem feceris, recuperabis.

TIT. LXVIII. SI POST CREATIONEM QVIS DECESSERIT.

*Imp. Gordianus A. ** Si ante diem subeundi honoris atque muneris pater tuus defunctus est: conueniri eo nomine heredes eius non oportere, Praeses prouinciae minime ambiget.

TIT. LXIX. DE TABVLARIIS, SCRIBIS, LOGOGRAPHIS, ET CENSVALIBVS.

1. *Imp. Alexander A.* Nulli omnino ex tabulariis, vel scribis, vel logographis, eorumque filiis, in quocunque officio militent, sed ex omnibus officiis, nec non etiam si intra nostrum palatium militant, necdum impleto quinquennio reperti et retracti, protinus officiis municipalibus reddantur. Dat. VIII. Kalend. Iul. Lauriaco, Marcellino et Probino Conf. 341.

TIT. LXX. DE SVSCEPTORIBVS, PRAEPOSITIS, ET ARCARIIS.

6. *Imppp. Valent. Valens et Grat. AAA. Probo P. P.* Frumenta, quae horreis inferuntur,

tur, pro illationis modo illico apocharum cautionibus adnotentur: non autem oportet in horreis fiscalibus, nisi fiscalia frumenta constitui. Dat. V. Id. April. Treueris, post Consulatum Gratiani A. Ill. et Equitii V. C. 375.

TIT. LXXI. DE PONDERATORIBVS, ET AVRI ILLATIONE.

I. *Imp. Constantinus A. ad Eufraxium Rationalem trium prouinciarum.* Aurum, quod infertur a collatoribus, si quis vel solidos uoluerit, vel materiam appendere, aequae lance et libramentis paribus suscipiatur. PP. XIV. Kalend. Aug. Paulino et Iuliano Conf. 325.

TIT. LXXII. DE AVRI PVBLICI PERSECUTORIBVS.

Impp. Honor. et Theod. AA. Anthemio P. P. Auri persecutores partim nulla praemissa ut assollet persecutoria, aurum praesumunt persequi: partim diutius retentant, quod statim fuerat assignandum. Ideoque censemus, ne quis absque praecepto viri illustris Comitum sacrarum largitionum, vel coquendum aurum sumat, vel capiat deinceps retinendum. Dat. XIII. Kal. Aug. Honor. VIII. et Theod. III. AA. Conf. 409.

TIT. LXXIII. DE HIS, QVAE EX PVBLICA COLLATIONE ILLATA SVNT, NON VSVRPANDIS.

I. *Imp. Constantinus A.* Nullus iudicum quod a republica ex collatione suscepit, mutui interventione opposita, vel inuadat, vel conetur inuadere. Dat. Prid. Non. Mart. Treueris, Paulino et Iuliano Conf. 325.

TIT. LXXIV. DE AVRO CORONARIO.

Imppp. Grat. Valent. et Theod. AAA. Cynegio P. P. Ad collationem auri coronarii placuit neminem absque consuetudine esse cogendum.

Dat. XV. Kal. Febr. Constantinop. Richomere et
Clearncho Conss. 384.

TIT. LXXV. DE IRENARCHIS.

Impp. Honor. et Theod. AA. Anthemio P. P.
Irenarchae, qui ad prouinciarum tutelam, quie-
tis, ac pacis per singula territoria faciunt stare
concordiam, a decurionibus iudicio Praesidum
prouinciarum idonei nominentur. Dat. VIII. Kal.
Ianuar. Constantinop. Honorio VIII. et Theodo-
sio III. AA. Conss. 409.

TIT. LXXVI. DE ARGENTI PRETIO, QVOD
THESAVRIS INFERTVR.

Impp. Arcad. et Honor. AA. Eutychiano P. P.
Iubemus, vt pro argenti summa, quam quis the-
sauris fuerat illaturus, inferendi auri accipiat
facultatem: ita vt pro singulis libris argenti
quinos solidos inferat. Dat. XI. Kal. Mart. Con-
stantinop. Caesario et Attico Conss. 397.

LIBER VNDECIMVS.

TIT. I. DE NAVICVLARIIS SEV NAVCLERIS
PVBLICAS SPECIES TRANSPORTANTIBVS, ET
DE TOLLENDALVSTRALIS AVRI COL-
LATIONE.

4. *Impp. Arcad. et Honor. AA. Eusebio P. P.*
Comperimus naucleros susceptas species in ne-
gotiationis emolumenta conuertere: ideoque
decernimus, vt intra annum, quas susceperint,
inferant species, et securitates reportent, quae
etiam diem illationis edoceant, vt intra alterum
annum eis reddantur, a quibus species praesti-
tae sint. Dat. X. Kal. Ianuar. Mediol. Arcadio
III. et Honorio. III. AA. Conss. 394.

TIT.

TIT. II. DE PRAEDIIS ET OMNIBVS REBVS
NAVICVLARIORVM.

*Impp. Valent. et Valens AA. ad Aurelianus
PF. annonae.* Domum etiam mansuetudinis no-
strae in his quae nauiculario nomine obnoxia
sunt, agnoscere praecipimus debitam functio-
nem. Dat. III. Kal. Octobr. Lupicino et Iouino
Conff. 367.

TIT. III. DE NAVIBVS NON EXCVSANDIS.

*I. Impp. Arcadius et Honorius AA. Longi-
niano P. P.* Multi naues suas diuersorum nomi-
nibus et titulis tuentur: cui fraudi obuiantes
praecipimus, vt si quis ad euitationem publicae
necessitatis titulum crediderit opponendum, sciat
nauem esse fisco sociandam. Nam vt priuatos
quoque non prohibemus habere nauigia, ita
fraudi locum esse non finimus: cum omnes in
commune, si necessitas exegerit, conueniat uti-
litatibus publicis obedire, et subuectionem sine
dignitatis priuilegio celebrare. Dat. III. Id. Ia-
nuar. Rauennae, Arcadio A. VII. et Probo
Conff. 406.

TIT. IV. NE QVID ONERI PVBLICO IMPO-
NATVR.

Impp. Arcad. et Honor. AA. Rufino P. P.
Oneri publico farcinam priuatam ne quis impo-
nat, nec audeat portitores frumenti ad suscipien-
dum onus aliqua necessitate compellere. Hoc
enim facto atque commisso non in dispendium
solum atque naufragii damnum tenebitur obli-
gatus, verum etiam publicae coercitionis expe-
rietur vigorem. Dat. V. Id. Ianuar. Constanti-
nop. Olybrio et Probino Conff. 395.

TIT. V. DE NAVFRAGIIS.

*6. Impp. Honor. et Theodos. AA. Anthemio
P. P.* Super naufragiorum quae contigerint

casibus vſitato more habita quaefſione, ſi quis calculus modiationis dicatur tempeſtate maris deperiffe, ſub tuae ſedis auditione nequaquam feratur acceptus: ſed haec diſpendii iactura, in omne nauclerorum concilium pro rata ſcilicet contingentis muneris deferatur. Dat. XIV. Kal. Februar. Honor. VIII. et Theod. III. AA. Conſſ. 409.

TIT. VI. DE METALLARIIS ET METALLIS, ET PROCVRATORIBVS METALLORVM.

3. *Imppp. Grat. Valent. et Theod. AAA. Floro P. P.* Cuncti qui per priuatorum loca ſaxorum venam laborioſis effoſſionibus perſequuntur, decimas fiſco, decimas etiam domino repraeſentent: cetero modo propriis ſuis deſideriis vindicando. Dat. IV. Kal. Sept. Conſtantinop. Antonio et Syagrio Conſſ. 382

TIT. VII. DE MVRILEGVLIIS, ET GYNAECIARIIS, ET PROCVRATORIBVS GYNAECII, ET DE MONETARIIS, ET BASTAGARIIS.

3. *Impp. Valentin. et Valens AA. ad Germanum Conſularem.* Ingenuae mulieres, quae ſe gynaeciariis ſociauerint, ſi conuentae denuntiatione ſolemni, ſplendorem generis contuberniorum vilitati praeferre noluerint, ſuorum maritorum conditione teneantur. Dat. IV. Kal. Iul. Mediol. Valentiniano et Valente AA. Conſſ. 365.

TIT. VIII. DE VESTIBVS HOLOBERIS ET AVRATIS, ET DE INTINCTIONE SACRI MVRICIS.

3. *Imppp. Theod. Arcad. et Honor. AAA.* Vellera adulterino colore fucata, in ſpeciem ſacri muricis intingere non ſinimus: nec tinctum cum Rhodino prius ſerico, alio poſtea colore fucari: cum de albo omnium colorum tingendi copia non negetur: nam capitalem poenam illicita tentantes ſuſcipient.

TIT.

TIT. IX. DE FABRICENSIBVS.

5. *Impp. Theod. et Valent. AA.* Iure prouisum est, fabricenses artibus propriis inseruire: vt exhaustis laboribus immorentur cum sobole professioni cui nati sunt. Denique quod ab vno committitur, id totius delinquitur periculo numeri: vt constricti nominationibus suis, socio- rum actibus quandam speculam gerant, et vnus damnum ad omnium transit dispendium: vniuersi itaque veluti in corpore vnus formae, vnus decoctionis, si ita res tulerit, respondere cogen- tur. Dat. prid. Non. Nov. CP. Theod. A. XVI. et Fausto Conf. 438.

TIT. X. DE VETERIS NUMISMATIS POTESTATE.

2. *Impp. Valent. et Valens AA. ad Iulianum P. P.* Pro imminutione, quae in aestimatione solidi forte tractatur, omnium quoque pretia specierum decrescere oportet.

TIT. XI. NULLI LICERE IN FRENIS ET EQVE-
STRIBVS SELLIS ET IN BALTEIS MARGARI-
TAS ET SMARAGDOS ET HYACINTHOS APTA-
RE: ET DE ARTIFICIBVS PALATINIS.

Imp. Leo A. Leontico. Nulli prorsus liceat in frenis, et equestribus sellis, vel in balteis suis margaritas, et smaragdos, et hyacinthos aptare posthac, vel inferere: aliis autem gemmis frena et equestres sellas et balteos suos priuatos exor- nare permittimus. De cucurniis vero omnem prorsus qualiumcunque gemmarum habitum prae- cipimus submoueri: fibulis quoque in chlamydi- bus his vtantur, quae solo auro, et arte pre- tiosae sunt. Si quis autem contra interdictum pietatis meae fecerit, sciat se continuo quin- quaginta libris auri esse multandum. Nulli prae- terea priuatorum liceat, exceptis scilicet orna- mentis matronalibus, et tam muliebrium quam

virilium annulorum habitu, aliquid ex auro, et gemmis. quod ad cultum, et ornamentum Imperatorium pertinet, facere. —

TIT. XII. DE CLASSICIS.

Impp. Valentinianus et Valens AA. Auxonio P. P. Classē Seleucenā aliasque vniuersas ad officium, quod magnitudini tuae obsequitur, volumus pertinere: vt classicorum numerus ex incensitis, vel accrescentibus compleatur: et Seleucena ad auxilium purgandi Orientis, aliasque necessitates comiti Orientis deputetur. Dat. Indictione XII.

TIT. XIII. DE DECVRIALIBVS VRBIS ROMAE.

I. Imppp. Valent. Theod. et Arcad. AAA. ad Trifolium P. P. Si quis decuriale de auferendis priuilegiis putauerit lite pulsandum, intelligat se curiae interpellare debere iudicem. Dat. XIV. Kalend. Februar. Mediolani, Timasio et Promoto Conf. 389.

TIT. XIV. DE PRIVILEGIIS CORPORATORVM VRBIS ROMAE.

Impp. Honorius et Theodosius AA. ad Alypium P. V. Nulli sit liberum, nulli permissum, vt nouum aliquid vrbis incolae in vrbe sustineant: sed in honorem aeternae vrbis corporatis indulta suffragia valere praecipimus. Cura autem Rectorum prouinciarum corporati vrbis Romae, qui in peregrina transgressi sunt, redire cogantur: vt seruire possint functionibus, quas imposuit antiqua solemnitas. Datum prid. Id. Iul. Aquil. Tatiano et Symmacho Conf. 391.

TIT. XV. DE PISTORIBVS.

Imp. Leo A. Viuiano P. P. Quicumque ex mancipiis comitis horreorum, dignitatem et officium, vel ambitione, vel gratia, vel pecunia, seu quolibet alio modo posthac fuerit adsecutus:

secutus: exutus dignitate, quam contra interdictum nostrae serenitatis adeptus est, multatus etiam viginti libris auri, ad antiquum denuo consortium collegiumque reuocetur: omne etiam speciale beneficium, quocunque modo contra hanc sanctionem fuerit impetratum, penitus conquiescat.

TIT. XVI. DE SVARIIS ET SVSCEPTORIBVS VINI, ET CETERIS CORPORATIS.

I. *Imppp. Valent. Theodos. et Arcad. AAA. ad Albinum P. V.* Porcinarii vrbis aeternae, cum peruigilem laborem populi Romani commodis exhibeant: sordidis semper muneribus liberentur. Dat. VIII. Kal. Septemb. Romae, Timasio et Promoto Conff. 389.

TIT. XVII. DE COLLEGIATIS, ET CHARTOPRATIS, ET NUMMVLARIIS.

Impp. Theod. et Valent. AA. Cyro P. V. Qui sub praetextu decanorum seu collegiatorum, cum id munus non impleant, aliis se muneribus conantur subtrahere: eorum fraudibus credimus esse obuiandum: ne quis sub specie muneris, quod minus exequitur, alterius muneris oneribus releuetur: ne argentariorum, vel nummulariorum munera declinentur ab his, qui dici tantummodo collegiati, vel decani festinant. Ideoque si quis eorum sub nudae appellationis velamine collegiatum se vel decanum appellat: sciat pro se alium subrogandum, qui praedicto muneri sufficiens approbetur: subrogatione videlicet memoratorum, vel eorum, qui moriuntur, primatum eius, qui subrogatur, admissa iudicio. — Dat. X. Kal. April, Theod. XVII. et Festo Conff. 439.

TIT.

TIT. XVIII. DE STVDIIS LIBERALIBVS VR-
BIS ROMAE, ET CONSTANTINOPOLITANAE.

Impp. Theodosius et Valentin. AA. P. V. Vniuersos, qui vsurpantes sibi nomina magistrorum, in publicis magistrationibus cellulisque collectos vndecunque discipulos circumferre consueuerunt, ab ostentatione vulgari praecipimus amoueri: ita vt si quis eorum post emissos diuinae sanctionis affatus, quae prohibemus, atque damnamus, iterum forte tentauerit, non solum eius quam meretur, infamiae notam subeat, verum etiam pellendum se ex ipsa, vbi versatur illicite, vrbe cognoscat. — Dat. III. Kal. Mart. Constantinop. Theodosio A. XI. et Valentiniano Conss. 425.

TIT. XIX. DE HONORATORVM VEHICVLIS.

Imppp. Gratian. Valent. et Theod. AAA. Nebridio P. V. Omnes honorati, seu ciuiliū, seu militarium, vehiculis dignitatis suae, id est, carrucis, intra urbem sacratissimi nominis semper vtantur. Dat. III. Kal. Febr. Constantinop. Honor. N. P. et Euodio Conss. 386.

TIT. XX. DE PRIVILEGIIS VRBIS CONSTANTINOPOLITANAE.

Impp. Honorius et Theodosius AA. Philippo Praefecto Illyrici. Vrbs Constantinopolitana non solum iuris Italici, sed etiam ipsius Romae veteris praerogatiua laetetur. Dat. prid. Id. Iul. Eustathio et Agricola Conss. 421.

TIT. XXI. DE METROPOLI BERYTO.

Impp. Theodos. et Valent. AA. Hormisdas P. P. Propter multas iustasque causas metropolitano nomine ac dignitate ciuitatem Berytum decernimus exornandam, iam suis virtutibus coronatam. Igitur haec quoque metropolitana habeat dignitatem. Tyro nihil de iure suo deroget.

rogetur. Sit illa mater prouinciae maiorum nostrorum beneficio: haec nostro, et vtraque dignitate simili perfruatur.

TIT. XXII. DE CANONE FRUMENTARIO VRBIS
ROMAE.

2. *Impp. Arcadius et Honorius AA. ad Senatum, et populum.* Si quid frumenti, vel hordei vrbicarii canonis remissione indultum est speciali beneficio: contra commodum publicum rescripta elicitata non valeant. Dat. XVII. Kal. Maii, Mediolan. Caesario et Attico Conss. 397.

TIT. XXIII. DE FRUMENTO VRBIS CONSTANTINOPOLITANAE.

2. *Impp. Theod. et Valent. AA. Leontio P. V.* Auri statuta quantitas ad coemptionem frumentariam perpetuo sit dedicata: nec liceat cuicumque post administrationem vrbicariae potestatis perceptam, aliquid ex eadem summa minuere, vel ad quoscunque alios vsus conuertere: sed sub gestorum testificatione certum fiat, et quod mancipibus mutui nomine datum est, et quod ab iisdem sit excepta omni concussione soluendum. — Dat. V. Kal. Decemb. Constantinop. Ario-bindo et Aspare Conss. 434.

TIT. XXIV. DE ANNONIS CIVILIBVS.

1. *Imppp. Theod. Arcad. et Honor. AAA. Proculo P. V.* Annonas publicas non tam titulis dignitatum, quam singulorum virorum meritis attributas diui Constantini liberalitate satis claruit. — Dat. VII. Kalend. Iul. Constantinop. Arcadio A. II. et Rufino Conss. 392.

TIT. XXV. DE MENDICANTIBVS VALIDIS.

Imppp. Gratianus, Valentinianus et Theod. AAA. ad Seuerum P. V. Cunctis, quos in publicum quaestum incerta mendicitas vocauerit, inspectis, exploretur in singulis, et integritas
cor-

corporum, et robur annorum: atque inertibus, et absque vlla debilitate miserandis necessitas inferatur, vt eorum quidem, quos tenet conditio seruilis, proditor studiosus et diligens dominium consequatur: eorum vero, quos natalium sola libertas persequitur, colonatu perpetuo fulciatur, quisquis huiusmodi lenitudinem prodiderit ac probauerit: salua dominis in eos actione, qui vel latebram forte fugitiuis, vel mendicitatis subeundae consilium praestiterunt. Dat. XII. Kal. Iul. Pataui, Antonio et Syagrio Conss. 382.

TIT. XXVI. DE NAVTIS TIBERINIS.

Impp. Valent. et Valens AA. ad Symmachum P. V. Qui nauem Tiberinam habere fuerit ostensus: onus reipublicae necessarium agnoscat. Quodcunque igitur nauigium in alueo Tiberis inuenietur, competentibus et solitis obsequiis mancipetur: ita vt nullius dignitas, aut priuilegium ab hoc officio vindicetur. Dat. VIII. Id. Octob. Altini, diuo Iouiano et Varroniano Conss. 364.

TIT. XXVII. DE FRUMENTO ALEXANDRINO.

2. Impp. Theod. et Valent. AA. Isidoro P. P. Diurnos centum et decem modios alimoniis Alexandrinae ciuitatis addi decernimus: vt nemo priuetur eo, quod nunc vsque percepit: et perissochoregiae nomen penitus amputetur, et tesserae designentur, et nostrae pietatis nomine censeantur. Dat. prid. Non. Iun. Constantinop. Isidoro et Senatore Conss. 436.

TIT. XXVIII. DE ALEXANDRIAE PRIMATIBVS.

Impp. Theod. et Valent. AA. Isidoro P. P. Corporatos ciuitatis Alexandrinae repurgandi fluminis onere liberamus: et pro tenore dispositionis tuae quadringentos solidos ex dinumio vectigali memoratae ciuitatis praecommodari

dari decernimus, ita ut ex titulo navium modis omnibus repensetur. Dat. prid. Non. Iun. Constantinop. Isidoro et Senatore Confl. 436.

TIT. XXIX. DE IVRE REIPUBLICAE.

I. *Imp. Antoninus A. Dionysio.* Si quid adversus rempublicam indefensam, in ea specie, in qua neque defensores creati fuerint, neque ut crearentur placuit, statutum est: actionibus eius nihil est praeiudicatum.

TIT. XXX. DE ADMINISTRATIONE RERVM PUBLICARVM.

I. *Imp. Philippus A. Crescentiae.* Fundum vectigalem, si suis quibusque temporibus debitae quantitates inferantur, inuito possessore auferri non posse manifestum est.

TIT. XXXI. DE VENDENDIS REBUS CIVITATIS.

I. *Imp. Antoninus A. Herculiano.* Si sine vlla conditione praedia vendente republica comparasti: perfecta venditione, nulla ratione vereris, ne adiectione facta, auferri tibi dominium possit. Tempora enim adiectionis praestituta ad causam fisci pertinent: nisi si qua ciuitas propriam legem habeat.

TIT. XXXII. DE DEBITORIBVS CIVITATVM.

I. *Imp. Antoninus A. Diodoro.* Non prius debitorem reipublicae honorem in republica subire, quam id, quod debere constiterit, conventus exsoluerit: tam meis quam diuorum Principum constitutionibus declaratur.

TIT. XXXIII. DE PERICVLO NOMINATORVM.

2. *Imp. Philippus A. et Philippus C.* Si successoris tui successor non idoneum loco sui magistratum denominauerit, administrationis eius periculum ad tuam personam spectare nequaquam potest. Etenim nominati successoris duntaxat

taxat quisque periculum suscipere compellitur: nec ad nominatoris nominatorem manus iure porrigi possunt.

TIT. XXXIV. DE PERICVLO EORVM, QVI PRO MAGISTRATIBVS INTERVENERVNT.

Imp. Antoninus A. Augustali. Fideiussiores magistratuum in his, quae ad reipublicae administrationem pertinent, teneri non in his quae ob culpam, vel delictum eius poenae nomine irrogentur, tam mihi quam diuo Seuero patri meo placuit.

TIT. XXXV. QVO QVISQVE ORDINE CONVENIATUR.

2. *Imp. Gordianus A. Valerio.* Quoties duobus non separatim, sed pro indiuiso munus iungitur, et ita vt vnusquisque eorum periculo soliditatis videatur obstrictus: manus ad nominatorem, priusquam vtrique, qui id munus administrauerunt, solemniter fuerint excussi, nulla ratione porrigi possunt. Si vero separatis portionibus ad munus nominati sunt: prius proportionem conueniantur qui id munus administrauerint: item fideiussiores eorum. Si nec ab his quidem indemnitas fuerit seruata, tunc demum creatorem: ac si nec is quidem sufficiat, nouissime participem muneris conueniri debere Praefes non ignorat.

TIT. XXXVI. NE QVIS LIBER INVITVS ACTVM REIPVBLICAE GERERE COGATUR.

2. *Impp. Dioclet. et Maximian. AA. Tiberio.* Si cum ingenuus esses, ad actum gerendum a republica compelleris, auxilium Praefidis, et iuris praefidia, prout vsus exigebat, implorare potuisti.

TIT.

TIT. XXXVII. SVMPVS INIVNCTI MVNERIS
AD OMNES COLLEGAS PERTINERE.

Imp. Maximian. A. Cum ad munus exhibendarum angariarum cum aliis creatus, a confortibus muneris sollicitudine deserta, solum te functum esse proponas: sumptuum detrimenta, si qua acciderint, collatione eorum quos munus oportuerat participare, prouisione Praesidis diuidentur. Quod si etiam a te obsequium derelictum esse cognouerit: quid censurae publicae congruit, non ignorat.

TIT. XXXVIII. DE HIS, QVI EX OFFICIO,
QVOD ADMINISTRARVNT, CONVENIVNTVR.

Imp. M. Antoninus A. Octauio. Foenoris rei publicae, quod non tua culpa perditum esse apparuerit: sufficit fortis damnum, non etiam usurarum eius sustinere.

TIT. XXXIX. DE SOLVTIONIBVS ET LIBERATIONIBVS DEBITORVM CIVITATIS.

Imp. Alexander A. Quatuoruiris et Decurionibus Fabretanorum. Cautiones seruorum publicorum ita demum firmam securitatem debitoribus praestant, si curatorum adsignantium, vel eorum quibus exigendi ius est, auctoritate subnixae sunt. Cum autem is qui exsoluisse dicitur, solam scripturam actoris suscipientis pecuniam promat, ea tantum defensio consuevit admitti, si quod exsolutum est, rationi reipublicae proficisse doceatur. Sane curator vester, si fraude serui constiterit effectum vt interciperentur a curatore illatae a debitoribus quantitates: de peculio eius, quod eo modo deest, restituet.

TIT. XL. DE SPECTACVLIS, ET SCAENICIS,
ET LENONIBVS.

3. *Imppp. Gratianus, Valentin. et Theodos.*
AAA. ad Valerianum P. V. Quisquis equos,
Hh quos

quos vel serenitas nostra, vel ordinarii Consules tribuunt voluptatibus, ad commodum compendiumque priuatum abduxerit, vnius librae auri condemnatione multetur. Dat. VIII. Kalend. Maii, Trev. Eucherio et Syagrio Conss. 381.

TIT. XLI. DE EXPENSIS LVDORVM PVBLICORVM.

Impp. Dioclet. et Maxim. AA. Marcello. Cum Praesidem prouinciae impensas, quae in certaminis editione erogabantur, ad refectionem murorum transtulisse dicas: et quod salubriter deriuatum est, non reuocabitur: et solemne certaminis spectaculum post restitutam murorum fabricam, iuxta veteris consuetudinis legem celebrabitur. Ita enim et tutelae ciuitatis instructae murorum praesidio prouidebitur: et instaurandi agonis voluptas, confirmatis his, quae ad securitatis cautionem spectant, insecuti temporis circuitione repraesentabitur.

TIT. XLII. DE AQVAEDVCTV.

4. Impp. Arcad. et Honor. AA. Asterio Comiti Orientis. Vsum aquae veterem, longoque dominio constitutum, singulis ciuibus manere censemus, nec vlla nouatione turbari: ita tamen, vt quantitatem singuli, quam veteri licentia percipiunt, more vsque in praesentem diem perdurante percipiant: mansura poena in eos, qui ad irrigationes agrorum, vel hortorum delicias, furtiuis aquarum meatibus abutuntur. Dat. Kal. Nouemb. Caesario et Attico Conss. 397.

TIT. XLIII. DE GLADIATORIBVS PENITVS TOLLENDIS.

Imp. Constantinus A. Maximo P. P. Cruenta spectacula in otio ciuili, et domestica quiete non placent: quapropter omnino gladiatores esse pro-

prohibemus. PP. Beryti, Kalend. Octob. Paulino et Iuliano Conff. 325.

TIT. XLIV. DE VENATIONE FERARVM.

Impp. Honor. et Theod. AA. Mauritiano Comiti Domesticorum et vices agenti Magistri militum. Occidendorum leonum cunctis facimus potestatem, neque aliquam finimus quenquam calumpniam formidare. Bestias autem, quae ad comitatum ab omnibus limitum Ducibus transmittuntur, non plus quam septem diebus intra singulas ciuitates detineri praecipimus: violatoribus eorum quinas libras auri fisci iuribus illataris. Dat. XIII. Kalend. Iun. Constantio et Constante VV. CC. Conff. 414. et Dat. V. Kalend. Octob. Constantinop. DN. Honor. A. XI. et Constantio II. V. C. Conff. 417.

TIT. XLV. DE MAIVMA.

Impp. Arcad. et Honor. AA. Caesario P. P. Clementiae nostrae placuit, vt Maiumae prouincialibus laetitia reddatur: ita tamen, vt seruetur honestas, et verecundia castis moribus perseueret. Dat. VII. Kal. Maii, Constantinop. Arcad. IV. et Honor. III. AA. Conff. 396.

TIT. XLVI. VT ARMORVM VSVS INSCIO PRINCIPE INTERDICTVS SIT.

Impp. Valentinianus et Valens AA. ad Eulephorum Consularem Campaniae. Nulli prorsus nobis insciis, atque inconsultis, quorumlibet armorum mouendorum copia tribuatur. Dat. III. Non. Octobr. Altini, diuo Iouiano et Varroiano Conff. 364.

TIT. XLVII. DE AGRICOLIS ET CENSITIS, ET COLONIS.

17. *Impp. Honorius et Theodosius AA. Iuanni P. P.* Per colonum praeiudicium possessioni inuito, vel inscio domino imponi non posse,
Hh 2 et

et iure, et legum auctoritate declaratur. Dat. Id. Iul. Rauennae, Honorio XIII. et Theod. X. AA. Conff. 422.

TIT. XLVIII. DE CAPITATIONE CIVIVM CENSIBVS EXIMENDA.

Imp. Constantinus A. ad Eusebium V. P. Praesidem Lyciae et Pamphiliae. Plebs urbana, sicut in Orientalibus quoque prouinciis obseruatur, minime in censibus pro capitatione sua conueniatur: sed iuxta hanc iussionem nostram immunis habeatur. Dat. Kal. Iun. Constantino A. III. et Licinio III. Conff. 313.

TIT. XLIX. IN QVIBVS CAVSIS COLONI CENSITI DOMINOS ACCVSARE POSSINT.

I. *Imp. Constantinus A. ad Maximum Vic. Orient.* Quisquis colonus plus a domino exigitur, quam ante consueuerat, et quam in anterioribus temporibus exactum est, adeat iudicem, cuius primum poterit habere praesentiam, et facinus comprobet: vt ille qui conuincitur amplius postulare, quam accipere consueuerat, hoc facere in posterum prohibeatur: prius reddito quod superexactione perpetrata noscitur extorsisse.

TIT. L. DE COLONIS PALAESTINIS.

Imppp. Valent. Theodos. et Arcad. AAA. Cynegio P. P. — Sancimus, vt per Palaestinam nullus omnino colonorum suo iure velut vagus, ac liber exultet, sed exemplo aliarum prouinciarum ita domino fundi teneatur, vt sine poena suscipientis non possit abscedere: addito eo, vt possessionis domino reuocandi eius plena tribuatur auctoritas.

TIT. LI. DE COLONIS THRACENSIBVS.

Impp. Theodos. et Valentin. AA. Rufino P. P. — Si quis alienum colonum suscipiendum, retinen-

tinendumue crediderit: duas auri libras ei cogatur exsoluere, cuius agro transfuga cultore vacuauerit: ita ut eundem cum omni peculio suo, et agnatione restituat.

TIT. LII. DE COLONIS ILLYRICANIS.

Imppp. Valent. Theod. et Arcad. AAA. ad Probum P. P. Colonos, inquilinosque per Illyricum, vicinasque regiones, abeundi rure, in quo eos originis agnationisque merito certum est immorari, licentiam habere non posse censemus. — Dat. III. Id. Iul. Gratiano A. II. et Probo Conf. 371.

TIT. LIII. UT NEMO AD SVVM PATROCINIVM SVSCIPIAT RVSTICANOS, VEL VICOS EORVM.

3. *Imp. Iustinianus A.* Si cuiuslibet tributarius iunxerit sibi tributariam uxorem, vel e contrario. si cuiuslibet ancilla seruo se iunxerit alieno, tam tributarii, quam serui filios, matrum sequi conditionem, earumque more genitricum suarum dominis subditos esse censemus.

TIT. LIV. NE RVSTICANI AD VLLVM OBSEQVIVM DEVOCENTVR.

Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Ne quis ex rusticana plebe, quae extra muros posita capitationem suam detulit, et annonam congruam praestat, ad vllum aliud obsequium deuocetur: neque a Rationali nostro mularum fiscalium, vel equorum ministerium subire cogatur. Sine die et consule.

TIT. LV. NON LICERE HABITATORIBVS METROCOMIAE LOCA SVA AD EXTRANEVM TRANSFERRE.

Impp. Leo et Anthemius AA. Nicostrato P. P. In illis, quae metrocomiae communi vocabulo nuncupantur, hoc adiiciendum necessario nostra

putauit humanitas, vt nulli extraneo illic quoquo modo possidendi licentia tribuatur: sed si quis ex iisdem vicariis loca sui iuris alienare voluerit, non licere ei, nisi ad habitatorem adscriptum eiusdem metrocomiae, per qualemcunque contractum terrarum suarum dominium possessionemque transferre; sciente persona extranea, quod si contra vetitum se huic negotio immiscere, vel illic possidere tentauerit: quicunque contractus initus fuerit, carebit effectu, et contractu soluto, si quid praestitum est, hoc tantum reddetur. Dat. Kal. Septembr. Anthemio A. II. Conf. 468.

TIT. LVI. VT NULLVS EX VICANEIS PRO ALIENIS VICANEORVM DEBITIS TENEATUR.

Imp. Zeno A. Graue est non solum legibus, verum etiam aequitati naturali contrarium, pro alienis debitis alios molestarı. Idcirco huiusmodi iniquitates circa omnes vicaneos perpetrari modis omnibus prohibemus.

TIT. LVII. DE CENSIBVS ET CENSITORIBVS ET PERAEQVATORIBVS, ET INSPECTORIBVS.

4. *Imppp. Theodosius, Arcad. et Honor. AAA. Rufino P. P.* Omne territorium censeatur, quotiens defectorum leuamen exposcitur: vt sterilia atque erema, his, quae culta, vel opima sunt, compensentur. Dat. III. Non. April. Constantinop. Theodosio A. III. et Abundantio Conf. 393.

TIT. LVIII. DE OMNI AGRO DESERTO, ET QVANDO STERILES FERTILIBVS IMPONVNTVR.

4. *Impp. Valentin. Valens et Grat. AAA. ad Criscentium Vic. Afric.* Heredes scripti etiam pro minus idoneis fundis fiscale onus cogantur agnoscere; vel si renuntiandum hereditati putent, cedant his omnibus rebus, quas ex iisdem bonis quocunque titulo et iure perceperint.

rint. Dat. IV. Id. Iul. Contionaci, Grat. A. II.
et Probo Conf. 371.

**TIT. LIX. DE FVNDIS LIMITROPHIS, ET
TERRIS, ET PALVDIBVS, ET PASCVIS, ET
LIMITANEIS, VEL CASTELLORVM.**

I. Imppp. Valent. Valens et Gratian. AAA.
ad Licinium P. P. Tiberianus ad possibilitatem
singulorum quorumque locorum intuens, statuit
certas possessiones, quae ad limitem frumenta
conueherent. Quocirca generali lege sancimus,
Tiberiani dispositionem oportere obseruari: amo-
uentes quidquid vel potentia cuiuscunque elicuit,
vel furtiua deprecatio: addentesque nihilo mi-
nus in futurum nulli licere aduersus utilem ve-
tustatem, et praesentem legem nostram impor-
tuna, et respuenda reposcere. Dat. XVIII. Ka-
lend. Octob. Aquileiae, Arcad. A. et Bautone
Conf. 385.

TIT. LX. DE PASCVIS PVBLICIS ET PRIVATIS.

**I. Imppp. Valent. Theod. et Arcad. AAA. ad
Rufinum P. P.** Cum nulla ratio sit, cur in pascuis
saltibus rei priuatae pensio debeat ampliari, ne-
quaquam pro libidine ordinum augmenta fa-
cienda sunt. — Dat. VIII. Kal. Oct. Luceriae,
Valentiniano et Valente AA. Conf. 365.

**TIT. LXI. DE FVNDIS PATRIMONIALIBVS,
ET SALTVENTSIBVS, ET EMPHYTEVTICIS, ET
EORVM CONDVCTORIBVS.**

2. Imp. Constantinus A. ad Dracontium. Pa-
trimonialis fundi pensitationem, seu aurariam,
seu frumentariam intra tempus omissam, mino-
rum dominio non nocere praecipimus, nec ad
fraudem iuris eorum accedere, si quod solemni-
ter debetur, paulo serius inferatur: ita tamen,
vt permanente substantia paruulorum, iudex tu-
torem, vel curatorem, per quem differtur illatio,

negligentiae suae et deserti officii poenas exigat, et damna deplorare compellat.

TIT. LXII. DE MANCIPIIS ET COLONIS PATRIMONIALIVM, SALTVENSIUM, ET EMPHYTEVTICORVM FVNDORVM.

2. *Imppp. Valens, Gratian, et Valent. AAA. ad Germanianum Com. S. L.* Libertates, quas mancipiis ex fundis patrimonialibus, atque emphyteuticis, qui fundorum non sunt domini, praestiterint, rationales huius praecepti auctoritate rescindant. PP. XIII. Kal. Maii, Lupicino et Iouino Confl. 367.

TIT. LXIII. DE FUGITIVIS COLONIS PATRIMONIALIBVS, SALTVENSIBVS, ET EMPHYTEVTICIS.

2. *Imppp. Valent. Theod, et Arcad. AAA. Cynegio P. P.* Quisquis colonum patrimonialem aut sollicitatione suscepit, aut occultatione celauerit: non solum ipsum restituere, sed etiam libram auri poenae nomine inferre cogatur. PP. VIII. Kal. Nouembr. Constantinop. Honorio N. P. et Euodio Confl. 386.

TIT. LXIV. DE COLLATIONE FVNDORVM PATRIMONIALIVM, ET EMPHYTEVTICARIORVM.

3. *Imp. Iulianus A.* Omnes, qui patrimoniales fundos siue communiter, siue ex asse retinent, pro his conueniendi sunt ad vniuersorum munerum ad eosdem fundos pertinentium pro rata portione, vel in solidum functiones, sicut vnumquemque priuatorum necessitas publicae pensitationis adstringit. Dat. V. Kalend. April. Mamertino et Neuita Confl. 362.

TIT.

TIT. LXV. DE FVNDIS REI PRIVATAE, ET
SALTIBVS DIVINAE DOMVS.

5. *Imp. Grat. et Valent. AA. ad Nebridium.*
Vfus aquae, quae fundorum noſtrorum vtilitati-
bus ſeruiebat, plurimorum dicitur vſurpatione
ſublatus: idque procuratorum conniuentia, vel
diſſimulatione perfectum, vt agrorum fertilitas
deſtituta, nullos fructus cultoribus praeflet. Quia
igitur ſatis iniuſtum eſt ſtatum florentis ante pa-
trimonii, aridae ſitis moleſtia fatigari: ad mea-
tus priſtinos vniuerſum aquae motum, temporis
praefcriptione ſubmota, praecipimus reuocari.

TIT. LXVI. DE FVNDIS ET SALTIBVS REI
DOMINICAE.

1. *Imp. Valent. Theod. et Arcad. AAA. ad
Dripatium.* Si quis ouium, vel equarum gre-
ges in ſaltus rei dominicae alienus immiſerit:
fiſco illico vindicentur. Quod ſi venalis procu-
ratorum conniuentia, vt id deinceps tentetur,
admiſerit: eos grauiffimo iubemus ſupplicio
ſubiacere.

TIT. LXVII. DE AGRICOLIS ET MANCIPIIS
DOMINICIS, VEL FISCALIBVS REI PVBLICAE
VEL PRIVATAE.

4. *Imp. Grat. Valent. et Theod. AAA. ad
Florum.* Ex ingenuo, et colonis, ancillisque
noſtris natos, natusque, origini, ex qua matres
eorum ſunt, facies deputari.

TIT. LXVIII. DE PRAEDIIS TAMIACIS, ET
DE HIS QVI EX COLONIS DOMINICIS ALIIS-
QVE LIBERAE CONDITIONIS PROCREANTVR.

1. *Imp. Zeno A. Chiferoti P. P.* Si liber co-
lonus, vel colona libera tamiaco, vel tamiacae
matrimonii iure copuletur: filii, vel filiae ex
huiusmodi contubernio procreati, vel procrea-
tae, colonis dominicis adneſcentur: ſi autem
Hh 5 adſcri-

adscriptitius vel seruus alienus colonam, vel ancillam dominicam ducat in vxorem, vel adscriptitia, vel ancilla colono, vel seruo nubat dominico, et ex huiusmodi coniunctionibus nati sunt liberi: veterum legum ius tenere sancimus.

TIT. LXIX. DE DIVERSIS PRAEDIIS VRBANIS ET RVSTICIS TEMPLORVM ET CIVITATVM ET OMNI REDITV CIVILI.

I. *Imp. Iulianus A. Attico.* Pro aedibus quas nonnulli in solo reipublicae extruxerunt, placitam praestare pensionem cogantur.

TIT. LXX. DE LOCATIONE PRAEDIORVM CIVILIVM VEL FISCALIVM, SIVE TEMPLORVM, SIVE REI PRIVATAE, VEL DOMINICAE.

I. *Imppp. Gratianus, Theodos. et Arcad. AAA. ad Florum P. P.* Diui patris nostri aperta praeceptione cauetur, fundos ex re privata nostra ita tradi perpetuariis, vt periculo collocantium, officiorumque tradantur. Neque enim quicquam potest ex deuotionis plenitudine vacillare, si apparitione iudiciaria, et fundi idoneis attributi sunt, et inde fiscalis indemnitas idonea fideiussione est munita: quorum si alterum, vel vtrumque neglectum est, quae ex hoc titulo pensitatio canonica desideratur, ex officiorum facultatibus seruetur.

TIT. LXXI. DE CONDVCTORIBVS ET PROCVRATORIBVS, SIVE ACTORIBVS PRAEDIORVM FISCALIVM DOMVS AVGVSTAE.

Impp. Theod. et Valent. AA. Basso P. P. Conductores hominesue Augustissimae domus nostrae, quotiens de causa ad domum regiam pertinente aliquid quaestionis emerferit: non aliter quam ex legum ordine, quibus similiter omne hominum genus tenetur, vel excipiant, vel inferant actiones. — Dat. prid. Non. Mart. Ra-

Rauennae, Theodos. XII. et Valentiniano II.
AA. Confl. 426.

TIT. LXXII. QVIBVS AD CONDVCTIONEM
PRAEDIORVM FISCALIVM ACCEDERE NON
LICET.

*Impp. Arcad. et Honor. AA. Nestorio Comiti
R. P.* Nullus palatinorum, qui in officio rei
nostrae priuatae militat, conductionis nomine,
vel per se, vel per quamlibet personam, pos-
sessionum huiusmodi conducendarum habeat fa-
cultatem: cum neque militi neque curiali hoc
faciendum permittimus. Dat. VI. Kal. August.
Vincentio et Frauita Confl. 401.

TIT. LXXIII. DE COLLATIONE FVNDORVM
FISCALIVM, VEL REI PRIVATAE, VEL DOMI-
NICAЕ, VEL CIVITATIS, VEL TEMPLI.

*I. Impp. Arcad. et Honor. AA. Firmino Com.
S. L.* Ordinariorum iudicum officiis, nec non
ipsis Rectoribus prouinciarum, auctores siue
conductores dominicos conueniendi licentiam
damus: ita tamen, vt rationalibus priuatae rei
ad exigenda fiscalia debita immineant.

TIT. LXXIV. DE PRIVILEGIIS DOMVS AV-
GVSTAE, VEL REI PRIVATAE, ET QVARVM
COLLATIONVM EXCVSATIONEM HABENT.

3. Impp. Honor. et Theod. AA. Pro tyroni-
bus in corporibus postulatis pretia conferri ex
fundis perpetuariis nostrae rei priuatae prae-
cipimus.

TIT. LXXV. DE GREGE DOMINICO.

Impp. Arcad. et Honor. AA. Caesario P. P.
Propositis edictis sublimis magnificentiae tuae,
minimi, maximique moneantur, vt sciant singu-
las libras auri ex propriis facultatibus eruendas
pro singulis equis, vel equabus, siue Hermoge-
nianis siue Palmatis: nisi sponte eos obtulerint:
in

in his vero, quos ex aliis gregibus occupatos esse constiterit, sex auri uncias fisci iuribus inferendas. Dat. prid. Kalend. Decemb. Constantinop. Olybrio et Probino Conss. 395.

**TIT. LXXVI. DE PALATIIS ET DOMIBVS
DOMINICIS.**

Impp. Theod. et Valent. AA. Ioanni Comitū rerum priuatarum. Consecratas nobis aedes, id est, inclyta palatia, ab omni priuatorum vfu, et communi habitatione excipimus.

**TIT. LXXVII. DE CVPRESSIS EX LVCO
DAPHNENSI VEL PERSEIS PER AEGYPTVM
NON EXCIDENDIS, VEL VENDENDIS.**

I. Impp. Arcad. et Honor. AA. Syluano Com. R. P. Si quis Daphnenfis luci in Syria, vel Perseis in Aegypto arbores comparauerit, quinque libris auri nouerit se esse multandum: non minore dispendio, et illo feriendo, qui vendere arbores ausus fuerit, quas non licet emptoribus comparare.

LIBER DVODECIMVS.

TIT. I. DE DIGNITATIBVS.

3. Imp. Constantinus A. ad Numphidium P. P. Maior dignitas nulli debet circa prioris dignitatis, seu militiae priuilegia praeiudicium facere. Dat. V. Kal. Maii, Sirmii, Constantino A. V. et Licinio C. Conss. 319.

**TIT. II. DE PRAETORIBVS ET HONORE PRAE-
TVRAE, ET COLLATIONE, ET GLEBA, ET
FOLII, ET SEPTEM SOLIDORVM FVNCTIONE
SVBLATA.**

2. Impp. Arcad. et Honor. AA. ad Senatum. Glebam, vel follem, siue septem solidorum functionem, siue quamlibet huiusmodi collationem, tam circa personas, quam circa res, ac
prae-

praedia funditus iubemus aboleri: vt omnis huiusmodi sopita perpetuo conquiescat exactio.

TIT. III. DE CONSVLIBVS, ET NON SPARGENDIS AB HIS PECVNIIS, ET DE PRAEFECTIS ET MAGISTRIS MILITVM, ET PATRICIIS.

2. *Impp. Valentinianus et Marcianus AA. Asporatio Dom. vel Com. et Consuli.* Ordinem Consulatus ad antiquam reduximus sanctionem, vt fellam nostri honoris merito, non rapiendi studio, populorum agmina sectentur: ac lucrandi cupiditate deposita, venerabilem parentum habitum, et felicissima antiquitatis ornamenta conspiciantur. Hoc ergo exemplo etiam ceteros procedere Consules volumus, nec expendere eos sine effectu patimur. Cessante ergo ista spargendi vilitate, amplissimi Consules procedentes deinceps abstineant hoc errore perdendi, optimoque consilio operi necessario proficiat, quod erat incompetenter proiiciendum. Ad restorationem itaque aquaeductuum huius amplissimae vrbs centena pondo auri praestentur per singulos Consulatus: vt et Consul patriae se dedisse nouerit, et data notum sit mansura esse perpetuo. Dat. * Asporatio et Herculiano Consi. 452.

TIT. IV. DE PRAEFECTIS PRAETORIO, SIVE VRBI, ET MAGISTRIS MILITVM IN DIGNITATIBVS EXAEQVANDIS.

1. *Imppp. Valent. Valens et Gratian. AAA. ad Ampelium P. P.* Praefectum vrbi, et Praefectum Praetorio, et Magistros equitum, ac peditem, indiscretae ducimus dignitatis: vsque adeo videlicet, vt cum ad priuatam secesserint vitam, eum locum velimus esse potiore, qui alios promotionis tempore, et codicillorum adeptione

adeptione praecefferit. Dat. III. Non. Iul. Nafonaci. Accept. III. Non. Septembr. Modesto et Arintheo Conf. 372.

TIT. V. DE PRAEPOSITIS SACRI CVBICVLI, ET DE OMNIBVS CVBICVLARIIS, ET PRIVILEGIIS EORVM.

3. *Impp. Leo et Anthemius AA. Ioanni Comiti et Magistro officiorum.* Cubicularios, tam sacri cubiculi mei, quam venerabilis Augustae, quos vtrosque certum est obsequiis occupatos, et aulae penetralibus inhaerentes, diuersa iudicia obire non posse: ab obseruatione aliorum tribunalium liberamus, vt in sublimitatis solummodo tuae iudicio propositas aduersus se excipiant actiones.

TIT. VI. DE QVAESTORIBVS ET MAGISTRIS OFFICIORVM, ET COMITIBVS SACRARVM LARGITIONVM, ET REI PRIVATAE.

Imppp. Gratian. Valent. et Theod. AAA. Restituto P. V. Qui ex quaesturae honore, aut officiali magisterio, aut comitiua vtriusque aerarii nostri, attonito splendore viguerunt: acclamatione excipiantur solita, nec praetereantur, vt incogniti. Dat. VIII. Kal. Iul. Theffalonicae, Gratiano V. et Theodosio I. AA. Conf. 380.

TIT. VII. DE PRIMICERIO ET SECVNDICERIO, ET NOTARIIS.

1. *Imppp. Gratianus, Valentinianus et Theodosius AAA. Eutropio P. P.* Praecipua est nostrae pietatis intentio circa notariorum nomen: atque ideo si vnquam huius ordinis viri laborem quiete mutauerint, vel abiecerint, vel senectute posuerint, seu cum alia dignitate posthac qualibet vli sint, non omittant prioris vocabulum militiae, sed compendium sequentis honoris adsumant: et si quis ex officio, vel
prae-

praecipue sublimitatis tuae temerario adsensu in
 discussiones, peraequationes, aliam denique vl-
 lam rem inquietator extiterit: officium suum
 nouerit, vel leuis culpaе offensione detecta,
 grauis multae discrimine fatigandum, et nume-
 rariorum corpus extincto iniuriae auctore mi-
 nuendum. Dat. XVII. Kal. Iul. Thessalonicae,
 Gratiano V. et Thodosio I. AA. Conf. 380.

TIT. VIII. VT DIGNITATVM ORDO SERVETVR.

I. *Imppp. Gratianus, Valent. et Theod.*
AAA. ad Praetextatum P. V. Si quis indebi-
 tum sibi locum vsurpauerit, nulla se ignorantia
 defendat: sitque plane sacrilegii reus, qui diuina
 praecepta neglexerit. Dat. XII. Kalend. Iun.
 Mediolani, Richomere et Clearcho VV. CC.
 Conf. 384.

TIT. IX. DE MAGISTRIS SACRORVM
 SCRINIORVM.

Impp. Theodos. et Valent. AA. Zoilo P. P.
Orientis. Viris spectabilibus Magistris omnium
 sacrorum scriniorum nostrae beneuolentiae libe-
 ralitas tribuenda est, qui nostrae quodammodo
 adfidere maiestati videntur: ideoque post depo-
 situm etiam officium ab omni indictionis onere,
 seu ciuiliū, seu militarium iudicium prorsus
 immunes esse praecipimus: vt nec ab amplissima
 quidem sede tui culminis eis vlla molestia super
 suscipiendo quolibet grauamine priuato, vel
 publico penitus iniungatur. Hoc beneficium ad
 proximos etiam sacrorum scriniorum, et ex
 proximis, volumus propagari: quinquaginta
 librarum auri officio tui culminis condemnatione
 multando. si quid aduersus statuta clementiae
 nostrae innouari concefferit. Dat. V. Kalend.
 Mart. Theod. A. XVIII. et Albino Conf. 444.

TIT.

TIT. X. DE COMITIBVS CONSISTORIANIS.

I. *Impp. Arcadius et Honorius AA. Suerino P. V.* Eos, qui tranquillitatis nostrae confistorii dici Comites meruerunt, spectabilibus Proconsulibus aequari generaliter decernimus. Dat. VII. Kal. Octob. CP. Theodoro V. C. Conf. 399.

TIT. XI. DE COMITIBVS ET TRIBVNIS SCHOLARVM.

Impp. Honor. et Theod. AA. Prisciano P. V. Praepositos ac Tribunos scholarum, qui inquietudinis epulis adhibentur, et adorandi Principis facultatem antiquitus meruerunt: inter quos Comites etiam sacri stabuli, et cura palatii numerantur: si primi ordinis Comitiam cum Praepositura meruerunt, et casu ad altiora non peruenierint, deposito sacramento inter eos, qui Comites Aegypti, vel Ponticae dioeceseos fuerint, quorum par dignitas est, haberi praecipimus: alios, qui honore Comitiae regimen fuerint nacti, absolutos militia, inter eos, qui duces fuerint prouinciarum, numerari iubemus. Dat. XII. Kalend. April. CP. Lucio V. C. Conf. 413.

TIT. XII. DE COMITIBVS REI MILITARIS.

I. *Imppp. Valent. Valens et Gratian. AAA. Ampelio P. V.* Qui contemplatione meritorum, ducto intra prouincias transmarinas strenuissimo milite, primi ordinis Comitiam fuerint consecuti: ea reuerentia altissimarum dignitatum viris subiugantur, vt his locum praestent, qui Proconsulatus insignibus adornantur. Dat. III. Non. Iul. Nasonnaci, Modesto et Arintheo Conf. 372.

TIT.

TIT. XIII. DE COMITIBVS ET ARCHIATRIS
SACRI PALATII.

Impp. Honor. et Theod. AA. Prisciano P. V.
 Archiatros intra palatium militantes, si Comitiae primi ordinis nobilitauerit gradus, inter vicarios taxari praecipimus, siue iampridem deposuerunt militiam, siue postea deposuerint: ita ut inter vicarios et duces, qui administrauerint, et eos, qui Comitiam primi ordinis meruerint, nihil intersit, nisi tempus, quo quis administrauerit, vel Comitiae adeptus est insignia. Dat. XII. Kal. April. CP. Lucio V. C. Conf. 413.

TIT. XIV. DE COMITIBVS, QVI PROVINCIAS
REGVNT.

Impp. Honorius et Theodosius AA. Prisciano P. V. Eos, qui administratione ciuili, ac provinciae gubernaculis sub iurisdictionis licentia Comites quoque primi ordinis esse meruerint, vicariae dignitatis post depositam administrationem priuilegiis frui oportet. Dat. XII. Kal. April. CP. Lucio V. C. Conf. 413.

TIT. XV. DE PROFESSORIBVS, QVI IN VRBE
CONSTANTINOPOLITANA DOCENTES, EX LEGE
MERERVNT COMITIAM.

Imp. Theodos. A. et Valentin. C. Theophilo P. V. Grammaticos, tam Graecos, quam Latinos, Sophistas et Iurisperitos in hac regia vrbe professionem suam exercentes, et inter statutos connumeratos, si laudabilem in se probis moribus vitam esse monstraauerint, si docendi peritiam, facundiam dicendi, interpretandi subtilitatem, copiamque disserendi se habere patefecerint, et coetu amplissimo iudicante digni fuerint aestimati: cum ad viginti annos obseruatione iugi, ac sedulo docendi labore peruenerint, placuit honorari, et his, qui sunt ex vicaria dignitate,
 I. connu-

connumerari. Dat. Id. Mart. CP. Theodosio A. XI. et Valentiniano C. Confl. 425.

TIT. XVI. DE SILENTIARIIS, ET DECVRIONIBVS EORVM.

4. *Imp. Zeno A. Cosmae Praeposito sacri cubiculi.* Ne ad diuersa tracti viri deuoti silentiarii iudicia, sacris abstrahi videantur obsequiis: iubemus eos qui quemlibet deuotissimorum silentiariorum scholae, vel eius vxorem ciuilitate, vel etiam criminaliter pulsare maluerint, minime eum ex cuiuslibet alterius iudicio. nisi ex iudicio tantummodo viri excellentissimi Magistri officiorum conueniri.

TIT. XVII. DE DOMESTICIS, ET PROTECTORIBVS.

1. *Impp. Valent. et Valens AA. Eufignio P. P.* Domestici ac protectores osculandi, cum saluauerint vicarios, tui culminis habeant potestatem. Poena enim sacrilegii similis erit, si his honorificentia non deferatur, qui contingere nostram purpuram digni sunt aestimati. Dat. prid. Non. Mart. Mediolan. Valentiniano A. III. et Eutropio Confl. 387.

TIT. XVIII. DE PRAEPOSITIS LABORVM.

Impp. Honorius et Theodosius AA. Monaxio P. P. Qui praepositi laborum, nostro iudicio promouentur, clarissimi sint inter allectos: ita vt ex Consularibus habeantur. Nam et immunitate digni sunt, quos nostri lateris comitatus illustrat. Dat. III. Id. Nouembr. CP. Theodosio A. VII. et Palladio Confl. 416.

TIT. XIX. DE PROXIMIS SACRORVM SCRINIORVM CETERISQVE QVI IN SACRIS SCRINIIS MILITANT.

1. *Imppp. Gratian. Valentin. et Theodos. AAA. Cynegio P. P.* Proximos memoriae, episto-

epistolarum ac libellorum, atque dispositionum, ita vicariorum honore cumulamur, ut inter eos merito dignitatis habeantur, qui pro praefectis dioeceses sibi creditas temperarunt, ex eo tempore, ex quo eos splendor indepti proximatus ostendat: insequentibus praeponendi, qui vicarias postea administrauerint: et nullam iniuriam descriptionis perhorrescant. Dat. prid. Kal. Maii, CP. Honorio N. P. et Euodio Conf. 386.

TIT. XX. DE AGENTIBVS IN REBVS.

Imppp. Arcad. Honor. et Theod. AAA. Anthemio Magistro officiorum. Nullus de schola argentium in rebus de cetero locum mortui conetur inuadere, sed is, qui ordine stipendiorum, et laborum merito ad gradum militiae sequebatur, statim atque illum fata subduxerint, in eius praemia percipienda succedat, omni obiectione cessante. Dat. prid. Kal. Iul. CP. Honorio A. VI. et Aristeneto Conf. 404.

TIT. XXI. DE PRAEPOSITIS AGENTIVM IN REBVS.

I. Imp. Leo A. Patricio Magistro officiorum. Agentes in rebus, qui per ordinem consequi solent principatus insignia in vnoquoque scrinio fabricarum, et barbarorum quaternos subadiuuarum sollicitudine per annum duntaxat integrum procedentes, gradatim subire hac in aeternum valitura lege decernimus: exceptis videlicet vniuersis negotiatoribus quibuslibet mercimonium per se gerentibus, interpositasue personas: cum eis ante sacratissimis constitutionibus interdictum sit militare: exceptis nihilo minus his, qui possessionum alienarum sollicitudinem, procurationemue susceperint: eos enim ad haec officia volumus adspirare, quorum labores scholae agentium in rebus testimonio comprobantur.

TIT. XXII. DE PRINCIPIBVS AGENTIVM IN REBVS.

3. *Imp. Honor. A.* Proconsularis apicis dignitatis adiectione principes agentium in rebus praecipimus decorari. Dat. VII. Kalend. Oct. Rav. Varana V. C. Conf. 410.

TIT. XXIII. DE CVRIOSIS, ET STATIONARIIS.

1. *Imp. Constantius A. ad Lollianum P. P.* Curiosi, et stationarii, vel quicunque funguntur hoc munere, crimina iudicibus nuntianda meminerint, et sibi necessitatem probationis incumbere, nec citra periculum sui, si infontibus eos calumnias nexuisse constiterit: cesset ergo prava consuetudo, per quam carceri aliquos immittebant. Dat. XI. Kal. Aug. Mediol. Acc. XII. Kal. Septemb. Arbitione et Lolliano Conf. 355.

TIT. XXIV. DE PALATINIS SACRARVM LARGITIONVM, ET RERVVM PRIVATARVM.

12. *Imp. Theodosius A.* Viros deuotos palatinos non oportet in hac regia vrbe apud virum illustrem Praefectum vrbi litigare compelli, nisi de aedificatione domorum, et seruitutibus, et annonis orta videatur causa: in aliis vero causis, tam pecuniariis, quam criminalibus apud viros illustres tantummodo Comites suos respondere: rectoribus autem prouinciarum intra administrationis suae fines inter praesentes palatinos, nec causis publicis occupatos cognoscere, tam pro ciuili, quam pro criminali causa permittimus: sic tamen, vt non aliter criminalis sententia aduersus eos proferatur, nisi ex suggestione prouincialis iudicii vir illustris Comes, sub quo militat, certioratus hoc ei permiserit.

TIT. XXV. DE STRATORIBVS.

Impp. Valent. et Valens AA. ad Zosimum Praesidem nouae Epiri. Per omnes prouincias
Edictum

Edictum generale misimus, ut stratoribus vnus tantum solidus probae nomine posceretur, et in offerendis equis certam formam statutam et aetatem prouinciales nostri custodiendam esse cognoscant; quos etiam fisco certo modo solidorum obnoxios fecimus, si quod stratores petere interdictum est, illi dare stratoribus non timerent, officium quoque grauitatis tuae centum argenti libris multabitur, si sciens praedictam rem gestam fuisse, non illico eam seueritati iudiciariae prodiderit. Dat. XIII. Kal. Iul. Apolloniae, Valentiniano et Valente AA. Confl. 365.

TIT. XXVI. DE CASTRENSIANIS ET MINISTERIANIS.

3. *Impp. Leo et Anth. AA. Ioan. Comiti et Magist. offic.* Hi, qui in schola vestis sacrae militant, vel matres eorum, vel vxores, criminalem vel ciuilem litem contra se commouendam, in nullo alio nisi in sublimitatis tuae suscipiant examine.

TIT. XXVII. DE DECANIS.

1. *Impp. Honor. et Theod. AA. Helioni Com. et Mag. offic.* Quatuor, qui ex corpore decanorum ad primum militiae gradum peruenerint, biennii spatio primiceriatus gerant officium, neque vltius cuiquam liceat in hoc immorari, ut omni gratia, et ambitione cessante, post duorum annorum curricula succedant prioribus subsequentes. Dat. prid. Non. Nouemb. CP. Theodosio A. VII. et Palladio V. C. Confl. 416.

TIT. XXVIII. DE MENSORIBVS.

Impp. Honor. et Theod. AA. Aemiliano Mag. offic. Primicerius mensorum biennio expleto agentis in rebus militis militiam sortiatur. Dat.

X. Kalend. Aug. Ancyrae, Stilichone et Anthemio Conss. 405.

TIT. XXIX. DE PRIVILEGIIS EORVM, QVI
IN SACRO PALATIO MILITANT.

3. *Imppp. Gratian. Valent. et Theod. AAA. Eutropio P. P.* Ex aula nostra discedentes viri, ab omnibus iniunctis habeantur immunes: numerariorumque factus, vel rapaces quaeſtus, tanquam experientes et idonei non patiantur. Dat. III. Non. Febr. CP. Eucherio et Syagrio VV. CC. Conss. 381.

TIT. XXX. DE PRIVILEGIIS SCHOLARVM.

I. *Imppp. Theod. Arcad. et Valent. AAA. Pleitio Com. et Mag. offic.* Viris ſpectabilibus Comitibus ſcholarum, verberandi degradandive ſenatores, ac ducenarios, licentiam denegamus: ea namque, quae tali commotione digna ſunt, ad tuae ſublimitatis volumus referri notitiam. Inſuper etiam domeſticos eorum, non ſenatores, vel ducenarios, centenariosue fieri decernimus: poena quinque librarum auri plectendo, quiſquis hanc diuinam iuſſionem exceſſerit: ſcrinio vero barbarorum, ſi tale quid, vel attentari paſſum fuerit, vel attentatum contra leges non ſuggeſſerit, decem librarum auri condemnatione plectendo. Illud etiam obſervari, non ſine ratione conuenit, ne is, qui domeſtici officium per militiae gradum, vel quinquennii tempus interdici cenſuimus, familiaritate Comitibus ſimulata, rem prohibitam alio nomine valeat uſurpare. Dat. XVI. Kal. April. CP. Cyro Conſ. 441.

TIT. XXXI. DE CASTRENSI OMNIVM PALATINORVM PECVLIO.

Imp. Conſtantine A. ad Seuerum P. V. Omnes Palatinos, quos edicti noſtri iamdudum
certa

certa priuilegia superfundunt, rem si quam, dum in palatio nostro morantur, vel parsimonia propria quaesierint, vel donis nostris fuerint consecuti: vt castrense peculium habere praecipimus. — PP. X. Kalend. Iun. Constantino A. VI. et Constantio C. Conf. 320.

TIT. XXXII. DE EQVESTRI DIGNITATE.

Imp. Valentinianus A. ad Mamertinum P. P. Equites Romanos secundum gradum post Clarissimatus dignitatem obtinere iubemus. Dat. prid. Kal. Nouemb. Philippopoli, Diuo Iouiano et Varroniano Conf. 364.

TIT. XXXIII. DE PERFECTISSIMATVS DIGNITATE.

Imp. Constantinus A. ad Paternum Valerianum. Codicillis Perfectissimatus fruuntur, qui impetrauerunt, si abhorreant a conditione feruili, vel fisco aut curiae obnoxii non sint, vel si pistorum non fuerint, vel non in aliquo negotio constiterint, nec sibi honorem venali suffragio emerint, nec rem alicuius administrauerint.

TIT. XXXIV. QVI MILITARE POSSVNT, VEL NON POSSVNT: ET DE SERVIS AD MILITIAM VEL DIGNITATEM ADSPIRANTIBVS: ET VT NEMO DVPLICI MILITIA, VEL DIGNITATE ET MILITIA SIMVL VTATVR.

I. *Impp. Seuerus et Antoninus AA. Antonio.* Si militiae nomen dare vultis, offerte vos his, qui probandi ius habent. §. I. Non autem ignoratis eos, qui litis causa militiam appetierint, postulantibus aduersariis solui sacramento solere.

TIT. XXXV. NEGOTIATORES NE MILITENT.

Imp. Iustinianus A. Mennae P. P. Eos, qui vel in hac alma vrbe, vel in prouinciis cuidam

ergasterio praesunt, militare de cetero prohibemus, exceptis argenti distractoribus, qui in hac alma vrbe negotiantur. —

TIT. XXXVI. DE RE MILITARI.

I. *Imp. Antoninus A. Annae militi.* Stipendia et donatiua temporis, quo apud hostes fuisse te dicis, restitui tibi postliminio regresso restitutoque, non iure desideras.

TIT. XXXVII. DE CASTRENSI PECVLIO MILITVM, ET PRAEFECTIANORVM.

4. *Imp. Gordianus A. **. Cum allegas te a fratre tuo, eodemque commilitone in eisdem castris institutum heredem: successionem eius potius in castrensi peculio tuo, quam patri tuo, cuius in potestate es, per te quaesitam videri, rationis est. Etenim peregrinationis laborem sociatum commilitii eius, et obeundorum munerum consortium, affectioni fraternae nonnihil addidisse, quinimo vice mutua chariores inuicem sibi eos reddidisse credendum est.

TIT. XXXVIII. DE EROGATIONE MILITARIS ANNONAE.

2. *Imp. Iouianus A. Secundo P. P.* Vicefimo non amplius lapide milites sibi iubemus paleas conuectare. Dat. V. Kalend. Octob. Aedesa, Iouiano et Varroniano Consl. 364.

TIT. XXXIX. DE EXCOCTIONE, ET TRANS-
LATIONE MILITARIVM ANNONARVM.

I. *Impp. Arcad. et Honor. AA. Stilichoni Comiti et Magistro utriusque militiae.* Opinatores, quibus species in diuersis prouinciis delegantur contra omnem consuetudinem a nullis consistentibus familiis excoctionem panis efflagitent.

C. COD. LIB. XII. TIT. XXXVI. - XLIII. 505

gitent. Illustris igitur auctoritas tua nouam
vsurpationem congrua auctoritate repellat: vt
cum opinatores in prouincias delegantur, vetus
consuetudo seruetur. Dat. Id. Septembr. Me-
diolan. Theodoro V. C. Conf. 399.

TIT. XL. DE MILITARI VESTE.

3. *Impp. Arcad. et Honor. AA. Martiano
Com. S. L.* Fortissimis militibus nostris per Il-
lyricum non binos tremisses pro singulis chlamy-
dibus, sed singulos solidos dari praecipimus.
Dat. XVI. Kalend. Februar. CP. Arcadio IV. et
Honorio III. AA. Conf. 396.

TIT. XLI. DE METATIS ET EPIDEMETICIS.

7. *Impp. Honor. et Theod. AA. Eustathio
P. P.* Deuotissimos milites ex procinctu redeun-
tes, vel proficiscentes ad bella, muri sacratis-
simae vrbs singulae turres in pedeplanis suis
fuscipiant. Datum V. Non. Mart. CP. Hono-
rio XIII. et Theodosio X. AA. Conf. 422.

TIT. XLII. DE SALGAMO HOSPITIBVS NON
PRAESTANDO.

Imp. Constantinus A. Ne quis comitum, vel
tribunorum, aut praepositorum, aut militum
nomine, salgami gratia, culcitras, lignum,
oleum a suis extorqueat hospitibus, sed nec vo-
lentibus hospitibus in praedictis speciebus ali-
quid auferat; sed sint prouinciales nostri ab hac
praebitione securi: comitibus, tribunis, vel
certe propositis, militibusque graui vexationi
subiacentibus. Dat. V. Id. Octobr. *

TIT. XLIII. DE COMMEATV.

3. *Impp. Honor. et Theod. AA. Hausoni Com.
et Mag. militum.* Si quis sine commeatu aliquo
annum

annum in penatibus propriis, vel in quibuslibet locis defidiosa quiete transegerit, decem sequentibus postponatur: in quo vero biennalis culpaprehenditur, viginti sibi antepositos congemiscat: tertius autem annus triginta praelatos iure deflebit: ita vt quartus exempto matriculae nullam veniam derelinquat. Dat. prid. Id. Iun. Rauennae, post Consulatum Honorii VIII. et Theodosii V. AA. 413.

TIT. XLIV. DE TYRONIBVS.

I. *Impp. Valent. et Theod. AA. Modesto P. P.* Nullus tyro vagus, aut veteranus, aut censibus obnoxius, ad militiam accedat. Datum XIV. Kal. Octobr. Hierapoli, Valentiniano et Valente III. AA. Cons. 370.

TIT. XLV. DE LITTORVM ET ITINERVM
CVSTODIA.

Impp. Honor. et Theod. AA. Eustathio P. P. Saluberrima sanctione censemus ne merces illicitae ad nationes barbaras deferantur: et quaecunque naues ex quolibet portu seu littore dimittuntur, nullam concussionem vel damna sustineant: ita tamen vt earum naucleri deponant in quam prouinciam ituri sunt: vt hoc manifestato, nulla contra eos postea indignatio seu concussio quoquo modo procedat. Dat. XIV. Kalend. Octobr. CP. DN. Theod. A. IX. et qui fuerit nuntiatus. 420.

TIT. XLVI. DE DESERTORIBVS, ET OCCVL-
TATORIBVS EORVM.

3. *Imppp. Arcad. Theod. et Honor. AAA. Longino P. P.* Qui relictis militaribus castris, se ad depredationem, vel latrocinium contulerint,

rint, feueritatem iudicis non euadant. Dat. IX. Kal. April. Rauennae, Arcadio A. VI. et Probo V. C. Conff. 406.

TIT. XLVII. DE VETERANIS.

3. *Imp. Constantinus A. Euagrio P. V.* Veterani, qui ex negligentia vitae, nec rus colunt, nec aliquid honestum peragunt, sed latrociniiis sese dederunt: omnibus veteranorum privilegiis exuti, poenis competentibus a prouinciarum rectoribus subiiciantur. Dat. III. Id. Aug. Constantio A. VI. et Constante II. Conff. 353.

TIT. XLVIII. DE FILIIS OFFICIALIUM MILITARIUM, QVI IN BELLO MORIUNTUR.

1. *Imp. Constantinus A. Euagrio.* Hi, qui ex officialibus quorumcunque officiorum geniti sunt, siue eorumdem parentes adhuc sacramento tenentur, siue iam dimissi sunt, in parentum militiam vocentur. Dat. prid. Non. Aug. Basso et Ablauio Conff. 331.

TIT. XLIX. DE OBLATIONE VOTORUM.

Impp. Arcad. et Honor. AA. Basilio P. V. Quando votis communibus felix annus aperitur, in vna libra auri, et solidis obryzatis principibus offerendi deuotionem animo libenti fuscipimus: statuentes, vt deinceps sequentibus annis yniuscuiusque sedulitas principibus suis talia inferat semper, et deferat. Dat. III. Non. Mart. Mediolan. Olybrio et Probino Conff. 395.

TIT. L. DE NUMERARIIS, ACTVARIIS, ET CHARTVLARIIS, ET ADIVTORIBVS, SCRINARIIS, ET EXCEPTORIBVS SEDIS EXCELSAE CETERORVMQVE IVDICVM, TAM MILITARIUM, QVAM CIVILIVM.

3. *Impp. Valentin. et Valens AA. Rufino P. P.* Numerarios amplissimae tuae sedis cingulum

gulum habere, et militiae ordinem tenere iubemus. Dat. prid. Id. Decembr. Parisiis, Valentiniano et Valente AA. Confl. 365.

**TIT. LI. DE CVRSV PVBLICO ET ANGARIIS
ET PARANGARIIS.**

I. Imp. Constantinus A. Titiano. Equos, qui publico cursui deputati sunt, non lignis vel fustibus, sed flagellis tantummodo agitari decernimus: poena non defutura contra eum, qui aliter fecerit. Dat. prid. Id. Maii, Sabino et Rufino Confl. 316.

TIT. LII. DE TRACTORIIS ET STATIVIS.

Imppp. Theodos. Arcad. et Honor. AAA. Rufino P. P. Tractoriae cum stativis solitis tantummodo biduum tempus accipiant: nulli vero penitus cum necessariis sibi personis praebeantur, nisi his tantummodo, qui animalia, atque equos sacro vsui necessarios prosequuntur: ita tamen, vt his dimissis in tractoriarum corpore, quinque dierum numerus adscribatur: vt nullus ultra hoc temporis spatium ad residendum, in quo libitum fuerit loco, copiam nanciscatur. Dat. VII. Kal. Septemb. CP. Arcadio A. II. et Rufino Confl. 392.

**TIT. LIII. DE APPARITORIBVS PRAEFECTORVM
PRAETORIO, ET PRIVILEGIIS
EORVM.**

Impp. Valent. et Valens AA. Mamertino P. P. Praefecturae cornicularios, qui annis singulis exeunt, post transactos corniculos nostram adorare purpuram volumus: quo honore perfunctis, cum iam missionem tenuerint, liberum otium damus, vt ad susceptionem, vel cuiuslibet necessita-

cessitatis officium minime deuocentur. Dat. III. Kal. Febr. Mediol. Valentiniano et Valente AA. Confl. 365.

TIT. LIV. DE APPARITORIBVS PRAEFECTI VRBIS.

2. *Impp. Honor. et Theodos. AA. Palladio Praefecto Praetorio.* Quicumque illustris urbanae sedis apparitor clandestina fraude pistorem concusserit, accusatus atque conuictus, perpetui panificii nexibus addicetur. Dat. VII. Kalend. Ianuar. Rauennae, Honorio A. XI. et Constantino II. V. C. Confl. 417.

TIT. LV. DE APPARITORIBVS MAGISTRORVM MILITVM, ET PRILEGIIS EORVM.

1. *Impp. Valent. et Valens AA. ad Arthemium correctorem.* Qui sese in officiis magistrorum equitum ac peditum militare monstraauerint, ab omni nominationis iniuria excusentur. Dat. XIII. Kalend. Octobr. Aquil. Acc. XV. Kal. Novembr. Salerni, Diuo Iouiano et Varroniano Confl. 364.

TIT. LVI. DE APPARITORIBVS PROCONSVLIS ET LEGATI.

1. *Imppp. Valent. Theod. et Arcad. AAA. ad Flauium Proconsulem Africae.* Officio, quod tuis meritis obsecundat, non curialem quemquam, nec ex ceteris corporibus volumus aggregari: at si qui erunt inter apparitores huiusmodi, restitui eos muniis debitis mox iubemus.

TIT. LVII. DE APPARITORIBVS COMITIS ORIENTIS.

Impp. Theod. et Arcad. AA. In officio comitis Orientis non amplius quam sexcenti apparitores

res habeantur, quos quidem publicis necessitatibus nouimus abunde suppetere.

TIT. LVIII. DE COHORTALIBVS PRINCIPIBVS, CORNICVLARIIS, AC PRIMIPILARIIS.

2. Impp. Constantinus et Constans AA. Tauro P. P. Nullus iudicum quemquam sine sacra probatoria probare audeat, vel prouehere. Excipimus tamen officia prouincialia cursus publici sollicitudinem sustinentia: nec enim tanto muneri adminiculum denegari publica permittit utilitas. Dat. VI. Kalend. Ianuar. Mediol. Accept. VIII. Id. Iul. Datiano et Cereale Conf. 358.

TIT. LIX. DE APPARITORIBVS PRAEFECTI ANNONAE.

I. Imppp. Valens, Grat. et Valent. AAA. Apparitores urbanae praefecturae annonario officio sese non inferant, sed apparitorum aemulatione secreta, ministerio suo annonae praefecturae fungantur.

TIT. LX. DE DIVERSIS OFFICIIS ET APPARITORIBVS IUDICVM, ET PROBATORIIS EORVM.

2. Impppp. Gratian. Valent. Theod. et Arcad. AAAA. Eusignio P. P. Nullus ex his, quos claruerit militia resolutos, indebita denuo sacramenta sine Augusti affatibus suscipiat. Si quis autem id per obreptionem forte meruerit, quinque librarum auri multetur incommodo. Dat. prid. Id. Iul. Mediolan. Honorio NB. P. et Eudodio Conf. 386.

TIT. LXI. DE EXECUTORIBVS ET EXACTORIBVS.

4. *Impp. Honor. et Theod. AA. Ioanni P. P.* Nullam possessionem alterius pro alienis debitis publicis vel priuatis praecipimus conueniri. Dat. V. Id. Iul. Rauennae, Honorio XIII. et Theodosio X. AA. Confl. 422.

TIT. LXII. DE LVCRIS ADVOCATORVM, ET CONCVSSIONIBVS OFFICIORVM SEV APPARITORVM.

1. *Imp. Constantinus A. ad Aelianum Proconsulem Africae.* Si quis a ducenariis, vel centenariis, vel fisci aduocatis laesum se esse cognoscit, adire iudicia, et probare iniuriam non moretur: vt in eum, qui conuictus fuerit, competenti seueritate vindicetur. Dat. Kalend. Nouemb. Treueris, Constantino A. IV. et Licinio IV. Confl. 315.

TIT. LXIII. DE PRIMIPILO.

1. *Impp. Valerian. et Gallien. AA. Domitio.* Commoda Primipilatus post administrationem incipiunt deberi: et si is, qui ea percipere debuit, prius rebus humanis eximatur, heredibus petitio salua fit.

TIT. LXIV. PVBLICAE LAETITIAE VEL CONSVLVM NVNTIATOIRES, VEL INSINVATORES, CONSTITVTIONVM, ET ALIARVM SACRARVM VEL IVDICIALIVM LITERARVM EX DESCRIPTIONE, VEL AB INVITIS NE QVID ACCIPiant IMMODICVM.

1. *Impppp. Gratian. Valent. et Theod. AAA. Floro Praef. Praet.* Quicquid nostrorum vquam nuntiari coeperit prosperorum, vt bella
fi

si definunt, si oriuntur victoriae fastus, si honor datus fuerit regaliū, vel Consulū vel trabearū, compositaeue pacis erit offerenda tranquillitas, si sacros vultus inhiantibus forte populis inferimus: hoc sine immodico pretio nuntiari excipique sancimus: actum esse iubemus castissimum, indigentibus non numerariis esse praebendum: iudices statuimus esse sollicitos, ne turpi colludio quaeratur ex miseris pretium gaudiorum. Quod si id sacrilega fuerit dissimulatione violatum, et accipientem pudoris fortunarūque manebit excidium, et cogentem par poena multabit, et officium triginta librarum auri vexatione quatietur. Dat. IV. Non. Febr. CP. Merobaude II. et Saturnino Consi. 383.

D.

N O V E L L A E.

Kk

D.

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ
ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ ΝΕΑΡΑΙ ΔΙΑ-
ΤΑΞΕΙΣ.

COLLATIO PRIMA.

ΤΙΤΛ. β'. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΗ ΕΠΙΛΕΓΕΣΘΑΙ ΤΑΣ ΔΕΥΤΕΡΟΓΑ-
ΜΟΥΣΑΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ· ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΑΛΛΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ,
ΕΧΕΙ ΔΕ ΠΡΟΦΑΣΙΝ Η ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΓΡΗΓΟ-
ΡΙΑΝ ΤΙΝΑ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ β'.

Ο αὐτός βασιλεὺς (Ιουστινιανός) Ερμogeneῖ τῷ
ἐνδοξοτάτῳ μαγίστῳ τῶν θείων ὀφφικίων, ἀπὸ
ὑπάτων καὶ πατρικίων.

Προοίμιον. Καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν νενομοθετη-
κῶσι Ρωμαίοις τῆς αἰὲ νομοθεσίας ἀφορμὴν ἢ τῶν
ἀναφυομένων πραγμάτων ἐδίδε ποικιλία, καὶ ἡμεῖς
τὸ νομοθετικὸν ἅπαν κατακοσμήσαντες τῆς πολι-
τείας μέρος, τὴν ὅλην σχεδὸν ἐπανόρθωσιν ποτὲ
μὲν ἐπὶ ταῖς τῶν δεομένων προσαγγελίαις, ποτὲ
δὲ ἐπὶ ταῖς δικαστικαῖς φοιτήσεσιν ἐποιησάμεθα· καὶ
πολλὰς γε τῶν νόμων ἐντεῦθεν τοῖς ὑπηκόοις τοῖς
ἡμετέροις ἐγράψαμεν· ὅποιον δὴ τι καὶ νῦν ἀναστὰς,
εἰς

INTERPRETATIO IO.

TIT. II. NE MULIERES SECUNDO NVBENTES ELECTIONEM
HABEANT, ET DE ALIIS CAPITIBVS. OCCASIONEM AVTEM
HVIC CONSTITVTIONI DEDIT GREGORIA QVAEDAM.

NOVELLA CONSTIT. II.

*Idem Imperator (Iustinianus) Hermogeni gloriosissimo Ma-
gistro Sacrorum officiorum Exconsuli et Patricio.*

D.

LIBER CONSTITUTIONVM NOVELLARVM
DN. IVSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS
PERPETVI AVGVSTI.

COLLATIO PRIMA.

TIT. II. DE NON ELIGENDO SECVNDO NV-
BENTES MVLIERES: ET ALIENATIONE ET
LVRO ANTENVPTIALIS DONATIONIS: ET DE
SVCCSSIONIBVS EARVM ET FILIIS SVIS.

NOVELLA CONSTIT. II.

*Imperator Iustinianus August. Hermogeni glo-
riosiss. magistro sacrorum officiorum, excon-
suli et patricio.*

PRAEFATIO. Et ante nos legislatoribus Ro-
manis continuam legislationis occasionem emer-
gentium causarum dabat varietas, et nos omnem
partem legislationis ornantes reipublicae: cun-
ctam pene correctionem, aliquando quidem pro
egentium interpellationibus, aliquando vero in
iudicialibus quaestionibus celebrauimus: et mul-
tas leges hinc subiectis nostris conscripsimus:
quale est quod etiam nunc emergens ad hanc
nos

FRID. HOMBERGKII.

PRAEFATIO. Ea legislatoribus Romanis, qui ante nos
fuerunt, perpetuam leges ferendi occasionem, emergen-
tium causarum dedit varietas, et nos quoque totam le-
gislatoriam Reipublicae partem ornantes, omnem fere
correctionem partim in iis, quae a supplicantibus ad nos
deferuntur, partim etiam in iudicum quaestionibus adhi-
buimus, atque hinc multas leges subditis nostris tulimus.

εἰς τόνδε ἡμᾶς τὸν νόμον ἐκάλεσεν. §. α. Γρηγορία γὰρ ἰκέτευσε, Φήσασα συνωκηκένοι πρώην ἀνδρὶ, καὶ δύο ποιήσασθαι παῖδας, ἄρρενά τε καὶ θήλειαν, καὶ ἀποβαλεῖν μὲν τὸν συνοικήσαντα. πολλῆς δὲ παρὰ τῷ παιδὸς πειρωμένη τῆς εὐνοίας, ὥσθι χρῆναι μὴ καταλιπεῖν αὐτὸν ἀγέραςον, μηδὲ ἔξω τῆς προσηκέσης ἀφείναι τιμῆς. τοιγαρὲν τὴν προγαμιάαν ἰδωρεάν, καὶ τοὶ δευτέροις ἔπω προσομιλήσασα γάμοις, ὅμως ἀποκατέστησε καὶ δέδωκε τῷ παιδί· ἔ μὴ ζῶν ὁ παῖς αὐτῇ διετέλεσεν, ἀλλ' ἀπεισιν ἐξ ἀνθρώπων, πρὶν εἰς δευτέρους ἐλθεῖν βεληθῆναι τὴν μητέρα γάμος· καὶ ὅγε νόμος, ὃ τε ἀρχαῖος, ὃ τε ἡμέτερος ἐκάλεσεν ἄμφω, τὴν τε παῖδα τὴν τε μητέρα, πρὸς τὴν τῷ νέῃ διαδοχῇ. καὶ εἶπερ τοῖς προτέροις ἡ μήτηρ ἐπέμενε γάμοις, ἔδεν ἂν τὸ ζητέμενον ᾗ· ἀλλ' ἡ μὲν εἰς ἀνδρὸς ἐπείγεται δευτέρως, τὴν μὲν χρῆσιν ἅπασαν ἔχουσα τῆς προγαμιάας δωρεᾶς [ἔτω γὰρ αὐτὴν καὶ ἐδεδώρητο, ἐφ' ᾧ τὴν μὲν χρῆσιν παρ' αὐτῇ μένειν, τὴν δεσποτείαν δὲ γενέσθαι παρὰ τῷ παιδί]· τῆς δεσποτείας δὲ ἡ παῖς ἀντιλήψασθαι πάσης ἀπειλεῖ, ἔ καὶ ὅσον κληρονομεῖ τῷ ἀδελφῷ, ἀλλὰ καὶ ὅσον ὁ πατήρ ἐπιδέδωκε τῇ μητρὶ. Φάσκεσα μηδεμίαν παρρησίαν ἔχειν τὴν μητέρα δευτέροις ὁμιλῶσαν γάμοις, τὴν δεσποτείαν ἔχειν τῆς δωρεᾶς, καὶ οἷονδ' ἂν λόγον.

Tale etiam est, quod nunc emerfit, et nos ad hanc legem commouit. §. I. Gregoria enim supplicauit, dicens, se olim viro nuptam duos suscepisse liberos, masculum et foeminam, ac maritum extulisse. Cum vero magnum filii amorem experta esset, eum non sine praemio relinquendum, nec debito honore priuandum esse existimauit. Quamobrem donationem ante nuptias, licet nondum contractis secundis nuptiis, restituit tamen atque dedit filio. Filius illi non superuixit, sed antequam mater secundas nuptias inire vellet, e vita excessit: atque hic tam vetus quam nostra lex, utramque et filiam et matrem,

nos vocavit legem. §. i. Gregoria enim supplicavit, dicens, habuisse se dudum virum, et duos fecisse filios, masculum et foeminam, et extulisse quidem maritum: plurimum vero a filio experta fauorem, existimavit oportere, ne relinqueret eum sine remuneratione, nec extra competentem honorem dimitteret. Igitur antenuptialem donationem, licet non veniens ad secunda vota, tamen restituit, et dedit filio, qui tamen non viuens ei permanfit, sed abiit ex hominibus, antequam ad secundas venire vellet nuptias mater: et lex tam antiqua quam nostra vocavit ambas, et filiam et matrem ad minoris successionem. Et si quidem in prioribus mater nuptiis permanfisset, nulla quaestio fuerat: sed illa quidem ad virum descendit secundum, usufructum, qui fuerat, omnem habens antenuptialis donationis: sic enim eam etiam omnem donavit, ut usus quidem apud eam remaneret, proprietas autem fieret apud filium. Omnem vero proprietatem filia percipere minabatur, non secundum quantum heres erat fratris, sed secundum quantum pater dederat matri, dicens nullam fiduciam habere matrem ad secunda vota migrantem, proprietatem habere donationis quacunque ratione: verum mater nequaquam hoc ante-

ad minoris successionem vocavit. Et si quidem mater secundas nuptias non contraxisset, nulla foret quaestio. Sed illa secundo viro nupsit, omnem usufructum donationis ante nuptias habens: ita enim illam dederat, ut usufructus quidem apud eam maneret, filius vero proprietatem haberet. Filia vero omnem proprietatem se vindicaturam minatur, non quatenus fratri heres esset, sed quatenus pater matri dedisset, inquiens, matri secundas nuptias contrahenti nullum ius competere proprietatem donationis quacunque etiam ratione habendi. At mater, eam non amplius antenuptialem donationem,

λόγον. ἀλλ' ἡ μήτηρ ἐκ ἔτι τῆτο προγαμιαίαν
 εἶναι δωρεάν παντελῶς ἀξιοῖ, συναναμεμίσχθαι δὲ
 ἤδη τοῖς πράγμασι τῆ παιδός, καὶ ὡς κληρονο-
 μίας, ἀλλ' ἐκ ὡς δωρεᾶς ἔσης ἔτι, προσήκειν
 αὐτῇ τῆ ἐξαγγέλις τὴν τε δεσποτείαν τὴν τε χρῆ-
 σιν ἔχειν. Καὶ ὁ τῆτο μόνου ἀμφισβητεῖται,
 ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτῆς τῆ κλήρος τῆ ἀδελφῆ πρὸς
 αὐτὴν ἡ παῖς διαμάχεται, τῆς μὲν μητρὸς ἀξί-
 σης αὐτῆς κληρονομεῖν κατὰ τὴν ἡμίσειαν μοῖραν,
 [καθ' ἣν αὐτὴν ἡμεῖς καὶ τὸν κληρὸν τῆ παιδός
 καλῶμεν, μίας ἔσης ἀδελφῆς τῷ τελευτήσαντι
 παιδί, τῆς μετ' αὐτῆς καλεσμένης] τὴν δὲ παιδός
 ἔχεισθαι τῆ κλήρος τῆ ἀδελφῆ, μάλα ἰσχυρῶς, ἐκ
 τῶν ἐμπροσθεν νομοθετημένων, ἐνισαμένης
 Φασκίσης τὴν γε μητέρα, εἰ μὲν δευτέροις μὴ
 ὁμιλήσειε γάμοις, ὁρῶς ἀντιποιεῖσθαι τῆ κλήρος
 τῆ παιδός ἀφικνεμένην δὲ εἰς ἀνδρὸς ἑτέρου, πάν-
 των ἀφαιρεῖσθαι τῶν ὅσα ἐκ τῆς πατρῴας ἑτίας
 ὁ παῖς ἐκτήσατο. ὡς εἶγε μετὰ τὸν δεύτερον γά-
 μον ὁ παῖς ἐτελεύτησε, καὶ τῆς ὀθενδήποτε κτη-
 ρείσης αὐτῷ περισσίας ἑαυτὴν ἂν γενέσθαι κυρίαν,
 τῆτο τῶν διατάξεων ἀμφοτέρων βελομένων, αἱ
 τὰ τοιαῦτα διακρίνουσιν. ἡ δὲ γε μήτηρ μάλιστα
 μὲν ἀπηνῶς ἔχειν τὰς διατάξεις ἐκείνας, καὶ
 ἀναξίως τῶν Φιλανθρώπων ἡμῶν ἰσχυρίζεται χρό-
 νων· πλὴν ἀλλὰ χρῆται τῇ παρ' ἡμῶν τεθείσῃ
 δια-

sed bonis filii iam permixtam esse affirmabat, et cum
 hereditas, non vero donatio amplius sit, aequum esse,
 ut tam proprietatis, quam ususfructus sex uncias habeat.
 Neque de eo solum dubitabatur, sed de ipsa quoque
 hereditate fratris filia cum illa contendebat, matre ut ex
 dimidia parte illi heres esset, petente, (ex qua ad here-
 ditatem filii ipsam vocauimus, si frater defunctus vnam
 habeat sororem, quae cum ipsa vocetur) filia vero ut
 fratris hereditatem ex legibus ante latis obtineret, etiam
 atque etiam instante et dicente, matrem, si quidem se-
 cundas nuptias non contraxisset, recte sibi hereditatem

antenuptialem esse donationem omnino affirmabat, sed permixtam iam rebus filii, et tanquam hereditatis, non adhuc tanquam donationis existentis, competere ei sex vnciarum et proprietatem et usum habere. Et non solum hoc dubitabatur, sed etiam de ipsa hereditate fratris contra eam filia reluctabatur, matre quidem petente eius hereditatem pro media parte, secundum quam eam nos ad hereditatem filii vocauimus, vna existente sorore, moriente vero filio, cum ea vocata: filia vero obtinere hereditatem fratris valde fortiter ex prioribus sanctionibus insistente, et dicente, quia mater, si quidem ad secundas nuptias non venisset, recte vindicaret hereditatem filii: venientem vero ad virum alterum, omnino priuari iis, quae ex paterna substantia filius acquisiuit: quia si post secundas nuptias filius mortuus esset, vndecunque acquisita esset ei substantia, ipsa esset domina: haec constitutionibus ambabus volentibus, quae talia decernunt. Mater quidem valde crudeliter habere constitutiones illas, et indignas clementia nostrorum temporum affirmabat: verum tamen usa est a nobis posita constitutione, dicens hanc non subdi constitutionibus prioribus, atque matres quidem nondum ad virum secundum venientes,

filii vindicare, cum vero secundo viro nupisset, omnibus illis priuari, quae ex paternis facultatibus filius acquisiuit: ita vt filio post secundas nuptias mortuo, ipsa bonorum vndecunque etiam illi quaesitorum domina facta fuisset, volentibus id ambabus illis constitutionibus, quae ea decernunt. Mater vero constitutiones illas admodum duras, et humanitate nostri temporis indignas esse asseuerabat: quin utebatur lata a nobis constitutione, dicens hanc non limitari constitutionibus prioribus, neque eam matres, quae secundas nuptias nondum inierunt, cum liberis vocare, illas vero, quae ad secunda vota transierunt,

διατάξει, λέγῃσα ταύτην ἔχ ὑποδιαίρεισθαι ταῖς διατάξεσι ταῖς πρώταις, ἔδὲ τὰς μὲν ἔγω πρὸς ἀνδρὸς ἐλθέσας δευτέρῃ μητέρας μετὰ τῶν παίδων καλεῖν, τὰς δὲ δευτέροις ὁμιλησάσας γάμοις, οὐκ ἔτι. ἔνταῦθα δὲ καὶ τι ξένον ὑπεῖναι· ἑαυτὴν γὰρ Φιλοτιμίαν εἰς τὸν παῖδα ποιημένην προφάσει τῆς ἐπιλογῆς, ἀντιδωρεὰν μᾶλλον εἰληφέναι δοκεῖν, ἢ περ ἀπλῶς ἔγω κέρδος ἀσυλλόγιστον ἔχειν. Ταῦτα ἡμεῖς ἐπὶ πολὺ κατεξέτάσαντες, καὶ τὴν ὅλην τῶν τοιούτων ἐπιλογῶν τε καὶ κληρονομιῶν θεωρίαν ἀνασκοπέμενοι, δεῖν ὡνείημεν κοινὸν ἐπὶ τέτοις γράψαι νόμον, κατ' ὃν καὶ ἡ παρῶσα ζήτησις δέχεται πέρας.

Κεφ. α'. Συνείδομεν τοίνυν μὴ συγκεχυμένου τῆτο τὸ περὶ τῶν ἐπιλογῶν καὶ ἀδιάκριτον καταλιπεῖν, ἀλλὰ τριαύτην δέναι τῷ πράγματι τάξιν· ὥς τε τῆς μητρὸς ἅπαξ εἰς δευτέρῃς γάμοις ἐλθέσης, κέρδος εὐθὺς ἀπάντων τῶν παίδων τὴν δεσποτείαν τῆς προγαμιαίας γίνεσθαι δωρεᾶς· καὶ μηδεμίαν ἀδελφίαν εἶναι τῇ μητρὶ, τῆς μὲν τῶν παίδων ἐπιλέγεσθαι, τῆς δὲ ἀτιμάζειν, διότι πάντας ὁμῶς τοῖς δευτέροις ὕβρισε γάμοις. ὥς τε καὶ ἐπὶ τῇ παρόντος ἡ δεσποτεία τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς ὅλη πρὸς τὴν παῖδα παραγενήσεται, τῆς χρήσεως παρὰ τῇ μητρὶ, μέχρι περὶ ἐσι, Φυλαττομένης. καὶ κατὰ τὴν ἡμετέραν διάταξιν, εἰ μὲν ἡ μήτηρ προαπέλθοι, τῇ παιδί τῆς ὅλης προγαμιαίας δωρεᾶς ἀρμοζέσης· εἰ δὲ ἡ παῖς, μένειν μὲν παρὰ τῇ μητρὶ τὸ ἐκ τῆς ἀπαιθίας

non item. Aliquid absurdi quoque hic subesse: se enim quae liberalitatem in filium per electionem contulit, videri remunerationem potius accepisse, quam simpliciter lucrum sine ratione habere. Haec nos saepe examinantes, omnemque harum electionum et hereditatum theoriam considerantes, communem de his legem scribendam esse putavimus, qua haec etiam quaestio decideretur.

CAP. I. Quare electiones illas, nec confusas nec indistinctas relinquere, sed hanc rem ita ordinare nobis vi-

tes, cum filiis vocari: quae vero secundis copulantur nuptiis, nequaquam: hic autem etiam aliquid adesse peregrinum: se enim in filium largitatem conferentem occasione electionis, rursus de donatione potius recepisse videri, quam sic simpliciter lucrum irrationabile habere. Haec nos diu perscrutantes, et omnem talium electionum et hereditatum contemplationem considerantes, oportere credidimus communem super his scribere legem, secundum quam et praesens quaestio suscepit terminum.

CAP. I. *De electione sublata.* Prospeximus itaque non confusum hoc electionibus indiscretumque relinquere, sed huiusmodi dare ordinem causae: matre semel ad secundas nuptias veniente, lucrum mox omnium filiorum proprietatem antenuptialis fieri donationis: et nullam esse licentiam matri, alios quidem filiorum eligere, alios autem exhonorare: quoniam omnibus simul secundis nuptiis fecit iniuriam. Quapropter et in praesenti proprietatem antenuptialis donationis tota ad filiam veniet: usu apud matrem, donec adiuuet, seruando. Et secundum nostram constitutionem, (si quidem mater praemoriatur) filiae tota antenuptialis donatio competit: si vero filia, manet quidem apud matrem
lucrum

sum est, ut matre semel secundas nuptias contrahente omnes liberi proprietatem donationis ante nuptias statim lucrifaciant, neque vlllo modo matri quosdam ex liberis eligere, quosdam vero iniuria afficere liceat, quia omnibus simul per secundas nuptias iniuriam intulit. Quam etiam ob rem impraesentiarum tota proprietatem donationis ante nuptias ad filiam perueniet, et ususfructus matri, quoad viuet, conseruetur. Atque secundum constitutionem nostram, siquidem mater praemoriatur, tota donatio propter nuptias filiae competat: sin vero filia,

δίας συμφώνως κέρδος, τὸ δὲ λοιπὸν εἶναι τῆς παι-
δος, καὶ τελευτῶσαν τῆτο παραπέμπειν εἰς τὰς
αὐτῆς κληρονόμους, εἴ τινας ἐκ τῶ νόμου καλοῦντο.

Κεφ. β'. Τὸ δὲ γινόμενον μὲν αἰεὶ, ῥητῶ δὲ
ἔπω νόμῳ διωρισμένον, τῆτο εἰς καλὴν παραύξησιν
τε καὶ παρενθήκην δίδομεν τῶδε τῷ νόμῳ. εἰ γὰρ ὁ
παιδὶ τυχὸν, ἀλλὰ τινὶ τῶν ἑξωθεν ἢ μήτηρ ἔτι
δευτέρων ἄπειρος ἔσα γάμων, μοῖραν τινὰ τῆς προ-
γαμιαίας δωρεᾶς, ἢ τι πρᾶγμα ἐξ αὐτῆς, ἢ καὶ
πᾶσαν δωρήσεται, ἢ κατὰ ἄλλον τυχὸν ἐκποιήσῃ
τρόπον, εἴτα ὑπερον εἰς ἀνδρὸς φοιτήσῃς δευτέρῃ
πρόδηλον ὡς τῷ ἐπιγινόμενῳ δευτέρῳ γάμῳ τὸ τῆς
ἐκποιήσεως ἀνατραπήσεται· καὶ ἔδὲ αὐτὸ πᾶσι τρό-
ποις, ἀλλ' ἐν μετεώρῳ καὶ τὰ τῆς ἐκποιήσεως καὶ τὰ
τῆς ἀνατραπῆς μενεῖ. εἰ μὲν γὰρ μέλαιεν περιόντες
οἱ παῖδες, ἀνατραπήσεται καθάπαξ τὸ γινόμενον,
τῶ νόμῳ τὴν δεσποτείαν τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς εἰς τὰς
παῖδας ἄγοντος, καὶ ἔδὲν ἐπισρεφόμενος τῆς γυναικὸς
εἴτι πράξειεν ἐπὶ βλάβῃ τῶν παίδων· εἰ δὲ προτε-
λευτήσαιν ἅπαντες τῆς μητρὸς, μένειν τὸ συνάλ-
λαγμα βέβαιον, ὅτι εἰς ὁλόκληρον, ἀλλὰ κατὰ τῆτο
ὅτι τὸ ἐξ ἀπαιδίας σύμφωνον· ὅπερ ἡμεῖς εἰσηγησά-
μεθα πρῶτοι, καὶ νενομοθετήκαμεν ἑναγχος, τὸν
περὶ τῆτος γράψαντες νόμον. καὶ κατὰ τινὰ μὲν μοῖ-
ραν ἔσαι τὸ συνάλλαγμα βέβαιον, κατὰ τινὰ δὲ ἄκου-
ρον ἀποφανθήσεται, τῆτεσι, κατὰ μὲν τὸ μένον πα-
ρὰ

lucrum ex pacto orbitatis apud matrem maneat, reliquum
vero filiae cedat, eaque moriens ad heredes suos, si qui
a lege vocantur, id transmittat.

CAP. II. Quod autem semper quidem contingit, ex-
pressa vero lege nondum determinatum est, pulchri in-
crementi et accessionis loco, huic legi adiicimus. Nam
si forte mater, quae secundas nuptias nondum inivit,
non filio, sed extraneo alicui, partem aliquam donatio-
nis propter nuptias, vel rem quandam ex ea, vel etiam
totam donaverit, aut forte alio modo alienaverit, deinde
secundas nuptias contraxerit, manifestum est, alienatio-

lucrum ex pacto non existentium filiorum, reliquum vero erit filiae, et moriens hoc transmittet ad suos heredes, qui ex lege vocantur.

CAP. II. *De alienatione dotis, aut propter nuptias donationis extraneo facta.* Hoc autem quod fit quidem semper, expressum vero nondum lege determinatum est, hoc ad melius incrementum, et interpositionem damus huic legi: nam si non filio forte, sed alicui extraneo mater adhuc secundas non experta nuptias, partem quandam antenuptialis donationis, aut aliquam rem ex ea, vel totam donet, aut per alium forte alienet modum, deinde ad maritum veniat secundum: palam est, quia superuenientibus secundis nuptiis alienatio euacuatur, nec hoc omnibus modis, sed in suspenso et alienatio et euacuatio manet: nam si manserint superstites filii, euacuabitur omnino quod factum est, lege proprietatem antenuptialis donationis ad filios deducente, et non respiciente mulierem, si quid egerit in laesionem filiorum. Si vero praemorianantur omnes matris filii, erit contractus firmus, non in totum, sed secundum pactum non existentium filiorum: quod nos introduximus primi, et statuimus nuper de hoc scribentes legem. Et secundum quandam quidem partem

nem superuenientibus secundis nuptiis infirmari: idque non simpliciter, sed tam alienationem, quam infirmationem in suspenso manere. Si enim superstites maneant liberi, irritum omnino erit quod factum est, cum lex proprietatem donationis propter nuptias in liberos transferat, nec ad mulierem, an in damnum liberorum quid egerit, respiciat. Sin vero omnes ante matrem moriantur, patet contractum manere firmum, non in totum, sed quoad pactum orbitatis, quod nos primi introduximus, et paulo ante legem de ea re scribentes sanciuimus. Atque ex parte firmus erit contractus, ex parte vero

ρὰ τῇ μητρὶ, προφάσει τῆ ἐξ ἀπαιδίας συμφώνως κρα-
τῆσει· κατὰ δὲ τὸ παραπεμπόμενον εἰς τὰς τῆ παι-
δὸς διαδόχας, ἄνυρον ἔσαι· ὡς εἶγε ἡ μήτηρ μόνη
τῷ παιδὶ διάδοχος εὐρεθείη, τὸ πᾶν αὐτῇ κύριον
ἔσαι. §. α. Επειδὴ δὲ αἱ κατὰ τῶν δευτερογαμν-
των ποινὰί ποινὰί καὶ ἀνδρός εἰσι καὶ γυναικὸς, καὶ
ὁ μὲν ἐν τῇ προικὶ πρὸς δευτέρως ἐλθὼν γάμους
κινδυνεύσει, ἡ δὲ ἐπὶ τῇ πρὸ γάμων, ἥτοι διὰ
τὰς γάμους δωρεᾶς· καὶ ὁ νόμος ἕτος ἐφ' ἐκατέρω
κείσθω προσώπῃ, καὶ ταῦτα καὶ περὶ τῆς ἐπιλο-
γῆς καὶ περὶ τῆς ἐκποιήσεως καὶ περὶ τῆς κέρδους
νενομοθετεῖσθω.

Κεφ. γ'. Υπολοίπῃ τοίνυν ὄντος σκέψασθαι
τὰ περὶ τῶν κληρῶν τῶν παίδων, ὑπὲρ ὧ καὶ τὸ
παρὸν ἀμφισβητεῖται, δεῖν ὡς ἔβημεν γενικῶς νόμῳ
τῇ τε παρέσῃ ζητήσῃ διαιτηῆσαι, ταῖς τε ἐφεξῆς
κινηθησομέναις ἀπάσαις δῆναί τομήν. καὶ θεσπί-
ζομεν, τὰ ἄλλα πράγματα τὰ μετὰ τὴν πρὸ γάμου
δωρεάν εἰς τὰς παῖδας ἀφιγμένα, εἰ μὲν ὁ παῖς
ἄρρεν ἢ θήλεια τυχὸν διάδοιτο κατὰ τὸν νόμον,
χωρεῖν ἐπὶ τὰς γεγραμμένας κληρονομίας· [ἐνταῦθα
τῆς μητρὸς ἢ κωλυομένης γράφεσθαι παρὰ τῆ παι-
δὸς κληρονομία, ἀλλὰ καὶ τῶν κατὰ τῆς διαθήκης
αὐτῇ δεδομένων δικαίων, εἴτε ὁ παῖς αὐτὴν παρα-
λείψει, ἢ καὶ ἀλόγως ἀποκληρονόμῳ ποιήσῃται,
φυλαττο-

vero irritus apparebit: hoc est, quantum ad id quod ex
pactio orbitatis apud matrem manet, valebit, quoad illud
vero, quod ad successores filii transmittitur, irritus erit.
Quodsi mater sola filio succedat, totus rursus firmus erit.
§. I. Quia vero secundo nubentium poenae communes
sunt viro et mulieri, ille quidem, quando ad secundas
nuptias venit, de dote, haec vero de donatione ante vel
propter nuptias periclitabitur. Et haec lex in utramque
personam lata sit, et tam de electione, quam de alia-
natione et lucro haec sancita sint.

tem erit contractus firmus, secundum quandam vero infirmus apparebit: hoc est, secundum hoc quidem, quod permanet apud matrem, occasione pacti filiorum non existentium, valebit: secundum hoc vero quod transmittitur ad filii successores, infirmus erit: ut si mater sola filio succedens inueniatur, omnis contractus rursus firmus erit. §. i. Quia vero contra binubos poenae communes et viri sunt et mulieris: ille quidem in dote ad secundas veniens nuptias periculum sustinebit: haec autem in antenuptiali seu propter nuptias donatione. Et haec lex in utraque sit posita persona, haec et de electione et de alienatione, et de lucro sanciens.

CAP. III. *De successione, si filius intestatus mortuus fuerit, vel qualiter secundo nubentes ad filiorum hereditatem vocentur.* Cum igitur reliquum sit cogitare de hereditatibus filiorum, pro quo etiam praesens est dubitatio: oportere credimus generali lege et praesentem quaestionem dirimere et determinare, et in futuro movendis omnibus dare decisionem. Et sancimus alias res post antenuptialem donationem ad filios venientes, si quidem filius masculus, aut foemina forte testetur, secundum legem venire ad scriptos heredes: hic matre non prohibita scribi a filio herede: sed etiam contra testamentum ei datis

CAP. III. Cum itaque reliquum sit, ut de hereditatibus liberorum videamus, qua de re etiam impraesentiarum controuertitur, generali lege quaestionem hanc diiudicandam, quaeque in posterum moveri possunt, omnes decidendas esse putauimus. Sancimus igitur ut caeterae res, quae post donationem ante nuptias ad filios peruenerunt, siquidem filius forte vel filia secundum legem testetur, ad scriptos heredes veniant, (neque hic mater heres a filio scribi prohibeatur, sed iura quoque contra testamentum ipsa

Φυλαττομένων] εἰ δὲ ἀδιάθετος τελευτήσῃ, τῆς ἐκείνης μοίρας, εἰ μὲν ἔχοι παῖδας ἰδίους, ἐπὶ τῆς παῖδας ἀφικνουμένης· εἰ δὲ ἔκῃ ἔχοι μὲν παῖδας ἰδίους, εἴη δὲ τῶν ἀδελφῶν ἢ κληῖσις, καὶ τῆς μητρὸς ἅμα τοῖς ἀδελφοῖς, κατὰ τὸ παρ' ἡμῶν νενομοθετημένον, ἐπὶ τὸν κληῖρον ἐρχομένης, καὶ τῆτον ἰσχυρῶς ἐχέσης, εἴτε δευτέροις ὠμίλησε γάμοις, εἴτε καὶ μὴ. ἡ γὰρ πικροτέρα τὰς ποινὰς κατὰ τῶν εἰς δευτέρους παραγινομένων ἀνδρὸς γυναικῶν ποιήσομεν, ἡδὲ ἐντεῦθεν αὐτὰς εἰς ἀνάγκην καταστήσομεν πικρὰν, καὶ τῶν ἡμετέρων ἀναξίαν καιρῶν, ὥστε δέει τῶν σωφρόνων γάμων, εἰ καὶ δευτεροὶ καθεστήκοιεν, τέττας μὲν ἀποτρέπεσθαι, φοιτᾶν δὲ εἰς τινὰς ἀπηγορευμένους μίξεις, καὶ ἴσως καὶ πρὸς οἰκετῶν φθοράς· καὶ ἐπειδὴ περ ἔκῃ ἔξεσι νομίμως σωφρονεῖν, παρανόμως ἀσελγαίνειν. ἡκέτι τοῖσιν κρατεῖν βεβλόμεθα ἕτε τὴν ἐν τῷ ε' βιβλίῳ τῆς ἐπωνύμης τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας συντάγματος κειμένην διάταξιν, τὴν διορίζουσιν τὰ περὶ τῶν κληῖρων τῶν παίδων, ἡς αἱ μητέρες δευτέροις ὀμιλῶσαι γάμοις εἶδον προαπελθόντας· ἕτε τὴν ἐν τῷ ε' βιβλίῳ τῆς αὐτῆς συγγράμματος, ὑπὸ τὸν τῆς Τερτυλλίανος τίτλον, τὴν περὶ τῶν γυναικῶν διαλεγομένην τῶν δευτέροις μὲν ὀμιλῶσιν γάμοις, πρὸ μέντοι τῆς δευτέρας, ἀποβελῶσιν τὰς παῖδας. ἀλλὰ καλείσθω πάντως ἡ μήτηρ μετὰ τῶν ἀδελφῶν ἐπὶ τὸν τῆς παιδὸς κληῖρον,

ipsi data, siue filius eam praeterierit, siue sine causa exheredauerit, salua maneat) sin vero intestatus decesserit, siquidem liberos habeat, pars illius ad liberos veniat: si vero nullos habeat liberos, fratres vocentur, et mater cum fratribus secundum legem a nobis latam ad hereditatem veniat, eamque firmiter retineat, siue secundas nuptias contraxerit, siue non. Neque enim poenas in mulieres secundo nubentes itatutas acerbiores reddemus, atque ita ad duram et temporibus nostris indignam necessitatem redigemus, ut metu castarum nuptiarum, licet

dati allegationibus, si forte filius eam praeter-
miserit, aut irrationabiliter exheredatam fecerit.
Si vero intestatus decesserit, reseruans illius
partem, si quidem habuerit filios proprios, ad
filios venire, sin autem non habuerit quidem
filios proprios, sit fratrum vocatio et matris
vna cum fratribus (secundum quod a nobis san-
ctum est) ad hereditatem venientis, et eam
firme habentis, siue ad secundas vellet venire
nuptias, siue non. Nec enim maiores poenas
aduersus mulieres, quae ad secundas veniunt
nuptias, faciemus, neque ex hoc eas ad neces-
sitatem deducemus amaram, et nostrorum tem-
porum indignam, vt metu castarum nuptiarum
(licet secundae sunt) ab his quidem abstineant,
et descendant ad quasdam interdixtas permixtio-
nes, et forsan etiam ad seruorum corruptiones:
et, quoniam non licet legaliter caste viuere,
contra leges luxurientur. Nequaquam igitur
valere volumus, neque in quinto libro Codicis
cognominis nostrae pietatis positam constitutio-
nem, decernentem de hereditatibus filiorum,
quos matres ad secundas nuptias venientes vi-
derunt praeobeuntes, neque in sexto libro eius-
dem conscriptionis sub Titulo Tertulliani, quae
de mulieribus disputat, secundis quidem nuptiis
iunctis,

secundae sint, iis quidem abstineant, ad illicitas vero con-
iunctiones, et forsan etiam seruorum stupra delabantur:
ac cum secundum leges castas esse non liceat, contra le-
ges libidinose viuant. Quapropter neque eam constitu-
tionem valere volumus, quae libro quinto codicis, qui
a nostra pietate nomen traxit, inserta est, quaeque ea
definit, quae ad hereditates liberorum spectant, quos
matres secundo nubentes ante se mortem obire viderunt:
neque eam, quae est in libro sexto eiusdem operis sub
titulo Tertulliani Scti, quae de mulieribus quidem se-
cundo

κλῆρον, καὶ τῷτον ἐχέτω βεβαίως, ἔδεν ἐκ τῶν δευτέρων βλαπτομένη γάμων, ὅπερ καὶ ἐπὶ τῆς ὑποκειμένης ζητήσεως, ἢ τὸν νόμον τῷτον ἐκίνησε, κρατεῖται· καὶ ἡ μήτηρ ἅμα τῇ παιδί διαδεχέσθω τὸν κλῆρον· ἢ καὶ διαδεξαμένη τῷτον, ἀναφαιρέτως ἐχέτω, ἔδεν ἐκ τῆς ἐλπίδος τῶν δευτέρων βλαπτομένη γάμων, ἀλλὰ κυρία τῷτα μετὰ τῆς παιδὸς κατὰπαξ καθεσῶσα. καλὸν μὲν γὰρ ἂν εἴη καὶ ἐπαινετὸν, καὶ ἄξιον εὐχῆς, τὸ τὰς γυναῖκας ἔτω διακεῖσθαι σεμνῶς, ὡς τὰς ἅπαξ εἰς ἀνδρὸς ἐλθέσας, τηρεῖν ἄθικτον τῷ τελευτήσαντι τῆς εὐνῆς. [καὶ τὴν γε τοιαύτην γυναῖκα καὶ θαυμάζομεν καὶ ἐπαινεῖμεν, καὶ ἐ πόρρω τίθεμεν παρθενίας.] Εἰ δὲ ἐκ ἰσχύοι, [καὶ γὰρ εἰνὸς καὶ νέαν αὐτὴν ἔσαν τῷτο παθεῖν] ἔδὲ ἀντέχοι πρὸς τὰς τῆς φύσεως ὁρμὰς, ἐ κολασέον αὐτὴν διὰ τῷτο, ἔδὲ ἀπαγορευτέον αὐτῇ τῶν ἀποσολικῶν κοινῶν νόμων· ἀλλὰ καὶ εἰς ἀνδρὸς ἑτέρου γάμον ἐλθέτω σεμνῶς, καὶ ἀκολασίας ἀπεχεσθῶ πάσης, καὶ ἀπολαυέτω τῆς τῶν παίδων διαδοχῆς. ἔτω γὰρ αὐτὴς ἔτι μᾶλλον ἀγαπήσει, καὶ ἔχ ὡς τιναστῶν δυσμενῶν ὄψεται, ποιναῖς ἔτως ὑποβλαλλομένη πικραῖς, ὥσπερ γὰρ τὰς πατέρας, εἴπερ εἰς δευτέρου ἐλθοῖεν γάμους, ἐκ ἀποσερῶμεν τῆς τῶν παίδων διαδοχῆς, ἔδέ τις ἐστὶ νόμος τοιῷτό τι λέγων· ἔτως ἔδὲ τὰς

cundo nubentibus, liberos autem ante secundas nuptias amittentibus differit. Sed mater ad liberorum hereditatem cum fratribus omnino vocetur, eamque firmiter retineat, nec quicquam damni ob secundas nuptias capiat. Atque hoc in proposita etiam quaestione, quae huic legi occasionem dedit, obtineat, et mater simul cum filia hereditatem adeat, vel si eam iam adierit, irreuocabiliter retineat, nec ob spem secundarum nuptiarum quicquam detrimenti patiatur, sed una cum filia illius plane domina sit. Pulchrum quidem esset, et laudandum atque optandum, si mulieres ea essent castitate, ut, quae semel viro nupserunt, inuiolatum defuncto thorum seruent,

iunctis, ante secundam tamen copulationem filios amittentibus; sed vocetur ad filii hereditatem modis omnibus mater cum fratribus, et hanc habeat firme, nihil ex secundis laedenda nuptiis, quod et in subiecta quaestione, quae legem hanc mouit, obtineat, et mater vna cum filia succedat hereditati; aut etiam succedens hanc irrefragabiliter habeat, nihil ex spe secundarum laedenda nuptiarum, sed domina eiusdem hereditatis cum filia absolute consistens. Optimum itaque est, atque laudabile, et dignum oratione, vt mulieres, ita se honeste tractent, quatenus quae semel ad virum venerunt, seruent inuiolatum morientium torum; et huiusmodi mulierem et miramur pariter et laudamus, et non procul a virginitate ponimus. Sin autem non valuerit (cum forsitan et iuuenis hoc non patiatur) nec possit contra feruorem naturae resistere, non est torquenda propter hoc, nec interdicendae sunt ei communes leges: sed ad viri alterius veniat nuptias honeste, et omni luxuria abstineat: et fruatur successione filiorum. Sic enim eos adhuc amplius diliget, et non quasi quosdam odibiles respiciet, poenis subdita sic amaris. Sicut enim patres, si ad secundas veniant

(eamque mulierem admiramur et laudamus, nec procul a virginitate ponimus) sin vero non possit, (nam iuuenem eam hoc pati verisimile est) nec impetum naturae sustineat, non punienda est hoc nomine, neque communes leges Apostolicae ei interdicendae, sed honeste secundas nuptias contrahat, omnique libidine abstineat, et successione liberorum fruatur. Sic enim maiore eos adhuc amore complectetur, neque pro inimicis habebit, poenis adeo acerbis subiecta. Quemadmodum enim patres, si secundas nuptias contrahant, non fraudamus successione liberorum, nec lex quaedam est quae id dicit, ita nec matres successione liberorum priuabimus, (neque lex

τὰς μητέρας ἀφαιρήσομεν τῆς τῶν παίδων διαδο-
 χῆς. [ἐπεὶ τις ἐστὶ νόμος,] εἴπερ αἱ μητέρες εἰς
 ἀνδρὸς ἔλθοιεν δευτέραι, καὶ εἰ πρὸ τῶν δευτέρων
 γάμων, καὶ εἰ μετὰ τῆς δευτέρας οἱ παῖδες τε-
 λευτήσαιεν. ἐπείτοιγε ἐκ τῆς ἀτοπίας τῶ νόμου, καὶ
 εἰ προαπέλθοιεν οἱ παῖδες ἅπαντες, μὴ καταλιπόν-
 τες παῖδας, ἢ ἐγγόνους, ἐπὶ τῇ ἡττῇ ἢ τιμωρίᾳ με-
 νεῖ, καὶ ἐπὶ διαδέξεται τέτταρτος ἢ μήτηρ, ἐπὶ αὖ ἅπαι-
 δες τελευτήσαιεν. ἀλλ' ἀπελαθῆσεται τῆς αὐτῶν
 διαδοχῆς ἅπανθ' ὥπως, μάτην μὲν ὠδινήσασα, μά-
 τιν δὲ ἐκθρέψασα, ταῖς τε διὰ τὸν ἔννομον γάμον
 ὑποβαλλομένῃ ποινᾷ, ἀλλὰ διαδέχονται αὐτὰς
 τινὲς τῶν πορρωτέρω συγγενῶν, ἢ μήτηρ δὲ ἀλόγως
 ἐκβληθῆσεται. ὥς τε καὶ αὐτὴ διαδεχέσθω τῆς παῖ-
 δας, καὶ ἔστω νόμος ἔστος Φιλάνθρωπός τε καὶ πρᾶτος,
 καὶ τὰς μητέρας ταῖς παισὶ διαλλάττων. Συνελόντες
 τοίνυν τόδε τῶ νόμου τὸ μέρος, θεσπίζομεν, ἐπει-
 δήπερ τὴν μητέρα, κατὰ τὸ ἔμπροσθεν εἰρημένον,
 ὠμοιώσαμεν τῷ πατρὶ, τὰς μὲν ἐπὶ τῇ προγαμιαίᾳ
 δωρεᾷ, καὶ αὐτὰς ὑπέχειν ποινᾶς, καθάπερ ὑπέχει
 καὶ ὁ πατήρ ἐπὶ τῇ προικί. ἐπὶ δὲ τῆς κλήρης τῶν
 παίδων ἀπραγμόνως ἐρχέσθωσαν ὅ τε πατήρ ἢ
 τε μήτηρ, κατὰ τὰς ὑποκειμένας ἐφ' ἐκάστῳ θέματι
 ζητήσεις. ὥς τε ὅπερ οἱ πατέρες ἔχουσιν, εἴτε εἰς
 δευτέραις ἔλθοιεν γάμους, εἴτε καὶ μὴ, τῆτο καὶ αἱ
 μητέρες ἐχέτωσαν. καλεῖσθω τὴ μήτηρ πρὸς τὸν
 τῶ παιδὸς κληῖρον, εἴτε ἤδη δευτέροις ὠμίλησε γά-
 μοις,

quaedam extat) si matres secundo nubant, siue etiam
 ante secundas nuptias, siue post eas liberi moriantur.
 Alioquin ex absurditate legis, etiamsi omnes liberi prae-
 moriantur, non relictis liberis aut nepotibus, nihilomi-
 nus poena manebit, nec mater iis succedet, etsi sine li-
 beris moriatur, sed inhumaniter a successione eorum re-
 pelletur, ut quae frustra peperit, frustra quoque nutrie-
 rit, et poenis propter legitimas nuptias subiicietur. Suc-
 cedent vero iis quidam ex remotioribus cognatis, at ma-
 ter praeter rationem repellatur. Quare et ipsa liberis

veniant nuptias, non fraudamus filiorum suorum
 successionem, nec quaelibet est lex aliquid tale
 dicens: sic neque matres priuabimus filiorum
 successionem, si matres ad virum veniant secun-
 dum, licet ante nuptias secundas aut post secun-
 das filii moriantur. Alioqui ex absurditate legis,
 licet praemorianur filii omnes, non relinquen-
 tes filios aut nepotes, nihilo minus supplicium
 manet, et non succedit eis mater, nec si sine
 filiis moriantur: sed inhumane ab eorum expel-
 litur successionem, frustra quidem pariens, frustra
 simul et nutriens, propter legales nuptias sub-
 iecta poenis, et succedent quidem illis aliqui ex
 longa cognatione: mater autem irrationabiliter
 expelletur. Quapropter et ipsa succedat filiis:
 et sit haec lex clemens et mitis, matres filiis
 concilians. Colligentes igitur huius legis par-
 tes, sancimus, quoniam matrem (secundum
 quod iam dudum diximus) assimilamus patri in
 antenuptiali donatione: et ipsam sustinere qui-
 dem poenas, sicut sustinet pater in dote: in he-
 reditatem autem filiorum sine tergiuersatione
 veniant et pater et mater secundum subiectas
 utrique casui quaestiones. Proinde quod patres
 habent siue ad secundas venientes nuptias, siue
 non: hoc etiam matres habeant, voceturque
 mater ad filii hereditatem, siue iam ad secundas
 venit

succedat, atque haec lex benigna sit, et mitis, et ma-
 tres liberis conciliet. Vt igitur hanc legis partem con-
 trahamus, quoniam matrem, uti ante dictum est, patri
 exaequauimus, sancimus, ut ipsa easdem poenas in dona-
 tione ante nuptias ferat, quas pater in dote sustinet: ad
 hereditatem vero liberorum nullo negotio tam pater quam
 mater veniant, secundum propositas de quouis casu quae-
 stiones. Vnde quod patres habent, siue secundas nu-
 ptias incant, siue non, hoc etiam matres habeant, et
 mater ad filii hereditatem vocetur, siue secundas nuptias

μοις, εἴτε καὶ ὕστερον ἔλθοι. §. α. Τῆς δὲ προγαμιαίας δωρεᾶς, εἰς δεύτερον ἔλθῃσα συνοικέσιον, μηδὲ κατ'όσον κληρονομεῖ τῇ παιδός, ἀπολαυέτω· ἀλλὰ τῷ τῶν παίδων ἔσω μόνον κέρδος, αὐτοῖς παρὰ τῇ νόμῳ δεδομένον, καὶ μὴ δοκῇ εἶναι μέρος τῇ κλήρῳ τῇ παιδός, ἀλλ' ἔτι τὴν τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς ἐκ ἀποβάλλον φύσιν. ἅπερ προσήκει κρατεῖν καὶ ἐπὶ τῶν νῦν ἤδη χηρευσῶν γυναικῶν, καὶ τὰς οἰκείας διαδεξαμένων παῖδας, ἐν ᾧ μήπω δευτέροις προσῆλθον γάμοις, καὶ εἰ μετὰ ταῦτα προσέλθοιεν. τὸ μὲν ἔν ἐπὶ τέτοις ἔχον ὥδε, τῷ παντὶ νενομοθετῆσθαι χρόνῳ.

Κεφ. δ'. Καὶ ἕτερον δὲ τῇ προφάτει τῶν δευτερογαμυσῶν γυναικῶν καὶ τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς προσθεῖναι τοῖς ἔμπροσθεν, καλῶς ἔχειν ὡήθημεν. τῶν γὰρ προτέρων διατάξεων παρεχουσῶν ἐπιλογὴν τῇ γυναικὶ τῇ δευτέροις ὁμιλησάσῃ γάμοις, εἴτε βεληθεῖη λαβεῖν τὴν πρὸ γάμου δωρεάν, κατ'όσον ἐφίησι τὰ σύμφωνα, καὶ δεῖναι τοῖς παισὶν ἀσφάλειαν, ὡς τελευτῶσα ταῦτα ἀποκαθίστησιν, εἴτε ἢ θυνηθεῖη δεῖναι τὴν ἀσφάλειαν, ἢ μὴ βεληθεῖη τυχὸν μένειν μὲν τὰ πράγματα παρὰ τοῖς παισὶ τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς, τελεῖν δὲ αὐτῇ τὸν ἀπὸ τρίτης μέρης τῆς ἐκατοστῆς τόκον· ἡμεῖς ἐκ τῆς τῶν ἀναφυσόμενων ζητήσεων ὁρμώμενοι ποικιλίας, ἐπειδήπερ εὖρομεν νέας ἐπὶ τῷ κινδυνεύοντα, τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς ἐν κτήμασιν ἔσης, καὶ κείνης χρυσίου

iam contraxerit, siue postea contrahat. §. I. Donatione vero propter nuptias, quae secundum iniit matrimonium, ne quidem quatenus filio heres est fruatur, sed haec liberis solum lucro cedat iis a lege data: nec pars hereditatis filii videatur, cum donationis ante nuptias naturam nondum amiserit. Atque haec etiam in iis obtinere debent, quae iam viduae sunt, et liberis suis successerunt, nec dum secundas nuptias inierunt, etsi postea in-cant. Quod igitur de his rebus hic iam constituimus, id in perpetuum sancitum sit.

venit nuptias, siue postea veniat. §. I. Antenuptiali vero donatione, ad secundum veniens consortium, neque secundum quantum heres existet filii, fruatur: sed hoc filiorum fit solum lucrum, eis a lege datum, et non videatur esse pars hereditatis filii, sed adhuc antenuptialis donationis non abiiciens naturam. Quae competit tenere etiam circa eas, quae nunc iam sunt viduatae mulieres, et propriis successerunt filiis, et quae nondum ad secundas veniunt nuptias, licet postea veniant. Quod igitur hic habetur, sic omni tempore sanciat.

CAP. IV. *De administratione donationis propter nuptias, si mulier ad secundas nuptias transierit.* Aliud vero quiddam occasione secundo nubentium mulierum et antenuptialis donationis, adicere prioribus, bene se habere credimus. Priscis namque constitutionibus praebentibus electionem mulieri, quae ad secunda vota descendit, si vellet accipere ante nuptias donationem, secundum quod ei permittunt pacta, et exponere filiis cautionem, quia moriens haec restituerat: siue cum non valet dare cautionem, aut nollet forte, manerent quidem res apud ~~illas~~ antenuptialis donationis, soluerent autem ei etiam tertiam partem centesimae usurae: nos ex quaestuum emergentium varietate
moti,

CAP. IV. Aliud quoque occasione mulierum denuo nubentium et donationis ante nuptias prioribus adiciendum putamus. Cum enim priores constitutiones mulieri secundas nuptias ineunti electionem concederent, utrum donationem propter nuptias, quatenus pacta permittunt, accipere, et liberis cautionem, se illa post mortem restitutam esse, praestare, an si cautionem non possit, aut forte nolit praestare, manere quidem donationem propter nuptias apud liberos, hos vero tertiam partem usurae centesimae sibi soluere velit: Nos emergentium quaestionum

χρυσίον μὲν εἶναι ἔχοντας, ἀναγκασθέντας δὲ τὰ
 πατρῶα πωλῆσαι πάντα, ὅπως ἂν λύσῃ τὸ τῆς
 προγαμίας δωρεᾶς ὄφλημα, καίτοιγε ἐπ' αὐτὰς
 κατὰ τὸν νόμον τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς ἐλευσομένης·
 διὰ τῆτο ὡήθημεν χρῆναι τοιαύτην δεῖναι τῷ
 πράγματι τάξιν, ἵνα εἴ τις ἐπιδοίῃ πράγματα κατὰ
 προγαμίαν δωρεάν, εἰ μὲν ἅπαντα ἀκίνητα καθε-
 σήκοι, μένη τέτων ἢ χρῆσις παρὰ τῇ μητρὶ,
 καὶ αὐτὴ ταῦτα ἐκλέγοι, καὶ μὴ παραιτοῖτο, μηδὲ
 ἀπατοίῃ τὰς παῖδας ὑπὲρ τῆς τούτων ἀποτιμήσεως
 τόκον· ἀλλ' ἐπιμελοῖτό τε αὐτῶν, καθόσον ὁ νόμος
 δίδωσι τὰς τῆς χρήσεως ὄντας κυρίως, φυλάττοι
 τὰ ταῦτα κατὰ τὰς νόμους τὰς παλαιὰς τοῖς πατρὶ
 περισσιν· ἢ, εἰ πάντες τελευτήσαιεν, κατὰ τὸν ἡμέ-
 τερον νόμον, τῶ μὲν ἐξ ἀπαιδίας κάσσε τῇ μητρὶ,
 τῶ δὲ λειπομένῃ, τοῖς τῶν παίδων κληρονόμοις φυ-
 λαττομένῃ. Εἰ δὲ πᾶσα καθεσῇκοι τυχὸν ἐν χρή-
 μασιν, ἢ ἄλλοις κινητοῖς πράγμασιν ἢ προγαμία
 δωρεᾶ, τὸ τρίτον τῶ τόκῃ μέρος λαμβάνουσιν τὴν
 μητέρα σὺν τῇ ἤδη νενομοθετημένῃ ἀσφάλειᾳ, μὴ
 ἀπαιτεῖν παρὰ τῶν παίδων χρυσίον, πλὴν εἰ μὴ
 ἄφρονος ἢ τῶ ἀνδρὸς εἴη περισσία, καὶ ἔχοι καὶ
 χρυσίου καὶ ἀργυροῦ καὶ ἐσθῆτα, καὶ εἴ τι κατα-
 γεγραμμένον ἦν τῇ μητρὶ. τῆνικαῦτα γὰρ τὴν ἐπι-
 λογὴν τῇ μητρὶ δώσομεν, εἴτε βέλεται τὰ πράγματα
 λαβεῖν, καὶ δεῖναι τὴν ἀσφάλειαν, εἴτε καὶ τὸν
 εἰρημέ-

varietate moti, cum minores in eo periclitari inuenisse-
 mus, quod si donatio propter nuptias in immobilibus con-
 sistat, illi, si pecuniam non habeant, omnia paterna
 vendere cogantur ad debitum donationis propter nuptias
 soluendum, licet ad ipsos donatio ante nuptias secundum
 legem peruentura sit: propterea negotium hoc ita defini-
 dum iudicauimus, ut, si quis res propter nuptias dona-
 verit, quae omnes immobiles sunt, earum ususfructus
 apud matrem maneat, ipsaque eas eligat, neque repu-
 diet, neque a liberis pro earum aestimatione usuras exi-
 gat, sed illarum curam gerat, prout lex eos, qui domini

moti, quoniam inuenimus minores in hoc periculum patientes, antenuptiali donatione in pecuniis existente: et alios aurum quidem non habentes, coactos autem omnia paterna vendere, quatenus exfolueretur antenuptialis donationis debitum, ad eos utique secundum legem antenuptiali donatione veniente: propterea iudicauimus oportere hunc dari ordinem causae, ut si quis contulerit res secundum antenuptialem donationem, si quidem omnes immobiles sint, maneat harum usus apud matrem: et ipsa eum colligat, et non respuat: neque exigat filios pro harum aestimatione usuras: sed et diligentiam earum habeat, sicut lex iubet usu quidem existentibus dominis, et custodiat eas secundum leges antiquas filiis superstitibus: aut si omnes moriantur, secundum nostram legem, in casum quidem non existentium filiorum matri: reliquum vero filiorum heredibus conseruandum. Si autem omnis forte consistat in pecuniis, aut aliis mobilibus rebus antenuptialis donatio: tertiam usurarum partem percipientem matrem cum cautione iam definita, non exigere a filiis aurum: nisi forte idonea sit viri substantia, et habeat aurum et argentum et vestem, et quicquid conscriptum fuerit matri, tunc enim electionem

sunt ususfructus, iubet, easque secundum veteres leges liberis superstitibus conseruet, vel si omnes moriantur, secundum legem nostram in casu non existentium liberorum, matri, reliquum vero heredibus liberorum seruetur. Si vero tota donatio propter nuptias in pecunia forte vel aliis rebus mobilibus consistat, mater tertiam partem usurarum cum cautione iam definita accipiens, a filiis pecuniam non exigat: nisi amplae sint viri facultates, atque aurum, argentum, vestem, et si quid aliud matri assignatum fuit, habeat. Tunc enim optionem matri dabimus

εἰρημένον νομίζεσθαι τόκον, κατὰ τε τὰς ἔμπροσθεν νόμους, κατὰ τε τὸν ἡμέτερον. Εἰ δέ γε ἀναμίξῃ τὰ πράγματα, καὶ ἡ δωρεὰ τὸ μὲν ἐν χρήμασι, τὸ δὲ ἐν ἀκινήτοις ἔχοι πράγμασι, τὰ μὲν ἀκίνητα πάντως μένειν παρὰ τῇ μητρὶ, διὰ τὸ τὴν ἀποτροφὴν ἔχειν ἐκείθεν· ἐπὶ δὲ τοῖς κινήτοις ταῦτα κρατεῖν ἅπερ ἐνομοθετήσαμεν ἔμπροσθεν, εἴπερ ἐτύγχανεν ἐν κινήτοις πάντα τὰ τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς καθεστώτα.

Κεφ. ε'. Κἀκεῖνο γεμὴν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἀμυδρῶς μὲν νομοθετηθὲν, σπανίως δὲ ἐν δικαστηρίοις ἐξητασμένον, ὥς ἡμεῖς χρῆναι νόμῳ τε σαφεῖ περιλαβεῖν, καὶ παραδέναι τῇ χρήσει, καὶ κατατάττειν εἰς τὰ δικαστήρια, πρὸς κοινὴν ἀποκείσμενον βοήθειαν. εἰ γὰρ συναφθεῖεν τινὲς ἀλλήλοις ἐπὶ προῖκος καὶ προγαμιαίας δωρεᾶς συμβολαίοις, εἴτα ὁ μὲν ἀνὴρ προγαμιαίαν ἐπιδοίῃ δωρεάν, ἢ δὲ γυνὴ ἐπεισενέγκοιτο προῖκα, ἢ αὐτὴ παρεσχημένη ταύτην, ἢ δόντος πατρὸς, ἢ τῶν τινὸς ἔξωθεν, εἴτα φανείη παρ' ὅλον τὸν τῷ γάμῳ καιρὸν ἢ προῖξ μὴ δοθεῖσα τῷ συνοικήσαντι, ἀλλ' ἀνασχόμενος ἐκεῖνος εἴη τῶν τῷ γάμῳ βαρῶν, καὶ ὁ γάμος θανάτῳ τῷ ἀνδρὸς διαλυθείη· ἐὰν ἂν εἴη δικαία παντελῶς ἢ γυνὴ, προῖκα μὴ δεῖσα τῷ συνοικήσαντι, τὴν προγα-

utrum res capere et cautionem praestare, an vero dictas usuras tam secundum priores leges, quam secundum nostram, velit accipere. Quodsi permixtae sint res, et donatio partim in pecuniis, partim vero in immobilibus rebus consistat, immobilia quidem omnino apud matrem maneat, ut exinde alimenta habeat, in mobilibus vero, quae ante sancimus, obtineant, si tota donatio ante nuptias in mobilibus consistat.

CAP. V. Illud quoque quod in prioribus legibus obscure quidem sancitum, raro autem in iudiciis examina-

nem matri dabimus, siue voluerit res percipere, et praebere cautionem: siue iustam quam diximus usuram accipere, et secundum priores leges, et secundum nostram. Si vero permixtae sint res, et donatio ante nuptias aliud quidem in pecuniis, aliud vero in immobilibus habeat rebus: immobilia quidem modis omnibus manere apud matrem, ut alimentum habeat inde: porro de mobilibus haec valere quae fanciuimus prius, si essent in rebus mobilibus omnia antenuptialis donationis consistentia.

CAP. V. *De dote scripta et non numerata vel praestita.* Illud quoque dudum acerbe quidem fancitum, raro autem in iudicio examinatum, existimamus oportere clara lege complecti, et tradere usui, et deducere ad iudicia, pro communi positum adiutorio. Si enim coniungantur aliqui alterutris cum dotis et antenuptialis donationis documentis: deinde vir quidem antenuptialem praebet donationem, mulier autem scribat dotem, aut ipsa praebente eam, aut dante patre, aut quolibet extraneo: postea appareat matrimonii tempore dos non data marito, sed sustineat onera matrimonii, et matrimonium morte viri solvatur: non est iustum omnino mulierem dotem non dantem marito, antenuptialem

tum est, perspicua lege complectendum, et in usum revocandum, atque in iudicia deducendum putauimus, ut in commune auxilium ferat. Si enim matrimonium quidam ineant dotis et donationis ante nuptias instrumentis confectis, ac vir quidem donationem propter nuptias constituat, mulier vero dotem inferat, et vel ipsa eam constituat, vel pater aut extraneus aliquis det, deinde per totum matrimonii tempus marito dotem non solutam esse, ipsum vero onera matrimonii sustinere appareat, et matrimonium morte viri solvatur, nequaquam iustum erit mulierem, quae marito dotem non dedit, donatio-

προγχειρίαν δωρεάν λαβεῖν. εἰ δὲ καὶ μὴ εἰς ὁλόκληρον δοίη, καὶ αὕτη κατὰ τοσῶτον ἀπαιτείτω τὴν δωρεάν, καὶ ὅσον δοίη τὴν προῖκα· ἰσότητος γὰρ ἐσμεν καὶ δικαιοσύνης ἐρασταί, καὶ ταύτην ἐν ἅπασιν τε ταῖς ἄλλοις, καὶ πρὸς γε ἐν τοῖς συνοικεσίοις βεβλόμεθα κρατεῖν. ὥς ἢ μὴδ' ὅτιζεν ἐπιδῶσα, μὴδ' ὅτιζεν λαμβανέτω· ἢ δὲ ἔλαττον ἢ περ ὡμολόγησε, δῶσα, τοσῶτον ἀπολαμβάνετω μόνον, ὅσον ἐπέδωκε. καὶ ἔστω καὶ αὕτη καλὴ τῷ παρόντι νόμῳ προσαύξησης, πολλὰ τῶν αἰεὶ μὲν ἀμφισβητημένων, μόλις δὲ νῦν εἰς νομοθεσίαν καταχθέντων διακρίναντι. Τῶτον δὲ κρατεῖν βεβλόμεθα τὸν νόμον ἐπὶ τε τῷ δόντος αὐτῷ τὴν ἀρχὴν θεμάτων, ἐπὶ τε τῶν ἐν δικασηρίοις ἡρτημένων, ἐπὶ τε τῶν ἐφεξῆς γενησομένων ἀπάντων.

Επίλογος. Τὰ τοίνυν παρασάντα ἡμῖν ἡ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ καὶ πέρατι παραδένου σπενδάτω, καὶ φανερά πᾶσι διὰ προγραμμάτων οἰκείων ποιησάτω· ὥς ἐν ἀπάσαις ταῖς πόλεσιν, ὅσας ὁ ἡμέτερος κατέχοι θεσμός, ταῦτα κρατεῖν καὶ δῆλα πᾶσι γενέσθαι, κατὰ τὸ παρ' ἡμῶν διατεταγμένον. Dat. XV. Kal. April. Constant. Belif. V. C. Conf.

COLLA-

nem ante nuptias accipere. Quod si totam non dederit, ipsa quoque donationem eatenus petat, quatenus dotem dedit. Aequalitatis enim et iustitiae amatores sumus, eamque tum in aliis omnibus, tum in matrimoniis etiam obtinere volumus. Quare quae plane nihil dedit, nihil etiam accipiat: quae vero minus dedit, quam promisit, tantum recipiat solum, quantum dedit: sitque et hoc praesentis legi pulchrum augmentum, multa quae in dubium quidem semper vocata, vix autem nunc lege sancita fuerunt, decidenti: Atque hanc legem tam in casu,

ptialem accipere donationem. Sin autem etiam non totam dedit dotem: et ipsa pro tanto exigat donationem, et in quantum dederit dotem: aequalitatis enim et iustitiae sumus amatores, quam in omnibus aliis, et in consortiis volumus obtinere. Quapropter quae mulier nil omnino dat, nil omnino percipiat: quae vero minus quam professa est, dedit, tantum recipiat solum, quantum obtulit, fitque etiam hoc optimum in praesenti lege incrementum, plurima decernente, quae semper in dubitatione sunt, vix autem modo ad legislationem deducta. Hanc autem valere volumus legem et in casu dante ei principium, et in pendentibus litibus et in omnibus de cetero prouenientibus.

EPILOGVS. Quae igitur placuerunt nobis, tua sublimitas operi effectuique contradere festinet, et manifesta vniuersis per programmata propria faciat, quatenus in omnibus ciuitatibus, quas nostra ditio continet, haec valeant, et certa omnibus fiant, secundum quod a nobis dispositum est.

COLLA.

qui illi ortum dedit, quam iis, quae in iudiciis pendente, atque omnibus, quae in posterum contingent, obtinere volumus.

EPILOGVS. Quare quae nobis placuerunt, Excellentia tua effectui et fini dare studeat, omnibusque per programmata manifesta faciat: vt in omnibus ciuitatibus, quae nostrae potestati subiiciuntur, obtineant, atque omnibus nota fiant, prout a nobis dispositum est. Dat. XV. Kal. April. Constant. Bilis. V. C. Conf.

TIT.

COLLATIO SECUNDA.

TIT. 3. ΩΣΤΕ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ ΡΩΜΗΣ ΕΧΕΙΝ
ΤΗΝ ΤΩΝ Ε' ΕΝΙΑΤΤΩΝ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ 3.

TIT. IV. VT ETIAM ECCLESIA ROMANA
CENTVM ANNORVM GAVDEAT PRAESCRIP-
PTIONE.

NOVELLA CONSTIT. IX.

*Imp. Iustin. A. Ioanni viro beatiss. ac sanctiss.
Archiepisc. et Patriarchae veteris Romae.*

PRAEFATIO. Vt legum originem anterior
Roma sortita est, ita et summi pontificatus api-
cem apud eam esse nemo est qui dubitet. Vnde
et nos necessarium duximus patriam legum, fon-
tem sacerdotii, speciali nostri numinis lege illu-
strare, vt ex hac in vniuersas ecclesias catholi-
cas, quae vsque ad Oceanum fretum positae sunt,
saluberrimae legis vigor extendatur: et sit totius
Occidentis, nec non et Orientis, vbi possessio-
nes sitae inueniuntur ad ecclesias nostras siue
nunc pertinentes, seu postea eis acquirendae,
lex propria ad honorem Dei consecrata. Cum
enim antiqua iura XXX. annorum metis tempo-
rales exceptiones concludebant, et si hypotheca
fuerat, paulo longiora eis spatia condonabant:
nos sacrosanctas ecclesias huiusmodi quidem cur-
riculis

TIT. IX. VT ECCLESIA ROMANA CENTVM ANNORVM PRAE-
SCRIPTIONE GAVDEAT.

NOVELLA CONSTIT. IX.

riculis temporum nullatenus excludi concedimus, maxime in his rebus, in quibus vel laesionem sustinuerint, vel quicquam debeatur: sed centum tantummodo annorum lapsu temporalem exceptionem eis opponi sancimus: ut maneant per totum praedictum tempus integra iura ecclesiastica, et non possit eis alia praeter centum annorum obuiare exceptio: cum hoc tempus vitae longaeui hominis plerumque finis esse dignoscatur. Habeat itaque sanctitas tua hanc legem catholicis totius Occidentis ecclesiis profuturam, et in Orientales partes propagandam, in quibus aliquid sacrosanctae possident ecclesiae: ut sit Deo omnipotenti dignum donarium, divinarum rerum tuitio: nec iniquis hominibus impium remaneat praesidium, et tutus peccandi locus etiam scientibus relinquatur: sed ille servetur innocens, qui re vera innoxius sit: nec improba temporis allegatione sese tueatur: tempus pro puritate praetendens. Quod igitur nostra aeternitas ad omnipotentis Dei honorem, venerandae sedi summi apostoli Petri dedicavit: hoc habeant omnes terrae, omnes insulae totius Occidentis, quae usque ad ipsos Oceani recessus extenduntur, nostri imperii providentiam per hoc in aeternum. Reminiscetes, huius legis praerogativam (sicut supra dictum est) non solum in Occidentalibus partibus Romanae ecclesiae condonamus, sed etiam in Orientalibus partibus, in quibus ecclesiasticae urbis Romae possessiones sunt, vel postea fuerint, scilicet omnibus iudicibus maioribus et minoribus, qui Christiani et orthodoxi sunt, vel postea fuerint: hanc nostram constitutionem servantibus: nihilo minus huiusmodi legis temeratoribus, post coelestes poenas etiam legitimum

mum semper vigorem pertimescentibus, et poenam L. libr. auri formidantibus: hac lege non solum in postea emergentibus causis suum tenorem exercente, sed etiam in iis quae iam sunt deductae in iudicium.

EPILOGVS. Sanctitas itaque tua praesentem nostrae mansuetudinis legem piissimam, siue sa-

COLLATIO TERTIA.

TIT. 5. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΡΟ ΤΩΝ ΠΡΟΙΚΩΝ ΣΥΜΒΟΛΑΙΩΝ
ΤΙΚΤΟΜΕΝΩΝ ΠΑΙΔΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ 19.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννη τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχον-
των ἱερῶν τῆς ἑω πραιτωρίων, τὸ δεύτερον
ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίων.

Προοίμιον. Ἠλθεν εἰς ἡμᾶς, ἀμφισβήτησιν
ματαίαν τισὶν ἐμπεσεῖν, εἰ τὰ νομοθετηθέντα παρ'
ἡμῶν περὶ τῶν παῖδων τῶν γενομένων πρὸ τῆς
τῶν προικῶν ποιήσεως, ὕστερον τῶν προικῶν γε-
νομένων, ἢ εἰς τὸπίσω φέρεται ἐπὶ τῶν μὴ ψήφῳ
ἢ διαλύσει τετιμημένων ζητήσεων. καὶ τοι γε ἡμῶν,
ὅτε κατὰ μέρος ἐτίθεμεν τὰς νόμους, ῥητῶς κατὰ
τὴν πρώτην διάταξιν τὴν ταῦτα νομοθετῆσαι,
μνησθέντων ὥς εἴτε περίεσιν αὐτοῖς οἱ πατέρες,
εἴτε ἐτελεύτησαν, ἔπω μέντοι τὰ κατὰ τὰς τοιαύτας
ζητήσεις ἢ ψήφοις ἢ διαλύσεσιν ἔλαβον πέρας.
πάντως ἔτω κρίνεσθαι ὡς ὁ ἡμέτερος λέγει νόμος.
ὄν

TIT. VI. DE LIBERIS ANTE DOTALIA INSTRUMENTA NATIS.

NOVELLA CONSTIT. XIX.

Idem Imperator Iohanni Gloriosissimo per Orientem Sacro
Praetorio iterum Praefecto, Exconsuli et Patricio.

PRAEFATIO. Peruenit ad nos inane quibusdam du-
bium obortum esse, an ea, quae a nobis de liberis ante
confessionem dotalium instrumentorum natis dotalibus

cro sanctam oblationem, quam Deo dedicamus, accipiens, intra sacratissima vasa reponat: et a nobis seruandam, et omnes ecclesiasticas possessiones seruaturam. Dat. Constantinop. VI. Kal. Maii, Belis. V. C. Conf.

COLLATIO TERTIA.

TIT. VI. DE FILIIS ANTE DOTALIA INSTRUMENTA NATIS.

NOVELLA CONSTIT. XIX.

Imp. Iustin. August. Ioanni gloriosissimo sacrorum per Orientem praetoriorum praefecto, iterum exconsuli et patricio.

PRAEFATIO. Peruenit ad nos, dubitationem vanam quibusdam incidisse, si quod sancitum est a nobis de filiis procreatis ante dotalium celebrationem, postea dotalibus factis, non etiam in praeteritum feratur in iis quae non decreto aut transactione sunt terminatae quaestionibus. Nobis utique cum particulariter ponere-mus leges, expressim in prima constitutione quae hoc sancit memorantibus, ut siue super-sint eis patres, siue defuncti sint, nondum tamen huiusmodi quaestiones aut sententiis aut transactionibus susceperunt terminum: omnino ita

tamen instrumentis postea confectis sancita sunt, etiam retro ad eas quoque quaestiones pertineant, quae sententia aut transactione non decisa sunt: cum tamen nos, cum speciales leges ferremus, expresse in prima constitutione, quae de his lata est, mentionem fecerimus, quod siue parentes superstites siue mortui fuerint, quaestiones vero illae aut sententia aut transactione finem nondum acce-

ὄν ἀναπληρῶντες, καὶ δεύτερον τεθεῖκαμεν νόμον, τὰ αὐτὰ κρατεῖν θεσπίζοντες καὶ εἰ μὴ μετὰ τὰ προικῶα γένωνται παῖδες, ἢ γενόμενοι τελευτήσῃν, ἔδεν ἥττον καὶ τὰς πρὸ τῶν προικῶων τεχθέντας γνησίους εἶναι. καὶ ἐπὶ ταύτης ὁμοίως τῆς δευτέρας ἡμῶν διατάξεως προσεθεῖκαμεν, χρῆναι τὴν αὐτὴν νομοθεσίαν καὶ εἰς πρεσβυτέρους ἀναφέρεσθαι χρόνος· ἐξαίρετων ἐκείνων τῶν ὑποθέσεων, ὅσας ἢ δικασικὴ ψῆφος ἢ διάλυσις ἐκρίνεν. Ἀλλ' ἐπειδὴ τινες, μετὰ τῆς ἡμῶν τὰς σαφεῖς νόμους, τολμηρῶς διανοίαν τὴν ἡμετέραν ἐθάρρῃσαν παρερμηνεύσαι νομοθεσίαν, καὶ τρίτην ἠναγκάσθημεν θεῖναι διάταξιν, δι' ἧς παρεκελευσάμεθα, καὶ εἰ νομίμην ἐσχηκώς τις γαμετὴν καὶ γνησίους ἐκ ταύτης παῖδας, εἴτα ταύτης τελευτησάσης, ἢ τοῦ συνουκιστοῦ repudio διαλυθέντος, ἔσχε παῖδας ἐκ τινος πρὸς ἣν ὁ γάμος ἐκ ἀπηγόρευται· μετὰ δὲ τὸ τῆς τεχθῆναι, προικῶα συνέταξεν πρὸς ταύτην συμβόλαια, γνησίους καὶ τὰς ἕτως αὐτῷ γενομένους παῖδας ὑπάρχειν. ἀλλὰ κατὰ ταύτην ἡμῶν τὴν διάταξιν ἢ προσεθεῖκαμεν ῥητῶς, κρατεῖν τὴν τῶν νομοθεσίαν καὶ ἐπ' ἐκείνοις ὧν οἱ πατέρες ἔτι περίεισιν, ἢ ἐτελεύτησαν μὲν, τὰ δὲ τῆς Φιλονεικίας ἔδὲ δικασικὴ ψῆφος, ἔδὲ Φιλικὴ κατέλυσε σύμβασιν. ἐντεῦθεν τινες ὑπέλαβον ἡμᾶς ἢ μηδαμῶς ἐθέλειν τὰ ταῖς μνημονευθεῖσαις περιεχόμενα νομοθεσία

περὶ

acceperint, omnino ita debeant diiudicari, sicuti nostra lex dicit: quam suppletes secundam etiam tulimus legem, sancientes, ut eadem obtinerent, et si post dotalia instrumenta liberi non nascentur, vel nati moriantur, nihilo minus etiam illi, qui ante dotalia instrumenta nati fuerint, legitimi sint; similiter quoque secundae huic nostrae constitutioni addidimus, eam legem ad praeterita tempora referendam esse, exceptis illis casibus, qui iudicis sententia vel transactione definiti sunt. Verum quoniam aliqui post manifestas hasce nostras leges, audacter legem nostram perperam interpretari voluerunt, tertiam

ita iudicari sicut nostra dicit lex, quam complentes, etiam secundam posuimus legem, eadem valere fancientes, etiamsi non post dotes procreentur filii, aut procreati moriantur, nihilominus et ante dotes natos legitimos esse, et in hanc quoque secundam nostram constitutionem similiter adiecimus, oportere eius legislationem et ad seniores referri tempora, exceptis illis causis, quas aut iudicialis sententia, aut transactio terminavit. Sed quoniam quidam post has nostras claras leges audaci mente nostram praesumpserunt male interpretari legislationem et sensum: tertiam coacti sumus exponere constitutionem, per quam iussimus, si quis legitimam uxorem habens, et legitimos ex ea filios: deinde ea moriente, aut matrimonio repudio soluto, habuerit filios ex aliqua, ad quam nuptiae non interdicuntur: postquam vero hi nati sunt, dotalia confecerit in eam documenta: legitimos etiam ita ei natos filios existere. Sed quia in ipsa nostra constitutione non adiecimus aperte valere huiusmodi legislationem, etiam in illis quorum patres adhuc supersunt, aut defuncti quidem sunt, contentio autem neque iudiciali sententia, neque amicabili interuentione decisa est: hinc quidam arbitrati sunt nos nullatenus

quoque coacti sumus constitutionem facere, qua iussimus, etsi quis legitimam uxorem ex eaque legitimos liberos habuerit, deinde ea moriente, vel matrimonio per repudium soluto, liberos ex aliqua, cum qua nuptiae non sunt interdictae, susceperit, post hos vero natos dotalia instrumenta confecerit, ut liberi etiam sic ei nati legitimi sint. Huic vero constitutioni nostrae non expresse inseruimus, ut illa lex etiam in illis valeret, quorum patres adhuc superstites sunt, vel mortui quidem sunt, litem tamen nec iudicis sententia, nec amica conuentio composuit. Hinc quidam suspicati sunt, nos aut nullo modo velle

περὶ τῶν πρὸ τῆς ποιήσεως τῶν προικῶν τεχθέντων παίδων, κρατεῖν καὶ ἐπ' ἐκείνοις τοῖς ἤδη πρὸ τῆς τοιαύτης νομοθεσίας τεχθεῖσι καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ τὸ περὶ τῆς τέως μέρος, τὸ ἐν τῇ πρώτῃ καὶ δευτέρᾳ διατάξει κείμενον, ἀφαιρεθῆναι παρ' ἡμῶν ἐν τῇ τοῦ κώδικος συνθήκῃ. ὅπερ ἀτόπως ὑπώπτευσαν. δικαιοτάτα γὰρ τῆς τε πρώτης, καὶ δευτέρας τῆς ἀφαιλούμενης διατάξεως, καὶ τῇ τρίτῃ ἔπροσεδείκαμεν. ἐν μὲν γὰρ ταῖς κατὰ μέρος τεθείσαις νομοθεσίαις ἀναγκαῖον ἦν ἴσως τὴν τοιαύτην παραλαμβάνειν εἰς τὴν πύλιναν τῆς νομοθεσίας ἀναφορὰν· ἐν δὲ τῷ πάντῃ συναθροίσματι τῶν νόμων, κατὰ τὸν ἐπώνυμον ἡμῶν κώδικα, εἰκότως περιαιρεθῆναι τὰ τοιαῦτα προσετέξαμεν, ὥστε μὴ πλῆθος περιττὸν τοῖς βιβλίοις ἐγγραφῆναι. Ἐπὶ δὲ τῆς τρίτης διατάξεως ἔπροσεθήκαμεν περὶ τῶν χρόνων, ὡς ἅπασιν φανερώτατον ὄν χρῆναι τὰ προσεθέντα δι' ἐρμηνείας ἐπ' ἐκείνων κρατεῖν ἐφ' ὧν καὶ τοῖς ἐρμηνευθεῖσι νόμοις γίνεται χώρα.

Κεφ. α'. Ἐπειδὴ δὲ ὅλως ἐφάνησαν τινες καὶ περὶ τῶν ἔτι φανερῶν ἀμφισβητεῖν ἐγχειροῦντες, ἦτοι πλανώμενοι, καὶ τόνδε προσέθεμεν τὸν νόμον, θεσπίζοντες τὴν ἐν ταῖς εἰρημέναις τρισὶ διατάξεσι γενομένην παρ' ἡμῶν νομοθεσίαν κρατεῖν ἐφ' ὧν καὶ ῥητῶς τῷ πρώτῳ τεθέντι παρ' ἡμῶν νόμῳ προσεγρά-

ut quae dictis legibus de liberis ante confectiōnem dotatium instrumentorum natis continentur, etiam in iis valeant, qui iam ante eas leges nati sunt, praesertim cum quantum ad hanc rem, id quod in prima et secunda constitutione positum erat, a nobis in compositione Codicis sublatum sit: quod absurde suspicati sunt. Id enim merito primae et secundae constitutioni detraximus, et tertiae non addidimus, Nam in particularibus legibus latis forte necesse erat, ut lex in praeteritum referretur, ab universa vero illa coacervatione legum in Codicem, qui

tenus velle ea quae in memoratis continentur legislationibus de filiis qui ante celebrationem dotium nati sunt, valere etiam in illis qui ante huiusmodi legislationem nati sunt, et maxime eo, quod huius pars in prima et secunda constitutione posita, ablata sit a nobis in Codicis compositione. Quod absurde arbitrati sunt. Iustissime namque et primae et secundae hoc subtraximus constitutioni, et tertiae non adiecimus: in particularibus namque positis legislationibus necessarium erat forte hanc accipere in praeterito legislationis relationem: in omni vero coacervatione legum Codicis cognominis nostri recte abscindere talia proposuimus: quatenus non multitudo superflua in Codice scriberetur. Tertia vero constitutione non adiecimus aliquid de temporibus, cum omnibus manifestum sit, oportere ea quae adiecta sunt, per interpretationem in illis valere, in quibus interpretatis legibus sit locus.

CAP. I. *Vt caput ultimum Nouell. XII. ad praeterita pertineat nondum iudicata aut transacta.* Quia vero omnino emerferunt quidam et de sic manifestis se dubitare contendentes, vel errantes, hanc adiecimus legem, sancientes in praedictis tribus constitutionibus factam a nobis legis-

a nobis nomen traxit, merito haec rescari iussimus, ne superflua illa multitudo in libris illis scriberetur. Tertiae vero constitutioni tempus non addidimus, cum omnibus notissimum sit, ea quae per interpretationem adiiciuntur, in illis obtinere debere, in quibus etiam legibus interpretatis locus est.

CAP. I. Quoniam vero extiterunt omnino quidam, qui de rebus adeo manifestis dubitare vel errare conati sunt, etiam hanc legem adiicimus sancientes, ut, quae in tribus illis dictis constitutionibus a nobis lata est lex,

προσεγράψαμεν· τῷ τῆς εἴτε περιεῖναι συμβαίνει
τῆς τῶν τοιούτων παίδων πατέρας, εἴτε καὶ τελευ-
τῆσαι, ἔπω δὲ τὰ περὶ τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως
ἢ ψήφῳ ἢ διαλύσει πέρας λαβεῖν· ὥς κατὰ
τὸ τὰς τοιαύτας ὑποθέσεις ὑπὸ τῆς παρ' ἡμῶν
τεθέντας ἄγεσθαι νόμος· ἐξαίρετων τῶν ὑπο-
θέσεων, ὅσαι περ ἔφθισαν, πρὶν τῆς παρ' ἡμῶν
τεθῆναι νόμος, ἢ ψήφῳ δικασῶν ἢ διαλύσει
κριθῆναι.

Επίλογος. Τὰ τοίνυν παραπάντα ἡμῖν καὶ
διὰ τῶν τοῦ θεοῦ δηλόμενα νόμος, ἢ σὴ ὑπεροχῇ
Φανερά πᾶσι καταστῆναι σπενδάτω. Dat. XVI.
Kalend. April. Constantinop. post Bilis. V. C.
Conf.

COLLATIO QVARTA.

ΤΙΤΛ. ιη'. ΠΕΡΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΠΡΟΙΚΙΜΑΙΩΝ ΚΑΙ
ΠΡΟΓΑΜΙΑΙΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ. ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΕΚΟΤΗΣ ΤΩ
ΕΝΔΕΚΑΤΩ ΜΗΝΙ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΤΟΤ ΑΝΔΡΟΣ ΤΕΛΕΤΤΗΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ λθ'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννη τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ
τῶν ἱερῶν τῆς ἑω πραιτωρίων, τὸ δεύτερον
ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

Προοίμιον. Τὸ ρευστὸν καὶ πεποικιλμένον τῆς
ἀνθρώπινης φύσεως, καὶ τῆς κατὰ μικρὸν δεόμε-
νον

in iis etiam valeat, quae priori a nobis latae legi diserte
adscriptimus: hoc est, ut siue patres liberorum illorum
superstitibus esse, siue mortem obiisse contingat, idque ne-
gotium aut sententia aut transactione non decisum sit,
hoc modo tales casus legibus a nobis latis subiiciantur, ex-
ceptis illis causis, quae, antequam hae leges a nobis latae
essent, vel sententia iudicis, vel transactione decisae sunt.

EPILOGVS. Quae igitur nobis placuerunt, et per sa-
eram hanc nostram legem declarata sunt, tua Excellen-
tia omnibus nota facere studeat. Dat. XVI. Kal. April.
Constantinop. post Bilis. V. C. Conf.

legislationem valere, in quibus etiam expressim primae positae a nobis legi adscripsimus: hoc est, siue supereffe contigerit talium filiorum patres, siue mori: nondum vero huiusmodi negotio aut decreto aut transactione finis acceptus est: secundum haec tales causae ad leges a nobis positas deducantur: exceptis illis negotiis, quae contigit ante leges a nobis positas aut decreto iudicum aut transactione determinari.

EPILOGVS. Quae igitur nobis placuerunt, et praesente sacra declarata sunt lege, tua sublimitas manifesta omnibus facere studeat. Dat. XV. Kal. Aug. Constantinop. post consulatum Belisarii V. C.

COLLATIO QVARTA.

TIT. XVIII. DE RESTITVTIONIBVS, ET EA QVAE PARIT VNDECIMO MENSE POST MORTEM VIRI.

NOVELLA CONSTIT. XXXIX.

Imp. Iustin. Aug. Ioanni gloriosissimo sacrorum per Orientem praetoriorum praefecto, iterum exconsuli et patricio.

PRAEFATIO. Decursio et varietas humanae naturae paulatim egens curatione, non aliter ad bene

TIT. XVIII. DE RESTITVTIONE RERV DOTALIVM ET ANTE-NVPTIALIVM. ET DE EA, QVAE VNDECIMO MENSE POST MORTEM VIRI PARIT.

NOVELLA CONSTIT. XXXIX.

Idem Imperator Iohanni Gloriosissimo per Orientem Sacro Praetorio iterum Praefecto, Exconsuli et Patricio.

PRAEFATIO. Instabilitas et varietas humanae naturae, assidua medicina indigens, non aliter bene se habebit, li-
Mm 3 cet

νον Θεραπείας, ἐν ᾧ ἄλλως εἰς τὸ καλῶς ἔχον
ἐπανεέλθοι, καὶ εἰ τὰς πρώτας τις αὐτῷ κυβερνή-
σειεν ἀρχαῖς, εἰ μὴ καὶ τὸ κατὰ μέρος αὐτῷ ἐπανι-
στάμενον διαλύων, ἕτως αὐτὸ κατισώη πρὸς τὸ γα-
ληνόν τε καὶ ἀτάραχον καὶ νόμῳ πρέπον. ὁποῖον
οὐκ ἔστι καὶ νῦν ἐπελθόν, εἰς νόμον χρεῖαν ἡμᾶς
κατέστησεν. Ἰσμεν γὰρ ὡς καὶ πρῶτην ἐκασιάζετο
τὰ περὶ τῶν ἀποκαταστάσεων, καὶ εἰ συνέβη τινὰς
ὑποθήκας ὑποτίθεσθαι τὰς βαρυνομένας, πολλῆς τὸ
πρᾶγμα ταραχῆς ἦν, εἴτε δέοι καὶ τὰ ἀποκαταστήναι
κελευσθέντα πράγματα κινδυνεύειν, εἴτε μόνον τὰ
τοῦ βεβρηγμένου τῇ ἀποκατάσει, καὶ πολλή τις
ἦν καὶ περὶ αὐτῇ τὴν τῶν ῥημάτων διαφορὰν ζή-
τησις, εἴτε ὁ τελευταῖος διατάξοιτο τὰ περιττεύοντα
πρὸς τῇ τελευτῇ τοῦ βεβρηγμένου τῇ ἀποκατάσει
πράγματα δεῖν ἀποκαταστήναι, εἴτε καὶ ἀπλῶς
ἀποκαταστήναι τὸ καταλειφθὲν μετὰ τὴν παρακα-
τάσχεσιν τοῦ νομίμου μέρος κελεύσεις. καὶ εἰσήγοντο
καὶ fideicommissi persecutiones, καὶ ἐξ ἀπορίας
καὶ in rem commissiones, καὶ οἱ πολλοὶ τε ἐκείνοι καὶ
ποικίλοι καὶ ἀνέκλυτοι σχεδὸν τῆς ῥηθείσης in
rem missionis κύκλοι. Καὶ ὡς ἡμεῖς πρῶτην ταῦτα
ἴωμενοι, νόμον ἐγράψαμεν, καθάπαξ κωλύοντες
τὰ ἀποκαταστάσει βεβαρημένα πράγματα μὴ ἐκ-
ποιεῖσθαι ἢ ὑποτίθεσθαι, ἀλλὰ μετὰ τῆς οἰκείας
ἐδεύειν τύχης· καὶ πᾶν ὅπερ ἂν γένοιτο, μὴ μένειν
ἰσχυρῶς,

et quis prima eius principia gubernet, quam si singula,
quae emergunt, decidat, atque ita illam tranquillam,
quietam et cum lege convenientem reddat. Tale quid
etiam est, quod nunc emergit, et legis ferendae necessi-
tatem nobis attulit. Scimus enim nuper etiam de resti-
tutionibus dubitatum fuisse, et si contigisset, ut quae-
dam hypothecae ab iis, qui gravati erant, essent datae,
res admodum dubia erat, utrum res, quae restitui ius-
sae erant, etiam in periculo esse debeant, an illius so-
lum qui restitutione gravatus est. Multa quoque erat
quaestio de differentia verborum, utrum defunctus eas res,

bene se habendum reuocatur: (licet prima eius gubernentur principia) nisi etiam quod particulariter ei resistit, corrigatur, sicque constituatur sub tranquillitate et quiete, vt legi conueniens est: quale scilicet quiddam etiam nunc emergens, ad legis nos opus adduxit. Scimus enim quod etiam dudum de restitutionibus dubitabatur: et si contigisset quasdam hypothecas obligari eius qui restitutione grauabatur, plurimae contentionis erat negotium, siue oporteret etiam res quae restitui iussae fuerant, periculum pati, siue solas eius, qui grauabatur restitutione: et multa quaedam erat etiam circa ipsam verborum differentiam quaestio: vtrum defunctus praecepisset res quae manerent post mortem eius qui grauabatur restitutione, oportere restitui: an absolute restitui quod relictum erat, post detentionem legitimae partis iuberet: et introducebantur etiam fideicommissi persecutiones, et ex inopia in rem missiones, et plurimi alii et varii et insolubiles pene praedictae in rem missionis circuli. Sed tanquam nos dudum hoc facientes, legem scripsimus, modis omnibus prohibentes restitutione grauatas res aut alienari aut obligari, sed cum propria ambulare fortuna: et apud quemcunque fuerint, non manere firme, sed

quae post mortem illius, qui restitutione grauatus est, supersunt, restitui praeceperit, an simpliciter id quod relictum est, retenta legitima parte, restitui iusserit. Introducebantur etiam fideicommissi persecutiones, et ex inopia in rem missiones, et multi atque varii ac pene indissolubiles in rem missionis circuli. Et quod nos his rebus medentes nuper legem scripserimus, in totum prohibentes, ne res, quae restitutione grauatae sunt alienentur, aut obligentur, sed cum sua qualitate ambulent: **nunc** firmum maneat quicquid gestum fuerit, sed ad eum
Min 4 redeat,

ισχυρῶς, ἀλλ' ἐπανιέναι πρὸς τὸν ᾧ δοθῆναι προσε-
τάχθη. καὶ ὁ γε νόμος ἤδη πρὸς ἡμῶν χρόνιός ἐστι, καὶ
ἐν τοῖς δικαστηρίοις εὐδοκίμων διετέλεσεν, ἀλλ' ἔμε-
λεν, ὅπερ εἰπόντες ἔφθηνεν, ὁ φέρειν ἅπαντα
πεφυκώς χρόνος δεικνύναι δεῖν τινὸς ἐξαιρέσεως
ἀναγκαίας τῷ νόμῳ. Προσῆλθον γὰρ ἡμῖν ἄνδρες
τὲ καὶ γυναῖκες ἐκ τῶν ἀδικέμενοι. τελευτήσαν-
τος γὰρ ἀνδρὸς ἐπὶ τινος κινήσεως ὑποθέσεως,
ἡ μὲν γαμετὴ τὴν τε Φερνὴν εἰσέπραττε, τῆς τε
δωρεᾶς τῆς πρὸ τῶν γάμων, ἥτοι διὰ τὸν γάμον,
γενομένης τὸ μέρος, ὅπερ ὁ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῇ θά-
νατος ἐδίδε. ὁ δὲ τοῦ τελευτήσαντος ἀδελφὸς
ἐτέρωθεν ἀντείχετο τῶν πραγμάτων, καὶ τὴν τοῦ
πατρὸς πρᾶττετο βελήν· καὶ ἀφείλκε τῆς γυναι-
κὸς τὰ πράγματα, φάσκων τὸν μὲν ἀδελφὸν τὸν
αὐτὸς ταῦτα δαπανῆσαι, ἑαυτὸν δὲ παρὰ τῇ γυ-
ναικὶ βλέπειν τὰ πατρῷα πράγματα, ὅπερ ὁ πα-
τήρ ἐξ ἀπαιδίας ἀποκαταστῆναι προσέταξεν αὐτῷ·
καὶ ἀντιλήψεσθαι μέχρι παντὸς αὐτῶν, καὶ ἐν
ἐνδύσειν ἕως ἂν τὸ ἱκανὸν τῷ ἡμετέρῳ νόμῳ διὰ
πάντων γένοιτο. ἀλλ' ὠδύρετο δικαίως ἡ γυνὴ, καὶ
ἔφασκεν ὅτι θίμαιον εἶναι κατὰ πρὸς ἐξαπάτην,
κύριον μὲν τὸν ἄνδρα γενέσθαι τῆς προικὸς ἀπάσης·
καὶ, εἴγε προτελευτᾷ τὴν γυναῖκα συνέβαινε, τὸ
κέρδος ἔχειν, κατὰ τὸ σύμφωνον· ἐπειδὴ δὲ ὁ
ἀνὴρ ἐτελεύτησεν, αὐτὴν ἀγνοῶσαν τὴν ἀποκατά-
σασιν,

redeat, cui ut detur praeceptum est. Atque haec quidem
lex iam diu lata, et in iudiciis approbata fuit, sed futu-
rum erat, ut quemadmodum iam diximus, tempus quod
omnia ferre solet, necessaria quadam exceptione legem
egere ostenderet. Adierunt enim nos tam viri quam
foeminae ea re laesi. Nam in specie quadam, de qua
quaestio erat, vxor moriente viro et dotem et donationis
ante nuptias, seu propter nuptias partem, quam mariti
mors illi dabat, exigebat. Ab altera vero parte frater
defuncti res vindicabat, patrisque voluntatem ostendens
res mulieris auferebat, inquiens, fratrem quidem suum

sed reuerti ad illum cui dari iussae fuerunt. Et facta lex iam quodammodo longaeva est, et in iudicio approbata frequentatur, sed futurum erat quod praediximus: vt (quod ferre omnia consuevit) tempus ostenderet indigere quadam exceptione necessaria legem. Adierunt enim nos viri et mulieres ex his laesi. Moriente namque viro, vxor quidem et dotem exigebat, et donationis ante nuptias factae partem, seu propter nuptias, quam viri mors ei dabat: defuncti vero frater aliunde vindicabat res, et patris proferebat voluntatem, et trahebat mulieris res, dicens fratrem quidem suum eas expendisse: se vero apud mulierem videre paternas res, quas pater non existentibus filiis restitui praeceperat ei: et recipere ex omnibus eas instabat, neque cessabat donec satisfactio legi nostrae per omnia proveniret. Sed ingemiscebat iuste mulier, et dicebat iniustum esse quasi per deceptionem dominum quidem virum fieri dotis totius: et si praemori mulierem contigisset, lucrum habere secundum pactum: quia vero vir mortuus est se ignorante restitutionem, amissionis periculum sustinere. Sed huic quidem data est negotio forma, quam bene se habere putauimus. Rursus autem alter supplex apparuit, dicens vxoris patrem

eas erogasse, se vero apud mulierem res paternas videre, quas pater liberis non existentibus sibi restitui praecepisset, seque eas perpetuo vindicaturum, nec cessaturum, donec legi nostrae per omnia satisfactum sit. Verum merito lamentabatur mulier, et negabat iustum esse, vt maritus quasi per fraudem totius dotis fiat dominus et praemori muliere lucrum ex pacto habeat: marito autem mortuo, ipsa restitutionem ignorans, periculum amissionis sustineat. Sed huic quidem rei data est forma, quam recte se habere putauimus. Rursus et alius nobis supplicauit, inquit, patrem vxoris reliquis liberis suis

εασιν, ἀπολέσθαι κινδυνεύειν. ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν
 δέδοται τῷ πράγματι τύπος ὃν ἔχειν καλῶς ἐνομί-
 σαμεν. Αὐτῆς δὲ ἕτερος ἰκέτης ἀνεφαίνετο, λέ-
 γων τὸν τῆς γυναικὸς πατέρα τὴν ἐστίαν ἀποκατα-
 σῆσαι τοῖς ἄλλοις αὐτῆς παισὶν, ἐλαχίστην δὲ μοῖ-
 ραν μόνην παρ' αὐτῇ κελεύσαι μένειν· καὶ μέγαν
 αὐτὸν περιέσασθαι κίνδυνον. εἶγε ἢ μὲν αὐτῆς πε-
 ρισία κινδυνεῦοι περὶ τε τὴν τῆς προικὸς ἀποκα-
 τάσασιν, περὶ τε τὸ ὁλόκληρον τὸ ἐκ τῶν γαμι-
 κῶν συμβολαίων, ἐπὶ τῇ πρὸ γάμου δωρεᾷ σύμφω-
 μον· αὐτῷ δὲ ἕδενός ἐξείη τυχεῖν τέτων, διὰ
 τὴν ἐκ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν πραγμάτων ἀφαι-
 ρεσιν. Ταῦτα ἡμᾶς εἰκότως ἐκίνησε, καὶ ἄμεινον
 ὡήθημεν τὸν ἡμέτερον ἐπανορθώσαι νόμον ἢ τὰς
 ὑψηλότες περιορᾶν κινδυνεύοντας· καὶ μάλιστα ἐν γά-
 μοις, ὧν ἕδεν ἐστὶν ἀνθρώποις χρησιμώτερον, οἷα
 καὶ μόνων ποιεῖν ἀνθρώπους δυναμένων.

Κεφ. α'. Διὰ τοι τῆτο τὸν παρόντα τίθεμεν
 νόμον, τὰ μὲν ἄλλα πάντα τῆς πρώην παρ' ἡμῶν
 τεθειμένης διατάξεως κύρια μένειν βεβλόμενοι· τὰτὲ
 δὲ καινίζοντες μόνον, ἵνα εἴ τις τὸ λοιπὸν ἀποκα-
 τάσασιν ποιοῖτο τῶν ἐαυτῆς πραγμάτων, πρῶτον μὲν
 φυλάττει τῷ παιδί τὸ νόμιμον μέρος, ἢ τὸ τέ-
 τартον, [τῆτο γὰρ ἐπηνωρθώσαμεν, πενίαν αὐτῆς
 πολλὴν καταγνόντες] ἀλλὰ τὸ τρίτον πάντως, ἢ
 τὸ ἡμισυ, κατὰ τὸν τῶν παίδων ἀριθμόν· ἔπειτα
 καὶ εἰς τὸ λειπόμενον τῆς ἐστίας μέρος, ἐν ᾧ μὴ
 ἀρκοίη

substantiam restituisse, et iussisse ut minima solum pars
 apud eam maneret: sibi que magnum imminere pericu-
 lum, si quidem substantia sua tum quoad restitutionem
 dotis, tum quoad totum pactum in dotalibus instrumen-
 tis de donatione ante nuptias factum periclitetur, ipsi vero
 nihil eorum propter bonorum ex restitutione ademptio-
 nem consequi liceat. Haec nos merito moverunt, et
 melius esse existimauimus legem nostram corrigere, quam
 subditos nostros periclitantes negligere, maxime in nu-

patrem substantiam eius substituisse aliis suis filiis: parvamque partem solam apud eam iussisse manere: et magnum sibimet imminere periculum, si suae quidem substantiae periculum pateretur et circa dotis restitutionem, et circa totum ex dotalibus instrumentis super antenuptiali donatione pactum, sibi vero nihil liceret promereri horum propter sublationem et restitutionem. Haec nos merito commouerunt, et in melius arbitrati sumus nostram corrigere legem, quam subiectos despiciere periculum sustinentes, maxime in nuptiis: quarum nihil est hominibus vtilius, tanquam solis facere homines valentibus.

CAP. I. *Si quis unum ex liberis suis heredem instituerit, vel extraneam personam.* Quamobrem praesentem ponimus legem, omnia quidem alia prioris a nobis positae constitutionis rata manere volentes: hoc vero innouantes solummodo, ut si quis de cetero restitutionem fecerit suarum rerum: primum quidem seruet filio legitimam partem, non quartam, (hoc enim emendauimus, inopiam eius plurimam reprehendentes) sed tertiam modis omnibus, aut mediam
secun-

ptiis, quibus nihil hominibus vtilius est, ut quae solae homines producere possunt.

CAP. I. Quamobrem legem hanc ferimus, reliqua omnia, quae in priore constitutione a nobis lata habentur, rata manere volentes: hoc vero solum innouantes, ut si quis posterum bona sua restitui iubeat, primum filio legitimam partem, non quartam (hoc enim correximus, nimiam eius tenuitatem damnantes) sed tertiam omnino seruet, vel dimidiam pro numero liberorum: deinde

ἀρκοίη τὸ νόμιμον μέρος πρὸς προικὸς ἢ προγαμιαίας δωρεᾶς ἐπίδοσιν, εὐσχημόνως καὶ πρὸς τὴν τῶν προσώπων ποιότητα συμμετρεμένης, ἐξηρῆσθαι καὶ αὐτὸ τῆς ἀποκαταστάσεως, καὶ ὅσον προσιδέμενον τῷ νομίμῳ μέρει, τὴν προίκα ἢ τὴν πρὸ γάμου ποιεῖ δωρεάν. Θεσπίζομεν γάρ, κατὰ τῆτον τὸν τρόπον ἐξηρῆσθαι παντοίως τῆς ἀποκαταστάσεως τὰ γαμικὰ συμβόλαια, καὶ τὰς ἐπὶ τέτοις ἐκποιήσεις ἢ ὑποθήκας. καὶ εἰ βεβαρημένον εἴη τὸ πρόσωπον ἢ τὸ τοῦ ἀνδρός, ἢ τὸ τῆς γυναικὸς, ἀποκαταστήσει τοιαύτη, ἐξέσω καὶ ἔτως τὴν καλεσμένην προγαμιαίαν ἢ διὰ γάμον δωρεάν ἐπιδιδόναι, μηδὲν, τὰ γε, ἐπὶ τοῖς πράγμασιν, ἐκείνης τῆς ἀποκαταστάσεως ὁρώσης· εἴτε γυνὴ τῇ ἀποκαταστήσει βαρύνοιτο, μὴ ἐμποδῶν γίνεσθαι πρὸς τὴν τῆς προικὸς ἐπίδοσιν. τὰ γὰρ κοινῇ πᾶσι συμφέροντα τῶν ἰδίᾳ τισὶ λυσιτελούντων προτίθεμεν. καὶ ἔσω τῆτο ταῖς γαμικαῖς ἐπιδόσεσι καὶ ταῖς ἐντεῦθεν ἀπαιτήσεσι προνόμιον. εἰ γὰρ καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν ἐκ τῶν γενικῶν ὑποθηκῶν πολλὰ κατὰ πρόληψιν ἐξεῖλον, [καίτοιγε ἔχ' ἔτως ἡμῖν ἀναγκαῖα καθεσῶτα] πῶς ἔχ' ἡμεῖς ἐκ μείζονός τε καὶ καλλίονος γνώμης τὴν τῶν γαμικῶν κερδῶν ἐξαίρεσιν ποιησόμεθα; §. α'. Ταῦτα δὲ πάντα τῷ μέλλοντι χαρίζομεθα χρόνῳ, καὶ ταῖς ὕστερον ἐστομέναις ἀποκαταστάσεσιν ἢ τόνδε γενέσθαι τὸν νόμον.

ἔδὲ

deinde etiam ex reliqua parte substantiae, si legitima pars ad dotem vel donationem propter nuptias dandam, quae decenter ac pro qualitate personarum metienda est, non sufficiat, hoc quoque restitutioni eximatur, in quantum id, quod legitinae parti additum est, dotem aut donationem propter nuptias efficit. Sancimus enim, ut hoc modo instrumenta dotalia, et factae eo nomine alienationes, atque hypothecae a restitutione prorsus eximantur. Et siue viri siue mulieris persona eiusmodi restitutione gravata sit, etiam sic donationem ante vel propter nuptias, uti vocatur, offerre liceat, restitutione illa, quan-

secundum filiorum numerum, deinde ex reliqua substantiae parte, si non suffecerit legitima pars ad dotis aut antenuptialis donationis ablationem: honeste et secundum personarum qualitatem et merita excipere etiam hoc ad restitutionem, secundum quod adiectum legitimae parti, dotem aut antenuptialem facit donationem. Sancimus enim secundum hunc modum excipi modis omnibus ad restitutionem nuptialia documenta, et super his factas alienationes, aut hypothecas: et vel si grauata sit persona aut viri, aut mulieris restitutione tali, liceat ei etiam nuncupatam antenuptialem seu propter nuptias donationem offerre, nihil quantum in illis rebus restitutione valente: et si mulier restitutione grauetur, non impedimentum ad dotis oblationem fieri, ea enim quae communiter omnibus profunt, iis quae specialiter quibusdam utilia sunt, praepo-
nimus. Sitque hoc nuptialibus donationibus et harum exactionibus priuilegium. Si enim et ante nos ex generalibus hypothecis plurima per praesumptionem exceperunt, (cum utique non ita nobis necessaria consistant) quomodo non nos ex maiore et meliore sententia nuptialium lucrorum exceptionem faciemus? §. i. Haec igitur omnia futuro conferimus tempori, et facien-

tum ad has res, nihil valente: siue mulier restitutione grauetur, dationi dotis impedimento non sit. Quae enim in commune omnibus utilia sunt, praepo-
nimus iis, quae priuatim quibusdam conducunt. Atque hoc nuptialium donationum et earum exactionum priuilegium esto. Et enim si maiores nostri generalibus hypothecis multa per praesumptionem exemerunt, (licet nobis non adeo necessaria) quomodo non nos ob maiorem et meliorem rationem lucra nuptialia eximemus? §. i. Haec vero omnia futuro tempori et restitutionibus, quae post hanc legem
latam

ἐδὲ γὰρ ἐκεῖνο γενέσθαι συγχωρεῖμεν τὸ βλάβος,
ἵνα εἴ τις γυνὴ ὀλίγην ἔχουσα προῖκα, εἴτα τὸν
νόμον μαθεῖσα τὸν ἡμέτερον· ἢ εἴ τις ἀνὴρ μετρίαν
ποιησάμενος προγαμιαίαν δωρεάν, πρὸς περιγραφὴν
τοῦ νόμου, βεληθεῖη αὐξήσιν ἢ τῆς προικὸς ἢ τῆς
προγαμιαίας δωρεᾶς ποιήσασθαι· τὸ ἔλκειν πρὸς
ἐπιβελὴν τῶν ἀποκαταστάσεων. καὶ ταύτην γὰρ
ἀναιρεῖμεν τὴν περιγραφὴν, ἐδὲν ὄφελος ἔχειν
διδόντες τοῖς ποιούμενοις τὰς ἐπαυξήσεις, ὅσον
πρὸς τὴν ἐπὶ ταῖς ἀποκαταστάσει βλάβην κατὰ-
ρὸν τῷ μέλλοντι χρόνῳ τὸν ἡμέτερον τηρεῖντες
νόμον· ἐν μὲν ἔν τῷ κεφάλαιον εἶναι τῷ πα-
ρόντι νόμῳ.

Κεφ. β'. Δεύτερον δὲ ἐκεῖνο τὸ περὶ τῶν
γυναικῶν τῶν μετὰ τὰς προτέρας γάμους πρὸς δεύ-
τερον ἐπαχθεῖσων συνοικέσιον, καὶ πρὶν τὸν ἐνιαυ-
τὸν ἐξήκειν ὃν δὴ πένθιμον οἱ νόμοι καλεῖσιν· ὥς
ἐτιμωρεῖντο διατάξεις τρεῖς τῶν πρὸ ἡμῶν αὐτοκρα-
τόρων· καὶ ἡμεῖς ἐναγχος τὸν περὶ τῆς γράψαντες
νόμον, μετὰ τινων ἐπανορθώσεων, καὶ τὰ περὶ
αὐτῶν νομοθετηθέντα ἐν βραχείᾳ τινὶ μοίρᾳ τῆς
ἡμῶν αὐτῶν νομοθεσίας προσηκάμεθα. ἀλλ' ἀναι-
δέστατόν τι νῦν ἀπήντησεν, ὅπερ ἐπὶ τοῖς ἡμετέ-
ροις συμβῆναι χρόνοις ἐκ ἡβελόμεθα. ὥς ἡμῖν
εἰκότως ἔδοξεν ἐπανορθώσεως ἄξιον καθεσάναι.
γυνὴ γὰρ εἰς ἀνδρὸς ἐλθεῖσα, τῆτον ἀπέβαλεν, ὥς
ἔοικε,

latam fient, largimur. Neque enim hanc laesionem fieri
permittimus, ut, si quae mulier exiguam dotem habens,
deinde legem nostram cognoscens, vel si vir aliquis me-
diocre donationem ante nuptias faciens, in fraudem le-
gis dotem, siue donationem propter nuptias augere velit,
insidiae restitutionibus struantur. Nam et hanc fraudem
tollimus, nullam utilitatem iis, qui augmenta faciunt,
concedentes, legem nostram quantum ad laesionem resti-
tutionum futuro tempore sanctam conseruantes. Sit igitur
hoc unum caput praesentis legis.

faciendis restitutionibus post hanc legem: non enim illam concedimus fieri laesionem, ut si qua mulier parvam habens dotem, deinde legem cognoscens nostram, aut si quis vir mediocrem fecerit antenuptialem donationem, aut circumventionem legis velit augmentum aut dotis, aut antenuptialis donationis facere: et hoc trahere ad infidias restitutionum: hanc enim perimimus circumventionem, nullam utilitatem habere concedentes facientibus augmentum, quantum ad restitutionis laesionem, puram futuro tempori nostram seruantes legem. Vnum si quidem hoc capitulum est praesentis legis.

CAP. II. *De muliere quae peperit undecimo mense.* Secundum vero illud de mulieribus, quae post priores nuptias ad secundum venerunt matrimonium antequam annus expleretur, quem lugubrem leges appellant: quas puniebant constitutiones tres ante nos imperantium: et nos nuper de his scribentes legem, cum quibusdam correctionibus, etiam super his sancita in breui quadam parte nostrae legislationis tetigimus: sed impudentissimum quoddam nunc accessit, quod in nostris prouenire temporibus nolebamus. Quamobrem nobis recte placuit emendatione dignum existimare. Mulier enim ad virum veniens, hunc extulit,

CAP. II. Alterum vero de mulieribus, quae post primas nuptias ad secundum matrimonium venerunt, antequam annus, quem leges annum luctus vocarunt, exierit: quas puniebant tres constitutiones anteriorum Imperatorum: et nos quoque legem hac de re cum quibusdam correctionibus nuper scribentes, quae de illis sancita erant in exigua quadam legis nostrae parte tetigimus. Sed impudentissimum quiddam nunc contigit, quod nostris temporibus accidisse nolebamus: ut merito id dignum correctione nobis visum fuerit. Mulier enim, cum viro nupsisset:

ἔοικε, καὶ ἔτι περιόντος αὐτῆς, τὸ μὴ σωφρονεῖν
 ἐννοῶσα. ἔγω γὰρ ἐξήκοντος τοῦ ἔτους, κατὰ τὸν
 ἐνδέκατον μῆνα περαισμένον ἔτεκεν. ὥστε ἔκ εἶναι
 δυνατόν εἰπεῖν ὡς ἐκ τοῦ τελευτήσαντος γένοιτο τὸ
 βρέφος. ἔ γὰρ ἂν εἰς τοσούτον ἢ κύησις ἐξετάσῃ
 χρόνον. καὶ ἐπειδὴ καὶ τῆτο ἐν ἐσὶ τῶν ἐπιτιμίων
 τῶν τὰς αἰῶρας γάμων πραττόντων, τὸ τὴν γαμη-
 τὴν ἐκπίπτειν εὐθύς τῆς προγαμίας δωρεᾶς τῆς
 παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἐπιδοδομένης, ὥστε καὶ αὐτίκα
 ταύτην ἀπολλύναι, καὶ μηδὲ τὴν χρῆσιν ἔχειν·
 εἰκότως οἱ παῖδες οἱ τῷ θάυμασῳ τῆς μητρὸς το-
 κετῷ περιυβρισμένοι τὴν γῆν προγαμίαν τοῦ πα-
 τρὸς ἡξίαν λαβεῖν δωρεάν, καὶ μὴ κερδαίνειν ὀφεί-
 λειν τὴν γυναῖκα παρὰ τοῦ ἀνδρὸς, ὃν ἔγω θᾶττον
 ἡτίμασεν. ἡ δὲ [ἀλλὰ πῶς εἰπώμεν τὰ παρ' αὐτῆς
 ἐρυθριῶμεν] ἔκ ἀξίαν ἔλεγεν ἑαυτὴν εἶναι τῆς
 ἐκπτώσεως, διότι τὸν νόμον ἡπίσατο περὶ νομίμων
 διαλεγόμενον γάμων· ἑαυτῇ δὲ γάμον ἔγενέσθαι
 παρὰ τὸν πρότερον, ἀλλὰ τὸν τοκετὸν τῆτον εἶναι
 φυσικῆς ἐπιθυμίας πάρεργον. ἀλλ' ὅτι μὲν αὐτὴ
 καὶ μυρίοις ἑτέροις ὑπόκειται σωφρονισμοῖς, ἐξα-
 μαρτῶσα stuprum τῶν ἀνωμολογημένων ἐσὶ, καὶ
 τῶν γε ποινῶν ἐκείνων αὐτὴν ἔκ ἀφίεμεν· τέως δὲ
 [Φειδόμεθα γὰρ τῶν τοῦ τελευτήσαντος παίδων]
 ἐπάγομεν ἐκπτώσιν αὐτῇ τῆς πρὸ τῶν γάμων δω-
 ρεᾶς καὶ ἐπὶ τῆτος τοῦ θέματος, ἣν ἐπὶ τῶν νομί-
 μοις

nupsisset: eum amisit, illo, ut videtur, etiam adhuc su-
 perstite libidinose vivere cogitans. Nam anno nondum
 elapso sub finem undecimi mensis peperit: ut dici non
 possit infantem ex defuncto esse. Neque enim graviditas
 in tantum tempus protenditur. Et quoniam haec quo-
 que una est ex poenis intempestivas nuptias contrahen-
 tium, ut uxor donatione ante nuptias a viro data sta-
 tim excidat, illamque statim perdat, et neque usufru-
 ctum eius habeat: merito liberi, qui mirabili matris
 partu iniuria affecti erant, aequum putabant, ut dona-
 tionem patris propter nuptias acciperent, nec mulier a
 marito, quem tam cito iniuria affecit, quicquam lucri

extulit, vt appareat, etiam superstito eo non caste viuere cogitans: nondum enim completo anno, vndecimo mense perfecto peperit, vt non effet possibile dicere, quia de defuncto fuisset partus: neque enim in tantum tempus conceptionis extensum est. Et quoniam etiam haec vna est poenarum earum, quae acerbis nuptias faciunt, vt vxor mox cadat antenuptiali donatione a viro data, et repente eam amittat, et neque vsum habeat: recte filii sic mirabili matris partu iniuriati, antenuptialem patris poscebant accipere donationem, et non lucrari valere mulierem per virum, quem sic velociter dehonestauit. At illa (sed quomodo dicamus verba illius, erubescimus) non dignam se dicebat esse, vt caderet: quia legem nosceret de legitimis loquentem nuptiis: sibi vero non fuisse nuptias nisi primas: porro partum hunc esse opus naturalis concupiscentiae. Sed quia haec etiam decies millies aliis subiaceret castigationibus committendo stuprum indubitatum est, et poenis illis eam non priuabimus: interim tamen (parcipimus enim defuncti filiis) inferimus ei antenuptialis donationis amissionem, et in hoc casu, quam constituit lex super eis, quae ad legitimas accedunt nuptias intra lugubre tempus. Si enim illas lex inultas

perciperet. At illa (erubescimus autem verba eius proferre) se amissione indignam esse dicebat, cum sciat legem de legitimis nuptiis loqui: se autem praeter primas nullas contraxisse nuptias, sed partum illum esse naturalis concupiscentiae accessionem. Verum quod illa mille aliis etiam castigationibus subiaceat, cum stuprum commiserit, in confesso est, neque nos illas poenas ei remittimus: interim tamen (parcipimus enim liberis defuncti) amissionem donationis ante nuptias etiam in hoc casu illi imponimus, quam lex in eas statuit, quae intra tempus luctus ad legitimas nuptias veniunt. Nam si lex illas non

μοις προσιστώων εἶσω τοῦ πενθίμου χρόνου γάμοις
 ἔταξεν ὁ νόμος· εἰ γὰρ ἐκεῖνας ὁ νόμος ἀτιμωρήτως
 ἔκαταλέλοιπε, καίτοιγε νόμιμον γάμον πραξάσας,
 [διότι τυχὸν ὑπώπτευσεν μή τις προὔπῃν υποψία
 πονηρὰ πρὸς τὸν δεύτερον γήμαντα, διόπερ καὶ
 θᾶπτον εἰς τὸν γάμον ἔσπευσεν] πῶς ἐκ ἐνταῦθα,
 ὅπερ τὸ πρᾶγμα μὴ κατ' ὑποψίαν ἐστὶ μόνην, ἀλλ'
 αὐτόθεν ἑλεγχος ἀκριβὴς καὶ ἀπαράλόγιστος ἐδόθη
 τῷ πλημμελήματι, ὁ πάντων ἔτος ἀσεβέστατος το-
 κητός, ἀνεύθυνον αὐτὴν καταλείψομεν; §. α'.
 Ως δὲ θεσπίζομεν, εἴ τι τοιοῦτο συμβαίῃ, καὶ πρὸ
 τοῦ πενθίμου χρόνου τέκoi γυνὴ πρὸς τῷ πέρατι τοῦ
 ἔτους, ὥς ἀναμφισβήτητον εἶναι τὸ μὴ τὴν γονὴν
 ἐκ τοῦ προτέρου καθεστάναι συνοικεσίῃ, παντοίως
 αὐτὴν περιεῖσθαι τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς, καὶ κατὰ
 δεσποτείαν καὶ κατὰ χρῆσιν, ὑποκειμένην καὶ τοῖς
 ἄλλοις ἅπασιν ἐπιτιμίοις, ὥς ἂν εἰ δευτέροις ἔτυχεν
 πρὸ τοῦ πενθίμου χρόνου νόμιμοις ὁμιλήσασα γάμοις.
 μὴ γὰρ ποτε πλείον ἐχέτω σωφροσύνης ἀσέλγεια,
 ἀλλ' ὑποκείσθω μὲν καὶ αὐτὴ ταῖς αὐταῖς ποιναῖς,
 κινδυνεύετω δὲ καὶ περὶ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀπὸ τοῦ
 stupra γραφῆς· ὅπως ἂν μηδὲ γάμων αἰῶρων ἐπιθυ-
 μοίῃ, μηδὲ τὰς νομίμους γάμους μείζονι κακῷ
 σοφίζοιτο.

Επίλογος. Τὰ τοίνυν παραπάντα ἡμῖν καὶ
 διὰ τῆς τοῦ θείου δηλέμενα νόμου, ἡ σὴ ὑπεροχὴ
 γινώσκουσα,

reliquit impunitas, etsi legitimas nuptias contraxerint
 (quoniam forte suspicata est, malam quandam suspicio-
 nem adversus secundum maritum ante adfuisse, quia cito
 ad nuptias festinauit) quomodo hic, ubi non in solam
 suspicionem res venit, sed accurata atque indubitata pro-
 batione omnium impiissimus ille partus delictum ultro pro-
 bat, sine poena eam relinquemus. §. I. Quare sancimus,
 si quid tale contigerit, et mulier intra tempus luctus sub
 finem anni pariat, ut indubitatum sit sobolem non ex
 priori esse matrimonio, ut ipsa donatione ante nuptias

inultas non reliquit licet legitimas nuptias celebrantes, eo quod forte suspicio fuerit, ne qua praeextiterit suspicionis malignae causa ad secundum maritum, eo quod velociter ad nuptias festinauit: quomodo non hic, ubi causa non per suspensionem est solam, sed hoc ipso increpatio manifesta et indubitata praebita est delicto, omnium impiissimus iste partus, innoxiam eam relinquemus? §. 1. Vnde sancimus, si quid tale contigerit, et ante luctus tempus pepererit mulier circa terminum anni, ut indubitatum sit, sobolem non ex priori consistere matrimonio: modis omnibus eam priuari antenuptiali donatione, et secundum proprietatem, et secundum usum: subdendam quoque aliis omnibus poenis, ac si secundas eam contigisset ante luctus tempus legitimas celebraffe nuptias. Non enim aliquid amplius habebit castitate luxuria: sed subiiciatur quidem et ipsa poenis, periculumque sustineat etiam circa spem scripturae propter stuprum: ut neque nuptias intempestivas desideret, neque legitimas nuptias maiore malo circumueniat.

EPILOGVS. Quae igitur placuerunt nobis et per hanc sacram declarata sunt legem, tua
celfitudo

et quoad dominium, et quoad proprietatem plane priuetur, reliquisque poenis omnibus subiiciatur, perinde ac si legitimas secundas nuptias intra tempus luctus contraxisset. Nunquam enim luxuria plus habeat, quam castitas; sed et illi eadem poenae immineant, periculum quoque accusationis propter crimen stupri sustineat, ut neque intempestivas nuptias concupiscat, neque legitimas nuptias maiore malo circumueniat.

EPILOGVS. Quae igitur nobis placuerunt, et sacra hac lege declarata sunt, Excellentia tua cognoscens, more
N n 2 solito

γινώσκουσα, κατὰ τὸ σύνηδες, διὰ προγραμμάτων
οἰκείων φανερὰ πᾶσι κατὰ τὴν φύσιν. Νόμος ἐγράφη
Ἰωάννη τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς ἑω-
πραιτωρίων, τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πα-
τρικίων. Dat. XVI. Kal. Maii, Constantinop.
post Bilis. V. C. Conf.

COLATIO QUINTA.

ΤΙΤΑ. ΙΗ'. ΠΕΡΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΩΝ ΤΗΣ ΕΠΙ ΘΑΛΑΣ-
ΣΑΝ ΑΠΟΦΕΩΣ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΕΥ'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Λογγίνῳ ἐπάρχῳ τῆς εὐδαίμο-
νος ταύτης πόλεως.

Προοίμιον. Πρᾶγμα δολερῶς γινόμενον ἐπὶ
ταύτης τῆς βασιλίδος πόλεως περὶ τὰς τῶν οἰκῶν
οἰκοδομὰς, ἀνασεῖλαι καὶ ἐπανορθῶσαι δίκαιον ἡγή-
σάμεθα. ἐπειδὴ γὰρ ῥητοῖς μέτροις διεσῆναι τὰς
οἰκὰς ἀλλήλων ἢ Ζήνωνος τοῦ τῆς εὐσεβῆς λήξεως
διάταξις λέγει, καὶ ἡμεῖς δὲ τοιοῦτό τι νενομοθετή-
καμεν· ἐπὶ ταύτης τῆς βασιλίδος πόλεως μὴ δύνασθαι
τινα ἐκ τῶν ποδῶν εἶσω κω-
λύειν θαλάττης ἀποψιν, πράγματος χαριεσάτου·
ἐχρῆν μὲν ἴσως καὶ ἐκ πλείονος μέτρον τὰς ἀπόψεις
αὐτοῖς ἀνεῶχθαι, καὶ μὴ ταύτας κωλύειν, πλην
ἀλλὰ

solito per propria programmata omnibus manifesta faciat.
Lex scripta est Iohanni gloriosissimo praefecto sacro per
Orientem praetorio, iterum exconsuli et patricio. Dat.
XV. Kal. Maii Constantinop. Belis. V. C. Conf.

TIT. XVIII. DE NOVIS OPERIBVS PROSPECTVI IN MARE
OFFICIENTIBVS

NOVELLA CONSTIT. LXIII.

Idem Imperator Longino Praefecto felicis huius urbis.

celfitudo cognoscens, solenniter per program-
mata propria, manifesta faciat vniuersis. Lex
scripta est Ioanni gloriosissimo sacrorum per
Orientem praetoriorum praefecto, iterum ex-
confuli et patricio. Dat. Kal. Ian. Constantinop.
praefect. Belis. V. C.

COLLATIO QUINTA.

TIT. XVIII. DE NOVI OPERIS NVNCIATIONE
MARITIMI ASPECTVS.

NOVELLA CONSTIT. LXIII.

*Imp. Iustin. Aug. Longino huius almae urbis
praefecto.*

PRAEFATIO. Causam quae dolose fit in hac
regia ciuitate circa domuum aedificia, cohibere
et emendare iustum credimus. Quia enim certis
mensuris distare domos abinuicem, Zenonis pia
memoriae constitutio dicit: nos etiam aliquid
tale fanciuimus. Sequitur autem in hac regia
vrbe non posse aliquid ultra centum pedes pro-
hibere maris aspectum, rem omnium gratissi-
mam. Oportebat quidem forsan et exemplari
mensura aspectus eius partem, et non eos pro-
hibere. Sed tamen hoc inopinabili quadam ma-
chinatur

PRAEFATIO. Rem, quae in regia hac ciuitate in aedi-
ficiis extruendis dolose fit, cohibere atque emendare iu-
stum existimauimus. Cum enim Zenonis pia
memoriae constitutio dicat, vt certis spatiis domus a se inuicem
distarent, et nos quoque tale quid fanciuerimus, atque
adiectum sit, vt nemo in regia hac ciuitate intra centum
pedes prospectui in mare, rei omnium iucundissimae, of-
ficere possit: quanquam ex maiore etiam forte mensura
adspectus apertus esse, neque illi officii oportebat: tamen

ἀλλὰ καὶ τὸτο παραδόξω τινὶ προσμεμηχανήται
τέχνη. σπινδὲς γὰρ τὸ τῶν ἑκατὸν ποδῶν καταλιπόν-
τες μέτρον, ἢ καὶ βραχὺ τι τῷτω προσθέντες, εἴτα
οἰκοδομεῖν ἐκβῆσε ἕδεν ἕτερον ἔχοντες, ἀλλὰ καθά-
πέρ τι παραπέτασμα παρατείνοντες, ἐπειδὴν ἀφεί-
λονται τὴν τῆς θαλάττης ἀπόψιν, κατὰ πᾶσαν
ἐξουσίαν, καὶ ὁ μαχόμενοι τῷ νόμῳ, διὰ τὸ τῶν
ἑκατὸν ποδῶν διάστημα. ἐνδον οἰκοδομεῖσιν ἀκωλύτως·
καὶ ἐπειδὴν τοῦ ζητημένου τύχοιεν, καθαιρῶσιν
ἐκεῖνο τὸ διὰ τὴν χρεῖαν αὐτοῖς ἐπινενοημένον. καὶ
ἔτω τὸ σχῆμα σοφισάμενοι, πάσης τέρψεως ἄλλο-
τρίας τὰς τῶν κεκτημένων καθιστᾶσιν οἰκίας. ὅπερ
τοῦ λοιποῦ γίνεσθαι κατ' ἑδέναν βελλόμεθα τρόπον.

Κεφ. α'. Αλλ' εἴ τις βέλοιο τοιῆτό τι σχεδιά-
σαι καὶ κακουργῆσαι, μὴ τοιαῦτα παιζέτω. ἀλλ'
εἴπερ τῷτω δέοιτο ταῖς ἀληθείαις, οἶκον ὅλον οἰκο-
δομεῖτω, καὶ μέχρι τῆς διαστήματος παντός, τοῦ
τῶν ἑκατὸν φάμεν ποδῶν, χωρεῖτω, τὰς οἰκοδομίας
ποιῶν, ὡς ἀναγκαῖας αὐτῷ καὶ ἀπαραιτήτας ἐσομέ-
νας· μὴ μὴν διὰ τὴν τοῦ γείτονος ἐπιβελήν, διὰ
τὸτο σχεδιαζέτω τοίχας, καὶ ὥσπερ ἐπὶ τινος γρα-
φῆς τὴν τοιαύτην ἐκτείνας σκιαωρίαν, τὴν ἀφαίρε-
σιν τῆς ἀπόψεως ἀρπάζέτω. ὥσπερ γὰρ τὰς τὰς
ἄλλα ἀρπάζοντας εἰκότως ἀποσρεφόμεθα, καὶ ποι-
νῆς ἀξίους νομίζομεν· ἔτω καὶ τὰς τὸτο τεχνωμέ-
νας,

et hoc mira quadam arte elusum est. Quidam enim
spatio centum pedum relicto, vel etiam exiguo aliquo ad-
dito, deinde nil aliud quod ibi aedificent habentes, sed
tanquam velum aliquod extendentes, ubi prospectum illum
in mare cum omni licentia abstulerunt, non repugnan-
tes legi propter distantiam centum pedum, intus impune
aedificant. Et postquam id, quod quaerunt, affecti
sunt, tollunt quod propter utilitatem ab illis excogitatum
est: atque ita hoc schema excogitantes, omni voluptate
possessorum domos priuant: quod imposterum nullo modo
fieri volumus.

chinatur arte. Quidam enim centum pedum relinquentes mensuram, aut etiam parum aliquid huic addentes, deinde aedificant: nihil aliud habentes, sed tanquam aliquod velum tetenderint: et cum abstulerint maris aspectum per omnem potestatem, et non repugnantes legi propter centum pedum spatium, interim aedificant sine prohibitione: et dum quod quaerunt potiuntur, deponunt illud quod propter utilitatem ab eis iniunctum est: sed ita schema circumuenientes omni voluntate, extraneas possessorum constituunt domos: quod de cetero fieri nullo modo volumus inuentum.

CAP. I. Sed si quis voluerit tale aliquid excogitare et malignari, non taliter ludat: sed si hoc egerit, pro veritate domum totam aedificet: et vsque ad spatium totum (centum dicimus pedum) tendat, aedificia faciens tanquam necessaria sibi, et ineuitabilia futura, non autem propter vicini laesionem construat parietes, et velut ex quadam pictura talem extendens machinationem, priuationem aspectus arripiat. Sicut enim eis qui aliena diripiunt, directe aduersamur, et poenis dignos putamus: ita et haec molientes nihilo minus in malitiam eorum qui alienas res abripiunt,

CAP. I. Sed si quis tale quid facere et dolose moliri velit, non eo modo ludat: sed si reuera ea re indigeat, totam domum aedificet, et vsque ad totum illud spatium, centum scilicet pedum, procedat, eaque aedificia exstruat, quae ipsi necessaria et ineuitabilia futura sunt: non vero ad vicini laesionem parietes exstruat, et velut in quadam pictura talem extendens machinationem prospectum eripiat. Quemadmodum enim eos, qui aliena rapiunt, merito auersamur, et poena dignos putamus: ita eos quoque, qui haec machinantur, illis, qui aliena

υς, ἔθενος ἐλάττονας εἰς καυίαν τῶν καὶ τὰ ἄλλα
 πράγματα ἀρπαζόντων νομίζομεν. ὥς εἰ καὶ τῷ
 σμικρὸν τι πρᾶγμα λαβεῖν κατὰ τρόπον ἀρπαγῆς
 θαρρήσαντι εὖ ποιῆσα ἢ vi bonorum raptorum
 μετὰ τῆς τετραπλασίας ἔπεισι ποινῆς, πῶς ἔχει
 καὶ τῆτον ἀνάγκη τὸν τοιῦτό τι πράξαντα, καὶ
 καθελεῖν ἀναγκάζεσθαι τὸ παρ' αὐτῷ γενόμενον,
 καὶ ἑτέρα μείζονι ποινῇ σωφρονισθῆναι, τετέσι
 decem librarum auri, εἰσκομιζομένων τῇ Θεατρα-
 λία τῆς σῆς ὑπεροχῆς· ἵνα μὴ κακὸς γέλτων [τῆτο
 δὴ τὸ τοῦ λόγῃ] γενόμενος, ἀπλοὶ καταγελῶν τοῦ
 νόμου, ὡς ἐκ ἰσχύσαντος αὐτὸν ταῖς οἰκείαις ὑπα-
 γαγεῖν διατυπώσῃσι.

Επίλογος. Τὰ τοίνυν παρασάντα ἡμῖν, καὶ
 διὰ τῆδε τοῦ θείου δηλέμενα νόμου, ἢ σὴ ὑπεροχῇ
 κατὰ ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν ἔργῳ καὶ πέρατι
 παραδῆναι, καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς παραφυλάττειν,
 ἅμα τῇ πειθομένῃ αὐτῇ τάξει, σπενσάτω· τῆς
 αὐτῆς [τετέσι τῶν decem librarum auri] ἐπικει-
 μένης ποινῆς καὶ κατὰ τῶν ταῦτα παραβαινόντων,
 ἢ παραβαίνεσθαι συγχωρέντων. Dat. VII. Idus
 Mart. Constantinop. Imp. DN. Iustin. PP. Aug.
 Ann. XI. Iohanne V. C. Conf.

COLLA:

rapiunt, quoad malitiam, non inferiores putamus. Quare
 si illum, qui vel exiguam rem aliquam per modum ra-
 pinae auferre audet, vi bonorum raptorum actio qua-
 drupli poena recte vlciscitur: cur non is quoque, qui tale
 quid fecit, cogendus est, ut tollat, quod factum est, et
 maiori aliqua poena, hoc est, decem libris auri multe-
 tur theatralibus Excellentiae tuae inferendis: ne quis ma-
 lus vicinus (ut dicitur) factus, legem irridens abeat, ut
 quae suis dispositionibus eum subiicere non potuerit.

ripiunt, aestimauimus. Vnde si paruum aliquam rem per modum abreptionis auferre praesument, beneficio vi bonorum raptorum conquadruplatur poena: quomodo non hunc necesse est qui tale aliquid agit, et cogit quod ab eo factum est, alia maiori poena multari? hoc est decem librarum auri inferendarum theatralibus tuae celsitudinis, ut non malus vicinus (hoc quod in sermone) constitutus, vadat deridens legem, tanquam non valentem eum propriis inhibere dispositionibus.

EPILOGVS. Quae igitur placuerunt nobis, et per hanc sacram declarata sunt legem: tua celsitudo in hac felicissima ciuitate operi terminoque contradere, et in perpetuum vna cum obedienti officio seruari festinet, eadem decem librarum imminente poena contra haec praeuaricantes, aut praeuaricari finentes. Dat. VII. Id. Mart. CP. Imp. Domin. Iustin. PP. August. anno XI. Ioan. V. C. Conf. 538.

COLLA-

EPILOGVS. Quae igitur nobis placuerunt, et sacra hac lege declarantur, Celsitudo tua vna cum cohorte, quae illi paret, in felici hac vrbe effectui dare, et in perpetuum seruare studeat: eadem poena (nempe decem librarum auri) etiam illis incumbente, qui haec violant, et violari permittunt. Dat. VII. Id. Mart. Constant. Imp. Dn. Iustin, PP. Aug. Ann. XI. Iohanne V. Conf.

COLLATIO SEXTA.

ΤΙΤΛ. ιγ'. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΟΜΟΠΑΤΡΙΩΝ ΚΑΙ ΟΜΟΜΗ-
ΤΡΙΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ πδ'.

Αὐτοκράτωρ Ιουστινιανὸς Αὐγούστος Ἰωάννη τῷ ἐνδο-
ξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων, τὸ
δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων ὀρδυναρίῳ, καὶ πατρικίῳ.

Προοίμιον. Πολλοῖς πανταχόθεν ἡ φύσις
καινεργήμασιν ἐν τοῖς πράγμασι χρωμένη [εἰρημέ-
νον ἤδη τέτο πολλάκις ἐν τοῖς νόμοις τὸ προοίμιον,
εἰρήσεται δὲ καὶ αὖθις, ἕως ἂν ἐκείνη τὰ ἐαυτῆς
πράττη] πολλῶν ἡμᾶς εἰς χρεῖαν καθίστησι νόμων.
τὰς γὰρ legitimas καὶ τὰς cognaticas διαδοχὰς
λέγουσι μὲν ἡμῖν καὶ οἱ πάλαι, καὶ οἱ ἐκ τῆς τῶν
νόμων ἀρχαιότητος ταῦτα λαβόντες κατῴσιν μέχρι
καὶ εἰς ἡμᾶς, οἱ πολλὰ καὶ τέτων ἐπηναρθώσαμεν.
ἤλθε δὲ εἰς ἡμᾶς τι τοιοῦτο. §. α'. Ἠγάγετό τις γαμε-
τήν, καὶ παῖδες αὐτῷ γεγονάσιν ἐξ αὐτῆς· εἴτα ἀπελ-
θούσης ἐκείνης, ἄγεται πάλιν ἑτέραν, ἐξ ἧς τρίτονται
παῖδες αὐτῷ, τοῖς προτέροις ὁμοπατέριοι μόνον, ἢ μὴν
ὁμομήτριοι. εἴτα καὶ τρίτον ἐπεισάγεται γάμον, καὶ
ποιεῖται παῖδας καὶντεῦθεν· μετὰ δὲ τὴν αὐτῆς τελευ-
τὴν ἐπὶ δεύτερον ἢ γυνὴ χωρεῖ συνοικέσιον, ἐξ ἧς ἑτέ-
ρας ἐποιήσατο παῖδας, τοῖς ἐκ τοῦ προτέρου ἀνδρὸς
ὁμομητρίδας μόνον, ἢ μὴν καὶ ὁμοπατρίδας. τελευτη-
σάσης

TIT. XIII. DE CONSANGVINEIS ET VTERINIS FRATRIBVS.

NOVELLA CONSTIT. LXXIV.

*Imperator Iustinianus Augustus Gloriosissimo per Orientem ite-
rum Praefecto Praetorio, Exconsuli ordinario et Patricio.*

PRAEFATIO. Natura, quae multas res vbique nouat,
(quod prooemium in legibus saepe iam dictum est, et
rursus dicetur, quamdiu illa, quae sua sunt, aget) multas
leges nos ferre cogit. Legitimas enim et cognaticas suc-
cessionibus veteres quidem nobis tradunt, quique ex legi-

COLLATIO SEXTA.

TIT. XIII. DE CONSANGVINEIS ET VTERI-
NIS FRATRIBVS.

NOVELLA CONSTIT. LXXXIV.

*Imperator Iustinianus Augustus Ioanni gloriosiss.
per Orientem praetoriorum praefecto, iterum ex-
consuli ordinario et patricio.*

PRAEFATIO. Multis vndique natura nouita-
tibus vtens (dictum iam est in legibus hoc saepe
prooemium, dicitur autem et iterum, donec
illa, quae sua sunt, operatur) ad opus multarum
nos pertrahit legum. Legitimas enim et cognati-
uas successiones dicunt quidem nobis et vete-
res, et qui ex antiquissimo iure haec sumentes,
descenderunt vsque ad nos, qui plurima horum
correximus. Peruenit autem ad nos aliquid tale.
§. 1. Duxit quidam vxorem, et filii ex eadem
sunt nati: deinde moriente illa duxit rursus
aliam, ex qua nati sunt filii ei, prioribus con-
sanguinei solum, non tamen vterini: deinde
etiam tertium introduxit matrimonium, fecitque
filios ex eo: post mortem vero eius ad secun-
dum mulier descendit virum, ex quo alios fecit
filios, iis, qui ex priore viro fuerant, vterinos
solum, non tamen consanguineos; moriente igitur

bus antiquis haec sumserunt, ad nos vsque peruenerunt,
qui multa etiam ex iis correximus. Ad nos autem tale
quid peruenit. §. 1. Duxit quidam vxorem, ex eaque
liberos suscepit: deinde illa moriente aliam rursus duxit,
ex qua ei nati sunt liberi prioribus consanguinei solum,
non vero vterini: deinde et tertias contraxit nuptias, atque
ex illis etiam liberos procreauit: post mortem vero eius
mulier ad secundum venit matrimonium, ex quo illa alios
peperit liberos, vterinos solum liberis prioris matrimonii,
non vero consanguineos. Matre igitur mortua contigit,

vt

σάσης τοίνυν τῆς μητρὸς, συνέβη ἐπιτελευτῆσαι καὶ τὸν ἓνα τῶν ἀδελφῶν, παίδων τὲ καὶ διαθηκῶν χωρὶς, πολλὰς ἀδελφὰς καταλελοιπότα, τὰς μὲν ὁμομητρίδας, τὰς δὲ ὁμοπατρίδας, τὰς δὲ ὁμομητρίδας τὲ ἅμα καὶ ὁμοπατρίδας. Καὶ ὁ μὲν ἐξεύρηται τῇ φύσει κληρονομήματα, τοιοῦτό παρ' ἧν· ἐξέσι δὲ, τοιαύτης ἀρχῆς δεδομένης ἡμῖν παρ' αὐτῆς, καὶ ἕτερα προσεπινοῆσαι θέματα, τοιοῦτό τι φέρειν δυνάμενα, εἴτε τελευτῇ τοῦ ἀνδρὸς, εἴτε τελευτῇ τῆς γυναικὸς, εἴτε ἄλλων νομίμων γάμων διαφόρων τὰτο ποιησάντων. τὸ ζητούμενον τοίνυν ἐκεῖνο ἦν, εἴπερ εἰς τὸν τοῦ τετελευτηκότος ἀδελφῶ κληρὸν δεῖ πάντας καλεῖν, τὰς τε ὁμομητρίδας τὰς τε ὁμοπατρίδας, τὰς τε ἅμα μὲν ὁμομητρίδας, ἅμα δὲ ὁμοπατρίδας.

Κεφ. α'. Επειδὴ τοίνυν περισκοπήσαντες τὰς νόμους ἅπαντας εἰς ἡθροίσσαμεν, τὰς τε παλαιὰς, τὰς τε ἡμετέρας, τοιαύτην εἶχ' εὑρομεν ἀναφυσῆσαν ζήτησιν· προσῆκόν ἐστιν αὐτὴν ὁψέ ποτε χαλινῶσαι νόμῳ, καὶ σκοπῆσαι ὅτι τῶν ἀδελφῶν ἐστὶ πρὸς τὸν τελευτήσαντα τοῖς μὲν τὰ cognatica δίκαια, [ἅπερ ἡμεῖς τοῖς legitimis συνήψαμεν] τοῖς δὲ αὐτόθεν τὰ legitima. ἐκοινώνουν γὰρ αὐτῷ περὶ τὴν πατρῴαν γοιήν, ὥσπερ ἐκεῖνοι περὶ τὴν μητρῴαν. οἱ δὲ αὐτόθεν καθαρὸν εἶχον καὶ τὸν νόμον, καὶ τὴν φύσιν βοηθῆσαν αὐτοῖς· διότι καὶ ἐκ τῶν αὐτῶν ἦσαν προσελθόντες μητρῴων κόλπων, καὶ ἦν αὐτοῖς ἡ ἐκ τοῦ

ut unus ex fratribus sine liberis et sine testamento de-
deret, relictis multis fratribus et vterinis et consanguineis, et qui vterini ac consanguinei simul essent. Atque novitas quidem a natura inuenta haec erat. Ilicebit vero tali principio nobis ab ea dato, alios quoque casus excogitare, qui tale quid afferre possint, siue mors viri, siue mors mulieris, siue aliae legitimaе et diuersae nuptiae id effecerint. Quaestio igitur haec erat, num ad defuncti fratris hereditatem omnes oporteat vocare, tum vterinos, tum consanguineos, tum etiam eos qui simul vterini et consanguinei sunt.

tur matre, postea mori vnum fratrum ex tertio matrimonio contigit sine filiis et sine testamento, multos fratres relinquentem, alios quidem consanguineos, alios autem vterinos, alios vero simul et consanguineos, et vterinos. E quae quidem adinuenta est naturae nouitas, talis quodammodo fuit. Licebit autem tali principio dato nobis, ab eo et alios quosdam opinari casus tale aliquid proferre volentes, siue morte viri, siue morte mulieris, siue alia legitima separatione nuptiis diuersis hoc facientibus. Quae- stio igitur illa erat, si ad mortui fratris hereditatem oporteret omnes vocari, et consanguineos, et vterinos, et simul quidem consanguineos, simul autem vterinos fratres.

CAP. I. Quia igitur considerantes leges omnes, quas congregauimus, et veteres omnes, et nostras, huiusmodi non inuenimus emeruisse quaestionem: congruum est eam sero tandem refrenare lege, et considerare, quia fratribus sunt ad defunctum aliis quidem cognationis iura, quae nos legitimis copulauimus: aliis autem hoc ipso legitima: communicabant enim aliquid ei circa paternam prolem, sicut alii circa maternam: alii autem illud pure habebant, et lege et natura iuuante se, eo quod ex iisdem erant procedentes matrum finibus, eratque eis patris semen

CAP. I. Quoniam igitur omnes leges, tam veteres quam nostras, quas collegimus, considerantes, quaestionem illam ortam esse non inuenimus, conuenit ut eam, licet sero, lege quadam decidamus, et consideremus, quibusdam fratribus cum defuncto cognationis iura (quae nos legitimis coniunximus) quibusdam vero legitima intercedere: inter hos enim et illum communio paterni seminis erat, sicuti inter illos materni: alii vero legem puram et naturam sibi auxiliantem habebant, quoniam ex eadem matre eodemque patre procreati erant: et cum veri germani

τοῦ πατρὸς σπορά μίαν· καὶ τὸ πανταχόθεν γνήσιον, ὥσπερ τι σύμβολον, αὐτοῖς ἐνέπρεπεν. Εἰ μὲν ἔν ὁ τοιοῦτος ἀδελφὸς πραγμάτων ἀπαλλάξαι καὶ τὸν νόμον καὶ τὰς ἀμφισβητῆντας ἡβελήθη, πρὸς διαθήκην ἤλθεν ἄν, καὶ τὴν ἑαυτῷ γνώμην ἐποίησε φανεράν, καὶ οἱ τῇ γραφῇ τετιμημένοι πρὸς τὸν κληρὸν ἐκαλέντο. ἐπειδὴ δὲ τῷτο πράξαι ἐκ ἡβελήθη, ἢ ἐκ ἡδυνήθη, [πολλὰ δὲ τὰ ἀνθρώπων, καὶ περιστάσεις μυρία, καὶ αἰφνίδιοι θάνατοι] ὅδε ἡμῶν ὁ νόμος τῷ πράγματι διαιτῆσει. §. α'. Βλέπεται δὲ ἔτος ὁ νόμος, ὥς τε τὰς ἐκατέρωθεν κεκοσμημένους, καὶ ἅμα μὲν ὁμοπατρίδας, ἅμα δὲ ὁμομητρίδας ἀδελφούς, εἰς τὴν διαδοχὴν τοῦ τελευτήσαντος καλλίως εἶναι τῶν ἢ μόνον ὁμοπατρίων, ἢ μόνον ὁμομητρίων. καὶ ὃ καταπλήξει γε ἡμᾶς ἡ φύσις ποιηκίλλασα, ἀλλ' ἡμεῖς αὐτῆς τὰς τοιαύτας ἐφευρέσεις ἀποδείξομεν νομίμως, καὶ κρινῶμεν, τοῖς τελεωτέροις ἀποδιδόντες τὰ καλλίω, καὶ τὰς ἐλάττους ἐξισθῆν αὐτοῖς ἐκ ἀνεχόμενοι. §. β'. Καὶ πολλά γε ἡμᾶς εἰς τῷτο προέτρψε. πρότερον μὲν γὰρ ἕτερος ἡμῶν νόμος, εἰ παῖς τελευτήσῃ παῖδας ἐκ ἔχων, ἢ εἰς τὰ ὄντα αὐτῷ μητρῴα τυχόν, ἢ καὶ ἀπὸ γαμικῆς ἢ καὶ ἐξ ἄλλης αἰτίας ἀπροσπόρισα πράγματα· πρότερον τὰς ἐκ τῶν αὐτῶν γάμων ἀδελφούς εἰς τὸν κληρὸν καλεῖ, εἴτα τὰς ἐξ ἑτέρων, καὶ μετ' ἐκείνης τὸν πατέρα. ὅπερ ἀπόδειξις ἦν τοῦ πάλαι ταῦτα τὴν

germani essent, id veluti signum aliquod in iis exsplenduit. Itaque si frater ille voluisset legem, eosue, qui inter se disceptant, litibus liberare, ad testamentum venisset, suamque voluntatem manifestam fecisset, et institutione honorati ad hereditatem vocati fuissent. Quoniam vero id facere noluit, vel non potuit, (multi enim atque infiniti casus et repentinae mortes hominibus accidunt) nostra lex negotium decidet. §. I. Vult autem haec lex ex utraque parte iunctos et consanguineos simul ac vterinos fratres, in successione defuncti illis praefereandos esse, qui vel consanguinei solum, vel solum vte-

semen vnum: et vndique veluti quoddam signum eis germanitatis resplendebat. Si igitur huiusmodi frater litibus liberare et legem et dubitantes voluisset, ad testamentum venerat: et suam sententiam fecerat manifestam: et per scripturam honorati ad hereditatem vocarentur. Quia vero hoc agere noluit, aut non potuit, (multae namque sunt homini et anxietates innumerae, et repentinae mortes) haec nostra lex causam determinet. §. 1. Vult autem haec lex, ex utroque decoratos, et simul quidem consanguineos, simul autem vterinos fratres, ad successionem morientis meliores esse quam illos, qui solummodo consanguinei, aut solummodo vterini sunt, et nos non faciat haesitare naturae varietas: sed nos huiusmodi adinventiones ostendimus legitimas, atque decernimus, perfectioribus distribuentes quae meliora sunt, et minores exaequari eis non patientes. §. 2. Plurima namque ad hoc nos inuitauerunt. Primum quidem altera nostra lex, si filius moriatur non habens filios: deinde existentibus ita forte maternis rebus, aut ex nuptiali, aut etiam ex alia causa, quae non acquiruntur, prius ex iisdem nuptiis fratres ad hereditatem vocari: deinde ex aliis: et post hos patrem, quod probatio erat eo

rini sunt. Neque nos varietas illa naturae perturbabit, sed eiusmodi inuentiones legitimas faciemus et sic iudicabimus, ut perfectioribus pulchriora distribuamus, nec inferiores illis exaequari patiamur. §. 2. Atque multa nos ad hoc inuitarunt. Nam primum alia quaedam lex nostra, si filius liberos non habens moriatur, primo fratres vocat ex eodem matrimonio natos, vel ad materna, quae forte habet, vel ad res, quae ex nuptiali aut alia etiam causa non acquiruntur, deinde eos, qui ex aliis nuptiis procreati sunt, et post eos patrem: quod probat, legem nostram

τὴν ἡμετέραν νομοθεσίαν ὠδίνειν. εἰ γὰρ καὶ πα-
 τρὸς ὑπὸντος, αὐτοῦ τε τοῦ πατρὸς καὶ τῶν ἐξ
 ἑτέρου γάμου προτιμαῖσθαι τὰς ὁμομητρίδας καὶ ὁμο-
 πατρίδας ἀδελφὰς συμβαίνει· ἀκόλουθόν ἐστι, καὶ εἰ
 μὴ πατήρ ὑπῆεν, ἀλλ' ἀδελφοὶ μόνον, προτι-
 μαῖσθαι τῶν ἐξ ἑνὸς τῶν γονέων μόνον συναπτομέ-
 νων τῷ τελευτήσαντι τὰς ὁμοίως μὲν ὁμομητρίδας,
 ὁμοίως δὲ ὁμοπατρίδας ὄντας. καὶ τέτοις συμβαῖνον
 ἂν εἴη, τὸ πρῶτον ἐπὶ τε τοῖς μητρῴοις καὶ τοῖς ἀπὸ
 γαμικῆς αἰτίας ἢ καὶ ἄλλοις ἀπροσπορίσοις νενομο-
 θετημένον, τῆτο καὶ ἐπὶ τοῖς λοιποῖς τοῦ τελευτή-
 σαντος πράγμασι κρατεῖν τε καὶ πολιτεύεσθαι.
 Οὗτος τοίνυν ὁ νόμος ἐπὶ τῆς τοῦ δόντος αὐτῷ τὴν
 πρόφασιν, ὡς εἴρηται, κείσθω θέματος, καὶ ἐπέ-
 περ ἐκ τριῶν συνοικεσίων αὕτη προῆλθεν ἢ καινοτο-
 μία τῆς φύσεως, ἥδ' ἐν κωλύει, καὶ εἰ τις ὑπόδοιτο
 καὶ ἐκ δύο μόνων γάμων τὰς μὲν εἶναι μόνον ὁμοπα-
 τρίδας ἢ ὁμομητρίδας, τὰς δὲ ὁμοπατρίδας τὸ ἅμα καὶ
 ὁμομητρίδας· καὶ εἰ τις ἐκταθῇναί δοίη τὰ συνοικέ-
 σια, καὶ ἔτι μᾶλλον τοιῆτό τι γενέσθαι· καὶ ἔτι
 εἰς τὰ τοιαῦτα τῶν θεμάτων, ἔνθα τοιαῦτα τινὲς
 εἰσάγονται τάξεις ἀδελφῶν, ὁ νόμος ἐχέτω τὴν
 οἰκείαν ἰσχύν· καὶ ἀποκλειέτωσαν οἱ διπλοῖς χρώ-
 μενοι δικαίοις τὰς ἐνὶ μόνῳ χρῆσθαι δυναμένους.

Κεφ. β'. Εἰ δὲ ἔτι τοιῆτόν ἐστι τὸ θέμα, ἀλλ' ἢ
 μόνον καθεστῶσιν ὁμοπάτριοι ἢ ὁμομήτριοι, καὶ τε-
 λευτή-

nostram iam olim hoc parturiisse. Si enim superstitie pa-
 tre uterinos et consanguineos ipsi patri, illisque, qui ex
 alio matrimonio sunt, praeponi contingat, consequens
 est, ut etsi pater non supersit, sed soli fratres, illi qui
 simul uterini et consanguinei sunt, iis praeponantur, qui
 per unum solum parentem defuncto coniuncti sunt. Qui-
 bus conveniet, ut id, quod ante, tum de maternis, tum
 de nuptiali causa, vel de aliis etiam, quae non acqui-
 runtur, sancitum est, etiam in reliquis defuncti rebus va-
 leat et observetur. Haec igitur lex in hoc casu posita
 sit, qui occasionem illi, ut dictum est, dedit. Et quia

eo quod dudum talia nostra legislatio concessisset. Nam si etiam patre existente, suo patri, et iis qui sunt ex aliis nuptiis, praeponi consanguineos et vterinos fratres contingit: consequens est, licet pater non existat, sed fratres solummodo, praeponi iis, qui ex vno parentum solummodo copulantur morienti, eos, qui similiter quidem consanguinei, similiter autem vterini sunt, et his conueniens erit illud, quod dudum et in maternis, et in iis, quae ex nuptiali causa aut aliter non acquirantur, sancitum est, hoc etiam in reliquis morientis rebus valere atque tractari. Haec igitur lex in isto casu data sibi occasione, sicuti dictum est, posita sit. Et quia ex tribus matrimoniis hoc processit, nouitas naturae nihil prohibet, vel si quis proponat et in duobus solummodo matrimoniis alios quidem esse solum vterinos, alios autem consanguineos simul et vterinos, vel si quis extendi dicat matrimonia, et adhuc amplius tale aliquid fieri. Et sic in huiusmodi casibus, vbi tales quidam introducuntur ordines fratrum, lex habeat suam virtutem: et excludant duplici videntes iure eos, qui vno solo vti possunt.

CAP. II. Si vero non talis est casus, sed solummodo constituti sunt vterini, aut consanguinei,

ex tribus matrimoniis haec naturae innouatio prouenit, nihil prohibet si quis supponat etiam ex duabus solum nuptiis illos quidem esse consanguineos vel vterinos, hos vero consanguineos et vterinos simul: vel si quis concedat, vt matrimonia extendantur, et tale quid tanto magis fiat: atque ita in huiusmodi speciebus, vbi tales quidam ordines fratrum introducuntur lex vim suam habeat, et illi, qui duplici iure vtuntur, excludant eos, qui vno solo vti possunt.

CAP. II. Si vero talis non sit species, sed vel consanguinei, vel vterini soli adsint, et aliquis ex fratribus moriatur,

λευτήσείε τις τῶν ἀδελφῶν· ταῦτα τοῖς προτέροις ἀνακείσθω νόμοις, οἵπερ αὐτῶν ἤδη τὰς διαδοχὰς διετύπωσαν. χάραν μέντοι ἔτος ὁ νόμος ἔχέτω μὴ μόνον ἐπὶ τοῦ τὴν ζήτησιν κινήσαντος θέματος, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς μετὰ ταῦτα ἐσομένοις, ἢ ἔτι καὶ νῦν ἡρτημένοις. ὥς τε τὰ πρότερα, εἴπερ ἢ δικασθῇ ψήφῳ ἢ συμβατηρίοις ἀπήλλακται τύποις, ἔχέτω τὴν οἰκείαν τομὴν, τῆς ἐκ τῶδε τοῦ νόμου μὴ δεόμενα κρίσεως.

Επίλογος. Ἡ τοίνυν σὴ ὑπεροχὴ τὰ παρα-
σάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τῶδε τοῦ θείου δηλέμενα νόμου,
διὰ προγραμμαμάτων οἰκείων φανερά πασι καταση-
σάτω, καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς παραφυλάττειν σπου-
σάτω. Dat. XV. Kal. Iun. Constantinop. Imp.
Dn. Iustin. Aug.

COLLATIO SEPTIMA.

ΤΙΤΛ. ΙΑ'. ΠΕΡΙ ΑΛΛΗΛΕΓΓΤΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ 49.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννη ἐπάρχῳ πραιτωρίων,
τὸ δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ
πατρικίῳ.

Προοίμιον. Ἰσμεν πρῶην τεθεικότες νόμον
περὶ ἐπιλογῆς μανδατῶρων τὲ καὶ ἐγγυητῶν καὶ
ἀντι-

riatur, illa prioribus legibus subiaceant, quae de suc-
cessionibus eorum, non solum in eo casu, in quo quaestio
mota est, sed et in iis, qui postea futuri sunt, vel etiam
adhuc imminent. Priora igitur, siue illa iudicis senten-
tia, siue pacto composita sint, suam decisionem habeant,
nec huius legis iudicio egeant.

EPILOGVS. Eminentia igitur tua, quae nobis placue-
runt, et sacra hac lege declarata sunt, per programinata
sua omnibus manifesta faciat, et in perpetuum obseruare

nei, et moriatur aliquis fratrum: hic prioribus subiaceant legibus, quae eorum successiones disposuerunt. Locum tamen haec lex habeat non solum in hoc casu, qui quaestionem mouit: sed etiam in iis, qui postea futuri sunt. Quocirca priora si aut iudicis sententia, aut pactio-
 nem, huius legis iudicio non egentia.

EPILOGVS. Tua igitur eminentia, quae placuerunt nobis, et per hanc sacram manifestata sunt legem, per literas proprias declarare cunctis et in perpetuum obseruare festinet. Dat. XV. Kal. Iun. Constantinop. Imp. Dom. Iustin. Aug. anno XV. Arione V. C. Cons.

COLLATIO SEPTIMA.

TIT. XI. DE REIS PROMITTENDI.

NOVELLA CONSTIT. XCIX.

Imperator Iustinianus Augustus Ioanni gloriosissimo Orientalium praetoriorum praefecto, iterum exconsuli ordinario, et patricio.

PRAEFATIO. Nouimus pridem ponentes legem de electione mandatorum, et fideiussorum,
 et

Rudeat. Dat. XV. Kal. Iun. Constantinopoli, Imp. Dn. Iustin. Aug.

TIT. XI. DE REIS PROMITTENDI.

NOVELLA CONSTIT. XCIX.

Idem Imperator Iohanni iterum Praefecto Praetorio, Exconsuli et Patricio.

PRAEFATIO. Scimus nos pridem de electione mandatorum, fideiussorum et sponso-
 rum legem tulisse, in qua
 multa

ἀντιφωνητῶν, πολλὰς ἔχοντα καὶ κοινωφελεῖς τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσι νομοθεσίας. ἐπὶ δὲ τοῦ παρόντος καὶ ἑτέρας ἡμῖν ἔδοξε δεῖσθαι τινὸς ἐπεξεργασίας τὴν καὶ προσθήκης ἐκ ἀγεννῆς, ἧς τῷ κοινῷ τοῦ πολιτεύματος ἀλυσιτελεῖς καθεσώσης.

Κεφ. α'. Εἰ γὰρ τις ἀλληλεγγύως ὑπευθύνως λάβοι τινὰς, εἰ μὲν μὴ προσθεῖη τὸ δεῖν καὶ ἕνα τέτων εἰς ὁλόκληρον ἐνέχεσθαι, πάντας ἐξ ἴσῃ τὴν ἀγωγὴν ὑφίστασθαι. εἰ δὲ καὶ τι τοιοῦτο προσθεῖη, φυλάττεσθαι μὲν τὸ σύμφωνον, ἐκ εὐθύς μὲν τοι τὴν ἀρχὴν ἕκασον ὁλόκληρον ἀπαιτεῖσθαι, ἀλλὰ τέως μὲν κατὰ τὴν μοῖραν κατ' ἣν ἕκαστος ἐνέχεται· χωρεῖν δὲ αὐτὸν καὶ κατὰ τῶν ὑπολοίπων, εἴγε καὶ εὐποροὶ καθεσῶσι καὶ ἐνδημῶσι· καὶ εἰ τῶτο ἔτως ἔχον φανείη, εἰ μὲν εὐπόρως ἔχῃσι καὶ παρόντες τύχοιεν, ἐκείνους κινδυνεύειν ἐκπληρῶσαι [ἕκασον εἰς τὸ οἰκεῖον μέρος] τὸ ἀλληλεγγύως δανεισθῆναι, ἐξ ἧπερ ὅλως ἔνοχοι γεγόνασιν καὶ μὴ τὸ κοινὸν χρέος ἴδιον τινὸς γινέσθω βάρος· εἰ δὲ ἀπόρως ἔχοντες οἱ λοιποὶ φανεῖεν, [εἴτε πάντες, εἴτε τινές· εἴτε εἰς μέρος, εἴτε εἰς ὁλόκληρον] ἢ καὶ ἀπόντες τυχόν· καὶ εἰς ἐκεῖνο ἐνέχεσθαι ὅπερ λαβεῖν παρὰ τῶν ἄλλων ἐκ ἡδυνήθη. ἔτω γὰρ κακείνῳ φυλαχθήσεται ὁ τοῦ συμφώνως τρόπος, καὶ ἐδεμίαν ὑποθήσεται ζημίαν ὁ ἐνάγων, καὶ εἰ τι πρὸς ἀλλήλους ἐκεῖνοι συμφωνήσαιεν,

multa subditisque nostris in commune utilia sancita sunt : impraesentiarum vero alia quadam explanatione, non inepta, nec communi Reipublicae inutili actione egere nobis visa est.

CAP. I. Si quis enim reos promittendi accipiat, neque addat, debere singulos in solidum teneri, omnes ex aequo conveniantur: si autem id additum sit, pactum quidem servetur, non tamen statim ab initio solidum a singulis exigatur, sed interim pro parte, qua quisque tenetur: ille vero reliquos etiam conveniat, si solvendo et

et sponforum, multas habentem et in commune utiles nostris subiectis legislationes. In praesenti vero et aliud nobis visum est egere quadam explanatione et incremento, non ex genere, neque usu imperfecto et inutili consistente.

CAP. I. Si quis enim alterna fideiussione obligatos sumat aliquos: si quidem non adiecerit oportere et vnum horum in solidum teneri: omnes ex aequo conventionem sustinere. Si vero aliquid etiam tale adiiciatur, seruari quidem pactum: non tamen mox ab initio vnumquemque in solidum exigere: sed interim secundum partem qua unusquisque obligatus est: cedere autem eum et contra reliquos actionem, si et idonei sunt, et in eo loco: et si hoc ita se habere videatur, si quidem idonei sint, et praesentes inueniantur, illos periclitari complere, (singulos in propria parte) quod sub alterna promissione creditum est, aut ex quo omnino obligati sunt, et non commune debitum, proprium cuiuspiam fieri onus. Si vero minus idonei se habere reliqui videantur, siue omnes, siue quidam: siue in partem, siue in solidum, siue absentes forte: in illud tenere, quod accipere ab aliis non potuit. Sic enim et illis seruabitur pacti modus, et nullum sustinebit damnum actor, licet aliquid

praesentes sint. Et si hoc ita se habere appareat, si quidem diuites et praesentes sint, soluere illis necesse sit (cuiuslibet pro sua parte) quod ipsis tanquam reis promittendi creditum est, ex qua parte omnino obligati sunt: nec commune debitum proprium alicuius onus fiat. Sin vero reliqui, (siue omnes, siue aliqui, siue pro parte, siue in solidum) non idonei appareant, vel absentes forte sint, etiam in illud teneantur, quod a reliquis accipi non potuit. Sic enim ei quoque pactum seruabitur, et actor nullum damnum sentiet. Ac licet illi, ignorante eo,

νήσαιεν, ἀγνοῶντος τοῦ τέττος ἔχοντος ὑπευθύνους, καὶ ἕκαστος ἐνέξεται, ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς συνεγράψατο, τέχναις ἢ δόλοις ἢ διαλύσεσιν ὑπερβλῖναι τὰ συγκείμενα μὴ συγχωρέμενος. §. α'. Εἰ μέντοι τοῖς αὐτοῖς ἐνδημοῖεν ἑκάτεροι ἢ καὶ ἅπαντες τόποις, θεσπίζομεν, τὸν τῆς ὑποθέσεως ἀκροώμενον ἄγειν καὶ κεῖναις εὐθύς καὶ κοινῇ μὲν ἐξετάζειν τὴν ὑπόθεσιν, κοινὴν δὲ ἐπάγειν ψῆφον. ἔτω γὰρ καὶ οἱ ἔνοχοι πάντες εὐθυνθήσονται, καὶ ἡ τῆς περιστάσεως αὐτῶν ποιότης ἐξετασθήσεται· καὶ τὸ χρέος ὁμοίως μὲν κατὰ τὴν τοῦ δικαίου, ὁμοίως δὲ κατὰ τὴν τοῦ νόμου τάξιν προβήσεται. §. β'. Εἰ δὲ ἐκ ἀρχῶν εἴη ὁ τῆς δίκης ἀκροώμενος, ἀλλ' ἕτερός τις, δίδομεν ἄδειαν, ἢ ἐνταῦθα τῷ προσφύρῳ δικαστῇ προσέλευσιν δεχομένῳ, ἢ ἐν ἐπαρχίαις, τῶν προσαγγελλομένων τῷ λαμπροτάτῳ ἄρχοντι, ἢ καὶ τῷ ἀρμοδίῳ δικαστῇ, ἀναγκάζειν διὰ τῆς αὐτῆς τάξεως καὶ κείνους παραγίνεσθαι τῇ δίκῃ, καὶ μέρες αὐτῆς γίνεσθαι· ὥστε μὴδὲν ἐμπόδισμα τῷδε ἡμῶν τῷ θεῷ νόμῳ γενέσθαι· τῶν ἀπάντων κρατύντων ἐπὶ τῶν συναλλαγμάτων τοῦ μετὰ ταῦτα χρόνου, καὶ ἀπὸ τῆς τῆδε τοῦ νόμου θέσεως. τὸ γὰρ παρωχηκὸς τοῖς πρὸ αὐτῆς τεθειμένοις ὑπὲρ τέττος καταλιμπάνομεν νόμοις.

Επίλογος. Τὰ τοίνυν παραπάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τῆδε τοῦ θεοῦ δηλέμενα νόμος, ἢ σὴ ὑπεροχὴ ἔργῳ

qui illos obligatos habet, pactum aliquod inter se fecerint, tamen unusquisque tenebitur, sicut ab initio scripsit, nec licentiam habebit artibus, dolis, aut transactionibus pacta violandi. §. 1. Quod si uterque, vel omnes iisdem locis habitent, sancimus, ut iudex causae illos statim in ius vocet, et communiter causam examinet, communem quoque sententiam ferat. Ita enim omnes rei exigentur, et quantitas substantiae eorum examinabitur, neque solum secundum iustitiae, sed etiam secundum legis ordinem debitum procedet. §. 2. Si vero Magistratus non sit, qui

aliquid inter se illi pepigerint ignorante isto qui habet eos obligatos: et vnusquisque tenebitur in id quod ab initio scripserit, artibus aut dolis, aut transactionibus praeuaricari quae constituta sunt, non finendus. §. 1. Sin autem iisdem commorentur vtrique aut omnes locis, fancimus negotii iudicem deducere illos mox, et communiter examinare negotium, communiter autem inferre sententiam. Sic enim et rei omnes obligabuntur: et substantiae eorum qualitas examinabitur: et debitum similiter quidem secundum iustitiae, similiter autem secundum legum ordinem procedet. §. 2. Si autem non administrator sit causae iudex, sed alter aliquis, damus licentiam aut hic competenti iudici interpellationem suscipienti, aut in prouinciis, his denunciatis clarissimo praefidi, aut competenti iudici cogere per suum officium et illos interesse liti, et partem eius fieri: vt nullum impedimentum huic nostrae legi fiat. His omnibus incipientibus in contractibus sequentis temporis, et ab huius legis dispositione: quod autem ante eam praeteriit, positis pro his relinquimus legibus.

EPILOGVS. Quae igitur placuerunt nobis, et per hanc sacram declarata sunt legem, tua quoque

causam cognoscit, sed alius quidam, facultatem damus, vel hic competenti iudici interpellato, vel in prouinciis clarissimo Praefidi, aut competenti iudici his denunciatis, per officium suum etiam illos cogendi, vt causae interfint, et pars eius fiant, ne quod impedimentum sacrae huic legi inferatur. Atque haec omnia in contractibus futuri temporis et post hanc legem latam obtineant. Nam quod praeteriit, legibus hac de re antea latis relinquimus.

EPILOGVS. Quae igitur nobis placuerunt, et sacra hac lege declarata sunt, Excellentia tua effectui dare studeat.

ἔργῳ καὶ πέρατι παραδῆναι σπενσάτω. Dat. XV.
Kal. Ianuar. Constantinop. DN. Iustin. PP. Aug.
Arione V. C. Conf.

COLLATIO OCTAVA.

ΤΙΤΛ. Ζ'. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΝΑΤΤΙΚΩΝ ΔΑΝΕΙΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρς'.

Ο αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννη ἐπάρχῳ πραιτωρίων, τὸ
δεύτερον ἀπὸ ὑπάτων, καὶ πατρικίῳ.

Προοίμιον. Μηνύσεως ἠκέσαμεν τῆς σῆς
ὑπεροχῆς, ἥς τὴν πρόφασιν ἡμεῖς αὐτοὶ παρεσχό-
μεθα. ἐδίδαξας γάρ, Πέτρον καὶ Εὐλογητὸν ἰκε-
τεῦσαι τὸ θεῖον ἡμῶν κράτος, καὶ τὰ κατ' αὐτὰς
ἀφηγασμένους, εἰπεῖν ὡς εἰώθασι ναυκλήροις, ἤτοι
ἐμπόροις, δανείζειν χρυσίον, καὶ μάλις τοῖς ἐν
θαλάττῃ τὰς πραγματείας ποικιμένοις· καὶ ταύτην
ἔχειν τοῦ βίε τὴν πρόφασιν, τὰ τοῖς θαλαττίοις
ταῦτα δανείσματα, ἃ καλεῖν ὁ κατ' ἡμᾶς εἰώθε
νόμος *traiectitia*. δεδοικέναι δὲ αὐτὰς, ὡς ἀμφισβη-
τήσεων ἐντεῦθεν αὐτοῖς ἀνισαμένων, καὶ δεῖσθαι
διὰ τῆτο γενέσθαι φανερόν τὸ κρατὲν καὶ ἐπὶ τέ-
τοις ἔθος ὥς καὶ θεῖαν ἡμῶν ἐπὶ τῆτω προελθεῖν
κέλευσιν, τὴν τὸ ἔθος εἰς σαφέστατον ἄγασαν τύ-
πον. τοιγαρὲν ἡμᾶς ἐγκελεύεσθαι σοὶ τὴν τῆς
ἀμφισβη-

studeat. Dat. XV. Kal. Ian. Constantinop. Dn. Iustin.
PP. Aug. Arione V. C. Conf.

TIT. VII. DE NAVTICIS VSVRIS.

NOVELLA CONSTIT. CVI.

*Idem Imperator Iohanni iterum Praefecto Praetorio, Ex-
consuli et Patricio.*

PRAEFATIO. Nuntium Excellentiae tuae audiimus, cui
nos ipsi occasionem praebuimus. Indicasti enim Petrum
et Eulogetum sacrae potestati nostrae supplicasse, rebusque

quoque celsitudo operi effectuique contradere festinet. Dat. XV. Kal. Ian. CP. Dom. Iustin. PP. August. anno XIII. Arione V. C. Conf. 539.

COLLATIO OCTAVA.

TIT. VII. DE VSVRIS NAVTICIS.

NOVELLA CONSTIT. CVI.

Imperator Iustinianus Augustus Petro gloriosissimo praefecto sacrorum praetoriorum.

PRAEFATIO. Nuntium audiuius a tua celsitudine, cui occasionem nos ipsi praebuimus. Duos enim istos Petrum et Eulogium supplicasse nostrae sacrae potestati, et per se explanasse dicentes quod consueverunt naucleris seu negotiatoribus mutuare, et maxime in mari negotia facientibus, et hanc vitae habere occasionem. Ipsa vero marina credita vocare nostra consuevit lex traiectitia: et metuere eos, utpote dubitationibus hinc eis exortis, oportere propterea fieri manifestum, quae valeat super his consuetudo, ut et sacra nostra in haec procederet iussio, quae consuetudinem ad certissimam duceret formam. Itaque nos delegantes tibi dubitationis naturam cognoscere, et hanc ad nos deducere: quate-

suis explicatis dixisse, se naucleris, sine negotiatoribus aurum credere consuevisse, maxime illis, qui transmarinas negotiationes exercent, vitamque ex maritima illis creditis, quae lex apud nos traiectitia vocare solet, tolerare: timere vero eos, quia controuersiae illis exinde exortae essent, et propterea oportere, ut consuetudo, quae in rebus illis obtinet, fiat manifesta: ita ut sacra iussio a nobis fuerit edita, quae consuetudinem illam in manifestissimam legem transferret. Itaque nos tibi mandasse, ut controuersiae naturam cognosceres, eamque nobis ex-

ἀμφοισβητήσεως φύσεως μαθεῖν, καὶ ταύτην εἰς
 ἡμᾶς ἀγαγεῖν· ὥςτε φανερᾶς ἡμῖν γενομένης, τὸ
 δοκῆν νόμῳ περιλαβεῖν διηνεκεῖ· καὶ τὴν σὴν ἐνδο-
 ξότητα ταῦτα πράξαι παρ' ἡμῶν κελευσθεῖσαν,
 συναγαγεῖν τὰς ναυκλήρας, οἷς δὴ τὰ τοιαῦτα τῶν
 δανεισμάτων μέλει, καὶ πυθέσθαι ποῖον ποτὲ τὸ
 ἀρχαῖον ἔθος ἦν· τὰς δὲ καὶ ὄρκιον προσεπιτιθέν-
 τας, μαρτυρεῖν τρόπους εἶναι ποικίλους τῶν τοιούτων
 δανεισμάτων. καὶ εἰ μὲν ὀξείε τοῖς δανεισταῖς ἐφ'
 ἐκάστῳ νομίσματι τῶν χρημάτων ἅπερ ἂν δοῖεν,
 ἓνα σίττε μόδιον ἢ κριθῆς ἐμβλαεῖν τῇ νηϊ, καὶ
 μήτε μίσθωμα σοῖς δημοσίοις παρέχειν ὑπὲρ αὐτῆς
 τελώναις, ἀλλὰ τό γε ἐπ' αὐτοῖς ἀτελώνητα
 πλέειν τὰ σιὰφῃ, καὶ τῆτον ἔχειν καρπὸν ὧν ἐδά-
 νεισαν χρημάτων. καὶ πρὸς γε καὶ κατὰ δέκα χρυ-
 σὸς ἓνα κομίζεσθαι μόνον ὑπὲρ τόκων, κατ' ἐκά-
 σην δεκάδα χρυσίῃ. αὐτὰς δὲ τὰς δανεισὰς ὁρᾶν τὸν
 ἐκ τῶν ἀποβησομένων κίνδυνον. εἰ δὲ ἔχῃ ἔλοιντο
 τὴν ὁδὸν ταύτην οἱ δανείζοντες, τὴν ὀγδόην μοῖραν
 λαμβάνειν ὑπὲρ ἐκάστη νομίσματος ὀνόματι τόκων
 ἐκ εἰς χρόνον τινὰ ῥητὸν ἀριθμημένων, ἀλλ' ἕως
 ἂν ἡ ναῦς ἐπανέλθοι σεσωσμένη. κατὰ τῆτο δὲ τὸ
 σχῆμα συμβαίνει ἴσως καὶ εἰς ἐνιαυτὸν ἐκταθῆναι
 τὸν χρόνον, εἴπερ τοσῶτον ἔξω διατρίψειεν ἡ ναῦς,
 ὥς καὶ τὸν ἐνιαυτὸν ἢ πέρας λαβεῖν ἢ καὶ ὑπερ-
 βῆναι. θᾶττον γεμὴν ἐπανιέσης αὐτῆς, τὸν χρόνον
 εἰς

poneres, quo illa nobis declarata, id, quod videretur,
 perpetua lege complecteremur: tuamque Gloriam a nobis
 id facere iussam, congregasse naucleros, quibus haec cre-
 dita curae sunt, et interrogasse, quae fuerit antiqua illa
 consuetudo: illos vero iureiurando etiam praestito, varios
 esse horum creditorum modos, fuisse testatos. Et liqui-
 dem creditoribus placuerit in vnumquemque pecuniae so-
 lidum, quem dederunt, vnum modium tritici, aut hor-
 dei naui imponere, nec mercedem pro eo publicis porti-
 toribus soluere, sed quantum ad eos, scaphas sine vesti-
 gali ambulare, hunc eos percipere fructum ex pecunia,

quatenus manifesta nobis facta, quod videretur, lege comprehenderetur perpetua, tuamque gloriam hoc a nobis agere iussam, conuocasse naucleros, quibus haec mutua curae sunt, et interrogasse quae aliquando antiqua consuetudo fuit. Illos autem et iusiurandum adiicientes testimonio, perhibuisse modos esse varios talium mutuorum: et si quidem placuerit creditoribus, in singulis solidis pecuniarum quas dederint, vnum tritici modium aut hordei imponere, qui mercedem publicis praeberent telonariis: sed quantum ad ipsos sine telonio nauigare naues, et hunc habere fructum et harum, quas crediderint, pecuniarum, et insuper etiam pro decem aureis vnum percipere solidum pro usuris: in ipsos autem creditores respicere ex euentibus periculum. Si vero non erumpant hanc viam creditores: octauam partem percipere pro singulis solidis nomine usurarum, non in tempus aliquod certum numerandum, sed donec naues reuertantur saluae. Secundum hoc autem schema contingit forsan et in annum extendi tempus, si tantum foris moretur naus, vt annum aut terminos suos sumat, aut etiam transcendat: citius autem ea remeante, tempus in vnum solum aut duos trahi menses: et ex tribus filiquis utilita-

-tem

quam crediderunt et praeterea pro decem aureis vnum solum, usurarum nomine, in singulas pecuniae decades accipere: ad ipsos autem creditores spectare periculum euentus. Si vero creditores hanc viam non eligant, octauam partem pro vnoquoque solido usurarum nomine non ad certum quoddam tempus numerandorum, sed donec naus salua redierit, accipere. Hoc igitur pacto contingere forte, vt in annum etiam tempus extendatur, si naus tam diu foris moretur, ita vt annus finiatur, vel etiam excedatur: ipsa vero citius redeunte, tempus ad vnum solum, vel duos menses trahi, et e tribus filiquis utilita-

utilita-

εἰς ἓνα μόνον ἢ δύο παρελκυσθῆναι μῆνας, καὶ ἐκ τῶν τριῶν κερατίων ὠφέλειαν ἔχειν· καὶ ἔτι βραχὺς διαγένηται χρόνος, καὶ εἰ περαιτέρω παρὰ τῷ δανεισαμένῳ μένοι τὸ χρέος. ταυτὸ δὲ τῷ κρατεῖν, ἑτέραν πάλιν τῶν ἐμπορευομένων ἀποθήμειαν αἰρημένων. ὥς καὶ ἑκάστον φόρτον ὀρίζεσθαι τὸ σχῆμα, καὶ ὃ προσήκει τὸ δάνεισμα ἢ μένειν ἢ ἐναλλάττεσθαι, κατὰ τὸ περὶ τῆς συνδοκῆς τοῖς μέρεσι σύμφωνον· εἰ μέντοι μετὰ τὴν ἐπάνοδον, τῆς νηὸς σωθείσης καὶ μηκέτι πλεῖν διὰ τὸν καιρὸν δυναμένης, ἐπανέλθοιεν, εἰκοσι καὶ μόνων ἡμερῶν προθεσμίαν δίδουσθαι παρὰ τῶν δανεισάντων τοῖς δανεισαμένοις· καὶ μηδὲν ὑπὲρ τῶν ὀφλημάτων τόκον ἐκένεν ἀπαιτεῖν, ἕως πραθῆναι συμβαίῃ τὸν φόρτον· εἰ δὲ μένοι περαιτέρω τὸ χρέος ἐκ ἀποδιδόμενου, τὸν ἐκ διμοίρας τῆς ἐναποσῆς τοῖς κυρίοις τῶν χρημάτων δίδοναι τόκον, καὶ μεταβάλλειν εὐθὺς τὸ δάνεισμα, καὶ εἰς τὸν τῶν ἐγγείων μεταχωρεῖν τρόπον· ἐκτί τῶν θαλαττίων κινδύνων τὸν δανειστὴν ἐνοχλεύων· καὶ ταῦτα ἅπαντας εἰπεῖν, ἐνορκον ποιηταμένους τὴν μαρτυρίαν· ἅπερ εἰς ἡμᾶς ἐμήνυσας, ὥς ἡμᾶς νομοθετῆσαι τὸ ἡμῖν δοκῶν· καὶ ἐπὶ τῆτοις ἔφασκες ταῦτα τῷ ἡμετέρῳ προσαγγεῖλαι κράτει.

Κε Φ. α'. Ημεῖς τοίνυν καὶ αὐτοῖς ἐντυχόντες τοῖς πεπραγμένοις, καὶ τὸ πρᾶγμα διδάχθέντες, θεσπί-

utilitatem habere: licet adeo breue sit tempus, licet quoque ulterius apud debitorem debitum maneat. Illud ipsum vero obtinere, si mercatores aliam rursus profectiōnem suscipiant: adeo ut secundum unumquodque onus modus definiatur, iuxta quem debitum vel manere, vel mutari conueniat, secundum pactum inter partes hac de re initum. Si tamen post reditum, salua naue et propter tempus non amplius nauigare valente, redeant, viginti solum dierum terminum debitoribus a creditoribus dari, et nihil usurae nomine pro debitis exigī, donec onus venda-

tem habere: vel si ita breue fit tempus, vel si apud alterum extra debitorem maneat debitum, hoc idem valere: aliam rursus negotiatoribus profectionem affumentibus, et per vnumquodque onus definiri schema, secundum quod competit mutuum aut manere aut permutare secundum pactum quod ob hoc conuenerit partibus. Si tamen post reuersionem nauis saluae, nequaquam nauigare propter tempus valentes reuertantur: triginta solum dierum inducias dari a creditoribus debitoribus, et nihil pro debitis vsurarum causa exigere, donec vendi contingat onus, parcentes apud alium esse debitum non reddendum, duas partes centesimae dominis pecuniarum dare vsuras, et mutuare, et mox mutuum in terrenum transponere modum: nequaquam maritimis periculis creditoribus molestandis: et haec omnes dixisse cum iureiurando perhibentes testimonium, quae ad nos nuntiasti, vt nos sanciremus quod nobis videretur, et super his dicebas haec nostrae nuntiare potestati.

CAP. I. Nos igitur et ipsa legentes gesta, et causam edocti, sancimus, secundum quod testa-

tur. Si vero debitum vltius maneat, nec soluatur, tum illas duas partes centesimae dominis pecuniae vsurae nomine dari, statimque mutari mutuum, et in terrestrem modum transire, periculis maritimis creditorem non gravantibus. Atque haec omnes dixisse, testimonium iurato perhibentes: quae nobis indicasti, vt id, quod nobis videatur, statueremus, et propterea dixisti, te id potestati nostrae nunciasse.

CAP. I. Nos igitur id, quod actum est, legentes, et de re ipsa edocti, sancimus, vt iuxta id, quod coram
Excel.

Θεσπίζομεν, κατὰ τὸ μεμαρτυρημένον ἐπὶ τῆς σῆς
 ὑπεροχῆς, ἔγωγε νῦν σε καὶ εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα χρό-
 νον τὰ τοιαῦτα κρατεῖν, διότι μηδὲ τοῖς ἤδη τεθει-
 μένοις μάχεται νόμοις. ὥς τε δεῖν ἐκ τοῦ λοιποῦ κατὰ
 τινὰ ἰδικὸν νόμον ἐν ταῖς ναυκληρικαῖς ἤτοι ἐμπορι-
 καῖς δίκαις, ἐπὶ τῶν τοιούτων αἰτιῶν ταῦτα φυλάτ-
 τεσθαι, καὶ κατὰ τὸν τρόπον τῶν εἰρημένων συμφώ-
 νων ἔως γίνεσθαι τὰς ἀποφάσεις, καὶ τὰ ἄλλα
 πάντα ἔθῃ ὅποσα ἐν τοῖς ἔμπροσθεν μεμαρτύρηται
 παρὰ τῷ θρόνῳ τῷ σῷ. ὥς τε κατὰ ἰδικὸν νόμον
 ταῦτα κρατεῖν ἐπὶ τῶν ναυκληρικῶν ἤτοι ἐμπορίων·
 τὸ γὰρ ἐν μακροῖς ἔγωγε πολιτευόμενον χρόνοις, καὶ
 κρατῆσαν ἀπαραλλάκτως [καθ' ἅπερ αἱ μαρτυρίαι
 παρὰ τῇ σῇ ἐνδοξότητι διώρισαι] πῶς ἐκ ἑσὶ δίκαιον
 καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων κρατεῖν τῶν μετὰ
 ταῦτα ἐσομένων· καὶ εἶναι ταύτην αὐτοῖς τῶν πρα-
 γμάτων τὴν διάλυσιν ἐξ ἰδικῶν νόμων κρατῆσαν, καὶ
 ἑτέρας τινὸς διατυπώσεως μὴ δεομένην· ἀλλ' ἐπὶ
 τῶν ναυκληρικῶν [ἤτοι ἐμπορικῶν] ἀφορμῶν, εἰς
 τὸν ἅπαντα χρόνον κρατῆσαν· ὡς γενικὴν ἔσαν νο-
 μοθεσίαν, καὶ ἐπὶ τῶν ναυκληρικῶν [ἤτοι ἐμπορι-
 κῶν] συναλλαγμάτων κρατῆσαν· ὁφείλεσάν τε καὶ
 μέρος γενέσθαι τῶν ἤδη παρ' ἡμῶν τεθειμένων νό-
 μων· ὥς τε καὶ τὰς δικάζοντας πρὸς ταύτην ἀποβλέ-
 ποντας ποιεῖσθαι τὰς κρίσεις;

Επίλο-

Excellentia tua testes edixerunt, illa nunc et in omne fu-
 turum tempus obtineant, quia cum legibus iam latis non
 pugnant: ita ut in posterum secundum specialem quandam
 legem in nauclerorum seu negotiatorum litibus de eius-
 modi causis, ea observari, et secundum modum dicto-
 rum pactorum, caeterasque omnes consuetudines, quibus
 antea apud sedem tuam testes edixerunt, sententias quo-
 que ferri oporteat: ut per specialem legem haec in nau-
 cleris et negotiatoribus obtineant. Quod enim longo
 adeo tempore frequentatum est, et immutabiliter obtinuit,

testatum est coram tua celsitudine, ita nunc et deinceps in omne tempus tenere, eo quod neque iam positis repugnet legibus, ut oporteat nunc et de cetero secundum quandam propriam legem in naucleris aut negotiatoribus super tallium causarum haec seruari litibus, et secundum dictum modum praedictarum pactio-
 etiam euentus, et alia omnia, quaecunque in prioribus testata sunt apud sedem tuam, unde secundum propriam legem teneant in naucleris aut negotiatoribus. Quod enim longis ita seruatum est temporibus et tenuit immutabiliter, sicut testimonia apud tuam gloriam definierunt: quomodo non est iustum et in aliis omnibus valere, quae postea erunt, et esse hanc eis rerum transactionem ex propria lege valentem, et altera quadam dispositione non egentem: sed in naucleriis seu negotiatoriis occasionibus in omne tempus valentem, ut puta generalem existentem legislationem, et naucleris seu negotiatoribus et eorum contractibus expositam? Quae debet etiam pars fieri iam a nobis positarum legum, et iudicantes ad hanc respicientes proferre sententiam.

EPILO-

(quemadmodum testes apud Gloriam tuam definierunt,) quomodo iustum non est, in reliquis etiam omnibus, quae impotenter contingent, obrinere et hanc illi esse rerum decisionem, quae ex speciali lege valeat, neque alia dispositione indigeat, sed in nauclerorum, vel negotiatorum causis omni tempore obtineat, quippe quae generalis quaedam sit, quaeque in nauclerorum, seu negotiatorum contractibus valeat, et pars esse debeat legum a nobis latarum, ut et iudices ad hanc respicientes sententias ferant?

EPILOGVS.

Επίλογος. Τὰ τοίνυν παρασάντα ἡμῖν ἢ σὴ
ὑπεροχὴ εἰς τὸ διηγεῖσθαι παραφυλάττεσθαι σπεν-
σάτω. Dat. XIV. Kal. Sept. Constantinop. DN.
Iustin. PP. Aug.

ΤΙΤΛ. ιβ'. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΤΩΝ ΑΡΜΟΖΟΤΕΣΩΝ
ΑΓΩΓΩΝ ΤΟΙΣ ΕΤΑΓΕΣΙ ΤΟΠΟΙΣ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρια'.

Προοίμιον. Ὅπερ τὰ φάρμακα ταῖς νόσοις,
τῷτο παρέχσι τὰ νόμιμα τοῖς πράγμασιν. ὅθεν
ἀκόλῃθόν ἐστι γινώσκειν ὅτι πολλάκις τὰ δοκι-
μασθέντα παρὰ τινος, ἐναντίον ἔσχε τὸ ἀποτέ-
λεσμα· καὶ ὅπερ ἐκείνῳ σώματος ἐνόμισεν ἐπωφελὴς
εἶναι, ἐξ αὐτῆς τῆς πείρας εὐρέθῃ ἄχρηστος. δι-
κνύει τῷτο καὶ ἡ τῆς παρέσης νομοθεσίας ἀνάγκη,
ἐφ' ἧς τὸ πρὸ βραχέος χρόνου προνόμιον τὸ παρα-
σχεθὲν ἐναγχος ἐξ εὐσεβῆς σκοπῆς ταῖς ἀγιοτάταις
ἐκκλησίαις, καὶ τοῖς μοναστηρίοις, καὶ τοῖς ἄλλοις
σεβασμίοις τόποις, ἐκ τῆς ἡμετέρας διατρίψεως,
ἀναγκαίᾳ τινὶ διορθώσει διασφαλιζομένη. Εἰ γὰρ
καὶ ἤδη πάλαι ἐνεκελεύκειμεν ἐπὶ ἐκατὸν ἐνιαυτὸς
τοῖς σεβασμίοις τόποις τὰς τῆς παραγραφῆς δρόμους
ἐπεκτείνεσθαι, καὶ ἢν ἀδείῃ τῆς τοιαύτης νομοθε-
σίας, πολλὰ μὲν ἤδη κενίηνται ὑποθέσεις, καὶ
ὥσπερ ἀρχαίων τραυμάτων αἱ ἐπικαλυφθεῖσαι
ὥτειλαὶ πάλιν ἠπλώθησαν, καὶ ἡ τέτων θεραπεία
προσελ-

EPILOGVS. Quae igitur nobis placuerunt, Celsitudo tua
perpetuo seruare studeat. Dat. XIV. Kal. Sept. Constan-
tinop. Dn. Iustin. PP. Aug.

TIT. XII. DE TEMPORE ACTIONVM, QVAE SACRIS LOCIS
COMPETVNT.

NOVELLA CONSTIT. CXI.

PRAEFATIO. Quod medicamenta morbis, id leges prae-
stant negotiis. Vnde facile intelligitur, saepe ea, quae
ab aliquo probata fuerunt, contrarium habuisse effectum,

EPILOGVS. Quae igitur placuerunt nobis,
tua celsitudo iugiter seruare festinet.

TIT. XII. HAEC CONSTITVTIO INNOVAT
CONSTITVTIONEM, QVAE PRAESCRIP-
TIONEM CENTVM ANNORVM VENERABILIBVS
LOCIS DEDERAT.

NOVELLA CONSTIT. CXI.

*Imperator Iustinianus Augustus Theodoto Orien-
taliū praetoriorum praefecto.*

PRAEFATIO. Quod medicamenta morbis,
hoc exhibent iura negotiis. Vnde consequitur,
vt nonnunquam a iudicio discordet effectus, et
quod credebat coniectura prodesse, experimento
inueniatur inutile. Probat igitur hoc praesentis
etiam necessitas sanctionis, in qua priuilegium
ex religioso proposito sacrosanctis ecclesiis Dei,
et monasteriis, aliisque religiosis locis constitu-
tione nostra nuper indultum, necessaria corre-
ctione distinguimus. Dudum siquidem iussera-
mus ad centum illis annos exceptionis propa-
gari curricula, per cuius licentiam sanctionis ne-
gotia quidem multa commota sunt, et velut an-
tiquorum vulnerum obductae patuerunt iterum
cicatri-

et quod quauis coniectura credebatur vtile esse, ipso ex-
perimento inutile inuentum esse. Ostendit hoc praesentis
legis necessitas, in qua priuilegium, quod ante exiguum
tempus ex pia intentione sanctissimis Ecclesiis et Monaste-
riis aliisque venerandis locis constitutione nostra datum
est, necessaria quadam emendatione confirmamus. Si
enim iam olim ad centum vsque annos cursum praescri-
ptionis venerabilibus locis extendi iussimus, iuxta quam
huius legis concessione multa negotia mota, et quasi an-
tiquorum vulnerum obductae cicatrices rursus patuerunt,

P p

neque

προσελθεῖν ἐκ ἡδυνήθη, δηλαδή ταῖς δυσκολίαις τῶν ἀποδείξεων ἐμποδισθεῖσα. ἐπειδὴ δὲ διὰ τοσούτου διαστήματος τοῦ αἰῶνος μᾶλλον ἢ περ τοῦ χρόνου, ἔτε ἡ ἀνεραιότης τῶν ἀποδείξεων, ἔτε ἡ πίσις τῶν πεπραγμένων, ἔδὲ ἡ ἡλικία ἰσχύει βοηθεῖσαι τοῖς μάρτυσιν.

Κεφ. α'. Οθεν ἐπειδὴ τῇ ἡμετέρᾳ Φιλοτιμίᾳ ἔσυνεδραμεν ἡ τῶν ὑποθέσεων σενότης, μετὰ λογισμῶν ἅμα δὲ καὶ ὀσιότητος τρακταίζοντες τὸ εἰρημένον προνόμιον μέχρι τοῦ δυνατῶς μέτρος ἀγαγεῖν, ἐκ τῆς πείρας αὐτῆς εἰληύσαμεν. καὶ κελεύομεν ὥστε ἐπὶ τῶν ὑποθέσεων ἅς πρὸ τέττα ἡ τῶν τριάκοντα ἐνιαυτῶν ἀπεκλίνει παραγραφῇ, νῦν ταῖς ἐπὶ ταῖς ἐκκλησίαις καὶ μοναστηρίοις καὶ ξενώσιν, ἔτι γε μὴν καὶ ὀρφανοτροφείοις καὶ βρεφοτροφείοις καὶ πτωχείοις, ἡ τῶν τεσσαράκοντα ἐνιαυτῶν ἐπέκτασις ἐπαγέσθω. ὕγιες δηλαδή περὶ τὰ ἄλλα πρόσωπά τε καὶ πράγματα τῆς ἰσχύος μενέσης, ἣν τινα δὴ ἡ τῶν τριάκοντα ἐνιαυτῶν ἐξεδίκησε παραγραφῇ. ἐπειδὴ ταύτην τὴν τῶν δέκα ἐνιαυτῶν προσθήκην μόνοις, ὡς εἴρηται, τοῖς σεβασμίοις τόποις καὶ τῷ δικαίῳ αὐτῶν, καὶ τοῖς συναλλάγματι χαριζόμεθα· ἵνα σχολάσαντος τοῦ χρονικῶς τέττα διαστήματος, τέττο μὲν αἱ περσονάλια, τέττο δὲ καὶ αἱ ὑποθηκάρια ἀγωγὰ εἰς τὸ διηνεκὲς ἐφυσυχάσωσιν· ἔδὲν παντελῶς τῶν ἄλλων παραγραφῶν ἀπο-

neque sanari, difficultate scilicet probationum impediēte, potuerunt: quia per tantum seculi magis quam temporis spatium, nec integritas probationum, nec fides actorum, nec aetas testibus auxilio esse potest.

CAP. I. Itaque quia liberalitati nostrae causarum angustia non conuenit, cum ratione simul et sanctitate dictum priuilegium tractantes, ut ad commodum modum id redigereimus ex ipso experimento traximus: et iubemus, ut causae, quas antea triginta annorum exceptio remouit, nunc ad quadraginta annos Ecclesiis, Monasteriis, et Xenonibus, nec non Orphanotrophiis, brephotrophiis et

cicatrices: sed eorum sanitas prouenire non potuit, probationum scilicet difficultatibus impedita: quoniam per tantum seculi magis quam temporis spatium, nec documentis integritas, nec actis fides, nec aetas valet testibus suffragari.

CAP. I. Vnde quia largitati nostrae causarum non occurrit angustia: cum ratione simul ac religione tractantes praedictum priuilegium, usque ad possibilem modum deducere experimento retraximus, et iubemus in negotiis quae antehac triginta annorum remouebat exceptio, nunc venerabilibus ecclesiis, monasteriis, et xenodochiis, nec non orphanotrophiis, et brephotrophiis, et ptochotrophiis quadraginta annorum protelatio conferatur: salua scilicet circa alias personas et causas virtute, quam semper tricennalis sibi praescriptio vindicabat: quoniam hanc decem annorum adiectionem solis (vt dictum est) religiosi locis, eorumque iuri vel contractibus indulgemus: vt sopitae hoc temporis spatium tam personales quam hypothecariae actiones in perpetuum conquiescant: nihil penitus aliis exceptionibus derogantes: sed tam in aliis quam triennio vim roburque tenentibus: in illis namque (vt dictum est) negotiis religiosos contractus

memo-

ptochiis, producantur: salua scilicet manente vi illa circa reliquas personas et res, quam triginta annorum praescriptio sibi vindicauit: quoniam hanc decem annorum adiectionem, solis, vt dictum est, locis venerabilibus, eorumque iuri et contractibus largimur, vt cessante hoc temporis spatium tam personales quam hypothecariae actiones in perpetuum quiescant: reliquis exceptionibus nullo modo diminutis, sed annali et triennii praescriptione, caeterisque, quae ad maiora vel minora tempora extenduntur, vim suam et robur retinentibus. Nam, vt dictum est, in solis causis sacrorum locorum sacros contractus dicto

ἀπομειδντες. ἀλλὰ τῷτο μὲν τῇ ἐνιαυσιαίᾳ καὶ τῇ
 τῆς τριετίας παραγραφῇ, καὶ ταῖς ἄλλαις, αἵ τινες
 εἰς μείζονας ἢ ἐλάττονας ἔλκονται χρόνους, τὴν
 ἰδίαν δύναμιν καὶ τὸ κράτος ἐχόντων. καὶ γὰρ, ὡς
 εἴρηται, ἐν μόναις ταῖς ὑποθέσεσι τῶν σεπτῶν τό-
 πων τὰ θεῖα συναλλάγματα τῷ μνημονευθέντι
 προνομίῳ τῶν μ' ἐνιαυτῶν βεβλόμεθα ἐναπολαύειν,
 ἐφ' ὧν αὐτοῖς τὸ τῶν ρ' ἐνιαυτῶν προνόμιον ἢ δια-
 τάξις ἡμῖν ἐδίδε. ὁμολογηθέντος δὲ, εἰ τινες ὑπο-
 θέσεις πρὸ ταύτης ἡμῶν τῆς διατάξεως, ὑπὸ τῶν
 ἐκκλησιῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἱερῶν τόπων ὁπᾶδήποτε
 κινηθεῖσας δικασικῇ ψῆφος ἢ σύμφωνον διαλύσεως
 ἐπεραίωσεν, ὃ βεβλόμεθα ἀνακαινίζεσθαι, ἀλλ' εἰς
 τὸν ὑπόλοιπον χρόνον αὐταῖς ταύτην ἐπιτίθεσθαι
 τὴν νομοθεσίαν, ὥς τινες πρὸ τέττα παυθεί-
 σας τῇ σιωπῇ τῶν ὀκτὼ πενταετηρίδων, κινη-
 θεῖναι μέχρι τοῦ νῦν, ἢ κινηθεῖσας περαιωθεῖναι
 ὃ συνέβη.

Επίλογος. Ἡ ἔνδοξος τοίνυν καὶ μεγαλο-
 πρεπὴς σὺ αὐθεντία, ἧς τινὰ διὰ τέττα τοῦ γε-
 νικῆ νόμου ὥρισεν ἢ ἡμετέρα γαληνότης, ἐδίκτων
 προτεθέντων εἰς τὴν πάντων γνῶσιν ἐλθεῖν
 ποιησάτω.

COLLA.

privilegio quadraginta annorum frui volumus, in quibus
 ipsis centum annorum privilegium constitutio nostra de-
 derat. Cum igitur in confesso sit, quasdam causas ante
 hanc constitutionem nostram ab Ecclesiis caeterisque sacris
 locis ubicunque motas iudiciali sententia vel transactione
 decisas esse: eas non renouari, sed in reliquum tempus
 hanc legem iis imponi volumus, quas antehac silentio

memorato quadraginta annorum priuilegio volumus perfrui, in quibus eis centum annorum praerogatiuam constitutio nostra contulerat. Si quas plane causas ante hanc nostram constitutionem ab ecclesiis ceterisque sacris locis vbicunque commotas, iudicialis sententia aut transactionum conuentio terminauit, nolumus refricari, sed in reliquum illis hanc obiici sanctionem, quas antehac sopitas octo lustrorum silentio moueri haecenus, aut motas terminari non contigit.

EPILOGVS. Illustris igitur et magnifica auctoritas tua, quae per hanc generalem legem nostra statuit aeternitas, edictis propositis ad omnium notitiam faciat peruenire. Dat. Kal. Iun. CP. imperii DN. Iustin. perpetuo Aug. anno XV. Basilio V. C. Cons. 541.

COLLA.

octo lustrorum sopitas hucusque moueri, vel motas finire non contigit.

EPILOGVS. Illustris igitur et magnifica auctoritas tua quae generali hac lege Serenitas nostra definiuit, edictis propositis ad omnium notitiam venire curet.

COLLATIO NONA.

TIT. κγ'. ΩΣΤΕ ΔΥΝΑΣΘΑΙ ΚΑΤΑ ΣΤΡΑΙΝΕΣΙΝ
ΛΥΕΙΝ ΤΟΝ ΓΑΜΟΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρμ'.

Προοίμιον. Γάμου σεμνότερον ἀνθρώποις
ἔδέν ἐστιν, ἐξ ἧ παῖδες καὶ τῶν ἐφεξῆς γενῶν δια-
δοχαί, χωρίων τὲ καὶ πολέων οἰκήσεις, καὶ πολι-
τείας ἀρίστης σύσασσι. διὸ τὰς γάμους εὐτυχεῖς εἶναι
τοῖς συμβάλλουσιν ἔτως εὐχόμεθα, ὥς μὴ ποτε
σκαίῃ δαίμονος ἔργον τέτρε γενέσθαι, μηδὲ τὰς
γῆμαντας ἀπ' ἀλλήλων χωρίζεσθαι, δικαίαν τῆς
τοῦ γάμου λύσεως εἴη ἔχοντας πρόφασιν· ἀλλ' ἐπει-
δήπερ δύσκολον εἰς πάντας ἀνθρώπους τὴν φυλάτ-
τεσθαι, [ἐν γὰρ πλήθει τοσάτω μὴ καὶ τινὰς
παρεμπίπτειν ἀλόγους δυσμενείας, τῶν ἀμηχάνων
καθέστηκε] προσήκειν ἐνομίσασμεν τέτρε ἐξευρεῖν
τινὰ θεράπειαν, καὶ μάλιστα εἶναι τὰ τῆς μικροψυ-
χίας εἰς τοσάτον ἀρθεῖν ὥς καὶ μῖσος ἀδιάλλακτον
ἐγγενέσθαι τοῖς συνοικῶσι. Τὸ μὲν ἔν παλαιὸν
ἐξῆν ἀκινδύνως τὰς τοιούτους ἀπ' ἀλλήλων χωρί-
ζεσθαι, κατὰ κοινὴν γνώμην τὲ καὶ συναίνεσιν τὴν
πράττοντας. ὥςτε καὶ νόμος κεῖσθαι πολλὰς τὴν
λέγοντάς τε, καὶ διορίζοντας, καὶ bona gratia τὴν
ἔτω προῖδσαν λύσιν τῶν γάμων τῇ πατρίῳ καλῶν-
τας

TIT. XXIII. VT MATRIMONIVM CONSENSV SOLVI POSSIT.

NOVELLA CONSTIT. CXL.

PRAEFATIO. Nihil hominibus venerabilius est matri-
monio, ex quo liberi et sequentes generationum succes-
siones, regionum, urbiumque habitationes, et optimae
Reipublicae constitutio proficiscuntur. Propterea nuptias
ita felices esse contrahentibus optamus, ut nunquam mali
daemonis opus fiant, neque illi, qui matrimonium con-

COLLATIO NONA.

TIT. XXIII. VT CONSENSV MATRIMONIUM
SOLVI POSSIT.

NOVELLA CONSTIT. CXL.

PRAEFATIO. Nihil in rebus mortalium perinde venerandum est, atque matrimonium: quippe ex quo liberi, omnisque deinceps sobolis series existat, quod regiones atque ciuitates frequentes reddat, vnde denique optimae reipublicae coagmentatio fiat. Quocirca coniugibus matrimonia adeo fortunata optamus, vt nunquam aduerso numine inita esse videri queant, neque illi citra iustam dissoluendi matrimonii causam a se inuicem recedant. Verum, quoniam vt in omnibus hoc seruetur, perquam id difficile est, (vt enim in tanta multitudine non aliquae atroces irreconciliabilesque inimicitiae incidant, prorsus impossibile est) par esse putauimus, vt huius rei remedium aliquod comminisceremur: praecipue vero, vbi pusillanimitas eo progressa sit, vt, quod odium inter coniuges obortum fuerit, mitigari et componi nequeat. Pro veteri sane iuris ratione fas atque licitum fuit, vt istiusmodi a se inuicem recederent, dummodo id communi voluntate atque consensu facerent. Adeo vero,

trahunt, mutuo separentur, si iustam nuptias soluendi causam non habeant. Verum quia inter omnes homines hoc obseruari difficile est, (in tanta enim multitudine fieri nequit, quin iniustae inimicitiae incidant) huic rei medicinam inueniendam esse existinauimus: maxime cum infirmitas animi eo progressa sit, vt irreconciliabile etiam odium inter coniuges exoriretur. Olim igitur sine periculo tales quidem separare licebat, qui communi sententia et consensu hoc agebant: adeo vt multae etiam

τας Φωνῇ. ὕστερον δὲ τῷ τῆς θείας λήξεως γενο-
 μένω ἡμῶν πατρὶ, εὐσεβεῖα τὲ καὶ σωφροσύνη τὰς
 πώποτε βεβασιλευκότας ἅπαντας ὑπερβαλομένω,
 πρὸς τὴν ἑαυτῷ χρησὴν τε καὶ βεβαίαν ἀποβλέ-
 ψαντι προαίρεσιν, ἡ μὲν τῆς τῶν ἄλλων ταλαι-
 πώρη τε καὶ μικροψύχῃ γνώμῃ σοχασαμένω, γέ-
 γραπται νόμος, εἵργων κατὰ συναίνεσιν λύεσθαι
 τὰς γάμους· ὃν ἡβηλόμεθα καὶ ἡμεῖς σφόδρα κρα-
 τεῖν, καὶ μένειν ἐφ' ἑαυτῷ. πολλοὶ δὲ προσῆλ-
 θον ἡμῖν τὸν πρὸς ἀλλήλους γάμον μισθύντες τε
 καὶ ἀποσρεφόμενοι, πολέμους τὲ καὶ μάχας οἴκοι
 διὰ τῷτο γενομένους αἰτιώμενοι, [τῷτο ὅπερ λίαν
 ἐπώδυνον καὶ ἄλλως ἀνιαρὸν κατέστηκε] διαλύειν
 τὸ τῷτον θεόμενοι, καὶ αἰτίας ἐν εἵχον λέγειν
 ἐξ ὧν ἀδεῶς ὁ νόμος ἐδίδεκε τῷτο ποιεῖν αὐτοῖς.
 τὴν δὲ περὶ ταῦτα τέτων ἐπιθυμίαν τὲ καὶ
 σπερδὴν ἐπὶ τινὰ χρόνον ἀνεβαλλόμεθα, ποτὲ
 μὲν παραινεῖτες, ποτὲ δὲ καὶ ἀπειλῶντες παύ-
 σασθαι τοῦ κατ' ἀλλήλων ἀλόγῃ μίσους, πρὸς
 ὁμόνοιάν τε χωρεῖν καὶ τῆς καλλίονος γίνεσθαι
 γνώμης. ἐπράττομεν δὲ πλέον ἔδέν. ἐπεὶ δύσκολον
 διαλλάξαι τὰς ἅπασι ἀλογίῳ πάθει τὲ καὶ
 μίσει κεκρατημένους. ἐνίς γὰρ τέτων συμβέ-
 βηκε καὶ πρὸς ἐπιβλαὰς χωρῆσαι κατ' ἀλλήλων,
 δηλητηρίοις τὲ καὶ τισιν ἄλλοις εἰς θάνατον
 ἄγασι χρήσασθαι· ὥς τε μηδὲ παῖδας αὐτοῖς γε-
 νομένους

leges datae sint, quae hoc dicerent et definirent, illam-
 que matrimonii solutionem bona gratia patria lingua
 vocarent. Postea vero a Patre nostro piaae memoriae, qui
 pietate et sapientia omnes Imperatores, qui unquam fue-
 runt, superavit, ad bonum suum et firmitum consilium re-
 spiciente, non vero ad miserum aliorum et humilem ani-
 mum oculos intendente, lex scripta est, quae consensu
 matrimonium soluere prohibet, quam et nos valere et
 in vigore suo manere magnopere volumus. Verum multi
 nos adierunt, qui nuptias inter se contractas odio haben-

vero, ut multae leges essent, quae hac de re et agerent et constituerent: tum etiam talem matrimonii dissolutionem bona gratia fieri patria lingua dicerent. At postmodum a patre nostro sacratissimo principe, (qui pietate atque sapientia omnes quotquot unquam imperarunt superavit) dum ad benignum suum atque firmum propositum respiceret, nec non ad aliorum etiam miserum et pusillanime consilium oculos converteret, scripta lex est, quae consensu matrimonia solui vetat. Quam sane nos etiam obtinere, atque in suo vigore manere magnopere velimus. Verum permulti nos adierunt, qui matrimonium quo inter se nexi essent, mutuo odissent atque auersarentur, et (id quod dolendum valde, ac alioqui molestia moeroreque plenum est) propterea belligeratum domi pugnatumque esse per criminationem exponerent, ideoque matrimonium solui peterent, tametsi causas, ob quas tuto id illis facere lex concederet, nullas adferre possent. Nos vero alias monendo, alias minis terrendo, ut a mutuo inter se, eoque citra causam suscepto odio desisterent, et ad concordiam proclinarerent, animisque inter se pacatis essent, illorum in his desiderium festinationemque ad tempus suspendimus. Sed nihil profecimus. Eos siquidem qui violento affectu odio-

que

tes et auersantes, indeque bellum et pugnas domi ortas esse causantes (id quod valde dolendum et taediosum quoque est) rogarunt ut illae soluerentur, etsi causas, ob quas sine metu id illis facere lex concederet, nullas afferre possent. Illorum vero cupiditatem voluntatemque in tempus aliquod reiecimus, interdum hortantes, interdum vero minitantes, ut a mutuo illo irrationali odio desisterent, atque ad concordiam redirent, et meliorem sententiam amplecterentur. Verum nihil effecimus: quoniam difficile est eos conciliare, qui semel irrationali affe-

νομένους πολλάκις ἰσχύειν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν
τῆς γνώμης συνάπτειν.

Κεφ. α'. Ταῦτα τοίνυν ἀλλότρια τῶν ἡμετέρων
εἶναι κρίναντες χρόνων, ἐπὶ τὸν παρόντα Θεῖον
εἶδομεν νόμον· δι' ὃ Θεσπίζομεν, ἐξεῖναι, κατὰ
τὸ παλαιὸν, τὰς ἐκ συναινέσεως διαλύσεις ἐπὶ τῶν
γάμων ποιεῖσθαι· κρατεῖν δὲ μηνέτι τὰς τεταγμέ-
νας ποινὰς τῇ διατάξει τοῦ ἡμετέρου πατρὸς ἐπὶ τῶν
κατὰ συναίνεσιν τῆς γάμου διαλυόντων. εἰ γὰρ ἀμοι-
βαδὸν ἢ διάθεσις τῆς γάμου συνίησιν, εἰκότως
ἐναντία γνώμη τῆς κατὰ συναίνεσιν διαλύει, τῶν
ταύτην δηλούντων σελλομένων διαζυγίων. Πρόδη-
λον δὲ ὡς καὶ ἄλλα πάντα ὁπόσα τοῖς νόμοις, καὶ
διαφερόντως ταῖς θεαῖς ἡμῶν διατάξει τοῦ ἡμε-
τέρου πατρὸς, διηγόρευται περὶ τε τῶν γάμων, καὶ
τῶν παίδων, καὶ τῶν αἰτιῶν ἐξ ὧν ἐπιτέτραπται
διαλύειν τὸν γάμον, [ἢ καὶ λόγῳ χωρὶς, ὃ κατὰ
κοινήν μέντοι γνώμην, κατὰπερ ὁ παρὼν ἡμῶν
διατάττει Θεσμός, τῆτο πραττόντων, καὶ τῶν δια-
ρισμένων αὐταῖς ποινῶν] κρατήσῃ καὶ ἐκ τοῦ
παρόντος ἡμῶν νόμου, καὶ διὰ πάντων ἔξει τὴν
ἰδίαν ἰσχύϊν.

Επίλο-

Qui et odio tenentur. Contigit enim, ut quidam ex illis
ad mutuas quoque infidias devenirent, et venenis aliis-
que rebus, quae mortem afferunt, vterentur: ut saepe
nec liberi, qui illis nati sunt, in una eademque volun-
tate eos coniungere potuerint.

CAP. I. Cum igitur haec a temporibus nostris aliena
esse iudicemus, ad sacram hanc legem respeximus, qua
sancimus, ut, quemadmodum olim, matrimonia consensu
dissolvere, liceat, nequaquam vero poenae in constitutione
Patris nostri in eos, qui consensu nuptias solvant, con-
stitutae obtineant. Nam si mutua affectio nuptias facit,

que semel correpti fuerint, perquam est difficile reconciliare. Contigit enim, ut ex his nonnulli ad mutuas infidias procederent, venenisque, et aliis quibusdam quae lethalia essent, vterentur: in tantum, ut saepe neque liberi, qui ipsis communiter nati essent, illos in vnam eandemque voluntatem coniungere potuerint.

CAP. I. Quum itaque haec a nostris temporibus aliena iudicaremus, ad praesentem sacram legem respeximus, per quam statuimus, ut prout olim iuris fuit, matrimoniorum solutiones ex consensu fieri liceat, et ne amplius patris nostri sanctione in eos qui consensu matrimonia dirimunt, constitutae poenae in usu sint. Si namque mutua affectio matrimonia conficit, merito diuersa voluntas eadem per consensum dirimit, modo hanc missi repudii libelli fatis declarent. Ceterum illud manifestum sit, quod alia omnia quae legibus, et praecipue sacris nostris patris nostri constitutionibus de matrimoniis liberis, et causis per quas dirimere matrimonium permissum est, aut de iis etiam qui nulla de causa (non tamen ex communi voluntate et consensu, quomodo praesens nostra lex constituit) matrimonium soluunt, et de constitutis in illos poenis cauta sunt, ex praesenti etiam nostra lege obtinebunt, suamque per omnia vim habebunt.

EPILO-

merito easdem contraria illorum sententia consensu soluit, qui eum missis repudiis declarant. Manifestum autem est, reliqua omnia, quae legibus et praecipue sacris nostris Patris nostri constitutionibus de nuptiis, et liberis, illisque causis, ob quas matrimonium soluere permissum est, de iis quoque, qui sine causa, (non tamen communi consensu, quemadmodum haec nostra sanctio praecipit,) hoc faciunt, et de poenis in illos constitutis sancita sunt, per hanc nostram legem valitura, et per omnia vim suam habitura esse.

EPILOGVS.

Επίλογος. Τὰ τοίνυν παρασάντα ἡμῖν, καὶ
διὰ τοῦ παρόντος θεῖς δηλέμενα νόμος, ἡ σὴ ἐνδο-
ξότης τῷ συνήθει τρόπῳ φανερά πασι γενέσθαι
προσαξάτω κατὰ τὴν βασιλίδα ταύτην πόλιν.
Dat. XVII. Kal. Octobr. Constantinop. Imp. DN.
Iust. PP. Aug. Anno i.

TIT. XXIV. EDICTUM IUSTINIANI AD CONSTANTINOPOLITANOS
DE IMPUDICIS.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρμα'.

Προοίμιον. Τῆς τοῦ θεῷ Φιλανθρωπίας καὶ
ἀγαθότητος αἰεὶ μὲν πάντες θεόμεθα, μάλιστα δὲ
νῦν, ὅτε διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἡμαρτημένων ἡμῖν
πολυτρόπως αὐτὸν παρωργίσαμεν· καὶ ἠπέληστε
μὲν καὶ ἔδειξεν ὧν ἄξιοι κατὰ τὰς ἡμετέρας ἀμαρ-
τίας ἐσμεν, ἐφιλανθρωπεύσατο δὲ καὶ ἀνεβάλετο
τὴν ὀργὴν, ἀναμένων τὴν ἡμετέραν μετάνοιαν, ὥς
μὴ βελόμενος τὸν θάνατον ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν,
ἀλλὰ τὴν ἐπιστροφὴν καὶ τὴν ζωὴν. ἔδίκαιον ἔν
πάντας ἡμᾶς καταφρονῆσαι τοῦ πλέρυ τῆς χρη-
στότητος καὶ τῆς ἀνοχῆς καὶ τῆς μακροθυμίας τοῦ
Φιλανθρώπου θεῷ· ἵνα μὴ κατὰ τὴν σκληρὰν καὶ
ἀμετανόητον ἡμῶν καρδίαν θησαυρίσωμεν ἐαυτοῖς
ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς· ἀλλὰ πάντας μὲν τῶν
πονηρῶν

EPILOGVS. Quae igitur nobis placuerunt, et sacra
hac lege declarata sunt, Gloria tua omnibus in hac
Regia vrbe consueto modo manifesta reddi iubeat. Dat.
XVII. Kal. Octobr. Constantinop. Imp. Dn. Iustin. PP.
Aug. Ann. I.

TIT. XXIV. EDICTVM IUSTINIANI AD CONSTANTINOPOLI-
TANOS DE IMPVDICIS.

NOVELLA CONSTIT. CXLI.

EPILOGVS. Proinde quae a nobis in publicum vsum producta sunt, et per praesentem sacram declarantur legem, gloria tua consueto modo per regiam hanc urbem omnibus manifesta reddi iubeto. Dat. XVII. Kal. Octobr. Constantinop. Imp. DN. Iust. PP. Aug. anno i.

TIT. XXIV. EDICTVM DE HIS QVI LVXVRIVR CONTRA NATVRAM.

NOVELLA CONSTIT. CXLI.

Imp. Iustinianus August. Constantinopolitanis.

PRAEFATIO. Cum semper omnes benigntate, ac bonitate Dei indigeamus: tum vero maxime hoc tempore, cum propter peccatorum nostrorum multitudinem variis ipsum modis ad iracundiam prouocauimus. Et quanquam minatus est, et clare ostendit, quibus secundum peccata nostra digni essemus: tamen clementer nobiscum egit, iramque suam in aliud tempus reiecit, nostram exspectans poenitentiam, vt qui nolit mortem nostram peccatorum, sed conuersionem et vitam. Quapropter iustum non fuerit, vt omnes nos opulentiam bonitatis, ac tolerantiae, et longanimitatis benigni Dei contemnamus, ne in obduratum et poenitentiam refugiens

PRAEFATIO. Semper quidem humanitate et bonitate Dei omnes indigemus, maxime vero nunc, cum multitudine peccatorum nostrorum variis eum modis ad iracundiam prouocauimus. Minatus est quidem, et ostendit quid peccata nostra mereantur, clemens tamen fuit iramque distulit, exspectans poenitentiam nostram, vt qui nolit mortem peccatorum, sed conuersionem et vitam. Quare iustum non est, vt omnes diuitias bonitatis, tolerantiae, et longanimitatis clementis Dei contemnamus, ne duro et poenitentiam non agente corde nostro accumulamus

πονηρῶν ἐπιτηδευμάτων καὶ πράξεων ἀποσχέσθαι, μάλιστα δὲ τὰς τῇ μυσαρᾷ καὶ Θεῷ μεμισημένην δικαίως ἀνοσίᾳ πράξει συσπαπέντας· λέγομεν δὲ τὴν τῶν ἀρρένων Φθορὰν, ἣν ἀθέως τολμῶσι τινὲς, ἄρρενες ἐν ἄρρεσι τὴν ἀσχημοσύνην κατεργαζόμενοι.

Κεφ. α'. Ἰσμεν γὰρ ἐκ τῶν Θεῶν γραφῶν διδασκόμενοι ποίαν ὁ Θεὸς νόλασιν δικαίαν ἐπήγαγε τοῖς ἐν Σοδόμοις πρώην οἰκήσασιν, διὰ τὴν περὶ τὴν μίξιν ταύτην μανίαν, ὥς ἐμέχρι νῦν ἐκείνην τὴν γῆν ἀσβέσω πυρὶ κατακλίεσθαι· τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν παιδαγωγῆντος ἡμᾶς ὥς τὴν ἀνοσίαν ταύτην ἀποσρέφειν πρᾶξιν. Ἰσμεν δὲ πάλιν εἶα περὶ τῶν τοιούτων ὁ Θεὸς ἀπόστολος λέγει, οἳ ἄτε οἱ τῆς πολιτείας διαγορεύουσι νόμοι· ὥς πάντας ὀφείλουν, τῷ τοῦ Θεοῦ προσέχοντας φόβῳ, ἀποσχέσθαι τῆς τοιαύτης ἀσεβείας καὶ ἀνοσίας πράξεως, ἣν ἔδεδε ἐν ἀλόγοις ἀμαρτανομένην εἶναι εὐρεῖν· καὶ τὰς μὲν μηδὲν ἑαυτοῖς συνειδόμενος τοιούτου, φυλάττειν ἑαυτὰς καὶ πρὸς τὸν ἔπειτα χρόνον. τὰς δὲ ἤδη συσπαπέντας τῷ τῷ πάθει, μὴ μόνον παύσασθαι τοῦ λοιποῦ, ἀλλὰ καὶ μετανοῆσαι δικαίως, καὶ τῷ Θεῷ προσπεσεῖν, καὶ προσαγγεῖλαι τῷ μακαριωτάτῳ πατριάρχῃ τὴν νόσον,

mulemus nobis iram in diem irae: sed ut omnes prauis studiis et actionibus abstineamus: maxime vero illi, qui in abominabili et Deo merito exosa atque impia actione contabuerunt. Loquimur autem de stupro masculorum, quod multi impie committunt, masculi cum masculis turpitudinem perpetrantes.

CAP. I. Scimus enim sacris scripturis edocti, quam iustam poenam Deus illis qui Sodomae olim habitarunt, propter insanam hanc commixtionem inflixerit, adeo ut hucusque regio illa inextinguibili igne ardeat: Deo per

giens cor nostrum, iram nobis in die irae accumulemus, sed cum omnes improbis studiis, et actionibus abstineamus, tum vero maxime, qui abominabili illa, et merito Deo exosa atque impia actione computruerunt. Loquimur autem de stupro masculorum, quod nonnulli mares sacrilego et impio ausu praesumunt, cum masculis perpetrantes turpitudinem.

CAP. I. Scimus etenim sacris scripturis edocti, quam iustum Deus supplicium his, qui olim in Sodomis habitabant, propter hunc ipsum in commissione furorem intulerint, ut in hunc usque diem ea terra igni conflagret inextinguibili: Deo per hoc nos erudiente, ut legibus contrariam hanc actionem auersemur. Rursum scimus, qualia de huiusmodi diuus dicat Apostolus, qualiaque reipublicae nostrae leges promulgent. Vnde omnes, qui timori Dei intenti sunt, conuenit, ut a tam impia et scelesti actione abstineant, quam ne in brutis quidem animantibus admissam reperire est. Et qui quidem nihil tale sibi conscii sunt, hi et in posterum eo se pacto conseruent. Qui vero hoc morbi genere contabuerunt: illi non solum de cetero peccare desinant, sed etiam rite agant poenitentiam, et coram Deo procident, et morbum beatissimō patriarchae renuntient,

hoc nos docente, ut impiam illam actionem auersemur. Scimus quoque quid de his diuinus Apostolus dicat, quidue Reipublicae nostrae leges sanciant. Omnes igitur, qui timori Dei intenti sunt, impia et profana actione abstinere debent, quae nec a brutis perpetrata inuenitur. Ac illi quidem, qui eius rei sibi conscii non sunt, in futurum etiam tempus sibi caueant: qui vero hoc affectum iam contabuerunt, non solum in posterum desistant, sed etiam veram poenitentiam agant, et Deum orent, ac beatissimo Patriarchae morbum indicent, sanationisque modum

νόσον, καὶ τρόπον Θεραπείας λαβεῖν, καὶ, κατὰ
τὸ γεγραμμένον, καρπὸν ἐνεργεῖν μετανοίας· ἵνα
ὁ Φιλάνθρωπος Θεὸς κατὰ τὸν πλεῖστον τῶν ἰδίων
οἰκτιρμῶν ἀξιώσῃ Φιλανθρωπίας καὶ ἡμᾶς, καὶ
πάντες εὐχαρισήσωμεν ἐπὶ τῇ τῶν μετανοούντων
σωτηρίᾳ· οἷς καὶ νῦν τὰς ἄρχοντας ἐπεξελεῖν
ἐκελεύσαμεν, τὸν Θεὸν Θεραπεύοντες τὸν δικαίως
ἡμῖν ὀργιζόμενον. Καὶ νῦν μὲν πρὸς τὸ τῶν
ἀγίων ἡμερῶν σέβας ἰδόντες, παρακαλῶμεν τὸν
Φιλάνθρωπον Θεὸν ἕτω μετανοῆσαι τὰς τῷ τοιᾷτῳ
τῆς ἀσεβείας ταύτης πράξεως ἐγκυλισθέντας βορ-
βόρω, ὥς μηδὲ ἕτερον ἡμῖν ἐπεξελεύσεως δοθῆναι
καιρόν· προαγορεύομεν δὲ πᾶσιν ἐφεξῆς τοῖς
τοιᾷτό τι συνειδόσιν ἑαυτοῖς ἡμαρτήσθαι, ὥς εἰ
καὶ μὴ παύσονται, καὶ προσαγγείλαντες ἑαυτὰς τῷ
μακαριωτάτῳ πατριάρχῃ, τῆς οἰκείας ἐπιμελή-
σονται σωτηρίας, ὑπὲρ τῶν τοιᾷτων ἀσεβῶν πρά-
ξεων τὸν Θεὸν ἐξιλέεμενοι, εἴσω τῆς ἀγίας ἑορτῆς·
πικροτέρας ἑαυτοῖς ἐπάξισι τιμωρίας, ὥς ἐδε-
μιᾶς τοῦ λοιπῆς συγγνώμης ἄξιοι. ἔδὲ γὰρ ἐνδο-
θήσεται ἔδὲ ἀμεληθήσεται ἢ τοῦ πράγματος ζή-
τησις καὶ διόρθωσις, εἰς τὰς μὴ προσαγγέλλοντας
ἑαυτὰς εἴσω τῆς ἀγίας ἑορτῆς, ἢ καὶ ἐμμένοντας
τῇ αὐτῇ ἀσεβεῖ πράξει· ἵνα μὴ διὰ τῆς περὶ
τῆτο ῥαθυμίας καθ' ἡμῶν τὸν Θεὸν παροργίσω-
μεν, πρᾶξιν παρορῶντες ἕτως ἀσεβῇ καὶ ἀπηγο-
ρευμένην,

modum accipiant, et vt scriptum est, fructum poeniten-
tiae ferant: vt clemens Deus pro diuitiis misericordiae
suae nos quoque clementia sua dignetur, omnesque, pro
illorum, qui poenitentiam agunt, salute gratias ipsi aga-
mus: quos etiam nunc Magistratus punire iussimus, Deum
placantes, qui iuste nobis iratus est. Et nunc quidem
ad sacrorum dierum honorem respicientes, benignum
Deum rogamus, vt illi, qui in impiae huius actionis coeno
voluuntur, ita resipiscant, ne alia eam puniendi occasio
nobis detur. Denunciamus autem omnibus, qui eius-

tient, rationemque curationis percipiant, et (prout scriptum est) fructus producant poenitentiae, vt benignus Deus pro opulencia miserationum suarum dignetur nos quoque benignitate: et omnes illi agamus gratias de poenitentium salute, quos modo iussimus, vt etiam magistratus persequerentur, conciliantes sibi Deum, qui merito nobis irascitur. Et quidem scientes prudentesque ad sanctorum dierum reuerentiam benignum Deum obsecramus, vt ita hi, qui impiae huius actionis coeno coinquinati sunt, poenitentiam capeffant, ne alia nobis persequendi eius flagitii praebeatur occasio. Praedicimus autem omnibus deinceps, qui huiusmodi alicuius sibi peccati conscii sunt, nisi peccare desierint, et seipsos renuntiantes beatissimo patriarchae, salutis suae curam gesserint, pro tam impiis actionibus Deum intra sanctum festum placantes: quod acerbiora sibi accersent supplicia, nimirum qui nulla de cetero venia digni habebuntur. Neque enim de eius rei inquisitione ac correctione quidquam relaxabitur, negligentiusue tractabitur contra eos, qui intra sanctum festum se non detulerint, aut in tam impia actione perstiterint, ne si omisso circa id animo simus, Deum contra nos irriteremus, quod caecutientibus oculis transmiserimus actionem tam impiam, ac

modi peccati sibi conscii sunt, nisi peccare desinant, atque seipsos beatissimo Patriarchae deferentes salutis suae curam agant, et propter impias eiusmodi actiones, Deum intra sanctum festum placent, acerbiores sibi poenas arcessituros esse, tanquam nulla impofterum venia dignos. Neque enim remittetur, aut negligetur huius rei inquisitio et emendatio illorum, qui intra sanctum festum se non detulerunt, vel in impia illa actione perseuerauerunt, ne per negligentiam hac in re commissam Deum contra nos irriteremus, si in tam impia et prohibita actione, quaeque

ρευμένην, καὶ ἱκανὴν εἶσαν τὸν ἀγαθὸν παρορ-
γίσαι θεὸν εἰς τὴν ἀπάντων ἀπώλειαν. Pro-
ponatur Constantinopolitanis ciuibus nostris.
Dat. Id. Martii, Constantinop. DN. Iustin. PP.
Aug. Ann. XXXII. post Basilium V. C. Conf.
Ann. XVIII.

ΤΙΤΛ. μζ'. ΠΕΡΙ ΚΛΗΡΟΝΟΜΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρεδ'.

Προοίμιον. Θεῷ τε καὶ δικαιοσύνης μεῖζον
ἐστὶν εἶδέν. τάτων γὰρ χωρὶς εἴη ἂν τι τοῦ δεόντων
πραχθεῖη ποτὲ, καὶ διαφερόντως ἐν τῷ κατ' ἡμᾶς
πολιτεύματι· ἐντεῦθεν καὶ βασιλεύειν ἐστὶν ὀρθῶς,
καὶ τὰς ὑπηκόους εἰς εὐνοϊάν τε καὶ πᾶσαν εὐγνω-
μοσύνην ἐφέλκεσθαι. Διὸ καὶ ἡμεῖς ἐκ θεῷ τε
καὶ δικαιοσύνης τὰ σκηπτρα παραλαβόντες, εἰ καὶ
πολλαῖς περιελόμεθα ταῖς φροντίσιν, ὅπως Ρω-
μαῖοι μὲν ταῖς ἀρεταῖς αὐξηθεῖεν, βάρβαροι δὲ
νικηθέντες ἐπιυποκλιθεῖεν, ὅμως εἴη ἔξω φροντί-
δος γεγονάμεν, ὥς ἂν καὶ περὶ τῶν ἰδίᾳ λυσίτε-
λόντων τοῖς ὑπηκόοις ἡ δέουσα γένηται πρόνοια.
Πολλὰ μὲν ἐν τῶν πρώην συνεχυμένων διορ-
θώσαντες, προσήκειν ἡγησάμεθα καὶ τὸ περὶ τῶν
διαδόχων ἡμελημένον ἐκ πλείους πρὸς τὴν ἀρέσκει-
σαν θεῷ πράξιν ἐπαναγαγεῖν. Εἰ γνωμεν γὰρ, ὡς
τινές

maxime idonea sit, ad bonum Deum ad omnium perni-
ciem irritandum, conniueamus. Proponatur Constantino-
politianis ciuibus nostris. Dat. Id. Martii Constantino-
poli, Dn. Iustin. PP. Aug. Ann. XXXII. post Basil. V. C.
Conf. Ann. XVIII.

TIT. XLVII. DE HEREDIBVS.

NOVELLA CONSTIT. CLXIV.

PRAEFATIO. Deo et iustitia nil maius est. Absque his
enim nihil vnquam eorum, quae oportet, praesertim in

ac prohibitam, et quae maxime idonea sit, ut bonum illum Deum in omnium perniciem ad iram prouocet. Proponatur Constantinopolitanis ciuibus nostris. Dat. Id. Martii, Constantinop. DN. Iustin. PP. Aug. anno XXXII. post Basilium V. C. Conf. anno XVIII. 559.

TIT. XLVII. DE HEREDIBVS.

NOVELLA CONSTIT. CLXIV.

PRAEFATIO. Deo simul et iustitia nihil maius existit: absque his enim nihil vnquam commode geri potest, et praecipue nostra in hac republica. Exinde enim et recte regnare et subditos ad beneuolentiam, neque non ad summam licet attrahere deuotionem. Ea propter cum et nos diuinitus, perque iustitiam Imperii sceptrum suscepimus, tametsi multis vndique curis implicamur, quo magis et Romani quotidie virtutibus reddantur auctiores, et Barbari deuicti succumbant: non tamen penitus a sollicitudine nostra secludimus, ne non in his, quae priuatim vsui esse possint subditis, competens accommodetur prouidentia. Ac cum multa, quae prius confusa erant, ad meliorem statum erexerimus: conueniens esse putauimus et id, quod longo iam tempore in successione neglectum fuit habitum, ad

republica nostra fieret. Hinc enim recte imperare, subditosque ad beneuolentiam et omnem gratitudinem pertrahere licet. Quare cum nos quoque a Deo et iustitia sceptrum acceperimus, licet multis curis obruamur, et Romani virtutibus crescant, et barbari victi succumbant, simul tamen curauimus ut in iis quoque, quae priuatim utilia sunt, subditis, ut decet, prouideamus. Cum igitur multa ex iis, quae antea confusa erant, emendauerimus, id quoque, quod circa heredes maximam partem neglectum fuit, ad actionem Deo placentem reducendum

τινες περινοσῶντες τὰς τῶν τελευτώντων περι-
σίας διαταράττουσιν, ἀλλ' ἔτε διαθήκας ἐῷσι κρα-
τεῖν, ἔτε μὴν τὰς ἐξ ἀδιαθέτης διαδοχᾶς χώραν
λαμβάνειν, τοῖς μὲν κινητοῖς πράγμασι σφρα-
γίδας ἐπιβάλλοντες, τοῖς δὲ ἀκινήτοις σανίδας
ἐπιτιθέντες, ὥς ταύτη τῆς ἐκείνων διαδοχῆς
ἐπαύξειν τὴν καὶ τὴν πρέπουσαν λαβεῖν τάξιν.
ἐπειδὴ δὲ ἔχ' οἷόν τε τὸ κατ' ἑκάστου τῶν ἐπὶ
τοῖς τοιούτοις συμβαινόντων ἐν πλήθει τοσούτω
μανθάνειν ἀκριβῶς, γεννητῶ ταῦτα διατυπῶσαι
νόμῳ, καλῶς ἔδοξεν ἡμῖν ἔχειν.

Κεφ. α'. Διὸ θεσπίζομεν, ἅπαντας ἀφθό-
νως τῶν οἰκείων ἀπολαύειν πραγμάτων τε καὶ
δικαίων, καὶ ταῦτα παραπέμπειν ἐπὶ τὰς σφῶν
κληρονόμους· ἐπιέναι δὲ τῶν πάντων μηδένα κατὰ-
παῆ ταῖς ἐκείνων περισσίαις, ἢ τὰς τέτων δια-
δόχας ζημίαις περιβάλλειν, ἢ τίτλους ἢ σφρα-
γίδας ἐπιτιθέναι τοῖς πράγμασι παρὰ τὸ τοῖς
ἡμετέροις νόμοις δοκῆν. Καὶ τὰς ἐξ ἀδιαθέτης
γὰρ κλήσεις ἐπὶ ταῖς τέτων διαδοχαῖς βεβαιῶμεν,
καὶ τὰς τελευταίας τέτων βεβλήσεις νομίμως περι-
σας ἐν ἀναιρῶμεν. Εἰ γὰρ ἀγρυπνῶμεν αἰεὶ καὶ
μεριμνῶμεν διὰ τὴν τῶν ὑποτελῶν εὐνομίαν τε,
καὶ τῆς αὐτῶν θεραπείας πολλή τις τῷ ἡμετέρῳ
κράτει κατέστηκε φροντίς. πῶς ἐν αὐτῇ καὶ περὶ
τῶτο

esse putauimus. Cognouimus enim quosdam oberrantes
defunctorum bona perturbare, neque permittere ut testa-
menta valeant, nec ut successiones ab intestato locum ha-
beant, mobilibus quidem rebus sigilla, immobilibus vero
titulos imponentes, ut hac ratione illorum successione
augeantur, et decentem ordinem accipiant. Quoniam
vero fieri nequit, ut singula, quae in his rebus in tanta
multitudine contingunt, accurate cognoscamus, haec ge-
nerali lege definire nobis pulchrum visum est.

CAP. I. Propterea sancimus, ut omnes sine inuidia re-

ad actionem Deo placentem reducere. Cognitionimus enim, quod quidam oberrantes defunctorum perturbant patrimonia, sed neque testamenta valere sinunt, neque item ab intestato successiones locum capere, mobilibus quidem rebus immittentes signacula, immobilibus vero imponentes titulos, ut hac ratione ipsis illorum successio adcreseat, inque ea decentem aliquem ordinem occupent. Quoniam vero impossibile est in tanta multitudine exacte ea, quae singulatim in talibus eueniunt, perdiscere: perpulchrum nobis visum est, si generali haec lege ad certam redigeremus formulam.

CAP. I. Propterea sancimus, ut vniuersi citra inuidiam et rebus iuribusque suis perfruantur, et ad suos ista transmittant heredes. Penitus autem nemo omnium illorum inuadat patrimonia, aut horum successores damnis implicet, aut titulos siue signacula rebus praeter legum nostrarum placitum imponat. Nam et successiones ab intestato, quo quisque vocatur ordine, confirmamus: et ultimas horum voluntates legitime consistentes non subuertimus. Si enim sedulo aduigilamus, sumusque solliciti, ut collatores bonis gubernentur legibus, et de eorum incolumitate multo maximam potentia nostra curam sustinet: quomodo non in hanc quoque partem pro-

bis suis et iuribus fruuntur, eaque ad successores suos transmittant. Nemo autem prorsus bona eorum inuadat, aut successores eorum damnis implicet, aut contra voluntatem subditorum nostrorum titulos vel sigilla rebus imponat. Successiones quoque ab intestato in horum successionebus confirmamus, ultimasque illorum legitimas voluntates non tollimus. Si enim semper vigilamus et solliciti sumus, ut subditi bonis legibus utantur, nostraeque potentiae maximae curae est, ut illis subueniatur, quomodo non etiam hac in parte ipsis prouideamus, no-

τὸ τοῦ μέρους προνοήσαιμεν αὐτῶν, καὶ τῆς ἡμετέρας προθύμως μεταδοίμεν εὐεργεσίας; ταῦτα γὰρ Θεῷ ἀρέσκειν πεπεισμεθα, καὶ ταύτην δικαιοσύνην εἶναι Φαμέν, καὶ τὴν βασιλείαν ἡμῖν ἐκ τέτων ἀσφαλῆ τε καὶ ἀτάραχον ἔσεσθαι πεπεισμεθα. Συναριθμείσθω τοίνυν καὶ ἔτος ἡμῶν ὁ νόμος τοῖς ἄλλοις ἡμῶν κατορθώμασι, καὶ τὸ ὑπήκοον τῶν πρώην λυπηρῶν ἀπηλλαγμένον καὶ τοσαύτης ἡξιωμένον παρὰ τοῦ ἡμετέρου κράτους προνοίας, Θεῷ τε καὶ μετ' ἐκεῖνον ἡμῖν χάριτας ὁμολογῶν, τὸ Θεῖον εὐχαῖς ἐξιλεόμενον, ἵνα καὶ τῶν πολεμίων κρατήσαντες πολλῆς αὐτῶν ἄλλης μεταδοίμεν ἀσφαλείας.

Επίλογος. Τὰ τοίνυν παραπάντα ἡμῖν, καὶ διὰ τῶν τοῦ Θεῖου νόμου δηλόμενα, Φυλαξάτωσαν οἷτε ἐνδοξότατοι κεράτωρες τῶν Θεῶν οἰκων, οἷτε τὰς μεγίστας ἢ καὶ ἐλάττους ἀρχὰς ἰσχύειν ἐπιτετραμμένοι, κατὰ τε τὴν εὐδαίμονα πόλιν ταύτην, καὶ μὴν καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, δήμευσιν τε καὶ κεφαλικὴν ὑφορώμενοι τιμωρίαν, εἰ παραβαῖεν τὰ παρ' ἡμῶν Θεσπισθέντα. Ἡ σὴ τοίνυν ἐνδοξότης τὸν παρόντα Θεῖον ἡμῶν νόμον ἐν τοῖς ἐπισήμοις τόποις τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως προδέσει, σελεῖ δὲ καὶ κατὰ τὰς ἐπαρχίας ταῖς συνήθεσι χρωμένη περὶ τέττε προσάξει.

Τύπος

utraque beneficia promte largiamur? Haec enim Deo placere confidimus, et hanc iustitiam esse dicimus, atque imperium per haec nobis securum et imperturbatum futurum confidimus. Annumeretur ergo haec etiam lex nostra reliquis nostris rebus gestis, et subditi a prioribus molestiis liberati, tantaque providentia a potentia nostra dignati, Deo et post illum nobis gratias agant, Deum precibus rogantes, ut devictis hostibus multam ipsis securitatem largiamur.

prouidentiam ipsis accommodauerimus, et alacriter nostrum ipsis impertiamur beneficium? haec etenim placere Deo persuasissimum habemus, et hoc iustitiae munus esse asserimus: persuasissimum quoque est, Imperium per haec nobis vndique munitum et quietum futurum. Connumerato itaque et haec nostra lex ceteris praeclaris nostris facinoribus: et subditi pristinis liberati molestiis, et tanta a potentia nostra dignati prouidentia, Deo simul et post illum nobis gratias agant: diuinum numen placantes precibus, ut deuictis hostibus, aliam insuper et maiorem ipsis securitatem impertiamur.

EPILOGVS. Quae igitur nobis placuerunt, et per hanc sacram declarantur legem, ea conseruanto tam gloriosissimi sacrarum domuum curatores, quam quibus vel maximorum, vel etiam minorum gerendorum magistratuum cura, siue in alma hac vrbe, siue item in prouinciis commissa est, publicationem bonorum iuxta et supplicium formidantes capitis, si sancita nostra transgressi fuerint. Praesentem itaque sacram nostram legem gloria tua in insignioribus locis huius almae vrbis proponet, sed et vsa ad hoc iussionibus, transmittet in prouincias.

Forma

EPILOGVS. Quae igitur nobis placuerunt, et sacra hac lege declarata sunt, tum gloriosissimi sacrarum domuum Curatores obseruent, tum etiam illi quibus maximos et minores Magistratus gerere tam in felici hac ciuitate, quam in prouinciis commissum est: publicationem et capitale poenam metuentes, si a nobis sancita violent. Tua igitur gloria sacram hanc legem nostram in conspicuis locis felici huius vrbis proponat: in prouincias etiam, consuetis ad haec vsa praeceptis, transmittat.

Qq 4

Forma

Τύπος ἐπάρχων δεύτερος.

ΤΙΤΛ. να'. ΓΕΝΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ ΠΕΡΙ ΟΜΟΔΟΤΑΩΝ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ρξη'.

Προστάττομεν κήνσω, ἢ γυν ἀπογραφῇ, χωρία φέρεσθαι μόνον, ἢ μὲν οἰκίας, ἢ ἄλλα πράγματα. ἢ δὲ ἐπιφορὰ ὁμοκήνσοις γίνεται. Φυλάξει δὲ τῆτο ὁ τοῦ ἔθνους ἡγέμενος, καὶ ἡ πειθομένη αὐτῷ τάξις, καὶ οἱ πράκτορες τῶν δημοσίων εἰσφορῶν, ἀνα τριάκοντα χρυσίᾱ λιτρῶν ὑφορώμενοι ποινὴν. ταύτῃ τῇ ψήφῳ καὶ νῦν ἀκολοθεῖντες, γενικῶς ποιούμεθα τύπους, ὥστε μηδένα διδόναι ὑπὲρ ὁμοδῶν ἢ ὁμοκήνσων ἐπιβολὴν ἐπὶ οἰκίαις, ἢ ἄρτοις πολιτικοῖς, ἢ ἐτέρῳ τινι μὴ ἐγγεγραμμένῳ τῷ κήνσω. ταῦτα φυλαττέσθω, ταῦτα πέρατι παραδιδόσθω, τῶν παραβαινόντων αὐτὰ ποινὴν δέκα χρυσίᾱ λιτρῶν κατατιθέντων, καὶ κατὰ τῆς ἐαυτῶν ἑσίας ἢ μετρίαν ἐπιφερόντων ζημίαν. οἱ γὰρ διὰ ταῦτα ἀδικέμενοι, ἔξῃσι κατὰ τῶν παραβαινόντων καὶ τῶν ἐκείνης κληρονομούντων καὶ πραγμάτων αὐτῶν ἀγωγὴν, ὑπὲρ τοῦ παρὰ τὸν νόμον ὑπομεῖναι ζημίαν τῶν λαμπροτάτων ἀρχόντων καὶ τῶν ὑπηρετεσμένων αὐτοῖς τάξεων, καὶ τῶν ἀπανταχῇ γῆς ἐκδίκων, τὰ παρ' ἡμῶν γενικῶς διατεταγμένα φυλαττόντων, καὶ ὑφορωμένων τὰ ὠρισμένα κατὰ ταυτὸν ἐπιτίμια.

Forma PP. secunda.

TIT. LI. GENERALIS FORMA DE CONSERVIS PRAEDIIS.

NOVELLA CONSTIT. CLXVIII.

Praecipimus ut in censum, seu descriptionem, praedia solum, non autem domus, vel aliae res referantur. Illatio vero fit praediis contributariis. Servabit autem hoc Rector gentis, ipsique obtemperans cohors, et publicarum illationum executores, triginta librarum auri poenam metuentes. Hoc decretum etiam nunc secuti, generales facimus sanctiones, ut nemo consensuorum, vel contributa-

Forma PP. secunda.

TIT. LI. DE HOMINIBVS QVI EIDEM DOMINO
SVBIECTA PRAEDIA POSSIDENT.

NOVELLA CONSTIT. CLXVIII.

Haec est *περὶ ὁμοθέλων*, id est de praediis hominibusue praediorum ratione eidem domino feruientibus. His solent accrescere inuictis defecta desertaeue praedia eiusdem substantiae, vt diximus Nouell. CXXVIII. et CLXVI. denique *ἐπιβολή*, onus est *ὁμοθέλων ἢ ὁμοκλήνων*, et irrogatur rusticis praediis tantum. Nam et haec sola referuntur in censum, non annonae ciuiles, non aedes. Et ideo in tit. Dig. de censibus, agrorum tantum censendorum mentio fit: ac quod est de seruis, l. 4. §. in seruis, id de rusticis tantum accipio, qui pars agrorum sunt, vt dixi supra Nouell. VII. Sed et quod dicitur de tributo capitis l. 3. id in agris tantum locum habet, non in vrbibus aut metrocomiis, l. 1. C. de cap. civ. l. 8. C. de exact. trib. Praediis igitur vrbanis aut annonis ciuilibus non irrogatur agrorum *ἐπιβολή*, quia nec sunt *ὁμόκληνα*, nec satis est si sint eiusdem originis.

reriorum nomine, domui, vel panibus ciuilibus, vel alii cuidam rei, quae in censum relata non est, adiectionem imponat. Haec obseruentur, haec effectui tradantur: eorumque violatores poenam decem librarum auri soluent, et substantiae suae non modicum damnum afferent. Qui enim ea re laesi sunt, contra violatores et heredes, illorumque bona actionem eo nomine habebunt, quod contra legem damnum passi sunt. Et clarissimi Praesides, ipsisque obtemperantes cohortes, et Defensores vbique terrarum, quae a nobis generaliter sancita sunt, obseruent, poenasque definitas metuant.

THE HISTORY OF THE

ROYAL NAVY

FROM THE FIRST SETTLEMENT OF THE
WEST INDIES

TO THE PRESENT TIME

IN TWO VOLUMES

THE SECOND VOLUME

CONTAINING

THE HISTORY OF THE

ROYAL NAVY

FROM THE FIRST SETTLEMENT OF THE

WEST INDIES

TO THE PRESENT TIME

IN TWO VOLUMES

THE SECOND VOLUME

CONTAINING

THE HISTORY OF THE

ROYAL NAVY

FROM THE FIRST SETTLEMENT OF THE

WEST INDIES

TO THE PRESENT TIME

IN TWO VOLUMES

THE SECOND VOLUME

CONTAINING

THE HISTORY OF THE

ROYAL NAVY

FROM THE FIRST SETTLEMENT OF THE

WEST INDIES

TO THE PRESENT TIME

IN TWO VOLUMES

THE SECOND VOLUME

CONTAINING

THE HISTORY OF THE

ROYAL NAVY

FROM THE FIRST SETTLEMENT OF THE

WEST INDIES

TO THE PRESENT TIME

INDICES LEGVM

IN CHRESTOMATHIA

OBVIARVM.

INDEXES L. E. G. V. M.

CHRESTOMATHIA

ORVARUM.

INDEX LEGVM
EX PANDECTIS IN CHRESTOMA-
THIAM TRANSLATARVM
SECUNDVM ALPHABETICAM IVRISCON-
SVLTORVM SERIEM DIGESTVS.

Ex

AELII (*Caii Aelii Galli*) scriptis.

L. 157. pr. §. I. de verb. sign. lib. 50. tit. 16.

Ex

AFRICANI (*Sext. Caecil. Africani*) scriptis.

L. 9. de vsufr. ad crescendo. 7, 2.

L. 38. pr. §. 1-3. de cond. indebiti. 12, 6.

L. 4. de condict. sine c. 12, 7.

L. 8. de eo quod certo loco. 13, 4.

L. 11. de fundo dot. 23, 5.

L. 33. pr. §. I. de vulg. et pup. subst. 28, 6.

L. 1. de his quae poenae c. rel. 34, 6.

L. 16. de exception. praescript. et praeiud. 44, 1.

L. 10. rem pupilli vel adol. salv. 46, 6.

Ex

ALFENI (*P. Alfeni Vari*) scriptis.

L. 76. de iudiciis. 5, 1.

L. 17. pr. §. 1. 2. si seruit. vindic. 8, 5.

L. 5. si quadrup. pauper. fec. 9, 1.

L. 16. de seruo corrupto. 11, 3.

L. 11. de peric. et commod. rei vend. 18, 6.

L. 26. pr. §. I. de oper. libertor. 38, 1.

Rr 3

Ex

Ex

ANTHIANI (*Furii Anthiani*) scriptis.

L. 62. de pactis. 2, 14.

Ex

ARCADII (*Aurel. Arcadii Charisii*) scriptis.

L. 1. §. 2. de offic. praef. praetor. 1, 11.

L. 25. de testib. 22, 5.

Ex

CAII (*Titi Cuii*) scriptis.

L. 4. si ex noxali causa. 2, 9.

L. 1. si quis caution. in iud. sist. fact. 2, 11.

L. 6. de transaction. 2, 15.

L. 4. de inoff. test. 5, 2.

L. 2. pr. §. 1. de usufr. ear. rer. 7, 5.

L. 13. finium regund. 10, 1.

L. 31. de iureiur. 12, 2.

L. 4. commod. vel contra. 13, 6.

L. 1. pr. §. 1. 2. test. quemadm. aper. 29, 3.

L. 68. §. 3. de leg. et fideic. l. 30.

L. 8. ad senatc. Tertyll. 38, 17.

L. 57. de manumiss. testam. 40, 4.

L. 4. de colleg. et corpor. 47, 22.

L. 6. de extraord. quaest. 50, 13.

Ex

CALLISTRATI scriptis.

L. 13. quod met. c. gest. erit. 4, 2.

L. 13. vt in possess. leg. 36, 4.

L. 4. pr. §. 1. ne de statu defunct. 40, 15.

L. 3. §. 2. de termino moto. 47, 21.

L. 5. de decretis ab ordine faciendis. 50, 9.

Ex

CELSI (*Iuventii Celsi*) scriptis.

L. 32. de reb. cred. 12, 1.

L. 16. de cond. c. d. c. n. f. 12, 4.

L. 32. depof. vel contra. 16, 3.

L. 17.

- L. 17. de probat. 22, 3.
- L. 2. de eo qui pro tut. 27, 5.
- L. 27. qui test. fac. poss. 28, 1.
- L. 20. de leg. et fideic. II. 31.
- L. 1. pr. §. 1. 2. de reg. Caton. 34, 7.
- L. 6. de collatione. 37, 6.

Ex

CERVIDII (*Quinti Cervidii Scaevolae*) scriptis.

- L. 8. de negot. gestis. 3, 5.
- L. 20. de institor. act. 14, 3.
- L. 28. §. 1. ad senat. Velleian. 16, 1.
- L. 21. pr. §. 1. qui potior. in pign. 20, 4.
- L. 5. pr. §. 1. de naut. foen. 22, 2.
- L. 47. solut. matr. 24, 3.
- L. 37. pr. §. 1. de excusat. 27, 1.
- L. 29. pr. §. 1 - 16. de lib. et posth. hered. inst. 28, 2.
- L. 26. de senatusc. Silan. 29, 4.
- L. 21. de opt. vel elect. leg. 33, 5.
- L. 26. de pec. leg. 33, 8.
- L. 7. de penu leg. 33, 9.
- L. 15. de auro arg. leg. 34, 2.
- L. 6. de coniung. cum emanc. lib. 37, 8.
- L. 17. de fideic. libertat. 40, 5.
- L. 3. de natalib. restit. 40, 11.
- L. 44. de re iudic. 42, 1.
- L. 24. quae in fraud. creditor. facta. 42, 8.
- L. 122. de verb. obl. 45, 1.
- L. 19. de stipul. feruorum. 45, 3.
- L. 2. ad leg. Iul. de vi priuata. 48, 7.
- L. 2. de appell. recip. vel non. 49, 5.

Ex

CLAVDII (*Quinti Claudii Saturnini*) scriptis.

- L. 16. pr. §. 1. de poenis. 48, 19.

Ex

FLORENTINI scriptis.

- L. 211. de verb. signif. 50, 16.

Rr 4

Ex

Ex

GALLI (*C. Aquilii Galli*) scriptis,
Vid. infra Iulium Aquilam *).

Ex

HERMOGENIANI scriptis,

L. 7. pr. §. I. de confirm. tut. 26, 3.

L. 5. pr. §. I. de collus. deteg. 40, 16.

L. 9. pro legato. 41, 8.

L. 2. ne quid in loco sacro. 43, 6.

L. 2. si tutor vel curator. 49, 10.

L. 8. de decurion. et fil. eorum. 50, 2.

Ex

IAVOLENI (*Prisci Iavoleni*) scriptis,

L. 8. quod cuiusque vniuers. nom. 3, 4.

L. 11. de iure deliber. 28, 8.

L. 6. de alim. v. cib. leg. 34, 1.

L. 23. de oper. noui nunt. 39, 1.

L. 28. de reb. auct. iud. possid. 42, 5.

L. 5. de tabulis exhibend. 43, 5.

L. 2. de via publ. et itin. publ. refic. 43, 11.

Ex

IULIANI scriptis.

L. 3. §. 4. de eo per quem factum erit, quo minus quis in iud. 2, 10.

L. 1. de his qui not. inf. 3, 2.

L. 61. de rei vindic. 6, 1.

L. 17. quib. mod. vsusfr. vel vsus amitt. 7, 4.

L. 3. si vsusfr. pet. 7, 6.

L. 22.

*) Occurrit *C. Aquilius Gallus* in nonnullis iureconsultorum indicibus. Male! Idem est cum *Iulio Aquila*, qui ordine suo veniet deinceps. Errorem declaratum vide in *WIELINGII* iurisprudentia restituta p. LXXVIII. not. aa. Supra vero in notitia mea corporis iuris literaria *C. Aquilium Gallum* et *Iulium Aquilam* quemque suo loco separatim nominaui, ferentibus ita librorum, de hoc iureconsulto extantium; Inscriptionibus.

- L. 22. de reb. cred. 12, 1.
 L. 14. ad senatc. Vellei. 16, 1.
 L. 32. loc. cond. 19, 2.
 L. 6. de diuort. et repud. 24, 2.
 L. 4. vbi pup. educ. 27, 2.
 L. 40. de hered. inst. 28, 5.
 L. 3. de dote prael. 33, 4.
 L. 5. de tritico vino vel oleo leg. 33, 6.
 L. 10. §. 1. de adim. v. transfer. leg. 34, 4.
 L. 1. de his quae pro non script. hab. 34, 8.
 L. 6. de leg. praeft. 37, 5.
 L. 1. vnde legitimi. 38, 7.
 L. un. quib. non comp. bon. poss. 38, 13.
 L. 17. de mort. c. don. 39, 6.
 L. 30. de liber. causa. 40, 12.
 L. 6. pro derelicto. 41, 7.
 L. 5. de curat. bon. dando. 42, 7.

Ex

IVLII (*Iulii Aquilae*) scriptis.

- L. 34. de admin. et per. tut. 26, 7.

Ex

LABEONIS (*Antistii Labeonis*) scriptis.

- L. 28. de probat. 22, 3.
 L. 5. de instr. vel instr. leg. 33, 7.
 L. 23. de acceptilatione. 46, 4.

Ex

MACRI (*Aemilii Macri*) scriptis.

- L. 1. de veteran. et mil. success. 38, 12.
 L. 3. quando appell. et intra quae temp. 49, 4.
 L. 1. pr. §. 1. quae sentent. sine appell. resc. 49, 8.
 L. 2. an per alium causae appell. 49, 9.
 L. un. si pend. appell. mors interuen. 49, 13.

Ex

MAECIANI (*Lucii Volusii Maeciani*) scriptis.

- L. 9. de lege Rhod. 14, 2.

Ex

MARCELLI (*Lucii Vlpri Marcelli*) scriptis.

- L. 7. de in integr. restit. 4, 1.
- L. 35. de religios. et sumt. fun. 11, 7.
- L. 2. de mortuo infer. 11, 8.
- L. 19. de iure codicill. 29, 7.
- L. 3. de servit. leg. 33, 3.
- L. 2. pro donato. 41, 6.
- L. 17. ratam rem haberi. 46, 8.
- L. un. de libell. dimissor. 49, 6.
- L. 183. de diuers. reg. iuris. 50, 17.

Ex

MARCIANI (*Acilii Marciani*) scriptis.

- L. 2. de offic. procons. et legat. 1, 16.
- L. 12. de alienat. iud. mut. causa. 4, 7.
- L. 40. pr. §. 1. de peculio. 15, 1.
- L. 7. §. 2. de distract. pign. 20, 5.
- L. 19. de ritu nupt. 23, 2.
- L. 91. ad leg. Falc. 35, 2.
- L. 9. de suis et legit. hered. 38, 16.
- L. 7. de separation. 42, 6.
- L. 11. de incendio ruina naufrag. 47, 9.
- L. 1. de receptatoribus. 47, 16.
- L. 3. expilatae hered. 47, 19.
- L. 1. ad legem Iul. de vi publ. 48, 6.
- L. 1. de lege Pompeia de parricid. 48, 9.
- L. 1. pr. §. 1. de lege Iul. repetund. 48, 11.
- L. 1. §. 8. ad senatc. Turpillian. 48, 16.
- L. 10. pr. §. 1. de bon. damnator. 48, 20.
- L. 3. de bonis eorum qui ante sentent. 48, 21.
- L. 5. de interdict. et relegatis. 48, 22.
- L. 4. §. 6. de legationibus. 50, 7.

Ex

MAXIMI (*Rutilii Maximi*) scriptis.

- L. 125. de leg. et fideic. l. 30.

Ex

Ex

MAVRICIANI (*Iunii Mauriciani*) scriptis.

L. 23. de usu et usufr. et red. 33, 2.

Ex

MENANDRI (*Arrii Menandri*) scriptis.

L. I. de veteranis. 49, 18.

Ex

MODESTINI scriptis.

L. 4. de constit. princ. 1, 4.

L. 10. de cap. minut. 4, 5.

L. 22. de pignor. et hypoth. 20, 1.

L. 4. de testam. tut. 26, 2.

L. 1. qui pet. tut. 26, 6.

L. 9. de suspect. tut. 26, 10.

L. 52. de condit. et demonstr. 35, 1.

L. 8. de assign. libert. 38, 4.

L. 1. pr. §. I. quis ordo in poss. serv. 38, 15.

L. 2. qui sine manumiss. ad libert. 40, 8.

L. 4. stellionatus. 47, 20.

L. 16. ad leg. Cornel. de fideic. 48, 8.

L. un. pr. §. I. de lege Iul. ambitus. 48, 14.

L. 5. de requir. vel absent. damnandis. 48, 17.

L. 19. de appellat. et relation. 49, 1.

L. 4. de captiv. et de postlim. 49, 15.

L. 10. de muneribus et honor. 50, 4.

L. 1. de nundinis. 50, 11.

Ex

MUCII (*Quint. Mucii Scaevolae*) scriptis.

L. 64. de acqu. rer. dom. 41, 1.

Ex

NERATII (*Neratii Prisci*) scriptis.

L. 17. de Publiciana in rem act. 6, 2.

L. 41. de cond. indebiti. 12, 6.

L. 4. §. I. in quib. caus. 20, 2.

L. 124. de leg. et fideic. l. 30.

Ex

Ex

PAPINIANI scriptis.

- L. 19. ex quib. caus. maiores 25 annis. 4, 6.
- L. 19. de compensat. 16, 2.
- L. 20. eod. 16, 2.
- L. 57. mandati vel contra. 17, 1.
- L. 72. pr. §. 1. de contrah. emt. 18, 1.
- L. 7. de serv. export. 18, 7.
- L. 7. de iuris et fact. ignor. 22, 6.
- L. 8. eod. 22, 6.
- L. 12. de fund. dot. 23, 5.
- L. 17. de iniust. rupt. irritato f. test. 28, 3.
- L. 4. de his quae in test. del. 28, 4.
- L. 15. de vulg. et pup. subst. 28, 6.
- L. 15. de condict. instit. 28, 7.
- L. 84. de adqu. vel om. hered. 29, 2.
- L. 26. pr. §. 1. si quis omitt. caus. test. 29, 4.
- L. 3. si quis aliq. test. proh. 29, 6.
- L. 65. §. 2. de leg. et fideic. II. 31.
- L. 9. pr. §. 1. 2. de supell. leg. 33, 10.
- L. 16. pr. §. 1. 2. de his quae vt indign. 34, 9.
- L. 6. de dotis collat. 37, 7.
- L. 12. de Carbon. edicto. 37, 10.
- L. 5. si a par. quis manum. 37, 12.
- L. 43. de bonis libertorum. 38, 2.
- L. 7. pr. §. 1. si tab. test. nullae extab. 38, 6.
- L. 2. de successor. edicto. 38, 9.
- L. 7. de publican. et vectigal. 39, 4.
- L. 27. de donat. 39, 5.
- L. 45. de vsurp. et vsucap. 41, 3.
- L. un. de via publ. et si quid in ea. 43, 10.
- L. 11. de diuers. tempor. praescript. 44, 3.
- L. 8. de stipulat. praetor. 46, 5.
- L. 21. de accusat. et inscript. 48, 2.
- L. 20. ad leg. Iul. de adulter. 48, 5.
- L. 3. de sentent. passis. 48, 23.

Ex

PAPIRII (*Papirii Iusti*) scriptis.

L. 4. de offic. adfessor. 1, 22.

L. 3. pr. §. 1. 2. de lege Iul. de annona. 48, 12.

L. 13. pr. §. 1. de pollicitat. 50, 12.

Ex

PAULI scriptis.

L. 26. de LL. senatc. 1, 3.

L. 14. de statu hom. 1, 5.

L. 23. de adopt. et emancip. 1, 7.

L. 2. de offic. procur. caes. vel ration. 1, 19.

L. 5. pr. §. 1. de offic. eius, cui mand. est iurisd. 1, 21.

L. 2. quod quisque iur. in alt. 2, 2.

L. 1. de in ius voc. 2, 4.

L. 1. in ius vocati vt eant. 2, 6.

L. 10. pr. §. 1. qui satisdare cogant. 2, 8.

L. 2. pr. §. 1. de pactis. 2, 14.

L. 2. pr. §. 1. de procur. et defens. 3, 3.

L. 4. de procur. et defens. 3, 3.

L. 6. de procur. et defens. 3, 3.

L. 38. pr. §. 1. de minor. 25 annis. 4, 4.

L. 40. pr. §. 1-4. de hered. petit. 5, 3.

L. 3. si pars hered. pet. 5, 4.

L. 1. si ager vectigalis. 6, 3.

L. 8. pr. §. 1. de servitut. 8, 1.

L. 10. pr. §. 1. quemadm. servitut. amitt. 8, 6.

L. 40. ad leg. Aquil. 9, 2.

L. 24. de noxal. act. 9, 4.

L. 38. famil. hercisc. 10, 2.

L. 12. de interrogat. 11, 1.

L. 4. pr. §. 1. 2. de aleator. 11, 5.

L. 40. de reb. cred. 12, 1.

L. un. de cond. ex lege. 12, 2.

L. 22. de pecun. const. 13, 5.

L. 41. de pigner. act. 13, 7.

L. 6.

- L. 6. de rescind. vendit. 18, 5.
L. 1. de rer. permut. 19, 4.
L. 5. §. 1-5. de praescr. verb. 19, 5.
L. 3. quae res pign. 20, 3.
L. 25. pr. §. 1-4. de probat. 22, 3.
L. 1. de fide instr. 22, 4.
L. 13. de impens. in res dot. fact. 25, 1.
L. 1. de act. rer. amot. 25, 2.
L. 4. de agn. et alend. lib. 25, 3.
L. 2. pr. §. 1. si ventr. nom. mul. 25, 5.
L. 4. de concub. 25, 7.
L. 1. de tutelis. 26, 1.
L. 24. de tut. et rat. distr. 27, 3.
L. 92. de hered. inst. 28, 5.
L. 40. §. 1. 2. de test. mil. 29, 1.
L. 89. de leg. et fideic. III. 32.
L. 25. de liberat. leg. 34, 3.
L. 3. de reb. dub. 34, 5.
L. 7. si cui plus quam per leg. Falc. 35, 3.
L. 21. pr. §. 1. quando dies leg. 36, 2.
L. 7. vt leg. seu fideic. serv. 36, 3.
L. un. si tab. test. extab. 37, 2.
L. 10. de ventre in poss. mitt. 37, 9.
L. un. de iure patron. 37, 14.
L. 13. si quid in fraud. patr. fact. 38, 5.
L. 10. §. 9. de gradibus et adfin. 38, 10.
L. 38. de statu liberis. 40, 7.
L. 17. de liber. causa. 40, 12.
L. 5. quib. ad libert. proclam. 40, 13.
L. 2. §. 16. pro emtore. 41, 4.
L. 2. pro dote. 41, 9.
L. 2. pro suo. 41, 10.
L. 2. quorum bonorum. 43, 2.
L. 2. de riu. 43, 21.
L. 14. de precario. 43, 26.
L. 9. de doti mali et met. exc. 44, 4.
L. 17. de duob. reis const. 45, 2.

L. 28.

- L. 28. de fideiussor. et mandat. 46, 1.
 L. 108. de solution. et liberat. 46, 3.
 L. 1. iudicatum solui. 46, 7.
 L. 1. arborum furtim caesar. 47, 7.
 L. 1. vi bonor. rapt. et de turba. 47, 8.
 L. 1. de popularibus act. 47, 23.
 L. 2. de publ. iudiciis. 48, 1.
 L. 20. de quaestione. 48, 18.
 L. 3. de cadaueribus punitor. 48, 24.
 L. 2. a quib. appell. non licet. 49, 2.
 L. 26. ad municip. et de incolis. 50, 1.
 L. 5. pr. §. 1. de administr. rer. ad civ. pert. 50, 8.

Ex

PATERNI (*Tarruntini Paterni*) scriptis.

- L. 7. de re militari. 49, 16.

Ex

PROCVLI scriptis.

- L. 17. de pact. dotal. 23, 4.

Ex

POMPONII (*Sexti Pomponii*) scriptis.

- L. 2. §. 3. 4. de orig. iur. 1, 2.
 L. 10. de divis. rer. et qual. 1, 8.
 L. 7. de servit. praed. vrb. 8, 2.
 L. 24. de servit. praed. rust. 8, 3.
 L. 20. commun. diuid. 10, 3.
 L. 1. de quib. reb. ad eund. iud. 11, 2.
 L. 20. de euict. 21, 2.
 L. 2. de euict. rei vend. 21, 3.
 L. 45. de usuris et fruct. 22, 1.
 L. 6. de iure dot. 23, 3.
 L. 51. de donat. inter vir. et vx. 24, 1.
 L. 4. de auct. et conf. tut. 26, 8.
 L. 1. quando ex facto tut. 26, 9.
 L. 1. pr. §. 1. de fideiuss. 27, 7.
 L. 41. de hered. inst. 28, 5.
 L. 54. de leg. et fid. l. 30.

L. 1.

- L. 1. de manumissis vindicta. 40, 2.
 L. 1. pro hered. v. pro success. 41, 5.
 L. 1. de locis et itiner. publ. 43, 7.
 L. 2. de flumin. ne quid in flum. publ. 43, 12.
 L. 18. de verb. oblig. 45, 1.
 L. 24. de nouation. et deleg. 46, 2.

Ex

RUFINI (*Licinii Rufini*) scriptis.

- L. 59. de obligat. et action. 44, 7.

Ex

SABINI (*Masurii Sabini*) scriptis, etiam si in indice iureconsultorum Florentino nominatus sit, nullas leges sumtas esse ferunt. Vid. supra praefationem meam pag. XIV.

Ex

TERENTII (*Terentii Clementis*) scriptis.

- L. 5. de oper. seruor. 7, 7.
 L. un. de adempt. libert. 40, 6.
 L. 31. qui et a quib. manumissi. 40, 9.

Ex

TERTYLLIANI scriptis.

- L. 27. de LL. fenatc. 1, 3.

Ex

TRYPHONINI (*Claudii Tryphonini*) scriptis.

- L. 11. pr. §. 1. de postulando. 3, 1.
 L. 5. de fugitiuis. 11, 4.
 L. 19. de bon. poss. contra tab. 37, 4.

Ex

VENULEII (*Quint. Venuleii Saturnini*) scriptis.

- L. 2. de cloacis. 43, 23.
 L. 22. quod vi aut clam. 43, 24.
 L. 13. de duob. reis constit. 45, 1.

Ex

VALENTIS scriptis.

- L. 15. de annis leg. 33, 1.

Ex

Ex

ULPIANI scriptis.

- L. 10. §. 2. de iust. et iure. 1, 1.
 L. 6. de his qui sui vel alien. iur. 1, 6.
 L. 12. §. 1. de senator. 1, 9.
 L. 1. §. 2. de offic. cons. 1, 10.
 L. 3. de offic. praef. vrbi. 1, 12.
 L. 1. §. 3. de offic. quaest. 1, 13.
 L. 3. de offic. praetor. 1, 14.
 L. 2. de offic. praef. vigil. 1, 15.
 L. 1. de offic. praef. august. 1, 17.
 L. 7. de offic. praesidis. 1, 18.
 L. 1. de offic. iurid. 1, 20.
 L. 3. de iurisdict. 2, 1.
 L. un. §. 1. si quis ius dicenti non obtemp. 2, 3.
 L. 3. si quis in ius vocat. non ierit. 2, 5.
 L. 5. ne quis eum, qui in ius vocat. 2, 7.
 L. 6. de feriis et dilat. 2, 12.
 L. 1. pr. §. 1 - 5. de edendo. 2, 13.
 L. 1. §. 3. de procur. et defens. 3, 3.
 L. 3. de procur. et defens. 3, 3.
 L. 5. de procur. et defens. 3, 3.
 L. 7. de procur. et defens. 3, 3.
 L. 1. pr. §. 1. de calumniator. 3, 6.
 L. 21. de dolo malo. 4, 3.
 L. 36. de receptis. 4, 8.
 L. 1. nautae caup. 4, 9.
 L. 3. §. 1. eod. 4, 9.
 L. 1. de possess. hered. pet. 5, 5.
 L. 1. de fideicomm. hered. pet. 5, 6.
 L. 15. §. 7. de usufructu et quemadmodum. 7, 1.
 L. un. pr. quando dies usufr. legati. 7, 3.
 L. 3. de usufr. ear. rer. 7, 5.
 L. 12. pr. §. 1. de usu et habitat. 7, 8.
 L. 5. pr. §. 1 - 3. usufruct. quemadm. 7, 9.
 L. 13. pr. §. 1. commun. praed. 8, 4.
 L. 5. §. 5. de his qui effuder. 9, 3.

- L. 18. ad exhib. 10, 4.
L. 1. si mensor fals. mod. dix. 11, 6.
L. 15. de reb. cred. 12, 1.
L. 27. de reb. cred. 12, 1.
L. 3. de in litem iur. 12, 3.
L. 6. de condict. ob turp. caus. 12, 5.
L. 9. de condict. furt. 13, 1.
L. 3. de condict. Tritic. 13, 3.
L. 13. pr. §. 1. de pigner. act. 13, 7.
L. 1. de exercitor. act. 14, 1.
L. 1. de tributor. act. 14, 4.
L. 3. quod cum eo, qui in alien. potest. 14, 5.
L. 9. §. 1. de senatc. Maced. 14, 6.
L. 1. quando de pecul. act. 15, 2.
L. 15. de in rem verso. 15, 3.
L. 1. quod iussu. 15, 4.
L. 69. pro socio. 17, 2.
L. 4. §. 3. de in diem addict. 18, 2.
L. 4. pr. §. 1. de lege commissor. 18, 3.
L. 4. §. 1. de hered. vel act. vend. 18, 4.
L. 11. §. 18. de act. emt. vend. 19, 1.
L. 1. §. 1. de aestimat. 19, 3.
L. 3. quib. mod. pign. vel hypoth. solv. 20, 6.
L. 63. de aedil. edict. 21, 1.
L. 9. de sponsal. 23, 1.
L. 1. de insp. ventre. 25, 4.
L. 1. si mul. ventr. nom. 25, 6.
L. 1. de legit. tutor. 26, 4.
L. 12. pr. §. 1. de tutor. et curat. 26, 5.
L. 1. de contr. tut. act. 27, 4.
L. 11. quod falso tut. 27, 6.
L. 1. de magistr. conuen. 27, 8.
L. 7. de reb. eor. qui sub tut. 27, 9.
L. 1. pr. §. 1. de curat. furios. 27, 10.
L. 1. §. 11. 12. de dote praeleg. 33, 4.
L. 43. ad senatusc. Trebell. 36, 1.
L. 1. de bon. poss. 37, 1.

- L. 2. de bonor. poss. furios. 37, 3.
 L. 1. pr. §. 1. de bon. poss. sec. tab. 37, 11.
 L. un. §. 1. de bon. poss. ex test. mil. 37, 13.
 L. 5. pr. §. 1. de obseq. par. et patr. praeft. 37, 15.
 L. un. de libertis vniuersit. 38, 3.
 L. 4. vnde cognati. 38, 8.
 L. 1. §. 16. de successor. edicto. 38, 9.
 L. un. vnde vir. et vxor. 38, 11.
 L. un. §. 1. vt ex legib. senatc. bon. poss. 38, 14.
 L. 15. §. 16. de damno inf. et de suggrund. 39, 2.
 L. 8. de aqua et aqu. pluv. arc. 39, 3.
 L. 1. de manumiss. 40, 1.
 L. 1. de manumiss. quae seruis ad vniuers. 40, 3.
 L. 4. de iure aur. anulor. 40, 10.
 L. 16. §. 3. de liber. causa. 40, 12.
 L. 22. §. 5. eod. 40, 12.
 L. 6. si ingenuus esse dicet. 40, 14.
 L. 12. pr. §. 1. de adqu. v. amitt. poss. 41, 2.
 L. 2. de confess. 42, 2.
 L. 8. de cessione bonor. 42, 3.
 L. 1. quib. ex caus. in poss. eat. 42, 4.
 L. 3. pr. §. 1. 2. de separation. 42, 6.
 L. 1. §. 1-4. de interdictis. 43, 1.
 L. 1. §. 1. quod legatorum. 43, 3.
 L. 1. ne vis fiat ei qui in possess. 43, 4.
 L. 2. ne quid in loco publ. vel itinere. 43, 8.
 L. 1. de loco publico fruendo. 43, 9.
 L. un. ne quid in flum. publ. fiat quo aliter. 43, 13.
 L. un. vt in flum. publ. nav. lic. 43, 14.
 L. un. de ripa munienda. 43, 15.
 L. un. de vi et vi armata. 43, 16.
 L. 1. vti possidetis. 43, 17.
 L. 1. de superficiebus. 43, 18.
 L. 1. de itin. actuque priv. 43, 19.
 L. 1. de aqua quotid. et aestiv. 43, 20.
 L. un. pr. §. 1. de fonte. 43, 22.
 L. un. §. 3. 4. de remissionibus. 43, 25.

- L. I. § 4. 5. de arbor. caedend. 43, 27.
L. un. pr. §. I. de glande legenda. 43, 28.
L. I. pr. §. I. de homine libero exhib. 43, 29.
L. 3. §. 8. de hom. libero exhib. 43, 29.
L. I. § 5. de liberis exhib. it. ducendis. 43, 30.
L. un. pr. §. I. de vtrubi. 43, 31.
L. I. de migrando. 43, 32.
L. 2. de Saluiano interd. 43, 33.
L. II. de except. rei iud. 44, 2.
L. I. quarum rerum actio non dat. 44, 5.
L. I. pr. §. I. de litigiosis. 44, 6.
L. 3. de priuat. delict. 47, 1.
L. 7. §. I. de furtis. 47, 2.
L. I. de tigno iuncto. 47, 3.
L. I. si is qui testam. liber esse iussus. 47, 4.
L. un. §. 6. furti aduersus nautas. 47, 5.
L. I. si famil. furt. fec. dicet. 47, 6.
L. I. de iniur. et famos. libellis. 47, 10.
L. 2. de extraord. crimin. 47, 11.
L. 3. §. 5. de sepulchro violato. 47, 12.
L. I. de concussione. 47, 13.
L. I. §. I. de abigeis. 47, 14.
L. I. pr. §. I. de praeuaricat. 47, 15.
L. I. de furibus balnear. 47, 17.
L. I. §. I. de effractor. et expilat. 47, 18.
L. I. de custod. et exhibitione reor. 48, 3.
L. 8. de lege Cornel. de falsis. 48, 10.
L. I. ad leg. Iul. peculatus. 48, 13.
L. I. de lege Fabia de plagiariis. 48, 15.
L. I. pr. §. I. quis a quo appell. 49, 3.
L. un. §. I. 2. nihil innouari appell. 49, 7.
L. I. eum qui appell. in prouinc. defendi. 49, 11.
L. un. apud eum a quo appell. 49, 12.
L. 28. de iure fisci. 49, 14.
L. 2. de castrensi peculio. 49, 17.
L. I. de albo scribendo. 50, 3.
L. 2. §. 3. de vacat. et excus. muner. 50, 5.
L. 3.

- L. 3. de iure immunitatis. 50, 6.
- L. 1. de oper. publ. 50, 10.
- L. 1. §. 1. de pollicitation. 50, 12.
- L. 2. de proxeneticis. 50, 14.
- L. 3. §. 1. de censibus. 50, 15.

INDEX LEGVM
EX CODICE IN CHRESTOMATHIAM
TRANSLATARVM
SECUNDVM ALPHABETICAM IMPERA-
TORVM SERIEM DIGESTVS.

Ex

AELII (*Aelii Hadriani*) constitutionibus.

- L. 1. de testam. et quemadm. test. ord. lib. 6.
tit. 23.

Ex

ALEXANDRI (*Marci Aurelii Severi Alexandri
D. Antonini F. D. Severi N.*) constitutionibus.

- L. 1. de diuers. rescr. et pragm. sanct. 1. 23.
- L. 1. de off. praef. praetor. orient. 1, 26.
- L. 1. de offic. rect. prouinc. 1, 40.
- L. 1. de in ius vocando. 2, 2.
- L. 1. de errore aduocator. vel libellos. 2, 10.
- L. 1. de his quae vi metusue causa. 2, 20.
- L. 2. si tut. vel curat. interv. 2, 25.
- L. 1. si aduers. rem iudic. restit. 2, 27.
- L. 1. si aduers. vendition. 2, 28.
- L. un. si aduers. dotem. 2, 34.
- L. 1. qui et aduersus quos in integr. restit. 2, 42.
- L. un. etiam per procurat. 2, 49.
- L. 1. de vxoribus milit. 2, 52.

Ss 3

L. 4.

- L. 4. de iudiciis. 3, 1.
L. un. vbi conuen. qui certo loco. 3, 18.
L. 1. de lege Aquil. 3, 35.
L. 1. de noxal. action. 3, 41.
L. 2. de reb. credit. et iureiur. 4, 1.
L. 3. an seruus pro suo facto post manum. 4, 14.
L. 5. de pigner. actione. 4, 24.
L. 5. si seruus export. veneat. 4, 55.
L. 3. si mancip. ita venier. 4, 56.
L. 2. si mancip. ita fuerit alien. 4, 57.
L. 5. de loc. et conduct. 4, 65.
L. 4. de iure dot. 5, 12.
L. 2. de dote cauta n. numer. 5, 15.
L. 1. de repud. et iudicio de morib. 5, 17.
L. 1. rerum amotar. 5, 21.
L. 1. de confirm. tutore 5, 29.
L. 1. quando mulier tut. off. fungi pot. 5, 35.
L. 1. si tut. v. curat. non gess. 5, 55.
L. 1. de fideiuss. tut. vel curator. 5, 57.
L. 7. de excus. tutor. 5, 62.
L. 2. de obseq. patr. praest. 6, 6.
L. 1. de bon. poss. contra tab. 6, 12.
L. 1. de success. edict. 6, 16.
L. 3. de collationibus. 6, 20.
L. 3. de hered. inst. et quae pers. 6, 24.
L. 2. de lib. praet. vel exhered. 6, 28.
L. 3. de his quib. vt indign. hered. 6, 35.
L. 1. ad senatc. Orfitian. 6, 57.
L. 4. de fideic. libertat. 7, 4.
L. 6. de seruo pign. dato manum. 7, 8.
L. 4. qui manumitt. non possunt et ne in fraud.
7, 11.
L. 1. de ord. cognationum. 7, 19.
L. 1. de vfucap. pro donato. 7, 27.
L. un. de vfucap. pro dote 7, 28.
L. 1. quib. non obiicit. longi temp. praescri. 7, 35.
L. 1. si a non compet. iud. iudicatum. 7, 48.
L. 3.

- L. 3. si ex fals. instr. vel testim. 7, 58.
- L. 1. si pendente appell. 7, 66.
- L. 2. si vnus ex plurib. appell. 7, 68.
- L. 1. qui bon. ced. possunt. 7, 71.
- L. 2. de reuocand. his quae in fraud. cred. 7, 75.
- L. 5. qui potior. in pign. hab. 8, 18.
- L. 2. si in causa iud. pign. capt. fit. 8, 23.
- L. 1. de partu pign. et omni causa. 8, 25.
- L. 2. de distract. pign. 8, 28.
- L. 2. si pignor. conuent. numerat. 8, 33.
- L. 1. de pactis pign. et de lege commiss. 8, 35.
- L. 2. de inutil. stipulat. 8, 39.
- L. 10. de fideiuss. et mandat. 8, 41.
- L. 1. de nouat. et deleg. 8, 42.
- L. 1. ad leg. Iul. maiest. 9, 8.
- L. 9. ad leg. Iul. de adult. et stupro. 9, 9.
- L. 4. de his qui sibi adscrib. in testam. 9, 23.
- L. 1. de crimine stellionatus. 9, 34.
- L. 2. de iniuriis. 9, 35.
- L. 1. de calumniator. 9, 46.
- L. 2. de bon. proscript. s. damnat. 9, 49.
- L. 2. de bon. eor. qui mort. sibi consciv. 9, 50.
- L. un. de vendit. rer. fiscal. 10, 4.
- L. un. poenis fiscal. credit. praeferri. 10, 7.
- L. 1. de delatoribus. 10, 11.
- L. un. de reis postulatis. 10, 58.
- L. un. de peric. success. parent. 10, 61.
- L. un. si propter inimicit. creat. facta sit. 10, 66.
- L. 1. de tabular. scribis logographis. 10, 69.
- L. un. de solut. et liberat. deb. civ. 11, 39.

Ex

ANASTASII (*Fl. Valerii Anastasii*) constitutionibus.

- L. 5. de curat. furiosi vel prodigi. 5, 70.
- L. 1. vt nemini liceat in emt. specier. 10, 27.

Ex

ANTONINI (*Antonini Caracallae*) constitutionibus.

L. 1. de Iudaeis et coelicolis. 1, 9.

L. 1. de aduocat. diuersor. iudicior. 2, 7.

L. 1. de aduocat. fisci. 2, 9.

L. 1. vbi et ap. quem cognitio. 2, 47.

L. un. de reputation. 2, 48.

L. 2. quib. ex caus. maior. in integr. rest. 2, 54.

L. 1. de recept. arbitris. 2, 56.

L. 2. de ord. iudicior. 3, 8.

L. 2. de seruit. et aqua. 3, 34.

L. 1. de condict. indeb. 4, 5.

L. 1. si propt. publ. pensit. 4, 46.

L. 4. qui petant. tutor. vel curat. 5, 31.

L. un. vbi petantur tutor. 5, 32.

L. un. ne tutor vel curat. vectigal. cond. 5, 41.

L. 1. de aliment. pupillo praeft. 5, 50.

L. 2. de in litem iurando. 5, 53.

L. 1. de vsuris pupillar. 5, 56.

L. 1. de excusat. veteranor. 5, 65.

L. 3. de testam. militis. 6, 21.

L. 2. de repud. vel abstin. hered. 6, 31.

L. 1. de his quae sub modo leg. vel fideic. 6, 45.

L. 1. de vindicta libertate et ap. concil. 7, 1.

L. 1. de his qui a non dom. manum. sunt. 7, 10.

L. 1. de vsur. rei iudicatae. 7, 54.

L. un. de confessis. 7, 59.

L. 2. de priuil. fisci. 7, 73.

L. 1. in quib. caus. pign. vel hypoth. tacite contr.
8, 15.

L. un. si commun. res pign. data sit. 8, 21.

L. 4. de euersionibus. 8, 45.

L. 1. ad senatusc. Turpill. 9, 45.

L. 1. de fiscal. vsuris. 10, 8.

L. un. de sentent. adv. fisc. latis. 10, 9.

L. 1. de his qui non implet. stipend. 10, 54.

L. 1. de his qui in exil. dati. 10, 59.

L. 2.

- L. 2. de filiisfam. et quemadm. pro his. 10, 60.
- L. un. de potior. ad munera nomin. 10, 65.
- L. 1. de iure reipublicae. 11, 29.
- L. 1. de vendend. reb. ciuitat. 11, 31.
- L. 1. de debitor. ciuitat. 11, 32.
- L. un. de peric. eor. qui pro magistr. 11, 34.
- L. un. de his qui ex offic. quod admin. 11, 38.
- L. 1. de re militari. 12, 36.

Ex

ANTONINI (*M. Aurelii* *) *Antonini Philosophi*)
constitutionibus.

- L. 1. quomodo et quando iudex sentent. prof. 7, 43.
- L. 1. de poenis. 9, 47.

Ex

ANTONINI et VERI (*M. Aurelii Antonini Philo-*
sophi, et *L. Aelii Aurelii Veri*, siue diuorum
fratrum) constitutionibus.

- L. 2. de procuratoribus. 2, 13.
- L. 2. de alend. liberis ac parent. 5, 25.
- L. 1. de patria potest. 8, 47.

Ex

ANTONINI PII (*T. Aurelii Fulvii Antonini Pii*)
constitutionibus.

- L. 1. si aduers. creditor. 2, 38.
- L. 1. de legatis. 6, 37.

Ex

ANTONINI et SEVERI constitutionibus. Vid. infra
Severus et Antoninus.

Ex

ARCADII (*Arcadii et Honorii*) constitutionibus.

- L. 6. de episcop. audient. 1, 4.
- L. 1. de his, qui ad eccles. confug. 1, 12.
- L. 1. quando libellus princ. datus. 1, 20.

Ss 5

L. un.

*) In libris manuscript., quorum auctoritatem post
Spangenbergium secuti sumus, male legitur *Aelius*

- L. un. de offic. com. sacr. largition. 1, 32.
 L. 1. de offic. com. sacri palat. 1, 34.
 L. un. de his quae potent. nomine. 2, 15.
 L. 1. vbi quis de curiali vel cohort. 3, 23.
 L. 3. quae res venire non possunt. 4, 40.
 L. 2. de natural. liber. et matribus eorum. 5, 27.
 L. 3. quorum bonorum. 8, 2.
 L. 8. vnde vi. 8, 4.
 L. 2. si per vim vel alio modo absent. pert. fit
 poss. 8, 5.
 L. 16. de accusat. et inscript. 9, 2.
 L. un. ad leg. Iuliam de ambitu. 9, 26.
 L. un. de abigeis. 9, 37.
 L. un. de superexactionibus. 10, 20.
 L. un. de collat. aeris. 10, 29.
 L. un. si curialis relicta civ. rus hab. 10, 37.
 L. un. de argenti pretio. 10, 76.
 L. 4. de nauicular. seu naucles. 11, 1.
 L. 1. de nauib. non excusandis. 11, 3.
 L. un. ne quid oneri publ. impon. 11, 4.
 L. 2. de canone frumentar. 11, 22.
 L. 4. de aquaeductu. 11, 42.
 L. un. de Maiuma. 11, 45.
 L. un. quib. ad conduct. praedior. 11, 72.
 L. 1. de collat. fundor. fiscal. 11, 73.
 L. un. de grege dominico. 11, 75.
 L. 1. de cupressis ex luco Daphnensi. 11, 77.
 L. 2. de praetor. et honore praeturae. 12, 2.
 L. 1. de comit. consistorianis. 12, 10.
 L. 1. de excoctione et translat. 12, 39.
 L. 3. de militari veste. 12, 40.
 L. un. de oblatione votorum. 12, 49.

Ex

ARCADII, GRATIANI et THEODOSII constitutio-
 nibus. Vid. *Gratianus*, *Theodosius* et *Ar-*
cadius.

Ex

Ex

ARCADII. HONORII et THEODOSII *iunioris*, (seu *Arcadii*, *Theodosi*. et *Honorii*, seu *Honorii*, *Arcadii* et *Theodosii*) constitutionibus.

- L. 1. de offic. ciuil. iud. 1, 45.
- L. un. ne rei militaris comitib. 1, 47.
- L. 2. ne liceat potent. patrocini. 2, 14.
- L. 2. quando liceat vnicuiq. 3, 27.
- L. un. §. 3. de suffragio. 4, 3.
- L. 9. de aedific. priuatis. 8, 10.
- L. un. de crim. peculat. 9, 28.
- L. un. de his qui a princ. vacat. accep. 10, 44.
- L. 16. de excusat. muner. 10, 47.
- L. 3. de vestib. holoberis et aurat. 11, 8.
- L. un. de annon. ciuil. 11, 24.
- L. 4. de censib. et censitor. 11, 57.
- L. 20. de agentibus in rebus. 12, 20.
- L. 3. de desertoribus. 12, 46.
- L. un. de tractoriis et statuiis. 12, 52.
- L. 1. de apparitor. proconf. 12, 56.

Ex

ARCADII, VALENTINIANI II. et THEODOSII constitutionibus. Vid. *Valentinianus II.*, *Theodosius* et *Arcadius*.

Ex

AVRELIANI (*L. Domitii Aurelii Valerii Aureliani*) constitutionibus.

- L. 1. de his qui ven. aetat. impetrar. 2, 45.

Ex

CARI constitutionibus.

- L. 8. de sacros. eccl. 1, 2.

Ex

CARI, CARINI et NUMERIANI constitutionibus.

- L. 4. de testibus. 4, 20.

Ex

Ex

CARINI et NUMERIANI constitutionibus.

L. 19. ex quib. caus. infam. irrog. 2, 12.

L. 17. de inoff. testam. 3, 28.

Ex

CLAVDII (*M. Aurelii Flavii Claudii*) constitutionibus.

L. 2. de diuers. rescr. et pragmat. sanct. 1, 23.

Ex

CONSTANTINI (*Fl. Valerii Constantini M.*) constitutionibus.

L. 1. de his qui in eccles. manumitt. 1, 13.

L. 2. de prec. imp. offer. 1, 19.

L. 2. vt lite pend. vel post prouocat. 1, 21.

L. 4. de diuers. rescr. et pragmat. sanct. 1, 23.

L. un. de offic. procons. et leg. 1, 35.

L. 1. de offic. diuers. iud. 1, 48.

L. 5. de postulando. 2, 6.

L. 1. de formulis et impetration. 2, 58.

L. 4. de iurisdic. omnium iudic. 3, 13.

L. un. quando imp. inter pupillos. 3, 14.

L. 1. vbi senatores vel clarissimi. 3, 24.

L. 5. vbi causae fiscales vel diuinae dom. 3, 26.

L. 1. de eunuchis. 4, 42.

L. 2. de patribus qui fil. suos distrax. 4, 43.

L. 4. de vectigal. et commiss. 4, 61.

L. un. de concubinis. 5, 26.

L. 2. si ex plurib. tut. vel curat. omnes. 5, 40.

L. 7. de codicillis. 6, 36.

L. 1. de quadriennii praeser. 7, 37.

L. 2. de poena iud. qui male iud. 7, 49.

L. 7. comminationes epistol. progr. 7, 57.

L. 2. de litigiosis. 8, 37.

L. 2. quae sit longa consuetudo. 8, 53.

L. 2. de custodia reorum. 9, 4.

L. un. si quis eam cuius tut. fuerit corrup. 9, 10.

L. un.

- L. un. de mulierib. quae se propr. serv. iunx. 9, 11.
 L. un. de emendat. servor. 9, 14.
 L. un. de his qui par. vel lib. occid. 9, 17.
 L. 4. de maleficis et mathemat. 9, 18.
 L. 16. ad leg. Fabiam de plagiar. 9, 20.
 L. 2. de abolitionibus. 9, 42.
 L. un. de his qui se deferunt. 10, 13.
 L. un. si liberal. imp. socius. 10, 14.
 L. 3. de exactoribus tributor. 10, 19.
 L. 1. de cap. et distrah. pignor. trib. causa. 10, 21.
 L. un. de praebendo salario. 10, 36.
 L. 1. de excus. artificum. 10, 64.
 L. 1. de ponderatorib. et auri illat. 10, 71.
 L. 1. de his quae ex publ. collat. illata sunt. 10, 73.
 L. un. de gladiator. pen. toll. 11, 43.
 L. un. de capitat. civ. cens. exim. 11, 48.
 L. 1. in quib. caus. col. censiti dom. accus. poss. 11, 49.
 L. 2. de fundis patrimon. et saltuens. 11, 61.
 L. 3. de dignitatib. 12, 1.
 L. un. de castrensi omnium palat. pec. 12, 31.
 L. un. de perfectissimatus dignitate. 12, 33.
 L. un. de salgamo hospit. non praest. 12, 42.
 L. 3. de veteranis. 12, 47.
 L. 1. de filiis official. militar. 12, 48.
 L. 1. de cursu publ. et angar. et parang. 12, 51.
 L. 1. de lucris aduocator. et concuss. 12, 62.

Ex

CONSTANTINI, CONSTANTII et CONSTANTIS constitutionibus.

- L. 6. de dilationibus. 3, 11.
 L. 1. de infirmand. poen. coelibatus. 8, 58.

Ex

CONSTANTINI et LICINII constitutionibus.

- L. 3. de longi temp. praescript. quae pro lib. 7, 22. *)

Ex

*) Rectius haec constitutio tribuitur Constantino soli;
et ita etiam *Wielingius* in *invispr. rest.*

Ex

CONSTANTINI A. et CONSTANTII C. constitutionibus.

L. 11. qui dare tutor vel cur. possunt. 5, 34.

L. 8. de reuocandis donation. 8, 56.

Ex

CONSTANTINI et CONSTANTIS AA. constitutionibus.

L. 2. de cohortal. princip. 12, 58.

Ex

CONSTANTINI A. et IULIANI CAES. constitutionibus.

L. 1. de apostatis. 1, 7.

Ex

CONSTANTII (*Constantii Chlorig A.*) constitutionibus.

L. 1. pr. §. 1. 2. de pagan. et sacrific. 1, 11.

L. 1. de offic. praetor. 1, 39.

L. un. de inoff. dotib. 3, 30.

L. 3. de exactorib. tribut. 10, 19.

L. 1. de curiosis et stationar. 12, 23.

Ex

CONSTANTII et CONSTANTIS A. A. *fratr.* constitutionibus.

L. 2. de operib. publ. 8, 12.

Ex

CONSTANTII et MAXIMIANI AGG. et SEVERI et MAXIMIANI CAES. constitutionibus.

L. 1. de feriis. 3, 12.

L. 5. de tutore vel cur. qui satis non dedit. 5, 42.

Ex

DECII (*Cn. Traiani Decii*) constitutionibus.

L. 2. vbi causa status agi debeat. 3, 22.

Ex

Ex
 DIOCLETIANI (*C. Aurelii Valerii Diocletiani*)
 constitutionibus.

L. un. vt nemo inuitus agere vel accus. 3, 7.

Ex
 DIOCLETIANI *Eiusdem* et C. AVRELII VALERII
 MAXIMIANI constitutionibus.

L. 1. si contra ius vel vtil. publ. 1, 22.

L. 20. de transaction. 2, 4.

L. un. de error. calculi. 2, 5.

L. un. vt quae defunt aduocat. part. 2, 11.

L. un. si in communi eademque causa. 2, 26.

L. 1. si aduers. vendit. pignor. 2, 29.

L. 1. si aduers. donation. 2, 30.

L. 4. si aduers. libertat. 2, 31.

L. 1. si aduers. solut. a tutor. 2, 33.

L. 2. si aduers. delictum. 2, 35.

L. un. si aduers. vsucapion. 2, 36.

L. 2. si minor se maior. dix. 2, 43.

L. 1. si maior fact. rat. hab. 2, 46.

L. un. de alienat. iud. mut. causa. 2, 55.

L. un. de satisdando. 2, 57.

L. 2. qui leg. pers. standi in iudic. hab. 3, 6.

L. 1. vbi de ratiociniis tam publ. 3, 21.

L. 13. de rei vindicatione. 3, 32.

L. 24. famil. erciscundae. 3, 36.

L. 5. communi diuidundo. 3, 37.

L. 3. commun. vtriusq. iudicii tam fam. erc. 3, 38.

L. 8. ad exhib. 3, 42.

L. 14. si certum petat. 4, 2.

L. 10. de condict. ob caus. dator. 4, 6.

L. 4. de condict. ob turp. caus. 4, 7.

L. 1. de condict. furtiua. 4, 8.

L. 3. de condict. ex lege et sine causa. 4, 9.

L. 3. ne vxor pro marito. 4, 12.

L. 5. ne filius pro patre. 4, 13.

L. 7.

- L. 7. de hereditar. action. 4, 16.
L. un. ex delictis defunct. in quant. 4, 17.
L. 8. de fide instr. et amiss. eor. 4, 21.
L. 1. de commodato. 4, 23.
L. 4. de instit. et exercit. act. 4, 25.
L. 8. quod cum eo qui in aliena potest. 4, 26.
L. 1. per quas pers. nobis adqu. 4, 27.
L. 1. de nautico foenore. 4, 33.
L. un. si seruus extero se emi mandav. 4, 36.
L. 7. de hered. vel act. vend. 4, 39.
L. 2. de rescind. vendit. 4, 44.
L. 3. eod. 4, 44.
L. 6. de peric. et commodo rei vend. 4, 48.
L. 17. de action. E. V. 4, 49.
L. 9. si quis alteri vel sibi sub alt. nom. 4, 50.
L. 6. de reb. alien. non alien. 4, 51.
L. 3. de commun. rer. alien. 4, 52.
L. 7. de pact. inter emt. et vend. compos. 4, 54.
L. 3. de aedilit. action. 4, 58.
L. 7. de rer. permutat. 4, 64.
L. 8. eod. 4, 64.
L. 1. de sponsal. et arris. 5, 1.
L. un. ne pro dote mulier. bona. 5, 22.
L. un. diuort. facto ap. quem. 5, 24.
L. 3. si mater indemn. promis. 5, 46.
L. 2. vbi pupilli educ. deb. 5, 49.
L. 7. arbitrium tutelae. 5, 51.
L. 3. de auct. praest. 5, 59.
L. un. de actore a tut. vel cur. dando. 5, 61.
L. 8. de praediis et aliis reb. minorum. 5, 71.
L. 1. de seruis fugitiv. et libert. mancip. civ. 6, 1.
L. 19. de furtis et seruo corrupt. 6, 2.
L. 1. si in fraud. patr. a lib. alien. 6, 5.
L. 1. de iure aureor. annul. et de natal. 6, 8.
L. 2. vnde liberi. 6, 14.
L. 4. vnde legit. et vnde cogn. 6, 15.
L. 2. de repud. bon. poss. 6, 19.

- L. 4. qui test. fac. poss. 6, 22.
- L. 2. de postum. hered. inst. 6, 29.
- L. 14. de iure deliberandi. 6, 30.
- L. 3. si quis aliquem test. proh. vel coeg. 6, 34.
- L. 22. de fideicomiss. 6, 42.
- L. 5. de falsa caus. adi. legat. 6, 44.
- L. 12. ad leg. Falcid. 6, 50.
- L. 6. quando dies leg. vel fid. 6, 53.
- L. 4. de suis et legit. lib. 6, 55.
- L. 1. commun. de success. 6, 59.
- L. 5. de ingen. manumiss. 7, 14.
- L. 15. de liberali causa. 7, 16.
- L. 2. quib. ad libert. proclam. non licet. 7, 18.
- L. 2. de collus. detegenda 7, 20.
- L. 7. ne de statu defunct. post quinquen. 7, 21.
- L. un. de pecul. eius qui lib. mer. 7, 23.
- L. 4. de vsucap. pro herede. 7, 29.
- L. 5. de adquir. et retin. possess. 7, 32.
- L. 2. de praescr. longi temp. 7, 33.
- L. 3. in quib. caus. cessat longi temp. praescr. 7, 34.
- L. 8. de sentent. et interloc. omn. iud. 7, 45.
- L. 1. de fruct. et litium expens. 7, 51.
- L. 1. inter alios acta vel iudicata. 7, 60.
- L. 1. de his qui per met. iud. non appell. 7, 67.
- L. 4. de bon. auct. iud. possid. 7, 72.
- L. 3. de interdictis. 8, 1.
- L. un. quor. legator. 8, 3.
- L. un. vti possidet. 8, 6.
- L. 2. de lib. exhib. 8, 8.
- L. 19. de pignor. et hypoth. 8, 14.
- L. 4. de his qui in prior. cred. loc. succed. 8, 19.
- L. 3. si antiq. cred. pign. vend. 8, 20.
- L. 2. si pign. pignori datum sit. 8, 24.
- L. 5. si vend. pignore agatur. 8, 30.
- L. 8. de except. seu praescr. 8, 36.
- L. 8. de contrah. et committ. stipul. 8, 38.
- L. 4. de duobus reis stipul. 8, 40.

- L. 12. de solut. et liberat. 8, 43.
 L. 2. de acceptilat. 8, 44.
 L. 1. de emancip. liberor. 8, 49.
 L. 16. de postlim. reuers. 8, 51.
 L. 9. de donation. 8, 54.
 L. 3. de donation. quae sub modo. 8, 55.
 L. 3. de donat. causa mortis. 8, 57.
 L. un. ad leg. Viselliam. 9, 21.
 L. un. de mutat. nominis. 9, 25.
 L. 9. de decurion. et filiis eor. 10, 31.
 L. 2. si seruus aut libertus ad decur. 10, 32.
 L. 4. de municip. et originariis. 10, 38.
 L. 4. de incolis et ubi quis domicil. hab. 10, 39.
 L. 4. quemadm. ciuil. munera indic. 10, 42.
 L. 2. de his qui sponte publ. mun. sub. 10, 43.
 L. 1. de decretis decur. super immun. 10, 46.
 L. 1. qui aetate vel profess. se excus. 10, 49.
 L. 2. qui morbo se excus. 10, 50.
 L. 4. de his qui numero liberor. 10, 51.
 L. un. de athleticis. 10, 53.
 L. 2. quib. munerib. excus. 10, 55.
 L. un. de libertinis. 10, 56.
 L. un. de infamib. 10, 57.
 L. 2. ne quis liber inuitus actum reipubl. 11, 36.
 L. un. de expens. ludor. publ. 11, 41.
 L. un. ne rustic. ad vllum obseq. deuocent. 11, 54.

Ex

DIVORVM FRATRVM constitutionibus. Vid. *Antoninus Philosophus* et *Aurelius Verus*.

Ex

GALLIENI (*P. Aurelii Licinii Gallieni*) constitutionibus.

- L. 7. de probationibus. 4, 19.
 L. 3. de in lit. dando tut. 5, 44.

Ex

Ex

GALLIENI et VALERIANI constitutionibus. Vid.
Valerianus et Gallienus.

Ex

GALLI (*C. Vibii Treboniani Galli et Vibii Vol-*
lusiani filii) constitutionibus.

L. 16. de negotiis gestis. 2, 19.

Ex

GORDIANI (*M. Antonini Gordiani iunioris*) con-
stitutionibus.

L. 1. ne fiscus vel republ. 2, 18.

L. 1. de filiofamilias minore, 2, 23.

L. 2. si minor ab hered. se abst. 2, 39.

L. 1. si vt omiff. hered. 2, 40.

L. un. in integr. rest. post. 2, 50.

L. 4. de restit. milit. 2, 51.

L. 9. de compensat. 4, 31.

L. 16. de vsuris. 4, 32.

L. 1. quando lic. ab empt. discedere. 4, 45.

L. 7. de nuptiis. 5, 4.

L. 9. de donat. inter virum et vxor. 5, 16.

L. 3. quando ex facto tutor. vel cur. min. 5, 39.

L. 1. de diuid. tut. et pro qua parte quisque. 5, 52.

L. 2. si tutor vel curat. reipubl. causa abierit. 5, 64.

L. 2. si quis ignorans rem minor. esse. 5, 73.

L. 2. si maior factus alienat. fact. sine decreto. 5, 74.

L. 4. de magistrat. conueniendis. 5, 75.

L. 11. de operis libertor. 6, 3.

L. un. quando non petent. partes petent. accresc.

6, 10.

L. 2. de bon. poss. secund. tab. 6, 11.

L. 1. de bon. poss. contra tab. 6, 13.

L. 1. de indicta viduitate et lege Iul. Miscella. 6, 40.

L. 4. de vsur. et fruct. legator. 6, 47.

L. 2. de serv. reipubl. manumitt. 7, 9.

L. 1. si aduers. cred. praescr. oppon. 7, 36.

Tt 2

L. 1.

- L. 1. de alluion. et paludibus. 7, 41.
 L. 3. de sentent. quae sine certa quant. prof. 7, 46.
 L. 1. sentent. rescindi non posse. 7, 50.
 L. 4. de re iudicata. 7, 52.
 L. 5. de execut. rei iud. 7, 53.
 L. 2. si plures vna sent. condemn. sunt. 7, 55.
 L. 2. quib. res iud. non nocet. 7, 56.
 L. 1. de precar. et Saluiano interd. 8, 9.
 L. un. etiam ob chirogr. pecun. pign. teneri. 8, 27.
 L. 2. de iure domini impetrando. 8, 34.
 L. 2. creditorem euictionem pign. non debere.
 8, 46.
 L. 1. de adoption. 8, 48.
 L. 2. ad leg. Cornel. de ficariis. 9, 16.
 L. 1. vi bonor. raptor. 9, 33.
 L. 6. de sententiam passis. 9, 51.
 L. 3. de iure fisci. 10, 1.
 L. 1. de conuen. fisci debitor. 10, 2.
 L. 2. de fide et iure hastae fiscal. 10, 3.
 L. un. de vacat. publ. muneris. 10, 45.
 L. un. de sumt. recuper. 10, 67.
 L. un. si post creat. quis decess. 10, 68.
 L. 2. quo quisque ord. conuen. 11, 35.
 L. 4. de castr. pec. militum. 12, 37.

Ex

GRATIANI, THEODOSII et ARCADII A. A. A. constitutionibus.

- L. 1. de locat. praed. civ. 11, 70.

Ex

GRATIANI et VALENTINIANI II. *Valentiniani senioris filiorum* constitutionibus.

- L. 5. de fundis rei priuatae. 11, 65.

Ex

GRATIANI, VALENTINIANI, THEODOSII et ARCADII constitutionibus.

- L. 2. de diuers. offic. et apparit. iud. 12, 60.

Ex

Ex

GRATIANI, F. VALENTINIANI II. et THEODOSII
constitutionibus.

- L. I. de mandat. principum. I, 15.
- L. un. de senatusconf. I, 16.
- L. I. de offic. magist. milit. I, 29.
- L. I. de sportul. et sumtib. in div. iud. 3, 2.
- L. un. si rector prouinc. vel ad eum pertin. 5, 2.
- L. un. si quacunque praedit. potest. vel ad eum. 5, 7.
- L. 2. de secund. nupt. 5, 9.
- L. I. ne fideiussores vel mandatores. 5, 20.
- L. 4. pro quibus caus. serui pro praem. lib. acc. 7, 13.
- L. 6. quorum appell. non recip. 7, 65.
- L. 2. ad leg. Iul. repetundar. 9, 27.
- L. 3. de crim. sacrilegii. 9, 29.
- L. I. de petit. bon. sublati. 10, 12.
- L. un. de superindicto. 10, 18.
- L. I. de canone largition. titulor. 10, 33.
- L. un. de auro coronario. 10, 74.
- L. 3. de metallar. et metall. 11, 6.
- L. un. de honorator. vehiculis. 11, 19.
- L. un. de mendicantibus validis. 11, 25.
- L. 3. de spectac. et scaenic. 11, 40.
- L. 4. de agricol. et mancip. domin. 11, 67.
- L. un. de quaestor. et magistr. offic. 12, 6.
- L. I. de primicerio et secundicer. 12, 7.
- L. I. vt dignit. ordo seruet. 12, 8.
- L. I. de proxim. sacror. scrib. 12, 19.
- L. 3. de priuil. eor. qui in sac. pal. mil. 12, 29.
- L. I. publ. laetit. vel conf. nunt. 12, 64.

Ex

GRATIANI, VALENTINIANI et VALENTIS consti-
tutionibus. Vid. *Valentinian. Valens et Gra-
tianus.*

Ex

HADRIANI (*Aelii Hadriani*) constitutionibus. Vid.
supra Aelius.

Ex

HELVII (*Helvii Pertinacis*) constitutionibus. Vid.
Pertinax.

Ex

HONORII constitutionibus.

L. 3. de princip. agent. in rebus. 12, 22 *).

Ex

HONORII, ARCADIJ et THEODOSII constitutionibus. Vid. *Arcadius, Honorius et Theodosius iunior, et Theodosius, Arcadius et Honorius.*

Ex

HONORII et THEODOSII iunioris constitutionibus.

L. 2. ne sanct. bapt. iteretur. 1, 6.

L. 1. ne christian. mancip. haeret. 1, 10.

L. un. de offic. com. sacri patrim. 1, 35.

L. 5. de adfessor. et domest. 1, 51.

L. 1. vt nemo priuatus titul. praed. 2, 16.

L. un. de prohib. sequestr. pecun. 4, 4.

L. 11. solut. matr. quemadm. dos pet. 5, 18.

L. un. si dos const. matr. solut. fuerit. 5, 19.

L. 8. si aliena res pign. data sit. 8, 16.

L. 8. quae res pign. obl. possunt. 8, 17.

L. 1. de iure liberor. 8, 59.

L. un. de Nili aggerib. non rumpend. 9, 38.

L. 3. de requirendis reis. 9, 40.

L. 2. ne fiscus rem quam vend. euinc. 10, 5.

L. 2. de immunit. nemini concedenda. 10, 25.

L. un. de auri publ. persecutor. 10, 72.

L. un. de irenarchis. 10, 75.

L. 6. de naufragiis. 11, 5.

L. un. de priuil. corporat. 11, 14.

L. un. de priuil. vrb. Constant. 11, 20.

L. un.

*) Rectius tribuitur *Honorio et Theodosio*. Exemplar
Spangenbergianum eam cum aliis libris tribuit
Honorio soli.

- L. un. de venat. ferar. II, 44.
- L. 17. de agricol. et censit. II, 47.
- L. 3. de priuil. domus Augustae. II, 74.
- L. un. de comit. et tribun. scholar. 12, II.
- L. un. de comit. et archiatr. sacr. pal. 12, 13.
- L. un. de comit. qui prov. reg. 12, 14.
- L. un. de praepos. labor. 12, 18.
- L. 1. de decanis. 12, 27.
- L. un. de mensuribus. 12, 28.
- L. 7. de metatis et epitemet. 12, 41.
- L. 3. de commeatu. 12, 43.
- L. un. de littor. et itiner. custod. 12, 45.
- L. 2. de apparit. praef. vrb. 12, 54.
- L. 4. de executor. et exactor. 12, 61.

Ex

HONORII et THEODOS. A. A. et CONSTANT. A. *)
constitutionibus.

- L. 4. de bon. vacant. et de incorp. 10, 10.

Ex

IOVIANI (*Fl. Ioviniani s. Ioviani*) constitutionibus.
L. 2. de erogatione milit. annonae. 12, 38.

Ex

IULIANI (*Flavii Claudii Iuliani Apostatae*) con-
stitutionibus.

- L. 5. de pedaneis iudicib. 3, 3.
- L. 1. de confort. eiusd. litis. 3, 40.
- L. 5. de sepulchro violato. 9, 19.
- L. 3. de collat. fundor. patrim. II, 64.
- L. 1. de diuers. praed. vrb. et rust. templ. II, 69.

Ex

IULII (*C. Iulii Maximini*) constitutionibus. Vid.
Maximinus.

T t 4

Ex

*) Verba: et Constant. A. in nonnullis libris absunt.
Wielingius etiam l. c. hanc constitutionem tribuit
Honorio et Theodosio.

Ex

IVSTINIANI constitutionibus.

Prooem. institut.

L. 8. de summa trinit. 1, 1.

L. 23. de sacros. eccl. 1, 2.

L. 1. §. 4. de vet. iure enucl. 1, 17.

L. 1. §. 1. de off. praef. praetor. Africae. 1, 27.

L. un. de contract. iudicum. 1, 53.

L. 7. de temp. in integr. restit. tam minor. 2, 43.

L. 3. de iureiur. propt. calum. dando. 2, 59.

L. 3. de plus petitione. 3, 10.

L. 13. de vfufr. et habitat. 3, 33.

L. 3. de aleatorib. et alear. lusu. 3, 43.

L. un. vt actiones et ab heredibus et contra
hered. 4, 11.

L. 3. de constit. pecun. 4, 18.

L. 22. ad senatc. Vellei. 4, 29.

L. 6. pro socio. 4, 37.

L. 3. de iure emphyteut. 4, 66.

L. un. §. 7. de rei vxor. act. 5, 13.

L. 3. quando tut. vel cur. esse defin. 5, 60.

L. 11. de impub. et aliis subst. 6, 26.

L. 3. de verb. et rer. signif. 6, 38.

L. un. de his quae poenae nom. in test. 6, 41.

L. 2. commun. de leg. et fideic. 6, 43.

L. 6. de condit. insertis. 6, 46.

L. 1. de incertis personis. 6, 48.

L. un. §. 10. 11. de caduc. toll. 6, 51.

L. 13. §. 1. 2. de legitim. hered. 6, 58.

L. un. de lege Fufia Canin. toll. 7, 3.

L. un. de dedititia lib. toll. 7, 5.

L. un. de latina lib. toll. 7, 6.

L. un. §. 7. de communi seruo manum. 7, 7.

L. 3. commun. de manumiff. 7, 15.

L. 1. de adfert. tollenda. 7, 17.

L. un. de senatc. Claudiano toll. 7, 24.

L. un. de nudo iure Quirit. toll. 7, 25.

L. un.

- L. un. de vsucap. transform. 7, 31.
 L. 2. de annali exc. Ital. contr. toll. 7, 40.
 L. un. de sentent. quae pro eo quod interesset. 7, 47.
 L. 4. de tempor. et reparat. adpell. 7, 63.
 L. un. ne liceat in vna eademque causa tertio
 prov. 7, 70.
 L. un. de noui oper. nunt. 8, 11.
 L. un. de praetor. pignor. et vt in action. 8, 22.
 L. nn. de rapt. virg. seu vid. 9, 13.
 L. 3. vt intra certum tempus crim. quaest. term.
 9, 44.
 L. 4. de apochis publ. et de description. 10, 22.
 L. 3. vt nemo ad suum patroc. fuscip. rust. 11, 53.
 L. un. negotiatores ne militent. 12, 35.

Ex

IVSTINI *Imp.* constitutionibus.

- L. 41. de episc. et cleric. 1, 3.
 L. 8. de aduocat. diuers. iudic. 2, 8.
 L. 13. de non numer. pec. 4, 30.

Ex

IVSTINI et IVSTINIANI constitutionibus.

- L. 5. de offic. magistri officior. 1, 31.

Ex

LEONIS constitutionibus.

- L. un. de offic. com. orient. 1, 36.
 L. 3. de legit. tutela. 5, 30.
 L. 4. de bon. matern. et matern. gen. 6, 60.
 L. 2. de feditiosis et de his qui plebem. 9, 30.
 L. un. de thesauris. 10, 15.
 L. un. nulli licere in frenis. 11, 11.
 L. un. de pistoribus. 11, 15.
 L. 1. de praepos. agent. in rebus. 12, 21.

Ex

LEONIS et ANTHEMII constitutionibus.

- L. un. de offic. iuridici Alexandr. 1, 57.
 L. 8. de interdicto matr. inter pupill. et tut. 5, 6.

L. un. non licere habitator. metrocomiae. II, 55.

L. 3. de praepos. sacri cubic. 12, 5.

L. 3. de castrenfian. et minister. 12, 26.

Ex

LEONIS et ZENONIS ISAVRICI constitutionibus.

L. II. de legib. et const. princip. I, 14.

Ex

MARCIANI constitutionibus.

L. 9. de haeret. et manich. I, 5.

Ex

MARCIANI et VALENTINIANI III. constitutionibus. Vid. *Valentinianus III. et Marcianus*.

Ex

MARCI (*Divi Marci*) constitutionibus.

L. 2. vt in possession. leg. vel fideic. serv. causa.
6, 54.

Ex

MAXIMINI (*C. Iulii Maximini*) constitutionibus.

L. 13. de pactis. 2, 3.

L. un. sumtus iniuncti muneris. II, 37.

Ex

PERTINACIS (*Helvii Pertinacis*) constitutionibus.

L. 2. de necessar. servis hered. inst. 6, 27.

Ex

PHILIPPI (*M. Iulii Philippi A. patris*) constitutionibus.

L. 3. si saepius in integr. rest. postul. 2, 44.

L. 9. de religios. et sumpt. funer. 3, 44.

L. 6. ad senatc. Macedon. 4, 28.

L. un. vt causae post pubert. adsit tutor. 5, 48.

L. 3. de professor. et medicis. 10, 52.

L. un. de mulieribus in quo loco. 10, 62.

L. I. de administ. rer. publ. II, 30.

Ex

Ex

M. PHILIPPI A. *patris* et M. IULII PHILIPPI SATURNINI CAES. *fili* constitutionibus.

- L. 4. de peric. tut. et curator. 5, 38.
- L. 8. de suspect. tut. vel curator. 5, 43.
- L. 2. si tut. vel curat. falsis allegation. 5, 63.
- L. un. qui morbo se excusant. 5, 67.
- L. 9. de vsucap. pro emtore vel transact. 7, 26.
- L. 3. commun. de vsucap. 7, 30.
- L. II. de his qui accus. non poss. 9, 1.
- L. 6. ad leg. Cornel. de falsis. 9, 22.
- L. 5. de crim. expil. hereditat. 9, 32.
- L. 2. de peric. nominator. 11, 33.

Ex

PROBI (*M. Aurelii Valerii Probi*) constitutionibus.

- L. I. vt nemini liceat sine iud. auct. signa. 2, 17.

Ex

SEVERI (*Divi Severi*) constitutionibus.

- L. I. de appellat. et consultat. 7, 62 *).

Ex

SEVERI et ANTONINI (*L. Septimii Severi et Antonini Caracallae*) constitutionibus.

- L. I. de modo multarum, quae a iudicib. 1, 54.
- L. 3. de edendo. 2, 1.
- L. I. de dolo malo. 2, 21.
- L. I. de fideiussor. minorum. 2, 24.
- L. I. si aduers. transact. vel diuis. 2, 32.
- L. I. si aduers. fiscum. 2, 37.
- L. un. de litis contest. 3, 9.
- L. I. vbi de crimin. agi oporteat. 3, 15.
- L. un. vbi fideic. peti oport. 3, 17.

L. 3.

*) Tribuenda videtur haec constitutio Severo et Antonino, et in horum imperatorum legibus etiam a WIELINGIO inrispr. rest. pag. 116 collocata invenitur.

- L. 3. de petitione hereditat. 3, 31.
 L. 1. quando fiscus vel priuatus. 4, 15.
 L. un. rem alien. ger. non interd. 4, 53.
 L. 1. de pactis conuent. tam super dote. 5, 14.
 L. 1. de fundo dotal. 5, 23.
 L. 1. de testam. tutela. 5, 28.
 L. 2. de admin. tutor. vel curat. 5, 37.
 L. un. si contra matr. volunt. tutor. 5, 47.
 L. 1. de hered. tut. vel curat. 5, 54.
 L. 1. de contrar. iudic. tutelae. 5, 58.
 L. 1. qui numero liberor. se excus. 5, 66.
 L. un. qui aetate se excusant. 5, 68.
 L. un. qui numero tutelarum. 5, 69.
 L. 1. quando decreto opus non est. 5, 72.
 L. 1. de bonis libertor. et iure patron. 6, 4.
 L. 1. qui admitti ad bon. possess. possunt. 6, 9.
 L. 1. de instit. et substit. et restit. 6, 25.
 L. 1. de edicto diui Hadr. toll. 6, 33.
 L. 1. si omissa sit causa testamenti. 6, 39.
 L. 1. ad senatc. Trebell. 6, 49.
 L. 1. de testam. manumiss. 7, 2.
 L. 1. qui non possunt ad libert. peruen. 7, 12.
 L. un. de priuil. dotis. 7, 74.
 L. 2. de remiss. pignor. 8, 26.
 L. 1. debitorem vendit. pignor. impedire non
 posse. 8, 29.
 L. 1. de luitione pignoris. 8, 31.
 L. 1. ad leg. Iul. de vi publ. 9, 12.
 L. 2. de quaestionibus. 9, 41.
 L. 1. de muner. et honor. non contin. 10, 40.
 L. 1. qui militare possunt. 12, 34.

Ex

THEODOSII (*Flavii Theodosii*) constitutionibus.

L. 12. de palatinis sacrar. largit. 12, 24.

Ex

THEODOSII *iunioris* constitutionibus.

L. 1. de offic. quaest. 1, 30.

Ex

Ex

THEODOSII et ARCADII A. A. constitutionibus.

L. un. de offic. praef. vigil. 1, 43.

L. un. de apparitor. com. orientis. 12, 57.

Ex

THEODOSII, ARCADII et HONORII, *patris et filiorum* constitutionibus.

L. 2. de offic. praef. august. 1, 37.

L. 2. de Carboniano edict. 6, 17.

L. un. si quis imper. maledix. 9, 7.

Ex

THEODOSII *iunioris*, *Arcadii filii*, ARCADII et HONORII constitutionibus. Vid. *Arcadius*, *Honorius* et *Theodosius iunior*.

Ex

THEODOSII, GRATIANI et VALENTINIANI A. A. A. constitutionibus. Vid. *Gratianus*, *Valentinianus* et *Theodosius*.

Ex

THEODOSII et VALENTINIANI III. constitutionibus.

L. un. nemini licere signum saluatoris. 1, 8.

L. 3. de staturis et imagin. 1, 24.

L. 2. de offic. eius, qui vicem alicuius. 1, 50.

L. un. de annon. et capitat. administr. 1, 52.

L. 10. de defensor. ciuitatum. 1, 55.

L. un. qui pro sua iurisdic. iudices dare. 3, 4.

L. un. in quibus caus. militant. fori. 3, 25.

L. 6. de dot. promissione. 5, 11.

L. 4. de libertis et eorum liberis. 6, 7.

L. un. unde vir et vxor. 6, 18.

L. un. de his qui ante apert. tab. her. transm. 6, 52.

L. 5. ad senat. Tertull. 6, 56.

L. 3. de bon. que lib. in patr. potest. const. ex matr. 6, 61.

L. 4.

- L. 4. de hered. decur. nauicular. 6, 62.
 L. un. de sentent. praef. praetor. 7, 42.
 L. un. ne sine iussu princ. certis iud. 9, 48.
 L. 2. de indictionibus. 10, 17.
 L. un. de collation. donat. vel releuat. 10, 28.
 L. 1. quando et quib. pars deb. ex bon. decur. 10, 34.
 L. un. de impon. lucrat. descript. 10, 35.
 L. 2. de quib. muner. vel praestat. 10, 48.
 L. 5. de fabricens. 11, 9.
 L. un. de collegiatis. 11, 17.
 L. un. de studiis liberal. vrb. Romae. 11, 18.
 L. un. de metrop. Beryto. 11, 21.
 L. 2. de frumento vrb. Const. 11, 23.
 L. 2. de frumento Alexandr. 11, 27.
 L. un. de Alexandr. primat. 11, 28.
 L. un. de colon. Thracens. 11, 51.
 L. un. de conductor. et procur. 11, 71.
 L. un. de palatiis et dom. domin. 11, 76.
 L. un. de magistr. sacr. scrin. 12, 9.
 L. un. de professor. qui in vrbe. 12, 15.
 L. 1. de tyronibus. 12, 44.

Ex

VALENTIS et GRATIANI constitutionibus.

- L. 1. quae res exportari non debeant. 4, 41.

Ex

VALENTIS, GRATIANI et VALENTINIANI II. constitutionibus.

- L. 3. de offic. praef. vrbi. 1, 28.
 L. 2. de offic. vicarii. 1, 38.
 L. un. ne quis in sua causa iudicet. 3, 5.
 L. 3. de relationibus. 7, 61.
 L. un. de ingratis liberis. 8, 50.
 L. 2. de infant. expos. lib. et seruis. 8, 52.
 L. un. quando ciuil. act. crim. praeiud. 9, 31.
 L. 1. de his qui latron. vel aliis crim. reos. 9, 39.
 L. 3. de generali abolitione. 9, 43.

L. un.

- L. un. ne operae a collator. exigant. 10, 24.
- L. 1. de discussoribus. 10, 30.
- L. 6. de susceptoribus praepos. 10, 70.
- L. 4. de omni agro deserto. 11, 58.
- L. 1. de fundis limitrophis. 11, 59.
- L. 2. de mancip. et colon. patrimon. 11, 62.
- L. 1. de praefect. praetor. s. vrbi et mag. mil. 12, 4.
- L. 1. de comit. rei militaris. 12, 12.
- L. 1. de apparitor. praef. annonae. 12, 59.

Ex

VALENTINIANI constitutionibus.

- L. un. de equestri dignit. 12, 32.

Ex

VALENTINIANI III. et MARCIANI constitutionibus.

- L. 2. de consulibus et non spargend. 12, 3.

Ex

VALENTINIANI II. THEODOSII et ARCADII constitutionibus.

- L. 12. de iur. et facti ignor. 1, 18.
- L. un. de his qui ad stat. conf. 1, 25.
- L. 1. de offic. militar. iud. 1, 46.
- L. 3. vbi in rem actio exerceri debeat. 3, 19.
- L. 5. finium regund. 3, 39.
- L. 14. de contr. emt. vend. 4, 38.
- L. 5. de incest. et inutil. nupt. 5, 5.
- L. un. si secundo nupser. mulier. 5, 10.
- L. 2. de tutor. vel curator. illustr. 5, 33.
- L. 2. ne rei domin. vel templ. vind. 7, 38.
- L. un. si de moment. poss. fuer. appell. 7, 69.
- L. 3. de exhibend. et transmitt. reis. 9, 3.
- L. 3. de falsa moneta. 9, 24.
- L. 1. de praed. decur. sine decreto non alien. 10, 33.
- L. 1. de decurial. vrbis Romae. 11, 13.
- L. 1. de suariis et susceptor. vini. 11, 16.
- L. un. de colon. Palaestin. 11, 50.
- L. un. de colon. Illyrican. 11, 52.

L. 1.

- L. 1. de pasc. publ. et priv. 11, 60.
 L. 2. de fugitiv. colon. patrimon. 11, 63.
 L. 1. de fundis et salt. rei dom. 11, 66.
 L. 1. de priuilegiis scholarum. 12, 30.

Ex

VALENTINIANI et VALENTIS A.A. constitutionibus.

- L. un. de offic. com. rer. priuat. 1, 33.
 L. 2. de magistrat. municipal. 1, 56.
 L. un. vbi de possess. agi oporteat. 3, 16.
 L. un. de nundin. et mercation. 4, 60.
 L. 1. de commerc. et mercat. 4, 63.
 L. 2. de praescri. 30 vel 40 annor. 7, 39.
 L. un. de emendat. propinquorum. 9, 15.
 L. un. de famosis libellis. 9, 36.
 L. 1. de his qui ex publ. ration. mut. pec. 10, 6.
 L. 2. de conditis in publ. horreis. 10, 26.
 L. un. de praed. et omnib. reb. nauicular. 11, 2.
 L. 3. de murilegulis. 11, 7.
 L. 2. de veter. numismatis potest. 11, 10.
 L. un. de classicis. 11, 12.
 L. un. de nautis Tiberinis. 11, 26.
 L. un. vt armor. vsus incio princ. 11, 46.
 L. 1. de domestic. et protect. 11, 17.
 L. un. de stratoribus. 12, 25.
 L. 3. de numerariis, actuar. 12, 50.
 L. un. de apparitor. praefector. 12, 53.
 L. 1. de apparitor. magistror. 12, 55.

Ex

VALERIANI et GALLIENI A.A. constitutionibus.

- L. 2. in quib. caus. in integr. rest. necess. 2, 41.
 L. un. vbi de heredit. agatur. 3, 20.
 L. 3. de inofficios. donat. 3, 29.
 L. 2. de obligat. et action. 4, 10.
 L. 1. plus valere quod agitur. 4, 22.
 L. 5. depositi vel contra. 4, 34.

L. 5.

- L. 5. de donation. ante nupt. 5, 3.
- L. 4. in quib. casibus tutor. vel cur. hab. 5, 36.
- L. 1. de eo qui pro tut. neg. gessit. 5, 45.
- L. 2. quemadm. testam. aper. inspic. 6, 32.
- L. 1. de sentent. ex peric. recitandis. 7, 44.
- L. 4. quando prouoc. non est neceffe. 7, 64.
- L. un. de tab. exhib. 8, 7.
- L. 1. si vnus ex plur. hered. cred. vel debit. 8, 32.
- L. 4. de muner. patrimon. 10, 41.
- L. 1. de legationibus. 10, 63.
- L. 1. de primipilo. 12, 63.

Ex

VALERIANI et GALLIENI A. A. et VALERIANI
CAES. constitutionibus.

- L. 2. de annonis et tributis. 10, 16 *).

Ex

ZENONIS (*Zenonis Isaurici*) constitutionibus.

- L. un. vt omnes iudices tam ciuiles. 1, 49.
- L. 9. de in integr. restit. minor. 2, 22.
- L. un. de monopol. et conv. negot. illicito. 4, 59.
- L. 2. si nupt. ex rescr. petantur. 5, 8.
- L. un. de ratiocin. oper. publ. 8, 13.
- L. 1. de priuat. carcer. inhibendis. 9, 5.
- L. un. vt nullus ex vicaneis. 11, 56.
- L. 1. de praediis Tamiacis. 11, 68.
- L. 4. de silentiariis. 12, 16.

Ex

ZENONIS et LEONIS constitutionibus. Vid. *Leo*
et *Zeno Isauricus*.

* * *

Ex

*) WIELING *iurispr. rest.* p. 139 hanc constitutionem
tribuit *Valeriano et Gallieno solis*.

Ex

constitutionibus *auctorum incertorum*, inscriptione carentibus, mutilis plerumque et ex parte non nisi per epitomen codici restitutis.

L. 24. mandati vel contra. 4, 35.

L. 5. vectigal. noua inst. non posse. 4, 62.

L. 1. si reus vel accusator. 9, 6.

Ex

Authenticis.

Auth. *quas action.* C. de sacros. eccl. (hausta e nouella Iustiniani).

Auth. *sed hodie* C. de offic. diuers. iudicum (e nov. Iustiniani).

Epitome L. 9. C. de haeret. et manich. (ex Nomocanone).

Auth. *sacramenta puberum* C. si aduers. vendition (ex const. Frider. I.).

Auth. *offeratur ei* C. de litis contest. (e nov. Iustiniani).

Auth. *libellum vero* C. eod. (e nov. Iust.).

Auth. *habita quidem* C. ne filius pro patre (ex const. Frid. I.).

Auth. *si qua mulier* C. ad senat. Velleian. (e nov. Iustiniani).

Auth. *ad haec qui fructus* C. de usuris (e nov. Iustiniani).

Auth. *hoc locum* C. si secundo nups. mulier (e nov. Iust.).

Auth. *si pater causam* C. diuortio facto (e nov. Iustiniani).

Auth. *non sunt liberi* C. de natural. liber. (e nov. Iustiniani).

Auth. *praeterea si matrim.* C. vnde vir et vxor (e nov. Iust.).

Auth.

EX CODICE IN CHREST. TRANSL.

Auth. *sed hodie* C. qui manumitt. non possunt
(e nov. Iustin.).

Auth. *agricultores* C. pignorum gratia (ex const.
Frid. II.).

INDEX NOVELLARVM
QVAE VEL INTEGRAE VEL EIECTIS
PARTIBVS NONNVLLIS IN CHRESTO-
MATHIA OBVIAE SVNT.

(*Ex numeris, uncis inclusis, prior collationem,
posterior titulum denotat.*)

IUSTINIANI.

Nov. 2. de non eligendo secundo nubentes mu-
lieres. (1, 2.)

Nov. 9. vt etiam eccles. Rom. centum annorum
gaudeat praescript. (2, 4.)

Nov. 19. de filiis ante dotal. instrumenta natis.
(3, 6.)

Nov. 39. de restitutionibus. (4, 18.)

Nov. 63. de noui oper. nunciat. marit. adspectus.
(5, 18.)

Nov. 84. de consanguin. et vterin. fratribus.
(6, 13.)

Nov. 99. de reis promittendi. (7, 11.)

Nov. 106. de vsuris nauticis. (8, 7.)

Nov. 111. haec constitutio innouat. constitutio-
nem. (8, 12.)

Nov. 141. edictum de his qui luxuriantur contra
naturam. (9, 24.)

Nov. 168. de hominibus, qui eidem domino sub-
iecta praedia possident. (9, 51.)

IUSTINI

IVSTINI.

Nov. 140. vt consensu matrimon. solui possit.
(9, 23.)

TIBERII CONSTANTINI.

Nov. 164. de heredibus. (9, 47.)

CORRIGENDVM.

P. II in medio pro: *Tomus secundus sub
prelo est lege: Tomus secundus nuper demum
sub prelo esse desit.*

500.-
25.11.83

Das Leihband:

Hugo Lefeb. rüst
civilist. Cursus A^{er} Bd.
wurde herausgenommen
und mit Bd. 1-3 ver-
einigt aufgestellt.

Am 3ten Oct. 1860.

Hellwieser.

Seidensticker, Johann Anton Ludwig,

Corpus iuris civilis in chrestomathiam contractum

Gottinga 1798

J.rom.f. 138

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10520177-2

VD18 14630443-001